00058100

BOMBAY BRANCH
OF THE
ROYAL ASIATIC SOCIETY.
TOWN HALL, BOMBAY.

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 17 February, 2016

VOPADEVA'S

MUGDHABODHA

HERAUSGEGEBEN UND ERKLÄRT

Otto Böhtlingk.

58100
ac.

ST. PETERSBURG.

GEDRUCKT BEI DER KAISERLICHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN.

1847.

Zu haben bei *Eggers et Comp.* in St. Petersburg und bei *Leopold Voss* in Leipzig.

NX E 2

ORI
Fo 491. 25
Vop/Mug
58100

Auf Verfügung der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. St. Petersburg, den 10. März 1847.

Fuss,
beständiger Secretair.

00058100

Vorwort.

Als ich vor sechs Jahren die Vorrede zu meiner Ausgabe des Pâṇini schrieb, war mir, wie ich offen gestehen muss, wohler um's Herz: ich hatte das Bewusstsein, dass mein bis dahin ziemlich vernachlässigter Autor nun fleissiger und mit grossem Vortheil für die Erkenntniss der Sprache benutzt werden würde. Pâṇini's Grammatik könnte man füglich mit dem Namen eines ausführlichen Lehrgebäudes der Sanskrit-Sprache belegen, Vopadeva's Werk dagegen ist nur eine für Anfänger bestimmte Grammatik. Pâṇini bestrebt sich offenbar uns den Stoff so vollständig als möglich zu überliefern: Vopadeva steht ein weit bedeutenderer Stoff zu Gebote, da ihm auch die Interpreten von Pâṇini bekannt sein mussten; er begnügt sich dessenungeachtet häufig mit den allgemeinen Regeln und überlässt es seinen Commentatoren die besondern Fälle aufzuführen. Die Eigenthümlichkeiten der *Veda*-Sprache berührt er nur am Schlusse seines Werkes mit den nichtssagenden Worten: वऽलं ब्रह्मणि «in den *Veden* verhält es sich bald so, bald anders.» Auf die Accente ist gar keine Rücksicht genommen worden und die Lehre von der euphonischen Veränderung der Laute ist ziemlich kurz abgehandelt. Eine grössere Sorgfalt ist auf die Declination und die Conjugation gewandt worden.

Wenn ich trotz der so eben gerügten Unvollkommenheiten des Werkes den Entschluss fasste, dasselbe zu bearbeiten, so geschah dieses hauptsächlich aus zwei Gründen. Vopadeva steht in Bengalen in sehr hohem Ansehen, und mehrere Commentatoren beziehen sich bei Erklärung eines Textes auf seine Grammatik, so namentlich Bharatamallika, der seinen Commentar zum *Bhattikâvja* Vopadeva zu Ehren *Mugdhabodhinî* benannt hat. Der zweite Grund war der, dass Carey und Forster bei ihren Grammatiken Vopadeva's Werk zu Grunde gelegt haben, und Bopp, der weder bei seinen grammatischen noch bei seinen lexicalischen Werken andere als secundäre Quellen benutzt, theilweise dem letztern von den beiden ebengenannten englischen Grammatikern folgt. Ich hielt es demnach nicht für eine verlorene Arbeit, wenn ich denjenigen, die auf eine selbstständige Weise mit der Sprache der alten Inder vertraut zu werden wünschen — und solcher giebt es jetzt zum Glück Viele — den Zugang dazu erleichterte. Nun wird es Jedem, dem es darum zu thun ist, mit verhältnissmässig geringer Mühe gestattet sein zu prüfen, wie weit den europäischen Grammatikern und auch Vopadeva selbst, wo er von Pâṇini und seinen beiden heiliggesprochenen Erklärern abweicht, zu trauen ist. Doch kann ich nicht umhin darauf aufmerksam zu machen, dass man bei Beurtheilung des Letztern vorsichtig zu Werke gehen muss, da derselbe, wie schon oben bemerkt worden ist, nicht selten eine Regel zu allgemein ausspricht: nicht etwa aus Unkenntniss der Sache, sondern weil er überhaupt nicht die Absicht hat, zu sehr in's Einzelne zu gehen. Namentlich hüte man sich diejenigen Regeln, die eine doppelte Bildung zulassen, so zu verstehen, als wenn in jedem einzelnen Falle beide Formen vorhanden wären. Die Erklärer bemerken ganz richtig, dass ein solches वा häufig ein relatives Verhältniss (व्यवस्था) ausdrücke: d. h., dass nur in einigen Fällen beide Bildungen zugleich Geltung haben, in den meisten aber nur die eine von beiden

Vopadeva's Grammatik unterscheidet sich von der Pâṇini's nicht bloss dem Inhalte, sondern auch der Form nach, und hier zwar in doppelter Beziehung. Es ist nicht nur die Anordnung eine ganz verschiedene, auch die Kunstausdrücke und die äussere Form der Affixe weichen bedeutend ab. Während Pâṇini's Werk keine Ansprüche auf eine wissenschaftliche Anordnung des Stoffes macht, sondern immer nur das *eine* Ziel, den vorhandenen Stoff nach zum Theil ganz äusseren Erscheinungen mit möglichst wenigen Worten an einander zu reihen und zu erklären, verfolgt: sucht Vopadeva bei einer Bündigkeit des Ausdrucks den Stoff unter bestimmte grammatische Kategorien zu bringen. Eine kurze Analyse des ganzen Werkes wird die Art und Weise, wie er dabei verfährt, deutlich an den Tag legen.

Kapitel I. Erklärung der grammatischen Kunstausdrücke, die vor dem VIIIten Kapitel gebraucht werden.

Kapitel II handelt über die euphonischen Veränderungen der Laute, und zwar Regel 1 — 24 über die Vocale, 25 — 43 über die Consonanten, 44 — 56 über den *Visarga*.

Kapitel III bespricht die Declination. Die Regeln von 1 — 24 erklären die bei der Declination gebrauchte Terminologie. Von 25 bis 96 wird die Declination der vocalisch auslautenden Themata abgehandelt, und zwar von 25 bis 70 die der Masculina, von 71 bis 82 die der Feminina und von 83 bis 96 die der Neutra. Die Regeln von 97 bis an's Ende des Kapitels sind der Declination der consonantisch auslautenden Themata gewidmet und zwar in derselben Ordnung wie früher: 97 — 159 Masculina, 160 — 164 Feminina, 165 — 168 Neutra. 169 lehrt uns, dass die Indeclinabilia die Casusendung abwerfen, 170 und 171 gehören eigentlich nicht hierher, reihen sich aber an die vorhergehende Regel an, weil hier auch von Indeclinabilien und zugleich auch vom Verschwinden eines Lautes die Rede ist.

Kapitel IV. Bildung des Feminini.

Kapitel V. Ueber den Gebrauch der Casus.

Kapitel VI behandelt die Composita. Regel 1 — 3. Allgemeines über die Composita, 4 — 8 *Dvandva*, 9 — 33 *Vahuvrîhi*, 34 — 49 *Karmadhâraja*, 50 — 52 *Tatpurusha*, 53 — 57 *Dvigu*, 58 — 68 *Avjajîbhâva*, 69 — 98 Regeln, die mehr oder weniger alle sechs Klassen betreffen.

Kapitel VII. Die *Tadhita-Affixe.*

Kapitel VIII — XXV. Das Verbum finitum.

Kapitel VIII. Regel 1 — 13 Terminologie des Verbums. — 14 bis an's Ende — die Wurzeln der 1ten Klasse, 14 — 105 Wurzeln, die nur im Act. gebräuchlich sind, 106 — 124 Wurzeln, die nur im Med. gebräuchlich sind, 125 — 142 Wurzeln, die besonderen Regeln unterworfen sind.

Kapitel IX. X. Die Wurzeln der 2ten und 3ten Klasse, bei denen die Personalendungen ohne Dazwischentreten eines andern Elementes angefügt werden. Die अदादयस् schliessen demnach beide Klassen in sich. Das erstere Kapitel handelt von den अदादयस् in engerer Fassung, das letztere von den हुदादयस्.

Kapitel XI — XVII. Die Wurzeln der 4ten bis 10ten Klasse. Für jede Klasse ein besonderes Kapitel.

Kapitel XVIII. Die Causativa.

Kapitel XIX. Die Desiderativa.

Kapitel XX. Die Intensiva.

Kapitel XXI. Die Denominativa.

Kapitel XVII. Ueber den Gebrauch der activen Form.

Kapitel XXIII. Ueber den Gebrauch der medialen Form.

Kapitel XXIV. Die passive, impersonale und reflexive Form.

Kapitel XXV. Ueber den Gebrauch der Tempora und Modi.

Kapitel XXVI. Die *Krt-Affixe.* Regel 1 — 25, das Participium fut. passivi, 26 — 85, das Nomen agentis, 86 — 141, die

Participia, 142 — 219, die übrigen *Kṛt*-Affixe, 220, allgemeine Regel über die Sprache der Veden.

Fast jede Regel ist mit einer kurzen Erklärung und mit Beispielen versehen, die ebenfalls Vopadeva zum Verfasser haben sollen. Bei den Abschnitten, die über Declination und Conjugation handeln, wird gleich vorn an ein Thema oder eine Wurzel hingestellt. Der Verfasser beginnt die Bildung der Formen, und so wie er auf eine Schwierigkeit stösst, die durch eine vorhergegangene Regel nicht entfernt werden kann, wird eine neue Regel gegeben [1]), welche die Form erklärt, sich aber selten auf den vorliegenden Fall beschränkt, sondern gelegentlich auch andere Erscheinungen zugleich bespricht. Ist das als Muster dienende Wort durchflectirt, so werden ein oder mehrere Themata oder Wurzeln, welche auf dieselbe Weise flectirt werden, aufgeführt und darauf geht der Verfasser zu einer andern Formation über, wobei aber das Bekannte übergangen wird. Die Wurzeln, die man vom VIIIten bis zum XVIIten Kapitel erwähnt findet, nehme man demnach nicht für eine Art von Wurzelverzeichniss, sondern betrachte dieselben lediglich als Musterformen.

Wir gehen jetzt zur Besprechung der abweichenden Kunstausdrücke über. Fast alle bei Pâṇini vorkommenden Kunstausdrücke, sie mögen von Haus aus bedeutsame Wörter oder, so zu sagen, algebraische Bezeichnungen sein, sind von Vopadeva entweder abgekürzt oder gänzlich umgeändert worden. So finden wir अनुस्वार zu नु abgekürzt, अव्यय zu व्य, अव्ययीभाव zu व, आत्मनेपद zu मु, उप-

1) So wird z. B. vor der 25ten Regel des IIIten Kapitels, mit der die Declination der Masculina beginnt, रामस् als vorläufiger Nom. Sg. aufgestellt. Da aber nun स am Ende eines Wortes nicht stehen kann, wird eine Regel gegeben, dass स am Ende eines Wortes in den *Visarga* übergeht. Wir erhalten demnach die Form रामः (Reg. 25.). रामौ und रामाः sind durch II. 1, 2. III. 1. erklärt. Zur Bildung des Voc. und Acc. Sg. bedurfte es einer neuen Regel (26.), रामौ ist schon erklärt. Der Acc. Pl. kann ohne Regel 27 und 28 nicht gebildet werden, रामेण nicht ohne 29 und 30. u. s. w.

ध्वानीय zu नी, उपसर्ग zu गि, एकवचन zu क, कर्मधारय zu य, कारक zu क, गुण zu णु, गुरु zu रु, चतुर्थी zu ची, ज्ञिह्वामूलीय zu मु (oder मू), तत्पुरुष zu प, तद्धित zu त, तृतीया zu त्री, दीर्घ zu र्घ, द्विगु zu ग, द्वितीया zu द्वी, द्विवचन zu द्व, धातु zu धु, नदी zu दी, निपात zu नि, पञ्चमी zu पी, पद zu द, परस्मैपद zu प, प्रत्यय zu त्य, प्रथमा zu प्री, प्लुत zu प्लु, बहुवचन (व°) zu व्व, बहुव्रीहि (व°) zu व, लघु zu घु, विभक्ति zu क्ति, विसर्ग zu वि, वृद्धि zu व्रि, षष्ठी zu षी, संयोग zu स्य, सप्तमी zu मी, समास zu स, संवृद्धि zu धि, सवर्ण zu र्ण, सार्वधातुक zu र्, ह्रस्व zu स्व. — Zu den von Vopadeva neu erfundenen Kunstausdrücken gehören: कौ, खो, गौ, घो, टौ, ठौ, डौ, ढौ, तौ und थौ [1]) für लट् u. s. w.; ध, ञ, ड, ढ, ध und भ für कर्तृ, अपादान, अधिकरण, कर्मन्, करण und संप्रदान; उङ् für उपधा, ञि für अभ्यास, णि für सर्वनामस्थान, च für द्वन्द्व, ञि für संप्रसारण, लि für नामन् und प्रातिपदिक, त्य für कृत्य, थ्रि für सर्वनामन्.

Unter den stummen Buchstaben, die Pâṇini anwendet, fehlen mehrere bei Vopadeva: namentlich diejenigen, die sich auf den Accent beziehen. Das न in तृन् und ल्युन् und das प in आप् und ईप् haben sich erhalten, sind aber bei Vopadeva ganz bedeutungslos. क, ट und म an Augmenten sind bei Vopadeva durch न, म und ण ersetzt worden. Pâṇini's ण्णि ist ञि geworden, u. s. w. Für अन्, इय् und ईन् am Anfange eines Affixes setzt Pâṇini in der Regel यु, घ् und ख्, wie es scheint, zu dem Endzweck, damit das Affix in einer Regel nicht mit einem vorhergehenden Vocal zusammenschmelze und dadurch unkenntlich werde. Vopadeva hat hier immer die aufgelöste Form. Schliesslich verdient noch erwähnt zu werden, dass Vopadeva im Potent., Fut., Condit. und Precat. den Character des Tempus oder Modus von Haus aus mit der Personalendung verbindet (VIII. 1.) und sich dadurch eine Menge von Regeln erspart.

1) Nach der Reihenfolge der Consonanten mit Ausschluss der Nasale und Palatale.

Aus den hier eben angeführten Abweichungen wird man ersehen können, dass Vopadeva nicht nur eine kürzere und für den ersten Anfang unverständlichere Ausdrucksweise, sondern geradezu auch eine Neuerung bezweckte.

Vopadeva, der nicht nur Verfasser verschiedener grammatischer, sondern auch einiger religiöser und philosophischer Werke sein soll, wie z. B. des *Bhâgavata-Purâna*, lebte, wie mit vieler Wahrscheinlichkeit angenommen wird [1]), in der zweiten Hälfte des 13ten Jahrhunderts am Hofe Hemâdri's, Königs von *Devagiri* (*Deogur* oder *Dowlutabad*). Sein Vater Keçava war Arzt, sein Lehrer hiess Dhaneçvara [2]). Der *Kavikalpadruma*, ein in Versen abgefasstes Wurzelverzeichniss von Vopadeva, ist, wie wir aus den Scholien zu *Bhattikâvja* XV. 8. ersehen, jünger als das *Mugdhabodha* und giebt dem Verfasser Gelegenheit einige hierselbst begangene Irrthümer zu berichtigen.

Von den vier Ausgaben des *Mugdhabodha*, die bei Adelung [3]) als in Indien erschienen erwähnt werden, ist mir nur die von 1826 zu Gesicht gekommen. Sie führt den Titel: *The* Mugdhabodha: *a Sanskrit Grammar, by* Vopadeva. *Published for the use of the Sanskrit college, under the authority of the committee of Public Instruction. Printed at the Education press.* 1826. Dem von uns gegebenen Texte liegt diese Ausgabe zu Grunde; ausserdem sind drei in Bengali geschriebene Handschriften zu Rathe gezogen worden: eine *Tübinger* (T.), eine *Kopenhagener* (K.) und eine dritte (Tr.), die mir Dr. Trithen verehrt hat. Die beiden ersten enthalten die Regeln und die Erklärungen, die dritte, welche nur bis VIII. 84. reicht, giebt bloss die Regeln. Schliesslich ist noch ein zu *Kopenhagen* befindlicher Commentar von Durgadâsa-Vidjâvâgîça benutzt wor-

1) Burnouf, *Bhâgavata Purâna*, Tome I. Préface, S. XCIV.

2) *Çloka* 2 am Ende des Werkes.

3) Literatur der Sanskrit-Sprache, S. 38.

den, der aber leider in der Handschrift mit der Erklärung von VII. 56. schon abbricht. Mit Freuden ergreife ich diese Gelegenheit den Bibliothekaren der Universitätsbibliotheken zu *Tübingen* und *Kopenhagen* hiermit öffentlich meinen Dank dafür zu sagen, dass sie keinen Augenblick angestanden haben, die oben erwähnten Handschriften, auf Verwenden der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, in's Ausland gehen zu lassen. Ferner bin ich meinen Freunden, den Herren Schiefner [1]) und Trithen zu Dank verpflichtet: der erstere hat mit einem grossen Aufwande von Zeit und Mühe den in Bengali geschriebenen Commentar des Durgadâsa-Vidjâvâgîça für mich kalkirt, der letztere einen Theil der Tübinger Handschrift conferirt.

Ueber die neue Ausgabe habe ich noch Folgendes zu bemerken. Veränderungen, die in einer Regel oder in den Beispielen vorgenommen wurden, sind in den Anmerkungen angegeben worden, nicht so die in den Erklärungen. Hier habe ich immer derjenigen Lesart den Vorzug gegeben, die das Verständniss einer Regel am meisten erleichterte. So habe ich auch der Deutlichkeit zu Liebe den *virâma* sehr häufig gebraucht und in Folge dessen auch das Interpunctionszeichen nach consonantisch auslautenden Sätzen wieder eingeführt. In der Orthographie habe ich die in der Vorrede zu meiner Chrestomathie ausgesprochenen Grundsätze [2]) befolgt, bin aber bisweilen aus alter Gewohnheit doch inconsequent gewesen und

---

1) Von Herrn Schiefner erscheint nächstens im Bulletin der Akademie: »Einige Bemerkungen zum Poley'schen Text des *Devîmâhâtmja*, mit besonderer Rücksicht auf zwei Handschriften des Asiatischen Museums« und »Beiträge zur Kritik des Bhartṛhari aus Çârn'gadhara's *Paddhatî*.«

2) Nur setze ich jetzt म statt des *anusvâra* am Ende eines Satzes und eines Halbverses, vgl. »Bemerkungen zur zweiten Ausgabe von Franz Bopp's kritischer Grammatik der Sanskrit-Sprache in kürzerer Fassung« S. 18. §. 68. Benfey's Einwendung (in der Recension meiner Chrestomathie in den Göttin-

habe den harten Consonanten am Ende eines Wortes gesetzt, wo nach meiner Theorie der weiche hätte stehen müssen. Am besten wäre es vielleicht gewesen, wenn ich denjenigen Consonanten gesetzt

---

ger gelehrten Anzeigen) gegen meine Orthographie, dass nämlich dadurch den Anfängern ihre Arbeit verdoppelt werde, bedarf wohl kaum einer Entgegnung. Jeder, der sich ernstlich mit dem Sanskrit abzugeben gedenkt, muss doch neben der complicirteren späteren auch die einfachere frühere Orthographie, da jene erst durch diese ihre Erklärung findet, kennen. Man beginne also mit dem leichten Anfang und nicht mit dem schwierigen Ende. Ferner bemerkt Benfey, es sei keinem Zweifel unterworfen, dass Pâṇini VIII. 4. 56. so zu verstehen sei, dass man in der Pause entweder *stets* die *sonore* (tenuis!) oder *stets* die dumpfe tenuis schreiben müsse. Diese Interpretation ist geradezu willkürlich, die Worte besagen weiter nichts als: «In der Pause können sowohl die tenues als auch die mediae stehen.» Eben so sagt Pâṇini, dass am Ende eines Wortes der *Anusvâra* mit einem, dem folgenden Consonanten entsprechenden, Nasale wechseln könne. Wenn man diese Regel auf dieselbe Weise interpretiren wollte, würde man Stenzler es ebenfalls für einen Fehler anrechnen, wenn er ein Mal सङ्गीतशाला, das andere Mal aber मृच्छकटिकं नाम schreibt. Lassen, auf dessen Urtheil ich das grösste Gewicht lege, schreibt mir über die von mir eingeführte Orthographie Folgendes: «Nach wiederholter Erwägung bin ich zu der Ueberzeugung gekommen, dass in Beziehung auf zwei Punkte der Orthographie Ihr Verfahren vorzuziehen ist: nämlich die Verwandlung vor Nasalen nicht in Nasale, sondern in mediae, dann die Nichtverwandlung des ह्. Da Pâṇini uns die Wahl lässt, ziehe ich vor, am Ende des Satzes und des Verses die tenuis zu setzen, da ein allgemeines Sprachgesetz dafür spricht.» Ueber meine Schreibart कोप bemerkt Ad. Kuhn in «Allgemeine Literatur-Zeitung», Halle 1846. No. 134. S. 1069, 1070. «Hr. B. stützt sich auf Amara Sinha, der कोप schreibt; es fragt sich einmal, ob hier die Lesart der Handschriften sicher ist u. s. w.» Ich sage in meiner Chrestomathie, S. 236., dass Amara-Sinha (und nicht: die Handschriften des A.) कोप schreibe, ich bitte also die daselbst citirte Stelle nachschlagen zu wollen und sich zu überzeugen, dass bei dieser Frage die Handschriften gar nichts zu entscheiden haben.

hätte, der nach Vopadeva's Ansicht der ursprüngliche ist. Hiernach würde z. B. die 3te Sg. Imperf. und Aor. Act. nicht auf त sondern auf द auslauten. Vgl. die Anmerkung zu VIII. 1. Consonantisch auslautende Wurzeln mit einem vorangehenden Nasal wergen im *Dhâtupâṭha* bekanntlich immer mit न geschrieben (स्रन्स् u. s. w.). Die Calc. Ausg. und die Handschriften sind hierin nichts weniger als consequent, und leider ist auch in unserer Ausgabe hier und da, namentlich vor Cerebralen, der dem Auslaut entsprechende Nasal stehen geblieben. So ist auch für व्रश्च् überall व्रस्च् zu lesen. Statt der allgemein angenommenen Schreibart वङ wird man bei mir wie in der Calc. Ausg. immer वङ finden, weil ich mich gescheut habe, die aus वङवचन entstandene Abkürzung व्व in व्व umzuändern.

In den Anmerkungen habe ich beinahe nur die Varianten bemerkt. Durgadâsa, der Vopadeva's Werk nicht nur erklärt, sondern auch verbessert und vervollständigt, habe ich fast gar nicht benutzt, da es mir nur darum zu thun war, Vopadeva zu erklären, und dieses meist ohne Hülfe eines Commentars geschehen konnte. Ihn zu berichtigen und zu vervollständigen brauchen wir nicht zu noch späteren Grammatikern hinunterzugehen. Beim Verbum wäre ich öfter in den Fall gekommen den Commentar zu Rathe zu ziehen, aber, wie ich schon oben bemerkt babe, bricht die Kopenhagener Handschrift noch vor dem VIIIten Kapitel ab. Dass Carey's Grammatik mir vom grossten Nutzen gewesen, brauche ich wohl kaum zu sagen, da fast Jedermann weiss, dass dieser Gelehrte jede Regel beinahe wörtlich übersetzt Wenn er hier und da einen Verstoss macht, so habe ich denselben im Wörterverzeichniss stillschweigend zu verbessern gesucht. Ob ich überall das Rechte getroffen, wird die Zukunft lehren. Jedenfalls hoffe ich aber, dass ich mit dem von Neuem edirten Texte und mit den angefügten erklärenden und den Gebrauch des Werkes erleichternden Indices denjenigen, die ihre Auf-

merksamkeit der Sprache der alten Inder zugewandt haben, einen Dienst werde erwiesen haben.

Im Wörterverzeichniss sind nicht bloss diejenigen Wörter, die vom Verfasser besprochen werden, aufgenommen, sondern häufig auch solche, die zur Erklärung und in den Beispielen gebraucht werden. Wenn sich die Bedeutung nicht von selbst ergab, ist sie nicht beigefügt worden. *Nomina*, die mit einem Affix घे ञ्यँ gebildet sind, habe ich *Nomina agentis* genannt, die mit einem Affix धे ञ्यँ — *Nomina instrumenti* und die mit einem Affix भावे ञ्यँ — *Nomina actionis*.

Otto Böhtlingk.

St. Petersburg, den 13 (25) December 1846.

॥ ओन् ॥

॥ नमो गणेशाय ॥

मुकुन्दं सच्चिदानन्दं प्रणिपत्य प्रणीयते ।
मुग्धबोधं व्याकरणं परोपकृतये मया ॥

ओन् । नमः शिवाय इति नमस्कारसूत्रम् । शं शब्दैः । शब्दैर्नङ्लं स्यादिति प्रयोजननामधेयसंबन्धाः ।

अइउण्ऋऌक्एओङ्ऐऔच्हयवरलञमङणनझभञघढधजबगडदशखफछठथचटतकपशषसरल्लाख्याः ॥ १ ॥

एषां मध्ये ये वर्णाः । त आदिवर्णान्तवर्णाः सनाम्नाःसंज्ञाः स्युः ।

इत् कृते ॥ २ ॥

कस्मैचित्कार्यायोच्चार्यमाणो वर्ण इत्संज्ञः स्यात् । तस्य कार्ये ऽनुच्चारः ।

यथाचि कडचाः संज्ञार्थाः । व्हसे ऽकार उच्चारणार्थः ।

आश्चत् स्वर्यमु ॥ ३ ॥

य आ आ३ इति वर्णत्रयं क्रमेण स्वर्यमुसंज्ञं स्यात् । चकाच्चाद् इ ई ई३ इत्यादिषु च । स्व एत् नास्ति ।

जपो ऽक् समो र्ण झक् च ॥ ४ ॥

समानो जपो ऽक् च परस्परं र्णसंज्ञः स्यात् । झक् च । साम्यं त्वेक-

स्थानत्वम्। अत्रयम् एह्कखगघङाः कण्ठ्याः। इत्रयं चछजझञशा एऐयास् तालव्याः। ऋत्रयं टठडढणरषा मूर्धन्याः। लृत्रयं तथदधनलसा वो दन्त्याः। उत्रयं पफबभमवा ओ औ ओष्ठ्याः। एषां मध्ये यो येन समः। स तस्य तत्र ततः।

चपोदिताकानिता र्णः ॥ ५ ॥

उकारेता चपेन इद्रहितेनाका र्णो गृह्यते।

इङो ऽर् अल् एङ् णुः ॥ ६ ॥

इङः स्थाने अर् अल् एङ् एते णुसंज्ञाः स्युः।

अच आर् आल् ऐज् व्रिः ॥ ७ ॥

अचः स्थाने आ आर् आल् ऐच् एते व्रिसंज्ञाः स्युः।

प्रपरापसंन्यवानुनिर्दुर्व्यधिसूत्परिप्रत्यभ्यत्यप्युपाङ् गिः ॥ ८ ॥

एते विंशतिर् गिसंज्ञाः स्युः।

अत्रार्चायां स्वती नातिक्रमे ऽतिः पर्यधी गतौ।
अपिः पदार्थसंभाव्यगर्हानुज्ञासमुच्चये ॥

भ्वादिर् धुः ॥ ९ ॥

भू सत्तायामित्यादिर्गणो धुसंज्ञः स्यात्।

सित्यादिः क्तिः ॥ १० ॥

स्यादिस् त्यादिश्च क्तिसंज्ञः स्यात्।

क्वद्वव्वान्य् एकद्विवङ्ग्वेकशः ॥ ११ ॥

क्तेर् एकैकं वचनं क्रमात् क्वद्वव्वसंज्ञं स्यात्। तानि च क्रमादेकद्विवङ्ग्वर्थेषु प्रयुज्यन्ते।

क्त्यन्तान्यौ दली ॥ १२ ॥

क्त्यन्तः शब्दो दसंज्ञः स्यात्। अन्यस्तु लिसंज्ञः।

लुपि न संध्याद्यविधी ॥ १३ ॥

लुविति लोपे कृते यो लुप्तः । तदाद्यन्तयोः संधिर्न स्यात् । तदाद्यस्य च यो विधिः । स च न स्यात् ।

चादिर् गिर् निः ॥ १४ ॥

चादिर् गणो गिश्च निसंज्ञः स्यात् ।

णमितो ऽन्त्याचो ऽन्ते ऽन्त्यस्यादौ ॥ १५ ॥

णिद् यस्योच्यते । तस्यान्त्यादचः परः । निद् अन्ते । ङिद् अन्त्यस्य स्थाने । मिद् आदौ स्यात् ।

परस् त्यः ॥ १६ ॥

प्रकृतेः परो यः । स त्यसंज्ञः स्यात् ।

अं अः नुवी ॥ १७ ॥

अकार उच्चारणार्थः । विदुद्विविदुमात्रौ वर्णौ क्रमाद् नुविसंज्ञौ स्तः ।

क+पौ॰ मुन्यौ ॥ १८ ॥

कपाव् उच्चारणार्थौ । वव्रगजकुम्भाकृती वर्णौ क्रमाद् मुनीसंज्ञौ स्तः ।

हो ऊस् ॥ १९ ॥

हकारो ऊस्संज्ञः स्यात् ।

॥ इति संज्ञापादः ॥ १ ॥

सह र्णे र्घः ॥ १ ॥

र्णे परे पूर्वस्य र्णेन सह र्घः स्यात् । मुरारिः । लक्ष्मीशः । विष्णूत्सवः । धातॄद्धिः । शक्लृदन्तः । होतॄकारः ।

आद् इगेचोर् णुव्री ॥ २ ॥

अवर्णात् परयोर् इगेचोर् अवर्णेन सह क्रमाड् णुव्री स्तः । हृषीकेशः । दामोदरः । संधिग्रहणात्संधिलुप्येव न संधिः । माधवर्द्धिः । शिवल्कारः । कृष्णैकत्वम् । मुकुन्दौकः । कृष्णैक्यम् । भवौषधम् ।

गेर् धोर् अनेधूण एङ्ऋकोः ॥ ३ ॥

गेर् अवर्णात् परयोर् एधूण्वर्जितस्य धोर् एङ्ऋकोर् अवर्णेन सह क्रमाड् णुव्री स्तः । प्रेजते । परोखति । अपार्छति । अनेधिणः किम् । उपैधते । अवैति ।

लिधोर् वा ॥ ४ ॥

लिधोस् तु पूर्वोक्तं कार्यं वा स्यात् । प्रेकीयति । प्रैकीयति । प्रोघीयति । प्रौघीयति । प्राक्षीयति । प्रक्षीयति । प्राल्कारीयति । प्रल्कारीयति ।

लोपो ऽस्योन्आङोः ॥ ५ ॥

अवर्णस्य ओन्आङोः परयोर्लोपः स्यात् । शिवायो नमः । शिवेहि । ब्रह्मोतम् । राजर्षिः । स्थानिवदादेशः । द्वयोर्विभाषयोर्मध्ये विधिर्नित्यः ।

एवे ऽनियोगे ॥ ६ ॥

अवर्णस्य एवे परे लोपः स्यादनियोगे । अद्येव । नियोगे तु अद्यैव गच्छ ।

वौष्ठोत्वोः से ॥ ७ ॥

अवर्णस्य ओष्ठोत्वोः परयोर्लोपः स्याद्वा से सति । बिम्बोष्ठः । बिम्बौष्ठः । स्थूलोतुः । स्थूलौतुः । से किम् । तवौष्ठः ।

त्रीसे त्व् ऋतो व्रिन् ॥ ८ ॥

अवर्णात् पर ऋतो व्रिन् आप्नोति त्रीसे सति । शीतार्त्तः । त्रीसे किम् । परमर्त्तः । त्वन्तस्य नानुवृत्तिः ।

ऋणप्रवसनवत्सरवत्सतरदशकम्बलस्यर्णः ॥ ९ ॥

एषामवर्णात्पर ऋणो व्रिमाप्नोति । ऋणार्णम् । प्रार्णम् ।

स्वाक्षयोर् ईरोहिन्यौ ॥ १० ॥

अनयोरवर्णात्परावेतौ व्रिमाप्नुतः । स्वैरम् । अक्षौहिणी ।

प्रस्योढोप्यूह्लाः ॥ ११ ॥

प्रस्यावर्णात्परा एते व्रिं यान्ति । प्रौढः । प्रौढिः । प्रौह्लः ।

वैषैष्यौ ॥ १२ ॥

प्रस्यावर्णात्परावेषैष्यौ त्रिं वा प्राप्नुतः । प्रैषः । प्रेषः । प्रैष्यः । प्रेष्यः ।

मनीषाः ॥ १३ ॥

मनीषाद्या निपात्यन्ते । मनीषा । हलीषा । लाङ्गलीषा । शकन्धुः । कुलटा । सीमन्तः । पतञ्जलिः । सारङ्गः ।

यलायवायावो ऽचीचः ॥ १४ ॥

इचः स्थाने य व र ल अय् अव् आय् आव् एते ऽचि परे क्रमात्स्युः । त्र्यम्बकः । विष्ण्वीशौ । धात्रच्युतौ । लाकृतिः । हरये । शंभवे । नायकः । पावकः ।

वाव गोर् दान्ते ॥ १५ ॥

गोर् इचः स्थाने ऽवः स्याद्वा अचि परे दान्ते । गवेशः । गवीशः । दान्ते किम् । गवे । गवेन्द्रगवाक्षौ नित्यम् ।

अयां य्वोर् लुब् वा ॥ १६ ॥

दान्ते स्थितानाम् अयादीनां यवयोर् लुप् स्याद्वा । हर एहि । हरयेहि । शंभ इदम् । शंभविदम् । श्रिया एति । श्रियायेति । विष्णा उत्कः । विष्णावुत्कः ।

एङो ऽतः ॥ १७ ॥

दान्ते स्थिताद् एङः परस्याकारस्य लुप् स्यात् । हरे ऽव । विष्णो ऽव ।

गोर् वा ॥ १८ ॥

गोर् अति वा संधिः । गवाग्रम् । गोऽग्रम् । गोअग्रम् ।

नाज्ओऽन्तो ऽनाङ् निः प्लुश्च ॥ १९ ॥

अज्मात्र ओकारान्तश्च निर् आङ्वर्जः संधिं नाप्नोति प्लुश्च । अ अनन्तः । ई ईश्वरः । उ उमेशः । अहो ईशानः । कृष्णा३ एहि । अनाङ् किम् ।

मर्यादायामभिविधौ क्रियायोगेषदर्थयोः ।
य आकारः स ङित्प्रोक्तो वाक्यस्मरणयोरङित् ॥

आत्मबोधादैकदेशादालोक्योपरतैर्हरिः ।
आ एवं तत्त्वमर्यादा आ एवं तत्कृतं मया ॥

व्वद्वे ऽमी य्व्ए ॥ २० ॥

व्वे निष्पन्नो ऽमीशब्दो द्वे निष्पन्न ईद्ऊद्एदन्तश्च संधिं नाप्नोति । अमी ईशाः । हरी एतौ । विष्णू इमौ । गङ्गे इमे । व्वद्वे किम् । अम्ययम् । बध्वर्थः ।

स्य्ओद् वेतौ ॥ २१ ॥

सौ जात ओकारः संधिं वा नाप्नोति इतौ परे । विष्णो इति । विष्ण इति । विष्णविति ।

उङ् णपात् त्व् अचि व वा ॥ २२ ॥

उङ् संधिं वा नाप्नोति इतौ परे । णपात् परस्तु वो वा स्याद् अचि । उ इति । विति । किमु उक्तम् । किमूक्तम् । किम्वुक्तम् ।

वेक् स्वश् चार्णे ऽसे ॥ २३ ॥

इक् संधिं वा नाप्नोति । स्वश्च वा स्याद् अर्णे परे दान्ते । न तु से । शार्ङ्गी अत्र । शार्ङ्गि अत्र । शार्ङ्ग्यत्र । असे किम् । हर्यर्चा ।

ऋक्य् अक् ॥ २४ ॥

अक् संधिं वा नाप्नोति ऋकि परे । स्वश्च वा स्यात् । ब्रह्मा ऋषिः । ब्रह्म ऋषिः । ब्रह्मर्षिः ।

॥ इत्यच्संधिपादः ॥

स्तु श्चुभिः श्च्व् अशात् ॥ २५ ॥

सकारतवर्गौ शकारेण चवर्गेण वा योगे शकारचवर्गौ क्रमात्प्राप्नुतः । न तु शात्परौ । सच्चित् । शार्ङ्गिञ्जय । अशात् किम् । प्रश्नः ।

ष्टुभिः ष्ट्व् अष्य् अदान्तटोः ॥ २६ ॥

सकारतवर्गौ षकारेण टवर्गेण वा योगे षकारटवर्गौ क्रमात्प्राप्नुतः । न तु षकारे परे न च दान्ताट् टवर्गात्परौ । तट्टीका । चक्रिण्ढौकसे । अपि किम् । सत्पष्ठः । अदान्तटोः किम् । षट्सन्तः । षट्ते ।

णांपणावतिपणागर्यः ॥ २७ ॥

ऌते निपात्यते ।

ले लस् तोः ॥ २८ ॥

ले परे तोर् लकारः स्यात् । तल्लयः । विद्वाल्लिँखति ।

यलो द्विधारो निरनुनासिकः सानुनासिकः ।

जनो ऽनुनासिकस्तेन तत्स्थाने सानुनासिकः ॥

नोर् नुर् ह्रस्यू ग्रहाते ॥ २९ ॥

ग्रहाते स्थितयोर् मनयोर् नुः स्यात् ह्रसि परे । रंस्यते । वृंहितम् ।

जपे जन् नोः ॥ ३० ॥

ग्रहाते स्थितस्य नोर् जपे परे जन् स्यात् । शान्तः । अङ्क्तिः ।

वा तू ग्रयपे ऽरयन् ॥ ३१ ॥

दाते ऽदाते वा स्थितस्य नो रेफावर्तायपे परे रेफावर्तयन् वा स्यात् ।

यमो ऽनुनासिकः । यय्यँम्यते । यंयम्यते । हरिम्भद्र । हरिं भद्र ।

कम्पत इति पूर्वेण नित्यम् । ग्रहे किम् । रंरम्यते ।

दाते नो ऽसम्राजो ह्रसे नुः ॥ ३२ ॥

दाते स्थितस्य नस्य ह्रसे परे नुः स्यात् । न तु सम्राजः । शिवं स्तौ-

ति । असम्राजः किम् । सम्राडिति ।

पुंनः सन् ख्यप् अनूपरे ऽख्ये ॥ ३३ ॥

पुंसो नस्य सन् स्याद् अनूपरे ख्यपे परे । न तु ख्ये । पुंस्कोकिलः ।

अनूपरे किम् । पुंस्त्वम् । अख्ये किम् । पुंख्यातः ।

नो ऽप्रशानप्ग् ह्रते ॥ ३४ ॥

दाते स्थितस्य नस्य सन् स्याद् अनूपरे ह्रते परे । न तु प्रशानः । शा-

न्तिंस्किन्दि । चक्रिंस्त्राहि । अनूपरे किम् । सत्सहः । अप्रशानः किम् ।

प्रशान्तनोति ।

कांस्कान् नॄंः पि वा ॥ ३५ ॥

कानिति शब्दस्य कानि परे । नॄनिति शब्दस्य पकारे सन् वा स्यात् । कांस्कान् । कान्कान् । नॄंः पाहि । नॄन्पाहि ।

नणाद् णाऽञ्श् चकन् शशस्तशासि वा ॥ ३६ ॥

दान्ते स्थितस्य नस्य चन् शे । णस्य टन् शसि । ङनयोस् तन् से । ङस्य कन् शसि स्याद्वा । सञ्छंभुः । सञ्च्छंभुः । सञ्शंभुः । सुगण्ट्षष्ठः । सुगणषष्ठः । षट्त्सन्तः । षट्सन्तः । सन्त्सः । सन्सः । प्राङ्क्षष्ठः । प्राङ्षष्ठः ।

चपो ऽत्रे त्रब् ॥ ३७ ॥

दान्ते स्थितस्य चपस्य त्रब् स्याद् अत्रे परे । वागीशः । चिद्रूपः ।

जने जन् वा ॥ ३८ ॥

दान्ते स्थितस्य चपस्य जने परे जन् स्याद्वा । एतन्मुकुन्दः । एतद्मुकुन्दः ।

त्ये ॥ ३९ ॥

प्रत्ययमकारे परे दान्ते स्थितस्य चपस्य जन् स्यान्नित्यम् । चिन्मयम् । वाङ्मयम् ।

शहोश् चपाद् वामि छभौ ॥ ४० ॥

दान्ते स्थिताच् चपात् परयोः शहकारयोः क्रमेण अमि परे छभौ वा स्तः । तच्छिवः । तच्शिवः । वाग्घरिः । वाग्हरिः । अमि किम् । वाक्श्चोतति ।

स्वाद् णङो ऽचि द्विः ॥ ४१ ॥

स्वात् परो दान्ते स्थितो णङो द्विः स्यादचि परे । सुगण्णीशः । सन्नच्युतः । प्रत्यङ्ङात्मा ।

छो ऽचः ॥ ४२ ॥

अचः परश् छकारो द्विः स्याद् अचि परे ।

वापानोः स्वसमान्त्योश् चपत्रचाव् अन्ते च ॥ ४३ ॥

कपकसयोः स्थाने खसकवयोः परयोः क्रमाच् चपजवौ स्तः । विराने च । शिवच्छाया । अच्छा ।

॥ इति हस्संधिपादः ॥

वेः सो ऽशसन्ते छते ॥ ४४ ॥

वेः सकारः स्याद् अशसन्ते छते परे । कृष्णश्चित्यः । हरिष्टीकते । विष्णुस्त्राता । शसन्ते तु कः त्सरुः ।

से तु कखपफे वा ॥ ४५ ॥

वेः सकारो वा स्यात् कखपफेषु परेषु से सति । भास्करः । भाःकरः । भास्खरः । भाःखर । भास्पतिः । भाःपतिः । भास्फेरुः । भाःफेरुः ।

शसि शस् ॥ ४६ ॥

वेः शस् वा स्याच् शसि परे । हरिश्शेते । हरिः शेते । सन्तष्षट् । सन्तः षट् । शिवस्सेव्यः । शिवः सेव्यः ।

कखपफयोर् मुन्यौ ॥ ४७ ॥

वेर् मुन्यौ क्रमाद्वा स्यातां कखपफयोः परयोः । हरि+ काम्यः । हरिः काम्यः । मणे+ खनिः । मनेः खनिः । कृष्णꣳ पाता । कृष्णः पाता । भक्तिꣳ फलति । भक्तिः फलति ।

अतो ऽद्हव्य् उः ॥ ४८ ॥

अकारात्परस्य वेर् उकारः स्याद् अकारे हवे च परे । शिवो ऽर्च्यः । शिवो वन्द्यः ।

अभोभगोअघोभ्यो ऽवे लुप् ॥ ४९ ॥

अवर्णाद् भोभगोअघोभ्यश्च परस्य वेर् लुप् स्याद् अवे परे । रुद्रा नमस्याः । भो हरे । भगो रक्ष । अघो यज ।

य वाचि ॥ ५० ॥

अवर्णाद्भोभगोअघोभ्यश्च परस्य वेर् यो वा स्याद् अचि परे । शिवयुग्रः । शिव उग्रः । भोयच्युत । भो अच्युत ।

र् इचो ऽवे ॥ ५१ ॥

इचः परस्य वे रेफः स्याद् अवे परे । हरिरयम् । चतुर्भुजः ।

रो ऽचः ॥ ५२ ॥

अचः परस्य रेफस्य वे रेफः स्याद् अवे परे । त्रातरव । धातर्गच्छ ।

खपि वा ॥ ५३ ॥

अचः परस्य रेफस्य वे रेफः स्याद्वा खपि परे । गीर्पतिः । गीष्पतिः । गीःपतिः ।

नाह्नो रकक्तौ ॥ ५४ ॥

अह्नो रेफस्य वे रेफो न स्याद् रेफे के क्तौ च परे । अहोरात्रः । अहस्करः । अहोभिः ।

हस्य् एतत्तदो ऽनञकः सेर् लोपः ॥ ५५ ॥

नञ्अक्वर्जादेतदस्तदश्च सेर् वेर् लोपः स्याद् हसे परे । एष कृष्णः । स विष्णुः । अनञकः किम् । असः शिवः । एषको रुद्रः ।

ढ्रोर् ढ्रि र्घश् चानुः ॥ ५६ ॥

ढकारस्य ढकारे परे रेफस्य रेफे परे लोपः स्यात् । पूर्वस्य च ऋवर्जस्य र्घः । रूढः । हरी रम्यः । अनुः किम् । तूढः ।

॥ इति विसंधिपादः ॥

॥ संध्यध्यायः ॥ २ ॥

लेः सि औ जस् अम् औ शस् टा भ्याम् भिस् ङे भ्याम् भ्यस् ङसि भ्याम् भ्यस् ङस् ओस् आम् ङि ओस् सुप् ॥ १ ॥

स्यादीन्येकविंशतिर्लेः पराणि प्रयुज्यन्ते । जशटङपाः सिङस्योर् इकारश् चेतः ।

त्रिशः प्रीद्वीत्रीचीपीपीप्त्यः ॥ २ ॥

स्यादीनि त्रीणि त्रीणि क्रमात् प्रीद्वीत्रीचोपीपोतीसंज्ञानि स्युः ।

सम्बुद्धौ सिर् घिः ॥ ३ ॥

संबोधने विहितः सिर् घिसंज्ञः स्यात् ।

स्यमौजस् घिः ॥ ४ ॥

सि अम् औ जस् एते घिसंज्ञाः स्युः ।

शिः क्लीबे ॥ ५ ॥

नपुंसके शिर् एव घिसंज्ञः स्यात् ।

दान्तवत् सभि ॥ ६ ॥

सभयोः परयोर् दान्तवत् कार्यं स्यात् ।

भौ लिघोर् ङसङसोर् अन्ते न ॥ ७ ॥

भौ परे यत्कार्यं वक्ष्यते । तल् लेर् ङसे घोर् वसे स्यात् । अन्ते च तयोः ।

ङसो ऽन्तः फः ॥ ८ ॥

ङसो विरामश्च फसंज्ञः स्यात् ।

सर्वविश्वउभउभयभवत्त्वैकसमसिमनेमा अन्यान्यतरेतरडतरडतमास् त्यद्-तद्यदेतदिदमदःकिंअस्मद्युष्मदः पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधरान्तरस्वाः ञिः ॥ ९ ॥

दभेदो गणभेदार्थः । एते पञ्चत्रिंशच्छब्दाः ञिसंज्ञाः स्युः ।

समो ऽतुल्ये व्यवस्थायां पूर्वाद्या ऽन्तरो ऽपुरि ।
वहिर्योगोपसंव्याने स्वत्वज्ञातिधनाभिधः ॥

न गौणाख्याचत्रासासे ॥ १० ॥

गौणत्वे संज्ञायां चे त्र्याः से ऽसे च ते ञिसंज्ञा न स्युः ।

चे जसि वा ॥ ११ ॥

चे ते ञिसंज्ञा वा स्युर् जसि परे ।

पूर्वाद्यल्पप्रथमचरमतयायार्धकतिपयनेमाः ॥ १२ ॥

एते सप्तदश शब्दाः ञिसंज्ञा वा स्युर् जसि परे ।

तीयो ङिति ॥ १३ ॥

तीयान्तः शब्दः श्रिसंज्ञः स्याद्वा ङिति परे ।

पूर्वो ऽन्त्याद् उङ् ॥ १४ ॥

अन्त्याद्वर्णात्पूर्वो वर्ण उङ्संज्ञः स्यात् ।

अन्त्याजादिष् टिः ॥ १५ ॥

अन्त्यो यो ऽच् । तदादिवर्णष् टिसंज्ञः स्यात् ।

लुकि न तत्र ॥ १६ ॥

लुगिति लोपे कृते यो लुप्तः । तस्मिन्परे यत्कार्यं वक्ष्यते । तद्न स्यात् ।

स्वरादिनिचित्त्यं व्यम् ॥ १७ ॥

स्वरादिर्गणो निश् चकारेतस् त्याश्च व्यसंज्ञाः स्युः ।

ह्रसो ऽनन्तरः स्यः ॥ १८ ॥

अचानन्तरितो ह्रसः स्यसंज्ञः स्यात् ।

य्ऊत् स्त्र्येव दी ॥ १९ ॥

ईदूदन्तो नित्यस्त्रीलिङ्गो दीसंज्ञः स्यात् ।

नास्त्रीयुवः ॥ २० ॥

इय्उव्स्थानाव् ईदूतौ दीसंज्ञौ न स्तः । न तु स्त्री ।

वामि ॥ २१ ॥

इय् उव् ईद् ऊच् च दीसंज्ञो वा स्याद् आमि परे । न तु स्त्री ।

स्त्री य्उच् च ङिति ॥ २२ ॥

स्त्रीलिङ्ग इदुदन्तो नित्यस्त्रीलिङ्ग इय् उव् ईद् ऊच् च दीसंज्ञः स्याद्वा ङिति परे । न तु स्त्री ।

अघ्यच्ताच्येष् षिः ॥ २३ ॥

घिवर्जस्यादेर् अच् तसंज्ञाव् अच्यकारौ ईष् च एते षिसंज्ञाः स्युः ।

संख्यावड्डत्य्अतुवङ्गणा नेपि ॥ २४ ॥

डत्य्अतुवङ्गणानां संख्यावत्कार्यं स्यात् । न त्व् ईपि ।

॥ इति संज्ञापादः ॥

रामस् इति स्थिते ।

स्रोर् विः फे ॥ २५ ॥

सकाररेफयोर् विः स्यात् फे परे । रामः । औजसोः संधिः । रामौ । रामाः ।

स्वदीभ्यां ध्यन्शसादेर् लोपः ॥ २६ ॥

स्वाद् दीसंज्ञकाच्च परस्य धेर् अन्शसादेश्च लोपः स्यात् । हे राम ।

रामम् । रामौ ।

शस्नामि र्घः ॥ २७ ॥

शसि नामि च परे स्वस्य र्घः स्यात् ।

पुंसि तु शस् न ॥ २८ ॥

स्वात् परः शस् न स्यात्पुंलिङ्गे । रामान् ।

टाभिस्ङेङसिङस्ओसाम् इनैस्अयात्स्ययोसो ऽतः ॥ २९ ॥

अकारात्परेषामेषां स्थाने इन ऐस् अय आत् स्य योस् एते क्रमात्स्युः ।

प्रउर् णो ऽदान्ते नो ऽवकुप्व्अन्तरे ऽप्य् अतद्दान् त्व् अपक्वयुवाङ्गः ससे-

प्स्यादेर् नैकाचकोस् तु वा ॥ ३० ॥

पकाराद् रेफाद् ऋवर्णाच्च परस्यादान्ते स्थितस्य नस्य णः स्याद् अवक-

वर्गपवर्गव्यवधाने ऽपि । यत्र दे नः । ततो ऽन्यत्र गतात्तु निमित्ता-

त्परस्य साद् विहितेनेषा स्यादिना च सहितस्य पक्वादिवर्जितस्य

स्यात् । तस्यैवैकाचः सकवर्गाच्चान्यस्य वा स्यात् । रामेण ।

आ क्तिमभवि ॥ ३१ ॥

अकार आकारः स्यात् क्तेर् मभवेषु परेषु । रामाभ्याम् ।

रामैः । रामाय । रामाभ्याम् ।

व्वे म्भ्य् एः ॥ ३२ ॥

अकार एकारः स्यात् जेर भ्ये सभयोः परयोः । रामेभ्यः ।

रामात् । रामाभ्याम् । रामेभ्यः । रामस्य । रामयोः ।

नुम् श्रामः स्वत्यात्संख्यात्पणः ॥ ३३ ॥

स्वादः या श्रामो स्वनात्तसंख्यायाश्च परस्याम श्रादौ नुम् स्यात् । घणावे ।

रामाणाम् । रामे । रामयोः ।

कुरलात् कृतो ऽनानूसः पो ऽद्रान्ते नुव्यन्तरे ऽपि शासवसघससाद्वा च ॥ ३४ ॥

कवर्गाद् रलाच्च परः कृतः सादृवर्णी दनव्यगः सकारः शासादेश्च पः स्यात् । नुविव्यवधाने ऽपि । एत्वपवे । रामेषु । एवं मुकुन्दानन्दगोविन्दादयः ।

श्रेर जसङेङसिङीनाम् स्मैस्मात्स्मिनो ऽतः ॥ ३५ ॥

अकारान्ताच् श्रेः परेषामेषां स्यान एते क्रमात्स्युः । सर्वे । सर्वस्मै । सर्वस्मात् । सर्वस्मिन् ।

श्रात् सुन् श्रामः ॥ ३६ ॥

अवर्णान्ताच् श्रेः परस्याम श्रादौ सुन् स्यात् । एत्वपवे । सर्वेषाम् । शेषं रामवत् । एवं विश्वादयो ऽकारान्ताः । उभशब्दो द्वान्तः । उभौ २ । उभाभ्याम् ३ । उभयोः २ । जसि नेमे । नेमाः । शेषं सर्ववत् ।

पूर्वादेः स्मात्स्मिनो वा ॥ ३७ ॥

तौ । पूर्वस्मात् । पूर्वात् । पूर्वस्मिन् । पूर्वे । शेषं नेमवत् । एवं परादयः । समो ऽतुल्य इत्यानुनेः ।

नमः समस्मात्पूर्वस्मा अन्तरस्मा अमेयसाम् ।
सुमेयसामन्तरस्मै सतो स्वस्मै स्वयंभुवे ॥ १ ॥
समायेषु परायेषां मुनये ऽर्थान्तराय च ।
पटुस्वाय नमः स्वाय मल्लैर्जुष्टाय शार्ङ्गिणे ॥ २ ॥
अतिसर्वाय सर्वाय साधन्यानां सन्निधये ।
कालावराय कालेन पूर्वाय जगतो नमः ॥ ३ ॥

जसि साधन्ये । साधन्याः । जसि अल्पे । अल्पाः । शेषं रामवत् । एवं

प्रथमादयः । द्वितीयस्मै । द्वितीयाय । द्वितीयस्मात् । द्वितीयात् । द्वितीयस्मिन् । द्वितीये । एवं तृतीयः ।

निर्जरः ।

जरस् जराचि तु ॥ ३८ ॥

जराशब्दो जरस् वा स्याद् अचि परे । निर्जरसौ । निर्जरसः । निर्जरसम् । निर्जरसौ । निर्जरसः । निर्जरसा । केचिदादाव् इनाताव् इच्छन्ति । निर्जरसिन । निर्जरसैः । निर्जरसे । निर्जरसादित्यादि । पक्षे ह्रसे च रामवत् ।

पाददन्तयूषनिशापृतनामासासनसानुनासिकोदकहृदयासृक्यकृत्शकृत्शीर्षदोषः पद्दद्यूषन्निश्पृद्मास्आसन्स्नुनस्उदन्हृद्असन्यकन्शकन्शीर्षन्दोषणः शसादिषौ ॥ ३९ ॥

एषां स्थान एते क्रमात्स्युर्वा शसादौ षौ च परे । पदः । पदा । पद्भ्यामित्यादि । दतः । दता । दद्भ्यामित्यादि ।

सदानो ऽल्लोपो ऽम्वस्यात् षौ वा त्व् ईड्योः ॥ ४० ॥

अनो ऽकारस्य नित्यं लोपः स्यात् षौ परे । ईड्योस् तु वा । न तु नस्याद् वस्याच्च परस्य । यूष्णः । यूष्णा ।

नो लुप् फे ऽधौ ॥ ४१ ॥

नस्य लुप् स्याद् अधौ फे परे । यूषभ्यामित्यादि । ङौ यूष्णि । यूषणि । यूषे । मासः । मासा । माभ्यामित्यादि । पक्षे धौ च रामवत् । पदादयः पृथक्शब्दा इत्येके ।

संख्याविसायाद् वाह्नो ऽहन् ङौ ॥ ४२ ॥

संख्याविसायेभ्यः परस्याह्न इत्यस्याहन् वा स्याद् ङौ । द्व्यह्नि । द्व्यहनि । द्व्यह्ने । व्यह्नि । व्यहनि । व्यह्ने । सायाह्नि । सायाहनि । सायाह्ने ।

विश्वपाः । विश्वपौ । विश्वपाः । विश्वपाम् । विश्वपौ ।

धोर् आलोपो ऽच्य् अघौ ॥ ४३ ॥

धोर् आकारस्य लोपः स्याद् अघाव् अचि परे । विश्वपः । विश्वपा विश्वपाभ्यामित्यादि । एवं शङ्खध्मादयः । धोः किम् । हाहाः । हाहा हाहाभ्यामित्यादि । शेषं विश्वपावत् ।

हरिः ।

य्ऊद्भ्याम् औ य्ऊ ॥ ४४ ॥

इकारोकाराभ्यां पर औः क्रमाद् इकारोकारौ प्राप्नोति । हरी ।

णुर् धिजस्ङित्सु ॥ ४५ ॥

इदुतोर् णुः स्याद् धौ जसि ङिति च परे । हरयः । त्यलोपे त्यलक्षणम् । हे हरे । हरिम् । हरी । हरीन् ।

टादसश् चास्त्रियां तु ना ॥ ४६ ॥

इदुद्भ्याम् अदसश्च परष् टा ना स्यात् । न तु स्त्रियाम् । हरिणा । हरिभ्याम् । हरिभिः । हरये । हरिभ्याम् । हरिभ्यः ।

ङस्यैङो लोपः ॥ ४७ ॥

एङः परस्य ङसिङसोर् ङस्य लोपः स्यात् । हरेः । हरिभ्याम् । हरिभ्यः । हरेः । हर्योः । हरीणाम् ।

य्ऊद्भ्यां ङेर् डौः ॥ ४८ ॥

इदुद्भ्यां परस्य ङेर् डौः स्यात् । ड इत् ।

टेर् लोपो ङिति विंशतेम् तेम् त्व् अङौ ॥ ४९ ॥

ङिति परे पूर्वस्य टेर् लोपः स्यात् । विंशतेम् तेम् त्व् अङौ । हरौ हर्योः । हरिषु । एवं श्रीपत्यग्निरव्यादयः ।

सख्यृद्भ्यां सेर् डाधेः ॥ ५० ॥

सखिशब्दाद् ऋकारान्ताच्च परस्य सेर् डा स्यात् । न तु धेः । सखा अधेः किम् । हे सखे ।

द्यौ त्रिः ॥ ५१ ॥

साव्युर् अकारस्य च त्रिः स्याद् द्यौ परे । साव्यौ । साव्यः । साव्यम् । साव्यौ । साव्यीन् ।

साव्युष् टाङितान् आ ए उस् उस् औ ॥ ५२ ॥

साव्युः परेषां टाङितां स्थाने आ ए उस् उस् औ एते क्रमात्स्युः । साव्या । साव्ये । साव्युः २ । साव्यौ । शेषं व्हस्वित् ।

पत्युर् असे ॥ ५३ ॥

पतिशब्दात्परेषां टाङितां स्थाने आ ए उस् उस् औ एते क्रमात्स्युः । न तु से । पत्या । पत्ये । पत्युः २ । पत्यौ । असे किम् । श्रीपतिनेत्यादि । शेषं व्हस्वित् ।

कतिशब्दो व्याख्यातः ।

डतिसंख्याजो जसूशसोर् लुक् ॥ ५४ ॥

डत्यन्तात् पञ्चमादिसंख्यायाश्च परयोर् जसूशसोर् लुक् स्यात् । कति । कति । कतिभिः । कतिभ्यः २ । कतीनाम् । कतिषु । एवं यति । तति ।

डतिव्यञ्जनसंख्यान्तलुप्तादः सदृशास्त्रिषु ।

त्र्यादयः संख्याशब्दा व्याख्याताः । त्रयः । त्रीन् । त्रिभिः । त्रिभ्यः २ ।

त्रेर् अयड् नामि ॥ ५५ ॥

त्रिशब्दस्यायड् स्याद् नामि परे । डित्यादित्यस्य स्थाने । त्रयाणाम् । त्रिषु ।

द्विशब्दो व्याख्यातः ।

त्यदां टेर् अः त्रौ ॥ ५६ ॥

त्यदादीनां टेर् अकारः स्यात् त्रौ परे । द्वौ २ । द्वाभ्याम् ३ । द्वयोः २ । वातप्रमीः । वातप्रम्यौ । वातप्रम्यः ।

यूतौ ऽमूशसोर् म्नाव् अदीर्घोः ॥ ५७ ॥

दीर्घवर्जाद् ईदन्तात्परयोर् अमूशसोः स्थाने क्रमाद् मौ स्तः । वात-

प्रमीम् । वातप्रम्यौ । वातप्रमीन् । वातप्रम्या । वातप्रमीभ्यामित्यादि । एवमतिलक्ष्म्यादयः ।

सुधीः ।

धोर् इय् उव् अचि ॥ ५८ ॥

धोर् ईदूतोः स्थाने क्रमाद् इयुवौ स्तो ऽचि परे । सुधियौ । सुधियः । सुधियम् । सुधियौ । सुधियः । सुधिया । सुधीभ्यामित्यादि । एवं सुश्रीयवक्र्यादयः ।

प्रधीः ।

कव्याद्यनेकाचो ऽस्याद् अदृन् पुनर्वर्षाकाराद्यन्यभू सुधियोर् य्वौ ॥ ५९ ॥

कादेर् व्यादेर् अनेकाचश्च धोर् ईदूतोर् अस्यात् परयोः क्रमाद् यवौ स्तो ऽचि परे । न तु दृन्भू पुनर्भूवर्षाभूकाराभूभ्यो ऽन्यस्य भूशब्दस्य सुधियश्च । प्रध्यौ । प्रध्य इत्यादि । एवं दीध्यादयः । कव्याद्यनेकाचः किम् । शुद्धधियौ । शुद्धधिय इत्यादि । अस्यात् किम् । यवक्रियौ । यवक्रियः ।

नीः । नियौ । नियः ।

न्यापदीभ्यो ङेर् आम् ॥ ६० ॥

नीशब्दाद् आपो द्याश्च परस्य ङेर् आम् स्यात् । नियाम् । शेषं सुधीवत् । अग्रणीः । अग्रण्यौ । ङौ अग्रण्याम् । शेषं प्रधीवत् ।

ततजखाद् ईयो ङो वोः ॥ ६१ ॥

तात् तस्थानजाद् वर्णात् खाच्च पराद् ईकारजाद् यकारात्परो ङसिङसोर् ङ उः स्याद्वा । सुत्युः । सुत्यः । लून्युः । लून्यः । सुख्युः । सुख्यः । शंभुर्हरिवत्साध्यः । शंभुः । शंभू । शंभवः । हे शंभो । शंभुम् । शंभू । शंभून् । शंभुना । शंभुभ्याम् । शंभुभिः । शंभवे । शंभुभ्याम् । शंभुभ्यः । शंभोः । शंभुभ्याम् । शंभुभ्यः । शंभोः । शंभ्वोः । शंभूनाम् । शंभौ । शंभ्वोः । शंभुषु । एवं विष्णुवायुभान्वादयः ।

क्रोष्टोस् तुनस् तृन् अधौ घौ स्त्रियां च ॥ ६२ ॥

क्रोष्टुशब्दस्य तुनः स्थाने तृन् स्याद् अधौ घौ परे स्त्रियां च । न इत् । साख्यृद्भ्यां सेर्डाधेः । क्रोष्टा । हे क्रोष्टो । घौ त्रिः । क्रोष्टारौ । क्रोष्टारः । क्रोष्टारम् । क्रोष्टारौ ।

वाच्य् अघौ ॥ ६३ ॥

क्रोष्टुशब्दस्य तुनः स्थाने तृन् स्याद्वा अघाव् अचि परे । क्रोष्टॄन् । क्रोष्ट्रा । क्रोष्ट्रे ।

ऋतो ङो डुः ॥ ६४ ॥

ऋकारात्परो ङसिङसोर् ङो डुः स्यात् । ड इत् । क्रोष्टुः २ । क्रोष्ट्रोः । क्रोष्टॄणाम् ।

णुर् ङिध्योः ॥ ६५ ॥

ऋकारस्य णुः स्याद् ङौ धौ च परे । क्रोष्टरि । क्रोष्ट्रोः । पक्षे हसे च शंभुवत् ।

हूहूः । हूह्वौ । हूह्व इत्यादि वातप्रमीवत् । एवमतिचम्वादयः ।

सुभूः । सुभुवौ । सुभुव-इत्यादि सुधीवत् । एवं कटप्रूस्वयंभ्वादयः ।

सुलूः । सुल्वौ । सुल्व इत्यादि प्रधीवत् । एवं दृन्भूखलघ्वादयः ।

धाता तृन्नन्तक्रोष्टुवत् । धौ हे धातः । एवं नप्तृहोतृपोत्रादयः ।

पिता । हे पितः ।

पिता माता ननन्दा ना सव्येष्ठृभ्रातृयातरः ।

जामाता दुहिता देवा न तृन्नन्ता इमे दश ॥

घाव् अस्वसृतृनः ॥ ६६ ॥

घौ पर ऋकारस्य णुः स्यात् । न तु स्वसृतृनोः । पितरौ । पितरः । पितरम् । पितरौ । पितॄन् । शेषं धातृवत् । एवं जामातृभ्रात्रादयः ।

नुर् वा नामि र्घः ॥ ६७ ॥

नृशब्दस्य नामि परतो र्वः स्याद्वा । नॄणाम् । नृणाम् । शेषं पितृवत् ।

ओरौ औ वौ ॥ ६८ ॥

ओकारस्य औकारः स्याद् वौ परे । गौः । गावौ । गावः ।

ग्या अन्शसोः ॥ ६९ ॥

ओकार आकारः स्याद् अनि शसि च परे । गान् । गावौ । गाः । गवा ।

गोभ्यामित्यादि । उस्यैङो लोपः । गोः २ ॥

रै रा सुभि ॥ ७० ॥

रैशब्दो रा स्यात् से भे च परे । राः । रायौ । रायः । रायम् । रायौ ।

रायः । राया । राभ्यामित्यादि ।

ग्लौः । ग्लावौ । ग्लाव इत्यादि ।

इति पुंलिङ्गपादः ॥

आवीव्हसात् सेर् लोपः ॥ ७१ ॥

आप ईषो व्हसात् च परस्य सेर् लोपः स्यात् । उमा ।

यू और् आपः ॥ ७२ ॥

आपः पर और् ईः स्यात् । उमे । उमाः ।

घिटौस्यू एः ॥ ७३ ॥

आप एः स्याद् घौ टौसोश्च परतः । हे उमे । उमाम् । उमे । उमाः ।

उमया । उमाभ्याम् । उमाभिः ।

ङितां यन् ॥ ७४ ॥

आपः परेषां ङितां यन् स्यात् । म इत् । उमायै । उमाभ्याम् । उमाभ्यः ।

उमायाः । उमाभ्याम् । उमाभ्यः । उमायाः । उमयोः । उमानाम् ।

न्यापदाभ्यो ङेरान् । उमायाम् । उमयोः । उमासु । एवं दुर्गामाया-

म्बिकादयः ।

ओः स्यन् स्वम् च ॥ ७५ ॥

ग्रेर् ग्रावत्तात्परेषां ङितां स्यम् स्याम् पूर्वस्य च स्वः । सर्वस्यै । सर्वस्याः २ । ग्रामि सर्वासाम् । सर्वस्याम् । शेषमुनावत् । एवं विश्वादय ग्रावत्ताः ।

ग्रपुरीत्युक्तेः । ग्रत्तरायै नगर्यै ।

द्वितीयस्यै । द्वितीयायै । द्वितीयस्याः । द्वितीयायाः । द्वितीयस्याम् । द्वितीयायाम् । शेषमुनावत् । एवं तृतीया ।

सुभ्रूद्वीद्यत्तम्बार्धानां धौ स्वः ॥ ७६ ॥

सुभ्रुवो या द्यत्तम्बार्धानां च स्वः स्याद् धौ परे । हे ग्रम्ब । शेषमुनावत् । एवनद्यादयः । द्यचः किम् । हे ग्रम्बाडे । हे ग्रम्बाले । हे ग्रम्बिके ।

ग्ररा । ग्ररस् ग्ररासि तु । ग्ररसौ । केचिदादावीत्वनिच्छन्ति । ग्ररसी । ग्ररे । ग्ररसः । ग्ररा इत्यादि ।

पाददन्तेति नासिकापूतनानिशानां नस्पूद्निशः । नसः । नसा । नोभ्यामित्यादि । पूतः । पूता । पूभ्यामित्यादि । निशः । निशा ।

शङ्कुरात्तध्रात्तयत्तव्रत्तसृत्तमृत्तव्रश्चध्रस्तां षड् भौ ॥ ७७ ॥

शात्तानां ह्यात्तानां रात्तादेश्च षड् स्याद् भौ परे ।

वो डः फे ॥ ७८ ॥

पस्य डः स्यात् फे परे । निड्भ्यामित्यादि । पत्ते धौ च डमावत् । गोपा विश्वपावत् । मतिर्हरिवत् । स्त्रीत्वाद् न शस् न टा ना । मतीः । मत्या ।

या ङितान् ग्रन् ॥ ७९ ॥

याः परेषां ङितान् ग्रन् स्यात् । म इत् । मत्यै । मतये । मत्याः । मतेः । मत्याः । मतेः । मत्याम् । मतौ । एवं श्रुतिस्मृतिवुद्ध्यादयः ।

स्त्रियां त्रिचतुरोस् तिसृचतसृ ग्रृवत् तौ ॥ ८० ॥

त्रिचतुरोः स्त्रीलिङ्गे क्रनाम्तिसृचतस्रौ स्तः तौ परे। तौ च ऋवत्। तेन न णुत्रिर्याः। तिस्रः २। तिसृभिः। तिसृभ्यः २। तिसृणाम्। तिसृषु। टेरू अत्वे सत्य् आप्। द्वे २। द्वाभ्यान् ३। द्वयोः २।

गौरी। गौर्यौ। गौर्यः। हे गौरि। गौरीन्। गौर्यौ। गौरीः। गौर्या। गौरीभ्यान्। गौरीभिः। ङ्या ङितानम्। गौर्यै। गौरीभ्यान्। गौरीभ्यः। गौर्याः। गौरीभ्यान्। गौरीभ्यः। गौर्याः। गौर्योः। गौरीणाम्। गौर्यान्। गौर्योः। गौरीषु। एवं वाणीकालीनद्यादयः।

लक्ष्मीः। अनीवत्त्वाद् न सिलोपः। शेषं गौरीवत्। एवमवीतल्यादयः।

अवीतस्त्रीतरीलक्ष्मीश्रीह्रीभ्रूणानुणादितः।

स्त्रीलिङ्गवर्तिनामेषां सेर्लोपो न कदाचन॥

स्त्री। हे स्त्रि।

स्त्री भूर् धुः॥ ८१॥

स्त्रीशब्दो भूशब्दश्च धुसंज्ञः स्यात्। धोरियुवचि। स्त्रियौ। स्त्रियः।

स्त्री वानृशसोः॥ ८२॥

स्त्रीशब्दो धुसंज्ञो वा स्याद् अनि शसि च परे। स्त्रियम्। स्त्रीम्। स्त्रियौ। स्त्रियः। स्त्रीः। स्त्रिया। स्त्रीभ्यान्। स्त्रीभिः। स्त्रियै। स्त्रीभ्यान्। स्त्रीभ्यः। स्त्रियाः। स्त्रीभ्यान्। स्त्रीभ्यः। स्त्रियाः। स्त्रियोः। स्त्रीणाम्। स्त्रियाम्। स्त्रियोः। स्त्रीषु।

श्रीः। श्रियौ। श्रियः। ङित्य् अनि च भेदः। श्रियै। श्रिये। श्रियाः। श्रियः। श्रियाः। श्रियः। श्रीणाम्। श्रियाम्। श्रियि। श्रियोः। श्रीषु।

सुध्यादयः पुंवत्। सुष्ठु धीः प्रकृष्टा धीरिति नित्यस्त्रीत्वे सुधीप्रभ्वौ श्रीलक्ष्मीवत्।

धेनुर्मतिवत्साध्यः। धेनुः । धेनू । धेनव इत्यादि ।

वधूर्गौरीवत् । वधूः । वध्वौ । वध्व इत्यादि । एवं चमूतन्वादयः ।

भ्रूः श्रीवत् । भ्रूः । भ्रुवौ । भ्रुव इत्यादि । सुभ्रूः । हे सुभ्रु । पुनर्भूः सुलूवत् ।

सुभूः पुंवत् । स्वसा धातृवत् । माता पितृवत् । द्यौर्गोवत् । सुराः पुंवत् । नौर्ग्लौवत् ।

॥ इति स्त्रीलिङ्गपादः ॥

क्लीवात् स्यमो ऽधेर् मो ऽतः ॥ ८३ ॥

अकारान्ताद्नपुंसकात्परस्याधेः सेर् अमश्च मः स्यात् । ज्ञानम् । हे ज्ञान ।

क्लीवाद् य् औः ॥ ८४ ॥

क्लीवात्पर और् ईः स्यात् । ज्ञाने ।

जस्शसोः शिः ॥ ८५ ॥

क्लीवात्परस्य जसः शसश्च शिः स्यात् । श इत् ।

नुण् अयमादौ झसन्तरलादौ तु वा ॥ ८६ ।

क्लीवस्य शौ परे नुण् स्यात् । न तु यमादौ । झसन्तरलयोर् आदौ तु वा ।

नसब्महद्गो ऽधो र्घो ऽधौ घौ ॥ ८७ ॥

नसन्तस्यापो महतो नान्तस्य च धुवर्जस्य र्घः स्याद् अधौ घौ परे । ज्ञानानि । द्वी प्रीवत् । शेषं रामवत् । एवं वनधनफलादयः ।

तो ऽन्यादेर् मो ऽनेकतरात् ॥ ८८ ॥

अन्यादेः परस्य स्यमोर् मस्य तः स्यात् । न त्वेकतरात्परस्य । अन्यत् । हे अन्य । अन्ये । अन्यानि । पुनस्तद्वत् । शेषं पुंवत् । एवमन्यतरादयः । अनेकतरात्किम् । एकतरम् ।

ऋरातो ऽम् वा ॥ ८९ ॥

ऋराशब्दात्परस्य स्यमोर् मस्य अम् स्याद्वा । अन्नरसम् । अन्नरम् । अन्नरसौ । अन्नरे । अन्नरांसि । अन्नराणि । पुनस्तद्वत् । शेषं पुंवत् ।

पादद्रुतेति शीर्षद्रुद्योदकासनानां शीर्षन्द्रुडदनासनः । शीर्षाणि । शीर्षा । शीर्षभ्यामित्यादि । द्रुन्दि । द्रुदा । द्रुभ्यामित्यादि । उदानि । उदा । उदभ्यामित्यादि । आसानि । आसा । आसभ्यामित्यादि । पत्ते शेषे च ज्ञानवत् ।

स्त्रीवे स्वः ॥ ९० ॥

स्त्रीवे वर्त्य स्वः स्यात् । श्रीपं ज्ञानवत् ।

स्यमोर् लुक् ॥ ९१ ॥

स्त्रीवात्परयोः स्यमोर् लुक् स्यात् । वारि ।

नुण् इको ऽच् अनामि ॥ ९२ ॥

इगन्तस्य स्त्रीवस्य नुण् स्याद् अचि । न तु आमि । वारिणी । वारीणि ।

णुर् धौ वा ॥ ९३ ॥

इगन्तस्य स्त्रीवस्य णुर् वा स्याद् धौ परे । हे वारे । हे वारि । वारिणी । वारीणि । वारिणा । वारिणे । वारिणः २ । वारिणोः । वारीणाम् । वारिणि । वारिणोः । हरे हरिवत् ।

पुंवद्वार्योक्तपुंस्कं टाङादौ ॥ ९४ ॥

इगन्तं स्त्रीवर्त्येन प्रोक्तपुंस्कं पुंवद्वा स्याद् टाङादौ परे । अनादये । अनादिने । इत्यादि । शेषं वारिवत् । अर्वन् किम् । पीलुने पीलवे ।

दध्यस्थिसक्थ्यक्ष्णो ऽनङ् ॥ ९५ ॥

एषाम् अनङ् स्याद् टाङादौ परे । अनावौ इतौ । अनो ऽलोपः । दध्ना । दध्ने । दध्नः २ । दध्नोः । दध्नाम् । दधि । दध्नि । दध्नोः । शेषं वारिवत् । एवमस्थि सक्थि अक्षि ।

सुधि । सुधिनी । सुधीनि । द्वी प्रीवत् । सुधिया । सुधिना । इत्यादि ।
एवं प्रध्यादयः ।

मधु । मधुनी । मधूनि । हे मधो । हे मधु । द्वी प्रीवत् । मधुना ।
मधुभ्यामित्यादि । एवमम्बुसान्वादयः । पाददन्तेति स्नु वा । स्नूनि ।
सानूनि । इत्यादिभेदः ।

धातृ । धातृणी । धातॄणि । धौ हे धातः । हे धातृ । द्वी प्रीवत् ।
धात्रा । धातृणा । इत्यादि । एवं ज्ञातृकर्त्रादयः ।

एचो युत् स्वम् ॥ ९६ ॥

प्रद्यु । प्रद्युनी । प्रद्यूनि । हे प्रद्यो । हे प्रद्यु । द्वी प्रीवत् । प्रद्यवा ।
प्रद्युना । इत्यादि ।

सुरि । सुरिणी । सुरीणि । धौ हे सुरे । हे सुरि । द्वी प्रीवत् । सुरा-
या । सुरिणा । सुराभ्यामित्यादि ।

सुनु । सुनुनी । सुनूनि । धौ हे सुनो । हे सुनु । द्वी प्रीवत् । सुना-
वा । सुनुना । इत्यादि ।

॥ इति नपुंसकपादः ॥

॥ इत्यजन्ताध्यायः ॥

द्विरुक्तजक्षादी द्विः ॥ ९७ ॥

कृतद्वित्वशब्दो जक्षादिश्च द्विसंज्ञः स्यात् ।

हो ढो भौ ॥ ९८ ॥

हस्य ढः स्याद् भौ परे ।

आवीव्हसात्सेर्लोपः । झषझसोरिति चषजबौ वा । लिट् । लिड् ।
लिहौ । लिहः । लिहम् । लिहौ । लिहः । लिहा । लिड्भ्यामित्यादि ।

दादेर घः ॥ ९९ ॥

दकारादेर् ह्स्य घः स्याद् भौ परे ।

घभान्तस्यादिजबां कभाः फे धोस् तु सधे ऽन्ते च ॥ १०० ॥

घभान्तस्यादौ स्थितानां जबानां कभाः स्युः फे परे । धोस् तु सधे ऽन्ते च । धुक् । धुग् । दुग्धौ । दुग्धः । दुग्धम् । दुग्धौ । दुग्धा । धुग्भ्यामित्यादि ।

मुहो घड् वा भौ ॥ १०१ ॥

मुहादीनां घड् वा स्याद् भौ परे । मुक् । मुग् । मुट् । मुड् । मुहौ । मुहः । मुहम् । मुहौ । मुहः । मुहा । मुग्भ्याम् । मुड्भ्यामित्यादि । एवं द्रुहुस्नुहुष्णिहुनशः ।

वाहो वौ पौ श्वेतात् तु वा ॥ १०२ ॥

वाहो वाशब्दस्य औः स्यात् पौ परे । श्वेतवाहस्तु वा । विश्वौहः । विश्वौहा । इत्यादि । शेषं लिड्वत् ।

अनाद् ऊः ॥ १०३ ॥

अनवर्णात् परो वाहो वा ऊः स्यात् पौ परे । भूहः । भूहा । इत्यादि ।

अनडुचतुरो ऽणाणौ घिघ्योः ॥ १०४ ॥

अनडुहश् चतुरश्च घौ परे ऽण् । घौ परे आण् स्यात् । ण इत् ।

हो नः सौ ॥ १०५ ॥

अनडुहो ह्स्य नः स्यात् सौ परे । अनड्वान् । हे अनड्वन् । अनड्वाहौ । अनड्वाहः । अनड्वाहम् । अनड्वाहौ । अनडुहः । अनडुहा ।

स्रस्ध्वस्वन्वनडुहां दङ् फे ॥ १०६ ॥

एषां दङ् स्यात् फे परे । उखास्रत् इति । अनडुद्भ्यामित्यादि ।

श्वेतवाहुक्थशासपुरोडाशां डसङ् ॥ १०७ ॥

एषामन्तस्य डसङ् स्यात् फे परे । उक्थशस् इति ।

अवतो ऽधोः मौ घौ ऽधौ ॥ १०८ ॥

अवत्यान्तस्य नः स्याद् अधौ मौ परे । न तु धोः । श्वेतवाः ।

डसङो धौ वा ॥ १०९ ॥

डसङो धौ परे र्घो वा स्यात् । हे श्वेतवाः । हे श्वेतवः । श्वेतवाहौ । श्वेतवाहः । श्वेतवाहम् । श्वेतवाहौ । श्वेतौहः । श्वेतवाहः । श्वेतौहा । श्वेतवाहा । श्वेतवोभ्यामित्यादि ।

ष्विलादिति षः । तुराषाट् । तुराषाड् । तुरासाहौ । तुरासाहः । तुरासाहम् । तुरासाहौ । तुरासाहः । तुरासाहा । तुराषाड्भ्यामित्यादि ।

चत्वारः । चतुरः । चतुर्भिः । चतुर्भ्यः २ । नुमाम इति चतुर्णाम् ।

रङो विः सुपि ॥ ११० ॥

रङो विः स्यात् सुपि परे । न त्वन्यरेफस्य । चतुर्षु ।

प्रियचत्वाः । हे प्रियचत्वः । प्रियचत्वारौ । प्रियचत्वारः । प्रियचत्वारम् । प्रियचत्वारौ । प्रियचतुरः । प्रियचतुरा । प्रियचतुर्भ्यामित्यादि ।

नसब्महद्भ इति र्घत्वे नो लुप् । राजा । हे राजन् । राजानौ । राजानः । राजानम् । राजानौ । अनो ऽल्लोपः । राज्ञः । राज्ञा । राजभ्यामित्यादि । ङौ राज्ञि । राजनि ।

अम्बस्यादित्युक्तेः । ब्रह्मणः । यज्वनः । इत्यादि । शेषं राजवत् ।

हन्पूषार्यमेनो ऽधौ सौ शौ र्घः ॥ १११ ॥

एषां र्घः स्याद् अधौ सौ परे शौ च । वृत्रहा । हे वृत्रहन् । वृत्रहणौ । वृत्रहणः । वृत्रहणम् । वृत्रहणौ ।

हनो ह्नो घ्नो न णः ॥ ११२ ॥

हनस्थाने जातस्य ह्नस्य घ्नः स्यात् । तस्य च नस्य णो न स्यात् । वृत्रघ्नः । वृत्रघ्ना । वृत्रहभ्यामित्यादि । एवं पूषन्अर्यमन्शार्ङ्गिन्यशस्विन्प्रभृतयः ।

पूष्णो ङिर् ङिर् वा ॥ ११३ ॥

पूषि । पूष्णि । पूषणि ।

मघोनस् तुङ् वा क्तिप्योः ॥ ११४ ॥

मघवन्शब्दस्य तुङ् वा स्यात् क्तौ पौ च परे । उङाव् इतौ ।

विदचो ऽद्वेर् नुण् घौ ॥ ११५ ॥

उकारेत ऋकारेतो ऽचश्च नुण् स्याद् घौ परे । न तु द्वेः ।

स्यान्तस्याराल् लुप् फे ॥ ११६ ॥

स्यस्यान्तस्य लुप् स्यात् फे परे । न तु रात् परस्य । मघवान् । मघवा ।
हे मघवन् । मघवन्तौ । मघवानौ । मघवन्तः । मघवानः । मघवन्तम् ।
मघवानम् । मघवन्तौ । मघवानौ । मघवतः ।

श्वयुवमघोनाम् उर् वो ऽते पौ ॥ ११७ ॥

एषां वशब्दस्य उः स्यात् पौ परे । न तु ते । मघोनः । मघवता । मघो-
ना । मघवद्भ्याम् । मघवभ्यामित्यादि ।
शुनः । शुना । यूनः । यूना । इत्यादि । शेषं राजवत् ।
अर्वा । हे अर्वन् ।

अर्वणो ऽनजम् तुङ् त्ये ऽसौ तु ॥ ११८ ॥

नज्वर्जस्यार्वणो नस्य तुङ् स्याद् असौ त्ये परे । अर्वन्तौ । अर्वन्तः । अ-
र्वन्तम् । अर्वन्तौ । अर्वतः । अर्वता । अर्वद्भ्यामित्यादि । अनजः किम् ।
अनर्वा । हे अनर्वन् । अनर्वाणौ । अनर्वाणः । शेषं यज्ववत् ।

पथिमथ्यृभुक्षां थितोर् नमौ घौ ॥ ११९ ॥

पथिन् मथिन् ऋभुक्षिन् एषां थस्य नम् स्यात् । इकारस्य च अकारः ।
घौ परे ।

टेर् आ सौ ॥ १२० ॥

पथ्यादीनां टेर् आ स्यात् सौ परे । पन्थाः । हे पन्थाः । पन्थानौ ।
पन्थानः । पन्थानम् । पन्थानौ ।

लोपो ऽच्यश्वौ ॥ १२१ ॥

पथ्यादीनां टेर् लोपः स्याद् अघ्राव् अचि परे । पथः । पथा । पथिभ्या-मित्यादि । एवं मन्थाः । ऋभुक्षाः ।

ष्णतिसंख्याया इति पञ्च २ । पञ्चभिः । पञ्चभ्यः २ ॥

नो नामि घः ॥ १२२ ॥

नान्तस्य नामि परे घः स्यात् । पञ्चानाम् । पञ्चसु ।

वाष्टनो जस्शसोर् डौः ॥ १२३ ॥

अष्टनः परयोर् जस्शसोर् डौः स्याद्वा । ड इत् । अष्टौ । अष्ट । अष्टौ । अष्ट ।

डा झौ वा ॥ १२४ ॥

अष्टनो डा स्याद्वा झौ परे । ड इत् । अष्टाभिः । अष्टभिः । अष्टाभ्यः । अष्टभ्यः । अष्टाभ्यः । अष्टभ्यः । अष्टानाम् । अष्टासु । अष्टसु ।

धोर् मो नः पम्वि ॥ १२५ ॥

धोर् मस्य नः स्यात् पे मे वे च परे । प्रशान् । प्रशानौ । प्रशानः । प्रशानम् । प्रशानौ । प्रशानः । प्रशाना । प्रशान्भ्यामित्यादि ।

इदमो ऽयम् इयं पुंस्त्रियोः सौ ॥ १२६ ॥

इदमः पुंलिङ्गस्त्रीलिङ्गयोः क्रमेण अयमियमौ स्तः सौ परे । अयम् ।

द्वो मो ऽदसश्च झौ ॥ १२७ ॥

इदमो ऽदसश्च दस्य मः स्यात् झौ परे । इमौ । इमे । इमम् । इमौ । इमान् ।

टौसोद्मो ऽनको ऽनः ॥ १२८ ॥

अनक इदमष् टौसोः परयोर् अनः स्यात् । अनेन ।

स्भ्य् अः ॥ १२९ ॥

अनक इदमो ऽः स्यात् से भे च परे । आ झिलभत्वि । आभ्याम् ।

नित् भिसो ऽदसश् च ॥ १३० ॥

अनकः इदमो ऽदसश् च परस्य भिसो भिस् एव स्यात्। न त्व् ऐस्। एभिः। अमीभिः। टेरवे दस्य मत्वे ङे स्मै पश्चाद् अः। अस्मै। आभ्याम्। एभ्यः। अस्मात्। आभ्याम्। एभ्यः। अस्य। अनयोः। एषाम्। अस्मिन्। अनयोः। एषु। अनकः किम्।

त्यादिव्यासभोसन्तिमिश्रेर् वाक् प्राक् टेर् व्यक दश् च ॥ १३१ ॥

त्याद्यन्तस्य व्यस्य सभश्रोसवर्जन्तिमन्तश्रेः श्रेश् च टेः पूर्वो ऽक् स्याद्वा। व्यकस्य दश् च। इमकेन। इमकाभ्याम्। इमकैरित्यादि।

द्वोटौसोरेतयोर् एनो ऽनूक्तौ ॥ १३२ ॥

द्वौ टौसोश्च परत इदमेतदोर् इदेतयोर् एनः स्यादुक्तस्य पश्चादुक्तौ।

इमं विद्धि ह्ररेर्भक्तं विद्धयैनं शिवार्चकम्।
इमाविनान्वित शैवानेनाधेनान्तु वैजवान् ॥
अनेन पूजितः कृष्णो ऽथैनेन गिरिशो ऽर्चितः।
अनयोः केशवः स्वामी शिवः स्वामी अथैनयोः ॥

त्यदौ टेः सौ। कः। कौ। के। इत्यादि सर्ववत्।

वल्मीत्येति वस्य भः। भुत्। भुद्। भुवौ। भुवः। भुवा। भुद्भ्यामि-त्यादि।

युजिरो ऽसौ नुम् घौ ॥ १३३ ॥

युजिरो युजूशब्दस्य नुम् स्याद् घौ परे। न तु से।

च्वश्चक्रुचुक्त्विग्दिगसृक्ष्तिकृदन्तवृत्दक्स्पृक्स्नुगुष्णिहां कङ् भौ ॥ १३४ ॥

चवर्गान्तानाम् अचादीनां च कङ् स्याद् भौ परे।

अौ ऽच्यदान्ते। जपे जन्नोः। स्यात्तस्याभ्लुप्के। युङ्। युञ्जौ। युञ्जः। युञ्जम्। युञ्जौ। युञ्जः। युजा। युग्भ्यामित्यादि। अन्ये किम्। सुयुक्। सुयुजौ। सुयुजः। इत्यादि। युजिरः किम्। युक् समाधिनाम्।

अञ्चुक्रुञ्चयुजामेव प्राक् कङ् पृथग्ग्रहणात् । तेन खन् । खञ्जौ । खञ्जः । इत्यादि ।

शच्छाजेति षङ् । षो डः फे । राट् । राड् । राजौ । राजः । एवं विभ्राट् । देवेट् । परिव्राट् । विश्वसृट् । परिमृट् ।

विश्वराजो ऽद् आ ॥ १३५ ॥

विश्वराजो ऽकारस्य आः स्याद् भौ परे । विश्वाराट् । विश्वाराड् । विश्वराजौ । विश्वराजः ।

स्यादेः सो लोपः को ऽषढन्यरक्षः ॥ १३६ ॥

स्यादौ स्थितस्य सस्य लोपः स्याद् भौ परे । कस्य च । न तु षढाभ्यामन्यस्य स्थाने जातस्य रक्षश्च । भृट् । भृड् । झषझसोरिति सस्य दः । स्तु श्चुभिः श्चुशादिति । भृज्जौ । भृज्जः । इत्यादि ।

ऊर्क् । ऊर्ग् । ऊर्जौ । ऊर्जः । इत्यादि ।

अवयाः । हे अवयाः । हे अवयः । अवयाजौ । अवयाजः । अवयोभ्यामित्यादि ।

त्यदां तदोः सः सौ ॥ १३७ ॥

त्यदादीनां तदयोः सः स्यात् सौ परे । स्यः । त्यौ । त्ये । इत्यादि सर्ववत् । एवं तद् । एषः । एतौ । एते । इत्यादि । द्वीटौसीदैतयोरेनो ऽनूक्ताविति प्रयोगस्तु इदम्वत् ।

युष्मदस्मदोस् त्वाहौ युवावौ यूयवयौ त्वन्नदौ तुभ्यमह्यौ तवममौ सिद्वजस्क्वङेङस्सु ॥ १३८ ॥

अनयोः क्रमादेत आदेशा एषु परेषु क्रमात्स्युः ।

ङेघ्योर् मः ॥ १३९ ॥

युष्मदस्मद्भ्यां परस्य ङे इत्यस्य घेश् च मः स्यात् । त्वम् । अहम् ।

सभनौघ् आङ् ॥ १४० ॥

युष्मदस्मदोर् आङ् स्यात् से भे ऽनि औकारे च परे । ङ इत् । युवाम् । आवाम् । यूयम् । वयम् । त्वाम् । माम् । युवाम् । आवाम् ।

शस्भ्यस्ङसिभ्यस्ङस्सामां नडभ्यन्ततडाकनः ॥ १४१ ॥

युष्मदस्मद्भ्यां परेषामेषां स्थाने न डभ्यन् त त ड आकन् एते क्रमात्स्युः । ड इत् । युष्मान् । अस्मान् ।

एङ् टाड्यानि ॥ १४२ ॥

युष्मदस्मदोर् एङ् स्याट् टाड्योः परयोर् आनि च । ङ इत् । त्वया । मया । युवाभ्याम् । आवाभ्याम् । युष्माभिः । अस्माभिः । तुभ्यम् । मह्यम् । युवाभ्याम् । आवाभ्याम् । युष्मभ्यम् । अस्मभ्यम् । त्वत् । मत् । युवाभ्याम् । आवाभ्याम् । युष्मत् । अस्मत् । तव । मम । युवयोः । आवयोः । युष्माकम् । अस्माकम् । अतित्वयाम् । अतिमयाम् । अतियुवयाम् । अत्यावयाम् । अतियुष्मयाम् । अत्यस्मयाम् । द्व्यद्वयोरर्थस्यापि ग्रहणादेवं सर्वत्र । त्वयि । मयि । युवयोः । आवयोः । युष्मासु । अस्मासु ।

द्वीचीषीणां द्यौर् द्वैर् व्वैस् ते मे वां नौ वस्नसौ वा पादवाक्यादाव् अचवाहाहैवादृग्दृश्यर्थैस् त्वा मा त्व् अमा ॥ १४३ ॥

युष्मदस्मदोर् द्वीचीषीणां द्यौः सहितयोस् ते मे । द्वैर् वां नौ । व्वैर् वस्नसौ क्रमाद्वा स्यातान् । अमा युक्तयोस्तु त्वा मा । न तु पादस्य वाक्यस्य चादौ स्थितयोः । न चवाद्यैरदर्शनार्थदृश्यर्थधुभिश्च योगे ।

दानोदरस्त्वावतु मापि मित्र
ददातु ते मे ऽपि मुदं मुकुन्दः ।

निहन्तु ते विष्णुरघानि मे ऽपि
रक्षत्वसौ वामपि नौ मुरारिः ॥
ददातु वां नावपि शर्म कृष्णः
करोतु वां श्रीदयितो दयां नौ ।
पुष्णातु वो नो ऽपि हरिर्धनं वो
ददातु नो हत्वशुभानि वो नः ॥

अपादवाक्यादौ किम् ।

युष्मानवत्वविरतं कृष्णो ऽस्मान्पातु शंकरः ।

अचादियोगे किम् ।

तुभ्यं मह्यं च दद्यात्स्वं गोविन्दो मह्यमेव शम् ।
श्रीकण्ठो मामुपेक्ष्य त्वामालोकयति पूजकम् ॥

सदानूक्ते ऽसादिप्र्याः ॥ १४४ ॥

अनयोरन्वादेश एत आदेशा नित्यं स्युः । न तु सपूर्वात् प्रत्यन्तात् परयोः ।

यूयं वयं विनीतास्तत्पातु वो नो महेश्वरः ।
यूयं वयं हितास्तेन सो ऽस्मान्पातु स वः शिवः ॥

नाविशेष्यान्याद्यामन्त्र्यात् ॥ १४५ ॥

विशेष्यपूर्वमनामन्त्र्यपूर्वं च हित्वान्यस्मादामन्त्र्यादेते न स्युः ।

शंभो ऽस्माव्रक्ष लक्ष्मीश सेव्य नो ऽवाव शर्व नः ।

सुपात् । सुपादौ । सुपादः । सुपादम् । सुपादौ ।

पात् पत् पौ ॥ १४६ ॥

पादः पत् स्यात् पौ परे । सुपदः । सुपदा । सुपाद्भ्यामित्यादि ।

च्वङिति कङ् । नस्य नुः । नोर् ङः । स्यान्तस्य लुप् । प्राङ् । प्राञ्चौ ।
प्राञ्चः । प्राञ्चम् । प्राञ्चौ । एवं क्रुञ्चतिर्यञ्चोदञ्चादयः ।

अचो ऽल्लोपो घश् च ॥ १४७ ॥

अचो ऽकारस्य लोपः स्यात् पौ परे । पूर्वस्य च र्घः । प्रतीचः । प्रतीचा । प्रत्यग्भ्यामित्यादि ।

तिर्यगनुनुयगदनुयगुदचां तिरश्च्अनुनुईच्अदनुईच्उदीचः ॥ १४८ ॥

एषामेते क्रमात्स्युः पौ परे । तिरश्चः । तिरश्चा । तिर्यग्भ्यामित्यादि । अनुनुईचः । अनुनुईचा । अनुनुयग्भ्यामित्यादि । एवमदनुयङ् । उदीचः । उदीचा । उदग्भ्यामित्यादि । शेषं पूर्ववत् ।

शच्छ्राजेति चस्य षत्वे तद्निमित्तस्य शस्य सत्वे स्यादेः सो लोपः । सुवृट् । सुवृड् । सुवृश्चौ । सुवृश्चः । सुवृड्भ्यामित्यादि ।

नसब्महद्भ इति र्घः । स्यान्तस्य लुप् । महान् । महान्तौ । महान्तः । महान्तम् । महान्तौ । महतः । महता । महद्भ्यामित्यादि ।

भवन् । भवन्तौ । भवन्तः । भवन्तम् । भवन्तौ । भवतः । भवता । भवद्भ्यामित्यादि । शेषं महद्वत् ।

अत्वसो ऽधोरिति श्रीमान् । शेषं भवद्वत् । एवं यशस्वदादयः ।

भगवदघवद्भवतां भगो अघो भो वा धौ ॥ १४९ ॥

एषामेते क्रमात्स्युर्वा धौ परे । हे भगोः । हे भगवन् । हे अघोः । हे अघवन् । हे भोः । हे भवन् । शेषं श्रीमद्वत् ।

अद्वेरित्युक्तेर्न नुण् । ददत् । ददतौ । ददतः । इत्यादि ।

शच्छ्राजेति षङ् । षो डः फे । विट् । विड् । विशौ । विशः । विशम् । विशौ । विशः । विशा । विड्भ्यामित्यादि ।

मुहां घङिति नक् । नग् । नट् । नड् । नशौ । नशः । नशम् । नशौ । नशः । नशा । नग्भ्याम् । नड्भ्यामित्यादि ।

श्वेतवाहेति डसङ् । पुरोडाः । हे पुरोडाः । हे पुरोडः । पुरोडाशौ । पुरोडाशः । पुरोडोभ्यामित्यादि ।

चुङिति कङ् । स्पृक् । स्पृग् । स्पृशौ । स्पृशः । स्पृशा । स्पृग्भ्यामित्यादि । दधृक् । दधृग् । दधृषौ । दधृषः । दधृग्भ्यामित्यादि ।

षट् । षड् । षड्भिः । षड्भ्यः । षण्णाम् । षट्सु ।

सषेस्डसस्सजुषह्नां रङ् पे ऽन्तः ॥ १५० ॥

सस्य स्थाने जातस्य षस्य इस्डसः सजुषो ऽह्नश्च रङ् स्यात् पे परे । न तु जातस्य ।

र्व्य् अनच्तपोक्को धो र्वी ऽकुर्छुरो ऽन्तेः ॥ १५१ ॥

धोरिको र्घः स्याद् वि रेफे च । न तु कुर्छुरोर् न च खेर् नाचि तपे च । पिपठीः । पिपठिषौ । पिपठिषः । पिपठीर्भ्याम् । पिपठीःषु । एवं चिकीर्षादयः ।

दोः । दोषौ । दोषः । दोषम् । दोषा । पाद्दन्नोति दोषन् वा । दोष्णः । दोष्णा । दोर्भ्याम् । दोषभ्यामित्यादि ।

स्यादेः सो लोपः । विविट् । विविड् । विविक्षौ । विविक्षः । विविड्भ्यामित्यादि । पिपक् । पिपग् । पिपक्षौ । पिपक्षः । पिपग्भ्यामित्यादि । एवं गोरग्दिधक्षादयः ।

सुपीः । सुपिसौ । सुपिसः । सुपीर्भ्याम् । सुपीःषु । एवं सुतूः ।

विद्वान् । हे विद्वन् । विद्वांसौ । विद्वांसः । विद्वांसम् । विद्वांसौ ।

वसोर् वः सेम् अप्य् उर् मतुप्योः ॥ १५२ ॥

वसोर् वशब्द इम्सहितो ऽपि उः स्याद् मतौ पौ च परे । विदुषः । विदुषा । स्रसध्वस्वस्वित्वति दङ् । विद्वद्भ्यामित्यादि । पेचिवान् । पेचिवांसौ । पेचिवांसः । पेचिवांसम् । पेचिवांसौ । पेचुषः । पेचुषा । पेचिवद्भ्यामित्यादि । जगन्वान् । जगन्वांसौ । जगन्वांसः । जगन्वांसम् । जगन्वांसौ । वमोरिति तन्निमित्तस्य नस्य मत्वे ।

हनगमजनखनघसाम् उङ्लोपो ऽङे ऽच्य् अणौ ॥ १५३ ॥

एषाम् उङ्लोपः स्याद् अणाव् अचि । न तु ङे । जग्मुषः । जग्मुषा ।
जगन्वद्भ्यामित्यादि । एवं जग्मिवान् ।
अधोरित्युक्तेः । सुहिन् । सुहिंसौ । सुहिंसः । सुहिन्भ्याम् ।
ध्वत् । ध्वसौ । ध्वसः । ध्वद्भ्याम् । एवं स्रत् ।
उक्थशाः । हे उक्थशाः । हे उक्थशः । उक्थशासौ । उक्थशासः ।
उक्थशोभ्याम् ।

पुंसो ऽसुङ् घौ ॥ १५४ ॥

पुंसो ऽसुङ् स्याद् घौ परे । उङाव् इतौ ।
पुमान् । हे पुमन् । पुमांसौ । पुमांसः । पुमांसम् । पुमांसौ । पुंसः ।
पुंसा । पुम्भ्यामित्यादि ।

सेर् डोशनस्पुरुदंशो ऽनेहसो ऽधेः ॥ १५५ ॥

एभ्यः परस्य सेर् डा स्यात् । न तु धेः । उशना ।

धेर् डडनौ वोशनसः ॥ १५६ ॥

उशनसः परस्य धेर् डडनौ वा स्तः । ड इत् । हे उशन । हे उशनन् ।
हे उशनः । उशनसौ । उशनसः । उशनसा । उशनोभ्यामित्यादि ।
अनेहा । हे अनेहः । अनेहसौ । अनेहसः । अनेहोभ्यामित्यादि । एवं
पुरुदंशा ।
वेधाः । हे वेधः । वेधसौ । वेधसः । वेधसा । वेधोभ्यामित्यादि ।
अधोरित्युक्तेः । सुवः । सुवसौ । सुवसः ।

अदसः सेर् औः ॥ १५७ ॥

अदसः परस्य सेर् औः स्यात् । असौ ।

मात् स्वर्घाव् उऊ ॥ १५८ ॥

अदसो मात् परौ स्वर्घाव् उदूताव् आप्नुतः । अमू ।

एर् ई व्वे ॥ १५९ ॥

अदसो मात् परो व्ये निष्पन्न एकार ईः स्यात्। अमी। अमुन्। अमू। अमून्। टादसश्चास्त्रियां तु ना। अमुना। अमूभ्यान्। अमीभिः। अमुष्मै। अमूभ्यान्। अमीभ्यः। अमुष्मात्। अमूभ्यान्। अमीभ्यः। अमुष्य। अमुयोः। अमीषान्। अमुष्मिन्। अमुयोः। अमीषु।

॥ इति व्हसन्तपुंलिङ्गपादः ॥

नह्नो धङ् भौ ॥ १६० ॥

नह्नो ह्नस्य धङ् स्याद् भौ परे। अडावृ इतौ। उपानत्। उपानद्। उपानह्नौ। उपानह्नः। उपानद्भ्यामित्यादि।

चुडिति कङ्। उञ्छिक्। उञ्छिह्नौ। उञ्छिह्नः। उञ्छिग्भ्यामित्यादि।

दिव औङ् सौ ॥ १६१ ॥

दिव औङ् स्यात् सौ परे। उ इत्। द्यौः। दिवौ। दिवः।

वाम्व् आङ् ॥ १६२ ॥

दिव आङ् स्याद्वा अमि परे। उ इत्। द्याम्। दिवम्। दिवौ। दिवः। दिवा।

उह्नस्य उङ् ॥ १६३ ॥

दिव उङ् स्याद् उवर्णो ह्नसि च परे। उ इत्। द्युभ्याम्।

गीः। गिरौ। गिरः। गीर्भ्याम्। एवं पूः।

स्त्रियां त्रिचतुर इति चतसृ। चतसृभ्यः। चतसृभ्यः। चतसृभिः। चतसृभ्यः २। चतसृणाम्। चतसृषु।

टेरत्र आप्। का। के। काः। इत्यादि सर्वावत्। एवं यद्।

इदमो ऽयमिति। इयम्। इमे। इमाः। इमाम्। इमे। इमाः। अनया। आभ्याम्। आभिः। अस्यै। आभ्याम्। आभ्यः। अस्याः। आभ्याम्। आभ्यः। अस्याः। अनयोः। आसाम्। अस्याम्। अनयोः। आसु।

त्यक्। त्यौ। त्यः। त्याभ्यामित्यादि।

टेर् अत्र आप् । स्या । त्ये । त्याः । इत्यादि सर्वावत् । एवं तद् एतद् ।
वाक् । वाचौ । वाचः । वाचम् । वाचा । वाग्भ्यामित्यादि ।
अप्शब्दो व्यान्तः । नसब्महद्भो ऽधो र्घः । आपः । अपः ।

भ्य् अपो दङ् ॥ १६४ ॥

अपो दङ् स्यात् भि परे । अद्भिः । अद्भ्यः २ । अपाम् । अप्सु ।
दिक् । दिशौ । दिशः । दिग्भ्यामित्यादि । एवं दृक् ।
त्विट् । त्विड् । त्विषौ । त्विषः । त्विषा । त्विड्भ्यामित्यादि ।
सजूः । सजुषौ । सजुषः । सजुषा । सजूर्भ्याम् । सजूष्षु । एवमाशीः ।
अदसः सेरौः । असौ । अमू । अमूः । अमूम् । अमू । अमूः । अमुया । अ-
मूभ्याम् । अमूभिः । अमुष्यै । अमूभ्याम् । अमूभ्यः । अमुष्याः । अमूभ्याम् ।
अमूभ्यः । अमुष्याः । अमुयोः । अमूषाम् । अमुष्याम् । अमुयोः । अमूष्षु ।

॥ इति हसन्तस्त्रीलिङ्गपादः ॥

स्यमोर्लुगिति । स्रस्ध्वस्वस्विति दङ् । स्वनडुत् । स्वनडुही । अनडु-
च्चतुरो ऽणाणाविति । स्वनड्वांहि । पुनस्तद्वत् । शेषं पुंवत् । चत्वारि ।
ब्रह्म ।

क्लीबे नो लुब् वा धौ ॥ १६५ ॥

नपुंसके नस्य लुप् स्याद्वा धौ परे । हे ब्रह्म । हे ब्रह्मन् । ब्रह्मणी ।
ब्रह्माणि ।
अहः । अह्नी । अहनी । अहानि । अह्ना । अहोभ्याम् ।
किम् । के । कानि । इदम् । इमे । इमानि ।
असृक् । असृजी । असृञ्जि । असानि । असृजा । अस्ना । असृग्भ्याम् ।
असभ्यामित्यादि ।
ऊर्क् । ऊर्जी । ऊर्जि । ऊर्ञ्जि । सुवल् । सुवल्गी । सुवल्गि । सुव-

न्त्ग । नुणयनेत्यत्र झसन्तरलयोरिति नुणुकारेद् नुर् विन्दुमात्रस्य नाख्या । त्यत् । त्ये । त्यानि । एव यत् तत् एतत् । अनूक्तौ तु एनत् ।

गवाक् । गोची । गवाञ्चि । तिर्यक् । तिरश्ची । तिर्यञ्चि । एवं परे । यकृत् । यकृती । यकृन्ति । यकानि । यकृता । यक्ना । यकृद्भ्याम् । यकभ्यामित्यादि । एवं शकृत् ।

ददत् । ददती ।

द्वेः शतुर् नुण् शौ ॥ १६६ ॥

द्वेः परस्य शतुर् नुण् स्याद्वा शौ परे । ददन्ति । ददति । एवं जक्षत्-जाग्रदादयः । तुदत् ।

आद् ईषोः ॥ १६७ ॥

अवर्णात् परस्य शतुर् नुण् स्याद्वा ईकारे ईषि च परे । तुदन्ती । तुदती । तुदन्ति । भात् । भान्ती । भाती । भान्ति ।

पचत् ।

अप्यनो नित्यम् ॥ १६८ ॥

अपो यनश्च परस्य शतुर् नित्यं नुण् स्याद् ईईषोः परयोः । पचन्ती । पचन्ति । दीव्यत् । दीव्यन्ती । दीव्यन्ति ।

स्वप् । स्वपी । नसन्महद्भ्यो ऽधो र्घः । स्वाम्पि । स्वपा । भ्यपो दङ् । स्वद्भिः । सपेति रङ् । धनुः । धनुषी । धनूंषि । एवं हविः ।

अदः । अमू । अमूनि ।

॥ इति हसन्तनपुंसकपादः ॥

व्याल् लुक् क्तेः ॥ १६९ ॥

व्यात् परस्याः क्तेर् लुक् स्यात् । स्वः । प्रातः । च । वा । हा । है । उच्चैः । उच्चकैः । धिक् । धकित् । प्र । परा । हरिवत् । कृत्वा ।

उदः सः स्थास्तम्भोः ॥ १७० ॥

उदः परयोरनयोः सस्य लुक् स्यात् । उत्थानम् । उत्तम्भः ।

वातो ऽवाप्योः ॥ १७१ ॥

अवाप्योर् अकारस्य लुक् स्याद्वा । वगाहः । अवगाहः । पिधानम् । अपिधानम् ।

॥ इति व्यपादः ॥

॥ इति हसन्ताध्यायः ॥ ३ ॥

स्त्रियाम् अत आप् ॥ १ ॥

स्त्रीलिङ्गे स्थिताद् अकारान्ताद् आप् स्यात् । मेधा । सर्वा ।

हसाद् वा ॥ २ ॥

स्त्रियां हसन्ताद् आप् स्याद्वा । वाचा वाक् । दिशा दिक् ।

मनो डाप् ॥ ३ ॥

स्त्रियां मनन्ताद्वा डाप् स्यात् । सीमे सीमानौ । पामे पामानौ ।

हे ऽनः ॥ ४ ॥

स्त्रियां स्थिताद् अनन्ताद्वा डाप् स्याद् हे । वङ्यज्वे वङ्यज्वानौ ।

ईप् चाम्वस्यात् ॥ ५ ॥

मस्यवस्यान्यपराद् अनन्ताद् हे स्थितात्स्त्रियाम् ईप् डाप् च स्याद्वा । वङ्राज्ञ्यौ । वङ्राजे । वङ्राजानौ ।

काप्य् अनाशीरके ऽद् इद् अयत्तत्क्षिपादेः ॥ ६ ॥

आशीरर्थाकवर्जे कापि परे ऽकार इकारः स्यात् । न तु यदस्तदः क्षिपादेः । सर्विका । कारिका । आशीरके तु जीवका । यदादेस्तु यका । सका । क्षिपका ध्रुवका चटका ।

द्वैपमूतपुत्रवृन्दारस्वज्ञाजभस्त्राधुत्यक्योर् वा ॥ ७ ॥

द्वादेर् धुत्यवर्जयोः कययोश् च अकार इकारः स्याद्वा कापि । द्विके द्वके । चटकिका चटकका । आर्यिका आर्यका । धुत्ययोस् तु नायिका । क्वत्यिका ।

वाच् चापो ऽनुक्तपुंस्कस्य ॥ ८ ॥

आपः स्थाने जातो ऽकार इद् आच् च स्याद्वा कापि परे । न तूक्तपुंस्कस्य । गङ्गिका गङ्गका गङ्गाका । उक्तपुंस्कस्य तु शुभ्रिका ।

ष्ट्व्रिद्न्र्अन्च्वाह्नदादेर् ईप् ॥ ९ ॥

षकारेतष् टकारेत उकारेत ऋकारेतो नान्ताद् ऋदन्ताद् अन्चो वाह्नो नदादेश्च ईप् स्यात्स्त्रियाम् ।

य्अयोर् लोपो ऽयुक्तौ पौ ॥ १० ॥

इवर्णावर्णयोर् लोपः स्याद् अयाव् अक्तौ पौ परे । ष । वैष्णवी । वराकी ।

क्यङ्यच्वौ चानात्य् अपत्यल्यस्य ॥ ११ ॥

अपत्यार्थल्यस्य लोपः स्याद् अयाव् अक्तौ पौ परे क्ये ङ्ये च्वौ च । न त्व् आकारे । गार्गी ।

सूर्यागस्त्यस्य तिष्यपुष्यस्य ल्यमत्स्यस्येयेषोर् भल ईपि यः ॥ १२ ॥

एषां यस्य लोपः स्याद् ईयेषोः परयोर्नक्षत्रल्ये ईपि च । सौरी । आगस्ती । चातुरी ।

ट । त्रयी । भूषणी ।

उ । विदुषी । श्रीमती । भवती ।

ऋ । अप्यनो नित्यम् । पचन्ती । दीव्यन्ती । आदीषोः । तुदन्ती तुदती । भान्ती भाती ।

न । दण्डिनी । अर्वती । राज्ञी । शुनी । मघवती मघोनी ।

ऋ । कर्त्री । क्रोष्ट्री ।

अन्च्। प्रतीची प्रत्यञ्ची। तिरश्ची तिर्यञ्ची। अमुमुईची। अदमुईची। उदीची। वाह्। भारौही। श्वेतौही श्वेतवाही। शाल्यूही।

नदी। मत्सी। गौरी।

णअचश्वसाद् वनो रङ् ईत्र् वा तु व्हे॥ १३॥

णाद् अचः श्वसाच् च विहिताद् वन ईप् स्यात्। वनो रङ् च स्त्रियाम्। व्हे तु वा। अवावरी। धीवरी। हरिदश्वरी। बहुधीवरी बहुधीवा।

सू नम् चोधःसंख्यादिदामवयोऽर्थहायनाद् व्हे॥ १४॥

ऊधसः संख्यापूर्वदाम्नो वयोऽर्थहायनाच्च ईप् स्याद् व्हे। सस्य च नः स्यात्। पीनोध्नी। द्विदाम्नी। द्विहायनी।

जातेर् अतो ऽस्त्रीपुङ्सत्काण्डप्राक्प्रान्तशतैकादिपुष्पसंभस्त्राजिनैकशणापिण्डादिफलनादिमूलात्॥ १५॥

जातिवाचिनो ऽकारान्तात्स्त्रियाम् ईप् स्यात्। न तु स्त्रीपुङ्आदेः। मृगी। हंसी। शीतपाकी। स्त्रीपुङ्आदेस्तु मक्षिका। वैश्या। सत्पुष्पा। संफला। अमूला। जातेः किम्। मन्दा।

आकृतिग्रहणा जातिर्लिङ्गानां च न सर्वभाग्।
सकृदाख्यातनिर्ग्राह्या गोत्रं च चरणैः सह॥

गार्गी। कठी। कौथुमी।

गुणाद् वोतो ऽखरुस्योङः॥ १६॥

गुणवाचकाद् उकारान्तात्स्त्रियाम् ईप् स्याद्वा। न तु खरोः स्योङश्च। मृद्वी मृदुः। खरुस्योङस्तु खरुः। पाण्डुः। गुणात्किम्।

सत्त्वे निविशते ऽपैति पृथग्जातिषु दृश्यते।
आधेयश्चाक्रियाजश्च सो ऽसत्त्वप्रकृतिर्गुणः॥

धेनुः।

पाणृशोणादिन्याङ्गो ऽन्तेर् वा॥ १७॥

पादः शोणादेः स्वाङ्गाद् इकारान्ताच्च स्त्रियाम् ईप् स्याद्वा । न तु क्रोः ।
त्रिपदी त्रिपाद् । शोणी शोणा । चण्डी चण्डा । बिम्बोष्ठी बिम्बोष्ठा ।
स्वाङ्गात्किम् ।

स्वाङ्गं स्याद्द्रवं मूर्तं प्राणिस्थमविकारजम् ।
दृष्टं तत्रातत्स्थमपि तद्वत्तादृशि च स्थितम् ॥

वऊस्वेदा द्रवत्वात् । सुज्ञाना अमूर्तत्वात् । सुनुखा शाला अप्राणिस्थत्वात् ।
सुशोभा विकारजत्वात् । सुकेशी सुकेशा रथ्या अप्राणिस्थस्यापि प्राणिनि दृष्टत्वात् । सुस्तनी सुस्तना प्रतिमा प्राणिस्थवत्प्राणिसदृशे स्थितत्वात् ।

राज्ञी राज्ञिः । क्रोस्तु बुद्धिः । मतिः ।

धात् क्रीतात् ॥ १८ ॥

धनक्रीती धनेन क्रीयते स्म ।

क्तात् अल्पे ॥ १९ ॥

धादित्येव । अक्षलिप्ती अक्षेण लिप्यते स्म ।

स्वाङ्गाद् क्रे ॥ २० ॥

स्वाङ्गात्परो क्रे स्थितो यः क्तः । तस्माद् ईप् स्यात् । शङ्खभिन्नी ।

वाच्छन्नाज्ञातेः ॥ २१ ॥

आच्छादनजातिवर्जाज्जातिवाचिनः पराद् क्रे स्थितात् क्तात् ईप् स्याद्वा ।
इक्षुभक्षितौ इक्षुभक्षिता । छन्नात्तु वस्त्रच्छन्ना ।

पल्यामपालकात्तात् ॥ २२ ॥

पुंवाचकात्पालकात्ताद् ईप् स्याद्भार्यायाम् । गोपी । पालकात्तात्तु गोपालिका ।

ब्रह्मरुद्रभवशर्वमृडेन्द्रवरुणाद् आनङ् च ॥ २३ ॥

एभ्यः पल्यान् ईप् स्यात् । तेभ्यान् आनङ् च । ब्रह्माणी । रुद्राणी ।

मातुलोपाध्यायक्षत्रियाचार्यसूर्यार्याद्वा ॥ २४ ॥

मातुली मातुलानी । अन्ये त्वीपमपि विकल्पयन्ति । तदा मातुलेत्यादि । तद्वाशब्दस्य व्यवस्थाप्यम् । आचार्यानी अत्र न णत्वम् ।

वृषाकप्यग्निमनुपूतक्रतुकुसितकुसीदाद् ऐङ् च ॥ २५ ॥

एभ्यः पत्न्याम् ईप् स्यात् । तेषाम् ऐङ् च । वृषाकपायी । अग्नायी । मनायी ।

नारीसखीयवानीयवनानीहिमान्यरण्यानीमनावीपतिवत्न्यन्तर्वत्नीपत्नीभाजी-गोणीनागीस्थलीकुण्डीकालीकुशीकामुकीघटीकवरीनील्यशिश्व्यः ॥ २६ ॥

एत ईवन्ता निपात्यन्ते ।

पद्धतीशक्तीयुवत्यनड्वाहीश्वेन्येनीहरिणीभरिणीरोहिणीलोहिन्यसिक्नीप-लिक्न्यो वा ॥ २७ ॥

पक्षे पद्धतिः । शक्तिः । यूनी । अनडुही । श्वेता । एता । हरिता । भरिता । रोहिता । लोहिता । असिता । पलिता । असिक्नी अवृद्धा । पलिक्नी वृद्धा ।

न मन्संख्यास्वस्रजादेः ॥ २८ ॥

एभ्य ईव् न स्यात् । सीमा । पञ्च । स्वसा । अजा । बाला । नेपीत्युक्तेः । यावती । बह्वी ।

उतो ऽयुङ्रज्ज्वादेर् वप्राणिजातेर् ऊप् ॥ २९ ॥

स्त्रियामुकारान्ताद् नृजातेरप्राणिजातेश्च ऊप् स्यात् । न तु युङो रज्ज्वा-देश्च । कुरूः । कर्कन्धूः । प्राणिजातेस्तु धेनुः । युङ्रज्ज्वादेस्तु अध्वर्युः । रज्जुः । हनुः ।

वामलक्ष्मणशफसहसहितसंहितोपमानादूरोः ॥ ३० ॥

वामोरूः । रम्भोरूः ।

तन्वादेर्वा ॥ ३१ ॥

तनूः । तनुः । चञ्चूः । चञ्चुः ।

॥ इति स्त्रीत्यपादः ॥ ४ ॥

त्यर्थसंबुद्ध्युक्तार्थे प्री ॥ १ ॥

लेर् अर्थे संबोधने त्यैर् उक्तार्थे के सति च प्री स्यात् । कृष्णः । श्रीः । ज्ञानम् । हे विष्णो ।

शर्वो ऽर्च्यो जीवनः पाता दानीयः प्रभवो लयः ।

कर्मक्रियाविशेषणाभिनिविशाधिशीङ्स्थासन्वध्युपावसडं ढं द्वी ॥ २ ॥

कार्यं क्रियाविशेषणमभिनिविशादेर् डं च ढसंज्ञं स्यात् । तत्र च द्वी ।

रामं नमति सानन्दं धर्मानभिनिविश्य सन् ॥

श्रीशो ऽधिशेते ऽहिमधिष्ठितो ऽब्धि-

मध्यास्य घोषं मथुरामनूष्य ।

यो द्वारकामध्युषितो विकुण्ठ-

मुपावसच्चावसतात्स हृद्नः ॥

देशाध्वकालभावं वाढैः ॥ ३ ॥

अढैर् धुभिर् योग एते ढसंज्ञा वा स्युः ।

नदीर्वनेषु चोषित्वा क्रोशान्नलेष्वहर्निशि ।

चङ्क्रमित्वा प्रियानीतिं रक्षोवधे स्थितः ॥

सदाध्वादि व्याप्तौ सर्वैः सिद्धे तु धम् ॥ ४ ॥

सर्वैर् धुभिर् योगे ऽत्यन्तसंयोगे ऽध्वादयो नित्यं ढसंज्ञाः स्युः । अर्थसिद्धौ तु धसंज्ञाः ।

भृत्यैः कृष्णो ऽन्वितः क्रोशं मासौ गुरुगृहे स्थितः ।

गुरूपदेशं निभृतो माभ्यामध्यैष्ट वाङ्मयम् ॥

घो ऽशौ जेः शब्दाशनगतिज्ञार्थाऽयज्यन्तदृशश्रोर् आखादनीक्रन्दायशब्दायल्ला-
दासूतयवल्हाहिंसाभक्षो ह्वकृञाभिवादिदृशस्तु वा ॥ ५ ॥

अज्यन्तानां शब्दार्थादीनां यो घः । स ज्यन्तानां ठं स्यात् । न तु खा-
दादेः । ह्वादेस्तु वा ।

गेयमध्यापयद्गोपान्याज्ञिकान्नमभोजयत् ।
स्वधामागमयच्चान्तॄन्भक्तांस्तत्त्वमबोधयत् ॥
धर्मान्स्थापयद्विप्रुर्वेदानग्राहयद्विधिन् ।
दैत्यानदर्शयच्छान्तिं वेणुनाश्रावयच्च गाः ॥

खादादेस्तु ।

रक्षांस्यखादयदनाययदूर्ध्वलोक-
माक्रन्दयत्कपिभिराययदाशु रामः ।
शब्दाययत्त्रिपुमनूल्लवदादयच्च
शैलानवाह्यदभक्षयदिष्टभक्ष्यम् ॥

सारविवहिंसार्थयोस्तु ।

वाहानवाहयत्पार्थमरीश्चाभक्षयद्धरिः ।
शैलानहारयत्कीशान्नृत्तैर्वृत्तानतीहरत् ॥
कपीनकारयत्सेतुं वानरैरपि राघवः ।
स्माभिवादयते वृद्धाञ्जानकीं लक्ष्मणेन च ॥
सीतां रामेण चात्मानमदर्शयत लक्ष्मणः ।

याञ्चार्थदुहचिप्रच्छरुधब्रूशासजिनीवहकृष्दण्डयम्भकृपमन्थमुषपचाद्या धत्रो
द्विकाः ॥ ६ ॥

तमर्थये ऽहं मोक्षं यो गोपैर्दुग्धमदुग्ध गाः ॥
फलान्यवाचिनोद्वृक्षान्वार्त्ताः पप्रच्छ वल्लवान् ।
रुरोध गोकुलं गोपीरब्रवीच्च मनोहरम् ॥

गोपालानन्वशात्केलींस्तत्राजय्यं जिगाय तान् ।
वृन्दावनमनैषीद्गास्तच्छिशूनवहद्व्रजम् ॥
जहारारण्यमाभीरीर्दैत्यान्प्राणानदण्डयत् ।
जग्राह यज्वनो भोज्यमकर्षत्पूतनां बलम् ॥
ममन्थामृतमम्भोधिं मुमोष दितिजांश्च तद् ।
यो ऽसौ पचति लोकानां पुण्यपापं सुखासुखम् ॥

धिक्समयानिकषाहान्तरान्तरेणैनातियेनतेनाभ्युभयपरिसर्वतोविनर्ते ऽभिपरिप्रत्यनूपद्युपर्यधो ऽधिभिः ॥ ७ ॥

एभिर्योगे द्वी स्यात् ।

वीप्सेत्थंभावचिह्ने ऽभिस्तेषु भागे परिप्रती ।
अनुस्तेषु सहार्थे च हीने ऽनूपौ मताविह ॥
धिग्लोकमीश्वराभक्तं समया माधवं रमा ।
निकषा गिरिशं गौरी हा लोकं केशवद्विषम् ॥
कृष्णो ऽन्तरा ब्रह्मशंभू नान्तरेणाच्युतं सुखम् ।
दक्षिणेन हरिं रुद्रो गोविन्दमति नेश्वरः ॥
येनेशं हरिरीशस्तं तेनेशमभितो ऽर्चकाः ।
रामकृष्णावुभयतो गोपेशं परितः परे ॥
प्रमथाः सर्वतः शर्वं शर्म नेशार्चनं विना ।
मुक्तिर्नर्ते ऽच्युतोपास्तिं भूतं भूतमभि प्रभुः ॥
भक्तो विभुमभि प्राज्ञो गोविन्दमभि तिष्ठति ।
हरिं पर्यभवल्लक्ष्मीर्हरं प्रति हलाहलम् ॥
विष्णुमन्वर्च्यते भर्गः शक्रादय उपाच्युतम् ।
लोकानुपर्युपर्यास्ते ऽधो ऽधो ऽध्यधि च माधवः ॥

दिवो धं वा ॥ ८ ॥

दिवो धं ढं स्याद्वा । अक्षैरक्षान्दीव्यतीशः ।

साधनहेतुविशेषणभेदकं धं कर्ता घस् त्री ॥ ९ ॥

नेत्रैः पुण्येन भूषाभिर्नाम्ना दृष्टः शिवो जनैः ।

सहवारणसमोनार्थार्थविनापृथग्नानाद्यैः ॥ १० ॥

एभिर्योगे त्री स्यात् ।

सहेशार्च्यो ऽच्युतो भेदेनालं तेन समो ऽस्ति कः ।

विकारै रहितः शंभुः सतामर्थः शिवार्चया ॥

श्रीर्नेशेन विना शंभुः पृथग्विश्वेन तत्पुनः ।

न नाना शंभुना रामाद्वर्षेणाधोक्षजो ऽवरः ॥

काले भाड् डे वा ॥ ११ ॥

कालवाचिनो नक्षत्रात् त्री वा स्याड् डे ।

रोहिण्यामभवत्कृष्णो रोहिण्यासीच्च चण्डिका ।

मानाद्वीप्सायां ढे ॥ १२ ॥

शतं शतं पयो ऽपीप्यद्वत्सान्विष्णुः शतेन गाः ।

द्विद्रोणेन क्रीणाति । पञ्चकेन क्रीणाति । द्विद्रोणम् । पञ्चकम् ।

संज्ञो ऽस्मृतौ ॥ १३ ॥

स्मरणादन्यस्मिन्नर्थे वर्तमानस्य संपूर्वस्य जानातेर् ढे त्री वा स्यात् ।

संजानीष्व स्वमीशा च संजानीहि ततः शिवम् ।

संदानो भे ऽधर्मे नित्यम् ॥ १४ ॥

संपूर्वदानसंबन्धिन्यधर्मे भे त्री स्याद्नित्यम् ।

संयच्छते स्म गोप्येष्टं श्रीशः संयच्छति श्रियै ।

यस्मै दित्सासूयाक्रोधेर्षारुचिद्रोहस्थाङ्गुश्लाघस्पृहिशप्राध्ईक्षाप्रतिश्रुप्रत्यनुगृधार्यर्था भं ची तादर्थ्ये च ॥ १५ ॥

यस्मै दातुमिच्छा । असूयादयः स्थादेरर्थश्च यस्मै । तद् भसंज्ञं स्यात् । तत्र ची । तादर्थ्ये च ।

ददातु सद्भ्यः स सुखं हरिः स्मरा-
द्गोपीगणो ऽसूयति कुप्यतीर्षति ।
स्म रोचते द्रुह्यति तिष्ठते ह्नुते
ऽश्लाघिष्ट यस्मै स्पृहयत्यशप्त च ॥
गर्गो राध्यति रामाय कृष्णाय स्मेक्षते व्रजे ।

शुभाशुभं पर्यालोचयतीत्यर्थः ।

विभीषणायाशुश्राव राज्यं प्रत्यशृणोद्यशः ॥

प्रतिज्ञातवानित्यर्थः ।

रामः प्रत्यगृणात्तस्मै लक्ष्मणो ऽन्वगृणात्कपिः ।

रामं वदन्तं प्रोत्साहयामासेत्यर्थः ।

शर्वो धारयते सर्वं सद्भ्यस्तं भज मुक्तये ॥

शक्तार्थवषड्हितसुखस्वाहास्वधास्वस्तिनमोभिः ॥ १६ ॥

एभिर्योगे ची स्यात् ।

दैत्येभ्यो ऽलं हरिः पूष्णे वषट्सद्भ्यो हितं सुखम् ।
स्वाहाग्नये स्वधा पित्रे स्वस्ति धात्रे नमः सते ॥

ढेनाशिषि वा ॥ १७ ॥

सद्भ्यः सतां वा शं भूयात् ।

परिक्रियो धे वा ॥ १८ ॥

भक्त्यै मुक्तिः परिक्रीता सद्भिर्विष्णो रुषारिभिः ।

गत्यर्थमन्यढे चेष्टावज्ञे ऽनध्वाकाकशूकशृगालनावन्ने वा ॥ १९ ॥

गत्यर्थमन्यत्योर् ढे क्रमाद् मार्गकाकादिवर्जे चेष्टावज्ञयोश् ची स्याद्वा ।

व्रजाय व्रजति श्रीशो व्रजं व्रजति केशवः ।
न त्वा तृणाय मन्ये ऽहं न त्वा मन्ये तृणं खल ॥

चेष्टावज्ञे किम् ।

मनसा द्वारकामेति त्वां मन्ये ऽहं जनार्दनम् ।

अध्वादौ तु ।

गच्छत्यनन्तः पन्थानं न त्वा काकं स मन्यते ॥

यतो ऽपायभीजुगुप्सापराजयप्रमादादानभूत्राणविरामान्तर्धिवारणं जं पी ॥२०॥

यत एते । तज् जसंज्ञं स्यात् । तत्र पी ।

विभीषणः पदाद्भ्रष्टो भ्रातुर्भीतो जुगुप्सितः ।

पापात्पराजितो दुष्ट्वादप्रमत्तो विधेः सतः ॥

आत्तविद्यो मुनेर्जातो भ्रातुस्त्रातो निजैर्भवात् ।

विरतो ऽन्तर्हितो दुष्टाच्चोकाद्रामेण वारितः ॥

अन्यारभ्यार्थाराद्बहिर्विनर्तेप्रतिपर्यपाङ्दिक्शब्दैर्हेतुयवर्थे च ॥ २१ ॥

एभिर्योगे हेतौ यवन्तस्यार्थे च पी स्यात् ।

आङ् व्याप्तिसीम्नोस्त्यागे ऽन्यौ प्रतिदाननिधौ प्रति ।

नेतरो विष्णुरीशानाद्भवात्प्रभृति सो ऽर्च्यते ।

सो ऽस्मदाराद्बहिस्त्वच्यं विना नार्थो वृषादृते ॥

भक्तेः प्रत्यमृतं शंभोः प्रद्युम्नः केशवात्प्रति ।

पर्यनन्तात्त्रयस्तापा आ मृत्योः सेव्यतां हरिः ॥

ब्रह्मास्त्या सकलात्पूर्वः कृष्णाद्रामो ऽवरो गदः ।

आनन्दादीश्वरः शैलादासनादीक्षते ऽलकाम् ॥

शैलमारुह्य आसने चोपविश्येत्यर्थः ।

वारादर्थैः ॥ २२ ॥

दूरान्तिकार्थैर्योगे पी स्याद्वा ।

रामाद्रुद्रस्य यो दूरं पापाद्दुष्ट्वस्य सो ऽन्तिकम् ।

समार्थैर्नार्यस्तस्ताद्धितसुखैर्निर्धारे संबन्धे ढे च पी ॥ २३ ॥

एभिर्योग एषु च पी स्यात् ।

यः सर्वस्य समो यश्च दक्षिणेनोत्तरा स्थितः ॥
उपर्यधः पूर्वतश्च पश्चाद्यस्याखिलं हितम् ।
सुखं च तस्य देवानां वर्यस्य पदयोर्भजे ॥

ज्ञो ऽज्ञाने धे ॥ २४ ॥

शंभोर्मुकुन्दे जानीते भक्त्या जानाति शंकरम् ।

शंभुना साधनेन मुकुन्दे प्रवर्तत इति प्रवृत्त्यर्थश्च जानाति ।

तृप्त्यर्थानां वा ॥ २५ ॥

तृप्त्यर्थधातोः प्रयोगे धे षी स्याद्वा ।

शृङ्गारस्य हरिस्तृप्तः पूर्णः शान्तेन शंकरः ।

ढधे कृत्य् अव्यक्तुकक्तवतुखलार्थक्तोच्यत्रानवसुशीलार्थतृन्भव्यर्णार्थणिनि ॥ २६ ॥

व्यादिवर्जे कृति प्रयुज्यमाने ढे धे च षी स्यात् ।

जगतां कारकः कृष्णः कृतिर्मुररिपोरियम् ।

व्यादौ तु ।

सृष्ट्वा दधिं शारुकमेतदर्चकानुद्गीतवन्तं यतिभिः सुदर्शनम् ।
ज्ञातं हरिं जिष्णुरघानि संस्तुवन्मुदं दधानो ऽर्थितमीयिवान्न कः ॥
शं दाता हृत्कदागामी दायी मोक्षमृणं शिवः ।

कामुकसड्डार्थक्तेन ॥ २७ ॥

कामुकशब्देन वर्तमानडयोर्विहितेन क्तेन च योगे ढे धे च षी स्यात् ।

यो लक्ष्म्याः कामुको ज्ञातः सतां तस्येदमासितम् ॥

ल्यभावक्तास्त्र्यणकसढे धे वा ॥ २८ ॥

ल्ये भावार्थक्ते स्त्रीविहितम् अं णकं च हित्वा अन्यत्र सढे धे च षी स्याद्वा ।

त्वया मम च कृष्णो ऽर्च्यः स्नातं ह्यत्र स यस्य तु ।
सृष्टेः कृतिर्हृतिर्येन चिकीर्षा यस्य भेदिका ॥

स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्रसूतकुशलायुक्तनिपुणसाधुसुजर्थेनादरे ष्ठी च ॥ २९ ॥

स्वामी मुकुन्दः सर्वेषां साक्षी सर्वेष्वयोक्षजः ।
निश्यर्क्वाप्सरगुर्योर्यो ऽपत्ये मातुः हृत्त्यजम् ॥

कालभावाधारे ङं ष्ठी ॥ ३० ॥

एते ङसंज्ञाः स्युः । तत्र ष्ठी ।

सामीप्याश्लेषविषयैर्व्याप्त्याधारश्चतुर्विधः ।
रेमे शरदि गोविन्दो गोपीभिर्हृदिते किलौ ।
कालिन्द्यां कानने केलौ कुशलः सकले स्थितः ॥

अधिकेशार्थोपाधिभ्याम् ॥ ३१ ॥

अधिकार्थेनोपेन स्वाम्यर्थेनाधिना च योगे ष्ठी स्यात् ।

गुणा उप परार्धे स्युर्विष्णोरधि व्हरौ सुराः ।

ठेनार्थात् ॥ ३२ ॥

ठेन योगे निमित्तात् ष्ठी स्यात् । वस्त्रेषु रजकमवधीत्कृष्णः ।

क्तेना ठे ॥ ३३ ॥

क्ताद् विहितेनेना योगे ठे ष्ठी स्यात् । वेदे ऽधीती ।

निर्धारे ऽधिकेन क्रियान्तः कालाध्वनोश्च षी च ॥ ३४ ॥

श्रेष्ठं कृपालुवर्कादे रुद्रैकादशके ऽधिकम् ।
मूर्त्यष्टकाच्छिवं ध्यायन्भुञ्जीया द्व्यह्नि वा त्र्यहात् ॥
भूयो योजनलक्षे ऽर्कं पश्येल्लक्षद्वयाद्विधुम् ।

सीमान्तर्मार्गात् ष्ठी चान्ते ॥ ३५ ॥

सोमनाथाच्छतं क्रोशाः कृष्णः क्रोशेषु चायुते ।

अन्ते किम् ।

गङ्गायमुनयोर्मध्ये कति क्रोशाश्च जाह्नवी ॥

त्र्यादयो ऽर्थार्थैकतोः श्रेस् तु सर्वाः ॥ ३६ ॥

अर्थार्थेनैकतोस् लेस् त्र्यादयः स्युः । श्रेस् तु सर्वाः ।

भुक्त्यर्थेनार्थस्य मुक्तेः किं कार्यं नार्च्यते ऽच्युतः ।

संज्ञा कस् ॥ ३७ ॥

ऽधवभन्नडाः कसंज्ञाः स्युः ।

॥ इति कपादः ॥ ५ ॥

दैक्यं सो ऽन्वये ॥ १ ॥

द्वयोर्बहूनां वा दानाम् ऐक्यं ससंज्ञं स्यात् । तच्चान्वये सति कार्यम् । यथा । वन्द्यौ चरणौ कृष्णस्येत्यर्थे कृष्णचरणौ वन्द्याविति स्यात् । न तु कृष्णवन्द्यौ चरणाविति ।

भिन्नान्यैकार्थद्व्यादिसंख्याव्यादीनां चकृषगवाः ॥ २ ॥

भिन्नार्थानां दानां सप्रू चसंज्ञः । अन्यार्थानां दानां कसंज्ञः । एकार्थानां दानां यसंज्ञः । द्व्यादित्रयन्तपूर्वदानां षसंज्ञः । संख्यापूर्वदानां गसंज्ञः । व्यपूर्वदानां वसंज्ञः स्यात् ।

तोस् लुक् त्ये च ॥ ३ ॥

से स्थितायाः तोस् लुक् स्यात् त्ये च परे ।

इतरेतरयोगे च समाहारे च चो द्विधा ।

हरिश्च हरश्च हरिहरौ । ब्रह्मा च अच्युतश्च ईशश्च ब्रह्माच्युतेशाः ।

पुंवद् ध्रेः ॥ ४ ॥

से स्थितस्य ध्रेः पुंवत्स्यात् त्ये च । पूर्वपश्चिमे ।

क्तो डा तत्पुत्रे सगोत्रविधे चे ॥ ५ ॥

चे स्थितस्य ऋदन्तस्य डा स्याद् ऋदन्ते पुत्रे च परे सगोत्रविद्ये । मातापितरौ । पितापुत्रौ । होतापोतारौ ।

चगैक्यवं क्लीवम् ॥ ६ ॥

चस्यैक्यं गस्यैक्यं वप् च क्लीवं स्यात् ।

चैक्याच् चुदषहो ऽः ॥ ७ ॥

चवर्गान्ताद् दषहान्ताच् चैक्याद् अः स्यात् । वाक् त्वक् । द्वयोः समाहारो वाक्त्वचम् । श्रीस्रजम् । शमीदृशदम् । वाक्त्विषम् । पीठच्छत्रोपानहम् ।

ऊर्वष्ठीवं पदष्ठीवं धेन्वनुडुहौ अहोरात्रः स्त्रीपुंसौ वाग्मनसे अक्षिभ्रुवे दारगवमक्षिभ्रुवादयः साध्याः ॥ ८ ॥

निपातनादिति ।

॥ इति चः ॥

पीतमम्बरं यस्य । असौ पीताम्बरो हरिः । नीलमुज्ज्वलं वपुर्यस्य । असौ नीलोज्ज्वलवपुः कृष्णः । पूर्णो ऽन्त इति । हरिभाविणी । हरिभाविनी । श्रीभावेण । श्रीभावेन । रम्यविणा । श्रीकामेण । रम्यपवेन । रम्ययूना । रम्याङ्गा ।

नञो ऽनौ वाऽहसोः ॥ ९ ॥

नञो ऽचि परे ऽन् हसे च अः स्यात् से वा । नास्त्यन्तो यस्य । असावनन्तः । नान्तः । अच्युतः । नच्युतः ।

महतैकार्थे जातीयवासकरविशिष्टे तु तौ च ॥ १० ॥

महतस् त आ स्यादेकार्थे । जातीयादौ तु तौ च । महावनः ।

पुंवत् स्त्र्य् उक्तपुंस्कः स्त्रियां अमानितावशसत्तरादौ चाङ्ग्ये ॥ ११ ॥

उक्तपुंस्कः स्त्रीलिङ्गः पुंवत्स्यादेकार्थे स्त्रीलिङ्गे ञ्यादौ च । न तु ङ्ग्ये ।

नोप् ताककोङ् पूरण्याख्याप्ङम्रक्तविकारार्थणित् तं ज्ञातिस्वाङ्गेप् त्व् अमानिनि ॥ १२ ॥

ऊवन्तं तस्याकस्य वा केन ककारोङ् पूरणीत्यन्तं संज्ञाभूतम् इम्ङम्रक्तार्थविकारार्थवर्ज्जं णितान्तं च पुंवद्भ स्यात्। ज्ञातिस्वाङ्गे विहितेवन्तं तु मानिनीवर्ज्जं।

पूरणीप्रियामनोज्ञासुभगादुर्भगादान्ताकान्तावामनावामाचपलाबालासमासचिवातनयादुहितृस्वाकल्याणीभक्तौ ॥ १३ ॥

एषु परेषु पुंवद्भ स्यात्।

गवावादेः स्वो ऽन्ते गौण्ये ऽनीयसः ॥ १४ ॥

अन्ते स्थितस्य गोर् आप ईप ऊपश् च स्वः स्यादप्रधानत्वे सति। न त्व् ईयसः। शीतगुः। धस्तनायः। कालतनुः। ईयसस्तु बहुप्रेयसी। ऊत्वादेस्तु वामोरूभार्यः। रसिकाभार्यः। पाचिकाभार्यः। षष्ठीजायः। दत्ताजायः। मैथिलीभार्यः। ब्राह्मणीभार्यः। सुकेशीभार्यः। अमानिनि किम्। ब्राह्मणमानिनी। युनादेस्तु वैयाकरणभार्यः। सौवश्वभार्यः। कापायकन्यः। हैममुद्रिकः। पूरण्यादौ तु।

ह्वे पूरणीप्रमाणीभ्याम् अः ॥ १५ ॥

आभ्याम् अः स्याद् ह्वे। यगोर्लोपो ऽयुक्तौ पौ। कल्याणीपञ्चमा रात्रयः। कल्याणीप्रियः। मुख्यात्र पूरणी। ग्राह्या तेन।

यृतः कः ॥ १६ ॥

दीसंज्ञकाद् ऋदन्ताच्च कः स्याद् ह्वे। कल्याणीपञ्चमीकः पक्षः। रात्रिः पूरणी वाच्या चेति पूर्वत्र मुख्यत्वम्। स्त्रीप्रमाणः।

सह्वः सो वा ॥ १७ ॥

सह्वस्य ह्वे सः स्याद्वा। सह मात्रा वर्तते यः। असौ समातृकः। सहमातृकः।

सक्थ्यक्ष्णः षः स्वाङ्गे ॥ १८ ॥

आभ्यां हे षः स्यात्स्वाङ्गे । दीर्घसक्थः । पुण्डरीकवदक्षिणी यस्य । असौ पुण्डरीकाक्षः । स्वाङ्गे किम् । दीर्घसक्थि शकटम् ।

दारुण्यङ्गुलेः ॥ १९ ॥

पञ्चाङ्गुलं दारु ।

द्वित्रेर्मूर्ध्नः ॥ २० ॥

न्वोर् लोपौतौ ते ऽच्ये ॥ २१ ॥

नस्य लोपः स्यात् । उवर्णस्य ओत् स्याद् अचि ये च ते । द्विमूर्धः ।

संख्याया डो ऽवहोः ॥ २२ ॥

वहुवर्जायाः संख्याया डः स्याद् हे । पञ्च षट्परिमाणं येषां । ते पञ्चपाः । उपगता दश येषाम् । त उपदशाः । वहोस्तु उपवहवः ।

नाभेर्नाम्नि ॥ २३ ॥

पद्मनाभः ।

लोम्नो ऽन्तर्वहिर्भ्याम् ॥ २४ ॥

अन्तर्लोमः । वहिर्लोमः ।

नञ्दुःसोः सक्थ्नो वा ॥ २५ ॥

असक्थिः । असक्थः ।

अस् प्रजायाः ॥ २६ ॥

अप्रजाः । सुप्रजाः ।

मन्दाल्पाच्च तु मेधायाः ॥ २७ ॥

अमेधाः । सुमेधाः । मन्दमेधाः । अल्पमेधाः ।

धर्माद् अन् ॥ २८ ॥

सुधर्मा ।

नञ्सुत्रिव्युपाच् चतुरो ऽः ॥ २९ ॥

एभ्यश्चतुरो ऽः स्याद् व्हे। अचतुरः। सुचतुरः। त्रिचतुरः। विचतुरः। उपचतुरः।

भाद् नेतुः॥ ३०॥

नक्षत्राद्नेतृशब्दाद् अः स्याद् व्हे। मृगनेत्रा रात्रिः।

संख्यासूपमानात् पात् पादो ऽहस्त्यादेः॥ ३१॥

एभ्यः पादस्य पात् स्याद् व्हे। न तु हस्त्यादेः। द्विपाद्। सुपाद्। व्याघ्रपाद्। हस्त्यादेस्तु हस्तिपादः।

कुम्भादेर् ईपि॥ ३२॥

कुम्भादेः परस्य पादस्य पात् स्याद् व्हे ईपि परे। पात्पद्यौ। कुम्भपदी। शतपदी। ईपि किम्। कुम्भपादः।

व्यतीहारे च्विः पूर्वो घों ऽनच्य् आ वा॥ ३३॥

व्यतीहारे यो व्हः। तस्माच् च्विः स्यात्। पूर्वस्य च घः स्याद् आ वा। न त्व् अचि। केशेषु केशेषु गृहीत्वा यद्युद्धं प्रवृत्तं केशाकेशि। दण्डैश्च दण्डैश्च प्रहृत्य यद्युद्धं प्रवृत्तं दण्डादण्डि। मुष्टामुष्टि। मुष्टीमुष्टि। बाहाबाहवि। बाहूबाहवि। अचि तु अस्यासि।

॥ इति व्हः॥

परमश्चासावात्मा चेति परमात्मा। संश्चासौ चिच्चासावानन्दश्चेति सच्चिदानन्दः।

कोटादिः पुंवद् यत्रातोपदेशाये तवे त्व् अजात्याख्यः॥ ३४॥

कोङ् पूरण्यादिः पुंवत्स्यात्। यादौ तवयोस्तु जातिसंज्ञावर्जम्। पाचकस्त्री। पचनभार्या।

द्वित्र्यष्टाधिका द्वात्रयो ऽष्टास् त्रिदशाद्ये ऽन्यपद्के त्व् अनशीतौ वा॥ ३५॥

एषामेते क्रमात्स्युर्दशादित्रिके। चत्वारिंशदादिपद्के ऽशीतिवर्जे तु वा।

द्व्यधिका दश द्वादश । त्रयोदश । अष्टादश । द्वाचत्वारिंशत् । द्विचत्वारिंशत् । अनशीतौ किम् । द्व्यशीतिः ।

वैकोनस्यैकाद्वैकान्नौ संख्यायाम् ॥ ३६ ॥

एकाद्वविंशतिः । एकान्नविंशतिः । एकोनविंशतिः ।

सख्यहोराज्ञः षः षगे च ॥ ३७ ॥

एभ्यः षः स्याद् ये षे गे च । प्रियसखः । परमाहः । महाराजः ।

सर्वैकदेशसंख्यातसंख्याव्याद् नैकाद् नैक्ये ऽह्नो ऽह्नः ॥ ३८ ॥

एभ्यः परस्य अहन् इत्यस्य स्थाने ऽह्नः स्याद् यादौ । न त्वेकात् । न च ऐक्ये ।

प्राग्वद् नो णो ऽतो ऽह्नस्य ॥ ३९ ॥

सर्वाह्णः । पूर्वाह्णः । एकात्तु एकाहः । अत इति किम् । त्रिभिरहोभिर्जातस्त्र्यह्नः ।

कौटग्रामात् तक्ष्णः ॥ ४० ॥

कौटतक्षः । ग्रामतक्षः ।

जातमहद्वृद्धाद् उक्ष्णः ॥ ४१ ॥

जातोक्षः । महोक्षः । वृद्धोक्षः ।

शुनो ऽत्यप्राण्युपमानात् ॥ ४२ ॥

अतेः प्राणिवर्जादुपमानाच्च शुनः षः स्याद् यादौ । आकर्ष इव श्वा आकर्षश्वः । प्राणिनस्तु । व्याघ्र इव श्वा व्याघ्रश्वा ।

पूर्वोत्तरमृगाच्चानतेः सक्थ्नः ॥ ४३ ॥

एभ्यः पूर्वोक्ताच्चातिवर्जात्सक्थ्नः षः स्याद् यादौ । पूर्वसक्थम् । फलकसक्थम् ।

देशाद्ब्रह्मणः कुमहद्भ्यां तु वा ॥ ४४ ॥

कुत्सितो ब्रह्मा कुब्रह्मः । कुब्रह्मा ।

सरोऽनोऽयोऽश्मनः संज्ञातात्योः ॥ ४५ ॥

महानसम् । उपानसम् । लोहितायसम् । पिण्डाश्मः । अमृताश्मः ।

सर्वैकदेशसंख्यातपुण्यवर्षाद्दीर्घाद् रात्रेः ॥ ४६ ॥

रात्रेरेकैकदेशे वर्तमानः पूर्वादिरेकदेशः । पूर्वरात्रः । अपररात्रः ।

गोरऽतार्थे ॥ ४७ ॥

गोशब्दात् षः स्याद् यादौ । न तु तार्थे । परमगवः ।

नावोऽर्धाद् गे च ॥ ४८ ॥

अर्धात्परादौशब्दात् षः स्याद् अतार्थे गे च । अर्धनावन् ।

द्वार्यो वा ॥ ४९ ॥

अर्धनावम् । अर्धनावी ।

॥ इति यः ॥

कृतमाश्रितः कृताश्रितः ।

व्यं पूर्वम् ॥ ५० ॥

परं व्यं पूर्वं स्यात् से सति । रात्राननतिक्रान्ता अतिरात्री । अतिरात्रौ ।
अत्यङ्गः । अतिस्त्रिः ।

संख्याव्याद् रात्र्यङ्गुलिभ्यान् ग्रः ॥ ५१ ॥

संख्याया व्याच् च पराभ्यां रात्र्यङ्गुलिभ्याम् ग्रः स्याद् यादौ । न तु तार्थे । अतिक्रान्तो रात्रिमतिरात्रः । अत्यङ्गुलः ।
स्त्रिणा त्रातो स्त्रित्रातः । विष्णवे दत्तं विष्णुदत्तम् । अच्युताज्ञातमच्युताज्ञातम् । कृतस्य साखा कृतसाखः । महावासः । ग्रामतक्षः । मृगसक्थम् । नालसरसम् । मण्डूकसरसम् । राजगवः । वर्षारात्रः ।

मुख्यार्धोरसः ॥ ५२ ॥

मुख्यार्थाडुरःशब्दाद् अः स्याद् यादौ । अद्योरसन् । मुख्यो ऽद्य इत्यर्थः ।
पुरुषेपूत्तनः पुरुषोत्तनः । अवत्तिषु वत्ता अवत्तिवत्तः ।

॥ इति पः ॥

तस्यार्थे विषये वाच्ये अपत्यार्थञिकादिकम् ।
प्रोक्षात्रादेः समाहारे गस्त्रिभोत्तरदे परे ॥

पञ्चभिर्गोभिः क्रीतः पञ्चगुः ।

गैक्याद् अतो ऽपात्रादेर् ईप् ॥ ५३ ॥

गैक्याद् अकारात्ताद् ईप् स्यात् । न तु पात्रादेः । त्रयाणां लोकानां
समाहारस्त्रिलोकी । पात्रादेस्तु द्विपात्रम् । त्रिभुवनम् । चतुर्युगम् ।

वान्ग्रापः ॥ ५४ ॥

अत्रत्ताद् ग्रापम् च ईप् स्याद्वा । पञ्चकर्मन् । पञ्चकर्मी । त्रिखट्वम् ।
त्रिखट्वी ।

तार्थे मानात् काण्डात् त् अक्षेत्रे ॥ ५५ ॥

त्र्याढकी । त्रिकाण्डी रज्जुः । क्षेत्रे तु त्रिकाण्डा भूमिः ।

पुरुषाद्वा ॥ ५६ ॥

द्विपुरुषी । द्विपुरुषा ।
त्रिसायम् । त्रिगवम् । त्रिनावम् । त्रिखारम् । त्रिखारि । त्र्यहः ।

द्वित्रेर् वाञ्जलेर् अः ॥ ५७ ॥

द्वित्रिभ्यां परादञ्जलेर् अः स्याद्वा । द्व्यञ्जलम् । द्व्यञ्जलि ।
द्व्यञ्जुलम् । त्रिरात्रम् ।
पञ्च गावो धनं यस्य । असौ पञ्चगवधनः । द्विनावधनः । द्विखारधनः ।
द्व्यञ्जलिप्रियः ।

॥ इति गः ॥

वः कत्तानीप्सासादृश्यत्ताकल्यानुक्रमर्द्धिषु ।
वीप्सापर्यन्तयोग्यत्वपश्चाद्यानतिक्रमे ।
शब्दप्रादुर्भावाभावयौगपद्येष्वनेकधा ॥

ञात् तेरु मो ऽतो ऽप्याः ॥ ५८ ॥

अकारान्ताद् वात् परस्याः तेरु मः स्यात् । न तु प्याः । कृष्णमधिकृत्य प्रवृत्ता कथा अधिकृष्णम् । अप्याः किम् । कृष्णस्य समीपादेत उपकृष्णादेतः ।

ञोत्योरु वा ॥ ५९ ॥

उपकृष्णमुपकृष्णेन कार्यम् । उपकृष्णमुपकृष्णे स्थितः ।

लुक् परात् ॥ ६० ॥

अकारान्तादन्यस्माद् वात् परस्याः तेरु लुक् स्यात् ।

सह्नः सो ऽकाले ॥ ६१ ॥

सहस्य सः स्यात् । न तु काले ।

हरेः सदृशं सहरि । काले तु सहपूर्वाह्णम् । तृणेन सकलमत्ति सतृणम् । ज्येष्ठमनुक्रम्य अनुज्येष्ठम् । मद्राणां समृद्धिः सुमद्रम् । विष्णुं विष्णुं प्रति प्रतिविष्णु । अग्निग्रन्थपर्यन्तमधीते साग्नि । रूपस्य योग्यमनुरूपम् । शिवस्य पश्चादनुशिवम् । शक्तिमनतिक्रम्य यथाशक्ति । हरेः शब्दः प्रादुर्भूत इतिहरि । पापस्याभावो ऽपापम् । चक्रेण युगपद्धेहि सचक्रम् । यावन्तः श्लोकाः । तावन्तो ऽच्युतप्रणामा यावच्छ्लोकम् ।

शरद्विपाडपञ्चेतोमनोदिशुपानाहिमवद्विद्विवृअनडुद्दिवातुर्यन्तदो ऽः ॥ ६२ ॥

एभ्यो ऽः स्याद् वे । उपशरदम् ।

जराया जरस् च ॥ ६३ ॥

उपजरसम् ।

सङ्गसोपश्रुते ॥ ६४ ॥

निपात्ये ।

संपरःप्रत्यनुभ्यो ऽक्षणः ॥ ६५ ॥

समक्षम् ।

अनः ॥ ६६ ॥

अव्यक्तात् अः स्याद् वे । अध्यात्मम् ।

स्त्रीवाद्वा ॥ ६७ ॥

उपचर्मम् । उपचर्म ।

उपनदीपौर्णमास्याग्रहायणीगिरेर्वा ॥ ६८ ॥

उपसनिधम् । उपसनिद् । उपनदम् । उपनदि ।

॥ इति वः ॥

पथ्यप्पुरः से ॥ ६९ ॥

एभ्यो ऽः स्यात् से सति । सखिपथौ । स्थपथो देशः । महापथः । दक्षिणापथः । चतुष्पथम् । उपपथम् । विमलापं सरः । विष्णुपुरम् ।

द्यतर्गोरः य् ओ ऽपो ऽनात् ॥ ७० ॥

एभ्यो ऽनवर्णान्तेभ्यो ऽपो ऽकारः ईः स्यात् । द्वीपम् । अन्तरीपम् । अन्तोपम् । समीपम् । अनात् किम् । प्रापम् ।

समापानूपौ ॥ ७१ ॥ ॥

निपात्यौ । समापो देवयजनम् । अनूपो देशः ।

सं तुन् मनःकामे ऽवश्यं त्ये ऽत्यलोपं संनासौ तु क्तितति पाकपचने वा ॥ ७२ ॥

सं तुन् च मनःकामयोः अवश्यं त्ये ऽत्यलोपं याति । सं क्तितततयोः नासः पाकपचनयोर्वा । समनाः । सकामः । स्तुमनाः । स्तुकामः । अ-

वैणवसेव्यः । सङ्क्षितः । संक्षितः । मांस्पाकः । मांसपाकः । मांस्पचनम् । मांसपचनम् ।

धुरो ऽनडुत्स्याः ॥ ७३ ॥

राजधुरा । अनडुत्स्य तु अनड्वूः ।

ऋचः ॥ ७४ ॥

ऋचो ऽः स्यात् से । अर्धर्चम् ।

नञ्वहेर् माणवकवडणे ॥ ७५ ॥

अनृचो माणवकः । वह्वृचश्चरणः । अन्यत्र अनृक्सामं । वह्वृक्सूक्तम् ।

प्रत्यन्ववात् सामलोम्नः ॥ ७६ ॥

प्रतिसामन् । प्रतिलोमम् ।

अद्दणो ऽचतुषि ॥ ७७ ॥

गवामदीव गवाक्तः । चतुषि तु विप्राक्षि ।

ब्रह्महस्तिराजप्रणयाद् वर्चसः ॥ ७८ ॥

ब्रह्मवर्चसम् ।

समवान्धात् तमसः ॥ ७९ ॥

संतमसम् ।

श्रेयोवसीयसश्रेयसनिःश्रेयसम् ॥ ८० ॥

एते निपात्याः ।

तत्तान्ववाद् रक्षसः ॥ ८१ ॥

तत्तद्रक्षसम् ।

प्रत्युरसानुगवे ॥ ८२ ॥

एते निपात्ये ।

गोर् अघनः ॥ ८३ ॥

प्राग्गो रथः ।

पाण्डूदककृष्णाद् भूमेः ॥ ८४ ॥

पाण्डुभूमो देशः ।

संख्याया नदीगोदावरीभ्यां च ॥ ८५ ॥

पञ्चनदम् । सप्तगोदावरम् । द्विभूमः प्रासादः ।

निसः शतो डः ॥ ८६ ॥

निस्त्रिंशः खड्गः । निश्चत्वारिंशः ।

सूत्सुरभिपूतेर् गन्धाद् इर् वा तूपमानात् ॥ ८७ ॥

सुगन्धिः । पद्मगन्धिः । पद्मगन्धः ।

नार्चायां स्वतेः सख्यादेर् अः ॥ ८८ ॥

स्वतिभ्यां परात्सख्यादेर् ओ न स्यात्पूजायाम् । शोभनो राजा सुराजा ।

अतिशयेन राजा अतिराजा । अर्चायां किम् । गामतिक्रान्तो ऽतिगवः ।

किमः क्षेपे ॥ ८९ ॥

किंराजा ।

नञो ऽह्वे ॥ ९० ॥

नञः परात्सख्यादेर् ओ न स्यात् । न तु ह्वयोः । असखा । ह्वयोस्तु

अनपं सरः । अधुरम् ।

पथो वा ॥ ९१ ॥

अपन्थाः । अपथम् । ह्वयोस्तु अपथो देशः । अपथम् ।

कत् क्व् अच्त्रिरथवदे ॥ ९२ ॥

कोर् अजादौ कत् स्यात् । कदन्नम् । कत्त्रयः । कद्रथः । कद्वदः ।

काक्षे ॥ ९३ ॥

काक्षम् ।

पथिपुरुषे वा ॥ ९४ ॥

कापथः । कुपथः । कापुरुषः । कुपुरुषः ।

कोर् ईषदर्थे ॥ १५ ॥

कोर् ईषदर्थे का स्यात् । ईषज्जलं काजलम् ।

कत्कवौ चाग्न्युष्णे ॥ १६ ॥

कदग्निः । कवाग्निः । काग्निः । कदुष्णम् । कवोष्णम् । कोष्णम् ।

ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिबन्धुगन्धपिण्डलोहितकुक्षिवेणीब्रह्मचारितीर्थपत्नी-पक्षे समानः सः ॥ १७ ॥

समानं ज्योतिर्यस्य । असौ सज्योतिः ।

रूपनामगोत्रस्थानवर्णवयोवचनधर्मजातीयोदर्ये वा ॥ १८ ॥

समानरूपः । सरूपः ।

॥ इति सपादः ॥ ६ ॥

वाह्वाद्य्अतो ऽत्र्य्आवादेर् गर्गादेर् नडादेः पितृष्वस्रादे रेवत्यादेः शेषशि-वादेः ष्णिष्णेयष्ण्यष्णायनणीयष्णिकष्णा अपत्ये ॥ १ ॥

एभ्य एते क्रमात्स्युरपत्ये ।

णित्ते व्रिर् आद्यचः सुभगसुपञ्चालाद्योस् तु द्व्यन्तदानाम् ॥ २ ॥

अचां मध्य आद्यस्याचो व्रिः स्याड् णिति ते परे । सुभगादेस्तु द्वयोर्द्व-योः । सुपञ्चालादेस्त्वन्तस्य दस्य ।

न्वोर्लोपौतौ ते ऽच्ये । वाहोरपत्यं वाहविः । उपविन्दोरपत्यमौपवि-न्दविः । उडुलोम्नो ऽपत्यमौडुलोमिः । अग्निशर्मणो ऽपत्यमाग्निशर्मिः । कृष्णस्यापत्यं कार्ष्णिः ।

य्वोर् य्उम् दान्ते ऽस्वङ्गव्यङ्गव्यडव्यवहारव्यायामस्वागतस्वध्वरणनः ॥ ३ ॥

आद्यचः स्थाने जातयोर् दान्ते स्थितयोर् यवयोः क्रमाद् इमुनौ स्तो णिति ते । न तु स्वङ्गादेः ।

द्वारस्वरस्वःस्वस्तिस्वादुमृदुव्यल्कसश्वःश्वन्स्फ्यकृतस्वरस्वाध्यायस्वग्रामैकन्य-ग्रोधानां श्वापदन्यङ्कोस्तु वा न तु इति श्वादेः ॥ ४ ॥

द्वारादेर् अद्वितीयस्य न्यग्रोधस्य च य्वोर् य्उन् स्यात्। श्वापदन्यङ्को-स्तु वा। न तु श्वादेर् इकारादौ ते।

वैयश्विः। सौवश्विः। स्वङ्गादेस्तु स्वाङ्गिः। व्याङ्गिः। व्याडिः।

व्यासादेर् इकः सौ ॥ ५ ॥

वैयासकिः। सौधातकिः।

आत्रेयः। शौभ्रेयः। गाङ्गेयः। माल्हेयः। पैवतेयः।

ओर् लोपो ऽकद्रुपाण्ड्वोर् एये ॥ ६ ॥

उवर्णस्य एये परे लोपः स्यात्। न तनयोः। कामण्डलेयः। तयोस्तु काद्रवेयः। पाण्डवेयः।

कल्याणीसुभगादुर्भगाबन्धकीरक्तकीवलीवर्दीज्येष्ठाकनिष्ठामध्यमापरस्त्र्यनुसृ-ष्ट्यनुदृष्टिकुलटाभ्य इनेयः ॥ ७ ॥

सौभागिनेयः। पारस्त्रैणेयः।

क्षुद्रागोधाभ्यो वैरारौ ॥ ८ ॥

नाटेरः। नाटारः। नाटेयः। गौधेरः। गौधारः। गौधेयः।

गार्ग्यः। वात्स्यः। जामदग्न्यः। पाराशर्यः।

ओदौतौ ऽञ्वत् तकृद्यञ्यञ्ञाः ॥ ९ ॥

ओदौद्भ्यां परस्तसंज्ञः कृत्संज्ञश्च यः यञो ञ्यञ् च अञ्वत् स्यात्। बाभ्रव्यः। नाडायनः। गार्ग्यायणः। वात्स्यायनः। दाक्षायणी। पैतृष्वस्रीयः। मातृ-ष्वस्रीयः। रैवतिकः। आश्वपालिकः। यादवः। आङ्गिरसः।

मन्वर्ण्णान्वर्म्मोक्षस्येनो ऽनो ऽध्वात्मनो ऽपत्यत्ते ऽविकारजाभावकर्म्मय ईने न नलोपः ॥ १० ॥

मन्वर्णस्यानो वर्म्मणा उक्ष्णः स्यात् पक्षस्येनश्च चापत्यार्थत्ते। अनो वि-

कारार्थवर्जे ष्णे भावकर्मार्थवर्जे ये च । अध्यात्मनोर् ईने नलोपो न स्यात् ।
याज्वनः । भाद्रवर्मणः । औक्ष्णः । चाक्रिणः ।
शैवः । वासिष्ठः ।

संख्यासंभद्राद् मातुर् ङुर् ष्णे ॥ ११ ॥

द्वैमातुरः ।

नन् पुंस्त्रियोः ॥ १२ ॥

अनयोर् नन् स्यात् ष्णे । न इत् । पौंस्नः । स्त्रैणः ।

कुञ्जादेर् णायन्यो ऽस्त्रीव्वे ऽपत्ये ॥ १३ ॥

कुञ्जादेर् अपत्यार्थे णायन्यः स्यात् । न तु स्त्रियां न च व्वे । कौञ्जायन्यः । ब्राध्नायन्यः । स्त्रीव्वे तु कौञ्जायनी । कौञ्जायनाः ।

गर्गयस्कविदादिभृग्वत्रिकुत्साङ्गिरोवसिष्ठगोतमरूढाल् लुग् व्वे ऽस्त्रियाम् ॥ १४ ॥

देशतुल्याख्यः क्षत्रियो रूढः । एभ्यः परेषामुक्तानां व्वे विहितानां त्यानां लुक् स्यात् । न तु स्त्रियाम् । गर्गाः । वत्साः । यस्काः । लज्जाः । विदाः । उर्वाः । भृगवः । अत्रयः । कुत्साः । अङ्गिरसः । वसिष्ठाः । गोतमाः । अङ्गाः । वङ्गाः । कलिङ्गाः । स्त्रियां तु भार्गव्यः ।

ढ्ये कात् ष्णीककण्ईनेयाश्चानितश्च ॥ १५ ॥

कात् परा एते पूर्वे च सेतो ऽन्नितश्च स्युर् ढे ये च वाच्ये । तर्कं वेत्त्यधीते वा तार्किकः । पदकः । क्रमकः । वैयाकरणः । वाचा कृतं वाचिकम् । पाणिनीयम् । शक्त्या युध्यते शाक्तीकः । याष्टीकः । तिष्येण युक्ता रात्रिस्तैषी । पौषी । क्षत्राय साधुः क्षत्रियः । यज्ञियम् । मथुराया आगतो माथुरः । इह भवमैहिकम् । कादाचित्कम् । ग्रामीणः । ग्राम्यः । मूर्धन्यः । नादेयः । शालीयः । नागरः । अग्र्यः ।

व्यटेर् लोपो ऽनाराच्चाद्यतो ऽच्ये ऽयौ ॥ १६ ॥

व्यस्य टेर् लोपः स्यात् ते ऽचि युवर्जे ये च । न त्वाराच्छाश्वतः । पौनःपुनिकः । वाह्यः । वाह्लीकः ।

न दं तसौ त्व् अस्त्यर्थे च ॥ १७ ॥

अयाव् अचि ये च ते पूर्वं दसंज्ञं न स्यात् । तान्तसान्तौ तु अस्त्यर्थे च । आरातीयः । शाश्वतिकः ।

अह्नो ऽह्नो ऽनीने ॥ १८ ॥

आह्निकम् । ईने तु द्व्यहीनः ।

सुपाञ्चालकः । अर्धपाञ्चालकः । दौवारिकः । सौवरम् । सौवम् । सौवस्तिकम् । सौवादुमृदवम् । वैयल्कसम् । शौवम् । शौवनम् । स्फैयकृतम् । सौवम् । सौवाध्यायिकम् । सौवग्रामिकम् । नैयग्रोधम् । एकेति किम् । न्याग्रोधमूलिकम् । शौवापदम् । श्वापदम् । नैयङ्कवम् । न्याङ्कवम् । श्वागणिकम् ।

विकारसंघभावेदंहितस्वार्थादौ ॥ १९ ॥

एष्वर्थेषु च ते त्याः स्युः । हेम्नो विकारो हैमः । आप्यः । आग्नेयः । भिक्षाणां समूहो भैक्षम् । आह्नम् । गाणिक्यम् । राजकम् । गुरोर्भावो गौरवम् । यौवनम् । साम्यम् । वैरूप्यम् । राज्यम् । सौभाग्यम् । सौहार्दम् । विष्णोरिदं वैष्णवम् । तदीयम् । माघवनम् । शौवनम् ।

ऋद् रो ये ॥ २० ॥

पित्र्यम् ।

हन्षण्धृतराज्ञाम् उङ्लोपः ष्णे ॥ २१ ॥

वार्त्रघ्नम् । पौष्णम् । धार्तराज्ञम् । एषां किम् । सामनम् ।

युष्मदस्मत्त्वन्मदां युष्माकास्माकतवकममकाः ष्णणीने ॥ २२ ॥

यौष्माकम् । यौष्माकीणम् । आस्माकम् । आस्माकीनम् । तावकम् । तावकीनम् । मामकम् । मामकीनम् ।

सूर्याय हितं सौरीयम्। आगस्तीयम्। आत्मनीनम्। चोर एव चौरः। त्रैलोक्यम्। रामकः।

के ऽकः स्वो हे तु वा ॥ २३ ॥

कन्यका। सुकन्यकः। सुकन्याकः।

शिवो देवता यस्य। असौ शैवः। शाक्तेयः।

त्वतौ भावे ॥ २४ ॥

साधुत्वम्। जडता। पाचकत्वम्। ब्राह्मणीत्वम्।

लोको ऽर्घात् सः षस् ति ॥ २५ ॥

यजुष्ट्वम्। र्घात् तु गीस्त्वम्।

च्वत् साम्ये ॥ २६ ॥

उपमानार्थे च्वत् स्यात्। कृष्ण इव कृष्णवत्।

मतुर् अस्त्यर्थे ॥ २७ ॥

श्रीरस्ति यस्य। असौ श्रीमान्। विदुष्मान्। दोष्मान्।

म्ओङ्म्अकपाद् वतुः ॥ २८ ॥

मकारोङो ऽवर्णोङो मकारान्ताद् अवर्णान्तान् कपान्ताच्च वतुः स्यादस्त्यर्थे। लक्ष्मीवान्। यशस्वान्। भास्वान्। किंवान्। ज्ञानवान्। विद्यावान्। विद्युत्वान्।

स्रग्मेधास्मायाद् विन् वा ॥ २९ ॥

स्रग्वी। मेधावी। तेजस्वी। मायावी। पक्षे स्रग्वानित्यादि।

नैकाजाद् इन् वा ॥ ३० ॥

अनेकाचो ऽवर्णान्ताद् इन् वा स्यादस्त्यर्थे। ज्ञानी। शिखी। पक्षे ज्ञानवानित्यादि

शंकम्भ्यां ययुततुतिवभाः ॥ ३१ ॥

शंयः। शंयुः। शन्तः। शन्तुः। शन्तिः। शंवः। शम्भः। एवं कंय इत्यादि।

गोतृणमेधादन्तकाण्डद्युवलवलिपर्वचूडाफेणलोमपामप्रज्ञामधुकेशरजःफलो-
र्णाशृङ्गानिद्रार्शोवातादेर् मिन्सेरोरेरमोलेभतलेलशनणरववलेनव्वारकात्व-
किन् वा ॥ ३२ ॥

एभ्य एते क्रमात्स्युर्वास्त्यर्थे । गोमी ।

नाम्न्यस्त्यर्थे ऽचो र्घः ॥ ३३ ॥

स्वामी ।

तृणसः । मेधिरः । रथिरः । दन्तुरः । काण्डीरः । अण्डीरः । द्युमः ।
द्रुमः । वलूलः । वातूलः । वलिभः । तुन्दिभः । पर्वतः । मरुत्तः । चू-
डालः । मांसलः । फेणिलः । पिच्छिलः । लोमशः । रोमशः । पामनः ।
अङ्गना । प्राज्ञः । श्राद्धः । मधुरः । कुञ्जरः । केशवः । मानवः । रजस्व-
ला । कृषीवलः । फलिनः । वर्हिणः । रथिनः । ऊर्णायुः । अहंयुः ।
शृङ्गारकः । वृन्दारकः । निद्रालुः । दयालुः । अर्शसः । वैजयन्तः । वा-
तकी । अतिसारकी । पक्षे गोमानित्यादि ।

वाग्मिवाचाटवाचालाः ॥ ३४ ॥

वाचो ऽस्त्यर्थ एते निपात्यन्ते ।

जनखलादिगोरथवातात् तेनत्रकट्योलं संघे ॥ ३५ ॥

जनता । वन्धुता । खलिनी । हलिनी । गोत्रा । रथकट्या । वातूलः ।

संख्याया डट् पूरणे ॥ ३६ ॥

एकादशानां पूरण एकादशः ।

नो ऽसंख्यादेर् मट् ॥ ३७ ॥

असंख्यादेर्नान्तसंख्याया मट् स्यात्पूरणे । पञ्चमः ।

तमट् षष्ट्यादेः ॥ ३८ ॥

असंख्यादेः षष्ट्यादेस् तमट् स्यात्पूरणे । षष्टितमः । सप्ततितमः । सं-
ख्यादेस्तु एकषष्टः ।

शतादिमासंसंवत्सरात् ॥ ३९ ॥

एभ्यस् तमट् स्यात्पूरणे । शततमः । एकशततमः । मासतमः । संवत्सरतमः ।

विंशत्यादेर्वा ॥ ४० ॥

विंशतितमः । विंशः । त्रिंशत्तमः । त्रिंशः ।

चतुःषट्कतिकतिपयात् थट् ॥ ४१ ॥

चतुर्थः । षष्ठः । कतिथः । कतिपयथः ।

वडुगणपूगसंघातोस् तिथट् तल्लोपश्च ॥ ४२ ॥

वडुतिथः । यावतिथः ।

द्वितीयतृतीयतूर्यतुरीयाः ॥ ४३ ॥

एते निपात्याः ।

संख्याया धाच् प्रकारे ॥ ४४ ॥

चतुष्प्रकारं चतुर्धा ।

द्वैधं द्वेधा त्रैधं त्रेधा षाष्टिकध्यं वा ॥ ४५ ॥

एते निपात्यन्ते वा प्रकारे । पक्षे द्विधा । त्रिधा । षड्धा । एकधा ।

संख्याया अवयवे तयट् ॥ ४६ ॥

चतुरवयवं चुतष्टयम् ।

द्वित्रेर् वायट् ॥ ४७ ॥

द्वयम् । द्वितयम् । त्रयम् । त्रितयम् ।

तरतमौ द्विबहुनामेकोत्कर्षे ॥ ४८ ॥

द्वयोरेकस्यातिशये तरो बहूनां तमः स्यात् । अयमनयोरतिशयेन विद्वान्विद्वत्तरः । अयमेषामतिशयेन विद्वान्विद्वत्तमः । प्रुश्रतरा । प्रुश्रतमा ।

रूपकल्पे चेवूप् स्वं वा वृत्तिं तु पुंवच्च ॥ ४९ ॥

चकारात् तरतमरूपकल्पेषु ईवन्तम् ऊवन्तं च स्वं वा स्यात्। उदिद् ऋदित् तु पुंवच्च। स्त्रितरा। स्त्रीतरा। वामोरुतरा। वामोरूतरा। विदुषितरा। विदुषीतरा। विद्वत्तरा। सतितरा। सतीतरा। सत्तरा।

त्यादेश् च रूपः ॥ ५० ॥

लेस् त्यादेश् चोत्कर्षे रूपः स्यात्। पटुरूपः। पचतिरूपम्।

किमेव्याच्चाद्रव्ये चतरां चतमाम् ॥ ५१ ॥

किम एदन्ताद् व्यात् त्याद्यन्ताच्च द्विबहूनामेकोत्कर्षे क्रमाच् चतरां चतमां स्तः। न तु द्रव्ये। किंतराम्। प्राह्णेतराम्। उच्चैस्तराम्। पचतितराम्। एवं चतमाम्। द्रव्ये तु उच्चैस्तरस्तरुः।

गुणाद् वेष्ठेयसू ॥ ५२ ॥

गुणवाचिनो द्विबहूनामेकोत्कर्षे क्रमाद् इष्ठेयसू ईयस्विष्ठौ वा स्तः।

ञीमंश्च डिद् नैकाचः ॥ ५३ ॥

ञिर् इमन् इष्ठ ईयसुश् च अनेकाचो लेः परो डित् स्यात्। लघिष्ठः। लघीयान्।

लुग् मद्वद्विनाम् ॥ ५४ ॥

मतिष्ठः। मेधिष्ठः।

तृन् लोप्यः ॥ ५५ ॥

करिष्ठः।

वाढान्तिकस्थूलदूरयुवक्षिप्रक्षुद्रप्रियस्थिरस्फिरोरुगुरुबहुलतृप्रदीर्घह्रस्ववृद्धवृन्दारकाः साधनेदस्थवदवयवक्षेपक्षोदप्रस्थस्फवरगरवंहत्रपद्राघह्रसवर्षवृन्दाः ॥ ५६ ॥

एषामेते क्रमात्स्युर् ज्यादिषु। साधिष्ठः। नेदिष्ठः। स्थविष्ठः। दविष्ठः। यविष्ठः। क्षेपिष्ठः। क्षोदिष्ठः। प्रेष्ठः। स्थेष्ठः। स्फेष्ठः। वरिष्ठः। गरिष्ठः। वंहिष्ठः। त्रपिष्ठः। द्राघिष्ठः। ह्रसिष्ठः। वर्षिष्ठः। वृन्दिष्ठः।

प्रशस्यः श्रः ॥ ५७ ॥

श्रेष्ठः ।

ज्यो वृद्धश्चेयस्व्य् आः ॥ ५८ ॥

वृद्धः प्रशस्यश्च ज्यादौ ज्यः स्यात् । तस्माच्चेयसोर् ई आः स्यात् ।

ज्यैष्ठः । ज्यायान् ।

पृथुमृदुकृशभृशदृढपरिवृढस्यर्द् रः ॥ ५९ ॥

एषामृकारस्य ज्यादौ रः स्यात् । प्रथिष्ठः ।

युवाल्पौ कन् वा ॥ ६० ॥

कनिष्ठः । यविष्ठः । अल्पिष्ठः । एवमीयसौ ।

गुणाद् इमन् भावे ॥ ६१ ॥

गुणवाचिन इमन् स्याद्भावे । लघिमा ।

भूयोभूमभूयिष्ठाः ॥ ६२ ॥

बह्वोरीयस्विमन्निष्ठान्तस्य क्रमादेते निपात्यन्ते ।

त्यादेश्चोने कल्पदेश्यदेशीयाः ॥ ६३ ॥

लेस् त्याद्यन्ताच्च ईषदूने ऽर्थ एते स्युः । ईषदूनो विद्वान्विद्वत्कल्पः ।

विद्वद्देश्यः । विद्वद्देशीयः । तार्किकदेशीयः । पचतिकल्पम् ।

लेर् वङः प्राक् ॥ ६४ ॥

ईषदूनः पटुर्वङपटुः ।

पाशः कुत्सायाम् ॥ ६५ ॥

कुत्सितो भिषग्भिषक्पाशः ।

चरट् भूतपूर्वे ॥ ६६ ॥

भूतपूर्व आढ्य आढ्यचरः ।

ष्या रूप्यश् च ॥ ६७ ॥

ष्यन्ताद् रूप्यश् चरट् च स्याद्भूतपूर्वे ऽर्थे । कृष्णस्य भूतपूर्वो गौः कृष्ण-रूप्यः । कृष्णचरः । शुभ्रारूप्यः । शुभ्रचरः ।

बह्वल्पार्थात् काच् चशस् वा ॥ ६८ ॥

बह्वर्थादल्पार्थाच्च कात् परम् चशस् वा स्यात्। बहुशो देहि। भूरिशः। अल्पशः। स्तोकशः।

संख्यैकार्थाद्वीप्सायाम् ॥ ६९ ॥

कति कति कतिशः। गणशः। यावच्छः। तावच्छः। द्विशः। पादशः।

चकृत्वस् वारे ॥ ७० ॥

संख्यायाम् चकृत्वस् स्याद्वारे। कति वारान्भुङ्क्ते कतिकृत्वः। पञ्चकृत्वः। गणकृत्वः।

सुच् चतुर्द्वित्रेः ॥ ७१ ॥

एभ्यः सुच् स्याद्वारे। चतुः। द्विः। त्रिः।

मयट् तद्रूपे ॥ ७२ ॥

तदात्मके ऽर्थे मयट् स्यात्। विल्वात्मकं विल्वमयम्। त्रायमयम्।

प्रकारे ज्ञातीयः ॥ ७३ ॥

तार्किकज्ञातीयः। मल्लज्ञातीयः।

वित्ते चुञ्चुचनौ ॥ ७४ ॥

विद्याचुञ्चुः। विद्याचनः।

निर्वृत्ते भावाद् इमः ॥ ७५ ॥

पाकिमो घटः।

पशुभ्यः स्थानद्विपदे गोष्ठगोयुगपङ्क्तयम् ॥ ७६ ॥

गोगोष्ठम्। गोगोयुगम्। गोपङ्क्तयम्।

प्रगण्डोत्तम्यो ऽपकर्षे रष्टरौ ॥ ७७ ॥

अपकृष्टा प्रगण्डा प्रगण्डारः। शमीरः। कुटीरः। उत्तरो।

पीलुतिलोमाकार्णादेः कुणातैलकटज्ञाकं पाकस्नेहरसेमूले ॥ ७८ ॥

पीलुकुणः। तिलतैलम्। उमाकटः। कार्णाज्ञाकम्।

क्षेत्रे शाकटशाकिनौ ॥ ७९ ॥

इक्षुशाकटम् । इक्षुशाकिनम् ।

इतो ऽस्य जाते ॥ ८० ॥

फलितम् ।

च्विः कृभ्वस्स्व् अभूततद्भावे ऽस्वाव् ईर्वाव् अव्यस्य ॥ ८१ ॥

अभूततद्भावे ऽर्थे कृभ्वस्तिषु परेषु च्विः स्यात् । तस्मिंश्च अवर्णस्वयोर् ईकारर्वौ स्तः । न तु व्यस्य ।

त्यो वमात्रो लोप्यः ॥ ८२ ॥

वकारमात्रस् त्यो लोप्यः स्यात् । अकृष्णं कृष्णं करोति कृष्णीकरोति । कृष्णीभवति । कृष्णीस्यात् ।

यङ्ड्यक्ये चर्द् रीः ॥ ८३ ॥

ऋकारो रीः स्याद् यङि ड्ये क्ये च्वौ च । मात्रीकरोति ।

मनश्चक्षुश्चेतो ऽरूरजोरह्नो ऽन्तलोपश् च्वौ ॥ ८४ ॥

मनीकरोति ।

कार्त्स्न्यायत्त्योः संपद्यक्रादौ चसाद् वा ॥ ८५ ॥

साकल्ये ऽधीनत्वे च संपद्यतिकृभ्वस्तिषु परेषु चसात् स्याद्वा । कृत्स्नं लवणं जलं संपद्यते जलसात्संपद्यते । राजायत्तं संपद्यते राजसात्संपद्यते ।

देये त्राच् च ॥ ८६ ॥

देये ऽर्थे त्राच् चसाच् च स्यात्संपद्यादौ । देवाय देयं करोति देवत्राकरोति । देवसात्करोति ।

नैकाचो ऽव्यक्तानुकरणाड् डाच् वानितौ द्विश्च ॥ ८७ ॥

अनेकाचो ऽव्यक्तानुकरणात्संपद्यादौ डाच् स्याद्वा । न त्वितौ । तस्मिंश्च द्विर्भावः

त लोप्यो ऽतप् टिस् व् इतौ द्वेस् व् अन्तो वा ॥ ८८ ॥

तत्यादन्तस्य त लोप्यो डाचि । इतौ तु टिस् लोप्यः । द्वेस् व् अन्तो लोप्यो वा । पटपटाकरोति । एकाचस्तु सृक्करोति । इतौ तु पटदिति करोति । पटिति । पटत्पटेति । पटत्पटदिति ।

तीयसन्वबीन्नसंख्यादिगुणात् कृजि कृषौ ॥ ८९ ॥

एभ्यः करोतौ डाच् स्यात्कृषौ । द्वितीयकर्षणं करोति द्वितीयाकरोति । सन्वाकरोति । वीन्नेन सह कर्षति वीन्नाकरोति । द्विगुणाकरोति ।

सनयनिष्कुलडुप्लवप्लूलसत्याद् यापननिष्क्रोपप्राप्तिकूल्यपाकाशपत्ये ॥ ९० ॥

एभ्यः क्रमादेतेष्वर्थेषु डाच् स्यात् कृजि । सनयाकरोति । निष्कुलाकरोति । डुप्लवाकरोति । प्लूलाकरोति । सत्याकरोति ।

सपत्ननिष्पत्नात् प्रियसुखाद् भद्रभद्रात् पीडानुकूल्यवपने ॥ ९१ ॥

एभ्यः क्रमादेतेष्वर्थेषु डाच् स्यात् कृजि । सपत्नाकरोति मृगं व्याधः । निष्पत्नाकरोति । प्रियाकरोति । सुखाकरोति । भद्राकरोति । भद्राकरोति ।

दण्डमात्रद्वयसट् माने ॥ ९२ ॥

परिमाणार्थ एते स्युः । दण्डपरिमाणो दण्डदण्डः । दण्डमात्रः । दण्डद्वयसः ।

संख्याशन्शतो डिन् ॥ ९३ ॥

संख्यावाचिनः शन्नन्ताच् शदन्ताच्च डिन् स्याद् माने । दशी । त्रिंशी ।

कतियतितितियावत्तावदेतावत्किंयदियत्तः ॥ ९४ ॥

किंयत्तदां डत्यन्तानां यत्तदेतत्किमिदमां वत्वन्तानेते क्रमाद्विपात्यन्ते माने ।

दशादेर् डो ऽयुते शतादौ ॥ ९५ ॥

एकादशं शतम् । विंशं शतम् ।

किंयत्तदेकान्यात् द्विवहुनामेकनिर्धारणे डतरडतमौ ॥ ९६ ॥

अनयोः कतरो वैतवः । एषां कतमः शैवः ।

तस् त्रेः ॥ ९७ ॥

ङेः स्थाने तस् स्यात्। कृष्णतः। सर्वतः। अमुतः।

देवादेर् द्वीत्योस् त्राच् ॥ ९८ ॥

देवत्रा वन्दे रमे वा।

ग्रिवल्होस् त्रो ऽद्यादेः त्याः ॥ ९९ ॥

ग्रेर् वल्होश् च परस्याः त्यास् त्रः स्यात्। न तु द्वियुष्मदस्मदः। सर्वस्मिन्सर्वत्र। तत्र। बहुत्र।

सर्वैकात् काले दा ॥ १०० ॥

सर्वस्मिन्काले सर्वदा। एकदा।

किमन्यपक्षतो र्हिश् च ॥ १०१ ॥

एभ्यः त्या र्हि दा च स्यात्काले। कस्मिन्काले कर्हि। कदा।

तदो दानीं वा ॥ १०२ ॥

तर्हि। तदा। तदानीम्।

पूर्वान्यान्यतरेतरापराधरोत्तरोभयाद् एषुस् अङ्गि ॥ १०३ ॥

पूर्वस्मिन्नहनि पूर्वेद्युः।

दिक्शब्दाद् दिग्देशकाले स्तात् प्रीपीत्यो ऽचो लुक् ॥ १०४ ॥

पुरस्तात्। प्राक्।

वैनो ऽपी ॥ १०५ ॥

पूर्वेण।

दक्षिणोत्तराद् आहौ ॥ १०६ ॥

दक्षिणा। दक्षिणाहि। उत्तरा। उत्तराहि।

वाधराच् चास्तातः ॥ १०७ ॥

अधरात्। अधरस्मात्। दक्षिणात्। दक्षिणास्तात्।

पूर्वाधरावराः पुराधावाः स्तादसोः ॥ १०८ ॥

पुरस्तात्। पुरः। अधस्तात्। अधः। अवस्तात्। अवः। अत एव अस्।

त्रवत् थाच् प्रकारे ॥ १०९ ॥

येभ्यस् त्र उक्तः । तेभ्यः प्रकारे थाच् स्यात् । स च तद्वत् । सर्वप्रकारं सर्वथा ।

कुतः क्व कुह कुत्रेतो ऽतो ऽत्रेह सदैतर्ह्यधुनेदानीं पश्चादुपर्युपरिष्टात् परेद्यवि सद्यो ऽद्यैषमः परुत् परारीत्थं कथम् ॥ १५० ॥

एते निपात्यन्ते । कस्मात्कुतः । कस्मिन्क्व कुह कुत्र । अस्मादितः । एतस्मादतः । एतस्मिन्नत्र । अस्मिन्निह । सर्वदा सदा । अस्मिन्काल एतर्हि अधुना इदानीम् । पश्चिमं पश्चात् । ऊर्ध्वमुपरि उपरिष्टात् । परस्मिन्नहनि परेद्यवि । समाने ऽह्नि सद्यः । अस्मिन्नहनि अद्य । अस्मिन्वर्ष ऐषमः । पूर्वस्मिन्वर्षे परुत् । पूर्वतरस्मिन्वर्षे परारि । इदंप्रकारमित्थम् । किंप्रकारं कथम् ।

त्यत्राद्यचिरदक्षिणाद्यादेस् त्यष्टनत्नत्यण्मा भवादौ ॥ १५१ ॥

एभ्य एते स्युर्भवाद्यर्थे । त्यत्रत्यः । तत्रत्यः । अद्यतनी । ह्यस्तनी । चिरत्नः । परुत्नः । दाक्षिणात्यः । पाश्चात्यः । आदिमः । मध्यमः ।

किमः क्त्यन्ताच् चिच्चनौ ॥ १५२ ॥

कस्यचित् । कदाचित् । कदाचन ।

आदिस् तः ॥ १५३ ॥

चैक्याच्चुदषहोरित्येतमकारमारभ्य यस् त्य उक्तः । स त्यसंज्ञः स्यात् ।

॥ इति तपादः ॥ ७ ॥

॥ इति स्याद्यन्ताधिकारः समाप्तः ॥

धोस् तिप् तम् अन्ति सिप् थस् थ मिप् वस् मस् । ६ । ते आते अन्ते से आथे ध्वे ए वहे महे । १८ । यात् याताम् युस् यास् यातम् यात याम् याव याम । ६ । ईत ईयाताम् ईरन् ईथाम् ईयाथाम् ईध्वम् ईय ईवहि ईमहि । १८ । तुप् ताम् अन्तु हि तम् त आनिप् आवप् आमप् । ६ । ताम् आताम्

अन्ताम् स्व आथाम् ध्वम् ऐप् आवहैप् आमहैप् । १८ । दिप् ताम् अन् सिप् तम् त अमप् व म । ६ । त आताम् अन्त थास् आथाम् ध्वम् इ वहि महि । १८ । दि ताम् अन् सि तम् त अम् व म । ६ । तम् आताम् अन्त थास् आथाम् ध्वम् इ वहि महि । १८ । णप् अतुस् उस् थप् अथुस् अ णप् व म । ६ । ए आते इरे से आथे ध्वे ए वहे महे । १८ । ता तारौ तारस् तासि तास्थस् तास्थ तास्मि तास्वस् तास्मस् । ६ । ता तारौ तारस् तासे तासाथे ताध्वे ताहे तास्वहे तास्महे । १८ । यात् यास्ताम् यासुस् यास् यास्तम् यास्त यासम् यास्व यास्म । ६ । सीष्ट सीयास्ताम् सीरन् सीष्ठास् सीयास्ताम् सीध्वम् सीय सीवहि सीमहि । १८ । स्यति स्यतस् स्यन्ति स्यसि स्यथस् स्यथ स्यामि स्यावस् स्यामस् । ६ । स्यते स्येते स्यन्ते स्यसे स्येथे स्यध्वे स्ये स्यावहे स्यामहे । १८ । स्यत् स्यताम् स्यन् स्यस् स्यतम् स्यत स्यम् स्याव स्याम । ६ । स्यत स्येताम् स्यन्त स्यथास् स्येथाम् स्यध्वम्-स्ये स्यावहि स्यामहि । १८ । ॥ १ ॥

एतानि साशीतिशतसंख्यकानि धोः पराणि प्रयुज्यन्ते । पणना दिस्योर इकारश् चेतः ।

कीग्लीगीघीटीठीडीढीतीथ्यो ऽष्टादशशः ॥ २ ॥

तान्यष्टादशाष्टादश क्रमादेतत्संज्ञानि स्युः ।

पञ्च रः शिच् च ॥ ३ ॥

ताः पञ्च रसंज्ञाः स्युः शिच् च ।

नवशः पमे जितो ऽन्यङिद्भ्यां घे ॥ ४ ॥

तानि नव नव क्रमात् पमसंज्ञानि स्युः । ते च जितो धोः परे स्तः । तदन्यङिद्भ्यां तु क्रमेण स्तो घे ।

ङिद् अपिद् रः ॥ ५ ॥

अपिद् रो ङित्संज्ञः स्यात् ।

कित् ठीठीपम् ॥ ६ ॥

अपिद् ठी आः पं च कित्संज्ञं स्यात् ।

दाधा दा ॥ ७ ॥

अपिद् दा धा च दासंज्ञः स्यात् ।

यलो ऽचेगु् त्रिः ॥ ८ ॥

अचा युक्तस्य यलस्य स्थान इक् क्रमात् त्रिसंज्ञः स्यात् ।

सकृद् द्विस् तु वा ॥ ९ ॥

त्रिः पुनर्न स्यात् । द्विस् तु वा स्यात् ।

प्राग् अचूकार्याद् अचि द्विः ॥ १० ॥

अचि परे अचूकार्यात्प्रागेव द्विः स्यात् ।

द्वेः पूर्वः खिः ॥ ११ ॥

द्वेर्यः पूर्वो भागः खिसंज्ञः स्यात् ।

स्वर्यो घुट् ॥ १२ ॥

स्वो घुसंज्ञो र्यो हुसंज्ञः स्यात् ।

स्वः स्ये हुः ॥ १३ ॥

स्ये परे स्वो हुसंज्ञः स्यात् ।

॥ इति संज्ञापादः ॥

भू सत्तायाम् । भूतिप् इति स्थिते ।

घे शप् रे ॥ १४ ॥

रे परे धोः शप् स्याद् घे ऽर्थे ।

णुर् घुटम् चाकडिति ॥ १५ ॥

अत्यस्य घुसंज्ञोऽम् च णुः स्यात् । न तु किति डिति । भवात् ।
भवतः ।

लोपो ऽतो ऽद्वेचोः ॥ १६ ॥

अकारस्य लोपः स्याद् अकार एचि च परे । भवन्ति ।

भवसि । भवथः । भवथ । आ ज्ञिभावि । भवामि । भवावः । भवामः ।

भुवः प्रातौ वा मम् ॥ १७ ॥

भवते ।

य् आयातो ऽतः ॥ १८ ॥

अकारात्परयोर् आयातोर् आकार ईः स्यात् । भवेते ।

भवन्ते । भवसे । भवेथे । भवध्वे । भवे । भवावहे । भवामहे ।

ध्या यायुस्यानाम् ईयुसूयन् ॥ १९ ॥

अकारात्परेषां ध्या या युस् याम् एषां स्थाने इ इयुस् इयम् एते क्रमा-
त्स्युः । भवेत् ।

भवेताम् । भवेयुः । भवेः । भवेतम् । भवेत । भवेयम् । भवेव । भवेम ।
भवेत । भवेयाताम् । भवेरन् । भवेथाः । भवेयाथाम् । भवेध्वम् । भवेय ।
भवेवहि । भवेमहि । भवतु । भवताम् । भवन्तु ।

हेर् लोपो ऽस्योपूनोश् च ॥ २० ॥

अकाराद् अस्याभ्याम् उप् नुभ्यां च परस्य हेर् लोपः स्यात् । भव ।
भवतम् । भवत । भवानि ।

व्यस्य ऽनुकारडाच्च्विकणो ऽलंसद्मनो ऽद्रो ऽन्तःपुरो ऽस्तंतिरःकारिकोर्व्या-
देर् धौ सः ॥ २१ ॥

' एषां व्यानां धौ परदे सः स्यात् ।

प्राग्वद् नो णो ऽन्तरड्गर्गेर् नादिहन्मीनाह्निन्व्आनिप्शान्तनशो गदनदप-
तपददानासोहन्वापाद्रासावपवहशमचिदिह्यन्तनेर वा त्व् अनानिंसनिन्द्-
निन्तनयान्तह्नो ऽकाचाग्यपान्तान्तनेः ॥ २२ ॥

नादेर् धोर् हन्तेर् मीनातेर् हिनोतेर् आनिपः शान्तनशो गदादन्त-

नेश् च नस्य अन्तरो दुर्वर्जगेभ्य् च परस्य णविभिन्हौ सति णः स्यात्।
अनादेर् नवात्तन्क्तेः कादिवादिपात्तवर्जधन्तनेश् च वा स्यात्। अन्त-
र्भवाणि। प्रभवाणि। दुरस्तु दुर्भवानि।

भवाव। भवाम। भवताम्। भवेताम्। भवन्ताम्। भवस्व। भवेथाम्।
भवध्वम्। भवै। भवावहै। भवामहै।

घीटीघीव् अन् धोर् अमा ॥ २३ ॥

अमा परासु धोर् अन् स्यात्। न तु मायोगे। अभवत्। अभवताम्।
अभवन्। अभवः। अभवतम्। अभवत। अभवम्। अभवाव। अभवाम।
अभवत। अभवेताम्। अभवन्त। अभवथाः। अभवेथाम्। अभवध्वम्।
अभवे। अभवावहि। अभवामहि।

द्यां सिः ॥ २४ ॥

धोः सिः स्याद् द्याम्।

भूस्थापिबदेनः सेर् लुक् पे ॥ २५ ॥

एभ्यः सेर् लुक् स्यात् पे। अभूत्। अभूताम्।

भुवो वन् टोऽचि ॥ २६ ॥

भुवो वन् स्याद् टोर् अचि परे। अभूवन्।
अभूः। अभूतम्। अभूत। अभूवम्। अभूव। अभूम।

वमो ऽस्येन् अनादितः ॥ २७ ॥

अनादितो धोः परस्य अस्य वमस्य इन् स्यात्। अभविष्ट। अभविषा-
ताम्।

मालो ऽद् अनतः ॥ २८ ॥

नस्यान्त इत्यस्य अत् स्यात्। न तु अकारात्परस्य। अभविषत।
अभविष्ठाः। अभविषाथाम्।

धे सलोपो वा ॥ २९ ॥

टीठीठीयो ठ् इचः सेनस् तु ह्लो वा ॥ ३० ॥

इचः परस्यासां धस्य ठः स्यात् । सेन्ह्लात् परस्य तु वा स्यात् । अ-
भविठ्वम् । अभविध्वम् । रुपतसोरिति सस्य दः । अभविढ्वम् ।
अभविषि । अभविष्वहि । अभविष्महि ।

धुर् ढिष् ठ्यङि ॥ ३१ ॥

ठ्याम् अङि च धुर् ढिः स्यात् ।

कभखघवर्ल्यर्यवृकृॠणां तचचपतस्वच्च्रूआः खेः ॥ ३२ ॥

खेर् कभखघवह्काररवर्णकवर्गऋवर्णानां क्रमात् तचचपतकारस्वचवर्गअका-
राः स्युः ।

भुवो ऽङ् ठ्यां ठणाते तु वा ॥ ३३ ॥

भुवः खेर् अङ् स्याद् ठ्याम् । ठणावयोस्तु वा । बभूव । बभूवतुः । ब-
भूवुः । बभूविथ । बभूवथुः । बभूव । बभूव । बभूविव । बभूविम । ब-
भूवे । बभूवाते । बभूविरे । बभूविषे । बभूवाथे । बभूविढ्वे । बभूविध्वे ।
बभूवे । बभूविवहे । बभूविमहे । ठे भावे च बभूवे । बुभूवे । इति प्र-
योगौ ।

भविता । भवितारौ । भवितारः । भवितासि । भवितास्थः । भविता-
स्थ । भवितास्मि । भवितास्वः । भवितास्मः । भविता । भवितारौ ।
भवितारः । भवितासे । भवितासाथे । भविताध्वे । भविताहे । भविता-
स्वहे । भवितास्महे । भूयात् । भूयास्ताम् । भूयासुः । भूयाः । भूया-
स्तम् । भूयास्त । भूयासम् । भूयास्व । भूयास्म । भविषीष्ट । भविषीया-
स्ताम् । भविषीरन् । भविषीष्ठाः । भविषीयास्थाम् । भविषीठ्वम् । भवि-
षीध्वम् । भविषीय । भविषीवहि । भविषीमहि । भविष्यति । भवि-
ष्यतः । भविष्यन्ति । भविष्यसि । भविष्यथः । भविष्यथ । भविष्यामि ।
भविष्यावः । भविष्यामः । भविष्यते । भविष्येते । भविष्यन्ते । भवि-

ष्यसे । भविष्येथे । भविष्यध्वे । भविष्ये । भविष्यावहे । भविष्यामहे । अभविष्यत् । अभविष्यताम् । अभविष्यन् । अभविष्यः । अभविष्यतम् । अभविष्यत । अभविष्यन् । अभविष्याव । अभविष्याम । अभविष्यत । अभविष्येताम् । अभविष्यन्त । अभविष्यथाः । अभविष्येथाम् । अभविष्यध्वम् । अभविष्ये । अभविष्यावहि । अभविष्यामहि । त्यादिव्यास-भोसान्तिशिश्रेर्वाक्प्रागित्यादि । भवताकि । भवतकः ।

प्रणिभवति । प्रनिभवति । एवं चेतत्यादयः ।

चिती संज्ञाने ।

हदाद्यन्तिसेर् दिस्योर् ईम् ॥ ३४ ॥

एभ्यो दिस्योर् ईम् स्यात् ।

वस्स्वात् वसोम ईमि सेर् लोपः ॥ ३५ ॥

वसात् स्वाच् च परस्य वसि । इमः परस्य ईमि सेर् लोपः स्यात् । अचेतीत् । अचेतिष्टाम् ।

अन् उस् सिद्धेर् अभुवः ॥ ३६ ॥

सेर् द्वेश् च परस्यान उस् स्यात् । न तु भुवः । अचेतिषुः । अचेतीः ।

खेर् आद्यचो लोप्यो ऽनु शसाखपाद्यन्तान्यस्याद्यन्तौ ॥ ३७ ॥

खेर् आद्यचः परो भागो लोप्यः स्यात् । पश्चाच् शसादिखपान्तो यदि स्यो ऽवशिष्टः । तत्यादिर्लोप्यः । यद्यन्यादृशः । तस्यान्तो लोप्यः । चिचेत । चिचिततुः । चिचितुः ।

च्युतिर् क्षरणे ।

शासिद्युत्पुषादेर् ङप् ङपि तृष्यित्ताभुविपश्चुश्चुश्चुश्रुश्लुश्लुन्चूङ्‌रित-स् तु वा ॥ ३८ ॥

शासोर् लृकारेतो द्युतादेः पुषादेश्च ङः स्याद् टीपे । ञ्चादेस् तु वा ।

अच्युतत् । अच्योतीत् ।

चुच्योत । मन्थ विलोडने ।

स्याद् ढ्यपित् किद् वा ॥ ३९ ॥

हसुङ्नो लोपो ऽणौ ॥ ४० ॥

धोर् हसुङो नस्य लोपः स्याद् अणौ । ममथतुः । ममन्थतुः ।

मथ्यात् ।

कुथि हिंसासंक्लेशयोः ।

नेदित्पूजार्थन्चोः ॥ ४१ ॥

इदितो धोः पूजार्थस्याञ्चतेश्च नलोपो न स्याद् अणौ । अत एवेदितो नुण् । प्रनिकुन्थ्यात् । कादित्वाद् णः ।

षिधु गत्याम् ।

भ्वाद्यादिष्णः स्नो ऽष्ट्यैष्वक्कष्ठिवः ॥ ४२ ॥

भ्वादेरादौ स्थितयोः षणयोः सनौ स्तः । न तु ष्ट्यैष्वक्कष्ठिवाम् ।

सीकसेकसृपसृसृजस्तृस्त्यान्ये दत्त्याजन्तसादयः षोपदेशा धवः स्वक्कस्वित्स्वत्स्वन्जस्वपस्मिङश्च नोपदेशास्त्वनृद्नर्दनाथनाधनन्दनक्कनृनटः ॥ ४३ ॥

सेधति ।

व्याच्छस्य गत्यर्थवदे सः ॥ ४४ ॥

गत्यर्थे वदे च धौ परदे व्यस्याच्छस्य सः स्यात् । अच्छसेधति ।

गीकः स्तुस्तुभसोसुवास्यान्तसुञां स्थासेनिसन्जस्वन्जागतिसेधाप्रतिसदायङ्सिचानङ्स्तन्भान्नव्यवस्वनपरिनिविसेवसुम्अनङ्सिवानोङ्सहां सः षो ऽम्यपि दशस्थादेस्तु द्वेश्च ॥ ४५ ॥

स्त्वादेरस्यान्तसुञः स्थादेरगत्यर्थसेधो ऽप्रतिपूर्वसदो यङ्वर्जसिचो ऽङ्वर्जस्तन्भो ऽन्नार्थव्यवपूर्वस्वनः पर्यादिपूर्वसेवसुम्अङ्वर्जसिवओङ्वर्ज-

सन्धौ च गेर् इकः परः सः षः स्याद् अनान्तरे ऽपि। दशानां स्थादीनां तु द्विरुक्तानां च। निषेधति। न्यषेधत्। गतौ तु गङ्गां व्यसेधत्।

षिधू शास्त्रे माङ्गल्ये च।

वेम् ऊदित्स्वरचायस्फायप्यायसूतिसूयधूञ्स्यादिनिष्कुषो ऽर्वसो हृडसुनोस् त्व् अव्याः ॥ ४६ ॥

एभ्यो वसत्यास्य इम् स्याद्वा। रैत्यादेस्तु ठीवर्जम्। असेधीत्।

व्रजवद्अर्अल्अन्अनिमो ऽजिघ्रिजागुर् त्रिः सौ पे ॥ ४७ ॥

व्रजेर् वदेर् अरन्तस्य अलन्तस्य अनन्तस्य अनिमश्च सौ पे त्रिः स्यात्। न तु जिघ्रिजागृणाम्। असैत्सीत्।

असेधिष्टाम्।

ढभात् तथोर् धो ऽधः ॥ ४८ ॥

ढभात् परयोस्तथयोर् धः स्यात्। न तु धाञः। असैद्धाम्।

खद् स्थैर्ये वधे च।

ह्रसादेः सेमो ऽह्म्येदित्क्षणाश्वसवधो वोङ्अतः सौ पे त्रिः ॥ ४९ ॥

ह्म्यान्ताद् एकारितः क्षणादेश्च अन्यस्य सेमो ह्रसादेर् उङो ऽकारस्य सौ पे त्रिः स्याद्वा। प्रन्यखादीत्। खादित्वाद् न णः। अखदीत्।

ञ्णित्य् अत्येत्उङ्अतोः ॥ ५० ॥

धोर् अत्यस्येव उङो ऽकारस्य च त्रिः स्यात् ञिति णिति च परे। चखाद।

णप्य् अन्ते वा ॥ ५१ ॥

चखाद। चखद।

गद् भाषे। प्रणिगदति।

वद् व्यक्तायां वाचि।

तॄफलभजत्रपश्रन्थग्रन्थदम्भास्वत्तारपन्हसां ध्याः कित्सेन्थप्य् अद् एः गिलोपश्चाशशददवादन्यवादिवर्णानलोपिनां ज्वमथमत्रसफणादिवमार्षराजां तु वा ॥ ५२ ॥

त्रादीनाम् आद्यन्तस्थितास्यन्हसानां च अकारष् ठ्याः किति सेम्थपि च एः स्यात् खिलोपश्च । न तु शशेर् ददेर् वकारादेर् अन्यथाभूतखेर् णुमतो नलोपिनश्च । जृवमभ्रमत्रसफणादीनां हिंसार्थस्य राधेश्च वा स्यात् । वेदतुः । वेदुः । वेदिथ । अन्यथाभूतखेस्तु चखदतुः ।

णद् श्लिष्टोक्तौ । भ्वाद्यादीति णो नः । नदति । प्रणदति । प्रणिनदति ।

अर्द पीडायाम् ।

स्यान्ताद् आद्यृदाद्यश्नोः खेर् आन् ठ्यां वा त्वान्छेः ॥ ५३ ॥

स्यान्तो यो ऽकारादिः । तस्य ऋकारादेर् अश्नोतेश्च खेर् आन् स्याद् ठ्याम् । आञ्छतेस्तु वा । आनर्द ।

इदि परमैश्वर्ये ।

भूयो ऽम् अजादेः ॥ ५४ ॥

अजादेर् अमि कृते पुनर् अम् स्यात् । ऐन्दत् ।

र्व्इजादिदयायासत्यानेकाचो ऽनृछ्ऊर्णोष् ठ्याम् आम् ॥ ५५ ॥

रुसंज्ञेजादेः । दय अय आस । एभ्यस् त्यान्ताद् अनेकाचश्च आम् स्याद् ठ्याम् । न तु ऋछ्ऊर्णोः ।

भ्वस्क्र् अन्व् आमः ॥ ५६ ॥

भू अस कृ एत आमन्तादनुप्रयुज्यन्ते । इन्दांबभूव । इन्दामास । इन्दांचकार ।

नेम् असुम्कृसृवृभृस्तुद्रुश्रुस्रोर् एव ठ्याः ॥ ५७ ॥

एभ्य एव ठ्या इम् न स्यात् । अन्यस्मादनिमो ऽपि स्यात् । इन्दांचकथ ।

णिदि कुत्सायाम् । प्रणिन्दति । प्रनिन्दति ।

उव गतौ ।

खेर् य्वोर् इय्उव् अर्णे ॥ ५८ ॥

ध्वेर् इवर्णोवर्णयोः क्रमाद् इयुवौ स्याताम् अर्णो परे । उवोव । अर्णो किम् । ऊवतुः ।

अन्चु गतिपूजनयोः । नेदित्पूजार्थान्च्वोरिति अञ्च्यात् । गतौ तु अच्यात् ।

म्रुचु इर गत्याम् । शासलिद्युदिति ङो वा । अम्रुचत् । अम्रोचीत् । एवं म्लुचु ग्रुचु ग्लुचु ग्लुन्चु ।

अहि आयामे । आनाञ्ह । आञ्ह ।

वज गतौ । ववजतुः । ववजिथ । वादित्वाद् न एः ।

व्रज गतौ । व्रजयदेति त्रिः । अव्राजीत् ।

अज गतौ क्षेपणे च ।

व्य् अजो ऽरे वा त् अनवल्य् अयजूअलुक्यपि ॥ ५९ ॥

अजतेर् अरे वी स्यात् । अनत्ये वसे च वा स्यात् । न तु घञादौ ।

नेम् एकाजाद् ऋदुदृतो ऽश्विश्रिडीशीयुरुनुस्नुक्षुक्ष्णुवुः ॥ ६० ॥

श्व्यादेरन्येभ्य एकाज्भ्य आदन्तवर्णान्तादृदन्तादृदन्तेभ्य इन् न स्यात् । अवैषीत् । आजीत् ।

विवाय ।

धुधोर् अणवचीयुव् य्वोर् व्यौ त् अस्याद् नैकाचोर् व्योः ॥ ६१ ॥

धोर् धोप् च इवर्णोवर्णयोर् अणाव् अचि इयुवौ स्तः । अनेकाचोस् तु अस्यात् परयोः क्रमाद् उवर्णोवर्णयोर् व्यौ स्तः । विव्यतुः । विव्युः ।

सृजदृशअच्पाठावतो नित्यानिम् तुस् थपो वेम् अनृव्ये ऽदः ॥ ६२ ॥

सृजेर् दृशेर् अजन्ताद् भ्वादिपाठे ऽकारवतो नित्यमिमूर्ज्झितात् स्यात् थप इम् वा स्यात् । न तु ऋ व्येञ् अद एभ्यः । विवयिथ । विवेथ ।

क्षि क्षये ।

धौ ऽत् ण् ऽरे ॥ ६३ ॥

अनन्तस्य घः स्याद् अरे ये परे । क्षीयात् ।

कटे वर्षावरणयोः । एदित्वाद् न त्रिः । अकटीत् ।

गुपू रक्षणे ।

कम ऋतो गुपूधूपपणपनो णिङ्ईयङ्आया धुः ॥ ६४ ॥

कमो णिङ् । ऋतेर् ईयङ् । गुपादेर् आयः स्यात्स्वार्थे । तदन्तश्च धुसंज्ञः । गोपायति ।

वारे ॥ ६५ ॥

एभ्य एते वा स्युर् अरे । अगोपायीत् । अगोपीत् । अगौप्सीत् । गोपायामास । जुगोप । एवं धूप ।

तपौ संतापे । औदित्वाद् नेम् । अताप्सीत् ।

चमु अदने ।

ष्ठिवक्लमाचमो ऽपि घः ॥ ६६ ॥

एषां घः स्याद् अपि । आचामति । आङः किम् । चमति । विचमति । मान्तत्वाद् न त्रिः । अचमीत् ।

क्रमु पादविक्षेपे ।

क्रमक्लमभ्रमभ्राशभ्लाशत्रसत्रुटलषयससंयसः श्यन् वा रे घे ॥ ६७ ॥

एभ्यो घे ऽर्थे श्यन् वा स्याद् रे परे । क्रम्यति ।

क्रमः पे ऽपि घः ॥ ६८ ॥

क्रामति ।

स्नुक्रमो ऽमे ऽस्वस इम् ॥ ६९ ॥

आभ्यां वसत्यारस्य इम् स्यात् । न तु मे । अक्रमीत । मान्तत्वाद् न त्रिः । औ यम् उपरमे ।

स्थादाणपाघ्राध्माम्नार्तिदृशशत्सद्गमूइषुयमज्ञानां तिष्ठयच्छपिबजिघ्रधमम-नर्च्छपश्यशीयसीदगच्छेच्छयच्छजाः शिति ॥ ७० ॥

एषामेते क्रमात्स्युः शित परे । यच्छति ।

यमरमनमातः पे सेर् इम् सन् चैषाम् ॥ ७१ ॥

यमादेर् आदन्ताच्च सेर् इम् स्यात् पे तेषां च सन् । अयंसीत् ।

सृवृदृशेति वेन् । येनिथ । ययन्थ । एवं नमौ शब्दनत्योः ।

कृय गतौ । अक्रयीत् । यान्तत्वाद् न त्रिः ।

दल भेदे । व्रतवदेति त्रिः । अदालीत् ।

जि फला विशरणे । फेल्तुः । फेलिथ ।

त्सर् छद्मगतौ । अत्सारीत् ।

ष्ठिवु निरसने । ष्ठिवत्तामेति धैः । ष्ठीवति ।

ष्ठिवूग्रन्थ्योः खेप् ठह्योस् त वा ॥ ७२ ॥

अनयोः खेप् ठकारहकारयोस् तकारो वा स्यात् । तिष्ठेव । ष्ठिष्ठेव ।

ष्ठीव्यात् ।

त्रि ज्ञये ।

त्रेर् गिः सनह्योः ॥ ७३ ॥

त्रेर् गिः स्यात् सनि ह्यां च । त्रिगाय ।

रत्न पालने । प्रनिरत्नति । यान्तत्वाद् न णः ।

ग्रन्थ् व्याती ।

यान्तकृशार्थतन्तः शुर् घे रे ॥ ७४ ॥

आभ्यां रे परे शुः स्याद्वा घे ऽर्थे । ग्रन्थोति । ग्रन्तति । शुधोरित्युव् ।

ग्रन्थुवति ।

ऊदित्वाद् इम् वा । ग्रान्तीत् । स्यादेः सो लोपः ।

षढोः कः से ॥ ७५ ॥

षस्य ठस्य च कः स्यात् सकारे परे । ग्रान्तीत् । ग्रान्तिष्टाम् । ग्रष्टाम् ।

आक्षिषुः । आक्षुः । एवं तक्षू कार्श्ये । कृशार्थः किम् । निर्भर्त्सने संतक्षति ।

णिक्ष चुम्बने । प्रणिक्षति । प्रनिक्षति ।

कृषौ विलेखने ।

कृषमृशस्पृशतृपदृपसृपः सिष् द्यां वा ॥ ७६ ॥

एभ्यः सिर् वा स्याट् द्याम् ।

वर्द् रो ऽकिज्झसे दृशसृजोस् तु नित्यम् ॥ ७७ ॥

कृषादीनामृकारो रः स्याद्वा अकिज्झसे परे । दृशसृजोस् तु नित्यम् । अक्राक्षीत् । अकार्क्षीत् ।

हशषो ऽनिम्इजुङो ऽदृशः सक् द्यां श्लिषस् त्वालिङ्गने ॥ ७८ ॥

अनिम इजुङो हशषान्ताद् दृश्वर्जात् सक् स्याट् द्याम् । श्लिष्यतेस्त्वालिङ्गने ऽर्थे । अकृक्षत् ।

रुष हिंसायाम् ।

वेम् सहलुभभृस्तुशुचवसत्वशरुपरिष्इषोस् तो ऽरस्य ॥ ७९ ॥

एभ्यस् तस्यारस्य इम् स्याद्वा । रोषिता । रोष्टा । एवं रिष हिंसायाम् ।

उष दाहे ।

दरिद्राकासकाशजाग्र्उषो वाम् द्याम् ॥ ८० ॥

एभ्य आम् वा स्याट् द्याम् । भ्वस्क्रन्वाम इति ओषांबभूव । उवोष ।

शश प्लुतगतौ । शशाश । शशशतुः । शशशिथ ।

मिहौ सेचने । हशषो ऽनिमिति सक् । हो ढो भौ । अमिक्षत् । ढ्रोर्ढ्रि र्घश्चानुरिति मेढा ।

दहौ भस्मीकरणे । दादेर्घः । झभान्तस्येति दस्य धः । अधाक्षीत् ।

चह कल्कने । अचहीत् । हान्तत्वाद् न व्रिः ।

शुच शोके । शोचिता । शोक्ता ।

ग्लै हर्षक्षये ।

एचो ऽशित्य् आः ॥ ८१ ॥

धोरेच आः स्याद् अशिति । यमरमेतीम्सनौ । अग्लासीत् ।

णव् आतो डौः ॥ ८२ ॥

आदन्तात्परो णप् डौः स्यात् । जग्लौ ।

उस्य् एचीम्य् अण्व्अराचि लोपः ॥ ८३ ॥

उसि एचि इमि अणोर् अरस्याचि धोरातो लोपः स्यात् । जग्लतुः । जग्लुः । जग्लिथ । जग्लाथ ।

स्यादेर् ङे ऽस्थो वा द्यणौ ॥ ८४ ॥

स्यादेर् आदन्तस्य स्थावर्जस्य ङेः स्याद्वा द्यणौ । ग्लेयात् । ग्लायात् ।

गै शब्दे ।

दामागैह्वाक्पिबसोस्थो ऽरहसे त्व् अयपि ङीः ॥ ८५ ॥

एषां द्यणौ ङेः स्यात् । अरहसे त्व् अणौ यव्वर्जे ङीः स्यात् । गेयात् ।

द्यै संहतौ ध्वनौ । द्यायति ।

दै प् शोधने । पित्वाद् न दासंज्ञा । अदासीत् । दायात् ।

धे ट् पाने । ट ईवर्थः ।

ञिश्रिद्रुस्रुकमो ऽङ् घे द्यां श्विधेट्ध्वन्य्एत्य्अर्द्य्ऊनेस् तु वा ॥ ८६ ॥

ञ्यन्तादिभ्यप् द्याम् अङ् स्याद् घे ऽर्थे । श्व्यादेस्तु वा । धुर्द्विष्यङीति अदधत् । अधासीत् ।

धेशाछासाघ्रः सेः पे लुग् वा ॥ ८७ ॥

अधात् ।

पा पाने । स्थादानेति पिबः । पिबति । भूस्थापिबेति सिलुक् । अपात् । पेयात् ।

घ्रा गन्धोपादाने । जिघ्रति । अघ्रात् । अघ्रासीत् । घ्रेयात् । घ्रायात् ।

ध्मा शब्दाग्निसंयोगयोः । धमति । अध्मासीत् ।

ष्ठा गतिनिवृत्तौ । तिष्ठति । न्यष्ठात् । नितष्ठौ । स्थेयात् ।

म्ना अभ्यासे । मनति ।

दान दाने । प्रणियच्छति । प्रण्यदात् । देयात् ।

ह्वृ कौटिल्ये ।

स्याद्यर्त्यृतो णुर् यङ्यक्ठीढ्यणौ स्कुस् तु ढ्याम् ॥ ८८ ॥

स्यादेर् अर्ते ऋकारस्य णुः स्याद् यङि यकि ठीढ्योर् अणौ च। स्कुस् तु ढ्यामेव । जह्वरतुः ।

नेम् ऋतस् थपो ऽवृस्कुः ॥ ८९ ॥

वृऋस्कृवर्जाद् ऋकारान्तात् थप इम् न स्यात् । जह्वर्थ ।

स्यस्यर्द्हनः ॥ ९० ॥

ऋदन्तहन्तिभ्यां स्यस्य इम् स्यात् । ह्वरिष्यति ।

स्वृ ऊ शब्दोपतापयोः । वेमूदितीम् वा । अस्वारीत् । अस्वार्षीत् । सस्वरिथ । सस्वर्थ ।

सृ गतौ ।

वक्त्यस्यख्यालिपसिचह्वो ङो घे ढ्यां स्रस् तु वा लिब्भ्यस्तु मे ॥ ९१ ॥

वक्त्यादेर् घे ऽर्थे ङः स्याट् ढ्याम् । सृऋभ्यां तु वा । लिपादेस्तु मे वा स्यात् ।

दृश्रोर् णुः ॥ ९२ ॥

दृशेर् ऋवर्णान्तस्य च णुः स्याद् ङे । असरत् । असार्षीत् ।

ऋद् रिः शयग्ढीपे ॥ ९३ ॥

स्रियात् ।

ऋ गतौ । ऋच्छति । आरत् । आर्षीत् । आर । आरतुः । आरुः । आरिथ । अर्यात् ।

श्रु श्रवणे ।

श्रोः श्नुर् घे रे जिश् च ॥ ९४ ॥

श्रुवो घे ऽर्थे श्नुः स्याद् रे परे श्रुवश्च जिः । शृणोति । शृणुतः । शृण्वन्ति ।

नूपो ऽस्यस्योल्लोपो म्वि वा ॥ ९५ ॥

अस्यस्य नोर् उपश् च उकारस्य लोपः स्याद्वा वमोः परयोः । शृण्वः । शृणुवः । शृण्मः । शृणुमः ।

हेर्लोपो ऽस्येति शृणु । शुश्रुव ।

षु गतौ ।

सुस्तुधोः सेर् इम् षे ॥ ९६ ॥

असावीत् । सुषविथ । सुषुविव । सविता । सोता ।

स्रु गतौ । जिश्रीत्यङ् । असुस्रुवत् । सुस्रोथ । सुस्रुव ।

दु गतौ । अदावीत् । अदौषीत् । दुदविथ । दुदुविव ।

द्रु गतौ । अदुद्रुवत् । दुद्रुव ।

गम्लौ गतौ । गच्छति । लित्वाद् ङः । अगमत् । जगाम । हनगमेत्युङ्लोपः । जग्मतुः । जग्मुः । जगमिथ । जगन्थ ।

गमो ऽमे स इम् मार्हात् तु वा ॥ ९७ ॥

गमः परस्य सस्य इम् स्यात् । न तु मे । मयोग्यात्तु वा । गमिष्यति ।

सृप्लौ गतौ । अस्राप्सीत् । असाप्सीत् । असृपत् ।

स्कन्दिरौ गतिशोषणयोः ।

विस्कभ्नानिर्वविसुनिर्दुःस्वपः सः षो निनिर्विस्फुरस्फुलपरिविस्कन्दाप्राणिधनिपरिनिर्व्यभ्यनुस्यन्दस् तु वा ॥ ९८ ॥

विस्कभ्नातेर् ववर्जव्यादिपूर्वस्य स्वपश्च सः षः स्यात् । न्यादिपूर्वस्फु-

रस्फुलोः परिविस्कन्दतेर् अप्राणिघन्यादिपूर्वस्य स्यन्दतेश्च वा स्यात्।
परिष्कन्दति । परिस्कन्दति ।
तॄ प्लवनतरणयोः ।

ॠतो णुः किति ढ्याम् ॥ ९९ ॥
तेरतुः

वॄतो वेनो र्घो ऽठीढीपसेः ॥ १०० ॥
वृङो वृञ ॠकारान्ताच्च इमो र्घः स्याद्वा । न तु ढ्या ढ्याः पसेश् च ।
तरिता । तरीता । ठीढीपसेस्तु तेरिथ । तरिषीष्ट । अतारिष्टाम् ।

ॠद् इर् अणाव् उर् त्वोष्ठ्यात् ॥ १०१ ॥
ॠकार इर् स्याद् अणौ । ओष्ठ्यात्परस्तु उर् । तीर्यात् ।
पन्जौ सङ्गे ।

सन्जदन्शस्वन्जो ऽपि नलोपः ॥ १०२ ॥
निषजति । न्यषाङ्क्षीत् । निषषञ्ज । ससजतुः । ससञ्जतुः ।
दृशिरौ प्रेक्षणे । पश्यति । वर्द्रो ऽकिदिति ॠद् रः । अदर्शत् । अद्राक्षीत् ।
सृजदृशेतीन् वा । ददर्शिथ । दद्रष्ठ ।
दन्शौ दंशने । दशति । अदाङ्क्षीत् ।
कित निवासे रोगापनयने संशये च ।

कित्तिज् गुपः सन् नेम् मानशानदानवधस्तु खेर् ङी च ॥ १०३ ॥
कितादेः सन् स्यात् । इम् न स्यात् । मानादेस्तु खेर् ङी च ।

क्रमादेते ऽत्र संदेहे क्षान्तिनिन्दाविचारणे ।
निशानार्जवनिन्दासु रुग्जये ऽपि कितो मतः ॥

सन्ज्यादिर् धुः ॥ १०४ ॥
सन्नन्तो ज्याद्यन्तश्च धुसंज्ञः स्यात् ।

सन्यङन्तो द्विः ॥ १०५ ॥

चिकित्सति । अचिकित्सीत् । चिकित्सामास ।

॥ इति पवत्पादः ॥

एध ङ् वृद्धौ । एधते । ऐधिष्ट । एधांचक्रे ।

दद ङ् दाने । अशशददेत्युक्तेर् ददद ।

घक्क ङ् गत्याम् । अद्यैघक्केत्युक्तेः घक्कते । पघक्के ।

ऋज ङ् गतिस्थैर्ये । आनृजे ।

तिज ङ् क्षमानिशानयोः । तितिक्षते ।

घञ्जौ ङ् सङ्गे । निघञ्जते ।

निविपरिस्वञ्जस् तु सुमादेः सः षो ऽमि वा ॥ १०६ ॥

न्यघङ्क्त । न्यस्वङ्क्त । सस्वजे । सस्वञ्जे ।

सत्स्वञ्जोष् ठ्यां नाखेः ॥ १०७ ॥

खिवर्जस्यानयोः सः षो न स्याट् ठ्याम् । विषस्वजे । विषस्वञ्जे ।

त्रपू षङ् लज्जायाम् । अत्रपिष्ट । अत्रप्त । त्रेपे ।

जभ ङ् मैथुने ।

नुण् जभो ऽचि ॥ १०८ ॥

अजम्भिष्ट ।

ष्टुभ ङ् स्तम्भे । विष्टोभते । व्यष्टोभिष्ट ।

पण ङ् व्यवहारे स्तुतौ च । कम ऋत इत्यायः । पणायते ।

सनः पने धोर् वा त्व् आयात् ॥ १०९ ॥

पणायति । पणायते । अपणायिष्ट । अपणिष्ट । पणायांचक्रे । पेणे ।

अपणीत् ।

विछास्तुतिपणो वायः ॥ ११० ॥

पणायते । पणाते । एवं पन ङ् ईडे ।

कमु ङ् कान्तौ । कामयते । ज्यन्तत्वाद् अङ् ।

ज्यअङ्य् उङः स्वो ऽनग्लोपिशास्वृदितः ॥ १११ ॥

अग्लोपिनः शासोर् ऋकारेतश्चान्यस्य उङः स्वः स्याज् ञेः परे ऽङि ।

खेः सन्वद् घौ घोर् हसादे र्घश् च त्यनेकाचोस् त्व् अकलिहलेर्वा ॥ ११२ ॥

अनग्लोपिनः खेर् घौ ध्वक्षरे परे सन्वत् कार्यं स्याज् ज्यङि । घोश् च खेर् हसादे र्घः स्यात् । कलिहलिवर्जस्य लेर् अनेकाचश्च सन्वद् वा स्यात् ।

ख्य्अस्येत् सनि ॥ ११३ ॥

खेर् अवर्णस्य इत् स्यात् सनि परे ।

ञेर् लोपो ऽनाल्विल्वाप्यान्तेत्वामिम्शिति ॥ ११४ ॥

आलु इष्णु आप्य अन्त इत्नु आम् इम् शित् । एभ्यो ऽन्यत्र ञेर् लोपः स्यात् । अचीकमत । अचकमत । कामयांचक्रे । चकमे ।

अय ङ् गतौ । आयिढ्वम् । आयिध्वम् । आयिढ्वम् । अयांचक्रे । एवं ञि दय ङ् ग्रहणे गतौ दाने वधे च ।

स्फायी ङ् वृद्धौ । अस्फायिष्ट ।

य्वोर् लोपो हस्य् अये ॥ ११५ ॥

यकारवकारयोर् लोपः स्याद् हसि । न तु ये । अस्फास्त ।

ओ प्यायी ङ् वृद्धौ ।

पदस् तनीण् घे प्यायतायदीपपूरजनबुधस् तु वा ॥ ११६ ॥

पदो घे ऽर्थ् इण् स्यात् तनि । प्यायादेस्तु वा ।

इणस् तन्लोपः ॥ ११७ ॥

अप्यायि ।

अप्यायिष्ट । अप्यास्त ।

प्यायः पीर् यङ्ठ्योः ॥ ११८ ॥

पिप्ये ।

तायृ ङ् संतानपालनयोः । अतायि । अतायिष्ट ।

शल ङ् चलने स्तुतौ च । अशलिढ्वम् । अशलिध्वम् । अशलिढ्वम् ।

षेवृ ङ् सेवने । परिषेवते । न्यषेविष्ट । विषिषेवे । प्रतौ तु प्रतिसेवते ।

काशृ ङ् दीप्तौ । काशामास । चकाशे । एवं कासृ ङ् कुशब्दे ।

ईह ङ् चेष्टायाम् । ऐहिढ्वम् । ऐहिध्वम् । ऐहिढ्वम् ।

रु ङ् वधे गत्याम् । अरविष्ट । अरोष्ट । रुरुविषे ।

दे ङ् पालने ।

द्वेर् देङो दिगिष् ठ्याम् ॥ ११९ ॥

दिग्ये ।

ओ डी ङ् य नभोगतौ । अडयिष्ट ।

गुपू ङ् गोपनकुत्सनयोः । जुगुप्सते ।

मान ङ् विचारे । मीमांसते ।

वध ङ् निन्दायाम् । बीभत्सते ।

द्युत ङ्ल दीप्तौ । शासलिद्द्युदिति ङः । तेनैव पम् । अद्युतत् । अद्योतिष्ट ।

द्युत्स्वाप्योः खेर् जिः ॥ १२० ॥

दिद्युते ।

वृतु ङ् व्लृ वर्तने ।

वृद्भ्यो नेम् पे स्यसनोर् वा त्व् अमे ॥ १२१ ॥

वृतादेः स्यसनोर् इम् न स्यात् पे । माद् अन्यत्र तु वा । अत एव पम् । वर्त्स्यति । मे तु वर्तिष्यते ।

स्यन्दू ङ् क्षरणे । निष्यन्दते निस्यन्दते घृतम् । निस्यन्दते हस्तीति प्राणिघत्वाद् न षः ।

कृपू ङ् वॢ कल्पने ।

कृपः क्लृपो ऽकृपादौ ॥ १२२ ॥

कृपः स्थाने क्लृपः स्यात् । न तु कृपादौ । कल्पते ।

नेम् पे द्याः ॥ १२३ ॥

कृपो द्या इम् न स्यात् पे । अत एव पम् । कल्प्ता । पे किम् । कल्पिता । कल्प्ता । कल्पिष्यते । कल्प्स्यते ।

व्यथ प म ङ् पीडायाम् ।

व्यथग्रहज्यावयव्यधवशव्यचप्रछव्रश्चभ्रस्जस्वपवचयजादेः खेर् जिप् द्याम् ॥ १२४ ॥

एषां खेर् जिः स्याट् द्याम् । विव्यथे ।

जि त्वरा प म ङ् स्यदे । अत्वरिढ्वम् । अत्वरिध्वम् । अत्वरिद्ध्वम् ।

॥ इति मवत्पादः ॥

पत्लृ ज गत्यैश्वर्ययोः ।

वच्यस्यश्चिपतां वोचस्थश्चपप्ता ङे ॥ १२५ ॥

एषामेते क्रमात्स्युर् ङे । प्रण्यपप्तत् ।

ण ज टु वम उद्गिरणे । वेमतुः । ववमतुः । वेमिथ । ववमिथ ।

भ्रमु ज ण चलने । क्रमक्लमेति श्यन् वा । भ्रम्यति । भ्रमति । भ्रेमतुः । बभ्रमतुः ।

षह ज ङ् शक्तौ । व्यषहत । व्यसहत । वेम् सहेतीम् वा । परिषहिता ।

सहवहो ऽद् ओ ढि ॥ १२६ ॥

सहवहोर् अकारस्य ओत् स्याड् ढे परे । निसोढा । ओत्वाद् न षः ।

षद्लृ जौ विषादे शरणे गतौ। निषीदति। न्यषदत्। निषसाद। प्रतेस्तु प्रतिसीदति।

शद्लृ जौ शाते।

शदो ऽपि मम्॥ १२७॥

शीयते। अशदत्।

फण मि ण गतौ। फेणतुः। पफणतुः। फेणिथ। पफणिथ।

राजृ ञ् ण दीप्तौ। रेजतुः। रराजतुः। रेजिथ। रराजिथ। रेजे। रराजे।

विधिबलाद् आतो ऽप्य् एत्वम्।

टु भ्राशृ ङ् ण दीप्तौ। भ्राश्यते। भ्राशते। भ्रेशे। बभ्राशे। एवं टु भ्लाशृ ङ् ण भासि।

स्वन ण शब्दे। विष्वनति अवष्वनति मांसम्। व्यष्वनत्। विष्वेनतुः। विषष्वनतुः। विस्वनति वीणा। निस्वनत्यन्नम्। अन्नव्यवेत्युक्तेर्न षः।

खनु ञ् विदारे। हनगमेत्युङ्लोपः। चख्नतुः। चख्ने।

खनसनजनां ङा क्तसे ये तु वा॥ १२८॥

खायात्। खन्यात्।

चायृ ञ् निशाने ऽर्चे। अचायीत्। अचासीत्। य्वोर्लोप इति।

लष ञ् स्पृहायाम्। लष्यति। लषति।

गुहू ञ् संवृतौ।

गुहो णोर् ऊः॥ १२९॥

गुहो णोर् ऊः स्यात्। गूहति। गूहते। अगूहीत्। अघुक्षत्।

गुहदुहदिहलिहां टीमदन्त्ये न सिः सग् वा॥ १३०॥

एषां टीमदन्त्ये परे सिर् न स्यात्। सक् च वा स्यात्। अगूढ। अघुक्षत।

सको ऽल्लोपो ऽच्य् अव्वे॥ १३१॥

सको ऽकारस्य लोपः स्याद् अव्वे ऽचि परे । अगूहिषि । अघुक्षि ।
अगुह्वहि । अघुक्षावहि । दत्त्ये किम् । अगूहिष्महि । अघुक्षामहि ।
अव्वे किम् । अगूहिषत । अघुक्षन्त ।
हृ ञ् हरणे ।

इगुङुर् मढीस्य् अनिम् किद् गमस्तु वा ॥ १३२ ॥

इगुङ ऋवर्णान्ताच्च परा मे स्थितानिम् ढी सिश् च कित् स्यात् । गमस्तु वा । अहृत । अहृषाताम् । हृषीष्ट ।
टु डु भृ ञ् भृतिपुष्ट्योः । बभृव ।
दान ञ् आर्जवे छिदि । दीदांसति । दीदांसते । एवं शान ञ् तेजे ।
शीशांसति ।
भजौ ञ् भागसेवयोः । भेजे । भेजिथ । बभक्थ ।
श्रि ञ् सेवायाम् । ञिश्रीत्यङ् । अशिश्रियत् । श्रयिता ।
रन्ज मौ ञ् रागे ।

रन्जो ऽपपकानासघ्निनौ नलोपो जौ तु मृगरमणे ॥ १३३ ॥

रजति । रजते । ररजतुः । ररञ्जतुः ।
त्विषौ ञ् कान्तौ । अत्विक्षत् । त्विक्षीष्ट ।
यजै जौ देवार्चादानसंगकृतौ । व्यथग्रहेति जिः । इयाज ।

ग्रहस्वपाद्योः कङित्कितोर् जिः ॥ १३४ ॥

ग्रहादेः किति ङिति स्वपादेः किति जिः स्यात् । ईजतुः । ईजुः । इयजिथ । इयष्ठ ।
ड्वै वपौ ञ् मुण्डवीजोप्त्योः । प्रण्युवाप ।
वहौ जै प्रापणे । प्रण्यवाक्षीत् । अवोढ । उवाह । ऊहे ।
वे जै स्यूतौ ।

58100

ठ्यां न वेप्रछाम् ॥ १३५ ॥

वेञ प्रछिव्रश्चिभ्रस्जीनां जिर् न स्याट् ठ्याम् । ववौ । ववतुः ।

वेञो वय वा ॥ १३६ ॥

वेञो वयः स्याद्वा ठ्याम् । उवाय । ऊयतुः ।

य वः किति ॥ १३७ ॥

वेञो यस्य वः स्याद्वा ठ्यां किति । ऊवतुः ।

व्ये ञै वृतौ ।

ना व्येप् ठ्याम् ॥ १३८ ॥

व्येञ आ न स्याट् ठ्याम् । विव्याय ।

जिं वान्त्यः किति ॥ १३९ ॥

द्वेर् व्येञो ऽन्त्यो भागो जिं वा प्राप्नोति ठ्यां किति । विव्यतुः । विव्ययतुः । विव्ययिथ ।

ह्वे ञै स्पर्धायां शब्दे च । अह्वत् । अह्वत । अह्वास्त ।

ह्वो द्वेर् जिः ॥ १४० ॥

द्वेर् ह्वेञो जिः स्यात् । जुह्वाव । जुहुवतुः । जुहुवुः ।

ऐ वसौ निवासे ।

स त् स्य् अरे ॥ १४१ ॥

सस्य त स्याद् अरे से परे । अवात्सीत् । अवात्ताम् । उवास । ऊषतुः ।

वदै वाचि । अच्छवदति । व्रजवदेति व्रिः । अवादीत् । उवाद । ऊदतुः ।

ट्वायो श्वीर् गतिवृद्धौ । शासलिद्युदिति ङः । अश्वत् । ञिश्रीत्यङ् वा । अशिश्वियत् । अश्वयीत् ।

श्वेर् जिर् वा यङ्ठ्योर् ज्यङ्सनोः ॥ १४२ ॥

श्वेर् जिर् वा स्याद् यङि ठ्यां जेः परे ऽङि सनि च । शुशाव । शिश्वाय । शुशुवतुः । शिश्वियतुः । शुशुवुः । शिश्वियुः । श्वयिता । शूयात् ।

॥ इति मिश्रपादः ॥

॥ इति भ्वाद्यध्यायः ॥ ८ ॥

अद् लौ भक्षणे ।

लुग् अद्भ्यो ऽपः ॥ १ ॥

अदादेः परस्यापो लुक् स्यात् । अत्ति ।

ङ्क्सो हेर् धिः ॥ २ ॥

होर् क्सात् च परस्य हेर् धिः स्यात् । अद्धि ।

हस्अद्भ्यां दिसेर् लोपामौ ॥ ३ ॥

हसात् परयोर् दिस्योर् लोपः स्यात् । अदः परयोर् अन् स्यात् । आदत् । आदः ।

घस्ल् अदः सन्ट्यल्घञि ॥ ४ ॥

अदो घस्लृ स्यात् सनि ट्यान् अलि घञि च । लित्वाद् ङः ॥ अघसत् ।

ठ्यां वा ॥ ५ ॥

जघास । आद । हनगमेत्युङ्लोपः । जक्षतुः । आदतुः । जक्षुः । आदुः ।

नेमसुमिति जघसिथ । आदिथ ।

प्सा ल भक्षणे । प्रणिप्साति ।

द्विषविदातो ऽन् उस् वा ॥ ६ ॥

द्वेष्टेर् वेत्तेर् आदन्ताच्च परो ऽन् उस् स्याद्वा । अप्सुः । अप्सान् ।

वश् ल कान्तौ । वष्टि । ग्रहस्वपाद्योरिति जिः । उष्टः । उशन्ति । अवट् । उवाश । ऊशतुः ।

कृन् लौ हिंसागत्योः ।

वनतनाद्यनिमां जनूलोपो कसयप्य् अतिवय् अणौ ॥ ७ ॥

एषां जनूलोपः स्याद् अणौ कसे यपि च । न तु तिकि । प्रणिकृतः ।

कृनो क्रे घ्र इति घ्रन्ति । प्रकृणवः । प्रकृन्वः । प्रकृणमः । प्रकृन्मः ।

त्रक्ष् एधि शाधि कृन्य् अस्ति शास्ति क्रिना ॥ ८ ॥

एषां क्रियुक्तानां क्रनादेते स्युः । त्रक्ष्टि ।

कृनो वधय् टीबलि टीमे तु वा ॥ ९ ॥

कृनो वधः स्याद् ल्यो बाम् अलि च । टीमे तु वा । अवधीत् ।

खेर् हो घो जृणाति च ॥ १० ॥

खेः परस्य कृनो कृस्य घः स्याज् जिति णिति च । जघान । जघ्नतुः ।

कृत्वा । वध्यात् । प्रकृणिष्यति ।

यु ल अमिसर्पणे ।

रपिद्कृन्य् उतो ऽद्वेर् त्रिः ॥ ११ ॥

अद्वेर् धोर् उकारस्य त्रिः स्यात् पिति कृसे रे । यौति । युतः । यु-

वन्ति ।

यु ल मिश्रणे ऽमिश्रणे च । यौति । यवित्वा ।

णु ल स्तुतौ । अनावीत् । अनौषीत् । नुनुविव ।

क्षणु ल तेजने । क्षणवित्वा ।

क्षु ल प्रत्नरणे स्तुत्याम् । क्षुक्रमो ऽम इतीम् । अक्षावीत् ।

इ णा ल गतौ ।

य् इणो ऽच् अणौ ॥ १२ ॥

इणो यः स्याद् अणावू अचि । यति ।

गा ल्याम् ॥ १३ ॥

इणो गा स्याद् ल्याम् । अगात् ।

इयाय ।

खेः किति र्घिः ॥ १४ ॥

इणः खे र्घिः स्यात् किति ङ्याम् । ईयतुः ।

अगेर् ङ्याम् ॥ १५ ॥

अगेर् इणो र्घिः स्यात् किति ङ्याम् । ईयात् । अगेः किम् । अन्वियात् ।

अधी कृ ल स्मरणे ।

इणवदिकः ॥ १६ ॥

इण इव इकः कार्यं स्यात् । इषं च तद्वत् ।

या ल गतौ । प्रणियाति । एवं वा ल गमनक्षिप्तयोः ।

द्रा ल स्वप्ने पलायने च ।

ख्या ल ख्यातौ कथने । अख्यत् ।

ना ल च माने । प्रणिनाति । मेयात् ।

विद् ल ज्ञाने ।

वेत्तेः कीपं ठीपं वा ॥ १७ ॥

विदः परस्य वयाः परस्य ङ्याः पं स्याद्वा । वेद । विदतुः । विदुः । वेत्थ । विदथुः । विद । वेद । विद्व । विद्म । पक्षे तुगागमः ।

ङान् वा ङ्यां ग्यां तु कृ ञनु ॥ १८ ॥

वेत्तेष् ङ्यां ङान् वा स्यात् । ग्यां तु कृञ एवानुप्रयोगः ।

तन्यः प्रुप् रे वे ॥ १९ ॥

विदांकरोतु । वेतु ।

कृञो ऽद् व् अणौ रे ॥ २० ॥

कृञो ऽकारस्य उः स्याद् अणौ रे परे । विदांकुरुताम् । वित्ताम् ।

अविदुः । अविदन् ।

घ्यां सौ रे वा दृघोः ॥ २१ ॥

दृघो रेफः स्याद्वा सौ ङ्याम् । अवेः । अवेद् ।

अवित्तम् । अवित्त । विदांबभूव । विवेद ।

अस ल भावे ।

लोपो ऽस्त्य्असोर् ङिद्रसोर् अघ्याम् ॥ २२ ॥

अस्तेर् अकारस्य ङिति रे सस्य च से लोपः स्यात् । न तु घ्याम् ।

स्तः । सन्ति । असि ।

एधि । आसीत् । आस्ताम् ।

भूर् अरे ॥ २३ ॥

अस्तेर् भूः स्याद् अरे । अभूत् ।

प्रादुर्गीकः सः षो ऽच्ये ॥ २४ ॥

प्रादुःषन्ति । प्रादुःष्यात् । निषन्ति ।

मृजू ल प शुद्धौ ।

मृजो ऽकङिति व्रिर् वा त्व् अच्य् अणौ ॥ २५ ॥

अकङिति मृजो व्रिः स्यात् । अणाव् अचि तु वा । मार्ष्टि । मृष्टः ।

मार्जन्ति । मृजन्ति ।

वच् लौ वाचि । वच्यस्यश्विषतामिति वोचः । अवोचत् । उवाच । ऊ-

चतुः । ऊचुः ।

रुदिर् ल घ रोदने ।

रुद्भ्यो ऽयो ह्रस्रस्येम् ॥ २६ ॥

रुदादेः परस्यायस्य ह्रसस्य रस्य इम् स्यात् । रोदिति । रुदितः । अयः

किम् । रुद्यात् ।

दिस्योर् अम् वा ॥ २७ ॥

रुदादेः परयोर् दिस्योर् अम् स्याद्वा । अरोदत् । अरोदीत् । अरोदः

अरोदीः ।

ञि ष्वपौ घ लु शये । विस्वपिति । सवत्वाद् न षः । विसुष्वाप । दुः-
षुषुपतुः । निर्वत्वात् षः ।

श्वस घ लु प्राणने । श्वसिति । अश्वसीत् । क्षणादित्वाद् व्रिः ।

अन घ लु प्राणने । प्राणिति । प्रानिति ।

जक्ष क्ष लु घ भक्षहासयोः । जक्षिति ।

अन्तो ऽद् द्वेः ॥ २८ ॥

द्वेः परस्यान्तो ऽत् स्यात् । जक्षति । अनुस् सिद्धेः । अजक्षुः ।

जागृ क्ष लु जागरणे ।

णुर् उस्य् अद्यान् ॥ २९ ॥

द्वेर् उसि परे णुः स्यात् । न तु द्यान् । अजागरुः । अजागः । अजागरीत् ।
जागरामास । जजागार ।

जाग्रो ऽणाव्वीण्ङिति क्वसुकाने तु वा ॥ ३० ॥

जागर्तेर् णुः स्यात् । न तु णापि वौ इणि ङिति च । क्वसौ काने तु
वा । जजागरतुः ।

दरिद्रा क्ष लु दुर्गत्यान् ।

दरिद्रो ङिर् हस्रे ऽणौ हाग्भ्योस्तु वा ॥ ३१ ॥

दरिद्रातेर् ङिः स्याद् अणौ हसे रे परे । हाग्भ्योस् तु वा । दरिद्रितः ।

श्चाद्योर् आ लोप्यो ऽणौ हसे त्व् य् अदः ॥ ॥ ३२ ॥

श्चा इत्यत्य द्वेश् च आलोपः स्याद् अणौ । हसे तु दावर्जन् ई स्यात् ।
दरिद्रति ।

दरिद्र आलोपो ऽसन्अकाने ऽरे ट्यां तु वा ॥ ३३ ॥

दरिद्र आलोपः स्याद् अरे । न तु सनि अके अने च । ट्यां तु वा
अदरिद्रीत् । अदरिद्रासीत् ।

दरिद्रामास । ददरिद्र । दरिद्र्यात् ।

चकासृ ल लु दीप्तौ । ऊकारो वेर्थः । कपकारोरिति सस्य दः । चकाद्धि । धे सलोप इति चकाधि ।

घ्यां दौ त सः ॥ ३४ ॥

घ्यां दौ परे सस्य तः स्यात् । अचकात् ।

सौ वा ॥ ३५ ॥

अचकात् । अचकाः ।

शासु ल लु शासने ।

शासूडङ् इड् क्सङे ऽणौ धौ व् आशासश्च ॥ ३६ ॥

शासेर् उङ् इत् स्याद् अणौ क्से ङे च । धौ तु शास आशासश्च । शिष्टः । शाधि । अशिषत् ।

चक्ष ङ् ल वदे । चष्टे ।

चक्षः क्शाञ् ख्याञ् अरे ऽत्यागेऽसुअसुअने ॥ ३७ ॥

चक्षः क्शाञ् ख्याञ् स्याद् अरे । न तु वर्जने उसि असि अने च । अक्शासीत् । अक्शास्त । अख्यत् । अख्यत । त्यागे तु । समचक्षिष्ट ।

ध्यां वा ॥ ३८ ॥

चक्शे । चख्ये । चचक्षे ।

ईड ङ् ल स्तुतौ । ईट्टे ।

सध्वो स्स्येम् ज्ञनीडीशः ॥ ३९ ॥

ज्ञ्यः परस्य स्स्य सस्य ध्वस्य च इम् स्यात् । ईडिषे । ईडिध्वे ।

आस ङ् ल उपवेशने । आस्ते । विज्ञादीत्याम् । आसांचक्रे ।

वस ङ् ल स्तृतौ । वसिता । वस्ता ।

णिसि ङ् ल चुम्बने । प्रणिंस्ते । प्रनिंस्ते ।

षू ङ् ल सूतौ । सूते ।

सूतेर् न गुर् ण्याम् ॥ ४० ॥

सुवै । वेनूदितौन् वा । असविष्ट । असोष्ट ।

शी ङ् ल ञि शयने ।

शीङो रे णुः ॥ ४१ ॥

शेते । शयाते ।

मालो ल्न् विदस्तु वा ॥ ४२ ॥

शीङः परस्य मन्यालो ल्न् स्यात् । वेत्तेस्तु वा । शेते ।

अशयिष्ट ।

अधी ङ् ल अध्ययने । अधीते ।

गीङ्ष् टीध्योर् वा ॥ ४३ ॥

इङो गीः स्याद्वा टीध्योः परयोः । धैत्वाद् न णुः । अध्यगोष्ट । अध्यैष्ट ।

ह्यां गा ज्यङ्सनोस् तु वा ॥ ४४ ॥

इङो गाः स्याद् ह्यान् । जेः परे ऽङि सनि च वा । अधिजगे ।

अध्यगीष्यत । अध्यैष्यत ।

दीधी ङ् ल लु दीप्तौ ।

दीधीवेव्योर् न णुः ॥ ४५ ॥

दीध्यै ।

लोप्यो ऽलो यूयोः ॥ ४६ ॥

दीधीवेव्योर् अलो लोप्यः स्याद् यकारेवर्णयोः परयोः । अदीधिष्ट ।

एवं वेवी ङ् ल लु कान्तिगतिव्याप्तिक्षेपप्रजनाद्यादने च ।

द्विषो ञ् ल वैरे । द्विषविद्रातो ऽनुस् वा । अद्विषुः । अद्विषन् । अद्विष्ट ।

अद्विक्षत ।

डुक्ष्णो ञ् ल डुक्षि । अधुक्षत् । अधुक्षत । अडुक्ष । एवं दिक्ष्णो ञ् ल

लिपि । प्रणिदेक्षि । अधिक्षत् ।

ऊर्णु ञ् ल आच्छादने ।

वोर्णोः पिद्हस्रे णुः ॥ ४७ ॥

ऊर्णोर् णुः स्याद्वा पिति हसे रे परे । ऊर्णोति । ऊर्णौति । रपिद्ध-स्युत इति व्रिः ।

घ्यान् ॥ ४८ ॥

ऊर्णोर् णुः स्यात् पिति हसे घ्यान् । और्णोत् ।

णूव्व्रिप् ढ्यान् ॥ ४९ ॥

ऊर्णोर् णु उव् व्रि एते स्युप् ढ्यान् । और्णवीत् । और्णुवीत् । और्णा-वीत् ।

नाजन्तादेर् आदिर् द्विः ॥ ५० ॥

अन्तादिस्थिताचो धोर् आदिर् द्विर् न स्यात् ।

स्यादौ नवद्रो ऽये ॥ ५१ ॥

स्यादौ स्थिता नवदरा द्विर् न स्युः । न तु ये । ऊर्णुनाव ।

ङिद् इन् वोर्णोः ॥ ५२ ॥

ऊर्णोः पर इन् ङित् स्याद्वा । ऊर्णुविता । ऊर्णविता ।

ष्टु ञ् ल स्तुतौ ।

पिद्हस्रस्येन् ब्रुवो यङ्लुग्रुतुस्तोस् तु वा ॥ ५३ ॥

ब्रुवः परस्य पितो हसो रस्य ईन् स्यात् । यङ्लुगादेस्तु वा । स्तवीति । स्तौति । अभिष्टौति ।

सुस्तुधोरितीन् । न्यष्टावीत् । न्यस्तावीत् । अस्तोष्ट । तुष्टुव । स्तवि-ता । स्तोता ।

टु क्षु ल क्षुतौ । क्षविता ।

रु ल ध्वनौ । रवीति । रौति । रुरुविव । रविता । रोता ।

तु ल वृत्तिहिंसापूर्तिषु । तवीति । तौति । तविता । तोता ।

ब्रू ञ् ल उक्तौ । ब्रवीति ।

पञ्च तिप् पञ्च णत्र् वाहश्च ॥ ५४ ॥

ब्रुवः परेषां पञ्चानां तिबादीनां स्थाने पञ्च णत्रादयो वा स्युः। ब्रुवश्चाहः स्यात्। आह। आहतुः। आहुः।

हस् त थि ॥ ५५ ॥

आहो हस्य तः स्यात् थे परे। आत्थ। आहथुः।

पक्षे सुगमम्।

वचो ऽरे ॥ ५६ ॥

ब्रुवो वचः स्याद् अरे। अवोचत्। उवाच। ऊचे।

ङ लि होमे ऽदने।

ह्वादी रे द्विः ॥ १ ॥

जुहोति।

ह्वो व् अच्य् अणौ ॥ २ ॥

होर् उकारस्य वः स्याद् अणाव् अचि रे। जुह्वति। जुहुधि।

पशाम् वा भीह्रीभृहोप् ढ्याम् ॥ ३ ॥

एभ्यः पशाम् वा स्याट् ढ्याम्। जुहवामास। जुहाव।

ञि भी लि भये। बिभेति। दरिद्रो ङिरिति ङिः। बिभितः। बिभीतः।

बिभ्यति। बिभयामास। बिभाय।

ह्री लि लज्जायाम्। जिह्रयामास। जिह्राय।

पृ लि पालनपूरणयोः।

पृभ्रादेर् ङिः खे रे ॥ ४ ॥

पृ ऋ भृञ् माङ् हाङ्। एषां खेर् ङिः स्याद् रे। पिपर्ति।

पू र्घो वा ॥ ५ ॥

पिपूर्तः। पिपृतः। पप्रतुः। पपरतुः। णुमत्वाद् न एः।

ओ हा क लि त्यागे । जहाति । जहितः । जहीतः । जहति ।

हाको ऽन्तलोपः ख्यान् ॥ ६ ॥

जह्यात् ।

हौ ङा वा ॥ ७ ॥

जहाहि । जहिहि । जहीहि । हेयात् ।

ऋ लि गत्याम् । इयर्ति । ऐयरुः ।

जन् न लि र जनने । जज्ञिषे । जज्ञिध्वे ।

णिजिरौ ञ् लि पोषे ।

निजां खे रे णुः ॥ ८ ॥

निजविजविषां खेर् णुः स्याद् रे । नेनेक्ति । नेनिक्तः ।

न द्व्युङो ऽचि ॥ ९ ॥

द्वेर् उङो णुर् न स्याद् अचि परे । नेनिजानि । रे किम् । निनेज ।

एवं विजिरौ ञ् लि पृथग्भावे ।

विषि लि ञौ व्याप्तौ । अविषत् । अविक्षत् ।

डु दा ञ् लि दाने । प्रणिददाति । अद इत्युक्तेरालोपः । दत्ते ।

द्व्योर् दाधोर् दे धे हौ ॥ १० ॥

द्वेर् दाञो द्वेर् धाञो देर् धेश् च स्याद् हौ । देहि ।

स्थादोर् ङिप् टीमे न णुः ॥ ११ ॥

स्थादोर् ङिः स्याट् टीमे । तस्य च णुर् न स्यात् । अदित । अदिषाताम् ।

डु धा ञ् लि धारणे पुष्टौ दाने च । प्रणिदधाति ।

धो द धो ऽन्तलोपे त्थि ॥ १२ ॥

धाञो दस्य धः स्यात् तथयोः परयोरन्तलोपे सति । धत्ते ।

धेहि । अधित ।

डु डु भृ ञ् लि भृतिपुष्योः । बिभर्ति । बिभृतः । बिभरामास । बभार ।

मा ङ् लि शब्दे । प्रणिमिमीते । मिमाते । मिमते । एवम् ओ हा ङ् लि गतौ ।

॥ इत्यदादिपादः ॥ १० ॥

दिव् यु क्रीडायाम् ।

दिवसुतुदरुधक्र्यादेर् यन्न्वनण्नाः शिद् घे रे ॥ १ ॥

एभ्यो घे ऽर्थे यन् नु अ नण् ना एते रे परे क्रमात्स्युः । ते च शितः । दीव्यति ।

षिव् यु तन्तुसंतौ । निषीव्यति । न्यषेवीत् । न्यसेवीत् ।

नृत् यी नर्तने ।

नृत्कृत्चृत्छृत्तृदो ऽरसो ऽसेर् इम् वा ॥ २ ॥

एभ्यः परस्यारस्य सिवर्जस्य सस्य इम् स्याद्वा । नर्तिष्यति । नर्त्स्यति । सौ तु अनर्तीत् ।

त्रसी य उद्वेगे । क्रमक्लमेति श्यन् वा । त्रस्यति । त्रसति । तत्रास । त्रेसतुः । तत्रसतुः ।

जॄ इर् ष म य ज्यानौ । जीर्यति । अजरत् । अजारीत् । जेरतुः । जजरतुः । जरीता । जरिता ।

शो य निशाने ।

यन्य् ओशमादिमिदो लोपर्घणुः ॥ ३ ॥

ओकारस्य लोपः शमादे र्घो मिदेर् णुः स्याद् यनि घे । श्यति । अशात् । अशासीत् । एवं क्षो य लूनौ ।

षो य नाशे । प्रणिष्यति । न्यषात् । न्यषासीत् । सेयात् ।

दो य छेदे । प्रण्यदात् । देयात् ।

राध् यौ सन्सिद्धौ । रेधतुः । रराधतुः । वधार्थः किम् । आरराधतुः ।

व्यध् यौ ताडने । विध्यति । विव्याध । विविधतुः ।

पुष् यौ ऌ पुष्टौ । शासलिद्व्युत्पुषादेर्ङ्टीप इति ङः । अपुषत् ।

श्लिष् यौ ञि ऌ श्लेषे । अश्लिषत् । आलिङ्गने तु अश्लिक्षत् ।

रध् यू ऌ हिंसने पाके ।

नुण् रधो मुचां नशमस्जो रभलभो ऽनठीमच्य् ए ऋस्य् अरठ्यचि ॥ ४ ॥

रधप् ठीवर्जेन्वर्जे ऽचि । मुचादेर् अत्ये । नशमस्जोर् ऋसे । रभलभो रठीवर्जे ऽचि नुण् स्यात् । अरन्धत् । रधिता । रद्धा । ठ्यां तु ररन्धिव । ररन्धिम । रेध्व । रेध्म ।

तृप् यू ञि ऌ प्रीणने । अतर्पीत् । अत्राप्सीत् । अताप्सीत् । अतृपत् ।

एवं दृप् यू इर् ञि हर्षाहंकारयोः ।

मुह् यू ञि ऌ वैचित्त्ये । मोहिता । मुहां घङ्वा भौ । मोग्धा । मोढा ।

णश्ऌ यू नाशे ।

नश नेश वा ङे ॥ ५ ॥

प्राणेशत् । प्राणशत् । नशिता । प्रनङ्ग्धा । प्रनंष्टा । अशान्तत्वाद्न णः ।

शमु भ्य इर् उपशमे । प्रणिशाम्यति ।

क्लम् यु ञि भिर् ग्लानौ । क्लाम्यति । क्लामति ।

अस् यु इर् क्षेपे । आस्थत् ।

यस् यु इर् प्रयत्ने । यस्यति । यसति । संयस्यति । संयसति । अन्यत्र प्रयस्यति ।

लुभ् य इर् गार्ध्ये । लोभिता । लोब्धा ।

इर् ञि मिद् या स्नेहे । मेद्यति ।

पू ङो सूतौ । असविष्ट । असोष्ट ।

ओ दी ङ् य क्षये ।

दीङष् ढ्यां यन् यब्णौ ङा सनि तु वा ॥ ६ ॥

दीङष् ढ्यां यन् यपि णौ च ङा सनि तु वा स्यात् । दीयते । अदास्त ।

दिदीये ।

जनी म य ङ् प्रादुर्भावे । जायते ।

जनबधः सेमनो ऽकमवमाचमो ञ्णित्कृदिणि स्वो ऽमयमविश्रमस्तु वा ॥ ७ ॥

जनबधः सेमो ऽमन्तस्य च कमवमाचमवर्जस्य स्वः स्यात् ञिति णिति कृति इणि च । अमयमविश्रमस्तु वा । अजनि । अजनिष्ट । जज्ञे ।

दीपी ङ् य ऋ दीप्तौ । अदीपि । अदीपिष्ट । एवं पूरी ङ् य पूर्तौ ।

पद् यौ ङ् गतौ । पदस्तनीण्य इति प्रण्यपादि । अपत्साताम् ।

बुध् यौ ङ् अवगमने । अबोधि । अबुद्ध ।

णह्यौ ज य बन्धने । नह्यो धङ् भौ । अनात्सीत् । अनद्ध ।

॥ इति दिवादिपादः ॥ ११ ॥

षु ञ् न बन्धाक्लेदपीडामन्थे । सुनोति । अभिषुणोति । सुनुतः । सुन्वन्ति । न्यषावीत् । सुस्तुधोरितीम् । असविष्ट । असोष्ट । सुषुविव । विसविष्यति । विसोष्यति । स्यान्तत्वाद् षः ।

डु मि ञ् न प्रक्षेपणे ।

मिम्योर् यब्णौ ङा खललि लियस् तु वा ॥ १ ॥

अमासीत् । प्रण्यमास्त ।

चि ञ् न चयने ।

चेः किर् वा सन्ढ्योः ॥ २ ॥

चिकाय । चिचाय । चिक्ये । चिच्ये ।

स्तृ ञ् न स्तृतौ ।

स्यादृकादृदृदृवुर अस्कुर वेन् सन्नङ्गोसेः ॥ ३ ॥

स्कृवर्जस्यादृकारान्ताद् ऋकारान्ताच्च वृञो वृङश्च सनो मे स्थितयोर ङोस्योश्च इन् वा स्यात् । अस्तरिट । अस्तृत । स्तरिषीट । स्तृषीट ।

वृ ञ् न वृतौ । अवारीत् । अवरीट । अवरिट । अवृत । ववरिथ । ववृव । वरिषीट । वृषीट ।

धू ञ् न कम्पने । अधावीत् । सुस्तुधोरितोम् ।

ल्हि न वर्धने गतौ । प्रल्हिणोति ।

ह्वेः खेर अनङि चिः ॥ ४ ॥

खेः परस्य ह्वेर चिः स्यात् । न ख् अङि । जिघाय ।

कृवि न कृतौ हिंसे ।

कृविधिव्योः कृधी श्नौ ॥ ५ ॥

कृणोति । अकृणवीत् । अत इवेदितो नुण् । चकृण्व । कृण्विता । कृण्व्यात् ।

दन्भु न दम्भे । देभतुः । ददम्भतुः ।

अन्थग्रन्थदन्भां घपि नलोपो वा ॥ ६ ॥

देभिथ । ददम्भिथ ।

धिवि न प्रीतौ । धिनोति ।

अशू ङ् न व्याप्तिसंहत्योः । स्यात्तादिति खेर आन् । आनशे ।

॥ इति स्वादिपादः ॥ १२ ॥

तुदो ञ् श व्यथने । तुदति । तुदते ।

भ्रस्जो ञ् श पाके । भृज्जति । अभ्राक्षीत् ।

भ्रस्जो ऽरे णा भर्ज वा ॥ १ ॥

बभर्ज । बभ्रज्ज । बभर्जे । बभ्रज्जे ।

मुच् लौ ञ् श प मोक्षे । नुण् रध इति नुण् । मुञ्चति । अमुचत् । अमुक्त ।
ञि लिपौ ञ् श प लेपने । अलिपत् । अलिपत । अलिप्त ।
षिचौ ञ् श प क्षरणे । निषिञ्चति । न्यषिचत् । न्यषिचत । न्यषिक्त ।
निषिषेच ।
कृती श प छिदि । नृत्कृदितीन् वा । कर्तिष्यति । कर्त्स्यति ।
षू श क्षेपे । विषुवति । व्यषावीत् ।
व्रश्चू श छेदे । वृश्चति । अव्रश्चीत् । अव्राक्षीत् । वव्रश्चतुः ।
ऋछ श गमनमोहकाठिन्येषु ।

ऋछो णुप् द्यान् ॥ २ ॥

आनर्छ ।
कॄ श विक्षेपे । ऋदिरणावितीर् । किरति । चकरतुः । करीता । करिता ।

प्रत्युपोपात् क्रः सुन् हिंसाछेदे ॥ ३ ॥

प्रत्युपाद् हिंसायान् उपाच् छेदे किरतेः सुन् स्यात् । प्रतिस्किरति । उपस्किरति ।
तृन्प श प्रीणने ।

तृन्पां नलुग् वा शणौ ॥ ४ ॥

तृन्पतुन्पतृन्फतुन्फरिन्फगुन्फदृन्फउन्भशुन्भां नकारस्य लुग् वा स्याच् शे ऽणौ च । तृपति । तृम्पति ।
चृत श हिंसे ग्रन्थे । नृत्कृदितीन् वा । चर्तिष्यति । चर्त्स्यति ।
प्रछौ श ज्ञीप्से । पृच्छति । अप्राक्षीत् । पप्रच्छ ।
सृजौ श विसर्गे । अस्राक्षीत् । ससर्जिथ । सस्रष्ठ ।
टु मस्जौ श स्नाने । मज्जति । अमाङ्क्षीत् ।
स्पृशौ श स्पृशि । अस्प्राक्षीत् । अस्पाक्षीत् । अस्पृक्षत् ।

विछ श गतौ । विच्छायति । विच्छति । अविच्छायीत् । अविच्छीत् ।
मृशौ श मृशि । अम्राक्षीत् । अमार्क्षीत् । अमृक्षत् ।
इषु श इच्छायाम् । इच्छति । वेन् सहेतीन् वा । एषिता । एष्टा ।
कुट शि कौटिल्ये ।

कुटां णुव्री ञ्णिति ॥ ५ ॥

कुटादेर् णुर् व्रिश् च स्यात् ञिति णिति । नान्यत्र । अकुटीत् ।
चुकोट ।
व्यच शि व्याजे । विचति । विव्याच । विविचतुः ।

व्यचो जिर् अञ्णिदशि ॥ ६ ॥

व्यचो जिः स्यात् । न तु जिति णिति अशि च । विचिता ।
त्रुट शि छिदि । त्रुट्यति । त्रुटति ।
स्फुर शि स्फूर्तौ । निष्फुरति । निस्फुरति । एवं स्फुल शि स्फूर्तिच-
लनयोः ।
णू शि स्तवने । अनुवीत् । नुनाव ।
मृ ङ् श मृतौ ।

मृङ्ष् टीड्ये मम् ॥ ७ ॥

ट्यां ड्याम् अन्ये च मृङो मं स्यात् । ऋद्धिः शयग्ठीपे । म्रियते । अमृत ।
मृषीष्ट । एषु किम् । ममार । मरिष्यति ।
ओ विजी ङ् श कम्पे ।

विजेर् णुर् नेमि ॥ ८ ॥

विजेर् णुर् न स्याद् इमि परे । अविजिष्ट ।

॥ इति तुदादिपादः ॥ १३ ॥

रुधिरौ ध ञि ञ् आवरणे । रुणद्धि ।

नणो न् रे ऽणौ ॥ १ ॥

नणो नकारः स्याद् अणौ रे परे । रुन्धः । रुन्धन्ति ।

अरुणद् । अरुणः । अरुणद् । अरुधत् । अरौत्सीत् ।

छृदिर् धु ञ् द्विधाकरणे । छर्दिष्यति । छर्त्स्यति । एवं तृदिर् धु ञ् नादरे । तृह् ध कि ह्निंसे ।

तृह इन् पिद्धस्रे ॥ २ ॥

तृहो नण इन् स्यात् पिति हसे रे । तृणेढि ।

तृण्ढः । तृंहन्ति । अतर्हीत् ।

ह्निसि ध कि ह्निंसे ।

नणो न लोप्यः ॥ ३ ॥

ह्निनस्ति ।

अन्जू ध ञि व्यक्तिगतिम्रक्षणे । अनक्ति ।

अन्जः सेर् इन् ॥ ४ ॥

आञ्जीत् । आनञ्ज ।

ञि इन्धी ध ङ् दीप्तौ । इन्धांचक्रे ।

॥ इति रुधादिपादः ॥ १४ ॥

तनु ञ् द विस्तारे । तनोति । तनुतः । तन्वन्ति । तन्वः । तनुवः । तन्मः । तनुमः ।

सेर् लुक् तथासोस् तन्म्यो ऽकुर् वा ॥ १ ॥

कृवर्जात् तनादेः सेर् लुक् स्याद्वा तथासोः परयोः । अतत । अतनिष्ट । अतथाः । अतनिष्ठाः ।

षनु ञ् द दाने । सनोति । असात । असनिष्ट । असाथाः । असनिष्ठाः ।
सायात् । सन्यात् ।
क्षणु ञ् द हिंसे । अक्षणीत् ।
क्षिणु ञ् द हिंसायाम् ।

नोप्य् उतो गुण् वा तु ऋतः ॥ २ ॥

तनादेर् उतो गुण् न स्याद् उपि । ऋतस्तु वा । क्षिणोति ।
ऋणु ञ् द गतौ । ऋणोति । अर्णोति ।
डु कृ ञ् द करणे । करोति ।

कुर् उलोपौ वम्ये ॥ ३ ॥

कुर्वः । कुर्मः । कुर्यात् ।
चकृव ।

संपरेः सुम् उपात् तु भूषासंघप्रतियत्नविकृताध्याहारे ॥ ४ ॥

आभ्यां कृञः सुम् स्यात् । उपात् तु भूषादावर्थे । संस्करोति । समस्कृषाताम् । संचस्करिव । संचस्करिव । संस्क्रियात् । संस्कृषीष्ट । परिष्करोति । पर्यस्कार्षीत् । पर्यष्कार्षीत् । उपस्करोति ।

हस्तेपाणौप्राध्वंजीविकोपनिषदो व्यस्य कृञि सम् तिरोनश्चोपदेनिवचनेमनस्युरस्युपाजेऽन्वाजेसाक्षादादेस्तु वा ॥ ५ ॥

हस्तेकरोति । तिरस्करोति । करोति तिरः ।

॥ इति तनादिपादः ॥ १५ ॥

डु क्री ञ् ग द्रव्यविपर्यये । क्रीणाति । णाद्योरिति क्रीणन्ति । क्रीणीते ।
स्कु ञ् ग न उद्धृतौ ।

स्कुस्कम्भुस्कुम्भुस्तम्भुस्तुम्भुभ्यः श्नुश्नौ वे रे ॥ १ ॥

एभ्यो घे ऽर्थे श्नुः श्ना च स्याद् रे परे । स्कुनोति । स्कुनाति । विष्कभ्नोति । विष्कभ्नाति । विस्कभ्नेति षः । विस्कुभ्नोति । विस्कुभ्नाति । विष्टभ्नोति । विष्टभ्नाति । व्यष्टभत् । व्यष्टम्भीत् । वितष्टम्भ । स्तुभ्नोति । स्तुभ्नाति ।

मी ञ् ग वधे । प्रमीणाति । मिम्योरिति ङा वा । अमासीत् । अमास्त ।

पू ञ् गि शोधे ।

घ्वादेः स्वो ने व्यादेस् तु वा ॥ २ ॥

घ्वादीनां स्वः स्याद् नात्ये परे । व्यादेस् तु वा । पुनाति ।

कॄ ञ् गि हिंसे । अकरीष्ट । अकरिष्ट । अकीर्ष्ट । करिषीष्ट । कीर्षीष्ट ।

धू ञ् गि कम्पे । धुनाति । अधावीत् । अधौषीत् ।

ग्रह ञ् ग उपादाने । गृह्णाति ।

ह्रसाद् नानो ह्रौ ॥ ३ ॥

ह्रसन्तात् परो ना आनः स्याद् ह्रौ परे । गृहाण ।

अग्रहीत् । जग्राह । जगृहतुः । जग्रहिथ ।

ग्रहेर् इनो र्घो ऽढ्याम् ॥ ४ ॥

ग्रहेः परस्य इनो र्घः स्यात् । न तु ढ्याम् । ग्रहीता ।

शॄ गि हिंसे ।

शॄपॄद्रां स्वो वा किट्ढ्याम् ॥ ५ ॥

एषां स्वः स्यात् किति ढ्यां वा । शशरतुः । शश्रतुः । एवं जि पॄ गि पालने । दॄ गि भयविदारयोः ।

ज्या गि जरायाम् । जिनाति । जिज्यौ ।

व्री गि वृत्याम् । व्रिणाति । व्रीणाति ।

ज्ञा ग बोधने । जानाति ।

ग्रन्थ ग मोक्षे । ग्रथ्नाति । ग्रथ्नीतः । शग्रन्थतुः । ग्रेथिथ । शग्रन्थिथ ।
एवं ग्रन्थ कि ग दर्भे ।
कुप ग निष्कर्षे । वेनूदितौ वा । निरकोपीत् । निरकुक्षत् ।
ग्रश ग भोजने । ग्रशिता । ग्रष्टा ।
वृ ङ् ग वरणे । ग्रवरीष्ट । ग्रवरिष्ट । ग्रवृत । वव्रषे । वरिषीष्ट । वृषीष्ट ।

॥ इति क्र्यादिपादः ॥ १६ ॥

चुर कि स्तेये ।

चुर्वो जिरु वा ॥ १ ॥

चुरादेरु जिः स्याद्वा स्वार्थे । चोरयति । चोरयते । ग्रचूचुरत् । चोरयामास । चोर्यात् । पक्षे चोरतीत्यादि ।
कृत क संशब्दे ।

कीर्तिः कृतः ॥ २ ॥

कीर्तयति ।
गण त क संख्याने ।

व्हसालु लोपो ऽशित्यु ग्रयोः ॥ ३ ॥

व्हसात् परयोरु ग्रकारयकारयोरु लोपः स्याद् ग्रशिति । गणयति ।

वेटु गणकथयोरु ज्यग्रडि ॥ ४ ॥

गणकथयोः खिरु ईटु स्याद्वा जेः परे ऽङि । ग्रतीगणत् । ग्रतगणत् ।
ग्रग्लोपित्वाद्व इः ।
कथ त क वाक्यप्रबन्धे । ग्रचीकथत् । ग्रचकथत् ।

॥ इति चुरादिपादः ॥ १७ ॥

ञिः प्रेरणे ॥ १ ॥

धोरञ् ञिः स्यात्प्रेरणेऽर्थे । कुर्वन्तं प्रेरयति कारयति । अचीकरत् । अशशासत् । अडुढौकत् । अशूशवत् । अशिश्वयत् । व्यतस्तम्भत् । पर्यसीसिवत् । सात्त्वाद् न षः । अचीचकासत् । अचचकासत् । औन्दिदत् । औञ्जिजत् । आडिडत् । आर्चिचत् । अररम्भत् । अललम्भत् । अजीह्वयत् । अनङीत्युक्तेर् न ञिः । अदिध्रनत् । अध्रनयीत् । ऐलिलत् । ऐलयीत् । आर्दिदत् । आर्दयीत् । औनिनत् । औनयीत् ।

स्मृदृत्वरप्रथम्रदस्तृस्पशोऽङ् ञेर् ज्यङि चेटवेटोस् तु वा ॥ २ ॥

एषां ञेर् अङ् स्यात् ज्यङि । चेटवेटोस् तु वा । असस्मरत् । अददरत् । अतत्वरत् । अपप्रथत् । अमम्रदत् । अतस्तरत् । अपस्पशत् । अचचेटत् । अचिचेटत् । अववेटत् । अविवेटत् ।

भ्राजभाशभासभासभापदीपजीवमीलपीडकणरणवणभणश्रणह्वेलपलुपलुठह्वेठां वोङः ह्रस्वः ॥ ३ ॥

एषामुङः ह्रस्वः स्याद्वा ज्यङि । अबिभ्रजत् । अबभ्राजत् ।

ऋङो णुः ॥ ४ ॥

ऋङो धोर् णुरिव स्याद्वा ज्यङि । अवीवृतत् । अववर्तत् ।

स्वपो त्रिः ॥ ५ ॥

स्वपो त्रिः स्यात् ज्यङि । असूषुपत् ।

शाह्वासाह्वाव्येवेपां ञौ यन् ॥ ६ ॥

एषां ञौ परे यन् स्यात् । शाययति । ह्वाययति । साययति । पाययति ।

द्वेः पिबः पीप्यो ज्यङि ॥ ७ ॥

अपीप्यत् ।

क्रीङ्जीरीक्नूय्यूक्ष्माय्यातां पन् गुणः न ञौ ॥ ८ ॥

ह्रेपयति । ब्लेपयति । रेपयति । क्नोपयति । अर्पयति । क्ष्मापयति । स्थापयति ।

स्थोङो ञ्य्अङोः ॥ ९ ॥

तिष्ठतेर् उङ इः स्यान् ञ्य्अङि । अतिष्ठिपत् ।

घ्रो वा ॥ १० ॥

अजिघ्रिपत् । अजिघ्रपत् ।

पातिस्फायोर् लन्वङौ जौ ॥ ११ ॥

पालयति । स्फावयति ।

प्रीधूञोर् नन् वा ॥ १२ ॥

प्रीणयति । प्राययति । धूनयति । धावयति ।

रुहः पङ् वा ॥ १३ ॥

रोपयति । रोह्यति ।

शदो ऽगतौ तङ् ॥ १४ ॥

शातयति । गतौ तु गाः शादयति गोपः ।

लात्योर् लन्ननौ स्नेहद्रवे वा ॥ १५ ॥

लातेर् लन् लियो नन् स्यात्स्नेहद्रवे ऽर्थे जौ वा । विलालयति । विलापयति । विलीनयति । विलाययति । मिम्योरिति ङा वा । विलापयति घृतम् । स्नेहद्रवे किम् । लौहं विलापयति ।

वो जन् धूतौ ॥ १६ ॥

वातेर् जन् स्यात्कम्पने जौ । वाजयति । धूतौ किम् । केशान्वापयति ।

क्रीजीङो ऽज् आ चिस्फुरप्रजनार्थवीनां तु वा ॥ १७ ॥

एषामच आ स्याज् जौ । च्यादेस्तु वा । क्रापयति । जापयति । अध्यापयति । अध्यापिपत् । अध्यजीगपत् । चापयति । चाययति । चपयति ।

चययति । मित्त्वाद् ह्रस्व इति प्रक्रियारत्ने दृष्टम् । स्फारयति । स्फो-
रयति । वापयति । वाययति । गाः पुरोवातो गर्भं ग्राह्यतीत्यर्थः ।

स्मिभ्योर् घाद् ध्वर्थे मं च ॥ १८ ॥

अनयोर् अच आ स्याद् घाद् ध्वर्थे निष्पन्ने ञौ मं च । विस्मापयते भा-
पयते मुण्डः । घात् किम् । कुञ्चिकयैनं विस्माययति भाययति ।

भीर् भीष् वा ॥ १९ ॥

भियो घभये भीष् वा स्याज् ञौ मं च । भीषयते मुण्डः ।

डुपेर् ओद् ऊः ॥ २० ॥

डुपेर् ओकारस्य ऊः स्याज् ञौ । डूपयति ।

चिद्विकारे वा ॥ २१ ॥

डूपयति दोषयति चित्तम् ।

घटादिजनीजॄष्क्नसरजाम्नारतोपनिशाननिशामार्थज्ञां स्वो ऽकमानचनो ञा-
ण्णमोस्तु र्घश् च जागुश् च ॥ २२ ॥

घटाद्यादेर् अमन्तस्य माराद्यर्थज्ञश् च ञौ स्वः स्यात् । न तु कमानच-
माम् । ञेः परयोर् इण्णमोस् तु र्घश् च । जागुश् च स्वो र्घश् च ।
घटयति । व्यथयति । जनयति । जरयति । क्नसयति । रजयति । मृ-
गाव्रमयति । गमयति । ज्ञपयति । कमादेस्तु । कामयति । आमयति ।
चामयति ।

ज्वलह्वलह्मलग्लास्नावनरमनमो ऽगेर् वा ॥ २३ ॥

एषाम् अगीनां स्वः स्याद्वा ञौ । ज्वलयति । ज्वालयति । ह्वलयति ।
ह्वालयति । ह्मलयति । ह्मालयति । ग्लपयति । ग्लापयति । अगेः
किम् । प्रज्वालयति । प्रग्लापयति ।

वा शमयमफणगिस्खदाम् ॥ २४ ॥

एषां स्वः स्याद्वा ञौ । शमयति । शामयति । यमयति । यामयति । फणयति । फाणयति । परिस्खदयति । परिस्खादयति ।

हनस् तङ् अणव्इणि ञ्णिति ॥ २५ ॥

ञिति णिति च परे हन्तेस् तङ् स्यात् । न तु णपि इणि च । घातयति ।

यिः सन् वेर्ष्यो द्विः ॥ २६ ॥

ईर्ष्यतेर् ण्यन्तस्य यिर् एव द्विः स्यात् । सन्नन्तस्य तु वा । ऐर्ष्यियत् ।

॥ इति ण्यन्तपादः ॥ १८ ॥

सन् इच्छायाम् ॥ १ ॥

धोः सन् स्यादिच्छार्थे । अत्तुमिच्छति जिघत्सति । दिदासते । दिदीषते । दिद्योतिषते । उतिच्छिषति । उचिच्छिषति । अधिजिगापयिषति । अध्यापिपयिषति । शुशावयिषति । शिश्वाययिषति । जुहावयिषति ।

णुर् नानिमि ॥ २ ॥

अनिमि सनि णुर् न स्यात् । विवृत्सति । विवर्तिषते । निनृत्सति । निनर्तिषति । तितरीषति । तितरिषति । तितीर्षति ।

र्घो ऽज्हन्इङ्गमाम् ॥ ३ ॥

अजन्तस्य हन्तेर् इङः स्थाने जातस्य गमश् च र्घः स्यात् सनि । दिध्वरिषति । दुध्वूर्षति । विवरीषति । विवरिषति । वुवूर्षति । संचिष्कीर्षति । चिकीर्षति । जिगीषति । चिकीषति । चिचीषति । जिघांसति ।

गम् इण्ङोः ॥ ४ ॥

इण्ङोः स्थाने गमः स्यात् सनि । जिगमिषति । अधिजिगांसते ।

नेम् उगुह्यग्रहः ॥ ५ ॥

उवर्णान्ताद् गुहो ऽक्षश्च सन इन् न स्यात् । बुभूषति । जुघुक्षति ।
जुघुक्षति ।

ग्रहस्वपप्रच्छां त्रिः ॥ ६ ॥

एषां त्रिः स्यात् सनि । जिघृक्षति । सुषुप्सति ।

स्मिङ्पूङृअञ्जश्शूकॄगॄदृङ्धृङ्प्रच्छ इन् ॥ ७ ॥

एभ्यः परस्य सन इन् स्यात् । सिस्मयिषते । पिपविषते । अरिरिषति ।
अञ्जिजिषति । अशिशिषते । चिकरिषति । पिपृच्छिषति ।

भ्रस्जश्रिस्वृयूर्णुभरदरिद्रासनतनपतज्ञपर्धिदन्भूङ्वो वा ॥ ८ ॥

एभ्यः सन इन् वा स्यात् । बिभर्जिषति । बिभ्रज्जिषति । बिभ्रक्षति ।
शिश्रयिषति । शिश्रीषति । सिस्वरिषति । सुस्वूर्षति । यियविषति ।
युयूषति । ऊर्णुनुविषति ऊर्णुनविषति । ऊर्णुनूषति । बिभरिषति ।
बुभूर्षति । दिदरिद्रिषति । दिदरिद्रासति । सिसनिषति । सिषासति ।
तितनिषति । तितंसति । तितांसतीत्येके । पिपतिषति ।

मिमीमादारभलभशकपतपद्हिंसार्थराधो ऽचो ऽनिम्सनोस् त्रिलोपश्च ॥ ९ ॥

एषाम् अच इस् स्यात् त्रिलोपश्चानिमि सनि । स्यादेः सो लोपः । पित्सति ।

जिज्ञपयिषति ।

ज्ञपर्ध्यापान् ईर्यः ॥ १० ॥

एषाम् अच ई ईर् ई एते क्रमात्स्युः त्रिलोपश्चानिमि सनि । ज्ञीप्सति ।
अर्दिधिषति । ईर्त्सति । ईप्सति ।

दिदम्भिषति ।

दम्भो धौ ॥ ११ ॥

दम्भेर् अच इ ई च स्यात् त्रिलोपश्च अनिमि सनि । धिप्सति । धीप्सति ।

अनकारनिर्देशाद् दिदेविषति ।

छ्वोः शूटाव् अणौ जस्क्वौ यङ्लुग्वोस् तु वा ॥ १२ ॥

छकारवकारयोः शकारोटौ स्यातान् अणौ जसे क्वौ च । यङ्लुकि वे च वा स्तः । दुद्यूषति ।

मित्सति । दित्सति । धित्सति । रिप्सते । लिप्सते । शिक्षते । षित्सते । प्रतिरित्सति । हिंसार्थः किम् । आरिरात्सति । ईप्सति ।

मुचो ऽढे द्वेर् मोच वा सनि ॥ १३ ॥

अढस्य मुचो द्वेः स्थाने मोच वा स्यात् सनि । मोक्षते । मुमुक्षते ।

जयलपोः ख्योर् य् ए ॥ १४ ॥

खेर् उवर्णस्य जकारयलपवर्गात् परे ऽवर्णे परे इः स्यात् सनि । जु गतौ । जिजावयिषति । रिरावयिषति । पिपावयिषति । बिभावयिषति । जयलपोः किम् । नुनावयिषति । अत एव जौ द्वित्वे ब्रिः ।

श्रुम्रुक्षुद्रुप्रुप्लुच्युङां वा ॥ १५ ॥

शिश्रावयिषति । शुश्रावयिषति ।

व्य्उङो ऽय्वो ह्रसादेः सेनः क्त्वाच् च किद् वा रुदविदमुषस् तु नित्यम् ॥ १६ ॥

ह्रसादेः सेन उकारोङ इकारोङश् च यान्तवान्तवर्जात् सन् क्त्वाच् च किद् वा स्यात् । रुदादेस् तु नित्यम् । रुरुचिषते । रुरोचिषते । लिलिखिषति । लिलेखिषति । रुदविदमुषस्तु रुरुदिषति । विविदिषति । मुमुषिषति ।

जिस्त्वोः खेः सः षः षण्य् अस्वित्स्वत्सहः ॥ १७ ॥

खेः परस्य ञ्यन्तस्तौत्योः सस्य षत्वभूते सनि षः स्यात् । न तु स्विदस्वदसहाम् । सुष्वापयिषति । तुष्टूषति । जिस्त्वोः किम् । सिसिक्षति । षणीति किम् । तिष्ठासति । खेः किम् । प्रतीषिषति ।

॥ इति सन्नन्तपादः ॥ १९ ॥

मूत्रसूत्रसूचाट्अश्अर्त्यूऊर्णुहसाद्येकाचो ऽशुभरुचो मुहुर्भृशार्थे यङ् ॥ १ ॥

एभ्यः शुभरुचवर्जेभ्यो यङ् स्यात्पौनःपुन्ये ऽतिशये चार्थे ।

गत्यर्थाद् गॄलुपसदचरजपजभदन्शदहो वक्रगर्हे ॥ २ ॥

गत्यर्थाद् वक्रे ग्रादेर् गर्हायां यङ् स्यात् । न तु पूर्वोक्ते । तद्युक्ते तु स्यात् ।

खेर् णुः ॥ ३ ॥

यङि परे खेर् णुः स्यात् । पुनः पुनरतिशयेन वा मूत्रयति मोमूत्र्यते । सोसूत्र्यते । सोसूच्यते ।

र्घो ऽनितः ॥ ४ ॥

अनकारेतः खे र्घः स्याद् यङि । अटाट्यते । अशाश्यते । अरार्यते । ऊर्णोणूयते । देदीयते । मेमीयते । जेगीयते । जेह्रीयते । पेपीयते । सेपीयते । तेष्ठीयते । शोशूयते । शेश्वीयते । सास्मर्यते । चेक्रीयते । यङ्ड्यक्ये चर्द्री । संचेष्क्रीयते । विसेसिच्यते । यङुक्तत्वाद्ग षः । वक्रं व्रजति वाव्रज्यते ।

ग्रो र लः ॥ ५ ॥

गिरते रो लः स्याद् यङि । गर्हितं गिरति जेगिल्यते । लोलुप्यते । सासद्यते ।

कोश् चुर् वा ॥ ६ ॥

कोः खेश् चुः स्याद्वा यङि । चोकूयते । कोकूयते ।

नीन् वन्चस्रन्सध्वन्सभ्रन्शकसपतपदस्कन्दाम् ॥ ७ ॥

एषां खेर् नीन् स्याद् यङि । वनीवच्यते ।

जमजपजभदहदन्शभञ्जपशशपो ऽतो नुण् लवयस् तु वा ॥ ८ ॥

जमन्तानां जपादीनां च अदन्तस्य खेर् नुण् स्याद् यङि । लवयान्तस्य तु वा । जञ्जन्यते । जाजायते । जङ्घन्यते ।

ह्न वा घ्री ॥ ९ ॥

जेघ्रीयते ।

जञ्जप्यते । चञ्चल्यते । चाचल्यते । मम्मव्यते । मानव्यते । दन्दप्यते ।

दादप्यते ।

चरफलोर् उच् चोङो न णुः ॥ १० ॥

चरफलोः खेर् नुण् स्याद् यङि । उङ् उकारश्च । तस्य च न णुः ।

चञ्चूर्यते । पम्फुल्यते ।

रीन् ऋत्वतः ॥ ११ ॥

ऋकारवतो धोः खे रीन् स्याद् यङि । नरीनृत्यते ।

व्येस्वपस्यमो जिः ॥ १२ ॥

एषां जिः स्याद् यङि । वेवीयते । सोषुप्यते । सेसिम्यते ।

न वशः ॥ १३ ॥

वष्टेर् जिर् न स्याद् यङि । वावश्यते ।

चायः कीः ॥ १४ ॥

चायतेः कीः स्याद् यङि । चेकीयते ।

घ्राध्मोर् ङीः ॥ १५ ॥

जेघ्रीयते । देध्मीयते ।

शीङो ङय् ये ऽणौ ॥ १६ ॥

शाशय्यते ।

यङो लुग् वापो लुक् पं द्विर् ण्वादि च धूक्तं तु वानि तु नित्यं नोतः ॥ १७ ॥

यङो लुग् वा स्यात् । लुकि सति अपो लुक् पं द्वित्वं खेर् णुरित्यादि कार्यं च स्यात् । धुग्रहणोक्तं तु वा स्यात् । अनि तु नित्यं लुक् स्यात् । उदन्तात् त्व् अनि न स्यात् । बोभवीति । बोभोति । बोभूतः । बोभुवति । अबोभवीत् । अबोभोत् । अबोभूताम् । अबोभुवन् । बोभु-

वांचकार । वनीवञ्चीति । वनीवङ्क्ति । वनीवक्तः । जङ्गमीति । जङ्गन्ति । जङ्गतः । जङ्गमीति । जङ्गमीति । जङ्गमीमि । जङ्गन्मि । जङ्गन्वः । जङ्गन्मः । जङ्घनीति । जङ्घन्ति । जङ्घतः । जङ्घ्नति । जङ्घनाति । चञ्चुरीति । चञ्चूर्ति । चाखातः । चङ्खतः । चङ्खाति । चङ्खनाति । जाजातः । जञ्जन्तः । जञ्जति । जञ्जनाति । देदिवीति । देद्योति । देदेति । देद्युतः । देदितः । देद्युवः । देदिवः । वेविच्छीति । वेवेष्टि । वेविश्वः । वेविच्छुः ।

ह्वाकः खेर् न धेः ॥ १८ ॥

जह्वाति । जह्वेति ।

दन्शो नलोपो वा ॥ १९ ॥

दन्दशीति । दन्दंशीति । दन्दष्टि । दन्दंष्टि ।

निर् न वा ॥ २० ॥

सास्त्रपीति । सास्वप्ति । सोषुपीति । सोपोति ।

ऋणो रिनूरुणौ वा ॥ २१ ॥

ऋणः स्थाने रिनूरुणौ वा स्तो यङ्लुकि । चरिकरीति । चर्करीति । चरीकरीति । चरिकर्ति । चर्कर्ति । चरीकर्ति ।

यङ्लुक्यलोपे ऽरे न गुत्री ॥ २२ ॥

वेभिदिता । मर्मृजिता । अरे क्विप् । वेभेत्ति । मर्मार्ष्टि ।

॥ इति यङ्लुपादः ॥ २० ॥

लेः काम्यक् स्वेच्छायाम् ॥ १ ॥

लेः परः काम्यक् स्यादात्मेच्छायाम् । आत्मनः पुत्रमिच्छति पुत्रकाम्यति ।

क्यो ऽमूव्याद् यू अन् च ॥ २ ॥

मालव्यवर्णाल् लेः क्यः स्यात्स्वेच्छायाम् । तस्मिन् अवर्णे ईः स्यात् ।

ज्ञानीयति । ओदौतो ऽज्वदिति गव्यति । नाव्यति । यङ्ङ्यङ् इति कर्त्रीयति । क्यङ्यच्वौ च । गार्गीयति ।

नलोपः क्यङ्ये ॥ ३ ॥

राजीयति ।

ह्रसात् तयोर् वारे ॥ ४ ॥

ह्रसात् परयोः क्यङ्ययोर् लोपः स्याद्वारे । सन्निधिता । सन्निध्यता । अन्व्यात् किम् । किंकाम्यति । स्वःकाम्यति ।

धनोदकाशनवृषाश्वलेर् ग्रहपानान्ने यागे ऽर्थे ङा डनङ् ङा सन् सन् असनौ क्ये न षः ॥ ५ ॥

धनस्य ग्रहणे ङा । उदकस्य पाने डनङ् । अशनस्य अन्ने ङा । वृषाश्वयोर् यागे सन् । लेर् अर्थे काम्ये सन् असन् च स्यात् क्ये । सः षो न स्यात् । धनायति । उदन्यति । अशनायति । वृषस्यति । अश्वस्यति । दधिस्यति । दध्यस्यति । ग्रहादौ किम् । धनीयति ।

ठडोपमानादाचारे क्यः ॥ ६ ॥

ठाड् डाच् चोपमानात् क्यः स्यादाचारे ऽर्थे । शिवमिवाचरति शिवीयति विष्णुम् । विष्णाविवाचरति विष्णूयति शिवे ।

घाद् ड्यक्यौ सलोपश्च वा गल्भक्लीबहोठात् तु मन् ॥ ७ ॥

घाद् उपमानादाचारे ऽर्थे ड्यक्यौ स्तः । सस्य च वा लोपः । गल्भादेस्तु घ्यावपि मन् । कृष्ण इवाचरति कृष्णायते । कृष्णति । स्वायते । स्वति । स्वामान । त्यान्तत्वाद् आन् । पयायते । पयस्यते । गल्भायते । गल्भते ।

भृशादेश् च्व्यर्थे वा तसलोपश्च ॥ ८ ॥

भृशादिभ्यश् च्व्यर्थे ड्यक्यौ वा स्तः । तस्मिंस् तसलोपश्च । भृशायते । भृशति । भृशीभवति । चेतायते । चेतति । शश्वायते । शश्वति । वेहायते । वेहति ।

डाज्लोहितादेः पं च ॥ ९ ॥

डाजन्ताल् लोहितादेश्च च्व्यर्थे ड्यक्वी वा स्तः । पं च । अपटत् पटद्भवति पटपटायते । पटपटायति । पटपटाति । पटपटास्यात् । लोहितायते । लोहितायति । लोहितति । लोहितीस्यात् । धर्मायते । धर्मायति । धर्मति । धर्मीस्यात् ।

शब्दसुखकष्टादेः कृतिवेदपापे ड्यः ॥ १० ॥

शब्दादेः कृतौ । सुखादेर् अनुभवे । कष्टादेः पापार्थे प्रवृत्तिरित्यस्मिन्नर्थे ड्यः स्यात् । शब्दं करोति शब्दायते । वैरायते । सुखमनुभवति सुखायते । दुःखायते । कष्टं कर्म करोति कष्टायते ।

वाष्पोष्मफेनधूमादुद्वान्तौ ॥ ११ ॥

वाष्पायते । उष्मायते । फेनायते । धूमायते ।

रोमन्थाच्चर्वणे ॥ १२ ॥

रोमन्थायते गौः ।

नमस्तपोवरिवःकण्ड्वादिभ्यः क्यः कृतौ ॥ १३ ॥

नमस्करोति नमस्यति । तपस्यति । वरिवस्यति । कण्डूयति । कण्डूयते । मह्रीयते । चित्रीयते ।

लेः कृत्याख्याने जिः ॥ १४ ॥

लेः परो जिः स्यात्कृतावाख्याने च । प्रश्नं करोति आचष्टे वा प्रश्नयति । ऊढयति । औडिढत् । औजढदित्येके । लुग्नद्वद्विनामिति ईण्नन्तमाचष्ट ईशयति । स्रुग्वन्तमाचष्टे स्रुचयति । स्रग्विणमाचष्टे स्रजयति ।

श्वेताश्वाश्वतरगालोडिताह्वरकस्याश्वतरेतकलोपः ॥ १५ ॥

श्वेताश्वमाचष्टे श्वेतयति । अश्वयति । गालोडयति । आह्वरयति ।

नाप् सत्यार्थवेदैकाज्अतः ॥ १६ ॥

सत्यादेर् एकाचो ऽकारान्तस्य च जौ नाप् स्यात् । न इत् । सत्याप-

यति । अर्थापयति । वेट्टापयति । स्वापयति । वाढाल्लिकेति साधादयः । साध्यति । नेद्यति इत्यादि । प्रशस्त्यमाचष्टे आपयति ।

जिः कल्यादेः ॥ १७ ॥

कल्यादेरर्थविशेषे जिः स्यात् । कलिं गृह्णाति कलयति । अचकलत् । कलयति । अत्रकलत् । कृतयति । अचीकृतत् । अचकृतत् । वर्णयति । व्रचयति । तूस्तानि विकल्पति वितूस्तयति । वस्त्रं संह्रादयति संवस्त्रयति । वर्मणा संनह्यति संवर्मयति । चूर्णैरवधंसते ऽवचूर्णयति । हस्तिनातिक्रामति अतिहस्तयति । वीणया उपगायति उपवीणयति । तूलैरवकुञ्जाति अवतूलयति । श्लोकैरुपस्तौति उपश्लोकयति । सेनयाभिमुखं याति अभिषेणयति । अभिषिषेणयिषति । रूपं पश्यति रूपयति । लोमान्यनुमार्ष्टि अनुलोमयति । हस्तौ निरस्यति अतिहस्तयति । पुच्छमुत्क्षिपति उत्पुच्छयते गौः । भाण्डानि संचिनोति संभाण्डयते । चीवरं संनह्यति परिदधाति वा संचीवरयते भिक्षुः ।

लिचोर्यथेष्टं द्विः कण्ड्वाद्यन्त्ययोस्तु तृतीयानाद्योः ॥ १८ ॥

पुपुत्त्रीयिषति । पुतित्त्रीयिषति । पुत्त्रीयिषिषति । पुत्त्रीयिषिषति । पुपुतित्त्रीयिषिषिषति । अशिश्वीयिषति । अश्वीयिषिषति । अशिश्वीयिषिषिषति । कण्टूयिषिषति ।

॥ इति लिन्युपादेः ॥ २५ ॥

वे पे परानुकृप्रत्यभ्यतिन्नितप्रवल्हपरिमृषव्यापरिरमो वा तूपरमो ऽछे ॥ १ ॥

एभ्यः पे स्याद् वे । उपरमतु वा । न तु छे । पराकरोति । अनुकरोति । प्रतिनिनयति । अभिनिनयति । अतिनिनयति । प्रवल्हति । परिमृष्यति । विरमति । आरमति । परिरमति । उपरमति उपरमते भिक्षुः ।

कम्पान्नार्थेङ्बुधयुधप्रुद्रुस्रुजननशो ऽञिप्राणिघाढाच् च ञेः ॥ २ ॥

चलयति । भोजयति । अध्यापयति । बोधयति । योधयति । प्रावयति । द्रावयति । स्रावयति । जनयति । नाशयति । शाययति कृष्णं यशोदा । प्राणिघात् किम् । शोषयते शालिमर्कः । अढात् किम् । भक्तिं कारयते । अञौ किम् । रूपयते हरिः ।

॥ इति पपादः ॥ २२ ॥

विपराजिपरिव्यवक्रीनिविशानुप्रछो मम् ॥ १ ॥

एभ्यो मं स्याद् घे । विजयते । पराजयते । परिक्रीणीते । निविशते । आनुते । आपृच्छते ।

आदाञो ऽस्वप्रसारे ॥ २ ॥

आदत्ते । स्वप्रसारे तु व्याददाति मुखं कृष्णः ।

आगमेः क्षान्तौ ॥ ३ ॥

आगमयते कालम् ।

पर्यन्ववाङः क्रीडः ॥ ४ ॥

परिक्रीडते । अनुक्रीडते । अवक्रीडते । आक्रीडते ।

समो ऽकूजने ॥ ५ ॥

संक्रीडते । कूजने तु संक्रीडति चक्रम् ।

क्रो ऽपाद् हर्षान्नवासेच्छे चतुष्पाद्वौ सुम् च ॥ ६ ॥

अपस्किरते मत्तः कुक्कुटः श्वा वा । अन्यत्र मल्लो ऽपकिरति मल्लम् । गजो ऽपकिरत्यम्भः ।

शपथाशीर्गत्यनुकारे शपनाथहञः ॥ ७ ॥

कृष्णाय शपते गोपी मोक्षाय नाथते मुनिः ।

पैतृकमनुहरते ऽश्वः ।

प्रतिज्ञानिर्णयप्रकाशे संप्रव्यवाच्च स्थः ॥ ८ ॥

नित्यं शब्दमातिष्ठते । त्वयि तिष्ठते विवादः । रामाय तिष्ठते सीता ।
संतिष्ठते । प्रतिष्ठते । वितिष्ठते । अवतिष्ठते । समस्थित ।

उदो ऽनूर्ध्वेह्ने ॥ ९ ॥

मुक्तावुत्तिष्ठते । अन्यत्र आसनादुत्तिष्ठति । ग्रामाच्छतमुत्तिष्ठति ।

मन्त्रेणोपात् ॥ १० ॥

उपात् स्थो मं स्यादान्त्रकरणे ऽर्थे । गायत्र्योपतिष्ठते ऽर्कं विप्रः ।

मैत्राध्वसंगाराधे ॥ ११ ॥

सन्तमुपतिष्ठते साधुः । गङ्गामुपतिष्ठते पन्थाः । पतिमुपतिष्ठते नारी ।
विष्णुमुपतिष्ठते भक्तः ।

लिप्सायां वा ॥ १२ ॥

भिक्षुर्धार्मिकमुपतिष्ठति उपतिष्ठते वा ।

अढात् ॥ १३ ॥

ज्ञाननुपतिष्ठते ।

समो गम्ऋच्छप्रच्छस्वृश्रुवेत्त्यूर्तिदृशः ॥ १४ ॥

संगच्छते । समगत । समगंस्त । संगमाष्ट । संगंसीष्ट । समृच्छते । संपृच्छते । संस्वरते । संशृणुते । संवित्ते । संविद्रते । संविदते । समियृते ।
संपश्यते । अढात् किम् । गङ्गां संगच्छति ।

गेरु वास्योह्नो ढे च ॥ १५ ॥

निरस्यते । निरस्यति हस्तौ । समूहते । समूहति ।

गेरु ऊहः स्वो ये ऽणौ ॥ १६ ॥

ब्रह्म समुह्यात् ।

आत्माङ्गढाद् अढाच् चाहनयमः ॥ १७ ॥

आत्माङ्गढाद् आङो हनयमो मं स्यात् । अढाच् च । आहत । आवधिष्ट । आहसाताम् । आवधिषाताम् ।

यमः सूचने वा तूद्वाहे ॥ १९ ॥

आयत । उपायत । उपायंस्त ।

आत्माङ्गढादढाच्च किम् । शत्रुमाहन्ति । परशिर आयच्छति ।

व्युत्तपः ॥ २० ॥

वितपत उत्तपते पाणिम् । वितपते । उत्तपते । आत्माङ्गढादढाच्च किम् । महीं वितपत्यर्कः ।

तपो ढाद् यक् च रे ॥ २१ ॥

तप्यते तपस्तापसः । रे किम् । अतप्त ।

सृजः श्राद्ध्यात् तनीण् च ॥ २२ ॥

सृज्यते स्रजं भक्तः । असर्जि । श्राद्ध्यात् किम् । सृजति स्रजं मालिकः ।

निसंव्युपह्वः ॥ २३ ॥

निह्वयते । संह्वयते । विह्वयते । उपह्वयते ।

स्पर्धायाम् आङः ॥ २४ ॥

कृष्णश्चानूरमाह्वयते ।

सूचनावक्षेपणसेवासाहसप्रतियत्नक्थोपयोगे कृञः ॥ २५ ॥

अपकुरुते जनः । श्येनो वर्त्तिकामुपकुरुते । विष्णुं प्रकुरुते । परदारान्प्रकुरुते । एधोदकस्योपस्कुरुते । गीताः प्रकुरुते । शतं प्रकुरुते ।

अधेः शक्तौ ॥ २६ ॥

दैत्यानधिकुरुते कृष्णः ।

शब्दढाढाद् वेः ॥ २७ ॥

स्वरान्विकुरुते वायुः । विकुरुते । शब्दढादढाच्च किम् । चित्तं विकरोति कामः ।

ज्ञानार्चीत्तेपोपनयनभृतिविज्ञानव्ययेषु नीञः ॥ २८ ॥

शास्त्रे नयते । विद्युं नयते । दण्डमुद्यमते । पुत्रमुपनयते । भृत्यमुपनयते । ऋणं विनयते । द्रव्यं विनयते ।

धर्म्यानूर्ध्वात् ॥ २९ ॥

क्रोधं विनयते । धर्म्यं किम् । गुरोः क्रोधं विनयति । अनूर्ध्वं किम् । गण्डं विनयति ।

वृत्त्युत्साहनायने क्रमः परोपक्रमः ॥ ३० ॥

शस्त्रु क्रमते बुद्धिः । धर्माय क्रमते साधुः । सतां श्रीः क्रमते । एवं पराक्रमते । उपक्रमते ।

आङो भोज्ञे ॥ ३१ ॥

भानां सूर्यचन्द्रादीनामुदय ऊर्ध्वगमन आङ्पूर्वात् क्रमो मं स्यात् । आक्रमते ऽर्कः । भोज्ञे किम् । आक्रामति धूनः । त्वं व्याप्नोतीत्यर्थः ।

वेः पद्भिः ॥ ३२ ॥

साधु विक्रमते वाग्मी । पद्भिः किम् । वाग्मिना विक्रामति ।

प्रोपाद् आरम्भे ॥ ३३ ॥

भोक्तुं प्रक्रमते । उपक्रमते ।

वागेः ॥ ३४ ॥

क्रमते । क्रामति ।

निजिवे ज्ञः ॥ ३५ ॥

शास्त्रमपजानाति ।

अकात् ॥ ३६ ॥

सर्पिषो जानीते ।

संप्रतेरस्मृतौ ॥ ३७ ॥

संजानीते । प्रतिजानीते । अस्मृतौ किम् । पुत्रं संजानाति ।

जेर् ङे ऽजौ घे ॥ ३८ ॥

अज्यते यङ् ङं ज्यत्ते यदि घो भवति । तस्मात् ज्यत्वाद् धातोर् घे मं स्याद्स्मृतौ । दर्शयते भवो भक्तान् । अजौ यङ् ङं तच्चेद् घ इति किम् । दर्शयति शंभुं भक्तान्भक्तिः । स्मृतौ तु स्मारयति भक्तान्हरिः ।

ज्ञानयत्नप्रलोभे वदः ॥ ३९ ॥

पाणिनिर्वदते । नेत्रे वदते । शिष्यमुपवदते ।

अनोर् अठात् ॥ ४० ॥

अनुवदते ।

विवादिव्यक्तसल्लोक्तयोः ॥ ४१ ॥

विवदते शिष्याः । व्यक्तं किम् । संप्रवदन्ति खगाः ।

तद्योगे वा ॥ ४२ ॥

विप्रवदते विप्रवदन्ति वैद्याः ।

अवाद् गिरः ॥ ४३ ॥

अवागिरते ।

समः प्रतिज्ञायाम् ॥ ४४ ॥

शतं संगिरते ।

उच्चरः सठात् ॥ ४५ ॥

धर्ममुच्चरते । सठात् किम् । धूम उच्चरति ।

समस् त्र्या ॥ ४६ ॥

अध्वेन संचरते ।

दानः सा चेच् च्यर्थे ॥ ४७ ॥

दास्या संयच्छते कामी । च्यर्थे किम् । दास्या संयच्छति भिक्षां भिक्षवे ।

उपयमो विवाहे ॥ ४८ ॥

रामः सीतामुपायत । उपायंस्त ।

भुजो ऽशने ॥ ४९ ॥

शालीन्भुङ्क्ते । अनशने तु पृथ्वीं भुनक्ति राजा ।

संक्ष्णोः ॥ ५० ॥

शस्त्रं संक्ष्णुते ।

युजिर् उद्ग्युप्र्वो ऽयज्ञपात्रे ॥ ५१ ॥

उद्युङ्क्ते । प्रयुङ्क्ते । उपयुङ्क्ते । यज्ञपात्रे तु प्रयुनक्ति स्रुवम् ।

प्रतारे वञ्चिगर्धेः ॥ ५२ ॥

वटुं वञ्चयते । गर्धयते । प्रतारे किम् । श्येनो ऽहिं वञ्चयति ।

पूजाभिभवे च लापेः ॥ ५३ ॥

जटाभिर्लापयते । श्येनो वर्त्तिकामुल्लापयते । पुत्रमुल्लापयते । एषु किम् ।
घृतं विलापयति ।

मिथ्याकारेर् अभ्यासे ॥ ५४ ॥

पदं मिथ्या कारयते । मिथ्या किम् । साधु पदं कारयति । अभ्यासे
किम् । सकृत्पदं मिथ्या कारयति ।

व्यतीहारे गतिहिंसाशब्दार्थहसाम्यहृवहो ऽनन्यो ऽन्यार्थे ॥ ५५ ॥

व्यतिभवते ऽर्कमिन्दुः । व्यतिहरते । व्यतिवहते । व्यतिजज्ञिरे । व्य-
तिजज्ञिषन् ।

ह्रो ऽस्तेर् एति ॥ ५६ ॥

अस्तेर् हः स्याद् एकारे परे । व्यतिहे ।
गत्यर्थादेस्तु व्यतिसर्पन्ति । व्यतिघ्नन्ति । व्यतिजल्पन्ति । व्यतिहस-
न्ति । अन्यो ऽन्यार्थे तु परस्परं व्यतिलुनन्ति ।

स्मृदृश्यनुज्ञानाप्रतिश्रोः सनः ॥ ५७ ॥

सुस्मूर्षते । दिदृक्षते । जिज्ञासते । शुश्रूषते । अन्यत्र अनुजिज्ञासति ।
आशुश्रूषति । प्रतिशुश्रूषति ।

जिज्ञ्यन्तपिबधेनृद्वदवसदम्रुचादपरिमुह्यायमयसो ऽगिज्ञापवदो ऽग्रन्थो-त्सम्आयमः फलिनि ॥ ५८ ॥

जितो ञ्यन्तपिबादेर् अगिज्ञानातेर् अपवदो ऽग्रन्थोदादिपूर्वयमश्च फलवति घे मं स्यात् । यजते । पाययते । धापयते । नर्तयते । वादयते । वासयते । दमयते । रोचयते । आदयते । परिमोह्यते । आयामयते । आयासयते । जानीते । अपवदते । उद्यच्छते । संयच्छते । आयच्छते । ग्रन्थे तु वेदमुद्यच्छति । फलिनि किम् । यजति याजकः ।

॥ इति मपादः ॥ २३ ॥

ढभावे मन् ॥ १ ॥

धोर् ढे भावे च मं स्यात् ।

रतनोर् यग्इणौ ॥ २ ॥

धो रे परे यक् तनि पर इण् स्याड् ढे भावे च । स्तूयते विष्णुः । स्तूयेत । स्तूयताम् । अस्तूयत । अस्तावि ।

ह्नग्रहदृप्र्अचः सिद्यादेर् निण् वा ॥ ३ ॥

एभ्यः परासां सिडीढीतीथीनां निण् वा स्याड् ढभावे । अस्ताविषातामस्तोषातां हरिहरौ । तुष्टुवे । स्ताविता । स्तविता । स्तोता । स्ताविषीष्ट । स्तोषीष्ट । स्ताविष्यते । स्तोष्यते । अस्ताविष्यत । अस्तोष्यत ।

स्मर्यते । अर्यते । संस्क्रियते ।

नेण् तपो ऽनुतापे ॥ ४ ॥

अन्वतप्त ।

दीयते ।

यन् ञिणत्कृद्इण्य् आतः ॥ ५ ॥

आदन्तानां पन् स्यात् ञिति णिति कृति इणि च । अदायि । अदायि-
पातान् ।

अदिपातान् । हन्यते । अघानि । अवधि । अघानिपातान् । अवधिषा-
तान् । अहसातान् । गृह्यते । अग्राहि । अग्राहिपातान् । अग्रहीषा-
तान् । दृश्यते । अदर्शि । अदर्शिपातान् । अदृक्षातान् । शम्यते नो-
न्हो मुकुन्देन । अशमि । अशामि । अशमिपातान् । अशामिपातान् ।
अशमयिपातान् । अशामयिपातान् ।

भावे मायन् ॥ ६ ॥

मस्यान्ते वचनं भावे प्रयुज्यते । मया भूयते । अभावि । बभूवे । बुभूवे ।
भाविता । भविता । शम्यते मुनिना । अशमि । अक्रामि । अवामि ।
आचामि । आङः किम् । अचमि । व्यश्रमि । व्यश्रामि । अवधि । अ-
जागारि । णौ तु अजागरि । अजागारि ।

भञ्जग्गिलम्भो वेणाणोर् नलोपः ॥ ७ ॥

अभाजि । अभञ्जि । अलाभि । अलम्भि । णौ तु प्रालम्भि ।

ठवट् ठयो ऽठे ॥ ८ ॥

ठन् एव यत्र प्राप्तं ठयः । स च ठवत् स्यात् । न तु ठे सति । तथा च ।

क्रियमाणां तु यत्कर्म स्वयमेव प्रसिध्यति ।
सुकरैः स्वैर्गुणैः कर्तुः कर्मकर्तेति तद्विदुः ॥

स्वयमेव काष्ठं भिद्यते । अभेदि ।

कुपिरञ्जः श्यन्पे वा रे ॥ ९ ॥

कुप्यति । कुप्यते । रज्यति । रज्यते ।

वेण् अनुदुह्नः ॥ १० ॥

अन्तादु दुहश्च इण् स्याद्वा ठये । अकारि । अकृत । अदोहि । अदु-
ग्ध ।

न तपरुधः सठपचदुहः ॥ ११ ॥

तपो रुधः सठाभ्यां पचदुहाभ्यां च इण् न स्याड् ठघे। अतप्त। अरुद्ध। अपक्ताम्रः फलम्। अदुग्ध गौर्दुग्धम्। अत एवानयोर् ठे ऽपि ठवत्त्वम्।

सन्श्रन्थग्रन्थब्रूकॄगॄदुहनमभूषार्थाद् यक् च जिस्रुश्रिमाठात् त्व् अमिण् ॥ १२ ॥

सन्नन्ताद् एर् इण् यक् च न स्याड् ठघे। ज्यन्तादेस्तु मिण्वर्जम्। चिकीर्षते। अचिकीर्षिष्ट। श्रथ्नीते। अश्रन्थिष्ट। ग्रथ्नीते। अग्रन्थिष्ट। ब्रूते। अवोचत। किरते। अकीर्ष्ट। गिरते। अगीर्ष्ट। दुग्धे। अधुक्षत। अदुग्ध। नमते। अनंस्त। तंसते। अतंसिष्ट। कारयते। अचीकरत। अकारिष्ट। अकारयिष्ट। स्नुते। अस्नाविष्ट। अस्नोष्ट। श्रयते। अशिश्रियत। अश्रायिष्ट। अश्रयिष्ट। आहते। आवधिष्ट। आघानिष्ट। आहत।

न्यादिज्यन्ताठगत्यर्था मुख्ये ठे ठत्यमाप्नुयुः। गौणे याचादयः। अन्ये तु यथेष्टं द्विठधुष्विति ॥ १३ ॥

निन्ये विजनम्। अजागरि रजनिम्। अगमि मदम्। अयाचि संभोगम्। गोपी ह्यवमकार्यत भावश्चैनामनन्तेन।

॥ इति ठभावपादः ॥ २४ ॥

भवद्भूतभव्ये त्रिशः क्याद्याः ॥ १ ॥

क्याद्याः क्तयस्तिस्रस्तिस्रः क्रमाद्वर्तमानातीतभविष्यत्सु कालेषु स्युः।

शेते स चित्तशयने मम मीनकूर्म-
कोलो ऽभवद्गृहरिवाममजामदग्न्यः।
यो ऽभूद्बभूव भरताग्रजकृष्णबुद्धः
कल्की सतां च भविता प्रहरिष्यते ऽरीन् ॥

की स्मेनातीते ॥ २ ॥

हन्ति स्म रावणं रामः ।

यावत्पुराभ्यां भव्ये ॥ ३ ॥

यावद्भवति कल्की । पुरा दृश्यते कल्की ।

कदाकर्हिभ्यां वा ॥ ४ ॥

कदा पश्यामि गोविन्दं कर्हि द्रक्ष्यामि शंकरम् ।

किम्भिर् लिप्सायाम् ॥ ५ ॥

डतरडतमन्तयत्तस्य किमो द्वैर्योगे भव्ये क्तौ वा स्याल्लिप्सायाम् । कतरः कतमः को वा भिक्षां दास्यति ददाति वा ।

लिप्स्यसिद्धौ ॥ ६ ॥

लिप्स्येनान्नादिना स्वर्गादेः सिद्धौ सत्यां भव्ये क्तौ वा स्यात् । यो भिक्षां ददाति दास्यति वा । स स्वर्गं याति यास्यति वा ।

ग्याशंसयोः ॥ ७ ॥

ग्या अर्थे प्रेष्यादावाशंसायां च भव्ये क्तौ वा स्यात् । गुरुश्चेदायाति आयास्यति वा । अथ त्वं वेदमधीष्व । वयं तर्कमधीमहे ।

जात्वपिभ्यां सदा लेपे ॥ ८ ॥

जातु निन्दसि गोविन्दमपि निन्दसि शंकरम् ।

कथमा त्यौ च वा ॥ ९ ॥

कथं निन्दस्यजं निन्देः शंभुं देवीं निनिन्दिथ ।

किम्भिः त्योतौ ॥ १० ॥

को निन्दिष्यति लक्ष्मीशं निन्देत्कतर ईश्वरम् ।

अन्यत्राश्रद्धामर्षे ॥ ११ ॥

न श्रद्धे मर्षये नो यत्र गर्हिष्यते हरिम् ।
शिवं गर्हेत को निन्देद्विष्णुं निन्दिष्यतीश्वरम् ॥

किंकिलास्त्यर्थाभ्यां ती ॥ १२ ॥

त्वं किंकिल हृषीकेशं निन्दिष्यसि न मंस्यसे ।

महादेवं चास्ति नाम श्रद्दधे नो न मर्षये ॥

जातुयद्यदायदिभिः खी ॥ १३ ॥

न मर्षये श्रद्दधे नो जातु निन्देज्जनार्दनम् ।

यच्चयत्राभ्यां क्षेपचित्रे च ॥ १४ ॥

यच्च निन्देद्विभुं गर्हेच्चित्रं श्रद्धां न मर्षये ।

चित्रे त्य् अयदिना ॥ १५ ॥

यदिवर्जितेन शब्दमात्रेण योगे चित्रे गम्ये सदा ती स्यात् ।

चित्रं द्रक्ष्यति नामान्धः कृष्णं पश्येद्यदीश्वरम् ।

वाढे ऽप्युताभ्यां खी ॥ १६ ॥

अपि हन्यादघं शंभुरुत दुष्खं जयेदजः ।

प्रौढ्या संभावने ॥ १७ ॥

प्रौढिः सामर्थ्यम् । संभावनं क्रियासु योग्यताध्यवसायः । प्रौढिहेतुक-संभावनोपाधिके ऽर्थे वर्तमानाद् धोः सदा खी स्यात् ।

अपि हिंस्याज्जगद्गाथो महापातकपञ्चकम् ।

श्रद्धार्थैर्वायदि ॥ १८ ॥

श्रद्दधे ऽजं भजेः प्राणैर्भक्ष्यसे ऽजं बभक्थ तम् ।

भव्ये वा फलहेत्वोः ॥ १९ ॥

शं यायाच्चेद्गमेदीशं श्रीशं नंस्यति यास्यति ।

कामोक्ते ऽकच्चिति ॥ २० ॥

कामं भजेद्गवान्भर्गं कच्चिदर्चिष्यते शिवम् ।

गी चेच्छार्थैः ॥ २१ ॥

इच्छामि शर्वं सेवेत श्रीपतिं सेवतां भवान् ।

कानेोक्त इति किम्। इच्छन्करोति।

विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाध्येषणासंप्रश्नप्रार्थनाप्रेष्यप्राप्तकालादौ ॥ २२ ॥

सदा योगे कुर्यात्। इह भुञ्जीत भवान्। इह शयीत भवान्। पुत्रमध्यापयेद्भवान्। किं भो वेदमधीयीय। उत तर्कमधीयीय। भो भोजनं लभेय। प्रेषितस्त्वं गङ्गां गच्छेः। प्राप्तस्ते कालः। तपः कुर्याः। एवं गी।

सनर्धनाशिषेोर्र गी ॥ २३ ॥

अशक्ये ऽध्यवसायः सनर्धना। सिन्धुमपि शोषयाणि।

तुह्येास् तातङ् वाशिषि ॥ २४ ॥

पातु पाताद्वा शिवः। पाहि पाताद्वा शिवः।

मुङ्र्भृशार्थे हि त स्व धन् ॥ २५ ॥

पौनःपुन्ये ऽतिशये चार्थे सदा स्या हि त स्व धम् स्युः। मुङ्र्भृशं वा लुनाति लुलाव लविष्यति वा। लुनीहि लुनीत लुनीध्व लुनीध्वम्।

मास्मेन घीट्यौ ॥ २६ ॥

मास्मशब्देन येागे सदा घीट्यौ स्तः। मास्म भवदुष्यम्। मास्म भूल्लोकः।

मा टी वा ॥ २७ ॥

मायेागे सदा टी स्याद्वा। मा विस्रंसीत् सुखम्। मा विस्रसतु। मा विस्रंस्यति।

प् आशिषि ॥ २८ ॥

जीव्याच्चिरं सङ्घनः।

स्मैषम् त्य् अयद् वतीते ॥ २९ ॥

स्मरणार्थयेागे ऽतीते काले ती स्यात्। यच्चाव्ययं प्रयुज्यते। व्यपवादो ऽयम्।

स्मरन्येनं नंस्यसीशं यत्स्मारस्यानमः शिवम्।

वानेकस्मार्ये ॥ ३० ॥

अनेकस्मार्ये प्रयोक्तरि सति स्मरणार्थैर्योगे ऽतीते काले ती वा स्यात्।

ध्यायसीदं यदीशानं द्रक्ष्यति स्तोष्यते भवान्।

ध्वर्थासंभवे थी ॥ ३१ ॥

धोरर्थस्यानिष्पत्तौ थी स्यात्। ज्ञानं चेदभविष्यत्। सुखमभविष्यत्।

लियुष्मदस्मदि त्यादि त्रिशः ॥ ३२ ॥

लौ युष्मदि अस्मदि च त्यस्यार्थे प्रयुज्यमाने त्यादीणि त्रीणि त्रीणि क्रमात्स्युः।

जानाति यो ऽखिलं यं च न जानीतः श्रुतिस्मृती।
शास्त्राणि च न जानन्ति स मया सेव्यते शिवः ॥
भासि त्वमेको विश्वेश भाथो ऽच्युतशिवौ युवाम्।
भाथ यूयं हरिहरब्रह्माद्याः पाह्यनेकशः ॥
एको भवामि स्म भवे ऽहमादौ दारैरथोभौ स्म भवाव आवाम्।
वयं भवामो बहवः स्म पुत्रैस्त्वद्माययाद्यापि विभो प्रसीद ॥

॥ इति क्तिपादः ॥ २५ ॥

॥ इति त्याद्यन्ताधिकारः समाप्तः ॥

कृद् धोः कभावे ॥ १ ॥

वक्ष्यमाणस् त्यः कृत्संज्ञः स्यात्। स च धोः परः स्यात्। स च के भावे च स्यात्।

सरूपो बाध्यः ॥ २ ॥

समानरूपस् त्यः कृता बाध्यते। न त्वसरूपः।

तव्यानीयया ढभावे ॥ ३ ॥

धोः यप् एते स्युर् ठभावे । चेतव्यम् । चयनीयम् । चेयं पुण्यम् । भ-वितव्यम् । भवनीयम् । भव्यं त्वया ।

नो ऽचो ऽन्तरदुर्गैः प्रागवद् णो ऽख्याभाभूपूक्मगमप्यायवेपानिन्वादेरिदितो ञिन्हसादीनुङन्त् तु वा ॥ ४ ॥

अन्तरो दुर्वर्जगेश्च परस्य णविधिहेतौ सति नस्याचः परस्य णः स्यात् । न तु ख्यादेर् इङ्खादिवर्जेदितश्च । ञ्यन्ताद् ह्सादीनुङन्तु वा । अन्तर्या-णीयम् । प्रयाणीयम् । प्रयापणीयम् । प्रयापनीयम् । प्रकोपणीयम् । प्रकोपनीयम् । ख्यादेस्तु प्रख्यापनीयम् । प्रख्यानीयम् । प्रभापनीयम् । प्रभवनीयम् । प्रपवनीयम् । प्रक्मनीयम् । प्रगमनीयम् । प्रप्यायनीयम् । प्रवेपनीयम् । प्रकम्पनीयम् । इङ्खादेस्तु प्रेङ्खणीयम् ।

खनाद् टेर् ए ये ॥ ५ ॥

खन आदन्तस्य च टेर् एः स्याद् ये परे । खेयम् । देयम् ।

घ्यण् ओत आवश्यके ॥ ६ ॥

उवर्णान्तादवश्यंभावे ऽर्थे घ्यण् स्याद् ठभावे । विप्रेण शुचिना भाव्यम् ।

ह्सृयुआसोः ॥ ७ ॥

ह्सन्ताद् ऋवर्णान्ताद् यौतेर् आसुनोतेश्च घ्यण् स्याद् ठभावे । वाक्यम् । यात्यम् । ग्रन्थ्यम् । वर्ण्यम् । कार्यम् । याव्यम् । आसाव्यम् ।

चजोः कगौ घित्य् असेनन्तगहाद्यजगत्यर्थवञ्चान् ॥ ८ ॥

घिति परे चजोः कगौ स्तः । न तु सेनन्तादेः । पाक्यम् । रोग्यम् । ग-तौ तु वञ्च्यम् । अन्यत्र वङ्क्यं काष्ठम् ।

नावश्यके त्यजयजप्रवचां च घ्यणि ॥ ९ ॥

आवश्यके ऽर्थे एषां च चजोः कगौ न स्तो घ्यणि । अवश्यं पाच्यम् । त्याज्यः । याज्यः । प्रवाच्यम् ।

भक्षवचानिप्रयुजो ऽन्नाशब्दशक्ये ॥ १० ॥

भुजो भक्ष्ये ऽर्थे वचो ऽशब्दे ऽर्थे निप्रपूर्वस्य युजः शक्ये ऽर्थे चजोः कगौ न स्तो घ्यणि । भोज्यमन्नम् । वाच्यम् । नियोज्यः । प्रयोज्यः । एषु किम् । भोग्या भूः । वाक्यं पदसमुदायः । नियोक्तुमर्हतीति नियोग्यः प्रभुः ।

पाय्यधाय्यप्रणाय्यानाय्यकुण्डपाय्यसंचाय्यराजसूयसांनाय्यनिकाय्यपरिचाय्योपचाय्यचित्याग्निचित्यासमूह्यामावास्यामावस्यायाज्याः ॥ ११ ॥

एते घ्यणन्ता निपात्यन्ते । पाय्यं मानम् । दधात्यग्निमिति धाय्या सामिधेनी । धाय्या ऋत्विजः । प्रणाय्यो ऽसंमतः प्रियो वा । आनाय्यो दक्षिणाग्निः । कुण्डैः पीयते ऽत्र सोम इति कुण्डपाय्यः क्रतुः । संचाय्यः क्रतुः । राज्ञा सूयते राजसूयः क्रतुः । सांनाय्यं हविः । निकाय्यो निवासः । परिचाय्यो ऽग्निः । उपचाय्यो ऽग्निः । चित्यो ऽग्निः । अग्नेश्चयनमग्निचित्या । समूह्यो ऽग्निः । संवाह्य इत्यर्थः । अमा सह वसतो ऽस्यां चन्द्रार्काविव्यमावास्या । अमावस्या । यजत्यनयेति याज्या । निपातो ऽर्थविशेषे ।

पुशकसहतकचतयतशसो ऽचमत्रपरपलपत्रपदभो यो भजत्रपयजानमस्तु वा ॥ १२ ॥

पवर्गान्तात् शकादेश्च चमादिवर्जाद् यः स्याद् घ्यणर्थे । भजादेस्तु वा । रम्यम् । शक्यम् । सह्यम् । तक्यम् । चत्यम् । यत्यम् । शस्यम् । भज्यम् । भाग्यम् । त्रप्यम् । त्राप्यम् । यज्यम् । याज्यम् । आनम्यम् । आनाम्यम् । चमादेस्तु आचाम्यम् । वाप्यम् । राप्यम् । लाप्यम् । त्राप्यम् । दाभ्यम् । अनकारनिर्देशात् ।

ण्य् आलभो मुण् ॥ १३ ॥

आलम्भ्या गौः ।

उपात् स्तुतौ ॥ १४ ॥

उपपूर्वस्य लभो मुण् स्याद् यकारे प्रशंसायाम् । उपलम्भ्यः साधुः । स्तुतौ किम् । उपलभ्यमस्मात्किंचित् ।

गदमदयमचराचरो ऽगेर् यः ॥ १५ ॥

अगिभ्य एभ्यो यः स्याड् ढभावे । गद्यम् । मद्यम् । यम्यम् । चर्यम् । आचर्यम् । अगेः किम् । प्रगाद्यम् । अभिचार्यम् ।

पण्यावद्यवर्याचार्यवह्यजय्यक्षय्यक्रय्यार्योपसर्याजर्यम् ॥ १६ ॥

एते यान्ता निपात्यन्ते । पण्यं विक्रेयम् । अवद्यमनिष्टम् । वर्या कन्या । वर्यं श्रेष्ठम् । आचार्यो गुरुः । उह्यते ऽनेनेति वह्यं शकटम् । जेतुं शक्यं जय्यम् । एवं क्षय्यम् । क्रय्यं हट्टे प्रसारितम् । अर्यः स्वामी वैश्यो वा । उपस्रियत इत्युपसर्या ऋतुमती । न जीर्यतीत्यजर्यं संगतम् ।

दृभृजुषस्त्वृण्शास्ऋदुङ्वृञो ऽकृपचृतऋचपाणिसृजसमवसृजः क्यप् ॥ १७ ॥

द्रादेर् ऋकारोङो वृञश्च कृपादिवर्जात् क्यप् स्याड् ढभावे ।

स्वस्य तन् पिति ॥ १८ ॥

स्वान्तस्य तन् स्यात् पिति परे । आदृत्यः । भृत्यः । जुष्यः । स्तुत्यः । इत्यः । शिष्यः । वृध्यः । वृत्यः । कृपादेस्तु कल्प्यम् । चर्त्यम् । अर्च्यम् । पाणिसर्ग्या समवसर्ग्या रज्जुः ।

कृवृषमृजगुहदुहशंससंभृप्रत्यपिग्रहो वा ॥ १९ ॥

एभ्यः क्यप् स्याद्वा ढभावे । कृत्यं कार्यम् । वृष्यं वर्ष्यम् । मृज्यं मार्ग्यम् । गुह्यं गोह्यम् । दुह्यं दोह्यम् । शस्यं शंस्यम् । संभृत्यः संभार्यः । प्रतिगृह्यं प्रतिग्राह्यम् । अपिगृह्यमपग्राह्यम् ।

गृह्यविनीयविपूयजित्यासूर्यरुच्याव्यच्यभिद्योद्ध्यपुष्यसिध्यतिप्याज्ययुग्यकृष्टपच्यकुप्यभार्याः ॥ २० ॥

एते क्यबन्ता निपात्यन्ते । गृह्यं पदम् । कृष्णगृह्यः कृष्णवर्ग्यः । गृह्यो ऽस्वैरी । ग्रामगृह्या ग्रामबाह्याः । विनीयः कल्कः । विपूयो मुञ्जः ।

त्रित्या हलिः । सरतीति सूर्यः । एवं रुच्यः । अव्यध्यः । कूलं भिनत्तीति भिद्यो नदः । वार्युज्जतीति उद्यो नदः । कार्यं पुज्जातीति पुष्यो नक्षत्रम् । कार्यं साधयतीति सिध्यः । स एव तिष्यो ऽपि । आज्यं घृतम् । युग्यं वाहनम् । कृष्टे स्वयं पच्यत इति कृष्टपच्यो व्रीहिः । कुप्यं सुवर्णाद्यपाभ्यान्यो धातुविशेषः । भार्या वधूः । भार्या क्षत्रिया ।

लेः वदः वयवूयौ ॥ २५ ॥

लेः पराद् वदः वयवूयौ स्तो ऽभावे । ब्रह्मणा उद्यत इति ब्रह्मोद्या ब्रह्मवद्या कथा ।

मृषोद्यं नित्यम् ॥ २२ ॥

भूकृनः वयव् भावे न तप् च ॥ २३ ॥

लेः पराभ्यानाभ्यां भावे वयव् स्यात् । कृनो नस्य तप् च । ब्रह्मभूयं ब्रह्मत्वम् । ब्रह्मकृत्या ।

धोः केलिमो ऽवे ॥ २४ ॥

धोः केलिमः स्याद् ऽवे । स्वयमेव पच्यत इति पचेलिमास्ताण्डुलाः ।

ते त्याः शक्यार्हप्रेष्यानुज्ञाप्राप्तकाले वा ॥ २५ ॥

तव्यादयो त्यसंज्ञाः स्युः । ते च शक्यार्थेषु वा स्युः । वोढुं शक्यो वोढव्यो वहनीयो वाह्यः । स्तोतुमर्हः स्तोतव्यः स्तवनीयः स्तुत्यः । प्रेषितस्त्वम् । त्वया गन्तव्यं गमनीयं गम्यम् । अनुज्ञातस्त्वम् । त्वयाध्येतव्यमध्ययनीयमध्येयम् । प्राप्तस्ते कालः । त्वया ध्यातव्यं ध्यानीयं ध्येयम् ।

॥ इति त्यपादः ॥

तृणाकौ धे ॥ २६ ॥

धेस् तृणाकौ स्तो धे । करोतीति कर्ता । कारकः । दरिद्रायकः ।

गलेचोपक्रमाद्गह्वरकौ हे ॥ २७ ॥

एतौ निपात्येते ।

मार्ह्णात् क्रमो नेन् तृणः ॥ २८ ॥

प्रक्रान्ता । उपक्रान्ता । अन्यत्र क्रामिता ।

अह्लनन्दिपचादेर् णिन् अनान् घे ॥ २९ ॥

अह्लादेर् णिन् नन्द्यादेर् अनः पचादेर् अन् स्याद् घे । आह्ली । स्थायी । प्रयायिणी । नन्दनः । विचक्षणः । जनार्दनः । मधुसूदनः । लवनः । पचः । देवः । लेल्यः । लोलुवः । रोहयः । लोलूयः ।

चिक्लिदचक्रसचराचरचलाचलपतापतवदावदघनाघनपाटूपटा वा ॥ ३० ॥

एते ऽन्ता निपात्यन्ते । पक्षे क्लेदः । क्रसः । चरः । चलः । पतः । वदः । हनः । पटः ।

रात्रेर् मन् वा कृति ॥ ३१ ॥

रात्रिंचरः । रात्रिचरः । रात्रिमटः । रात्र्यटः ।

कॄगृज्ञाप्रीक्षिपः को दुहो घङ् च ॥ ३२ ॥

क्रादेर् क्षिपान्तस्य च कः स्याद् घे । तस्मिंश्च दुहो घङ् स्यात् । किरः । गिरः । ज्ञः । प्रियः । क्षिपः । भूरुहः । कामदुघा गौः ।

हनजनाद्गमादेर् डः ॥ ३३ ॥

हनो जन आदन्ताद् गमादेश्च डः स्याद् घे । शोकापहः । वराहः । सरसिजम् । पङ्कजम् । अजः । गोदः । द्विपः । प्रहः । आशुगः । नगः । अगः । गिरिशः । वारि चरतीति वार्मी हंसः ।

घेट्ध्मापाघ्राभ्यः शः ॥ ३४ ॥

एभ्यः शः स्याद् घे । उद्धयः । उत्पश्यः । उत्पिबः । उज्जिघ्रः । उद्धमः ।

साक्षिसातिचेतिविदिविधारिपारिलिम्पविन्दो ऽगेः ॥ ३५ ॥

अगिभ्य एभ्यः शः स्याद् घे । साद्यः । सातयः । चेतयः । वेद्यः । एतयः । धारयः । पारयः । लिम्पः । विन्दः । गोविन्दः । अरविन्दम् ।

डुनीभूह्वलाद्यासुसंस्रारु णो वा ॥ ३६ ॥

अगिभ्य एभ्यो णाः स्याद्वा घे । दावः । द्वः । नायः । नयः । भावः । भवः । ह्वालः । ह्वलः । चालः । चलः । आस्रावः । आस्रवः । संस्रावः । संस्रवः ।

घासव्यधेणात्तनद्दावद्वसः ॥ ३७ ॥

एभ्यो णाः स्याद् घे । घासः । व्याधः । अत्यायः । अवतानः । दायः । धायः । अवहारः । अवसायः ।

नृत्खनरञ्जः पकः ॥ ३८ ॥

एभ्यः पकः स्याद् घे । नर्तकी । खनकी । रञ्जकी ।

गो णानद्भावौ ॥ ३९ ॥

गायतेरेतौ घे स्तः । गायनी । गायकः ।

ह्रायनः ॥ ४० ॥

अयं निपात्यते । भावं ह्रातीति ह्रायनो वर्षः । अम्बु ह्रातीति ह्रायनो व्रीहिः ।

प्रुदुसुसृत्वो ऽकः ॥ ४१ ॥

एभ्यो ऽकः स्याद् घे । प्रवकः । द्रवकः । स्रवकः । सरकः । लवकः ।

आशिषि ॥ ४२ ॥

जीवतादिति जीवकः ।

नाम्न्यन्येऽपि तिक् च ॥ ४३ ॥

एभ्य आशिषि अन्येऽपि कृताः स्युः । तिक् च संज्ञायाम् । देवरातः । रक्तिः ।

सतिसातौ वा सक्तिश्च ॥ ४४ ॥

एतौ निपात्यौ ।

ढात् षण् ॥ ४५ ॥

ढात् पराद् धोः षण् स्याद् घे । कुम्भकारः । अघटं घटं करोतीति घटीकारः ।

हनचरगप् टक् ॥ ४६ ॥

ढात् पराद् हनश् चरो गायतेश्च टक् स्याद् घे । पापघ्नः । कुरुचरः । सामगः ।

सृकुप् टः ॥ ४७ ॥

ढात् पराभ्यामाभ्यां टः स्याद् घे । पुरःसरी । यशस्करी विद्या । भास्करः सूर्यः । क्षपाकरश्चन्द्रः । कर्मकरी दासी ।

शकृत्स्तम्बाद् दृतिनाथात् फलेरजोमलाद् देववातात् कृह्ग्रहाप इः ॥ ४८ ॥

एभ्यः परेभ्यः क्रमादेभ्य इः स्याद् घे । शकृत्करिर्वत्सः । स्तम्बकरिर्व्रीहिः । दृतिहरिः श्वा । नाथहरिः पशुः । फलेग्रहिः । रजोग्रहिः । मलग्रहिः । देवापिः । वातापिः ।

कुक्ष्यात्मोदराद् भुः खिः ॥ ४९ ॥

एभ्यः पराद् भृञः खिः स्याद् घे ।

खित्य् अव्याज्अरुषो मन्स्वौ द्वीक्वान्तत्वं त्व् एकाज्इचः ॥ ५० ॥

व्यवर्जस्याजन्तस्यारुषश्च मन् स्वश् च स्यात् । एकाज्इचस् तु द्वीक्वान्तत्वं स्यात् खिदन्ते धौ परे । कुक्षिंभरिः । आत्मंभरिः । उदरंभरिः ।

खश् एजेः ॥ ५१ ॥

ढात् पराद् एजयतेः खश् स्याद् घे । जनमेजयः ।

मन्यात् स्वार्थे ॥ ५२ ॥

ढात् पराद् मन्यात् खश् स्याद् घे । आत्मानं गां मन्यते गांमन्यः । श्रियंमन्या ।

मुञ्जकूलास्यपुष्पाद् धेटः ॥ ५३ ॥

एभ्यः पराद् धेटः खश् स्याद् घे । मुञ्जंधयः । कूलंधयः । आस्यंधयः । पुष्पंधयः । मुञ्जंधयी । धेटष् टित्वाद् ईप् ।

नाडीशुनीस्तनकरमुष्टिपाणिनासिकाद् ध्मश्च ॥ ५४ ॥

एभ्यः पराद् ध्मो धेटश्च खश् स्याद् घे । नाडिंधमः । नाडिंधयः ।

घटीखारीवाताद् विध्वरुस्तिलाद् असूर्योग्राल् ललाटाद् मितनखमानाद् ध्मातुदृदृशतपपचः ॥ ५५ ॥

एभ्यः परेभ्यः क्रमादेतेभ्यः खश् स्याद् घे । घटिंधमः । खारिंधमः । वातंधमः । विधुंतुदः । अरुंतुदः । असूर्यंपश्यः । उग्रंपश्यः । ललाटंतपः । मितंपचः । अल्पंपचः । नखंपचः । मानंपचः । द्रोणंपचः ।

कूलाद् उद्रुज्उद्वहः ॥ ५६ ॥

कूलादाभ्यां खश् स्याद् घे । कूलमुद्रुजा नदी । कूलमुद्वहः समुद्रः ।

प्रियवशाद् भयर्तिमेघात् सर्वकूलाब्भ्रकरीषाद् वदकृकषः खः ॥ ५७ ॥

एभ्यः परेभ्यः क्रमादेतेभ्यः खः स्याद् घे । प्रियंवदः । वशंवदः । भयंकरः । ऋतिंकरः । मेघंकरः । सर्वंकषः । कूलंकषः । अब्भ्रंकषः । करीषंकषः ।

क्षेमप्रियमद्रात् कुर् वा ॥ ५८ ॥

एभ्यः कृञः खो वा स्याद् घे । क्षेमंकरः । प्रियंकरः । मद्रंकरः । पक्षे क्षेमकारः ।

भावधे त्व् आशिताद्भुवः ॥ ५९ ॥

आशिताद् भुवः खः स्याद् घे भावे धे च । आशितं भवत्यनेनेति आशितंभव ओदनः । आशितंभवं वर्तते ।

तॄभृवृदॄजिधृतपयमदममदलिहगमसहाजो नाम्नि ॥ ६० ॥

एभ्यः खः स्यात्संज्ञायाम् । रथेन तरतीति रथंतरः । विश्वंभरः । पतिंवरा । पुरंदरः । भगंदरः । धनंजयः । वसुंधरा । शत्रुंतपः । वाचंयमः ।

अरिंदमः । इरया माद्यतीति इरंमदः । वहंलिहः । भुजंगमः । सर्वंसहः । वातमजः ।

शर्धंजहोरंगमोरगतुरंगमतुरगविहंगमविहगभुजंगमभुजगपतंगमपतगप्लवंगमप्लवगाः ॥ ६१ ॥

एते खान्ता निपात्यन्ते । शर्धं जहातीति शर्धंजहो माषः । उरसा गच्छतीति उरंगमः । उरगः । विहायसा गच्छतीति विहंगमः । विहगः ।

नग्नपलितप्रियान्धस्थूलसुभगाढ्यात् कुः खनट् धे च्व्यर्थे ॥ ६२ ॥

एभ्यः परात् कृञः खनट् स्याद् धे च्व्यर्थे । अनग्नो नग्नः क्रियते ऽनेनेति नग्नंकरणम् । पलितंकरणम् । प्रियंकरणम् । अन्धंकरणम् । स्थूलंकरणम् । सुभगंकरणम् । आढ्यंकरणम् ।

भुवो घे खिष्णुखुकञौ ॥ ६३ ॥

नग्नादिभ्यः पराद् भुवश् च्व्यर्थ एतौ घे स्तः । नग्नंभविष्णुः । नग्नंभावुकः ।

ढाद् भजवहसहो विण् ॥ ६४ ॥

ढात् परेभ्य एभ्यो विण् स्याद् घे । सुखभाग् । प्रष्ठवाड् । तुरापाड् ।

अनडुच्श्वेतवाहादिः ॥ ६५ ॥

एते विणन्ता निपात्यन्ते । अनो वहतीति अनड्वान्वृषः । श्वेतैरुह्यते श्वेतवा इन्द्रः । अवयजतीति अवयाः । उक्थानि शंसतीति उक्थशा यजमानः । पुरोडा हविः पुरोडाशः ।

क्रमगमखनसनजनो विट् ॥ ६६ ॥

एभ्यो विट् स्याद् घे ।

विड्वनोरु ञ ॥ ६७ ॥

घोरत्तस्य डा स्याद् विटि वनि च । उदधिक्राः । अग्रेगाः । विपश्चाः । गोपाः । अब्जाः ।

त्रासृडसृङ्सृमन्क्वनिब्वनिब्विच्क्विपः ॥ ६८ ॥

घोरेते स्युः । नीयते ऽनेनेति नेत्रम् । दंष्ट्रा । नष्ट्री । योक्त्रम् । योत्रम् । उरुव्यचाः । नृचक्षाः । रक्षः । चक्षुः । सर्पिः । सुष्ठु ददातीति सुदामा । सुगन्मा ।

क्वब्रतोर् नेम् ॥ ६९ ॥

कृतो क्वब्रस्य ब्रस्य तोम् च इम् न स्यात् । सुशर्मा । सुपीवा । प्रातरित्वा । सुत्वा । भूरिदावा । वारित्रावा । सोमपाः । रेट् । रोट् । क्रुङ् । युङ् । प्रत्यङ् । अक्षणूः । मित्रशीः । आशीः । गीः । वङ्भृङ् । घृतस्पृक् । शल्याद् । क्रव्याद् ।

छादेस् त्रमन्क्विसघे स्वः ॥ ७० ॥

छादयतेः स्वः स्यात् त्रे मनि क्वाव् इसि घे च । छत्रम् । छद्म । छदिः । तनुच्छद् । उरश्छदः ।

ददृन् तुङ्वाक्प्राट्श्रीस्रूद्रुव्यायतस्तूकटप्रूपरिव्राड्दिद्युत्जगद्दधृक्स्रग्उष्णिहः ॥ ७१ ॥

एते क्विबन्ता निपात्यन्ते । दीर्यतीति ददृत् । तुल्होत्यनयेति तुङः । वक्त्यनयेति वाक् । पृच्छतीति प्राट् । अयत्येना श्रीः । स्रवतीति स्रूः । द्रवतीति द्रूः । नवतीति नूः । आयतं स्तौति आयतस्तूः । कटं प्रवते कटप्रूः । परिव्रजति परिव्राट् । द्योतते दिद्युत् । गच्छतीति जगत् । धृष्णोतीति दधृक् । सृज्यत इति स्रग् । ऊर्ध्वं स्निह्यतीति उष्णिग् ।

त्रि घें ऽस्यः ॥ ७२ ॥

अस्यो त्रि घः स्यात् । मित्रं ह्वयतीति मित्रहुः ।

वेश्याप्यां वौ ॥ ७३ ॥

एषां जि र्घः स्यात् क्वौ । ऊः । धीः । आपीः । ध्याप्योर् अत एव जिः ।
जन्ऊङो झस्य् अणौ चातिकि ॥ ७४ ॥

जनन्तस्योङो र्घः स्याद् अणौ झसे क्वौ च । न तु तिकि । प्रशान् ।
श्रिवावमवज्वरत्वरो व् ऊङ् उङा जमे च ॥ ७५ ॥

एषां व उङा सह ऊट् स्यात् क्वौ झसि अणौ जमे च । श्रूः । ऊः ।
मूः । जूः । तूः ।
राच् छ्वोर् लोपः ॥ ७६ ॥

रात् परयोश् छकारवकारयोर् लोपः स्यात् क्वौ झस्य् अणौ जमे च ।
मुर्छा मूः । धुर्वी धूः ।
आद् ऊटो व्रिः ॥ ७७ ॥

अवर्णात् परस्योटो व्रिः स्यात् । जनानवतीति जनौः ।
यममनतनगमो ऽन्तलोपः क्वौ ॥ ७८ ॥

संयत् । परिमत् । परीतत् । संगत् ।
श्रिविश्वग्देवस्य टेर् अद्र्य् अन्चौ क्वौ ॥ ७९ ॥

श्रेर् विश्वचो देवस्य च टेर् अद्रिः स्यात् क्विबन्ते ऽञ्चतौ । सर्वानञ्चती-
ति सर्वद्र्यङ् । विश्वद्र्यङ् । देवद्र्यङ् ।
अमुद्र्यङ् अमुमुयङ् अदमुयङ् अदद्र्यङ् ॥ ८० ॥

अमुमञ्चतीत्यर्थ एते निपात्यन्ते ।
सह सं तिरः सध्रि समि तिरि ॥ ८१ ॥

एषां क्रमादेते स्युः क्विबन्ते ऽञ्चतौ । सध्र्यङ् । सम्यङ् । तिर्यङ् ।
वीरुहो धङ् क्वौ ॥ ८२ ॥

वीरुद् ।
तदादिभवत्समानान्योपमानाद् दृशप् टक्सक्क्विपो ढे ॥ ८३ ॥

तदादेर् भवतः समानाद् अन्यस्माच्चोपमानाद् दृश एते स्युर् ढे ।

श्रेर् ङा ॥ ८४ ॥

श्रेर् ङा स्याट् टगाद्यन्ते दृशि । स इव दृश्यते तादृशः । तादृक्षः । तादृक् । भवादृशः ।

समानेदंकिमदः सेक्य्अमूः ॥ ८५ ॥

एषां स्थाने स ई की अमू एते क्रमात्स्युष् टगाद्यन्ते दृशि । सदृशः । ईदृशः । कीदृशः । अमूदृशः ।

अन्यादृशः ।

॥ इति तृन्नादिपादः ॥

क्तक्तवतू भूते ढभावे घे ॥ ८६ ॥

घोर् अतीते ऽर्थे ढभावे क्तः । घे क्तवतुः स्यात् । उकाव् इतौ । स्तुतस्त्वया विष्णुः । स्नातं मया । विष्णुर्विश्वं कृतवान् ।

क्षे र्घो ऽढे भावदैन्याक्रोशे तु वा ॥ ८७ ॥

क्षे र्घः स्यात् । न तु ढे । भावदैन्याक्रोशे तु वा । तयोः परयोः ।

सूल्वाद्य्ओदिद्द्रक्षीयलस्यातो न तो ऽपृमुर्ह्ख्याध्यामदो दश् च ॥ ८८ ॥

स्वादेर् ल्वादेर् ओकारेतो दान्ताद् रेफात् क्षीशब्दाद् यलस्ययुक्ताकारान्तात् परयोस् तयोस् तस्य नः स्यात् । पूर्वस्य च दस्य नः । न तु प्रादिभ्यः । क्षीणः । क्षीणवान् । अढे किम् । क्षितः कामो मया ।

वृङ्श्रिञ्ऊर्णोः कितो नेम् ॥ ८९ ॥

वृञो वृङ ऋदन्ताद् उवर्णान्ताच् श्रिञ ऊर्णोश्च कित इम् न स्यात् । सूनः । सूनवान् ।

दीनः । दीनवान् । लूनः । जीनः । रुग्नः । भुग्नः । प्रह्लीणः । मिन्नः । निर्विण्णः । प्यानः । ग्लानः । श्राणः । प्रादेस्तु पूर्तः । मूर्तः । ख्यातः । ध्यातः । मत्तः ।

वृतः । भृतः । श्रितः । ऊर्णुतः ।

दिव्यूश्रन्थश्यो ऽत्रिगीषात्रास्पर्शे न तस् तयोः ॥ ९० ॥

दिवेः श्रत्रिगीषायाम् श्रश्चतेः श्रन्थे श्यायतेः श्रस्पर्शे ऽर्थे तयोस् तस्य नः स्यात् । श्राद्यूनः । सनक्रः ।

घनस्पर्शे श्यो त्रिः ॥ ९१ ॥

घने स्पर्शे चार्थे श्यो त्रिः स्यात् तयोः । शीनं घृतम् । त्रिगीषादौ तु शूतम् । उदक्तमुदकं कूपात् । शीतं त्रलम् । घनस्पर्शे किम । संश्यानो वृश्चिकः । शीतात्संकुचित इत्यर्थः ।

प्रतेः ॥ ९२ ॥

प्रतिपूर्वस्य श्यो त्रिः स्यात् तयोः । प्रतिशीनः ।

श्रभ्यवाद् वा ॥ ९३ ॥

श्रभ्यवात् परस्य श्यो त्रिः स्याद्वा तयोः । श्रभिशीनः । श्रभिश्यानः । श्रवशीनः । श्रवश्यानः ।

पिजो ह्वे न तो ग्रासे ॥ ९४ ॥

पिजः परस्य तयोस् तस्य नः स्याड् ह्वे ग्रासे वाच्ये । सिनो ग्रासः स्वयमेव ।

पूजो नाशे ॥ ९५ ॥

पूनो नष्टः । श्रन्यत्र पूतः ।

ङ्यो र्घश्च ॥ ९६ ॥

श्राभ्यां तयोस् तस्य नः स्यात् । तयो र्घश्च । हूनः । गूनः ।

व्रश्चेः कड् च ॥ ९७ ॥

व्रश्चेस् तयोस् तस्य नः स्यात् । व्रश्चेः कड् च । वृक्णः ।

क्ष्रीग्रात्रोन्दनुदविन्दो वा ॥ ९८ ॥

एभ्यस् तयोस् तस्य नः स्याद्वा । ह्रीणः । ह्रीतः । घ्राणः । घ्रातः । त्राणः । त्रातः । उन्नः । उत्तः । नुन्नः । नुत्तः । विन्नः । वित्तः ।

क्षैप्रुप्पचो मकवः ॥ ९९ ॥

एभ्यस् तयोस् तस्य म क व एते क्रमात्स्युः । क्षामः । प्रुष्कः । पक्वः ।

प्रस्त्यो म वा जिप्र् च ॥ १०० ॥

प्रस्त्यस् तयोस् तस्य मः स्याद्वा । तस्य जिप्र् च । प्रस्तीमः । प्रस्तीतः । प्रात् किम् । संस्त्यानः ।

निर्वाणभित्तर्णवित्तपुल्लोत्पुल्लसंपुल्लप्रपुल्लक्षीवकृशपरिकृशोल्लाघाः ॥ १०१ ॥

एते क्तान्ता निपात्यन्ते । निर्वाणः शान्तः । निर्वाणं मुक्तिः । भित्तं खण्डम् । ऋणं विशोध्यम् । वित्तं धनम् । वित्तः प्रतीतः । पुल्लो विकसितः । एवमुत्पुल्लसंपुल्लप्रपुल्लाः । क्षीवो मत्तः । कृशस्तनुः परिकृशश्च । उल्लाघो नीरुजः ।

क्षुधवसपूजार्थान्चागार्ध्यार्थलुभः क्त्वप् चेम् ॥ १०२ ॥

एभ्यः परयोस् तयोः क्त्वप् चेम् स्यात् । क्षुधितः । उषितः । अञ्चितः । लुभितः । गतौ तु अक्तः । गार्ध्ये तु लुब्धः ।

पूक्लिशवमजपव्याश्वसस् तयोर्वा ॥ १०३ ॥

एभ्यस्तयोर् इम् स्याद्वा ।

पूशीधृषमिदक्ष्विदस्विदक्षमार्थमृषां सेमोर् णुः ॥ १०४ ॥

एषां णुः स्यात्तयोः सेमोः । पवितः । पूतः ।

क्लिशितः । क्लिष्टः । वमितः । वान्तः । जपितः । जप्तः । विश्वसितः । विश्वस्तः । आश्वसितः । आश्वस्तः । शयितम् । धर्षितम् । मेदितम् । क्ष्वेदितम् । स्वेदितम् । मर्षितम् । क्षमार्थः किम् । अपमृषितं वाक्यम् ।

भावादिढे वोदुङो ऽव्वतः ॥ १०५ ॥

विद्धितोप उडुङो भावादिठयोर् गुर् वा स्यात्तयोः सेनोः। द्योतितं द्युतितं तेन। अनपस्तु क्षुधितम्।

लोपो ञेः ॥ १०६ ॥

ञेर् लोपः स्यात्तयोः सेनोः। भावितः। भावितवान्।

नेम् डीश्वीदिद्वेनो ऽपत्यनेकान्तुनिष्कुषः ॥ १०७ ॥

डीङः श्वयतेर् ईकारेतो विकल्पितेनश्च पत्यादिवर्जात् तयोर् इम् न स्यात्। डीनः। शूनः। दीप्तः। गूढः। हृतः। ततः। पत्यादेस्तु पतितः। दरिद्रितः। निष्कुषितः।

आदितः ॥ १०८ ॥

आकारेतस् तयोर् इम् न स्यात्। मिन्नः।

भावादिठे वा ॥ १०९ ॥

मिन्नं मेदितं तेन। प्रमिन्नः प्रमेदितः सः।

शकेर् ठे ॥ ११० ॥

शकितो ऽर्चितुं शिवस्तेन शक्तः।

क्षुब्धवाढस्वान्तध्वान्तफाण्टकष्टघुष्टलग्नम्लिष्टविरिब्धधृष्टविशस्तपरिवृढदृढधृतवृत्ताभ्यर्णाः ॥ १११ ॥

एते ठान्ता निपात्यन्ते। क्षुब्धो मन्थः। वाढं भृशम्। स्वान्तं मनः। ध्वान्तं तमः। फाण्टं कषायभेदः। कष्टं कृच्छ्रम्। घुष्टं शब्दितम्। लग्नं सक्तम्। म्लिष्टमस्पष्टम्। विरिब्धः स्वरः। धृष्टः प्रगल्भः। विशस्तः। परिवृढः प्रभुः। दृढो बली। धृतं पद्यम्। वृत्तो गुणश्छात्रेण। अभ्यर्णं समीपम्।

नेम् संनिव्यर्दः ॥ ११२ ॥

संनिविपूर्वाद् अर्देतेस् तयोर् इम् न स्यात्। समर्णः। न्यर्णः। व्यर्णः।

वा रुषामत्वरसंघुषास्वनः ॥ ११३ ॥

एत्यस् तयोर् इम् न स्याद्वा । हृष्टः । हृषितः । श्रान्तः । श्रमितः । कृष्टः । कृषितः । तूर्णः । त्वरितः । संघुष्टः । संघुषितः । आस्वान्तः । आस्वनितः ।

दान्तशान्तपूर्णदस्तस्पष्टच्छन्नज्ञता वा ॥ ११४ ॥

एते ज्यक्ताः क्तान्ता निपात्यन्ते वा । पक्षे दमितः । शमितः । पूरितः । दासितः । स्थाशितः । क्षादितः । ज्ञपितः ।

स्फायः स्फी वा ॥ ११५ ॥

स्फीतः । स्फीतवान् । स्फातः । स्फातवान्

प्यायो ऽगेः प्य् अस्वाङ्गे तु वा ॥ ११६ ॥

अगेः प्यायः पी स्यात्तयोः । स्वङ्गादन्यत्र तु वा स्यात् । पीनं मुखम् । पीनः प्यानः स्वेदः ।

आङो ऽन्यूधसोः ॥ ११७ ॥

आङः परस्य प्यायः पी स्यात्तयोरन्यूधसोः । आपीनो ऽन्युः । आपीनमूधः ।

ह्लादेः स्वः स्नौ च ॥ ११८ ॥

ह्लादेः स्वः स्यात्तयोः स्नौ च । प्रह्लस्नः ।

दोसोमास्थां डिस् त्य् अणौ ॥ ११९ ॥

एषां डिः स्याद् अणौ तकारे परे । दितः । सितः । मितः । स्थितः ।

क्षाशेर् वा ॥ १२० ॥

क्षितः । क्षातः । शितः । शातः ।

शो व्रते नित्यम् ॥ १२१ ॥

संशितं व्रतम् ।

धाजो क्तिः ॥ १२२ ॥

धाजो क्तिः स्याद् अणौ ते परे । क्तितः ।

चरफलो ऽद् उः ॥ १२३ ॥

अनयोर् अकार उः स्याद् अणौ ते । प्रफुल्लः ।

दद् दो ऽधः ॥ १२४ ॥

दासंज्ञकस्य धावर्जस्य दत् स्याद् अणौ ते । दत्तः । अधः किम् । धीतः ।

ग्यचस् त वा ॥ १२५ ॥

गेर् अचः परस्याधो दस् तो वा स्याद् अणौ ते । प्रत्तः । प्रदत्तः ।

र्घो दाते गीचः ॥ १२६ ॥

नीत्तम् । इचः किम् । प्रत्तम् । दाते किम् । निर्दत्तम् ।

जग्धो ऽदो यपि च ॥ १२७ ॥

अदो जग्धः स्याद् अणौ ते यपि च । जग्धः ।

घे चादिढे क्तः ॥ १२८ ॥

आदिढे विहितः क्तो घे स्याड् ढभावयोश्च । प्रकृतः कटं सः । प्रकृतः कटस्तेन । क्षे र्घ इति प्रक्षीणः सः । प्रक्षीणं प्रक्षितं तेन । क्षीणः क्षितो ऽयं तपस्वी । क्षीणायुः । क्षितायुः ।

गत्यर्थाढशीस्थासवसजनजॄश्लिषरुहः ॥ १२९ ॥

एभ्यो घे क्तः स्याड् ढभावयोश्च । गङ्गां गतः । कृष्णं प्राप्तः । शयितः । शेषमधिशयितो विष्णुः । वैकुण्ठमधिष्ठितः । शिवमुपासितः । हरिदिनमुपोषितः । राममनुजातो ऽच्युतः । विश्वमनुजीर्णो ऽनन्तः । लक्ष्मीमाश्लिष्टो मुकुन्दः । गरुडमधिरूढो गोविन्दः ।

ध्रौव्यगत्यदनार्थाड् डे च ॥ १३० ॥

निश्चलार्थाद् गत्यर्थाद् भोजनार्थाच्च क्तो डे स्याड् ढभावघेषु च ।

मुकुन्दस्यासितमिदं यातं रमापतेः ।
भुक्तमेतदनन्तस्येत्यूचुर्गोप्यो दिदृक्षवः ॥

ज्ञार्चेच्छार्थशीच्शीलादेः सति ॥ १३१ ॥

एभ्यो वर्तमाने क्तः स्यात् । विदितः । पूजितः । वाञ्छितः । इद्धः । शीलितः । शिवो ऽनुवर्तते ।

ठीपमवत् क्वसुकानौ ॥ १३२ ॥

धोर् एतौ क्रमाट् ठ्याः पमवत् स्तः । बभज्वान् । जजागर्वान् । जजागृवान् । दुद्यूवान् । दिदिवान् । विविश्वान् । विविच्छ्वान् ।

वसोर् घस्एकाज्र्इण्आत इम् ॥ १३३ ॥

घस एकाचो ऽर्तेर् इण आदन्ताच्च वसोर् इम् स्यात् । नान्यतः । जक्षिवान् । आदिवान् । आरिवान् । ईयिवान् । ददिवान् ।

ह्नगमदृशविशविन्दो वा ॥ १३४ ॥

एभ्यो वसोर् इम् स्याद्वा । जघ्निवान् । जघन्वान् । जग्मिवान् । जगन्वान् । ददृशिवान् । ददृश्वान् । विविशिवान् । विविश्वान् । विविदिवान् । विविद्वान् ।

दाश्वान् साह्वान् मीढ्वान् ॥ १३५ ॥

एते वस्वन्ता निपात्यन्ते ।

चक्राणः । जजागराणः । जजाग्राणः । अनूचानः ।

कीपमवच् शतृशानौ ॥ १३६ ॥

धोः शतृशानौ क्रमात् क्याः पमवत् तौ स्तः । पचन् ।

शाने ऽतो मन् ॥ १३७ ॥

अकारस्य मन् स्याच् शाने । पचमानः ।

य् आसो ऽस्य ॥ १३८ ॥

आसः परस्यास्य शानस्य आ ई स्यात् । आसीनः ।

वेत्तेः शतुः क्वसुर् वा ॥ १३९ ॥

विद्वान् । विदन् ।

शक्तिवयस्ताच्छील्ये शतुः शानः ॥ १४० ॥

शत्रुं निघ्नानः । कवचं बिभ्राणः । भोगं भुञ्जानः ।

तीपनवत् स्यतृस्यमानौ ॥ १४१ ॥

धोः स्यतृस्यमानौ क्रमात् त्याः पनवत् तौ स्तः । करिष्यन् । करिष्यमाणः ।

॥ इति क्तादिपादः ॥

ञिभ्राजभूसह्रुचचरवृतवृधप्रजनापत्रपालंकृनिराक्रुउद्मदपतपच इष्णुर् घे ॥१४२॥

एभ्य इष्णुः स्याद् घे । कारयिष्णुः । भ्राजिष्णुः । भविष्णुः । सह्रिष्णुः । रोचिष्णुः । चरिष्णुः । वर्तिष्णुः । वर्धिष्णुः । प्रजनिष्णुः । अपत्रपिष्णुः । अलंकरिष्णुः । निराकरिष्णुः । उद्मदिष्णुः । उत्पतिष्णुः । उत्पचिष्णुः ।

ष्णुक् भूज्ञेः ॥ १४३ ॥

आभ्यां ष्णुक् स्याद् घे । भूष्णुः । जिष्णुः ।

ग्लाम्लास्थाक्षिपचपरिमृजः स्नुः ॥ १४४ ॥

एभ्यः स्नुः स्याद् घे । ग्लास्नुः । म्लास्नुः । स्थास्नुः । क्षेष्णुः । पक्ष्णुः । परिमार्क्ष्णुः ।

क्षिपत्रसगृधधृषः क्नुः ॥ १४५ ॥

एभ्यः क्नुः स्याद् घे । क्षिप्नुः । त्रस्नुः । गृध्नुः । धृष्णुः ।

शृस्थाभूकनगमह्नलपवृपपतपदो जुकः ॥ १४६ ॥

एभ्यो जुकः स्याद् घे । शारुकः । स्थायुकः । भावुकः । कामुकः । गामुकः । घातुकः । लापुकः । वर्षुकः । पातुकः । पादुकः ।

भिक्षजल्पकुट्टलुण्टवृञः पाकः ॥ १४७ ॥

एभ्यः पाकः स्याद् घे । भिक्षाकी । जल्पाकी । कुट्टाकी । लुण्टाकी । वराकी ।

पतिगृह्णिस्पृह्णिशीङ आलुः ॥ १४८ ॥

एभ्य आलुः स्याद् घे । पतयालुः । गृह्यालुः । स्पृह्यालुः । शयालुः ।
शतसदसिधेदो रुः ॥ १४९ ॥

एभ्यो रुः स्याद् घे । शत्रुः । सद्रुः । सेरुः । धारुः । दारुः ।
घसस्र्अदः क्मरः ॥ १५० ॥

एभ्यः क्मरः स्याद् घे । घस्मरः । सृमरः । अद्मरः ।
मिद्भासभन्जो घुरः ॥ १५१ ॥

एभ्यो घुरः स्याद् घे । मेदुरः । भासुरः । भङ्गुरः ।
छिद्भिद्विदः कुरः ॥ १५२ ॥

एभ्यः कुरः स्याद् घे । छिदुरः । भिदुरः । विदुरः ।
जागृयङुन्तयजजपवददन्श ऊकः ॥ १५३ ॥

एभ्य ऊकः स्याद् घे । जागरूकः । यायजूकः । जञ्जपूकः । वावदूकः ।
दन्दशूकः ।
यङुन्तचलपतसह्वह्वः किः ॥ १५४ ॥

एभ्यः किः स्याद् घे । चाचलिः । पापतिः । सासह्विः । वावह्विः ।
द्विश् चाद्र्उङ्लोपिनः ॥ १५५ ॥

आदन्ताद् ऋवर्णान्ताद् उङ्लोपिनश्च किः स्याद् घे । तेषां च द्वित्वम् ।
ददिः । चक्रिः । जग्मिः ।
यायायभासकसस्थेशपिशप्रमदो वरः ॥ १५६ ॥

यायावरः । भास्वरः । कस्वरः । स्थावरः । ईश्वरः । पेश्वरः । प्रमद्वरः ।
क्ष्वरप् सृजीण्नशगमस् त मश् च ॥ १५७ ॥

एभ्यः क्ष्वरप् स्याद् घे मस्य च तः । सृत्वरी । जित्वरी । इत्वरी । नश्व-
री । गत्वरी ।
ह्विन्सदीपकम्पाजसस्मिङ्कमनमो रः ॥ १५८ ॥

ह्विंस्रः । दीप्रः । कम्प्रः । अजस्रः । स्मेरः । कम्रः । नम्रः ।

सन्भिक्षाशन्स उः ॥ १५९ ॥

एभ्य उः स्याद् घे । रिप्सुः । भिक्षुः । आशंसुः ।

विन्द्विच्छू ॥ १६० ॥

एतौ निपात्यौ । वेत्तीति विन्दुः । इच्छतीति इच्छुः ।

स्वपतृषधृषो ङनज् ॥ १६१ ॥

एभ्यो ङनज् स्याद् घे । स्वप्नग् । तृष्णग् । धृष्णग् ।

शृवन्द आरुः ॥ १६२ ॥

आभ्यान् आरुः स्याद् घे । शरारुः । वन्दारुः ।

क्रुल्लुकौ भियः ॥ १६३ ॥

भीरुः । भीलुकः ।

स्पृह्गिगृह्गिश्रुदृजेर् आय्यः ॥ १६४ ॥

एभ्य आय्यः स्याद् घे । स्पृह्याय्यः । गृह्याय्यः । श्रवाय्यः । दराय्यः । जयाय्यः ।

गण्डिमण्डिजिजनिनन्दिभ्यो ऽन्तः ॥ १६५ ॥

एभ्यो ऽन्तः स्याद् घे । गण्डयन्तः । मण्डयन्तः । जयन्तः । जनयन्तः । नन्दयन्तः ।

स्तनिगदिमदिहृदिदूषेर् इत्नुः ॥ १६६ ॥

एभ्य इत्नुः स्याद् घे । स्तनयित्नुः । गदयित्नुः । मदयित्नुः । हृदयित्नुः । दूषयित्नुः ।

कॄगॄजागुः क्विः ॥ १६७ ॥

एभ्यः क्विः स्याद् घे । कीर्विः । गीर्विः । जागृविः ।

स्वयंशंविसंप्राद् भुवो डुः ॥ १६८ ॥

एभ्यो डुः स्याद् घे । स्वयंभुः । शंभुः । विभुः । संभुः । प्रभुः ।

ल्वॠधूखनसूचरपूसह इत्रो घे ॥ १६९ ॥

एभ्य इत्रः स्याद् घे । लवित्रम् । अरित्रम् । धवित्रम् । खनित्रम् । सवित्रम् । चरित्रम् । पवित्रम् । सहित्रम् ।

घञ्अल्अनटो ऽघे ॥ १७० ॥

घोर् एते स्युः । न तु घे । प्राकारः । पादः । दासः । उपाध्यायः । प्रासादः । समाजः । शमः । कामः । वामः । आचामः । अमः । आमः । यमः । यामः । विश्रमः । विश्रामः ।

कभावे ऽमी ॥ १७१ ॥

प्रघसः । वधः । धरः । करः । निलयः । समजः । संमदः । मयः । लयः । ज्ञानम् । मानम् । दानम् । प्रवेपणम् । वयनम् । अजनम् । दरिद्राणम् । शयनम् ।

ष्ठीवनसीवने वा ॥ १७२ ॥

पक्षे ष्ठेवनम् । सेवनम् ।

मुण् लभो ऽनेकदुःसोर् गेः खल्घञोः ॥ १७३ ॥

केवलदुःसुवर्जाद् गेः परस्य लभो मुण् स्यात् खलि घञि च । प्रलम्भः । अन्यत्र दुर्लाभः । एकेति किम् । अतिदुर्लम्भः ।

स्यदैधावोदहिमश्रथप्रश्रथस्फारस्फालरागकायनिकायाकायाः ॥ १७४ ॥

एते घञन्ता निपात्यन्ते । स्यदो वेगः । एध इध्मम् । अवोदो ऽवक्लेदः । हिमश्रथो हिमश्रन्थनम् । प्रश्रथः प्रश्रन्थनम् । स्फारः स्फोरणम् । स्फालः स्फोलनम् । रज्यते ऽनेनेति रागः । कायो देहः । निकायो निवासः । आकायश्चितिः ।

खनो डडरेकेकवकाः ॥ १७५ ॥

आखः । आखरः । आखनिकः । आखनिकवकः ।

व्याप्तौ भावे णिन् ॥ १७६ ॥

धोर् भावे णिन् स्याद् व्याप्तौ सत्याम्। णिन्नन्तात् स्वार्थे ष्णः। सां-राविणं वर्त्तते।

व्यतीहारे णान् स्त्री ॥ १७७ ॥

धोर् भावे णान् स्याद् व्यतीहारे। तदन्तश्च स्त्रियां ज्ञेयः। णानन्तात् स्वार्थे ष्णः। व्यावहारी।

ट्वितो ऽथुर् भावे ॥ १७८ ॥

टुकारितो धोर् अथुः स्याद् भावे। वेपथुः।

ड्वितस् तज्जे त्रिमक् ॥ १७९ ॥

डुकारितो धोस् त्रिमक् स्याद् धर्वान्निष्पन्ने। करणाज्जातं कृत्रिमम्।

स्वपरक्षयतप्रछविच्छयाचयत्नो नङ् भावे न ञिः ॥ १८० ॥

एभ्यो भावे नङ् स्यात्। न च ञिः। स्वप्नः। रक्ष्णः। यत्नः। प्रश्नः। विश्नः। याच्ञा। यज्ञः।

किस् दो ऽन्तरगेः ॥ १८१ ॥

अन्तरो गेश् च पराद् दासंज्ञकात् किः स्याद्भावे। अन्तर्धिः। आदिः।

ठाड् डे ॥ १८२ ॥

ठात् पराद् दः किः स्याड् डे। वारिधिः। पयोनिधिः।

क्तिः स्त्र्य् अघे ॥ १८३ ॥

धोः क्तिः स्यात्। न तु घे। तदन्तश्च स्त्रीलिङ्गः। कृतिः। बुद्धिः। स्मृतिः। प्रकृतिः। श्रुतिः। कृत्तिः। ज्ञादेः स्वः तौ च। प्रह्लत्तिः। भूतिः। फुल्तिः।

कॄगॄज्याग्लाम्लाह्लाल्वादेर् निः ॥ १८४ ॥

एभ्यः परस्याः क्तेर् निः स्यात्। कीर्णिः। गीर्णिः। ज्यानिः। ग्लानिः। म्लानिः। ह्लानिः। लूनिः। पूर्णिः।

मानिर्कीर्तिपूर्तिभूति स्यातिह्नोतियौतिवर्तीनाम् ॥ १८५ ॥

एते त्यबन्ता निपात्यन्ते ।

शीव्रजयजविदसुञासमनचरभृअटाट्येणसमजनिपतनिसदः क्यप् ॥ १८६ ॥

एभ्यो भावे क्यप् स्यात् । तदन्तश्च स्त्रियाम् । शय्या । व्रज्या । इज्या । विद्या । सुत्या । आस्या । मन्या । चर्या । भृत्या । अटाट्या । इत्या । समज्या । निपत्या । निषद्या ।

कृः शश् च ॥ १८७ ॥

करोतेः शः स्यात् क्यप् च भावे । स च स्त्रियाम् । क्रिया । कृत्या ।

सृजागृर् यः ॥ १८८ ॥

आभ्यां यः स्याद् भावे । स च स्त्रियाम् । परिसर्या । जागर्या ।

शन्सत्याद् अः ॥ १८९ ॥

आभ्याम् अः स्यात् । स च स्त्रियाम् । प्रशंसा । दिदृक्षा । अटाट्या । कण्डूया ।

सेम्क्तात् सरोः ॥ १९० ॥

यस्मात् क्तो विहितः सेम् । स सेम्क्तः । तस्माद् हलन्तो धोर् अः स्यात् । स च स्त्रियाम् । ईहा । जागरा । सेम्क्तात् किम् । नीतिः । शुद्धिः ।

तुलेच्छाकराशताराराधाधारागोधाव्हाराकारेखालेखाचूडाः ॥ १९१ ॥

एते आन्ता निपात्यन्ते । चोदना । चूडा ।

भीषिचिन्तिपूजिकथिकुम्बिचर्चिस्पृहितोलिदोलिपिद्भिदाद्यात्त्रपटादेर् ङः ॥ १९२ ॥

एभ्यो भावे ङः स्यात् । स च स्त्रियाम् । भीषा । चिन्ता । पूजा । कथा । कुम्बा । चर्चा । स्पृहा । तोला । दोला । पचा । भिदा । छिदा । गुहा । विदा । क्षिपा । जना । पीडा । सरा । वसा । एजा । घटा । व्यथा । त्वरा ।

आतो ऽन्तःश्रद्गोः ॥ १९३ ॥

एभ्यः पराद् आदन्ताद् ङः स्यात् । स च स्त्रियाम् । अन्तर्धा । श्रद्धा । संज्ञा । प्रमा ।

जीपिश्रन्थिग्रन्थिवेत्तिवन्दासो ऽनः ॥ १९४ ॥

एभ्यो ऽनः स्यात् । स च स्त्रियाम् । कारणा । ईषणा । श्रन्थना । ग्रन्थना । वेदना । वन्दना । आसना ।

प्रश्नाख्याने णिः ॥ १९५ ॥

प्रश्न आख्याने च धोर् णिः स्यात् । स च स्त्रियाम् । कां कारिमकार्षीः । सर्वां कारिमकार्षम् ।

नजो ऽन्य् आक्रोशे स्त्री ॥ १९६ ॥

नजः पराद् धोर् अनिः स्यादाक्रोशे । स च स्त्रियाम् । अजीवनिस्ते भूयात् । अप्रयाणिः ।

ईषद्दुःसोः खल् भावे ठे ॥ १९७ ॥

एभ्यः पराद् धोः खल् स्याद् भावे ठे च । ईषदाढ्यंभवं भवता । दुराढ्यंभवं भवता । ईषत्करः कटस्त्वया । दुष्करः । सुकरः ।

आतो ऽनो ऽदरिद्रः ॥ १९८ ॥

दरिद्रावर्जाद् आदन्ताद् ईषद्दुःसोः पराद् अनः स्याद् भावे ठे च । ईषत्पानः । दुष्पानः । सुपानः ।

दृशशासयुधधृषनृषो वा ॥ १९९ ॥

ईषद्दुःसोः परेभ्य एभ्यो ऽनः स्याद् भावे ठे च वा । सुदर्शनः । सुदर्शः । दुःशासनः । दुःशासः । दुर्योधनः । दुर्योधः । सुधर्षणः । सुधर्षः । ईषन्नर्षणः । ईषन्नर्षः ।

तादर्थ्ये चतुम् ॥ २०० ॥

धोश् चतुम् स्यात् तादर्थ्ये । कृष्णं द्रष्टुं याति ।

क्त्वाच् वा निषेधे ऽलंखलुना ॥ २०१ ॥

निषेधार्थयोर् अलंखल्वोर् योगे धोः क्त्वाच् स्याद्वा भावे । अलं दत्त्वा । अलं दानेन । खलु पीत्वा । खलु पानेन ।

पूर्वकाले ॥ २०२ ॥

पूर्वस्मिन्काले स्थिताद् धोः क्त्वाच् स्यात् । विष्णुं नत्वा स्तौति ।

न कित् स्कन्दस्यन्दः ॥ २०३ ॥

स्कन्त्वा । स्यन्त्वा ।

सेम् अक्षुधकुषक्लिशगुधमृडमृदवदवसग्रहः ॥ २०४ ॥

धोः पर इम्सहितः क्त्वाच् किद् न स्यात् । न तु क्षुधादेः । शयित्वा । सेम् किम् । श्रुत्वा । क्षुधादेः किम् । क्षुधित्वा ।

तृपमृषकृशवन्चलुन्च्ऋतो वा ॥ २०५ ॥

एभ्यः सेम् क्त्वाच् किद् न स्याद्वा । तर्षित्वा । मर्षित्वा । कर्शित्वा । वञ्चित्वा । लुञ्चित्वा । अर्तित्वा । पक्षे तृपित्वा इत्यादि ।

थफाद् न्ङः ॥ २०६ ॥

नकारोङस् थान्तात् फान्ताच् च सेम् क्त्वाच् किद् न स्याद्वा । श्रन्थित्वा । श्रथित्वा । ग्रन्थित्वा । ग्रथित्वा । गुम्फित्वा । गुफित्वा । नुङः किम् । कोथित्वा । रेफित्वा ।

नश्जो ऽनिमः ॥ २०७ ॥

नशो जान्ताच्च नुङो ऽनिमः परः क्त्वाच् किद् न स्याद्वा । नष्ट्वा । नंष्ट्वा । भक्त्वा । भङ्क्त्वा । अनिमः किम् । अञ्जित्वा ।

व्युङो ऽय्वो हसादेरिति द्योतित्वा । द्युतित्वा । लेखित्वा । लिखित्वा । रुदित्वा । विदित्वा । मुषित्वा । अय्वः किम् । क्रोयित्वा । देवित्वा । हसादेः किम् । एषित्वा । ओषित्वा ।

पूक्लिश्उदित इम् ॥ २०८ ॥

एभ्यः क्त्वाच इम् स्याद्वा । पवित्वा । पत्वा । क्लिशित्वा । क्लिष्ट्वा । शमित्वा । शान्त्वा ।

क्रमो र्घो वा ॥ २०९ ॥

क्रमित्वा । क्रान्त्वा । क्रत्वा ।

जॄव्रश्चो न जिः ॥ २१० ॥

आभ्यां क्त्वाच इम् स्यात् । न तु व्रश्चेर् जिः । जरित्वा । व्रश्चित्वा ।

हाको हिः ॥ २११ ॥

हित्वा ।

ध्याद् अनञः क्त्वो यप् से ॥ २१२ ॥

नञ्वर्जाद् ध्यात् पराद् धोः क्त्वो यप् स्यात् से सति । प्रकर्षेण कृत्वा प्रकृत्य । प्रवत्य । प्रतत्य । प्रहत्य । उदज्य । प्रदाय । प्रमाय । प्रगाय । प्रहाय । प्रपाय । प्रस्थाय । दीङ्ष्ठ्यामिति यपि ङा । प्रदाय । मिम्योर्यण्णाविति प्रमाय । प्रमीय । प्रलाय । प्रलीय ।

म्लोपो वानिमः ॥ २१३ ॥

अनिमो मस्य यपि वा लोपः स्यात् । प्रणत्य । प्रणम्य ।

घोर् जेर् अयः ॥ २१४ ॥

घुपूर्वस्य जेर् अयः स्याद् यपि । विगणय्य । घोः किम् । संप्रधार्य ।

वापः ॥ २१५ ॥

आपः परस्य जेर् अयः स्याद्वा यपि । प्रापय्य । प्राप्य ।

वा मेक्ष्योर् मिक्ष्यौ ॥ २१६ ॥

मेङो मिः क्षेः क्षी स्याद्वा यपि । अपमित्य । अपमाय । प्रक्षित्य । प्रक्षीय ।

न वेज्याव्यो जिः ॥ २१७ ॥

एषां जिर् न स्याद् यपि । प्रवाय । प्रज्याय । प्रव्याय ।

संपरिव्यो वा ॥ २१८ ॥

आभ्यां व्येञो ञिर् वा स्यात्। संवीय। संव्याय। परिवीय। परिव्याय।

चणम् वाभीक्ष्ण्ये पूर्वकाले ॥ २१९ ॥

धोः पूर्वकाले चणम् वा स्यात् पौनःपुन्ये। स्मृत्वा स्मृत्वा नमसि। स्मारं स्मारं नमसि।

कृतो ये यत्र विहितास्तत्र नूनं भवन्ति ते।
कृद्धोः कभाव इत्युक्तेरन्यत्रापि प्रयोगतः ॥

तथा च।

कृत्तद्धितसमासानामभिधानं नियामकम्।
लक्षणं त्वनभिज्ञानां तदभिज्ञानसूचकम् ॥

बहुलं ब्रह्मणि ॥ २२० ॥

यदिदं लौकिकप्रयोगव्युत्पत्तौ लक्षणमुक्तम्। तद्वैदिकप्रयोगोत्पत्तौ बहुलं ज्ञेयम्। क्वचिद्विहितं स्यात्। क्वचिद्विषिद्धं स्यात्। क्वचिद्वा स्यात्। क्वचित्ततो ऽन्यत्रापीत्यर्थः। यथा पूर्वेभिः। नद्यैः। ब्राह्मणास इत्यादि वेदे सिद्धम्। ब्रह्मशब्दो ऽत्र मङ्गलार्थः।

॥ इतीक्ष्वादिपादः ॥

॥ इति कृदन्ताध्यायः ॥ २६ ॥

॥ इत्याचार्यचक्रचूडामणिश्रीलश्रीवोपदेवगोस्वामिविरचितं मुग्धबोधं व्याकरणं समाप्तम् ॥

गीर्वाणवाणीवदनं मुकुन्द-
संकीर्तनं चेत्सुभगं हि लोके ।
सुदुर्लभं तच्च न मुग्धबोधा-
दृ लभ्यते ऽतः पठनीयमेतद् ॥

विद्वद्धनेश्वरच्छात्रो भिषक्केशवनन्दनः ।
वोपदेवश्चकारेदं विप्रो वेदपदास्पदम् ॥

कोर्वीचन्पतिनेव पन्नगपुरी शम्राह्निनेवागव-
दैनंकेन विदुष्मती वसुमती मुख्येन संख्यावताम् ।
सो ऽयं व्याकरणार्णवैकतरणिश्चातुर्यचिन्तामणि-
श्रीमत्कोविदगर्वपर्वतपविः श्रीवोपदेवः कविः ॥

Alphabetisches Verzeichniss der Sûtra's.

अ.

अइउऋलृक् . . I. 1.

अं अः नुवी I. 17.

अक्ष्णो ऽचक्षुषि VI. 77.

अगेर्ष्यान् IX. 15.

अघ्यक्ताच्येष्पिः III. 23.

अच आरालैर्ज्रिः I. 7.

अचो ऽल्लोपो र्घश्च III. 147.

अठात् XXIII. 13, 36.

अतो ऽद्वृव्युः II. 48.

अत्वसो ऽधोः सौ . . III. 108.

अदसः सेरौः III. 157.

अधिकेशार्थोपाधिभ्याम् V. 31.

अधेः शक्तौ XXIII. 26.

अनः VI. 66.

अनडुच्चतुरो . . III. 104.

अनडुच्छ्वेतवाह्वादिः XXVI. 65.

अनादूः III. 103.

अनुस्सिद्धेरभुवः VIII. 36.

अनोरठात् XXIII. 40.

अन्जः सेरिन् XIV. 4.

अन्तो ऽद्वेः IX. 28.

अन्त्याजादिष्टिः III. 15.

अन्यारभ्यार्थाराद्वह्निर्विनर्ते . . V. 21.

अन्यैश्चाश्रद्धामर्षे XXV. 11.

अप्यनो नित्यम् III. 168.

अभोभगोअघोभ्यो ऽवे लुप् II. 49.

अभ्यवाद्वा XXVI. 93.

अमुद्र्यङ्मुमुयङ् . . XXVI. 80.

अयां य्वोर्लुब्वा II. 16.

अर्वणो ऽनञस्तुङ् . . III. 118.

अवाद्गिरः XXIII. 43.

अस्प्रजायाः VI. 26.

अह्नो ऽह्नो ऽनीने VII. 18.

आ.

आ अम्शसोः III. 69.
आ क्तिनभवि III. 31.
आगमेः क्षान्तौ XXIII. 3.
आङो ऽन्धूधसोः XXVI. 117.
आङो भोद्गमे XXIII. 31.
आतो ऽनो ऽदरिद्रः XXVI. 198.
आतो ऽन्तःश्रद्धेः XXVI. 193.
आत्माङ्गठादठाच्चाह्नयसः XXIII. 17.
आत्सुमानः III. 36.
आदाञो ऽस्वप्रसारे XXIII. 2
आदिगेचोर्णुव्री II. 2.
आदितः XXVI. 108.
आदिस्तः VII. 113.
आदीपोः III. 167.
आदूढो व्रिः XXVI. 77.
आवीव्हसात्सेर्लोपः III. 71.
आश्वत्स्वर्यप्सु I. 3.
आशिषि XXVI. 42.

इ.

इगुङुर्नडीस्य . . VIII. 132
इङो ऽरलेङ्णुः I. 6.
इणस्तन्लोपः VIII. 117.
इण्वदिकः IX. 16.
इतो ऽस्य जाते VII. 80.
इत्कृते I. 2.
इदमो ऽयमियं . . III. 126.

ई.

ईष्वाम्वस्यात् IV. 5.
ईषद्दुःसोः खल्भावे ढे XXVI. 197.

उ.

उङ्णपाच्चचि व वा II. 22.
उच्चरः सढात् XXIII. 45.
उतो ऽयुङ्रुच्छ्वादेश . . IV. 29.
उदः सः स्थास्तम्भोः III. 170.
उदो ऽनूर्ध्वेहे XXIII. 9.
उपयमो विवाहे XXIII. 48.
उपात्स्तुतौ XXVI. 14.
उस्येचीम्यण्वराचि लोपः VIII. 83.
उहस्युङ् III. 163.

ऊ.

ऊर्वष्ठीवं पदष्ठीवं . . VI. 8.

ऋ.

ऋक्यक् II. 24.
ऋचः VI. 74.
ऋच्छो णुष्ट्याम् XIII. 2.
ऋणप्रवसनवत्सर . . II. 9.
ऋतो ङा तत्पुत्रे . . VI. 5.
ऋतो ङो डुः III. 64.
ऋद्रिः शयग्लीपे VIII. 93.
ऋद्रो ये VII. 20.

ॠ.

ॠतो णुः किति ठ्याम् VIII. 99.
ॠदिरणावुर . . VIII. 101.

ए.

एङो ऽतः II. 17.
एङ्ङाड्यानि III. 142.
एचो युत्स्वम् III. 96.
एचो ऽशित्याः VIII. 81.
एरी व्वे III. 159.
एवे ऽनियोगे II. 6.

ओ.

ओदौतो ऽड्वत् . . VII. 9
ओरौ घौ III. 68.
ओर्लोपो ऽकद्रु . . VII. 6.

क.

क+पौ× मुन्यौ I. 18.
कखपफयोर्मुन्यौ II. 47.
कतियतिततियावत् . . VII. 94.
कत्कवौ चाग्न्युष्णे VI. 96.
कत्क्वच्चित्रथवदे VI. 92.
कथना खी च वा XXV. 9.
कदाकर्हिभ्यां वा XXV. 4.
कभावे ऽमी XXVI. 171.
कम ऋतो गुपूधूप . . VIII. 64.
कम्पान्नार्थेङ्बुध . . XXII. 2.
कर्मक्रियाविशेषणा . . V. 2.
कल्याणीसुभगा . . VII. 7.
कव्याद्यनेकाचो ऽस्याद् . . III. 59.
कांस्कान्नॄंः पि वा II. 35.

काक्षे VI. 93.
काप्यनाशीरके . . IV. 6.
कामुकसङ्घार्थक्तेन V. 27.
कानोक्ते ऽकच्चिति XXV. 20.
कात्स्न्र्यायत्त्योः . . VII. 85.
कालभावाधारं डं ती V. 30.
काले भाड्डे वा V. 11.
किंयत्तदेकान्याद्वि . . VII. 96.
किंकिलास्त्यर्थाभ्यां ती XXV. 12.
कित् ठीठीपम् VIII. 6.
कित्तिज्गुपः . . VIII. 103.
किमः क्त्यन्ताच्चिच्चनौ VII. 112.
किमः क्षेपे VI. 89.
किमन्ययत्तदो र्हिश्च VII. 101.
किमेव्याच्चाद्रव्ये . . VII. 51.
किम्भिः खीत्यौ XXV. 10.
किम्भिर्लिप्सायाम् XXV. 5
किर्दो ऽन्तर्गेः XXVI. 181.
कीखीगीघी . . VIII. 2.
कीपमवच्यातृशानौ XXVI. 136.
कीर्तः कृतः XVII. 2.
की स्मेनातीते XXV. 2.
कुः शश्च XXVI. 187.
कुक्ष्यात्मोदराद्गुः खिः XXVI. 49.
कुञ्जादर्णायन्यो . . VII. 13.
कुटां णुव्री ञ्णिति XIII. 5.
कुतः क्व कुह कुत्रेतो . VII. 110.
कुम्भादेरीपि VI. 32.
कुरुल्लोपो व्म्ये XV. 3.
कुषिरन्जः श्यन्पे वा रे XXIV. 9.
कूलादुद्रुजुद्वन्हः XXVI. 56.
कृञो ऽद्वणौ रे IX. 20.
कृद्धोः कभावे XXVI. 1.
कृपः क्लृपो ऽकृपादौ VIII. 122.
कृविधिव्योः कृधी श्नौ XII. 5.
कृवृषमृजगुहदुह . . XXVI 19
कृषमृशस्पृशतृप . . VIII. 76.
कॄगॄजागुः क्विः XXVI. 167.
कॄगॄज्ञाप्रीजुङः . . XXVI. 32.
कॄगॄज्याग्लाह्लाह्लाल्वादेर्निः XXVI. 184.
के ऽकः स्वो ह्वे तु वा VII. 23.
कोङादिः पुंवद् . . VI. 34.
कोरीपदर्थे VI. 95.
कोश्चुर्वा XX. 6.
कौटग्रामात्तक्ष्णः VI. 40.
क्तक्तवतू भूते . . XXVI. 86.
क्तादल्पे IV. 19.

क्तिः स्त्र्यधे XXVI. 183.
क्तेना ढे V. 33.
क्तेर्लुक्तये च VI. 3.
क्त्यन्तान्यौ दली I. 12.
क्त्वाच् वा निषेधे . . XXVI. 201.
क्यङ्यच्वौ . . IV. 11.
क्यो ऽम्व्याद्यश्च XXI. 2.
क्रमः पे ऽपि र्घः VIII. 68.
क्रमक्लमभ्रमभ्राश . . VIII. 67.
क्रमगमखनसनजनो विट् XXVI. 66.
क्रमो र्घो वा XXVI. 209.
क्रीजीङो ऽजा . . XVIII. 17.
क्रुक्लुकौ भियः XXVI. 163.
क्रो ऽपाद्धर्षान्नवासेच्छे . . XXIII. 6.
क्रोष्टोस्तुनस्तृन्नधौ . . III. 62.
क्लीवात्स्यमो . . III. 83.
क्लीवाद्यौः III. 84.
क्लीवाद्वा VI. 67.
क्लीवे नो लुब्वा धौ III. 165.
क्लीवे स्वः III. 90.
क्वद्वव्वान्येक . . I. 11.
क्विलात्कृतो ऽसात्सः . . III. 34.
क्षिपत्रसगृधधृषः क्नुः XXVI. 145.
क्षुद्रागोधाभ्यो वैरारौ VII. 8.
क्षुधवसपूजार्थान्चा . . XXVI. 102.
क्षुब्धवाढस्वान्त . . XXVI. 111.
क्षेत्रे शाकटशाकिनौ VII. 79.
क्षेमप्रियमद्रात्कुर्वा XXVI. 58.
क्षे र्घो ऽढे भावदैन्याक्रोशे तु वा XXVI. 87.
क्षैशुष्पचो मकवः XXVI. 99.
क्ष्वरप्सृजीणन्शगमस्त मश्च XXVI. 157.

ख.

खनसनजनां . . VIII. 128.
खनाट्टेरे ये XXVI. 5.
खनो डडरेकेकवकाः XXVI. 175.
खपि वा II. 53.
खशेजेः XXVI. 51.
खार्या वा VI. 49.
खित्यव्याजरूपो . . XXVI. 50.
खेः किति र्घः IX. 14.
खेः सन्वद्गौ घोर्ह्रसादे . . VIII. 112.
खेराद्यचो लोप्यो ऽनु . . VIII. 37.
खेर्णुः XX. 3.
खेर्व्वोरियुवर्णे VIII. 58.

ख्येर्हो घो ञ्णिति च IX. 10.
ख्यस्येत्सनि VIII. 113.
ख्या यायुस्यामामीयसियम् VIII. 19.

ग.

गण्डिमण्डिजिजनि . . XXVI. 165.
गत्यर्थमन्यढे . . V. 19.
गत्यर्थाढंशीस्थास . . XXVI. 129.
गत्यर्थाद्गृलुपसदचर . . XX. 2.
गदमदयमचराचरो ऽगेर्यः XXVI. 15.
गमिणिङोः XIX. 4.
गमो ऽमे स इम् . . VIII. 97
गर्गयस्कविदादि . . VII. 14.
गलेचोपकपादहारकौ ढे XXVI. 27.
गवावादेः स्वो . . VI. 14.
गा द्याम् IX. 13.
गीकः स्तुस्तुभसोसुवा . . VIII. 45.
गीङ्ष्ठीथ्योर्वा IX. 43.
गी चेच्छार्थैः XXV. 21.
गुणादिमन्भावे VII. 61.
गुणाद्वेष्ठेयमू VII. 52.
गुणाद्वोतो . IV 16.
गुहदुहदिहलिहाम् VIII. 130.
गुहो णोत्रूः VIII. 129.
गृह्यविनीयविपूय . . XXVI. 20.
गेरध्वनः VI. 83.
गेरूहः स्वो ये ऽणौ XXIII. 16
गेर्धोरनेधिण . . II. 3.
गेर्वास्योहो ढे च XXIII. 15.
गैक्यादतो ऽपात्रादेरीप् VI. 53.
गो णनट्थकौ XXVI. 39.
गोतृणमेधादन्त . . VII. 32.
गोरतार्थे VI. 47.
गोर्वा II. 18.
ग्यचस्त वा XXVI. 125.
ग्यर्थाशंसयोः XXV. 7.
ग्रहनन्दिपचादेर् . . XXVI. 29.
ग्रहस्वपप्रच्छां ञिः XIX. 6.
ग्रहस्वपाद्योः कङित् . . VIII. 134.
ग्रहेरिमो र्वो ऽद्याम् XVI. 4.
ग्रो र लः XX 5.
ग्लाल्लास्थाक्षिपच . . XXVI. 144.

घ.

घञल्लनटो ऽघे XXVI. 170.
घटादिज्ञनीवृत्. . XVIII. 22.
घटीखारीखातादिहल्..XXVI.55.
घनस्पर्शे ञ्यो त्रिः XXVI. 91.
घस्यदः क्मरः XXVI. 150.
घस्वामूर्तात् XXIII. 29.
घस्लदः सनङ्लत्यजि IX. 4.
घाड् झधो सल्लोपश्च . . XXI. 7.
घात्वत्वसृतृनः III. 66.
घीटोवीवन्. . VIII. 23.
घे चादिठे त्रः XXVI. 128
घे पं परानुकृ . . XXII. 1.
घे शप् रे VIII. 14.
घो ऽणौ णेः शन्दाशन . V 5
घोर्णिरयः XXVI. 214.
घौ त्रिः III. 51.
घ्याणोरात्रश्यके XXVI. 6
घ्यां सौ र् वा द्व्योः IX. 21.
घ्यां द्वौ त सः IX. 34.
घ्यान् IX. 48.
घ्राध्मोडीः XX. 15
घ्रो वा XVIII. 10.

ङ.

ङस्यैतो लोपः III. 47.
ङा नौ वा III. 124.
ङान्वा त्वां ग्यां तु क्रनु IX 18.
ङितां यन् III 74.
ङिद्पिरः VIII. 5.
ङिदिङ्क्योर्णीः IX. 52.
ङेभ्योर्मः III. 139.

च.

चकृल्स्वारे VII. 70.
चन्नः वशाज्भ्याजरे . . IX. 37.
चर्मैयवत्रं त्नीवन् VI. 6.
चत्रोः कौ नित्य . . XXVI. 8.
चापाम्वाभोद्गणये . . XXVI. 219.
चतुःषड्डुतिकति . . VII. 41.
चपादिताका . . I. 5.
चणो ऽत्रे त्रत् II. 37.
चरट् भूतपूर्वे VII. 66.
चरफलो ऽड्डः XXVI. 123.
चरफलाच्चोडो न णुः XX. 10.
चादिर्गीर्निः I. 14.

चायः कीः XX. 14.
चिन्तिदचन्नत . . XXVI. 30.
चित्रे त्यपदिना XXV. 15.
चिद्विकारे वा XVIII. 21.
चुर्यो णिर्वा XVII. 1.
चेः क्विर्वा सन्लोः XII. 2.
चे ज्ञसि वा III. 11.
चैवयाघुरपह्नो ऽः VI. 7.
चुडुम्बुडुग्दिग . . III 134.
चुत्साम्ये VII. 26.
च्विः कृभ्वस्त्यभूततद्भावे . . VII. 81.

छ.

छादेस्त्रमन्वीतिवे स्वः XXVI. 70.
छाशोर्वा XXVI. 120.
छिन्नदिदः कुरः XXVI. 152.
छो ऽचः II. 42.
छोः शूटावणौ . XIX. 12

ज.

जग्धो ऽद्दो यपि च XXVI. 127.
जनत्वलादिगास्थ . . VII. 35.
जनचनः सेनो . . XI. 7.
जयन्तपोः क्षोर्वे XIX. 14.
जरस्जराचि तु III. 38.
जरातो ऽम्वा III. 89.
जराया जरस् VI. 63.
जनशसोः शिः III. 85.
जक्षोऽपि शास्त्र . . IX. 8.
जागृवक्कलपजप . . XXVI. 153.
जाग्रो ऽणाव्वीणिज्जति . . IX. 30.
जानमल्कृद्धाद्धनाः VI. 41.
जातुपप्यदापदिभिः क्वी XXV. 13.
जातेरतो ऽन्त्री . . IV. 15.
जात्पित्र्यां सदा नेपे XXV. 8.
जिं वाल्यः किति VIII. 139.
जि वी ऽन्यः XXVI. 72.
जिर्ने वा XX. 20.
जुषश्चो न जिः XXVI. 210.
जेर्गिः सन्लोः VIII. 73.
जयर्थापायोर्गः XIX 10.
ज्ञानयत्नप्रलोभि वद्ः XXIII. 39.
ज्ञानार्चोत्क्षेपोपनयन . . XXIII. 28.
ज्ञार्थेच्छार्थजोच्चोल्लादेः सति XXVI 131.
ज्ञो ऽज्ञाने घे V. 24.

ज्योतिर्जनपदरात्रि . . VI. 97.
ज्यो वृद्धश्चेयरव्या: VII. 58.
ज्वलद्दलद्दालग्ला . . XVIII. 23.

ज्ञ.

ज्ञपज्ञो: ञस . . II. 43.
ज्ञपनादौ पौर्णमास्या . . VI. 68.
ज्ञगत्त्रयवर्ज्यवृणां . . VIII. 32.
ज्ञादन्यादिज्ञवा . . III. 100.
ज्ञस्वाज्ञज्ञान . . VIII. 35.

झ.

झपे झप्तो: II. 30.
झपो ऽक्षसो . . I. 4.
झनन्नपज्ञगदघ्नन्ध . . XX. 8.
झगुडो गल्पाणी चातीकि XXVI.74.
झने झन्वा II. 38
झि: कल्यादे: XXI. 17.
झि: प्रेरणे XVIII. 1.
झिज्ञ्यत्तापिवनेनदृद . . XXIII. 58.
झिश्चाज्ञभूसन्हच . . XXVI. 142
झिम्रिदुस्तुक्लो . . VIII. 86.
झिस्वो: स्वि: स: प: . . XIX. 17.
झोमंश्च डिह्निकान: VII. 53.
झोपिश्चन्नियन्विवेत्ति: . . XXVI. 194.
झेर्डे ऽझौ वे XXIII. 38.
झेर्लोपो ऽनात्स्विक्षाप्यात्ते . . VIII. 114.
झात्यत्स्येतुङ्लो: VIII 50.
झाङ्गुङ: स्वो ऽनग्लोपि . . VIII. 111.

ट.

टादसश्चान्त्रियां तु ना III. 46.
टानिस्डेङसि . . III. 29.
टोठोनिथो क्नि: . . VIII 30.
टेरा सौ III. 120.
टेर्लोपो डिति विंशतेन् . III. 49.
टौसादिनो . . III. 128.
ठो सि: VIII. 24.
ड्विते ऽकृणावे XXVI 178.

ठ.

ठोपनत्रत्त्वसुकानो XXVI 132.
ठो वा IX 5, 38.
ठो गा ज्यड्सनोस्तु वा IX. 44
ठो न वेप्रकाम् VIII. 135.

ड.

डतिसंख्यातो . . III. 54.
डसङेा श्री वा III. 109.
डाह्लोच्छितादेः पं च XXI. 9.
ड्वितस्तडो त्रिमक् XXVI. 179.

ढ.

ढे कात्तीक . . VII. 15.
ढे कृत्यव्ययतुक . . V. 26.
ढडोपमानादाचारे क्यः XXI. 6.
ढमात्वयोर्धी ऽध्रः VIII. 48.
ढमात्रे मन् XXIV. 1.
ढवड्यो ऽढे XXIV. 8.
ढाड्डे XXVI. 182.
ढात्पण् XXVI. 45.
ढाङ्गनवल्कसच्हो विण् XXVI. 64.
ढेनार्थात् V. 32.
ढेनाशिपि वा V. 17.
ढाशिपि XXV. 28.
ढ्रोर्ढि र्घश्चानुः II. 56.

ण.

णचाद्वनाढनो . . IV. 13.
णयन्ते वा VIII. 51.
णत्रातो डाः VIII. 82.
णमितो ऽत्याचो . . I. 15.
णिते व्रिराच्चः VII. 2.
णुरुल्यणान् IX. 29.
णुर्धूडश्वाकांडति VIII. 15.
णुर्डिभ्योः III. 65.
णुर्धितास्डिस्तु III. 45
णुर्भी वा III. 93.
णुर्नानिनि XIX. 2.
णूर्त्विद्याम् IX. 49.

त.

ततनत्वादीयो डा वाः III. 61.
तदादिभक्तसमाना . . XXVI. 83.
तदा दानीं त्रा VII. 102.
तद्योगे वा XXIII. 42.
तन्गः शुप्ते घे IX. 19.
तन्वादेर्वा IV. 31.
तपो ढाणक्रा रे XXIII. 21.
ततान्यवाद्रक्तः VI. 81.
तमद्ध्यादेः VII. 38.
तरतमो द्विवद्भूनां . . VII. 48.

त लोप्यो ऽतष्टिस्त्वितौ . . VII. 88.
तव्यानीयया ढभावे XXVI. 3.
तस्क्तेः VII. 97.
तादर्थ्ये चतुन् XXVI. 200.
तार्थे मानात् . . VI 55.
तिर्यगमुमुयग . . III. 148.
तीपमवत्स्यतृस्यमानौ XXVI. 141.
तीयसम्बवीज . . VII. 89.
तीयो ङिति III. 13.
तुलेच्छाजरारातारावा . XXVI 191.
तुह्योस्तातङ्वाशिषि XXV. 24.
तृणकौ घै XXVI. 26.
तृन्पां नलुग्वा शणौ XIII. 4.
तृन् लोप्यः VII. 55.
तृप्त्यर्थानां वा V. 25.
तृपमृपकृशवन्च . . XXVI. 205.
तृह इन्पिद्वृस्रे XIV. 2.
तृफलभजत्रपश्रथ . . VIII. 52.
तृभृवृदृजिधृतप . : XXVI. 60
ते ल्याः शक्यार्ह . . XXVI. 25.
तो ऽन्यादेर्मो . . III. 88.
त्यत्राद्यचिरदक्षिणाद्यादेस् . . VII. 111.
त्यदां टेरः क्तौ III. 56.
त्यदां तदोः सः सौ III. 137.
त्यादिव्यासभोस . . III. 131.
त्यादेश्च रूपः VII. 50.
त्यादेश्चोने कल्प . . VII. 63.
त्ये II. 39.
त्यो वमात्रो लोप्यः VII. 82.
त्रवत्थाच्प्रकारे VII. 109.
त्रासुसिस्मन्क्वनिब् . . XXVI. 68.
त्रिशः प्रीद्वीत्री . . III. 2.
त्रीप्त्योर्वा VI. 59.
त्रीसे त्वृतो व्रिन् II. 8.
त्रेरयङ्नामि III. 55.
त्र्यादयो ऽर्थार्थैकक्तेः . . V. 36.
त्वतौ भावे VII. 24.

थ.

थफाद्गुङः XXVI. 206.

द.

दक्षिणोत्तरादाह्नी VII. 106.
दघ्नमात्रद्वयसट् . . VII. 92.
ददृज्जुह्वाक्प्राट् . . XXVI. 71.
दद्दो ऽधः XXVI. 124.

दध्यस्थिसक्थ्यक्ष्णो ऽनङ् III. 95.
दन्शो नलोपो वा XX. 19.
दनो यौ XIX. 11.
दरिद्र आलोपो . . IX. 33.
दरिद्राकासकाशशायुपो . . VIII. 80.
दरिद्रो ञिर्ल्हस्वे . . IX. 31.
दशादेर्डो ऽयुते शतादि VII. 95.
दादेर्घः III. 99.
दाधा दा VIII. 7.
दानः सा चेच्छार्थे XXIII. 47.
दात्तवत्सनि III. 6.
दान्तशान्तपूर्ण . . XXVI. 114.
दान्ते नो . . II. 32.
दानागेन्द्राकापित्रसोर्भ्यो . VIII. 85.
दाह्यायङ्गुलेः VI. 19.
दाश्वान्साह्वान्मीढ्वान् XXVI. 135.
दिक्शब्दाद्दिग्देशकाले . . VII. 104.
दिव औत् III. 161.
दिवसुतुद . . XI. 1.
दिवो धं वा V. 8.
दिवान्त्वशो . . XXVI. 90
दिन्योरम्वा IX. 27.
दीङ्ख्यो यन्यचीणा ङा . XI. 6.
दीर्घाविद्योर्न णः IX. 45.
दुग्धो धश्च XXVI. 96.
दुनोभूत्वक्ताग्रासु . . XXVI. 36.
दुपेरोद्दः XVIII. 20.
दृभृनृपत्विणशास . . XXVI. 17.
दृशशासयुधभृष . . XXVI. 199.
दृश्योर्णुः VIII. 92.
द्वे त्राच VII. 86.
देवादेर्द्धोत्योम्राच् VII. 98.
देशाद्भन्नाणः . . VI. 44.
देशाद्यकालनात्रे वाठिः V. 3.
दैवतं सा ऽन्यये VI. 1.
दो नो ऽदसश्च नौ III. 127.
दोसोनात्यो . . XXVI. 119.
द्या ञितानन् III. 79.
द्युत्स्वाप्योः स्त्रिर्त्रिः VIII. 120.
द्युतः कः VI. 16.
द्वारस्वरस्वःस्वत्ति . . VII. 4.
द्वितीयतृतीयतूर्य . . VII. 43.
द्वित्रेर्नृधिः VI. 20.
द्वित्रेर्वाञ्जलेः VI. 57.
द्वित्रेर्वीयद् VII. 47.
द्विव्यष्टाधिका . . VI. 35.
द्विरुक्तलनादी द्विः III. 97.
द्विश्चादुद्रोपिनः XXVI. 155.

द्विषावदातो ऽनुस्वा IX. 6.
द्वीचीषीणां . . III. 143.
द्वीटौसीदैतयोरेनो . . III. 132.
द्वेः पित्रः पीप्यो ज्यङि XVIII. 7.
द्वेः पूर्वः खिः VIII. 11.
द्वेः शतुर्नुण्शौ III. 166.
द्वेर्देङो दिगिष्ट्याम् VIII. 119.
द्वैधं द्वेधा त्रैधं . . VII. 45.
द्वैपसूतपुत्रवृन्दार . . IV. 7.
द्व्यन्तर्गेर्यो ऽपो ऽनात् VI. 70.
द्व्योर्दाधेर्दे धे ह्वौ X. 10.

ध

धनोदकाशनवृषाघ्न . . XXI. 5.
धर्मादन् VI. 28.
धाञो ह्निः XXVI. 122.
धात्क्रीतात् IV. 18.
धिक्समयानिकषा . . V. 7.
धिटौस्येः III. 73.
धुरो ऽनक्षस्याः VI. 73.
धुर्द्विष्ट्यङि VIII. 31.
धेट्दृशपाघ्राघ्नः शः XXVI. 34.
धेर्डडनौ वोशनसः III. 156.
धेशाछासाघ्रः सेः . . VIII. 87.
धे सलोपो वा VIII. 29.
धोः केलिनो ढ्ये XXVI. 24.
धो द धो ऽन्तलोपे त्थि X. 12.
धोरालोपो ऽच्यघौ III. 43.
धोरियुवचि III. 58.
धोर्नो नः फम्वि III. 125.
धोस्तिप् तस् . . VIII. 1.
ध्रौव्यगत्यदनार्थाड्डे च XXVI. 130.
ध्वर्थासंभवे थी XXV. 31.

न

न कित्स्कन्दस्यन्दः XXVI. 203.
न गौण्याख्या . . III. 10.
नग्नपलितप्रियान्ध . . XXVI. 62.
नजो ऽनौ वाऽह्नसोः VI. 9.
नजो ऽन्याक्रोशे स्त्री XXVI. 196.
नजो ऽह्नवे VI. 90
नञ्दुःसोः सक्थ्नो वा VI. 25.
नञ्वह्नोर्माणवकचरणे VI. 75.
नञ्सुत्रिव्युपाच्चतुरो ऽः VI. 29.
नणाट्ङश्चकन् . . II. 36
नणो न लोप्यः XIV. 3.
नणो त्रे ऽणौ XIV. 1.

न तपहंयः सळपचडुव्हः XXIV. 11.
न दं तसा वल्त्यर्थे च VII. 17.
न ह्युडो ऽचि X. 9.
नन्पुंस्त्रियोः VII. 12.
न मन्संख्यास्वमन्तादिः IV. 28.
नमस्तपोवरिवः . . XXI. 13
नलोपः वयञ्चे XXI. 3
न वशः XX. 13.
नवशः पने ञिनो . . VIII. 4.
न वेत्याव्यो ञिः XXVI. 217.
नश नेश वा डे XI. 5.
नशो ऽनिमः XXVI. 207.
नसव्मव्हदो . . III. 87.
नहो धड् भो III. 160.
नान्तादेरादिर्द्धिः IX. 50.
नातो ऽतो . . II. 19.
नाडीमुनीस्तनकर . . XXVI. 54.
नाप्रात्यार्थवृद्धिकातः XXI. 16.
नामेर्नाम्नि VI. 23.
नाम्न्यन्ये तिकृ XXVI. 43.
नाम्न्यस्त्यर्थे ऽचो र्घः VII. 33.
नारीसखीपत्रानी . . IV. 26.
नार्चायां स्वतेः . . VI. 88.
नावण्यकेत्यनद्यतप्रवचो ..XXVI. 9.
नाविशेष्यान्या . . III. 145.
नावो ऽर्धाद्दे च VI. 48.
ना व्येष्यान् VIII. 138.
नास्त्रीपुत्रः III. 20.
नाम्नो रुकतौ II. 54.
नितो त्वे रे णुः X. 8.
निर्धारे ऽधिकेन . . V. 34.
निर्वाणाभित्तर्णा . XXVI. 101.
निर्वृत्ते भावादिमः VII. 75.
निविपरिस्विन्तास्तु . . VIII. 106.
निसः शतो डः VI. 86.
निसंब्युपव्हः XXIII. 23.
निह्नवे ज्ञः XXIII. 35.
नोन्वन्वन्स . . XX. 7.
नुणभो ऽचि VIII. 108.
नुणायनादौ . . III. 86.
नुणिको ऽच्यनाम्नि III. 92.
नुपरौ मुचा . . XI. 4.
नुनामः स्वव्याप् . . III. 33.
नुर्वा नाम्नि र्घः III. 67.
नूपो ऽस्यस्योल्लोपो . . VIII. 95.
नृत्कृत्चृत् . . XI. 2.
नृत्खनरञ्जः षकः XXVI. 38.
नेणपो ऽनुतापे XXIV. 4.

नेदित्पूजार्थान्चोः VIII. 41.
नेमसुम्कृसृवृ . . VIII. 57.
नेमुगुह्यग्रहः XIX. 5.
नेमृतस्थपो ऽवृस्कुः VIII. 89.
नेमेकाजाद्युदृतो . . VIII. 60.
नेम् ङीश्वीदिद्वेमो . . XXVI. 107.
नेम्पे द्याः VIII. 123.
नेम् संनिव्यर्दः XXVI. 112.
नैकाचो ऽव्यक्तानुकरणाड्डाच् . . VII. 87.
नैकाजादिन्वा VII. 30
नो ऽचो ऽन्तरदुर्गेः . . XXVI. 4.
नो नामि र्घः III. 122.
नोप्ताककोङ् . . VI. 12.
नोप्युङो णुर्वा त्वृतः XV. 2.
नो ऽप्रशामश्छते II. 34.
नो लुप्फे ऽधौ III. 41.
नो ऽसंख्यादेर्मट् VII. 37.
न्यादिञ्यन्ताठगत्यर्था . . XXIV. 13.
न्यापदीभ्यो ङेराम् III. 60.
न्वोर्लोपौतौ . . VI. 21

प.

पञ्च तिप्पञ्च णब्वाह्नश्च IX. 54.
पञ्च रः शिच्च VIII. 3.
पण्यावद्यवर्याचार्य . . XXVI. 16.
पतिगृह्णिस्पृह्णि . . XXVI 148.
पत्न्यामपालकान्तात् IV. 22.
पत्युरसे III. 53.
पथिपुरुषे वा VI. 94.
पथिमथ्यृभुक्षां . . III. 119.
पथो वा VI. 91.
पथ्यप्पुरः से VI. 69.
पदस्तनीण्वे . . VIII. 116.
पद्धतीशक्तीयुवत्यनड्वाह्नी . . IV. 27.
परस्त्यः I. 16.
परिक्रियो धे वा V. 18.
पर्यन्ववाङः क्रीडः XXIII. 4.
पशाम्वा भीह्री . . X. 3.
पशुभ्यः स्थान . . VII. 76.
पाच्योणादि . . IV. 17.
पाण्डूदककृष्णाद्भूमेः VI. 84.
पातिस्फायोर् . . XVIII. 11.
पात्पत्यौ III. 146.
पाददन्तयूपनिशा . . III. 39.
पाय्यधाय्यप्रणाय्यानाय्य . . XXVI. 11.
पाशः कुत्सायाम् VII. 65.

पिद्धस्रस्येम्ब्रुवो . . IX. 53.
पीलुतिलोमाकर्णादेः . . VII. 78.
पुंवच्चेः VI 4.
पुंवत्स्त्र्युक्तपुंस्कः . . VI. 11.
पुंवद्वार्थोक्तपुंस्कं . . III. 94.
पुंसः सन्खप्यम्परे ऽख्ये II. 33.
पुंसि तु शस्त्र III. 28.
पुंसो ऽसुङ्घौ III. 154.
पुरुषाद्वा VI 56.
पुशकसन्हतकचतयतशसो . . XXVI. 12.
पृक्तिशवमजप . . XXVI. 103.
पृक्तिशुदित इन् XXVI. 208.
पृजाभिभवे च लापेः XXIII. 53.
पृञो नाशे XXVI. 95.
पूरणीप्रिया . . VI. 13.
पूर्वो वा X. 5.
पूर्वकाले XXVI. 202.
पूर्वादेः स्मात्स्मिनौ वा III. 37.
पूर्वाद्याल्पप्रथम . . III. 12.
पूर्वाधरावराः . . VII. 108.
पूर्वान्यान्यतरेतरा . VII. 103.
पूर्वोत्तरमृगाच्चानतेः . . VI. 43.
पूर्वो ऽत्यादुङ् III. 14
पूशीधृषमिदक्ष्विद . XXVI. 104
पूल्लो ङिर्डिर्वा III. 113.
पृथुमृदुकृशभृशदृढ . . VII. 59.
पृभ्रादेर्डिः खे रे X. 4.
प्यायः पीर्यङ्ढ्योः VIII. 118.
प्यायो ऽगेः प्यस्वाङ्गे तु वा XXVI. 116.
प्रकारे जातीयः VII. 73.
प्रतारे वन्चिगर्धेः XXIII. 52.
प्रतिज्ञानिर्णय . . XXIII. 8.
प्रतेः XXVI. 92.
प्रत्यन्ववात्सामलोह्यः VI. 76.
प्रत्युपोपात्क्रः . . XIII. 3
प्रत्युरसानुगवे VI. 82.
प्रपरापसंन्यवानु . . I. 8.
प्रशस्यः श्रः VII. 57.
प्रश्नाख्याने णिः XXVI. 195.
प्रस्त्यो म वा जिश्च XXVI. 100.
प्रस्योढोढ्यूह्वाः II. 11.
प्रागच्कार्यादचि द्विः VIII. 10.
प्राग्वद्गो णो ऽतो . . VI. 39.
प्राग्वद्गो णो ऽन्तरदुर्गेर्नादि . . VIII. 22.
प्रादुर्गीकः सः षो ऽच्ये IX. 24.

प्रियवशाद्गयर्त्तिमेघात् . . XXVI. 57.
प्रीधूञोर्नन्वा XVIII. 12.
प्रुद्रुस्रुसृल्वो ऽकः XXVI. 41.
प्रोपादारम्भे XXIII. 33.
प्रौढ्या संभावने XXV. 17.
प्वादेः स्वो ने . . XVI. 2.

व.

ब्रह्मरुद्रभव . . IV. 23.
ब्रह्महस्तिराज . . VI. 78.

भ.

भगवदघवद्गवतां . . III. 149.
भन्जगिलम्भो . . XXIV. 7.
भवद्भूतभव्ये . . XXV. 1.
भव्ये वा फलहेत्वोः XXV. 19.
भाद्धेतुः VI. 30.
भावधे त्वाशिताद्भुवः XXVI. 59.
भावादिढे वा XXVI. 109.
भावादिढे वोदुङो . . XXVI. 105.
भावे माद्यम् XXIV. 6.
भिक्षजल्पकुट्ट . . XXVI. 147.
भिन्नान्यैकार्थ . . VI. 2.
भिस्भिसो ऽदसश्च III. 130.
भीभीष्वा XVIII 19.
भीषिचिन्तिपूजि . . XXVI. 192.
भुजवचनिप्रयुजो . . XXVI. 10.
भुजो ऽशने XXIII. 49.
भुवः प्राप्तौ वा मन् VIII. 17.
भुवो घे खिष्णुखुकञौ XXVI. 63.
भुवो ऽङ् ढ्यां ढभावे तु वा VIII. 33.
भुवो वन्टीढ्यचि VIII. 26.
भूयोभूनभूयिष्ठाः VII. 62.
भूयो ऽमजादेः VIII. 54.
भूररे IX. 23.
भूस्थापिवदेनः सेर्लुक्पे VIII. 25.
भूह्नः क्यब्भावे न तश्च XXVI. 23.
भृशादेश्च्व्यर्थे वा . . XXI. 8.
भौ लिप्वोर्ह्रस . . III. 7.
भ्यपो दङ् III. 164.
भ्रस्जश्रिस्वृयूर्णु . . XIX. 8.
भ्रस्जो ऽरे णौ भर्ज वा XIII. 1.
भ्राजभ्राशभ्रासभास . . XVIII. 3.
भ्वस्क्रन्वामः VIII. 56.
भ्वादिर्धुः I. 9.
भ्वाद्यादिष्णः स्नो . . VIII. 42.

म.

मयोनस्तुङ्वा . . III. 114.
मतुरस्त्यर्थे VII. 27.
मनश्चन्तुश्चेनो . . VII 84.
मनोयाः II. 13.
मनो डाप् IV. 3.
मत्वेणोपात् XXIII 10.
मन्दाल्पाच्च तु मेधायाः VI. 27.
मन्यात्स्वार्थे XXVI. 52.
मन्वर्ग्रान्वर्गोन्तस्येनो . . VII. 10.
मयट्द्रूपे VII. 72.
मत्कैकार्थे ज्ञातीय . . VI. 10.
मा टी वा XXV. 27.
मातुलोपाध्याय . . IV. 24.
मात्स्वर्यावुङ् III. 158
मानाद्वोप्सायां डे V. 12.
मान्तो ऽद्गनतः VIII. 28.
मान्तो रम्विद्स्तु वा IX. 42.
मार्ह्वात्क्रनो . . XXVI. 28.
मास्मेन घीट्या XXV. 26
मिथ्याकोरभ्यासे XXIII. 54.
मिद्गासभन्तो घुः XXVI. 151.
मिनीनाद्गारभलभशक . . XIX. 9.
मिन्योर्यच्णौ . . XII. 1.
मुख्यार्थोरसः VI. 52.
मुचो ऽके द्वेर्मोच वा सनि XIX. 13.
मुञ्जकूलास्यपुष्याड्टः XXVI. 53.
मुपलभो ऽनेक . . XXVI. 173.
मुह्लां घङ्वा भौ III. 101.
मुङर्मृशार्थे ह्नि त स्व घन् XXV. 25.
मृत्रमूत्रसृचाट . . XX. 1.
मृङ्टोञ्चे नम् XIII. 7.
मृशो ऽकडिति . . IX. 25.
मृपाद्यं नित्यम् XXVI. 22.
मैत्राद्यसंगारार्थे XXIII. 11.
मोत्सकपाद्गतुः VII. 28.
म्नोर्नुर्गस्यदान्ते II. 29.
म्नोपो वानिनः XXVI. 213.

य.

यङो लुग्वापो लुक्यं . . XX. 17.
यङ्लुक्चलपतमकवहः किः XXVI. 154.
यङ्ग्यवचे चन्ती VII. 83.
यङ्कवयलोपे ऽरे न णुत्री XX. 22
यञ्जगत्राभ्यां . . XXV. 14.

यतो ऽपायभोजुगुप्सा . . V. 20.
यन्ञ्णात्कृदिण्यातः XXIV. 5.
यन्योशमादिमितो . . XI. 3.
यमः सूचने वा तूद्वाहे XXIII. 19.
यममनतनगमो . . XXVI. 78.
यमरमनमातः . . VIII. 71.
ययोर्लोपो . . IV. 10.
यलायवायावो ऽचीचः II. 14.
यलो ऽचेग्निः VIII. 8.
य वः किति VIII. 137.
य वाचि II. 50
यस्मै दित्सासूया . . V. 15.
याच्ञार्थदुहचिप्रछ . . V. 6.
याथातो ऽतः VIII. 18.
यायायभासकसस्थेश . . XXVI. 156.
यावत्पुराभ्यां भव्ये XXV. 3.
यासो ऽस्य XXVI. 138.
यिः सन्वर्ष्यो द्विः XVIII. 26.
यिणो ऽच्यणौ IX. 12.
युजिर उद्यचो ऽयज्ञपात्रे XXIII. 51.
युजिरो ऽसे . . III. 133.
युद्भ्यां ङेर्डौः III. 48.
युद्भ्यामौ यू III. 44.
युवाल्पौ कन्वा VII. 60.
युष्मदस्मद्वद्मदां . . VII. 22.
युष्मदस्मदोस्त्वाहौ . . III. 138.
यूतो ऽम्शसोर्म्नावदीधोः III. 57.
यूत्स्त्र्येव दी III. 19.
यौरापः III. 72.
य्यालभो मुण् XXVI. 13.
य्वोर्युम्दान्ते . . VII. 3.
य्वोर्लोपो ह्रस्वये VIII. 115.

र.

रङो विः सुपि III. 110.
रतनोर्यगिणौ XXIV. 2.
रन्जो ऽपषकानासघ्निनौ . . VIII 133.
रपिद्धस्युतो ऽद्वेर्व्रिः IX. 11.
राच्छ्वोर्लोपः XXVI. 76.
रात्रेर्मन्वा कृति XXVI. 31.
रिचो ऽवे II. 51.
रीणो रित्रणौ वा XX. 21.
रीनृत्वतः XX. 11.
रुदाद्यस्तिसेर्दि . . VIII. 34.
रुद्भ्यो ऽयो ह्रस्वस्येम् IX. 26.
रुहः पङ्वा XVIII. 13.
रूपकल्पे चेवूप्स्वं . . VII. 49.
रूपनामगोत्रस्थान . . VI. 98.

रै रा ल्भि III. 70.
रो ऽचः II. 52.
रोनन्याञ्चर्वणो XXI. 12.
र्वो ऽश्व्यरे VIII. 63.
र्वो ऽनूल्हनिङ्गनाम् XIX. 3.
र्वो द्गति गोचः XXVI. 126.
र्वो ऽनितः XX. 4.
र्विन्नादिद्ययास . . VIII. 55.
र्व्यनचुयोक्तो . . III. 151.

ल.

लाल्योर्लन्नौ . . XVIII. 15.
लियोर्थविट्टं ह्निः . XXI. 18.
लिघोर्त्री II. 4.
लिप्सायां वा XXIII. 12.
लिप्स्यसिद्धौ XXV. 6
लिगुप्सद्स्नादि . . XXV. 32.
लोका ऽर्थात्सः पत्ति VII. 25.
लुकि न तत्र III. 16.
लुक्परात् VI. 60.
लुगद्या ऽपः IX. 1.
लुग्नद्वद्विनान् VII. 54.
लुपि न संख्याव्यक्ती I. 13.
ल्नेः काम्यवस्वेच्छायान् XXI. 1.
ल्नेः कृत्याख्याने ञिः XXI. 14.
लेः सि श्री त्रस् . . III. 1.
लेर्यद्रः वयञ्यौ XXVI. 21.
लेर्वङः प्राक् VII. 64.
ले लस्तोः II. 28.
लोपो ऽच्यवौ III. 121.
लोपो जेः XXVI. 106.
लोपो ऽतो ऽद्वेचोः VIII. 16.
लोपो ऽस्त्यसोर्ड्रिसोरख्यान् IX. 22.
लोपो ऽस्योनाडेः II. 5.
लोप्यो ऽशो व्योः IX. 46.
लोप्रो ऽत्तर्वङ्क्रियान् VI. 24.
ल्यभावन्नाख्याणक्साठे घे वा V. 28.
ल्यर्मसंजुन्नुनार्थे प्री V. 1.
ल्यृभूतनमूचरपू . . XXVI. 169.

व.

वनतन्पल्यालियसिचल्ले . . VIII. 91.
वचो ऽरे IX. 56.
वच्यर्यायिपतां . . VIII. 125.
वनतनाव्यनिमां . . IX. 7.
वर्द्धो णुः XVIII. 4.

वर्द्रो ऽकिज्जसे . . VIII. 77.
वसो ऽरस्येमनौदितः VIII. 27.
वसोर्घसेकाब्रिणात इम् XXVI. 133.
वसोर्वः सेनप्युर्नतुप्योः III. 152.
वहुगणपूग . . VII. 42.
वहुलं ब्रह्मणि XXVI. 220.
वह्वल्पार्थात्काच्चशस्वा VII. 68.
वाक्षकृशार्थतक्षः . . VIII. 74.
वागेः XXIII. 34.
वाग्मिवाचाट . . VII. 34.
वाच्चापो ऽनुक्तपुंस्कस्य IV. 8.
वाच्छन्नाज्जातेः IV. 21.
वाच्यघौ III. 63.
वाढान्तिकस्थूलदूर . . VII. 56.
वाढे ऽप्युताभ्यां खी XXV. 16.
वातो ऽवाप्योः III. 171.
वात्तेर्नो ऽतो . . VI. 58.
वा त्वरयपे ऽरयन् II. 31.
वाधराच्चात्ताः VII. 107.
वानापः VI. 54.
वानेकस्मार्ये XXV. 30.
वापः XXVI. 215.
वामलक्ष्मणशफ . . IV. 30.
वामि III. 21.
वा मेक्ष्योर्निक्ष्यौ XXVI. 216.
वाम्याङ् III. 162.
वारादर्थैः V. 22.
वा रुषामहृषत्वर . . XXVI. 113.
वारे VIII. 65.
वाव गोर्दान्ते II. 15.
वा शमयमफण . . XVIII. 24.
वाष्टनो जस्शसोर्डौः III. 123.
वाष्पोष्मफेन . . XXI. 11.
वाह्वो वौ पौ . . III. 102.
वाह्वाद्यतो . . VII. 1.
विंशत्यादेर्वा VII. 40.
विकारसंघभावेदं . . VII. 19.
विछास्तुतिपणो वायः VIII 110.
विजेर्णुर्नेमि XIII. 8.
विड्वनोर्डा XXVI. 67.
वित्ते चुञ्चुचनौ VII. 74.
विधिनिमन्त्रणामन्त्रणा . . XXV. 22.
विन्द्विच्छू XXVI. 160.
विपराजिपरिव्यवक्री . . XXIII 1.
विमतिव्यक्तसहोक्त्योः XXIII. 41.
विश्वराजो ऽदा III. 135.
विस्कभ्नानिर्वबि . . VIII. 98.
वीरुहो धङ्कौ XXVI. 82.

वृत्त्युत्साहनायने . . XXIII. 30.
वृद्ध्यो नेम्पे स्यसनोर्वा त्वने VIII. 121.
वृषाकप्यग्निमनु . . IV. 25.
वृतो वेनो र्वो . . VIII. 100.
वृडुश्रिजूर्णोः . . XXVI. 89.
वेः पद्भिः XXIII. 32.
वेः सो ऽशसन्ने छते II. 44.
वेक्स्वश्चार्णो ऽसे II. 23.
वेङ्गणाकथ . . XVII. 4.
वेजो वय वा VIII. 136.
वेणाड्डुहः XXIV. 10
वेत्तेः कीपं ठीपं वा IX. 17.
वेत्तेः शतुः क्वसुर्वा XXVI. 139.
वेध्याप्यां क्वौ XXVI. 73.
वेनूदित्स्वरचाय . . VIII. 46.
वेन् महलुभभृत्तु . . VIII. 79.
वैकोनस्यैकाद्वैकान्नौ . . VI. 36.
वैनो ऽपी VII 105.
वैषैष्यौ II. 12.
वो जन् धूतौ XVIII. 16
वोर्णोः पिद्वस्रे णुः IX. 47.
वौष्ठात्वोः से II. 7.
व्यचो जिरञ्णिदसि XIII. 6.
व्यजो ऽरे वात्वनवस्यघञल्क्यपि VIII. 59.
व्यटेर्लोपो . . VII. 16.
व्यतीहारे गतिहिंसा . . XXIII. 55.
व्यतीहारे च्विः . . VI. 33.
व्यतीहारे णन्स्त्री XXVI. 177.
व्यथग्रहज्या . . VIII. 124.
व्यं पूर्वम् VI. 50.
व्यस्य ग्यनुकार . . VIII. 21.
व्याच्छस्य गत्यर्थवदे सः VIII. 44.
व्यादनजः क्त्वो यप्से XXVI. 212
व्याप्तौ भावे णिन् XXVI. 176.
व्याल्लुक्क्तेः III. 169.
व्यासादेर्ङकः ष्णौ VII. 5.
व्युङो ऽय्वो हसादेः . . XIX. 16.
व्युत्तपः XXIII. 20.
व्येस्वपस्यमो जिः XX. 12.
व्रजवदरलजनिमो . . VIII. 47.
व्रश्चेः कङ्च XXVI. 97.
व्रिदचो ऽद्वेर्नुण्वौ III. 115.
व्वद्वे ऽमीय्वे II. 20.
व्वे स्भ्येः III. 32.

श.

शकृत्स्तम्बाद्वृतिनाथात् . . XXVI. 48.
शकेर्ढे XXVI. 110.
शक्तार्थवषड्हित . V. 16.
शक्तित्रयस्ताच्छील्ये . . XXVI. 140.
शंकम्भ्यां ययु . . VII. 31.
शङ्खाजभ्राजयज . . III. 77.
शतसदसिधेदो रुः XXVI. 149.
शतादिमाससंवत्सरात् VII. 39.
शदो ऽगतौ तङ् XVIII. 14.
शदो ऽपि मन् VIII. 127.
शन्स्त्यादः XXVI. 189.
शपथाशीर्गत्यनुकारे . . XXIII. 7.
शब्दठाढाद्वेः XXIII. 27.
शब्दसुखकटादेः . . XXI. 10.
शरद्विपाडयश्चेतो . . VI. 62.
शर्धंजहोरंगमोरग . . XXVI. 61.
शसि शस् II. 46.
शस्नामि र्घः III. 27.
शस्भ्यस्ङसिभ्यस् . . III. 141.
शहोश्चपाद्वामि छज्झभौ II. 40.
शाछासाह्वाव्येवेषां . . XVIII. 6.
शाने ऽतो मन् XXVI. 137.
शासलिद्युत्पुषादेर् . . VIII. 38.
शासुङिद्धस्ङे . . IX. 36.
शिः क्लीबे III. 5.
शीङो ङ्यो ऽणौ XX. 16.
शीङो रे णुः IX. 41
शीव्रतयजविदस्वास . . XXVI. 186.
शुण्डोक्षभ्यो ऽपकर्षे . . VII. 77.
शुनो ऽत्यप्राण्युपमानान् VI. 42.
शृवन्द आरुः XXVI. 162.
शॄपॄद्रां स्वो वा . . XVI. 5.
शॄस्थाभूकमगमहन . . XXVI. 146.
शो व्रते नित्यम् XXVI. 121.
श्नाद्योरा लोप्यो . . IX. 32.
श्नुध्वोरण्वचीयुव् . . VIII. 61.
श्रद्धार्थैर्वायदि XXV. 18.
श्रन्थग्रन्थदन्भां . . XII. 6.
श्रिवहोस्त्रो ऽद्यादेः स्त्याः VII. 99.
श्रिवावमवज्वरत्वरो . . XXVI. 75.
श्रिविश्वग्देवस्य . . XXVI. 79.
श्रुस्रुस्नुद्रुप्रु . . XIX 15.
श्रेः स्यम्स्वश्च III. 75.
श्रेर्ङा XXVI. 84.
श्रेर्जस्ङेङसिङीनामि . . III. 35.

श्रोः श्नुर्वे रे जिश्च VIII. 94.
श्वयुवमघोनामुर्वो . . III. 117.
श्वसव्यथेणत्नदावह्नसः XXVI. 37.
श्वेतवाह्वयाजुक्थशास् . . III. 107.
श्वेताश्वाश्वतर . . XXI. 15.
श्वेर्जिर्वा . . VIII. 142.
श्वोवसीयस . . VI. 80.

ष.

षढोः कः से VIII. 75.
षणांषणवति . . II. 27.
षिञो ढ्वे न तो ग्रासे XXVI. 94.
षो डः फे III. 78.
ष्टुभिः ष्ट्वष्यदान्तटोः II. 26.
ष्ट्विद्वन्ष्वाह्न . . IV. 9.
ष्ठिवक्लमाचमो ऽपि र्घः VIII. 66.
ष्ठिवजाद्योः . . VIII. 72.
ष्ठीवनसीवने वा XXVI. 172.
ष्णुक् भूजेः XXVI. 143.
ष्या रूप्यश्च VII. 67.
ष्पुर्णो ऽदान्ते नो . . III. 30.

स.

सकृद्द्विस्तु वा VIII. 9.
सको ऽल्लोपो . . VIII. 131.
सक्थ्यक्ष्णः षः स्वाङ्गे VI. 18.
सख्यह्नोराज्ञः . . VI 37.
सख्युष्टाङितामा ए . . III. 52.
सख्यृद्भ्यां सेर्डाधेः III 50.
संक्ष्णोः XXIII. 50.
संख्याया अवयवे तयट् VII. 46.
संख्याया डट्पूरणे VII. 36.
संख्याया डो ऽवह्नोः VI. 22.
संख्याया धाच्प्रकारे VII. 44.
संख्याया नदी . . VI. 85.
संख्यावडुत्यतु . . III. 24.
संख्याविसायाद्वाह्नो . . III. 42.
संख्याव्याद्रात्र्य . . VI. 51.
संख्याशन्शतो डिन् VII. 93.
संख्यासंभद्राद्मातुर् . . VII. 11.
संख्यासूपमानात् . . VI. 31.
संख्यैकार्थाद्वीप्सायाम् VII. 69.
संज्ञा कम् V. 37.
संज्ञो ऽस्मृतौ V. 13.
सतिसाती वा सन्तिश्च XXVI. 44.
स त्स्यरे VIII. 141.
सत्स्वन्जोष्ट्यां . . VIII. 107.

सदाध्वादि व्याप्तौ . . V. 4.
सदानूक्ते ऽसादिप्र्याः III. 144.
सदानो ऽल्लोपो . . III. 40.
सध्वो रस्येन्ननीडीशः IX. 39.
सनः पने धोर्वा त्वायात् VIII. 109.
सन्जदन्शस्वन्जो . . VIII. 102.
सन्ज्यादिर्धुः VIII. 104.
संतुन् मनःकामे . . VI. 72.
संदानो भे ऽधर्मे नित्यम् V. 14.
सन्निच्छायाम् XIX. 1.
सन्भिक्षाशन्स उः XXVI. 159.
सन्यङन्तो द्विः VIII. 105.
सन्श्रन्थग्रन्थब्रू . . XXIV. 12.
सपत्त्रनिष्पत्त्रात् . . VII. 91.
सभमौष्वाङ् III. 140.
समः प्रतिज्ञायाम् XXIII. 44.
समयनिष्कुलदुष्ख . . VII. 90.
समर्थनाशिषोर्गी XXV. 23.
समवान्धात्तमसः VI. 79.
समस्त्र्या XXIII. 46.
समानेदंकिमदः . . XXVI. 85.
समापानूपौ VI. 71.
समार्थैनार्यस्तस्ताद्धित . . V. 23.
समो ऽकूजने XXIII. 5.
समो गमृछप्रछ . . XXIII. 14.
संपरःप्रत्यनुभ्यो ऽक्ष्णः VI. 65.
संपरिव्यो वा XXVI. 218.
संपरेः सुमुपात्तु . . XV. 4.
संप्रतेरस्मृतौ XXIII. 37.
संबुद्धौ सिर्धिः III. 3.
सरजसोपप्रुने VI. 64.
सरूपो वाध्यः XXVI. 2.
सरोऽनोऽयोऽश्मनः . . VI. 45.
सर्वविश्वउभउभय . . III. 9.
सर्वैकदेशसंख्यातपुण्य . . VI. 46.
सर्वैकदेशसंख्यातसंख्या . . VI. 38.
सर्वैकात्काले दा VII. 100.
सषेसुस्सजुषह्नां . . III. 150.
सहः सो ऽकाले VI. 61.
सहःसो वा VI. 17.
सह र्णो र्घः II. 1.
सहवहो ऽदो ढि VIII. 126.
सहवारणसमोनार्थार्थ . . V. 10.
सह सं तिरः सध्रि . . XXVI. 81.
सातिहेतियूतिजूति . . XXVI. 185.
साधनहेतुविशेषणभेदकं . . V. 9.
साहिसातिचेति . . XXVI. 35.
सित्यादिः क्तिः I. 10.

सोक्तसेकसृपसृ . . VIII. 43.
सोनात्तर्नोर्गात् . . V. 35.
सुचतुर्द्वित्रेः VII. 71.
सुभ्रूद्रोघ्नन्यार्थानां धी स्वः III. 76.
सुत्तुधोः सेरिम्ये VIII. 96.
सूचनावत्तेपणासेवा . . XXIII. 25.
सूतेर्न णुर्यान् IX. 40.
सूत्सुरभिपूतेर् . . VI. 87.
सूर्यागत्त्यत्य . . IV. 12
सूल्वाद्योदिद्रत्तीपलरयातो . . XXVI. 88.
सृकुटः XXVI. 47.
सृत्तः आद्यात्तनोणाच XXIII. 22.
सृत्तदृशच्याठावतो . . VIII. 62.
सृत्तागुर्यः XXVI. 188.
से तु कावपफे वा II. 45.
सेनतुधकुपत्तिश . . XXVI. 204.
सेन्क्रात्सरोः XXVI. 190.
सेर्डोशनत्पुरुदंशो . . III. 155.
सेर्लुत्यासोन्तान्यो ऽकुर्वा XV. 1.
मो या IX. 35.
स्कुल्कम्भुन्कुन्सु . . XVI. 1.
स्तनिगदिमादित्हदि . . XXVI. 166.
स्तु श्रुभिः श्वशात् II. 25.
स्त्रियां त्रिचतुरोस् . . III. 80.
स्त्रियानत आप् IV. 1.
स्त्री भ्रूर्धुः III. 81.
स्त्री युच ङिति III. 22.
स्त्री वाम्शसोः III. 82.
स्थादानपाघ्राघ्राध्मा . . VIII. 70.
स्थादेर्ड्टिने न णः X. 11.
स्थोङो व्यङीः XVIII. 9.
स्त्रश्चोपःसंख्यादि . . IV. 14.
स्नुक्रमो ऽमे ऽस्वस इम् VIII. 69.
स्पर्धायामाङः XXIII. 24.
स्पृन्हिगृन्हिश्रुदद्रोराप्यः XXVI. 164.
स्फायः स्फो वा XXVI. 115.
स्म्यः III. 129.
स्मिङ्पूङ्रन्ज् . . XIX. 7.
स्मिन्पोर्वाद्र्वे मं च XVIII. 18.
स्मृदृशननुज्ञानाप्रतिश्रोः सनः XXIII. 57.
स्मृदृत्वरप्रथम्रद . . XVIII. 2.
स्म्रर्यस्त्यपदि वतीते XXV. 29.
स्यदेधावोदन्हिमश्रथ . . XXVI. 174.
स्यमोर्लुक् III. 91.
स्यनोत्रास्यः III. 4.
स्यत्यर्द्वनः VIII. 90.

स्याट् ढ्यपित्किद्वा VIII. 39.
स्यादेः सो लोपः को . . III. 136.
स्यादेर्ङे ऽस्थो वा ढ्यणौ VIII. 84.
स्यादौ नवद्रो ऽये IX. 51.
स्याद्यर्त्यृतो णुर्यङ् . . VIII. 88.
स्याद्यृदृद्वुरस्कुर . . XII. 3.
स्यान्तस्याराल्लुप्फे III. 116.
स्यान्तादाद्यृदाद्यश्नोः . . VIII. 53.
स्योद्वेतौ II. 21.
स्रग्मेधास्मायाद्विन्वा VII. 29.
स्रस्ध्वस्वस्वनडुहां . . III. 106.
स्रोर्विः फे III. 25.
स्वः स्ये रुः VIII. 13.
स्वदीभ्यां ध्यन् . . III. 26.
स्वपतृपधृषो ङनज् XXVI. 161.
स्वपरक्षयतप्रछविछ . . XXVI. 180.
स्वपो जिः XVIII. 5.
स्वयंशंविसं . . XXVI. 168.
स्वरादिनिचित्त्यं व्यन् III. 17.
स्वर्यौ घुरू VIII. 12.
स्वस्य तन्पिति XXVI. 18.
स्वाक्षयोरीरोहिन्यौ II. 10.
स्वाङ्गाद्धे IV. 20.
स्वाङ्गङो ऽचि द्विः II. 41.
स्वामीश्वराधिपति . . V. 29.

ह.

हनः कित्सिः XXIII. 18.
हनगमजनखन . . III. 153.
हनगमदृशविशविन्दो वा XXVI. 134.
हनग्रहदृशचः . . XXIV. 3.
हनचरगष्टक् XXVI. 46.
हनजनाद्गमादेर्डः XXVI. 33.
हन वा घ्नी XX. 9.
हनपणधृतराज्ञां . . VII. 21.
हनस्तङणविणि ञ्णिति XVIII. 25.
हनो बधष्टीढ्यलि . . IX. 9.
हनो वा घ्नी XX. 9.
हनो ह्नो घ्नो न णः III. 112.
हन्पूपार्यमेनो . . III. 111.
हन्पणधृतराज्ञामुङ्लोपः क्ते VII. 21.
हबत्रतेर्नेम् XXVI. 69.
हशषो ऽनिमिजुङो . . VIII. 78.
हसद्भ्यां दिसेर्लोपानौ IX. 3.
हस्त थि IX. 55.
हसात्तयोर्वारे XXI. 4.

ह्सादेः सेमो ऽह्येदित् . . VIII. 49.
ह्साद्गानो ह्रौ XVI. 3.
ह्साद्वा IV. 2.
ह्साल्लोपो ऽशित्ययोः XVII. 3.
ह्सुङ्नो लोपो ऽणौ VIII. 40.
ह्सृप्वासोः XXVI. 7.
ह्सो ऽनन्तरः स्यः III. 18.
ह्सो ऽन्तः फः III. 8.
ह्स्तेपाणौप्राध्वं . XV. 5.
ह्स्येतत्तदो ऽनञकः सेर्लोपः II. 55.
ह्राकः खेर्न र्घः XX. 18.
ह्राको ऽन्तलोपः ख्याम् X. 6.
ह्राको ह्रिः XXVI. 211.
ह्रायनः XXVI. 40.
ह्रिन्सदीपकम्पाजस . . XXVI. 158.
ङ्कसो ह्रेर्धिः IX. 2.
ह्रेः खेरनङि घिः XII. 4.
ह्रे ऽनः IV. 4.
ह्रे पूरणीप्रमाणीभ्यामः VI. 15.
ह्रेर्लोपो ऽस्योप्नोश्च VIII. 20.
ह्रो ऊस् I. 19.
ह्रो ढो भौ III. 98.
ह्रो नः सौ III. 105.
ह्रो ऽस्तेरेति XXIII. 56.
ह्रौ ङा वा X. 7.
ह्रीघ्रात्रोन्दनुद . . XXVI. 98.
ह्रीव्लीरीक्नूय्यृ . . XVIII. 8.
ह्लादेः स्वः क्तौ च XXVI. 118.
ह्वादी रे द्विः X. 1.
ह्वो द्वेर्ज्ञिः VIII. 140.
ह्वो वच्यणौ X. 2.

Erklärung der grammatischen Ausdrücke.

अ.

अ 1) Der Vocal अ mit seiner entsprechenden Länge. Euphonische Veränderungen, welche ein अ mit einem folgenden Vocal eingeht II. 2 — 12. — Tritt an die Stelle von इ III. 119, ऋ VIII. 32. — An seine Stelle tritt आ III. 31, इ VIII. 113, ई VI. 70. VII. 81. XXI. 2, ए III. 32, ein लोप III. 147. IV. 10. IX. 22. XVII. 3. — 2) *tadh.* अ VII. 32, am Ende eines Composit. VI. 7, 15, 29, 30, 51, 52, 57, 62 — 69, 73 — 85, 88 — 92. — 3) Personalendung अ (2te Pl. Perf. Act.) VIII. 1. — 4) Das अ der 6ten Classe XI. 1., ist शित् ebend., Anfügung XI. 4, wann das Med. folgt XIII. 7. — Vergl. श 3). — 5) *kṛt* अ. Bildet weibliche Nomina act. XXVI. 189 — 191, Construction V. 28.

अक् 1) die Silbe अक्, welche vor dem letzten Vocal eines Verbi finiti, eines Indecl. oder eines Pron. eingeschaltet wird II. 55. III. 128 — 131. — 2) *samâh.* Ein einfacher Vocal. — Ein अक् ist mit einem andern अक् homogen, wenn er mit demselben Organ ausgesprochen wird I. 4; schliesst seinen homogenen Laut in sich I. 5. — Euphonische Veränderungen vor झल् II. 24.

अक *kṛt* अक, den Agens bezeichnend XXVI. 41, 42. — Anfügung IX. 33. — Bildung des Fem. IV. 6. — Verhalten desselben vor Affixen und im Comp. VI. 12, 34.

अग्लोपिन् (अच् — लोप) Eine Wurzel oder ein Nomen, welches vor dem Affix णि (10te Cl. und Caus.) seinen Endvocal abwirft. VIII. 111, 112.

अट् 1) Ein an die Stelle des Finalen tretendes अ VIII. 33. XVIII. 2. — 2) Affix अ vor den Personalendungen des Aorists VIII. 86. — Davor wird die Wurzel reduplicirt VIII. 31. — Anfü-

gung VIII. 45, 111, 112, 142. IX. 44. XII. 4. XVII. 4. XVIII. 2. — 5, 7, 9, 10.

अच् oder अच (IV. 13). *samâh.* Ein Vocal. — Euphonische Veränderungen der Vocale II 1 — 24. — Veränderungen davor IX. 12, 24, 25. X. 2, 9. XI. 4. — Die entsprechende *vṛddhi* I. 7. — An die Stelle von अच् tritt आ XVIII. 17, 18, ई XIX. 11, ईं und ईस् XIX. 10, इस् XIX. 9.

अज (erg. यु) Ein Verbum ohne Object (ज), ein intransitives Verbum. V. 3, 5. XIX. 13. XXIII. 13, 17, 36. XXVI. 129.

अण् Ein nach dem letzten Vocal einzuschaltendes अ III. 104.

अण (erg. त्य) Ein Affix, welches keinen *guṇa* (ण) erfordert. Anfügung III. 153 VIII. 40, 84, 85, 88, 101. IX. 12, 20, 25, 31, 32, 36. X. 2. XIV. 1. XIX. 12. XX. 16. XXIII. 16. XXVI. 74 — 76, 119 — 127.

अत् das kurze अ. Declination der Themata auf अ III. 29, 83. — An die Stelle von अ tritt आ III. 135. VIII. 49, 50, इ IV. 6 — 8, उ IX. 20. XXVI. 123, ए VIII. 52, ओ VIII. 126, लुक् III. 171, लुप् II. 17, लोप VIII. 16.

अत Personalendung अत (3te Pl. Imperf. und Aor. Med.). Tritt an die Stelle von अत्त VIII. 28. IX. 28. — Fügt vorn र् an IX. 42.

अतान् Personalendung अतान् (3te Pl. Imperat. Med.). Tritt an die Stelle von अत्तान् VIII. 28. — Fügt vorn र् an IX. 42.

अति Personalendung अति (3te Pl. Praes. Act.). Tritt an die Stelle von अन्ति IX. 28.

अतीत (erg. काल) Vergangenheit XXV. 1.

अतु 1) Endung अत्. Declination III. 108. — Wird wie ein Zahlwort behandelt III. 24. — Erhält तिसर् VII. 42. — Ueber das उ s. उदित् b.) — 2) Personalendung अतु (3te Pl. Imperat. Act.). Tritt an die Stelle von अन्तु IX. 28.

अतुस् Personalendung अतुस् (3te D. Perf. Act.) VIII. 1. Tritt an die Stelle von तस् (3te D. Praes. Act.) IX. 54.

अते Personalendung अते (3te Pl. Praes. Med.). Tritt an die Stelle von अन्ते VIII. 28. — Fügt vorn ऋ an IX. 42.

अत्वत् (erg. धु) Eine Wurzel, die ein kurzes अ zum Wurzelvocal hat VIII. 62.

अथु *krt* अथु. Bildet Nomina act. XXVI. 178.

अथुस् Personalendung अथुस् (2te D. Perf. Act.) VIII. 1. — Tritt an die Stelle von थस् (2te D. Praes. Act.) IX. 54.

अन् 1) Endung अन्. Declination III. 40 — 42. — Bildung des Fem. IV. 4, 5. — Am Ende eines Compos. VI. 54, 66, 67. — Vor Affixen VII. 10. — 2) *tadh.* अ am Ende eines *vahuvr.* VI. 28. — 3) Personalendung अन् (3te Pl. Imperf. und Aor. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt उस् VIII. 36. IX. 6. — 4) *krt* अ, bezeichnet den Agens XXVI. 29, 30. — Anfügung an Intensiva XX. 17.

अन *krt* अन XXVI. 29, 194, 198, 199. — Anfügung VIII. 59, 133. IX. 33, 37.

अनङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes अन् III. 95.

अनट् *krt* अन XXVI. 170.

अनि *krt* अनि XXVI. 196.

अनित् (Adj.) Ohne stummen Buchstaben (इत्) I. 5. VII. 15.

अनिम् 1) (erg. त्य) Ein Affix, das ohne den Bindevocal इ angefügt wird XIX. 2, 9. — 2) (erg. धु) Eine Wurzel, an die ein darauffolgendes Affix ohne den Bindevocal इ angefügt wird VIII. 47. XXVI. 207.

अनूक n. Wiedererwähnung III. 144. = अन्वादेश.

अनूक्ति f. = अनूक III. 132.

अनेकाच् Aus mehr als einer Silbe bestehend III. 59. VII. 53.

अनुनासिक adj. Nasal II. 28.

अनुवृत्ति f. Fortgelten II. 8.

अन्त 1) Der Endbuchstab IX. 46. X. 6. XXVI. 78. — 2) Die Pause. — Heisst फ III. 8. — Euphonische Regeln in der Pause II. 43. III.

100. — 3) Personalendung अत (3te Pl. Imperf. und Aor. Med.) VIII. 1. — अत tritt an ihre Stelle VIII. 28. IX. 28. — 4) *krt* अत XXVI. 165. — Anfügung VIII. 114.

अतान् Personalendung अतान् (3te Pl. Imperat. Med.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt अतान् VIII. 28.

अति Personalendung अति (3te Pl. Praes. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt अति IX. 28, उस् (3te Pl. Perf. Act.) IX. 54.

अतु Personalendung अतु (3te Pl. Imperat. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt अतु IX. 28.

अते Personalendung अते (3te Pl. Praes. Med.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt अते VIII. 28.

अत्य m. Der Endbuchstab VI. 72.

अन्वादेश m. Wiedererwähnung III. 144. = अनूक्त.

अप् das अ der 1ten Classe. — Anfügung VIII. 66, 68, 102, 127, 133. — Nach अप् erhält शतृ vor ई und ईप् das Augment नुम् III. 168. — An die Stelle von अप् tritt लुक् IX. 1. XX. 17. — Vgl. शप्.

अप्रधानत्व n. Das Untergeordnetsein VI. 14. = गौणत्व und गौण.

अब् oder अब *samâh.* Ein weicher Laut. — Euphonische Veränderungen davor II. 37, 49, 51, 52.

अब्धातु (erg. धु) Eine Wurzel, die zur 1ten Classe (s. अप्) gehört XXVI. 105.

अम् 1) Endung अम्. a) Acc. Sg. III. 1. — Anfügung III. 69, 82, 140, 143, 162. — अ fällt ab III. 26. — An die Stelle von अम् tritt म् III. 57, 83 (an die Stelle von म् — न् 88, अम् 89), लुक् III. 91, लोप (für अ) III. 26. — b) Nom. Sg. Neutr. III. 89. — c) 1te Sg. Aor. Act. VIII. 1. — 2) *samâh.* Ein Vocal, Halbvocal, Nasal oder ह् II. 33, 40. — 3) Ein vorn hinzutretendes अ. a) Vor einigen Casusendungen III. 79. — b) Vor Wurzeln: das Augment VIII. 23, 45, 54, 106. — c) Vor den Personalendungen हि und सि IX. 3, 27.

अमप् Personalendung अम् (1te Sg. Imperf. Act.) VIII. 1.

अय् tritt an die Stelle von ए II. 14. — य् fällt ab II. 16.

अय 1) अय्, Stellvertreter von जि XXVI. 214, 215. — 2) Casusendung अय. Tritt an die Stelle von ङे (Dat. Sg.) III. 29.

अयङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes अय III. 55.

अयट् *tadh.* अय VII. 47.

अर् *guṇa* von ऋ und ॠ I. 6.

अर् (= आर्धधातुक bei *Pāṇini*). Alle Affixe, die an die Wurzel gefügt werden, mit Ausnahme derjenigen, welche ङ् heissen. — Erhält das Augment इट् VIII. 27, 46, 69, 79. XI. 2. — Anfügung VIII. 59, 63, 65, 83, 85, 141. IX. 23, 33, 37, 56. XIII. 1. XX. 22. XXI. 4.

अल् 1) *guṇa* von ऌ und ॡ I. 6. — 2) *krt* अ XXVI. 170. Anfügung VIII. 59. IX. 4, 9. XII. 1.

अव् tritt an die Stelle von ओ II. 14, 15. — व् fällt ab II. 16.

अव tritt an die Stelle von ओ II. 15.

अशित् (erg. त्य) Ein Affix, das kein stummes (इत्) श hat. — Anfügung XVII. 3.

अस् 1) Declination der Wörter auf अस् III. 108. — 2) Die Endung अस् in अःस्, पुरस् u. s. w. Anfügung VII. 108. — Construction V. 23. — 3) *tadh.* अस् am Ende eines *vahuvr.* VI. 26, 27. — 4) *krt* अस् XXVI. 68. — Anfügung VIII. 133. IX. 37. XIII. 6.

असन् Ein hinten antretendes अस् XXI. 5.

असुङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes अस् III. 154. — Ueber das उ s. उदित् b).

अस्य Genit. von अ II. 5. VIII. 113. XXVI. 138.

आ.

आ 1) Der Vocal आ. Tritt an die Stelle von अ III. 31, 135, ई VII. 58. XI. 6, ओ III. 69, अच् XVIII. 17, 18, एच् VIII. 81, टि III. 120, त VI. 10. An seine Stelle tritt इ IX. 31. X. 11, ई VIII. 85. IX. 32. XXVI. 138, ए III. 73. VIII. 84, 85, लोप III. 43. IX. 32, 33. — 2) Casusendung आ. Tritt an die Stelle von टा (Instr.

Sg.) III. 52, 53. - 3) *tadh.* आ VII. 106. — Mit dem Gen construirt V. 23.

आकन् Casusendung आकन्. Tritt an die Stelle von सान् (Gen. Pl.) III. 141.

आख्या Der Name einer Person oder Sache III. 10. VI. 12. = नामन्, संज्ञा.

आङ् 1) Ein an die Stelle des Finalen tretendes आ III. 140, 162. — 2) Präp. und Adv. आ II. 19. — Heisst गि I. 8. — Euphonische Regeln II. 5, 19. — Mit dem Abl. construirt V. 21.

आण् Ein nach dem letzten Vocal einzuschaltendes आ III. 104.

आत् 1) Abl. von अ II. 2. III. 36, 167. — 2) Der Vocal आ IV. 8, 11. VIII. 60. — Fällt ab VIII. 83. — 3) Casusendung आत्. Tritt an die Stelle von उसि (Abl. Sg.) III. 29.

आताम् Personalendung आताम् (3te D. Imperat. Imperf. und Aor. Med.) VIII. 1. — An die Stelle des ersten आ tritt ई VIII. 18.

आते Personalendung आते (3te D. Praes. und Perf. Med.) VIII. 1. — An die Stelle von आ tritt ई VIII. 18.

आथाम् Personalendung आथाम् (2te D. Imperat. Imperf. und Aor. Med.) VIII. 1. — An die Stelle des ersten आ tritt ई VIII. 18.

आथे Personalendung आथे (2te D. Praes. und Perf. Med.) VIII. 1. — An die Stelle von आ tritt ई VIII. 18.

आदिक (= आदिकर्मन् bei *Pāṇini*) Die beginnende Handlung XXVI. 105, 128.

आदित् (erg. धु) Eine Wurzel, die आ (आत्) zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — Anfügung von क्त und क्तवतु XXVI. 108, 109.

आदेश m Substitut II. 5.

आधार m. Die Sphäre (einer Handlung). Ist von vierfacher Art V. 30.

आन् tritt an die Stelle von त्रि (Reduplicationssilbe) VIII. 53.

आन 1) Tritt an die Stelle von ना (9te Classe) vor क्ति XVI. 3. — 2) *kṛt* आन. — Wird nicht mit dem Gen. construirt V. 26.

आनङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes आन् IV. 23, 24.

आनिप् Personalendung आनि (1te Sg. Imperat. Act.) VIII. 1. — न wird ण VIII. 22.

आनीय *kṛt* आनीय XXVI. 3. — Heisst त्य XXVII. 25.

आप् oder आप (III. 60) Feminin — Affix आ IV. 1, 2. — Declination III. 33, 60, 71 — 76. — An seine Stelle tritt अ am Ende eines Comp. VI 14. — Daran wird ईप् gefügt VI. 54.

आम् 1) Casusendung आम्, a) Gen. Pl. III. 1. — Anfügung III. 21, 92. — Erhält नुम् III. 33, सुम् III. 37. — Vgl. नाम्. — b) Loc. Sg. Tritt an die Stelle von ङि III. 60. — c) Die Endung आम् in आवान्, युवान् u. s. w. — Anfügung III. 142. — 2) Endung आम् im Perf. VIII. 55, 80. — Daran wird भू, अस् und कृ gefügt VIII. 56. — Anfügung VIII. 114.

आमन्त्र्य Ein im Vocativ stehendes Wort III. 145.

आमप् Personalendung आम (1te Pl. Imperat. Act.) VIII. 1.

आमहैप् Personalendung आमहै (1te Pl. Imperat. Med.) VIII. 1.

आय् tritt an die Stelle von ए II. 14. — य kann abfallen II. 16.

आय Endung आय. Wird an Wurzeln gefügt VIII. 64, 110. — Die dadurch verstärkte Wurzel heisst ebenfalls धु VIII. 64. — Daran werden die Endungen des Act. und Med. gefügt VIII. 109. — Braucht vor अर् nicht angefügt zu werden VIII. 65.

आय्य *kṛt* आय्य XXVI. 164. — Anfügung VIII. 114.

आर् *vṛddhi* von ऋ und ॠ I. 7.

आर *tadh.* आर VII. 8.

आरक *tadh.* आरक VII. 32.

आरु *kṛt* आरु XXVI. 162.

आलू *vṛddhi* von ऌ und ॡ I. 7.

आलु 1) *tadh.* आलु VII. 32. — 2) *kṛt* आलु XXVI. 148. — Anfügung VIII. 114.

आव् tritt an die Stelle von ओ II. 14. — व kann abfallen II. 16.

आवप् Personalendung आव (1te D. Imperat. Act.) VIII. 1.

ग्रावह्वैप् Personalendung ग्रावह्वे (1te D. Imperat. Med.) VIII. 1. ग्राव्हि *tadh.* ग्राव्हि VII. 106.

इ.

इ Der Vocal इ mit seiner entsprechenden Länge. — Veränderungen davor IX. 46. — Tritt an die Stelle von ग्र XIX. 11, उ XIX. 14, 15, उङ् XVIII. 9, 10. — An seine Stelle tritt इय् VIII. 58, 61, य् 61, लोप IV. 10. — 2) Casusendung इ. a) Nom. Acc. Dual. Tritt an die Stelle von ग्रौ III. 44. — b) Nom. Pl. Tritt an die Stelle von जस् III. 35. — 3) *tadh.* इ am Ende eines Comp. VI. 87. — 4) Personalendung इ (1te Sg. Imperf. und Aor. Med.) VIII. 1. — 5) *krt* इ XXVI. 48.

इक् *samâh.* Ein einfacher Vocal mit Ausnahme des ग्र. — Heisst लि, wenn er an die Stelle von यल् und den daranstossenden Vocal tritt VIII. 8. — An seine Stelle tritt die Länge III. 151. — Euphonische Regeln II. 2, 23. — IX. 24.

इक *krt* इक XXVI. 175.

इकवक *krt* इकवक XXVI. 175.

इगुङ् (erg. धु) Eine Wurzel, deren vorletzter Buchstab (उङ्) ein इ, उ, ऋ oder ऌ (इक्) ist VIII. 132.

इङ् *samâh.* Ein Vocal mit Ausnahme des ग्र, ऐ und ग्रौ I. 6.

इच् *samâh.* Ein Vocal mit Ausnahme des ग्र VIII. 30, 50.

इचुङ् (erg. धु) Eine Wurzel, deren vorletzter Buchstab (उङ्) ein इ, उ, ऋ, ऌ oder ein Diphthong (इच्) ist VIII. 78.

इण् Affix इ, das vor तन् (3te Sg. Aor. Med.) angefügt wird VIII. 116. XXIII. 22. XXIV. 2, 4, 10 — 12. — तन् fällt darnach ab VIII. 117. — Anfügung IX. 30. XI. 7. XVIII. 22, 25. — XXIV. 5, 7.

इत् 1) Das kurze इ VII. 4. — Themata auf इ haben im Fem. ईप् IV. 17. — Tritt an die Stelle von ग्र IV. 6 — 8. VIII. 113, उङ् IX. 36. — An seine Stelle tritt ग्र III. 119. — 2) Ein stum-

mer Buchstab, der eine Operation andeutet, selbst aber bei der Bildung der Form nicht ausgesprochen wird I. 2.

इत *tadh.* इत VII. 80.

इत्नु *krt* इत्नु XXVI. 166. — Anfügung VIII. 114.

इत्र *krt* इत्र XXVI. 169.

इदित् (erg. धु) Eine Wurzel, die ein kurzes इ (इत्) zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — Fügt नुम् ein XII. 5. — Das eingeschobene न fällt nicht aus VIII. 41. — Verhalten eines nachfolgenden न XXVI. 4.

इन् 1) Die Endung इन्. Declination III. 111. — Verhalten vor *tadhita's* VII. 10. — 2) Ein hinten antretendes इ XIV. 2. — 3) *tadh.* इन् VII. 30. — Nach ना mit dem Loc. construirt V. 33.

इन 1) Casusendung इन. Tritt an die Stelle von टा (Instr. Sg.) III. 29. — 2) *tadh.* इन VII. 35.

इनेय *tadh.* इनेय VII. 7.

इम *tadh.* इम VII. 32.

इम् Ein vorn hinzutretendes इ VI. 12. — VII. 3. — Der Bindevocal इ (इट् bei *Pâṇini*) VIII. 27, 46, 57, 60, 62, 69, 71, 79, 89, 90, 96, 97, 103, 121, 123. IX. 26, 39. XI. 2. XII. 3. XIV. 4. XIX. 5 — 8. XXVI. 28, 69, 89, 102, 103, 107 — 114, 133 — 135, 208 — 210. — Ist ङित् IX. 52. — Anfügung VIII. 83, 114. XI. 4. XIII. 8. — An die Stelle von इ tritt ई VIII. 100. XVI. 4. — Darnach Ausfall von सि VIII. 35.

इम *tadh.* इन VII. 75.

इमन् *tadh.* इमन् VII. 60. — Anfügung VII. 53 — 60, 62.

इय् tritt an die Stelle von इ oder ई III. 58. VIII. 58, 61.

इर tritt an die Stelle von ॠ VIII. 101.

इर *tadh.* इर VII. 32.

इरित् (erg. धु) Eine Wurzel, die इर zur stummen Silbe (इत्) hat. Bildung des Aor. VIII. 38.

इरे Personalendung इरे (3te Pl. Perf. Med.) VIII. 1.

इल् oder इल *samâh.* Ein Vocal (mit Ausn. des अ), Halbvocal oder ह् III. 34

इल *tadh.* इल VII. 32.

इष्ठ *tadh.* इष्ठ (Superl.-End.) VII. 52. — Ist डित् VII. 53. — Anfügung VII. 54 — 60, 62.

इष्णु *krt* इष्णु XXVI. 142. — Anfügung VIII. 114.

इस् 1) Tritt an die Stelle von अच् XIX. 9. — 2) *krt* इस् XXVI. 68. — Anfügung XXVI. 70.

ई.

ई 1) Der Vocal ई. Decl. darauf ausgeh. Themata III. 57. — Bleibt im Dual unverändert vor Vocalen II. 20. — Tritt an die Stelle von अ VII. 81. XXI. 2, आ VI. 70. VIII. 85. IX. 32. XI. 6. XXI. 2. XXVI. 138, ए III. 159, अच् XIX. 10, 11. — An seine Stelle tritt आ VII. 58, इण् III. 58, य् III. 59. — 2) Casusendung ई. Tritt an die Stelle von औ (Nom. Acc. Dual.) III. 72, 84. — Anfügung III. 40, 167.

ईङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes ई XVII. 4.

ईत Endung ईत (3te Sg. Potent. Med.) VIII. 1.

ईथास् Endung ईथास् (2te Sg. Potent. Med.) VIII. 1.

ईदित् (erg. धु) Eine Wurzel, die ई (ईत्) zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — Anfügung von क्त und क्तवतु XXVI. 107.

ईध्वम् Endung ईध्वम् (2te Pl. Potent. Med.) VIII. 1.

ईन *tadh.* ईन VII. 15. — Anfügung VII. 10, 18.

ईप् Das Feminin — Affix ई IV. 5, 9, 13 — 28. VI. 53 — 56. — Heisst पि III. 23. — Anfügung III. 167. IV. 12. VI. 32. — Declination III. 71. — Im Comp. und vor Affixen VI. 12, 14. VII. 49.

ईम् Ein vorn hinzutretendes ई, Bindevocal ई VIII. 34. — IX. 53. — Veränderungen davor VIII. 35.

ईमहि Endung ईमहि (1te Pl. Potent. Med.) VIII. 1.

ईय 1) *tadh.* ईय VII. 15. — Anfügung IV. 12. — 2) Endung ईय (1te Sg. Pot. Med.) VIII. 1.

ईयङ् Affix ईय्. Wird an eine Wurzel gefügt VIII. 64. — Die dadurch verstärkte Wurzel heisst ebenfalls धु ebend. — Braucht vor अर् nicht angefügt zu werden VIII. 65.

ईयस् *tadh* ईयस् (Comparat.-End.). Am Ende eines Comp. VI. 14. Vgl. ईयसु.

ईयसु *tadh.* ईयस् (Comparat.-End.). VII. 52. — Ist डित् VII. 53. — Anfügung VII. 54 — 60, 62. — An die Stelle von ई tritt आ VII. 58. Vgl. ईयस्.

ईयाताम् Endung ईयाताम् (3te D. Pot. Med.) VIII. 1.

ईयाथाम् Endung ईयाथाम् (2te D. Pot. Med.) VIII. 1.

ईर् tritt an die Stelle von अच् XIX. 10.

ईर *tadh.* ईर VII. 32.

ईरन् Endung ईरन् (3te Pl. Pot. Med.) VIII. 1.

ईवहि Endung ईवहि (1te D. Pot. Med.) VIII. 1.

उ.

उ 1) Der Vocal उ mit seiner entsprechenden Länge. — Darauf ausgehende Themata im Fem. ईप् IV. 16. — Tritt an die Stelle von अ IX. 20. XXVI. 123, व III. 117, 152, वि (*Visarga*) II. 48, उङ् XX. 10. — An seine Stelle tritt इ XIX. 14, 15, ओ VI. 21, व् VIII. 61. X. 2, उव् VIII. 58, 61. IX. 49, लोप VII. 6. — Ueber die Bedeutung eines stummen उ s. u. उदित्. — 2) Casusendung उ. Tritt an die Stelle von औ (Nom Acc. Dual.) III. 44. — 3) *krt* उ XXVI. 159, 160.

उक *krt* उक. Wird nicht mit dem Gen. construirt V. 26.

उक्तपुंस्क Adj. (= भाषितपुंस्क bei *Pân.*) Ein Wort, von dem auch ein Masculinum vorhanden ist, und dessen Bedeutung nur durch den Begriff des Geschlechts von diesem verschieden ist III. 94. IV. 8. VI. 11.

उङ् 1) Der vorletzte Buchstab III. 14. — An seine Stelle tritt इ् IX. 36. XVIII. 9, 10, उ XX. 10, die Kürze VIII. 111. XVIII. 3, *vṛddhi* VIII. 49, 50, लोप III. 153. VII. 21. — 2) Ein an die Stelle des Finalen tretendes उ III. 163. — 3) Die Partikel उ. Euphonische Regeln II. 22.

उड्लोपिन् (erg. धु) Eine Wurzel, die vor einigen Affixen den vorletzten Buchstaben (einen Vocal) einbüsst XXVI. 155.

उणादि Eine Classe von *kṛt's*, die mit उण् (उ) beginnt III. 80.

उत् Das kurze उ III. 48. IV. 29. V. 26. VIII. 60. — An seine Stelle tritt *vṛddhi* IX. 11, लोप VIII. 95. XV. 3.

उदित् Adj. Ein kurzes उ (उत्) zum stummen Buchstaben (इत्) habend. a) Ein solches च, ट, त, क oder प umfasst auch seine homogenen Elemente I. 5. — b) Affix. Declination III. 115. — Bildung des Fem. IV. 9. — Verhalten vor Affixen VII. 49. — c) Wurzel — क्राच् kann इन् anfügen XXVI. 208.

उप् Das उ der 8ten Classe. — Anfügung XV. 2. — उ fällt ab VIII. 95. — हि (2te Sg. Imperat.) fällt darnach ab VIII. 20. — Vgl. प्रुप्.

उपदेश m. Die ursprüngliche Schreibart einer Wurzel u. s. w. in einem grammatischen Werke. पोपदेश (erg. धु) Eine Wurzel, die im *Dhâtupâṭha* mit einem प anlautet VIII. 43.

उम् Ein vorn hinzutretendes उ VI. 12. VII. 3.

उर् tritt an die Stelle von ऋ VIII. 101.

उर् *tadh.* उर् VII. 32.

उव् tritt an die Stelle von उ und ऊ III. 58. VIII. 58, 61. IX. 49.

उस् 1) Gen. oder Abl. von ङ II. 56. — 2) Casusendung उस्. Tritt an die Stelle von उसि und उस् III. 52, 53. — 3) Personalendung उस्. a) 3te Pl. Perf. Act. VIII. 1. — Tritt an die Stelle von ग्रन्ति (3te Pl. Praes. Act.) IX. 54. — Anfügung VIII. 83. IX. 29. — b) 3te Pl. Imperf. und Aor. Act., ein Substitut für ग्रन् VIII. 36. IX. 6. — Anfügung VIII. 83. IX. 29. — 4) *kṛt* उस् XXVI. 68. — Anfügung. IX. 37.

ऊ.

ऊ Der Vocal ऊ. Declination darauf ausg. Themata III. 57. — Ein ऊ im Dual erleidet keine Veränderungen vor Vocalen II. 20. — Tritt an die Stelle von ओ VIII. 129. XVIII. 20, 21, वा III. 103. — An seine Stelle tritt व् III. 59, उव् III. 58.

ऊक *krt* ऊक XXVI. 153.

ऊठ् (ऊठ् bei *Pâṇini*) Ein an die Stelle von व् tretendes ऊ XIX. 12. — Tritt an die Stelle eines auslautenden व् und eines vorhergehenden Vocals XXVI. 75. — An die Stelle dieses ऊ und eines vorgehenden अ oder आ tritt ओ XXVI. 77.

ऊदित् (erg. धु) Eine Wurzel, die ऊ (ऊत्) zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — Ein mit वस् anlautendes अर् kann den Bindevocal इ annehmen VIII. 46.

ऊप् Feminin-Affix ऊ IV. 29 — 31. — Verhalten vor Affixen und im Comp. VI. 12, 14. VII. 49.

ऊल *tadh.* ऊल VII. 32, 35.

ॠ.

ॠ Der Vocal ॠ mit seiner entsprechenden Länge. — Darauf ausgehende Themata fügen das Feminin-Affix ईप् an IV. 9. — An die Stelle von ॠ tritt अ VIII. 32. — Ueber die Bedeutung des stummen ॠ s u. ॠदित्.

ॠक् *samâh.* Die Vocale ॠ und ऌ mit ihren entsprechenden Längen. — Sind mit einander homogen I. 4. — Euphonische Regeln II. 3, 4, 24.

ॠत् Das kurze ॠ. — Veränderungen beim Zusammenstossen mit einem vorhergehenden अ oder आ II. 8, 9. — Declination der Themata auf ॠ III. 50, 63. — Am Ende eines *vah.* wird क angefügt VI. 16. — An seine Stelle tritt आर् VI 5, र VII. 20, र् VII. 59. VIII. 77, रि VIII. 93, री VII. 83.

ॠवत् (erg. धु) Eine Wurzel, die ॠ zum Vocal hat XX. 11.

ऋदित् Adj. Ein kurzes ऋ (ऋत्) zum stummen Buchstaben (इत्) habend. — 1) Affix. Declination III. 115. — Bildung des Fem. IV. 9. — Verhalten vor Affixen VII. 49. — 2) Wurzel. Bildung des Aor. im Caus. VIII. 111.

ऋ.

ऋत् Das kurze ऋ. An seine Stelle tritt *guṇa* VIII. 99, इर् und उर् VIII. 101. — Eine Wurzel mit einem stummen ऋ hat im Aor. Caus zwei Formen: mit kurzem und mit langem Vocale.

ऌ.

ऌ Ueber die Bedeutung des stummen ऌ s. u. लित्.

ए.

ए 1) Loc. von अ XIX. 14. — 2) Der Vocal ए. — Erleidet im Dual keine Veränderungen II. 20. — Tritt an die Stelle von अ III. 32 VIII. 52, आ III 73. VIII. 84, 85, टि XXVI. 5 — An seine Stelle tritt ई III. 159. — Ueber das stumme ए s. u. एदित्. — 3) Casusendung ए, ein Substitut für ङे (Dat. Sg.) III. 52, 53. — 4) Personalendung ए. a) 1te Sg. Praes. Med. VIII. 1. — b) 1te Sg. Perf. Med. ebend. — c) 3te Sg. Perf. Med. ebend.

एकाच् oder एकाच (III. 30.) Adj. (एक + अच्) Einsilbig VIII 60.

एङ् 1) *samâh* Die Vocale ए und ओ III. 47. — Heisst *guṇa* von इ (ई), उ (ऊ), ए und ओ I. 6. — Euphonische Regeln II. 3, 4, 17. — 2) Ein an die Stelle des Finalen tretendes ए III. 142.

एच् *samâh*. Ein Diphthong. — Ist niemals kurz I. 3. — Verbindet sich mit einem vorhergehenden अ oder आ zu *vṛddhi* II. 2. — अ und आ fallen davor ab VIII. 16, 83. — An seine Stelle tritt आ VIII. 81, इ und उ III. 96.

एत् Der Diphthong ए. Veränderungen davor XXIII. 56.

एदित् (erg. धु) Eine Wurzel, die ए (एत्) zum stummen Buchstabe (इत्) hat. — Bildung des Aor. VIII. 49.

एधुस् *tadh.* एधुस् VII. 103.

एन *tadh.* एन. Vertritt die Stelle aller Casusendungen mit Ausnahme der des Nom. VII. 105. — Mit dem Acc. construirt V. 7, mit dem Gen. V. 23.

एय *tadh.* एय. — Anfügung VII. 6.

एर *tadh.* एर VII. 8.

ऐ.

ऐ wird an eine Wurzel gefügt, die zu den यत्रादयः (VIII. 124.) gehört.

ऐङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes ऐ IV. 25.

ऐच् *samâh.* Die Diphthonge ऐ und औ. — Heissen *vrddhi* von इ, उ u. s. w. I. 7.

ऐप् Personalendung ऐ (1te Sg. Imperat. Med.) VIII. 1.

ऐस् Casusendung ऐस्, ein Substitut für भिस् III. 29.

ओ.

ओ Der Vocal ओ. — Decl. der Wörter auf ओ III. 68, 69. — Tritt an die Stelle von अ VIII. 126 — Fällt ab XI. 3. — Ueber das stumme ओ s. u. ओदित्.

ओङ् Adj. Dessen vorletzter Buchstab (उङ्) ein अ ist VIII. 45.

ओत् Der Vocal ओ. — Vocative auf ओ, euphonische Regeln II. 21. — Tritt an die Stelle von उ VI. 21. — An seine Stelle tritt ऊ XVIII. 20, 21, अव् VII. 9.

ओदित् (erg. धु) Eine Wurzel, die ओ (ओत्) zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — Die Affixe त and क्त substituiren न für त XXVI. 88.

ओष्य Ein Labial I. 4. VIII. 101.

ओस् 1) Gen. oder Abl von उ VII. 6. XXVI. 6. — 2) Casusendung ओस् (Gen. und Loc. D.) III. 1. — Anfügung III. 73, 128, 131 (ओस), 132. — An ihre Stelle tritt योस् III. 29.

ओ.

ओ 1) Der Vocal ओ. Tritt an die Stelle von ओ III. 68, वा III. 102. — Ueber das stumme ओ s. u. ओदित्. — 2) Casusendung ओ. a) Nom. Sg., ein Substitut für सि III. 157. — b) Loc. Sg., ein Substitut für ङि III. 52, 53. — c) Nom. und Acc. Dual. III 1. — Anfügung III. 140. — An ihre Stelle tritt इ् und उ III. 44, ई् III. 72, 84.

ओङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes ओ III. 161.

ओत् Der Diphthong ओ. An seine Stelle tritt आव् VII. 9.

ओदित् (erg. धु) Eine Wurzel, die ओ (ओत्) zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — Ein mit वस् anlautendes अ erhält nicht den Bindevocal इ् VIII. 27.

क.

क 1) Der Laut क. Tritt an die Stelle von च XXVI. 8 — 10, ष und ह VIII. 75. — An seine Stelle tritt ट् III. 131 — Euphonische Veränderungen davor II. 45, 47, 54. — Im *Dhâtupâtha* deutet क die 10te Classe an. — 2) *tadh.* क VI. 16. — Anfügung VII. 23. — 3) *krt* अ XXVI. 32. — 4) Der gemeinschaftliche Name für die sechs verschiedenen Beziehungen eines Nomens zu einer Handlung (abg. aus कारक) V 37. III. 59. VII. 15. S. 61. Z. 1. — Wird durch *krt's* ausgedrückt XXVI. 1, 171.

कङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes कु् III. 134. XXVI. 97.

कडित् (erg. त्य) Ein Affix, das क oder ड zum stummen Buchstaben (इत्) hat VIII. 15, 134. — S. u. कित् und डित्.

कट *tadh.* कट VII. 78.

कच *tadh.* कच VII. 35.

काण् *tadh.* क VII. 15.

कण्ठ Ein Guttural I. 4.

कन् Ein am Ende hinzutretendes कु् II. 36.

कर्तृ Der Agens. — Heisst व und steht im Instr. V. 9.

कर्मन् Das Object. — Heisst ङ V. 2.

कर्मकर्तृ Ein Agens, der zugleich sein eigenes Object ist XXIV. 8. — S. u. ङच.

कल्प *tadh.* कल्प VII. 63. — Anfügung VII. 49.

कान *kṛt* आन (Partic. Perf. Med.) XXVI. 132. — Anfügung IX. 30.

काप् Das Feminin-Affix आप् mit vorhergehendem क. — Veränderungen davor IV. 6 — 8.

काम्यक् Affix काम्य. — Bildet Denominativa XXI. 1.

कार् m. Buchstab. उकार् der B. उ I. 5.

कार्य n. Das Object. — Heisst ङ V. 2.

कि 1) *kṛt* इ XXVI. 154, 155, 181, 182. — Anfügung XXVI. 155. — Nicht mit dem Gen. construirt V. 26. — 2) Stumme Silbe im *Dhâtupâtha.* Deutet an, dass die Wurzel zur 1ten und 10ten Classe gehört.

कित् (erg. त्य) Ein Affix, das क zum stummen Buchstaben hat. Folgende Affixe sind bisweilen कित्, obgleich sie kein stummes क haben: ठी VIII. 6, 39, ङी VIII. 6, 132, सन् XIX. 16, सि VIII. 132. XXIII. 18. — क्वाच् ist in einigen Fällen nicht कित् XIX. 16. XXVI. 203 — 207. — Erhält kein इन् XXVI. 89. — Anfügung VIII. 15, 134, 137. IX. 25. — Anfügung von कित् ठी VIII. 99. IX. 14. XVI. 5, कित् ङी IX. 15.

किन् *tadh.* किन् VII. 32.

की f. (erg. विभक्ति) Die Personalendungen des Präsens VIII. 2. XXVI. 136. — Bezeichnet die Gegenwart XXV. 1, die Vergangenheit XXV. 2, die Zukunft XXV. 3 — 7, eine beliebige Zeit XXV. 8. — An ihre Stelle tritt ठी IX. 17.

कु Ein Buchstab aus der क-Reihe I. 5. III. 30. — An seine Stelle tritt चु VIII. 32. XX. 6.

कुण *tadh.* कुण VII. 78.

कुर् *kṛt* उर् XXVI. 152.

कृत् Die Kapitel XXVI. abgehandelten Affixe. — Wird an eine Wurzel gefügt und bezeichnet ein Verhältniss des Nomens zur Handlung (क) oder die Handlung selbst XXVI. 1. — Anfügung XI. 7. XXIV. 5. XXVI. 31. — Regiert den Gen. V. 26.

कोलिम *krt* ऌलिम XXVI. 24.

कोड् कृ zur Penultima (उड्) habend VI. 12.

क्त *krt* त (Partic. Perf. Pass.) Gebrauch XXVI. 86, 128 — 131. — Wann इम् angefügt wird und wann nicht XXVI. 102, 103, 107 — 114. — An die Stelle von त tritt न XXVI. 88, 90, 94 — 98, म, क, व XXVI. 99, 100. — Anfügung XXVI. 87, 91 — 93, 104 — 106, 115 — 127. — Mit dem Instr. und Gen. construirt V. 26 — 28. — Im Fem. ईप् IV. 18 — 21. — क्त + *tadh.* इन् mit dem Loc. construirt V. 33.

क्तवतु *krt* तवत् (Partic. Perf. Act.) XXVI. 86. — Wann इम् angefügt wird und wann nicht XXVI. 102, 103, 107 — 110, 112 — 114. — An die Stelle des ersten त tritt न XXVI. 88, 90, 94 — 98, म, क, व 99, 100. — Anfügung XXVI. 87, 91 — 93, 104 — 106, 115 — 127. — Wird nicht mit dem Gen. construirt V. 26.

क्ति 1) *krt* ति XXVI. 183. — An die Stelle von ति tritt नि XXVI. 184. — Unregelmässige Bildungen XXVI. 185. — Anfügung XXVI. 118. — Fügt im Fem. nicht ईप् an IV. 17. — 2) f. Eine Casus- oder Personalendung (Abk. von विभक्ति) I. 10. — Was darauf ausgeht heisst द् I. 12. — Veränderungen davor II. 54. III. 31, 56, 80, 114, 124, 127. — An die Stelle von क्ति tritt तस् VII. 97, म् VI. 58, लुक् III. 169. VI. 3, 60. — क्तिपाद् «das Kapitel über den Gebrauch der Tempora und Modi» XXV.

क्तेन् *krt* त in Verbindung mit dem *tadh* इन्. — Wird mit dem Loc. construirt V. 33.

क्त्वा S. u. क्त्वाच्.

क्त्वाच् *krt* त्वा (Gerund.) XXVI. 201, 202. — Ist bisweilen nicht क्ति XIX. 16. XXVI. 203 — 207. — Wann इन् angefügt wird

und wann nicht XXVI. 102, 208 — 210. — Anfügung 209 — 211. — An seine Stelle tritt यप् 212.

कृ *krt* नु XXVI. 145.

कर् *krt* मर् XXVI. 150.

वय Affix य. Bildet Denominativa XXI. 2, 6. — Anfügung IV. 11. VII. 9, 83. XX. 22. XXI. 3, 5. — Fällt ab XXI. 4.

वयप् *krt* य XXVI. 17, 19 — 23, 186, 187. — Heisst त्य XXVI. 25. — Anfügung VIII. 59. XXVI. 23.

क्रियाविशेषण n. Die nähere Bestimmung einer Handlung, ein Adverb. — Heisst ठ V. 2.

कृ *krt* ह XXVI. 163.

लोप n. Das Neutrum III. 83 — 96, 165. VI. 6.

लुक् *krt* लुक XXVI. 163.

व n. (Abk. von एकवचन; vgl. द्व und व्व) Die Casus- und Personalendungen des Singulars I. 11. III. 138.

वनिप् *krt* वन् XXVI. 168.

वसु *krt* वस् (Partic. Perf. Act.) XXVI. 132. — Anfügung IX. 30. — Tritt an die Stelle von शतृ XXVI. 139. — Vgl. वसु.

वि 1) *krt* वि XXVI. 167. — 2) Affix व् (dieses fällt nach VII. 82. ab). Bildet Denominativa XXI. 7 — 9. — 3) = विप् S. d.

विप् *krt* व् (dieses fällt ab nach VII. 82.) XXVI. 68, 71, 83. — Anfügung IX. 36. XIX. 12. XXVI 70, 73 — 76, 78 — 82, 84, 85, 167.

व bezeichnet im *Dhâtupâtha* die ज्ञानार्थाः (s. III. 97).

क्वरप् *krt* वर् XXVI. 157.

श.

श 1) Der Consonant श. Euphonische Veränderungen davor II. 45, 47. — 2) *krt* अ XXVI. 57 — 61.

शष् oder शस *samâh*. Eine harte Aspirata. — An ihre Stelle tritt चष् VIII. 32.

खनट् *krt* अन XXVI. 62.

खप् oder खप *samâh.* Ein harter Consonant mit Ausnahme der Sibilanten II. 33, 53. VIII. 37.

खल् oder खल (V. 26.) *krt* अ XXVI. 197. — Anfügung XII. 1. XXVI. 173. — Nicht mit dem Gen. construirt V. 26.

खप् *krt.* अ XXVI. 51 — 56.

खस् oder खस *samâh.* Ein harter Consonant II. 43. IV. 13.

खि 1) *krt* इ XXVI. 49. — 2) Die Reduplicationssilbe VIII. 11. — Bildung III. 151. VIII. 32, 33, 37, 58, 72, 103, 107, 112, 113, 120, 124. IX. 14. X. 4, 8. XVII. 4. XVIII. 2. XIX. 14. XX. 3, 4, 6 — 8, 10, 11, 17, 18. — An ihre Stelle tritt आन् VIII. 53, लोप 52. XIX. 9 — 11.

खित् (erg. त्य) Ein Affix, das ख zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — Anfügung XXVI. 50.

खिष्णु *krt* इष्णु XXVI. 63.

खी 1) Decl. der Wörter auf खी III. 61. — 2) Die mit dem Character des Pot. verbundenen Personalendungen des Potentialis VIII. 2. — Veränderungen derselben VIII. 19. — Anfügung X. 6. — Gebrauch XXV. 1, 9 — 11, 13 — 22.

खुकञ् *krt.* उक XXVI. 63.

ग.

ग 1) Der Consonant ग. Tritt an die Stelle von त XXVI. 8 — 10. — Im *Dhâtupâtha* wird dadurch die 9te Classe angedeutet. — 2) m. Abk. von द्विगु (vgl. म, व, ष, कु): ein Compositum, dessen erstes Glied ein Zahlwort ist VI. 2. — Ist ein Neutr. VI. 6. — Besondere Regeln VI. 37 — 39, 48, 49, 53 — 57.

गि 1) Stumme Silbe im *Dhâtupâtha.* — Zeigt an, dass die Wurzel zu den ण्वादयः (s. XVI. 2.) und त्वादयः (s. XXVI. 88, 184.) gehört. — 2) (Abk. von उपसर्ग). Der Name für die Partikeln प्र u. s. w. I. 8. — Heisst गि I. 14. — Wird mit धु componirt VIII. 21. — Euphonische Regeln II. 3. VIII. 22, 45. IX. 24.

गी f. Die Personalendungen des Imperativs VIII. 2. — Anfügung IX. 40. — Davor wird an die Wurzel डान् und कृ gefügt IX. 18. — Gebrauch XXV. 1, 21 — 23, 25.

गुण m. Die Eigenschaft. «Was einem Dinge zukommt, ihm auch abgeht, was sich bei Individuen von verschiedener Gattung zeigt, was einem Dinge beigelegt wird und nicht aus einer Handlung entsteht (लब्ध ist z. B. kein *guṇa*), heisst *guṇa*, wenn es nicht einem Dinge seinen Ursprung verdankt (दारुमय «hölzern» ist z. B. kein *guṇa*) [1])» IV. 16.

गोयुग *tadh.* गोयुग VII. 76.

गोष्ठ *tadh.* गोष्ठ VII. 76.

गौण adj. Untergeordnet. गौण ङ ist das entferntere Object XXIV. 13.

गौणत्व n. Das Untergeordnetsein III. 10. = गौण्य und अप्रधानत्व.

गौण्य n. = गौणत्व III. 10. VI. 14.

घ

घ 1) Der Consonant घ. Tritt an die Stelle von ह III. 99, 101. IX. 10. — Im *Dhâtupâtha* bezeichnet घ die हृदादय: (s. IX. 26). — 2) *krt* अ. Anfügung XXVI. 70. — 3) Der Agens V. 9. XVIII. 18, 19. — Den Agens bezeichnen die Personalendungen des Act. und Med. VIII. 4. XXII. 1, 2. XXIII. 1. fgg., eine Anzahl *krt's* XXVI, *tadhita's* VII. 15. — Vor einem र्, das den Agens bezeichnet, werden शप्, यन् (श्यन्), नु, अ, नण्, श्नुप् und ष्ना an die Wurzel gefügt VIII. 14, 67, 74, 94. IX. 19. XI. 1. XVI. 1. — Vor ट्टी wird अङ् angefügt VIII. 86. — Der Agens wird im Causal zum Object V. 5. — Steht im Instr. V. 9, im Gen. V. 26, im Instr. oder Gen. V. 28.

घङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes घ् III. 101. XXVI 32.

1) Ich weiche hier sowohl von meiner früheren Uebersetzung (s. den erkl. Ind. zum *Pânini* u. गुण), als auch von der *Lassen*'schen (s. Z. f. d. K. d. M. Bd. IV. S. 248.) ab.

घञ् *krt* अ XXVI. 170. — Anfügung VIII. 59. IX. 4. XXVI 173, 174.

ङि Die Endungen des Nom. und Acc. Sg. und D., des Nom. Pl. und des Acc. Pl. Neutr. III. 4, 5. — An ihre Stelle tritt म् III. 139. — Anfügung III. 51, 62, 63, 66, 68, 87, 104, 115, 119, 133, 154.

ङित् (erg. त्य) Ein Affix, das ङ zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — Anfügung XXVI. 8.

ङी f. Die Personalendungen des Imperfectums VIII. 2. — Die Wurzel erhält das Augment अन् VIII. 23. — Anfügung IX. 21, 22, 34, 48. — Gebrauch XXV. 1, 26.

ङु (Abk. von लघु) Ein kurzer Vocal, wenn kein Doppelconsonant (त्य) folgt VIII. 12, 13.

घुर् *krt* उर XXVI. 151.

घूङ् (erg. घु) Eine Wurzel, deren vorletzter Buchstab (ऊङ्) ein kurzer Vocal (घु) ist VIII. 15.

घ्याञ्? *krt* इन्. — Anfügung VIII. 133.

घ्याञ् *krt* य XXVI. 6, 7, 11. — Heisst त्य XXVI. 25. — Anfügung XXVI. 9, 10.

ङ.

ङ 1) Der Consonant ङ. — Zwischen ङ und einem Sibilanten wird क eingeschoben II. 36. — 2) Das अ der Casusendungen ङसि und ङस्. — An seine Stelle tritt उ III. 61, ङु III. 64, लोप III. 47. — 3) Affix अ vor den Personalendungen des Aor. Act. VIII. 38, 91. — Anfügung III. 153. VIII. 92, 125. IX. 36. XI 5. — 4) *krt* अ. Bildet weibliche Nomina act. XXVI. 192, 193.

ङक Ein an die Stelle des Finalen tretendes अक् VII. 5.

ङनत् *krt* नत् XXVI. 161.

ङ्य् Ein an die Stelle des Finalen tretendes अय् XX. 16.

ङस् Casusendung अस् (Gen. Sg.) III. 1. — Anfügung III. 138. — An ihre Stelle tritt ङस् III. 52, 53, ङ III. 141, त्य III. 29. — Vgl. u. ङ 2).

ङसि Casusendung अस् (Abl. Sg.) III. 1. — An ihre Stelle tritt आत् III. 29, उस् III. 52, 53, त् III. 141, स्मात् III. 35. — Vgl. u. ङ 2).

ङा Ein an die Stelle des Finalen tretendes आ III. 124. VI. 5. VIII. 128. X. 7. XI. 6. XII. 1 XXI. 5. XXVI. 67, 84.

ङाम् Affix आम्. — Wird vor ठी und गी an die Wurzel gefügt IX. 18.

ङि 1) Ein an die Stelle des Finalen tretendes इ IX. 31 X. 4, 11. XXVI. 119 — 121. — 2) Casusendung इ (Loc. Sg.) III. 1. — Anfügung III. 40, 42, 65, 142. — An ihre Stelle tritt आम् III. 60, औ 52, 53, ङि 113, ङौ 48, स्मिन् 35.

ङित् Adj. ङ zum stummen Buchstaben (इत्) habend. — 1) Die Partikel आ wann ङित् und wann nicht II. 19. — 2) Wurzel. — Hat bloss Med. VIII. 4. — 3) Substitut. — Tritt an die Stelle des Finalen I. 15. — 4) Casusendung. — Anfügung III. 22, 45. — Davor heissen द्वितीय und तृतीय — थ्र 79. — Erhält das Augment अम् 79, यम् 74, स्यम् 75. — 5) Wurzel - Affix. — Ein इ, das nicht पित् ist, ist ङित् VIII. 5. — Eine mit इम् beschwerte Endung ist ङित् IX. 52. — Anfügung VIII. 15, 134. IX. 22, 25, 30.

ङी Ein an die Stelle des Finalen tretendes ई VIII. 85, 103. XX. 15.

ङुर् Ein an die Stelle des Finalen tretendes उर् VII. 11.

ङे 1) Ein an die Stelle des Finalen tretendes ए VIII. 84, 85. — 2) Casusendung ए (Dat. Sg.) III. 1. — Anfügung 138 — An ihre Stelle tritt अय 29, ए 52, 53, म् 139, स्मै 35.

ञ्य Affix य. — Bildet Denominativa XXI. 7 — 12. — Wann Act. 9. — Anfügung IV. 11. VI. 11. VII. 9, 83. XXI. 3, 8. — Fällt ab XXI. 4.

च.

च 1) Der Consonant च. — An seine Stelle tritt क XXVI. 8 — 10. — 2) m. *Dvandva* (Von der Partikel च «und», die die Verbindung zwischen den Gliedern im *Dvandva* bildet) VI. 2. S. 53. Z. 5. v. u. — Besondere Regeln VI. 5 — 8. — Decl. der Pronomina III. 10, 11.

चक् oder चक *samâh.* Ein च, ट, त oder क. S. चकन्.

चकन् Ein hinten hinzutretendes च, ट, त oder क (चक्) II. 36.

चकृवस् *tadh.* कृवस् VII. 70.

चाण् *krt* घञ् XXVI 219. — Vgl. णम्.

चतमान् *tadh.* तमान् VII. 51.

चतार्थ *tadh.* तार्थ VII. 51.

चतुम् *krt* तुम् (Infin.) XXVI. 200. — Vgl. तुम्.

चन् Ein hinten hinzutretendes चू II. 36.

चन *tadh.* चन VII. 74, 112.

चप् oder चप *samâh.* Ein च, ट, त, क oder प. — Tritt an die Stelle von क्त्व् VIII. 32, क्त्वा II. 43. — An seine Stelle tritt ल्यप् II. 37, ञमन् 38. — Bezeichnet, mit einem stummen ञ versehen, auch die homogenen Laute I. 5.

चर् *tadh.* चर् VII. 66, 67.

चशस् *tadh.* शस् VII. 68, 69. — Vgl. शस् 2).

चसात् *tadh.* सात् VII. 85.

चात् *tadh.* घात् VII. 107.

चित् 1) *tadh.* चित् VII. 112. — 2) (erg. त्य) Ein Affix, das च zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — Ein darauf ausgehendes Wort heisst व्य (Indeclinabile) III. 17.

ची (Abk. von चतुर्थी) Die Endungen des Dativs III. 2. — Anfügung III. 143. — Gebrauch V. 15 — 19, 36.

चु Ein Consonant aus der च-Reihe I. 5. — Tritt an die Stelle von कु VIII. 32. XX. 6, तु II. 25. — An seine Stelle tritt क III. 134.

चुञ्चु *tadh.* चुञ्चु VII. 74.

च्वत् *tadh.* वत् VII. 26.

च्वि *tadh.* व् (dieses fällt ab nach VII. 82.) VI. 33. VII 81. — Anfügung IV. 11. VII. 81, 83, 84. — Andere Affixe in derselben Bedeutung XXI. 8, 9. XXVI. 62. — Wird mit einer Wurzel componirt VIII. 21.

ह्.

ह् Der Consonant ह्. — Wird verdoppelt II. 42. — Tritt an die Stelle von श् II. 40. — An seine Stelle tritt त VIII. 72, श् XIX. 12, लोप XXVI. 76.

ह्त् oder ह्त *samâh.* Ein ह्, ठ्, थ्, च्, ट् oder त् II. 34, 44.

ञ्.

ञ् 1) Der Consonant ञ्. — Tritt an die Stelle von क् VIII. 32. — An seine Stelle tritt ग् XXVI. 8 — 10. — Bezeichnet im *Dhâtupâṭha* die इवल्लादयः (s. XXVI. 36). — 2) n. (= अपादान bei *Pâṇini*) Dasjenige, von dem man sich entfernt, vor dem man sich fürchtet u. s. w. — Steht im Ablativ V. 20.

ञन् Ein hinten hinzutretendes न् XVIII. 16.

ञव् oder ञव *samâh.* Ein ञ्, ड्, द्, ग् oder व्. — Tritt an die Stelle von चप् II. 37, छम् VIII. 32, छस् II. 43. — An seine Stelle tritt छम् III. 100.

ञस् Casusendung अस् (Nom. Pl.) III. 1. — Anfügung III. 45, 138. — Beim Pronomen III. 11, 12. — An ihre Stelle tritt इ III. 35, डा 123, णि 85, लुक् 54.

ञाति f. Genus, Species IV. 15. Vgl. den erkl. Index zum *Pâṇini.*

ञातीय *tadh.* ञातीय VII. 73. — Anfügung VI. 10, 34, 98.

ञाह् *tadh.* ञाह् VII. 78.

ञि (= संप्रसारण bei *Pâṇini*) Ein इ, उ, ऋ oder ऌ, das an die Stelle eines य, व, र् oder ल und eines daneben stehenden Vocals

tritt VIII. 8. — Eine solche Veränderung findet nur einmal statt VIII. 9. — Wann ञि stattfindet und wann nicht VIII. 94, 120, 124, 134, 135, 139, 140, 142. XIII. 5. XVIII. 5. XX. 12, 13, 20. XXVI. 91 — 93, 100, 180, 210, 217, 218. — Wird verlängert XXVI. 72, 73.

क.

कय् oder कय *samáh.* Ein Consonant aus den fünf ersten Reihen mit Ausnahme der Nasale VI. 68. VII. 28. — An seine Stelle tritt चय् II. 43.

कव् oder कव *samáh.* Ein weicher Consonant aus den fünf ersten Reihen mit Ausnahme der Nasale. — Veränderungen davor II. 43.

कह् oder कह *samáh.* Eine weiche Aspirata mit Ausnahme des ह्. — Tritt an die Stelle von झव् III. 100, ह् II. 40. — An ihre Stelle tritt झव् VIII. 32.

कस् *samáh.* (vgl. I. 19.) Ein Consonant mit Ausnahme der Halbvocale und Nasale VIII. 35. — An seine Stelle tritt झव् II. 43. — Veränderungen davor II. 29. III. 7. VIII. 77, 128. IX. 7. XI. 4. XXVI. 74 — 76.

ज.

जय् oder जय *samáh.* Ein Consonant aus den fünf ersten Reihen I. 4. — Veränderungen davor II. 30.

जम् oder जम *samáh.* Ein Nasal II. 28. XX. 8. XXVI. 74. — Tritt an die Stelle von ङ् (*Anusvára*) II. 30, चय् II. 38, 39. — Fällt ab IX. 7. — Veränderungen davor XXVI. 75, 76.

जम् oder जस *samáh.* Ein Consonant mit Ausnahme der Halbvocale und ह् — Veränderungen davor XIX. 12.

णि Affix इ. Wird an die Wurzeln der 10ten Classe gefügt XVII. 1. — Bildet Causalia XVIII. 1. (das 18te Kapitel handelt ausschliesslich darüber), Denominativa XXI. 14, 15, 17. — Was auf णि ausgeht, heisst धु (Wurzel) VIII. 104 — An seine Stelle tritt

अय XXVI. 214, 215, लोप VIII. 114. XXVI. 106. — Anfügung VII. 53 — 60. VIII. 133. XVII. 2, 3. XVIII. 6, 8, 11 — 24. XXI. 16. — Wann Act. und wann Med. XXII. 2. XXIII. 38, 58. — Bildung des Aorists VIII. 47, 86, 111, 112, 142. IX. 44. XVII. 4. XVIII. 2 — 5, 7, 9, 10, der reflexiven Form XXIV. 12, des Partic. Perf. XXVI. 114. — Anfügung von इण् und णम् XVIII. 22. — Daran इष्णु gefügt XXVI. 142, अन 194. — Euphonische Regeln XIX. 17. XXVI. 4. — Construction V. 5. XXIV. 13.

ञिङ् Affix इ. Wird an die Wurzel कम् gefügt VIII. 64. — Diese heisst auch nach Anfügung des Affixes noch धु (Wurzel) ebend. — Braucht vor अर् nicht angefügt zu werden 65.

ञित् Adj. ञ zum stummen Buchstaben (इत्) habend. — 1) Wurzel. Hat Act. und Med. VIII. 4, Med. XXIII. 58. — 2) Affix. Anfügung VIII. 50. IX. 10. XI. 7. XIII. 5, 6. XVIII. 25. XXIV. 5.

ञीत् (erg. धु) Eine Wurzel, die ञि zur stummen Silbe (इत्) hat. — Das Partic. auf त hat gegenwärtige Bedeutung XXVI. 131.

ञुक *kṛt* उक XXVI. 146.

ट.

ट 1) Der Consonant ट. — Zwischen ट und स wird त eingeschoben II. 36. — Ueber die Bedeutung des stummen ट s. u. टित्. — 2) *kṛt* अ XXVI. 47.

टक् *kṛt* अ XXVI. 46, 83. — Anfügung 84, 85.

टन् Ein am Ende hinzutretendes ट् II. 36.

टा Casusendung आ (Instr. Sg) III. 1. — Anfügung 73, 94, 95, 128, 132, 142. — An ihre Stelle tritt आ 52, 53, इन 29, ना 46.

टि Der letzte Vocal mit den etwa darauffolgenden Consonanten III. 15, 131. — An seine Stelle tritt अद्रि XXVI. 79, आ III. 56, 120, ए XXVI. 5, लोप III. 49, 121. VII. 16, 88.

टित् (erg. त्य) Ein Affix, das ट् zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — Ein darauf ausgehendes Wort hat im Fem ईप् IV. 9. — Uber das ट der Wurzel धेट् s. XXVI. 53.

ती Die Personalendungen des Aorists VIII. 2. — Im Med. XIII. 7. — Die Wurzel erhält das Augment अस् VIII. 23, das Affix अङ् 86, ङ 38, 91, सक् 78, 130, सि 24, 76. — Anfügung VIII. 26. IX. 4, 9, 13, 33, 43, 49. X. 11. — Gebrauch XXV. 1, 26, 27.

ट् 1) Die Silbe ट्. Ueber ihre Bedeutung, wenn sie stumm ist, s. u. ष्ठित्. — 2) Ein Consonant aus der ट-Reihe I. 5. — Tritt an die Stelle von तु II. 26.

ष्ठित् (erg. धु) Eine Wurzel, die ट् zur stummen Silbe (इत्) hat. — Bildet Nomina act. auf अथु XXVI. 178.

ठ.

ठ Der Consonant ठ. An seine Stelle tritt त VIII. 72.

ठी f. Die Personalendungen des Perfects VIII. 2. — Sind कित् VIII. 6, 39. — Wann इम् und wann nicht VIII. 46, 57. — इम् nicht verlängert VIII. 100. XVI. 4. — Die Wurzel wird reduplicirt VIII. 31. — Bildung der Reduplicationssilbe VIII. 33, 52, 53, 124. IX. 14. — Anfügung VIII. 26, 46, 52, 73, 88, 99, 118, 119, 135 — 140, 142. IX. 5, 29, 38, 44. XI. 4, 6. XII. 2. XIII. 2. XVI. 5. — Euphonische Veränderungen VIII. 107. — Die Wurzel erhält das Affix आन् VIII. 55, 80, डान् IX. 18, षाण् X. 3. — An diese Affixe wird भू, अस् oder कृ gefügt VIII. 56. — ठी tritt an die Stelle von की (Praesens) IX. 17. — Die Affixe क्वसु und कान werden wie die Personalendungen des Act. und Med. angefügt XXVI. 132. — Gebrauch XXV. 1, 18.

ड.

ड 1) Der Consonant ड. Tritt an die Stelle von प III. 78. — 2) Casusendung अ. — a) Voc. Sg. III. 156. — b) Gen. Sg. Tritt an die Stelle von ङस् III. 141. — 3) *tadh.* अ VI. 22 — 25, 86. VII. 95. — 4) *krt* अ XXVI. 33, 175. — 5) n. (= अधिकरण bei *Pánini*) Die Zeit, die Umstände und die Oertlichkeit einer Handlung V. 30. — Steht im Loc. V. 30, im Instr. V. 11. — Wird als

Object behandelt V. 2. — Wird durch क्त bezeichnet XXVI. 130. (Ein solches Partic. mit dem Gen. construirt V. 27.), durch क्ति XXVI. 182.

ङट् *tadh.* अ VII 36.

ङतम *tadh.* अतम VII. 96. — Heisst घ्रि III. 9. — Construction XXV. 5.

ङतर् *tadh.* अतर् VII. 96. — Heisst घ्रि III. 9. — Construction XXV. 5.

ङति *tadh.* अति VII. 94. — Wird wie ein Zahlwort behandelt III. 24. — Verändert das Geschlecht nicht III. 54. — Declination III. 54. — Daran यट् gefügt VII. 41.

ङन् Casusendung अन् (Voc. Sg.) III. 156.

ङनङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes अन्, wobei auch der vorhergehende Vocal mit dem darauffolgenden Consonanten noch abfällt XXI. 5.

ङभ्यन् Casusendung अभ्यम्. Tritt an die Stelle von भ्यस् III. 141.

ङर् *kṛt* अर् XXVI. 175.

ङसङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes अस्, wobei auch der vorangehende Vocal noch ausfällt III. 107. — Declination der Wörter auf ङसङ् 109.

ङा Casusendung आ. Tritt an die Stelle von सि (Nom. Sg.) III. 50, 155.

ङाच् *tadh.* आ VII. 87, 89 — 91. — Anfügung 88. — Daran स्त्र und घ्रि gefügt XXI. 9. — Wird mit einer Wurzel componirt VIII. 21.

ङाप् Feminin-Affix आ IV. 3 — 5.

ङि Casusendung इ. Tritt an die Stelle von ङि (Loc. Sg.) III. 113.

ङित् (erg. त्व) Ein Affix, das ङ zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — ञि, इमन्, इष्ठ und ईयसु sind bisweilen ङित् VII. 53. —

Vor einem solchen Affix fällt der letzte Vocal mit den etwa darauffolgenden Consonanten ab III. 49.

डित् *tadh.* इन् VII. 93.

डी Die Personalendungen des Fut. II. verbunden mit dem Character desselben ता (तृ) VIII. 2. — इन् wird nicht angefügt VIII. 123. — Erhält das Augment मिण् XXIV. 3. — Gebrauch XXV. 1.

डु 1) Die Silbe डु. Ueber die Bedeutung derselben, wenn sie stumm ist, s. u. ड्वित्. — 2) Substitut उ für das अ der Casusendungen ङसि und ङस् III. 64. — 3) *kṛt* उ XXVI. 168.

डौ 1) Casusendung औ. — a) Loc. Sg. Tritt an die Stelle von ङि III. 48. — b) Nom. und Acc. Pl. Tritt an die Stelle von जस् und शस् III. 123. — 2) Personalendung औ. Tritt an die Stelle von णप् (1te und 3te Sg. Perf. Act.) VIII. 82.

ड्वित् (erg. धु) Eine Wurzel, die डु zur stummen Silbe (इत्) hat. — Bildet Adjectiva auf त्रिमक् XXVI. 179.

ढ.

ढ 1) Der Consonant ढ. Tritt an die Stelle von ध VIII. 30, ह III. 98. — An seine Stelle tritt क VIII. 75, लोप II. 56. — Veränderungen vor ढ VIII. 126. — 2) n. (= कर्मन् bei *Pâṇini*) Das Object u. s. w. einer Handlung V. 2 — 4. — ड heisst bisweilen ढ V. 2, desgleichen ध 8. — घ im Simplex wird ढ im Causal V. 5. — Einige Wurzeln haben zwei Objecte bei sich V. 6. — Das nähere heisst मुख्य, das entferntere गौण XXIV. 13. — ढ steht im Acc. V. 2, im Instr. 12, 13, im Dat. 19, im Gen. 23, 26, im Loc. 33. — Das Object wird durch die Personalendungen des Mediums ausgedrückt, vor denen verschiedene Affixe an die Wurzel treten XXIV. — Bildung der Reduplicationssilbe in einem solchen Falle VIII. 33. — *Tadhita's* bezeichnen das Object VII. 15, *kṛt's* XXVI. 3, 6. 7, 12, 15 — 17, 19 - 22, 27, 83, 86, 197 — 199.

ढघ m. (= कर्मकर्तृ) Ein Subject (घ), welches zugleich sein ei-

genes Object (ळ) ist. — Wird wie ein Object behandelt (d. h. durch das Passiv bezeichnet) XXIV. 8. — Abweichungen 9 — 12. — केलिम bezeichnet den ळय XXVI. 24. — Ein solches Partic. Perf. Pass. XXVI. 94.

ळ्य m. Ein Affix (य्य), das das Object (ळ) bezeichnet XXIV. 13.

ळ्म् oder ळभ *samâh.* Eine weiche Aspirata mit Ausnahme des क और ह् VIII. 48.

ळी Die Personalendungen des Precativs, verbunden mit dem Character dieses Modus VIII. 2. — Ist कित् VIII. 6, 132. — Erhält das Augment इम् XII. 3, निण् XXIV. 3. — Im Med. XIII. 7. — Anfügung VIII. 84, 85, 88, 93, 100. IX. 9, 15. — Gebrauch XXV. 1, 28.

ण.

ण 1) der Consonant ण. Zwischen ण und einem Sibilanten wird ट eingeschoben II. 36. — Tritt an die Stelle von न III. 30. VI. 39. VIII. 22. XXVI. 4. — Welche Wurzeln im *Dhâtupâṭha* mit anlautendem ण geschrieben werden VIII. 43. — An die Stelle eines solchen ण tritt न 42. — Als stummer Buchstab im *Dhâtupâṭha* bezeichnet ण die फणादय: (s. VIII. 52.). — 2) *tadh.* अ VII. 32. — 3) *krt* अ XXVI. 36, 37.

णक *krt* अक XXVI. 26, 27. — Construction V. 28.

णङ् oder णञ *samâh.* Ein ण, न oder ञ. — Wird verdoppelt II. 41.

णान् *krt* अ XXVI. 177. — Daran wird त gefügt ebend. — Vgl. VII. 3.

णानङ् *krt* अन XXVI. 39.

णाप् Personalendung अ (1te und 3te Sg. Perf. Act.) VIII. 1. — Anfügung VIII. 51. IX. 30. XVIII. 25. — Tritt an die Stelle von तिप् (3te Sg. Praes. Act.) IX. 54. — An ihre Stelle tritt ऐ VIII 82.

णप् oder णप *samâh.* Ein Consonant der fünf ersten Reihen mit Ausnahme des ञ II. 22.

णम् *krt* अम्. — Anfügung XVIII. 22. XXIV. 7. — Vgl. चणम्.

णम् oder णम *samâh.* Ein Nasal mit Ausnahme des ञ I. 15.

णमित् Adj. Was einen Nasal (mit Ausnahme des ञ) zum stummen Buchstaben (इत्) hat I. 15.

णायन्य *tadh.* आयन्य VII. 13.

णि *krt* इ XXVI. 195.

णित् Adj. Was ण zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — a) Augment. Wird nach dem letzten Vocal eingefügt I. 15. — b) Affix. Anfügung VII. 2 — 4 (*tadhita*). VIII. 50. IX. 10. XI. 7. (*krt*) XIII. 5, 6. XVIII. 25. XXIV. 5. (*krt.*). — Ein auf einen णित्- *tadh.* ausgehendes Fem. nimmt im Comp. und vor Affixen nicht die Masculin-Form an VI. 12.

णिन् *krt* इन् XXVI. 29, 176. — Construction V. 26. — Daran wird स्त gefügt XXVI. 177.

णीन *tadh.* ईन. — Anfügung VII. 22.

णीय *tadh.* ईय VII. 1.

णु (Abk. von गुण) 1) m. Ein an die Stelle von इङ् tretendes अर्, अल् oder एङ् I. 6. — Wann णु stattfindet und wann nicht II. 2 — 4. III. 45, 65, 66, 93. VIII. 15, 88, 92, 99. IX. 29, 30, 40, 41, 45, 47, 49. X. 8, 9, 11. XI. 3. XIII. 2, 5, 8. XV. 2. XVIII. 4. XIX. 2. XX. 3, 10, 22. XXVI. 104, 105. — An die Stelle von णु tritt ऊ VIII. 129. — 2) Adj. Ein Affix, das *guṇa* erfordert XI. 6. XII. 1. XIII. 1.

णुनत् (erg. धु) Eine Wurzel, deren Vocal durch *guṇa* ersetzt worden ist VIII. 52.

त.

त 1) Consonant त. — Tritt an die Stelle von ठ und ह VIII. 72, न XXVI. 23, म XXVI. 157, स VIII. 141, ह IX. 55. — An seine Stelle tritt आ VI. 10, ध VIII. 48, न XXVI. 88, 90, 94 —

98, म, क, व 99, 100, स III. 137. IX. 34, लोप VII. 42, 88. XXI. 8. — Veränderungen davor VII. 25. X. 12. XXVI. 119 — 127. — Ein mit त anlautendes अर् erhält das Augment इन् VIII. 79. — Im *Dhâtupâṭha* zeigt त an, dass die Wurzel auf kurzes अ ausgeht und demnach अग्लोपिन् (s. d.) ist. — 2) Casusendung त्. — Tritt an die Stelle von ङसि und भ्यस् (Abl. Pl.) III. 141. — 3) *tadh.* त VII. 24, 31, 32, 35 — Anfügung VII. 25. — 4) Personalendung त. — a) 2te Pl. Imperat. Act. VIII. 1. — Gebrauch XXV. 25. — b) 2te Pl. Imperf. Act. VIII. 1. — c) 2te Pl. Aor. Act. ebend. — d) 3te Sg. Imperf. Med. ebend. — e) 3te Sg. Aor. Med. (s. तन्). — Anfügung XV. 1. — 5) m. (Abk. von तद्धित) Die Affixe von VI. 7 bis VII. 113. — Anfügung VI. 11, 21, 34. VII. 2 — 4, 16, 17. — Wann ein auf einen *tadhita* ausgehendes Fem. die Masculin-Form annimmt und wann nicht VI. 12, 34.

तङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes त् XVIII. 14, 25.

तद्धित m. S. u. त 5) XXVI. 219.

तन् 1) Ein hinten hinzutretendes त् II. 36, XXVI. 18. — 2) Personalendung त (3te Sg. Aor. Med.) VIII. 1. — Anfügung XV. 1. — Davor wird das Affix इण् an die Wurzel gefügt VIII. 116. XXIII. 22. XXIV. 2. — तन् fällt alsdann ab VIII. 117.

तन् Personalendung तम् (2te D. Imperat. Imperf. und Aor. Act.) VIII. 1.

तम *tadh.* तन VII. 48. — Anfügung 49.

तमप् *tadh.* तम VII. 38 — 40.

तय् oder तय Das य eines *tadhita* (त) III. 151.

तयप् *tadh.* तय VII. 46.

तर *tadh.* तर VII. 48. — Anfügung VI. 11. VII. 49.

तव्य *krt* तव्य XXVI. 3.

तस् 1) *tadh.* तस्. — Tritt an die Stelle einer Casusendung VII. 97. — Regiert den Gen. V. 23. — 2) Personalendung तस्

(3te D. Praes. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt अतुस् (3te D. Perf. Act.) IX. 54.

ता Endung ता (3te Sg. Fut. II. Act. und Med.) VIII. 1.

तात् Personalendung तात्. — Tritt an die Stelle von हि und तु (2te und 3te Sg. Imperat. Act.) XXV. 24.

ताधे Endung ताधे (2te Pl. Fut. II. Med.) VIII. 1.

तान् Personalendung तान्. — a) 3te Sg. Imperat. Med. VIII. 1. — b) 3te D. Imperat. Imperf. und Aor. Med. ebend.

तारस् Endung तारस् (3te Pl. Fut. II. Act. und Med.) VIII. 1.

तारौ Endung तारौ (3te D. Fut. II. Act. und Med.) VIII. 1.

तालव्य m. Ein Palatal I. 4.

तासाथे Endung तासाथे (2te D. Fut. II. Med.) VIII. 1.

तासि Endung तासि (2te Sg. Fut. II. Act.) VIII. 1.

तासे Endung तासे (2te Sg. Fut. II. Med.) VIII. 1.

तास्थ Endung तास्थ (2te Pl. Fut. II. Act.) VIII. 1.

तास्थस् Endung तास्थस् (2te D. Fut. II. Act.) VIII. 1.

तास्मस् Endung तास्मस् (1te Pl. Fut. II. Act.) VIII. 1.

तास्महे Endung तास्महे (1te Pl. Fut. II. Med.) VIII. 1.

तास्मि Endung तास्मि (1te Sg. Fut II. Act.) VIII. 1.

तास्वस् Endung तास्वस् (1te D. Fut. II. Act.) VIII. 1.

तास्वहे Endung तास्वहे (1te D. Fut. II. Med.) VIII. 1.

ताहे Endung ताहे (1te Sg. Fut. II. Med.) VIII. 1.

ति 1) *tadh.* ति VII. 31. — 2) Personalendung ति (s. तिप्). — ति u. s. w. heisst ङि I. 10. — Daran verschiedene *tadhita*'s gefügt VII. 50, 51, 63. — 3) *krt* ति. — Erhält kein Augment इन् XXVI. 69. — Vgl. ङि.

तिक् *krt* ति XXVI. 43. — Anfügung IX. 7. XXVI. 74.

तिथक् *tadh.* तिथ VII. 42.

तिप् Personalendung ति (3te Sg. Praes. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt णल् (3te Sg. Perf. Act.) IX. 54. — Vgl. ति 2).

ती 1) Endung ती. — Declination der Wörter auf ती III. 61.

– 2) f. Die Personalendungen des Fut. I., verbunden mit dem Character desselben स्य VIII. 2. — Erhalten das Augment निण् XXIV. 3. — स्यतृ und स्यमान entsprechen dem Act. und Med. XXVI. 141. — Gebrauch XXV. 1, 4 — 7, 10 — 12, 15, 18, 19, 29, 30.

तीय *tadh.* तीय. — Heisst थ्र III. 13.

तु 1) Ein Consonant der त-Reihe I. 5. — An seine Stelle tritt चु II. 25, टु 26, ल 28. — 2) *tadh.* तु VII. 31. — 3) Personalendung तु (3te Sg. Imperat. Act.). — An ihre Stelle tritt तातङ् XXV. 24. — Vgl. तुप्.

तुङ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes तृ III. 114, 118. — Ueber das उ s. u. उदित् b).

तुन् *krt* तु. — An seine Stelle tritt तृन् III. 62, 63.

तुप् Personalendung तु (3te Sg. Imperat. Act.) VIII. 1. — Vgl. तु 3).

तुन् *krt* तुम् (Infinit.). — Das म fällt ab im Comp. VI. 72. — Vgl. चतुन्.

तृ *krt* तृ VIII. 62. — Vgl. तृन्.

तृन् *krt* तृ XXVI. 26. — Erhält nicht das Augment इन् XXVI. 28. — Declination III. 66. — Wird nicht mit dem Gen. construirt V. 26. — Tritt an die Stelle von तुन् III. 62, 63. — Fällt vor einigen Affixen ab VII. 55

ते Personalendung ते (3te Sg. Praes. Med.) VIII 1.

तैल *tadh.* तैल VII. 78.

त्र *tadh.* त्र VII. 111.

त्य 1) *tadh.* त्य VII. 111. — Im Fem. त्यिका, nicht त्यका IV. 7. — 2) m. (Abk. von प्रत्यय) Ein Affix XVI. 2. XXVI. 189. — Wird nachgestellt I. 16. — Ein Wort, das auf ein Affix mit stummem च ausgeht, heisst व्य (Indeclinabile) III. 17. — Anfügung II. 39. — III. 118. — VI. 3, 4. — Ein Affix, das durch ein लोप verschwindet, übt seinen Einfluss aus III. 45.

त्यण् *tadh.* त्य VII. 111.

त्र 1) *tadh.* त्र VII. 35. — Tritt an die Stelle des Locativs VII. 99. — 2) *krt* त्र XXVI. 68. — Erhält kein Augment इन् 69. — Anfügung 70.

त्राच् *tadh.* त्रा VII. 86, 98.

त्रिमक् *krt* त्रिम XXVI. 179.

त्री (Abk. von तृतीया) Die Endungen des Instrum. III. 2. — An ihre Stelle tritt न् VI. 59. — Gebrauch V. 9 — 14, 36.

त्रीस (= तृतीयासमास bei *Pāṇini*) m. Ein Compositum (स), dessen 1tes Glied als Instr. (त्री) aufzulösen ist II. 8. III. 10.

त्व *tadh.* त्व VII. 24. — Anfügung VI. 11, 34. VII. 25.

थ.

थ 1) Der Consonant थ. — Erhält das Augment नम् III. 119. — An seine Stelle tritt ध VIII. 48. — Veränderungen davor X. 12. — 2) Personalendung थ (2te Pl. Praes. Act.) VIII. 1.

थक *krt* थक XXVI. 39.

थट् *tadh.* थ VII. 41.

थप् Personalendung थ (2te Sg. Perf. Act.) VIII. 1. — Erhält das Augment इन् VIII. 62, nicht इन् 89. — Anfügung VIII. 52. IX. 55. XII. 6. — Tritt an die Stelle von सिप् (2te Sg. Praes. Act.) IX. 54.

थस् Personalendung थस् (2te D. Praes. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt अथुस् (2te D. Perf. Act.) IX. 54.

थाच् *tadh.* था VII. 109.

थास् Personalendung थास् (2te Sg. Imperf. und Aor. Med.) VIII. 1. — Anfügung (Aor.) XV. 1.

थी f. Die Personalendungen des Conditionalis, verbunden mit dem Character dieses Modus स्य VIII. 2. — Die Wurzel erhält das Augment अन् VIII. 23. — णिण् tritt an die Endungen XXIV. 3. — Anfügung IX. 43. — Gebrauch XXV. 31.

द्.

द् 1) Der Consonant द्. Tritt an die Stelle von क III. 131. — An seine Stelle tritt ध X. 12, न XXVI. 88, न III. 127, र् IX. 21, स III. 137. — Im *Dhâtupâṭha* bezeichnet द् die 8te Classe. — 2) n. (Abk. von पद्) Eine auf eine Casus- oder Personalendung ausgehende Form I. 12. — Das Thema vor den mit भ und स anlautenden Casusendungen III. 6, und vor consonantisch anlautenden *tadhita's* (unter den mit य anlautenden aber bloss vor यु) mit Ausnahme der Themata auf त् und स्, die vor *tadhita's* अस्त्यर्थे nicht द् heissen VII. 17.

दन्त्य *tadh.* दन्त्य VII. 92.

दड् Ein an die Stelle des Finalen tretendes द् III. 106, 164.

दन्त्य m. Ein Dental I. 4. VIII. 43, 130.

दा 1) *tadh.* दा VII. 100, 101. — 2) (= यु bei *Pâṇini*) Die Wurzeln दा, दो, दे, धा und धे VIII. 7.

दानीन् *tadh.* दानीन् VII. 102.

दि Personalendung द्. — 1) 3te Sg. Aor. Act. VIII. 1. — Erhält das Augment ईम् VIII. 34. — 2) 3te Sg. Imperf. Act. (s. दिप्). Erhält das Augment अन् IX. 3, 27, ईम् VIII. 34. — Fällt ab IX. 3. — Anfügung IX. 34.

दिप् Personalendung द् (3te Sg. Imperf. Act.) VIII. 1. — S. u. दि 2).

दी f. (Abk. von नदी) Ein Thema auf ई und ऊ, das ausschliesslich Fem. ist, und diese Vocale nicht in इय् und उव् umwandelt (ausg. स्त्री) u. s. w. III. 19 — 22. — Declination III. 26, 33, 57, 60, 76, 79. — Nimmt im *vahuvr.* क an VI. 16.

दीर्घ *tadh.* दीर्घ VII. 63. — Anfügung VI. 34.

दीर्घ *tadh.* दीर्घ VII. 63.

द्व n. (Abk. von द्विवचन; vgl. द्वा und व्व) Die Casus- und Personalendungen des Duals I. 11. III. 138.

द्वयसच् *tadh.* द्वयस VII. 92.

द्वि (Abk. von द्विरुक्त) Eine reduplicirte Form, so wie die Wur-

zeln जन्, जागृ, दरिद्रा, चकास्, शास्, दीधी und वेवी III. 97. — Der voranstehende Theil einer reduplicirten Form heisst द्वि VIII. 11. — Unregelmässige Reduplicationen VIII. 119, 140. XVIII. 7. — Conjugation VIII. 36. IX. 28 — 33. X. 9, 10. — Declination der Participia III. 166. — Euphonische Regeln VII. 88. VIII. 45. — Vgl. द्वि und द्विस्.

द्विक (erg. धु) Eine Wurzel, die zwei Objecte (क) bei sich hat V. 6. — Im Passiv XXIV. 13.

द्विरुक्त Eine reduplicirte Form III. 97.

द्विविन्दु (zwei Tropfen) Das Zeichen für den *Visarga* I. 17.

द्विस् Adv. Zweimal. Ein Consonant wird verdoppelt II. 41, 42, die Nachahmung eines unarticulirten Lautes VII. 87, eine Wurzel VIII. 31, 105. X. 1. XX. 17. XXVI. 155. — Wie die Verdoppelung einer Wurzel gebildet wird VIII. 9, 10. IX. 50, 51. XVIII. 26. XXI. 18. — Vgl. द्वि und द्वि.

द्वित्व n. Verdoppelung XXVI. 155. — Vgl. द्वि, द्वि und द्विस्.

द्वी f. (Abk. von द्वितीया) Die Endungen des Accusativs III. 2. — Anfügung III. 132, 143. — Gebrauch V. 2, 7. — An ihre Stelle tritt त्राच् VII. 98.

द्व्याच् Adj. Zweisilbig III. 76.

ध.

ध 1) Der Consonant ध. Tritt an die Stelle von त und थ VIII. 48, द् IX. 12, ह् III. 160. — An seine Stelle tritt ढ VIII. 30, र् IX. 21. — Vor ध fällt स aus VIII. 29. — Im *Dhâtupâtha* bezeichnet ध die 7te Classe. — 2) n. (= करण bei *Pâṇini*) Das Instrument u. s. w. einer Handlung V. 4, 9. — Heisst bisweilen ढ V. 8. — Steht im Instr. V. 9, im Dat. 18, im Gen. 24, 25. — Wird durch *kṛt's* bezeichnet XXVI. 59, 62, 169. — Am Anfange eines Comp. IV. 18, 19.

धट् Ein an die Stelle eines Finalen tretendes ध् III. 160. XXVI.

धाच् *tadh.* धा VII. 44.

धि 1) Personalendung धि. — Tritt an die Stelle von हि (2te Sg. Imperat. Act.) IX. 2. — 2) (Abk. von संवृद्धि) Die Endung des Nom. Sg. beim Anrufen III. 3. — An ihre Stelle tritt ङ und ङन् III. 156, लोप 26. — Anfügung III. 41, 45, 62, 65, 73, 76, 93, 104, 109, 149, 165.

धु (Abk. von धातु) m. Eine Wurzel I. 9, eine durch die Affixe णिङ्, ईयङ्, श्राय (VIII. 64), सन्, णि u. s. w. verstärkte Form VIII. 104 und die Themata स्त्री und भ्रू III. 81, 82. — Daran werden die Endungen तिप् u. s. w. gefügt VIII. 1, ein *kṛt* XXVI. 1. — Wird verdoppelt VIII. 31. (Vgl. द्विस्). — Erhält das Augment श्रन् VIII. 23. — Euphonische Veränderungen II. 3, 4. III. 7. VIII. 22. — Wird mit णि componirt VIII. 21. — Declination III. 57.

ध्वन् Personalendung ध्वम् (2te Pl. Imperat. Imperf. und Aor. Med.) VIII. 1. — An die Stelle von ध tritt ढ VIII. 30. — Euphonische Veränderungen vor ध्वन् III. 100. — Gebrauch (Imperat.) XXV. 25.

ध्वे Personalendung ध्वे (2te Pl. Praes. und Perf. Med.) VIII. 1. — Erhält das Augment इम् IX. 39. — An die Stelle von ध tritt ढ VIII. 30. — Euphonische Veränderungen vor ध्वे III. 100.

न.

न 1) Der Consonant न. — Declination der Themata auf न् III. 87, 122; Bildung des Fem. IV. 9. — Tritt an die Stelle von ण VIII. 42, त XXVI. 88, 90, 94 — 98, द 88, म III. 125, स IV. 14, ह्न III. 105. — An seine Stelle tritt ण III. 30. VI. 39. VIII. 22. XXVI. 4. (Ausn. III. 112), त XXVI. 23, नु (*Anusvâra*) II. 29, लुक् XIII. 4, लुप् III. 165, लोप VI. 21. VIII. 40, 41, 102. XII. 6. XIV. 3. XX. 19. XXI. 3. XXIV. 7. (Ausn. VII. 10). — Erhält das Augment चन् und तन् II. 36, सन् 34, 35. — Im *Dhâtupâṭha* bezeich-

net न die 5te Classe. — 2) Casusendung न्. — Tritt an die Stelle von शस् (Acc. Pl.) III. 57, 141. — 3) *tadh.* न VII. 32.

नङ् *krt* न XXVI. 180.

नञ् Die Negation न II. 55. III. 118. XXVI. 196. — Am Anfange eines Comp. kann vor Vocalen अन् und vor Consonanten अ an ihre Stelle treten VI. 9.

नण् Die nach dem Wurzelvocal einzuschaltende Silbe न in der 7ten Classe XI. 1. — Heisst णित् ebend. — Erhält das Augment इन् XIV. 2. — Darnach fällt ein wurzelhaftes न् aus XIV. 3. — An ihre Stelle tritt न् XIV. 1.

नन् Ein hinten hinzutretendes न् VII. 12. XVIII. 12, 15.

नपुंसक n. Ein Neutrum III. 165.

नम् Ein vorn hinzutretendes न् III. 119.

नलोपिन् (erg. धु) Eine Wurzel, die vor einigen Endungen ein न् als vorletzten Buchstaben einbüsst VIII. 52.

ना 1) Casusendung ना. — Tritt an die Stelle von टा (Instr. Sg.) III. 46. — 2) Der Character der 9ten Classe XI. 1. — Heisst णित् ebend. — Anfügung XVI. 2. — An seine Stelle tritt आन XVI. 3. — Vgl. ष्ना.

नाप् Ein hinten antretendes आप् XXI. 16.

नाम् Casusendung आम् (Gen. Pl.) mit dem Augment नुन्. — Anfügung III. 27, 55, 67, 122.

नामन् n. Der Name eines Dinges XXVI. 60. = आख्या, संज्ञा.

नि 1) *krt* नि. — Tritt an die Stelle von क्ति XXVI. 184. — 2) m. (Abk. von निपात) Eine Präposition oder eine Partikel aus dem *gaṇa* चादि I. 14. — Heisst व्य (Indeclinabile) III. 17. — Euphonische Regeln II. 19.

नित् Adj. न् zum stummen Buchstaben (इत्) habend. Wird am Ende angefügt I. 15. — Diejenige Reduplicationssilbe (द्वि) ist अनित्, die das Augment द्वीन् u. s. w. nicht hat XX. 4.

निरनुनासिक Adj. Nicht-nasal II. 28.

नी 1) Declination der Themata auf नी III. 61. — 2) (Abk. von उपधमानीय) Der Hauch vor प und फ I. 18. — Tritt an die Stelle von वि (*Visarga*) II. 47.

नीन् Ein hinten antretendes नी XX. 7.

नु 1) Der Character der 5ten Classe XI. 1. — Heisst शित् ebend. — उ fällt ab VIII. 95. — Darnach fällt हि (2te Sg. Imperat. Act.) ab VIII. 20. — Vgl. हु. — 2) m. Abk. von अनुस्वार I. 17. — Tritt an die Stelle von न II. 29, 32, न 29. — An seine Stelle tritt जन् II. 30, य, व oder ल 31.

नुण् Ein nach dem letzten Vocal eintretendes न् III. 86, 92, 115, 133, 166 — 168. VIII. 41, 108. XI. 4. XII. 5. XX. 8, 10.

नुन् Ein vorn hinzutretendes न् III. 33.

नैकाच् oder नैकाच Adj. Aus mehr als einer Silbe (अच्) bestehend VII. 30, 53, 87. VIII. 61.

प.

प 1) Der Consonant प. — An seine Stelle tritt ट् III. 164. — Euphonische Veränderungen vor प II. 45, 47. — Im *Dhâtupâṭha* bezeichnet प die मुचादयः (s. XI. 4.). — 2) n. (Abk. von परस्मैपद, vgl. न) Die Personalendungen des Act., verbunden mit dem Character der Tempora und Modi VIII. 4. — Bezeichnen den Agens ebend. — Wann sie angefügt werden ebend. VIII. 109. XX. 17. XXI 9. XXII. XXIV. 9.

पड् Ein an die Stelle eines Finalen tretendes प् XVIII. 13.

पन् Ein am Ende hinzutretendes प् XVIII. 8.

पवत् Adj. (= परस्मैपदिन् bei *Pâṇini*) (Eine Wurzel), die die Endungen des Act. anfügt VIII. 14 — 105.

पशान् Affix श्यान्, das im Perf. an die Wurzel gefügt wird X. 3.

पाठ m. = धातुपाठ VIII. 62.

पाण *tadh.* पाश VII. 65.

पि Eine vocalisch anfangende Casusendung (mit Ausnahme von

वि), ein solcher oder ein mit य anlautender *tadhita* und das Feminin-Affix ईप् III. 23. — Veränderungen davor III. 39, 40, 102, 114, 117, 146 — 148, 152. IV. 10, 11.

पित् Adj. प् zum stummen Buchstaben (इत्) habend. a) Wurzel दै (दैप्) ist पित् und heisst demnach nicht दा VIII. 7, 85. — b) Affix. — Ein र्, der nicht पित् ist, ist डित् VIII. 5; ठी ist in einem solchen Falle कित् VIII. 6. — Anfügung IX. 11, 47, 48. XIV. 2. XXVI. 18. — Erhält das Augment ईन् IX. 53.

पी f. (Abk. von पञ्चमी) Die Endungen des Ablat. III. 2. — An ihre Stelle tritt स्तात् VII. 104. — Gebrauch V. 20 — 22, 34, 36.

पु Ein Consonant der प-Reihe I. 5. III. 30. XIX. 14.

पुंलिङ्ग m. Ein Masculinum. — Declination III. 25 — 70.

पुंवत् Adv. Wie das Masculinum. An die Stelle des Fem. tritt das Masc. VI. 4, 11. — 13, 34. VII. 49. — Ein Neutrum wie ein Masc. declinirt III. 94.

पुंस् m. Ein Masculinum III. 126.

पूरण Adj. Ein Nomen ordinale. — Bildung desselben VII. 36 — 43. — Ein solches Fem. im Comp. und vor Affixen VI. 12, 13, 15, 34.

पूरणीत्य m. Ein Affix (त्य), das ein Nom. ordin. Fem. bildet VI. 12.

प्ती f. (Abk. von सप्तमी) Die Endungen des Locativs III. 2. — An ihre Stelle tritt त्र VII. 99, त्राच् 98, म् VI. 59, स्तात् VII. 104. — Gebrauch V. 29 — 35, 36.

प्रकृति f. Das Thema; die Form, die dem Affix vorangeht I. 16.

प्री f. (Abk. von प्रथमी) Die Endungen des Nominativs III. 2, 144. — An ihre Stelle tritt स्तात् VII. 104. — Gebrauch V. 1.

प्रोक्तपुंस्क = उक्तपुंस्क III. 94.

प्लु m. (Abk. von प्लुत) Ein gedehnter Vocal I. 3. — Ist dem *sandhi* nicht unterworfen II. 19.

प.

प 1) Der Consonant प. — Euphonische Veränderungen davor II. 45, 47. — 2) m. Ein Consonant und die Pause III. 8. — Euphonische Veränderungen davor III. 25, 41, 78, 100, 106, 107, 116, 125, 150.

भ.

भ 1) Der Consonant भ. — Euphonische Veränderungen davor III. 6, 31, 32, 70, 129, 131, 140, 164. — Bezeichnet im *Dhâtupâṭha* die शनाद्यः (s. XI. 3). — 2) *tadh.* भ VII. 31. — 3) n. (= संप्रदान bei *Pâṇini*) Derjenige, dem man Etwas zu geben wünscht u. s. w. V. 15. — Steht im Dat. ebend., im Instr. 14.

भवत् Die Gegenwart XXV. 1.

भविष्यत् Die Zukunft XXV. 1.

भव्य Die Zukunft V. 26. XXV. 1.

भाव m. Der Zustand, die Handlung in abstracto. — Wird benet durch die 3te Sg. Med. XXIV. 1, 6. — Vor ृ wird यक्, vor तन् aber ृण् an die Wurzel gefügt 2. — Fernere Regeln 3 — 7. VIII. 33. — Mehrere *krt's* drücken den भाव aus XXVI. 1, 3, 6, 7, 12, 15 — 17, 19, 21 — 23, 59, 86, 171, 176, 178, 180, 181, 183, 185 — 199.

भि Ein Consonant, der auf ल्लि (Nominal-Thema), ein im *samâh.* वस् enthaltener Consonant, der auf eine Wurzel folgt und die Pause III. 7. — Veränderungen davor III. 77, 98, 99, 101, 134 — 136, 160.

भिस् Casusendung भिस् (Instr. Pl.) III. 1. — An ihre Stelle tritt ैस् III. 29, Ausnahme 130.

भूत Die Vergangenheit XXV. 1. XXVI. 86.

भ्यस् Casusendung भ्यस् (Dat. und Abl. Pl.) III. 1. — An ihre Stelle tritt ङ्भ्यम् (Dat.) III. 141, त् (Abl.) ebend.

भ्याम् Casusendung भ्याम् (Instr. Dat. und Abl. Dual.) III. 1.

म.

म 1) Der Consonant म. — Tritt an die Stelle von द् III. 127. — An seine Stelle trit त XXVI. 157, न III. 125, नु (*Anusvâra*) II. 29, 32, लोप XXVI. 213. — Erhält das Augment सन् II. 33. — Veränderungen vor म III. 31, 125. VIII. 95. XV. 3. — 2) Casusendung म्. — Tritt an die Stelle von सि und अम् III. 83, अम् 57, (An ihre Stelle tritt wiederum त् III. 88, अम् 89), ङे und घि III. 139, ङि VI. 58, 59. — 3) *tadh.* म VII. 32, 111. — 4) Personalendung म (1te Pl. Imperf. Aor. und Perf. Act.) VIII. 1. — 5) n. (Abk. von आत्मनेपद्, vgl. प) Die Personalendungen des Med., verbunden mit dem Character der Tempora und Modi VIII. 4. — Bezeichnen den Agens ebend., XXIII, das Object und die Handlung in abstracto XXIV. 1, 6. — Gebrauch VIII. 17, 109, 127. XIII. 7. XVIII. 18, 19. XXI. 7. XXIII. XXIV. 1, 6.

मट् *tadh.* म VII. 37.

मत् *tadh.* मत्. — An seine Stelle tritt लुक् VII. 54. — Vgl. मतु.

मतु *tadh.* मत् VII. 27. — Anfügung III. 152. — Vgl. मत्.

मन् 1) Thema auf मन्. — Bildung des Fem. IV. 3, 28. — 2) *krt* मन् XXVI. 68. — Anfügung XXVI. 70. — 3) Ein hinten hinzutretendes न् XXVI. 31, 50, 137.

मयट् *tadh.* मय VII. 72.

मयोग्य (Eine Wurzel,) der die Endungen des Med. (म) zukommen VIII. 97. = मार्ह.

मवत् Adj. (= आत्मनेपदिन् bei *Pâṇini*) (Eine Wurzel,) die die Endungen des Med. anfügt VIII. 106 — 124.

मस् Personalendung मस् (1te Pl. Praes. Act.) VIII. 1.

महि Personalendung महि (1te Pl. Imperf. und Aor. Med.) VIII. 1.

महे Personalendung महे (1te Pl. Praes. Med.) VIII. 1.

मात्र *tadh.* मात्र VII. 92.

मार्ह Adj. = मयोभ्य VIII. 97.

मि im *Dhâtupâṭha* bedeutet, dass der Wurzelvocal im Caus. sowohl verlängert als auch unverändert bleiben kann.

मिणु् Ein vorn hinzutretendes इ् XXIV. 3, 12.

मित् Adj. म् zum stummen Buchstaben (इत्) habend. — a) Augment. — Wird vorn angefügt I. 15. — b) Wurzel. — Verlängert nicht den Wurzelvocal अ im Caus. XVIII 17.

मिन् *tadh.* मिन् VII. 32.

मिप् Personalendung मि (1te Sg. Praes. Act.) VIII. 1.

मु (Abk. von जिह्वामूलीय) Der Hauch vor क and ख I. 18. — Tritt an die Stelle von वि (*Visarga*) II. 47.

मुख्य Adj. Nicht-untergeordnet (गौण); übergeordnet oder coordinirt VI. 15. — मुख्य ङ ist das nähere Object XXIV. 13.

मुख्यत्व n. Nom. abstr. von मुख्य VI. 16.

मुणु् Ein nach dem letzten Vocal einzuschaltendes म् XXVI. 13, 14, 173.

मूर्धन्य m. Ein Cerebral I. 4.

य.

य 1) Der Consonant य. — Tritt an die Stelle von इ् II. 14. VIII. 61, ई् II. 14. III. 59, वि (*Visarga*) II. 50. — An seine Stelle tritt व VIII. 137, लुप् II. 16, लोप VIII. 115. XVII. 3. — Veränderungen davor VI. 21. VII. 20. VIII. 63, 115, 128. IX. 24, 46. XV. 3. XX. 16. XXIII. 16. XXVI. 13, 14. — Im *Dhâtupâṭha* bezeichnet य die 4te Classe. — 2) *tadh.* य VII. 31. — Anfügung VII. 9, 10. — 3) *krt* य XXVI. 3, 12, 15, 16, 21, 188. — Heisst त्य XXVI. 25. — Anfügung VII. 9. XXVI. 5. — 4) m. Abk. von कर्मधारय VI. 2, 34 — 49.

यक् Affix य. — Wird vor इ् an die Wurzel gefügt XXIII. 21, im Passiv und in der impersonalen Form XXIV. 2, in der reflexiven Form XXIV. 8. (Ausn. 12) — Anfügung VIII. 88, 93.

यङ् Affix य — Bildet Intensiva und Iterativa XX. 1. — Fer-

nere Geltung 2. - Bildung VII. 83. VIII. 88, 105, 118, 142. XX. 3 — 16, 18 — 22. — Euphonische Regeln VIII. 45. — Daran wird ऊक् gefügt XXVI. 153, कि 154. — An seine Stelle tritt लुक् XX. 17. — Vgl. यङ्लुक्.

यङ्लुक् Ein an die Stelle von यङ् getretener लुक्. — Wann dieses stattfindet XX. 17. — Bildung eines solchen Intensivs IX. 53. XIX. 12. XX 17 — 22.

यत् 1) Affix य, Character der 4ten Classe XI. 1. — Ist णित् ebend. — Anfügung XI. 3. — Das Partic Praes. III. 168. — Vgl. श्यन्. — 2) Ein hinten hinzutretendes य् XVIII. 6. XXIV. 5.

यप् *krt* य (Gerund.). — Tritt an die Stelle von क्त्वाच् XXVI. 212. — Anfügung VIII. 85. IX. 7. XI. 6. XII. 1. XXVI. 127, 213 — 218. — Der Ablativ in der Geltung von यप् V. 21.

यप् oder यप *samâh.* Ein Consonant mit Ausnahme der Sibilanten und ह् II. 31.

यन् Ein vorn hinzutretendes य् III. 74.

यन् oder यन *samâh.* Ein Halbvocal oder Nasal III. 86. — Tritt an die Stelle von ङ् (*Anusvâra*) II. 31.

यल् oder यल *samâh.* Ein Halbvocal XIX. 14. XXVI. 88. — Ist (mit Ausnahme des र्) nasal oder nicht-nasal II. 28. — Tritt an die Stelle von इच् II. 14. — Wenn an die Stelle von यल् und den daneben stehenden Vocal इक् tritt, so heisst dieser Vocal ति VIII. 8.

यात् Endung यात् (3te Sg. Potent. und Precat. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt im Potent. इत् VIII. 19.

यात Endung यात (2te Pl. Potent. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt इत VIII. 19.

यातम् Endung यातम् (2te D. Potent. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt इतम् VIII. 19.

याताम् Endung याताम् (3te D. Potent. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt इताम् VIII. 19.

याम् Endung याम् (1te Sg. Potent. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt इयन् VIII. 19.

यान Endung यान (1te Pl. Potent. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt इम VIII. 19.

याव Endung याव (1te D. Potent. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt इव VIII. 19.

यास् Endung यास् (2te Sg. Potent. und Precat. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt im Potent. इस् VIII. 19.

यासन् Endung यासन् (1te Sg. Precat. Act.) VIII. 1.

यासुस् Endung यासुस् (3te Pl. Precat. Act.) VIII. 1.

यास्त Endung यास्त (2te Pl. Precat. Act.) VIII. 1.

यास्तन् Endung यास्तन् (2te D. Precat. Act.) VIII. 1.

यास्ताम् Endung यास्ताम् (3te D. Precat. Act.) VIII. 1.

यास्म Endung यास्म (1te Pl. Precat. Act.) VIII. 1.

यास्व Endung यास्व (1te D. Precat. Act.) VIII. 1.

यु *tadh.* यु VII. 31, 32. — Anfügung IV. 10. VII. 16, 17.

युङ् Adj. Dessen Penultima (उङ्) य् ist IV. 15, 29.

युत् = इ + उ (उत्) III. 96.

युस् Endung युस् (3te Pl. Potent. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt इयुस् VIII. 19.

योस् Casusendung योस्. — Tritt an die Stelle von ग्रोस् (Gen. Loc. D.) III. 29.

र्

र् 1) Der Consonant र्. — Tritt an die Stelle von ऋ und ॠ II. 14. VII. 20, ऌ und ॡ IX. 21, वि (*Visarga*) II. 51 — 54. — An seine Stelle tritt ल XX. 5, वि (*Visarga*) III. 25, लोप II. 56. — Veränderungen davor II. 54. III. 151. — Bezeichnet im *Dhâtupâtha* eine *Veda*-Wurzel. — 2) Die Silbe र्. — Tritt an die Stelle von ऋ VII. 59. VIII. 77. — 3) *tadh.* र VII. 32, 77. — 4) *krt* र XXVI. 158. — 5) m. (= सार्वधातुक bei *Pâṇini*) Die Endungen

des Praesens, Potent., Imperat., Imperf. und Aorists, so wie jedes Affix, das ein stummes श hat VIII. 3. — Ein ऋ, der nicht ङित् ist, ist ङित् VIII. 5. — Vor ऋ werden an die Wurzel verschiedene Affixe gefügt: शप् VIII. 14, यन् oder श्यन् VIII. 67. XI. 1. XXIV. 9, नु oder श्नु VIII. 74, 94. XI. 1. XVI. 1, श्र XI. 1, नणा ebend., प्रुप् IX. 19, ना oder श्ना XI. 1. XVI. 1, यक् XXIII. 21. XXIV. 2. — Erhält das Augment इन् IX. 26, 39, ईन् 53. — Die Wurzel wird davor reduplicirt X. 1. — Anfügung IX. 11, 20, 22, 31, 32, 41, 47. X. 2, 4, 8. XI. 4. XIV. 1, 2.

ऋङ् (= ऋ bei *Pâṇini*). Ein an die Stelle eines Finalen tretendes ऋ. — Tritt an die Stelle von न, ष und स III. 150, न IV. 13. — An seine Stelle tritt वि (*Visarga*) III. 110.

ऋन् Ein hinten hinzutretendes ॠ XX. 21.

ऋन् Ein vorn hinzutretendes ॠ IX. 42.

ॠ 1) Silbe ॠ. — Tritt an die Stelle von ॠ VIII. 93. — 2) *tadh.* ॠ. — Regiert den Genit. V. 23.

ॠन् Ein hinten hinzutretendes ॠ XX. 21.

ॡ Tritt an die Stelle von ॠ VII. 83

ॡन् Ein hinten hinzutretendes ॡ XX. 11. — An seine Stelle tritt ॠन् und ऋन् XX. 21.

ऌ 1) *kṛt* ऌ XXVI. 149. — 2) Abk. von गुरु. Ein von Natur oder durch Position langer Vocal VIII. 12, 13, 55.

ऌत् Adj. (Eine Wurzel) mit einem von Natur oder durch Position langen Vocal (ऌ) XXVI. 190.

ॡप *tadh.* ॡप VII. 50. — Anfügung 49.

ॡप्य *tadh.* ॡप्य VII. 67. — Anfügung VI. 11.

ॡक् m. Der Consonant ऌ II. 51.

र्घ (Abk. von दीर्घ) Ein langer Vocal I. 3. — Heisst ऌ (गुरु) VIII. 12. — Tritt an die Stelle von zwei homogenen Vocalen II. 1, an die Stelle einer Kürze II. 56. III. 27, 67, 87, 108, 109, 122, 147, 151. VI. 33. VII. 33, 81. VIII. 63, 66, 68, 100, 112. IX. 14,

15. X. 5. XI. 3. XVI. 4. XVIII. 22. XIX. 3. XX. 4, 18. XXVI. 72. 73, 87, 96, 126, 209. — An seine Stelle tritt ein kurzer Vocal VIII. 32.

र्ण m. (Abk. von सवर्ण) Ein homogener Laut. — Welche Laute mit einander homogen sind I. 4. — Wie bezeichnet I. 5. — Zwei homogene Vocale werden durch eine Länge ersetzt II. 1.

र्हि *tadh.* र्हि VII. 101.

ल.

ल 1) Der Consonant ल. — Tritt an die Stelle von ऌ und ॡ II. 14, तु II. 28, र XX. 5. — Bezeichnet im *Dhâtupâṭha* die 2te Classe. — 2) *tadh.* ल VII. 32.

लन् Ein hinten hinzutretendes ल् XVIII. 11, 15.

लि 1) Bezeichnet im *Dhâtupâṭha* die 3te Classe. — 2) Abk. von लिङ्ग, vgl. zu I. 12. (= प्रातिपदिक bei *Pâṇini*). Ein Nominal-Thema I. 12. — Daran werden Casusendungen gefügt III. 1, *tadhita's* VII. 63. — वङ wird vorn angefügt VII. 64. — Euphonische Veränderungen vor Consonanten und in der Pause III. 7. — Durch Anfügung von काम्यक्, क्य, ड्य, क्वि, ड्य und ञि werden Wurzeln (s. लिधु) gebildet XXI. 1 — 17. — त्यर्थे steht der Nominat. V. 1. — Wird mit der 3ten Person construirt XXV. 32.

लित् (erg. धु) Eine Wurzel, die ऌ zum stummen Buchstaben (इत्) hat. — Erhält im Aor. Act. das Affix ङ VIII. 38.

लिधु m. Eine aus einem Nomen (लि) gebildete Wurzel (धु), ein Denominativ XXI. — Bildung des Aorists VIII. 112. — Euphonische Regeln in Verbindung mit Präpositionen II. 4.

लु bezeichnet im *Dhâtupâṭha* die स्वपादयः (s. VIII. 134).

लुक् Eine Niete, die an die Stelle eines Buchstabens oder eines Affixes tritt, wobei diese ihren Einfluss auf den vorangehenden Theil des Wortes einbüssen III. 16. — Tritt an die Stelle von अ und स् III. 170, 171, न् XIII. 4, der Casusendungen सि und अम् III. 91, जस् und शस् 54, aller Casusendungen VI. 3, einiger *tad-*

hita's, die Patronymica bilden VII. 14, der *tadhita's* मत्, वत्, विन् VII. 54 und स्तात् 104, des Affixes अप् (1te Classe) IX. 1. XX. 17, सि (im Aorist) VIII. 25, 87. XV. 1, यङ् (Intensiv.) XX. 17.

लुप् 1) Wurzel. Pass. Ausfallen, abfallen (von Lauten und Affixen) I. 13. III. 16. — Vgl. लोप und लोप्य. — 2) Eine an die Stelle eines Buchstabens tretende Niete. Die beiden Laute, die dadurch neben einander zu stehen kommen, erleiden keinen *sandhi*, und der dem ausgefallenen Buchstaben vorangehende Laut ist den Regeln, die sonst für ihn gelten würden, nicht unterworfen. I. 13. — Tritt an die Stelle von अ II. 17, न III. 41, 165, य und व II. 16, वि (*Visarga*) II. 49, des letzten Bestandtheils eines स्य (संयोग) III. 116.

लोप m. Ausfall, Abfall. Ein Affix, das verschwindet, übt seinen Einfluss aus III. 45. — लोप von अ und आ II. 5. IV. 10, अ VIII. 16. IX. 22. XVII. 3, आ VIII. 83. IX. 33, इ und ई IV. 10, उ VIII. 95. XV. 3, ओ XI. 3, क III. 136, ह् XXVI. 76, त VII. 42. XXI. 8, न VI. 21. VIII. 40, 102. XII. 6. XX. 19. XXI. 3. XXIV. 7, म XXVI. 213, य VIII. 115. XVII. 3, व VIII. 115. XXVI. 76, स III. 136. IX. 22. XXI. 7, 8, von वि (*Visarga*) II. 55, Nasalen IX. 7, उङ् III 153. VII. 21, Finalen VI. 72. X. 6. XXVI. 78, टि VII. 16, ष्वि (Reduplicationssilbe) VIII. 52. XIX. 9 — 11, von Casusendungen III. 26, 72, *tadhita's* IV. 11, 12, Personalendungen VIII. 20, 117. IX. 3, सि (Character des Aor.) VIII. 35, जि (Caus.) VIII. 114. XXVI. 106. — Vgl. लोप्य.

लोप्य Adj. Was aus- oder abfallen soll. आ IX. 32, त् VII. 88, टि ebend., ein Final VII. 88. IX. 46, das Affix व् VII. 82, तृन् VII. 55.

ल्य m. (= कृत्य bei *Pâṇini*). Die Affixe तव्य, आनीय, य u. s. w. XXVI. 3 — 25. — Werden mit dem Instr. oder Gen. construirt V. 28. — अवश्यम् wirft im Comp. vor einen ल्य das म ab VI. 72.

व.

व 1) Der Consonant व. — Tritt an die Stelle von उ X. 2, उ oder ऊ II. 14. VIII. 61, ऊ III. 59, य VIII. 137. — An seine Stelle tritt ग्रा III. 162, उ 163, ग्रौ 161, लुप् II. 16, लोप VIII. 115. XXVI. 76, ऊठ् XIX. 12. — An die Stelle eines finalen व und eines vorgehenden Vocals tritt ऊठ् XXVI. 75. — Veränderungen davor III. 31, 125. VIII. 95. XV. 3. XIX. 12. — Bezeichnet im *Dhâtupâṭha* die वृताद्यः (s. VIII. 121.). — 2) Die Silbe व. — An ihre Stelle tritt उ III. 117, 152. — 3) Das व् der Affixe विच्, विच्, चि, विच्, विट् und विण्. — Fällt ab VII. 82. — 4) *tadh.* व VII. 31, 32. — 5) Personalendung व (1te D. Imperf. Aor. und Perf. Act.) VIII. 1. — 6) m. (Abk. von अव्ययीभाव) Ein Compositum, dessen erstes Glied ein Indeclinabile ist VI. 2, 58 — 68, 90, 91. — Ist ein Neutrum VI. 6.

वठ् Ein an die Stelle des Finalen tretendes व् XVIII. 11.

वचन n. Der Numerus I. 11. — मस्याद्यं वचनम् die Endung der 3ten Sg. Med. XXIV. 6.

वत् *tadh.* वत्. — An seine Stelle tritt लुक् VII. 54. — Vgl. वतु.

वतु *tadh.* वत् VII. 28, 94. — Vgl. वत्.

वन् 1) *kṛt* वन्. — Anfügung XXVI. 67. — Hat im Fem. वरी IV. 13. — Vgl. वनिप्. — 2) Ein hinten hinzutretendes व् VIII. 26.

वनिप् *kṛt* वन् XXVI. 68. — Vgl. वन् 1).

वर् *kṛt* वर् XXVI. 156.

वर्ग m. Die Reihe. तवर्ग die त-Reihe (त, थ, द्, ध und न) II. 25, 26.

वर्ण m. Ein Buchstab I. 1.

वर्तमान Die Gegenwart V. 27. XXV. 1.

वल *tadh.* वल VII. 32.

वस् Personalendung वस् (1te D. Praes. Act.) VIII. 1.

वस् oder वस *samâh.* Ein Consonant mit Ausnahme des य und

ह्. — Ein mit वस् anlautender अर् erhält das Augment इन् VIII. 27, 46, 69. — Veränderungen vor einem solchen अर् VIII. 59.

वसु *krt* वस्. — Wann इन् angefügt wird und wann nicht XXVI. 133 — 135. — An die Stelle dieses इ und der Silbe व tritt उ III. 152. — Wird nicht mit dem Gen. construirt V. 26. — Vgl. वासु.

वह्वि Personalendung वह्वि (1te D. Imperf. und Aor. Med.) VIII. 1.

वङ् *tadh.* वङ्. Wird vorn angefügt VII. 64.

वह्वे Personalendung वह्वे (1te D. Praes. und Perf. Med.) VIII. 1.

वा An die Stelle von वा tritt ऊ III. 103, औ 102.

वाक्य n. Ein Satz III. 143.

वि 1) *krt* वि. — Anfügung IX. 30. — 2) m. (Abk. von विसर्ग) I. 17. — Tritt an die Stelle von स and र् III. 35, रु 110. — An seine Stelle tritt स II. 44, 45, einer der Sibilanten 46, नु und नी 47, उ 48, लुप् 49, य 50, र् 51 — 54, लोप 55. — Veränderungen davor III. 151.

विच् *krt* व् (dieses fällt ab nach VII. 82.) XXVI. 68.

विट् *krt* व् (dieses fällt ab nach VII. 82.) XXVI. 66. — Anfügung 67.

विण् *krt* व् (dieses fällt ab nach VII. 82.) XXVI. 64, 65.

विन् *tadh.* विन् VII. 29. — An seine Stelle tritt लुक् VII. 54.

विन्दु (Tropfen) Das Zeichen für den *Anusvâra* I. 17.

विराम m. Die Pause II. 43.

विशेष्य m. Was von einem andern Worte näher bestimmt wird; ein Substantiv III. 145.

व्य n. (Abk. von अव्यय) Der gemeinschaftliche Name für die Partikeln (नि), die Wörter, die mit einem चित्-Affix gebildet sind und für die im *gana* स्वरादि enthaltenen; ein Indeclinabile III. 17. — Verändert das Geschlecht nicht III. 54. — Für die Casusendungen wird bei einem व्य ein लुक् substituirt III. 169. — Vor dem letzten Vocal kann अक् eingeschaltet werden III. 131. — Daran च-

ताम् und चतमान् gefügt VII. 51. — ति fällt ab VII. 16. — Wird mit Wurzeln componirt VIII. 21. XV. 5, mit Nominibus VI 38, 51. — Steht immer am Anfange des Comp. VI. 50. — Ein mit einem *krt* gebildetes Indeclinabile wird nicht mit dem Gen. construirt V. 26.

त्रि (Abk. von वृद्धि) Der Vocal आ, die Silben आर् und आल् und die Diphthonge ऐ und औ, wenn sie an die Stelle von इ् treten I. 7. — Tritt an die Stelle von zwei Vocalen II. 2 — 12, eines Vocals III. 51. VII. 2. VIII. 47. IX. 11, 25 (Ausn. XX. 22.), 49. XIII. 5. XXVI. 77.

व्व n. (Abk. von वहुवचन; vgl. क्ष und द्व) Die Casus- und Personalendungen des Plurals I. 11. III. 159.

श

श 1) Der Consonant श. — Tritt an die Stelle von ह् XIX. 12. स II. 25. — An seine Stelle tritt ह् II. 40. — Veränderungen davor II. 25, 36. — Bezeichnet im *Dhâtupâtha* die 6te Classe. — 2) *tadh.* श VII. 32. — 3) Affix श, Character der 6ten Classe XIII. 4. — Anfügung VIII. 93. — Vgl. श 4). — 4) *krt* श XXVI. 34, 35, 187.

शतृ *krt* शत् (Partic. Praes. Act.) XXVI. 136. — Erhält das Augment नुम् III. 166 — 168 — Wird nicht mit dem Gen. construirt V. 26. — An seine Stelle tritt शानच् XXVI. 139, शान 140.

शप् Affix श, Character der 1ten Classe VIII. 14. — Vgl. श्प्.

शस् 1) Casusendung अस् (Acc. Pl.) III. 1. — अ fällt ab III. 26. — An ihre Stelle tritt न् III. 28, 57, 141, ङी 123, णि 85. लुक् 54. — Anfügung III. 27, 39, 69, 82. — 2) *tadh.* शस्. — Anfügung VI. 11. — Vgl. चशस्.

शस् oder शस *samâh.* Ein Sibilant. — Tritt an die Stelle von त्रि (*Visarga*) II. 46. — Veränderungen davor II. 36.

शाकट *tadh.* शाकट VII. 79.

शाकिन *tadh.* शाकिन VII. 79.

शान *krt.* आन (Partic. Praes. Med.) XXVI. 136 — Anfügung 137. — An die Stelle von आ tritt ई 138. — Tritt an die Stelle von शतृ 140.

शि 1) Silbe शि — Bezeichnet im *Dhâtupâtha* die कुटादयः (s. XIII 5.). — 2) Casusendung ई (Nom. Acc. Pl Neutr.). — Tritt an die Stelle von श्ना und श्नस् III. 85. — Heisst ञि III. 5. — Anfügung III. 86, 111, 166

शित् (erg. त्व) Ein Affix, das श् zum stummen Buchstaben (इत्) hat — Die Affixe श्ना (4te Cl.), नु (5te Cl.), श (6te Cl.), नाम् (7te Cl.) und ना (9te Cl.) sind शित् XI. 1. — Ein शित् heisst र VIII. 3 — Anfügung VIII. 70, 81, 114.

श्नाम् Affix ना, Character der 9ten Classe. — श्ना fällt ab IX. 32. — Vgl. ना 2).

श्नु Affix नु, Character der 5ten Classe VIII. 74, 94. XVI. 1. — An die Stelle von उ tritt उव् und व् VIII. 61. — Anfügung XII. 5. — Vgl. नु 1).

श्यन् Affix य, Character der 4ten Classe VIII. 67. XXIV. 9. — Vgl. यन् 1)

श्रि (= सर्वनामन् bei *Pânini*) Welche Worter so heissen III. 9 — 13. Declination III. 35 — 37, 75. VII. 99. — Schaltet श्रक् vor ङि ein III 131. — Im Compositum und vor Affixen VI. 4. — Kann in Verbindung mit अर्थ und seinen Synonymen in einem beliebigen Casus stehen V. 36.

ष.

ष 1) Der Consonant ष. — Welche Wurzeln mit ष im Anlaut geschrieben werden VIII. 43. — Tritt an die Stelle von स II. 26. III. 34. VII. 25. VIII 45, 98, 106, 107. IX. 24. XIX. 17, Ausn. XXI. 5. — An seine Stelle tritt क VIII. 75, ट III. 78, स VIII. 42, ष्टु III. 150. — Ueber das stumme ष s. u. षित् — 2) *tadh.*

अ am Ende von Compositis VI. 18 — 20, 37, 38, 40 — 49. — 3) m. (Abk. von तत्पुरुष) VI. 2, 37 — 39, 50 — 52.

अक *krt* अक XXVI. 38. — Anfügung VIII. 133.

अङ् Ein an die Stelle eines Finalen tretendes स् III. 77.

अङ्क्त्र *tadh.* अङ्क्त्र VII. 76.

अण् *krt* अ XXVI. 45.

अन् Das सन् des Desiderativs mit Umwandelung des स. — Euphonische Regeln davor XIX. 17.

आक *krt* आक XXVI. 147.

इत् Adj. उ् zum stummen Buchstaben (इत्) habend. — 1) Affix — Hat im Fem. ई् IV. 9. — 2) Wurzel — Bildet Nomina actionis auf इ XXVI. 192.

ङी f. (Abk von षष्ठी) Die Casusendungen des Genitivs III. 2. — Veränderungen davor III. 143. — Gebrauch V 23 — 29, 36.

ट्टन *tadh.* तन VII. 111.

ट्टर् *tadh.* तर् VII. 77.

ण *tadh.* अ VII. 1. XXVI. 176, 177. — Anfügung IV. 12. VII. 10 — 12, 21, 22.

णायन *tadh* आयन VII. 1.

णि *tadh.* इ VII. 1. — Anfügung VII. 5.

णिक *tadh.* इक VII. 1.

णीक *tadh* ईक VII. 15.

णुक् *krt* नु XXVI. 143.

णेय *tadh.* एय VII. 1.

ण्य *tadh.* य VII. 1. — Fällt ab IV. 11, 12.

स.

स 1) Der Consonant स. — Tritt an die Stelle von त und ट् III. 137, प VIII. 42, त्रि (*Visarga*) II 44, 45. — An seine Stelle tritt त VIII. 141. IX. 34, न IV. 14, ष II. 25. ष II. 26. III. 34. VII. 25. VIII. 45, 98, 106, 107. IX. 24. XIX. 17 (Ausn. XXI. 5.),

कृ XXIII. 56, वि (*Vtsarga*) III. 25, लुक् III. 170, लोप III. 136. VIII. 29. IX. 22. XXI. 7, 8. — Veränderungen davor II. 36. III. 6, 32, 70, 100, 129, 131, 140. VIII. 75, 141. IX. 22. — Ein damit anlautendes Affix erhält इम् VIII. 97. XI. 2. — 2) *tadh.* स VII. 32. — 3) m. (Abk. von समास) Ein Compositum VI. — Eine Präposition wird mit einer Wurzel comp. VIII. 21, ein Indeclinabile (त्वा) mit कृ XV. 5, अच्छ् mit Verbis *eundi* und वद् VIII. 44. — Im Compositum tritt an die Stelle der Casusendung ein लुक् VI. 3. — Euphonische Regeln II. 7 — 13. — Nach नञ् tritt यप् nicht an die Stelle von क्त्वाच् XXVI. 212.

सक् 1) Affix स. Wird im Aorist an die Wurzel gefügt VIII. 78 130. — अ fällt ab VIII. 131. — 2) *krt* स XXVI. 83. — Anfügung 84, 85.

संख्या f. Ein Zahlwort, die auf डति und अतु ausgehenden Wörter, so wie वत्तु und गण (aber nicht vor ईप्) III. 24. — Declination III. 33. 54, 122 — 124. — Bleibt sich in allen Geschlechtern gleich III. 54. — Nimmt kein Feminin-Affix an IV. 28. — Bildung der zusammengesetzten Zahlwörter VI. 35, 36, der Ordinalia VII. 36 — 42, anderer Derivata VII. 43 — 47, 69 — 71, 93 — 95. — Am Anfange eines Comp. VI. 31, 38, 51, am Ende 22.

संज्ञा f. Der Name eines Dinges III. 10. = आख्या, नामन्.

सत (erg. धु) Eine Wurzel, die mit einem Object (त) verbunden ist; ein transitives Verbum XXIII. 45. XXIV. 11.

सत् Die Gegenwart V. 27. XXVI. 131.

सन् 1) Affix स (Desiderat.) VIII. 103. XIX. 1. — Was darauf ausgeht heisst धु VIII. 104. — Kann कित् sein XIX. 16. — Act. und Med. VIII. 109. XXIII. 57. — Wann mit und wann ohne इम् VIII. 103, 121. XII. 3. XIX. 5, 7, 8. — Die Wurzel wird reduplicirt VIII. 105. XVIII. 26. — Anfügung VIII. 73, 113, 142. IX. 4, 33, 44. XI. 6. XII. 2. XIX. 2 — 4, 6, 9 — 11, 13 — 15, 17.

— Daran *kṛt* उ gefügt XXVI. 159. — 2) Ein hinten hinzutretendes स् II. 33 — 35. VIII. 71. XXI. 5.

संधि m. Euphonische Veränderung der Laute. अच्° euph. Veränderung der Vocale, हल्° der Consonanten, वि° des *Visarga*.

सम Adj. Was mit demselben Organ ausgesprochen wird I. 4.

सनाम Adj. = सम I. 4.

समास m. Ein Compositum XXVI. 219.

समाहार m. (= प्रत्याहार bei *Pāṇini*) Ein kurzer Ausdruck für mehrere Laute, indem man statt einer ganzen Reihe nur den ersten und letzten Buchstaben derselben nennt I. 1.

सर्व (erg. धु) Eine Wurzel, die einen von Natur oder durch Position langen Vocal (ए) enthält XXVI. 190.

साट् *tadh* साट्. — स wird niemals ष III. 34.

सानुनासिक Adj. Nasal II. 28.

साम् Casusendung आम् (Gen. Pl.) mit dem Augment सुट्. — An ihre Stelle tritt आकम् III. 141.

साम्य n Nom. abstr. von सम (s. d.) I. 4.

सि 1) Casusendung स् (Nom. Sg.) III. 1. — सि u. s. w. heisst ङि I. 10. — Heisst धि beim Anruf III. 3. — An ihre Stelle tritt म् (und an dessen Stelle न् III. 88. अम् 89.) III. 83, ङा 50, 155, 157, लुक् 91, लोप II. 55. III. 71 (Ausn. 80). — Anfügung III. 105, 108, 111, 120, 126, 137, 138, 161. — Euphonische Regeln II. 21. — 2) Personalendung सि — a) 2te Sg. Imperf. Act. — Erhält das Augment अम् IX. 3, 27. — Fällt ab IX. 3. — Anfügung IX. 21, 35. — Vgl. सिप् 2). — b) 2te Sg. Aor. Act. VIII. 1. — 3) Affix स्. Wird im Aorist an die Wurzel gefügt VIII. 24, 76. (Ausn. 130.). — Ist कित् VIII. 132. XXIII. 18. — Erhält das Augment इट् VIII. 71, 96. XII. 3. XIV. 4 (Ausn. XI. 2.), ईट् VIII. 34 (vgl. VIII. 100.), सिच् XXIV. 3. — Die Personalendungen दि und सि erhalten das Augment ईट् VIII. 34. — An die Stelle der Personalendung अम् tritt उस् VIII. 36. — Die Wurzel erhält davor das

Augment सन् VIII. 71. — An seine Stelle tritt लुक् VIII. 25, 87. XV. 1, लोप VIII 35. — Anfügung VIII. 47, 49.

सिप् 1) Personalendung सि (2te Sg. Praes. Act) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt थप् (2te Sg. Perf. Act.) IX. 54. — 2) Personalendung स् (2te Sg. Imperf. Act.) VIII. 1. — Vgl. सि 2) a).

सीष्व् Endung सीष्व् (2te Pl. Precat. Med.) VIII. 1. — An die Stelle von ष kann ढ treten VIII. 30.

सीवह्वि Endung सीवह्वि (1te Pl. Precat. Med.) VIII. 1.

सीय Endung सीय (1te Sg. Precat. Med.) VIII. 1.

सीयास्ताम् Endung सीयास्ताम् (3te D. Precat. Med.) VIII. 1.

सीयास्थाम् Endung सीयास्थाम् (2te D. Precat. Med.) VIII. 1.

सीरन् Endung सीरन् (3te Pl. Precat. Med.) VIII. 1.

सीवह्वि Endung सीवह्वि (1te D. Precat. Med.) VIII. 1.

सीष्ट Endung सीष्ट (3te Sg. Precat. Med.) VIII. 1.

सीष्ठास् Endung सीष्ठास् (2te Sg. Precat. Med.) VIII. 1.

सुच् *tadh.* स् VII. 71. Dieses und die gleichbedeutenden Affixe mit dem Gen. und Loc. construirt V. 29.

सुप् Casusendung सु (Loc. Pl.) III. 1. — Anfügung III. 110.

सुस् Ein vorn hinzutretendes स् III. 37. VIII. 57. XIII. 3. XV. 4. XXIII. 6. — स wird ष VIII 45, 106.

से Personalendung से (2te Sg. Praes. und Perf. Med.) VIII. 1. — Erhält das Augment इट् (im Praes.) IX. 39.

सेट् (erg. त्य) Ein Affix, das einen stummen Buchstaben (इत्) hat VII. 15.

सेस् (erg. त्य) Ein mit dem Augment इट् verstärktes Affix III. 152. VIII. 30. XI. 7. XXVI. 8, 104 — 106.

स्तात् *tadh.* स्तात् VII. 107. — An seine Stelle tritt लुक् ebend. — Anfügung VII. 108. — Regiert den Gen. V. 23.

स्त्री f. Ein Femininum. — Wie dieses gebildet wird IV. — Wann das Masculinum an seine Stelle tritt VI. 11 — 13, 34.

स्त्रीत्य m. Ein Feminin-Affix IV.

स्त्रीलिङ्ग m. Ein Femininum. — Declination III. 71 — 82.

स्थान n. 1) Stelle. अचः स्थाने «an die Stelle eines Vocals» I 7. — 2) Organ I. 4.

स्थानिवत् Adv. Wie das primitive Element (स्थानिन्). Ein Substitut (आदेश) ist स्थानिवत् d. h. «von ihm gilt dasselbe, was vom primitiven Elemente galt.» II. 5.

स्नु *krt* स्नु XXVI. 144.

स्नात् Casusendung स्नात्. — Tritt an die Stelle von ङसि (Abl. Sg.) III. 35, 37.

स्मिन् Casusendung स्मिन्. — Tritt an die Stelle von ङि (Loc. Sg.) III. 35, 37.

स्मै Casusendung स्मै. — Tritt an die Stelle von ङे (Dat. Sg.) III. 35.

स्य 1) Casusendung स्य. — Tritt an die Stelle von ङस् (Gen. Sg.) III 29. — 2) Affix स्य, Character des Fut. und Condit. — Wann इट् angefügt wird und wann nicht VIII. 90, 121. — Euphonische Regeln VIII. 45. — 3) m. (Abk. von संयोग). Zwei oder mehrere unmittelbar auf einander folgende Consonanten III. 18. VIII. 84, 88. — नस्य (वस्य) «Ein mit म (व) anlautender *saṁjoga*» III. 40. IV. 5. — Der letzte Bestandtheil wird abgeworfen III. 116. VIII. 37, der erste III 136. VIII. 37. — Ein kurzer Vocal heisst davor ह्रस्व VIII 13.

स्यत् Endung स्यत् (3te Sg. Cond. Act.) VIII. 1.

स्यत Endung स्यत. — a) 2te Pl. Cond. Act. VIII. 1. — b) 3te Sg. Cond. Med. VIII. 1.

स्यतम् Endung स्यतम् (2te D. Cond. Act.) VIII. 1.

स्यतस् Endung स्यतस् (3te D. Fut. I. Act.) VIII. 1.

स्यतम् Endung स्यतम् (3te D. Cond. Act.) VIII. 1.

स्यति Endung स्यति (3te Sg. Fut. I. Act.) VIII. 1.

स्यत् *krt* स्यत् (Partic. Fut. Act.) XXVI. 141.

स्यते Endung स्यते (3te Sg. Fut. I. Med.) VIII. 1.

स्यध्व Endung स्यध्व (2te Pl. Fut. I. Act.) VIII. 1.
स्यध्वस् Endung स्यध्वस् (2te D. Fut. I. Act.) VIII. 1.
स्यध्वान् Endung स्यध्वास् (2te Sg. Cond. Med.) VIII. 1.
स्यध्वन् Endung स्यध्वन् (2te Pl. Cond. Med.) VIII. 1.
स्यध्वे Endung स्यध्वे (2te Pl. Fut. I. Med.) VIII. 1.
स्यन् Endung स्यन् (3te Pl. Cond. Act.) VIII. 1.
स्यन्त Endung स्यन्त (3te Pl. Cond. Med.) VIII. 1.
स्यन्ति Endung स्यन्ति (3te Pl. Fut. I. Act.) VIII. 1.
स्यन्ते Endung स्यन्ते (3te Pl. Fut. I. Med.) VIII. 1.
स्यम् 1) Endung स्यम् (1te Sg. Cond. Act.) VIII. 1. — 2) Ein vorn hinzutretendes स्य् III. 75.
स्यमान *krt* स्यमान (Partic. Fut. Med.) XXVI. 141.
स्यस् Endung स्यस् (2te Sg. Cond. Act.) VIII. 1.
स्यसि Endung स्यसि (2te Sg. Fut. I Act.) VIII. 1.
स्यसे Endung स्यसे (2te Sg. Fut I. Med.) VIII. 1.
स्याम Endung स्याम (1te Pl. Cond. Act.) VIII. 1.
स्यामस् Endung स्यामस् (1te Pl. Fut. I. Act.) VIII. 1.
स्यामि Endung स्यामि (1te Sg. Fut. I. Act.) VIII. 1.
स्यामहि Endung स्यामहि (1te Pl. Cond. Med.) VIII. 1.
स्यामहे Endung स्यामहे (1te Pl. Fut. I. Med.) VIII. 1.
स्याव Endung स्याव (1te D. Cond. Act.) VIII. 1.
स्यावस् Endung स्यावस् (1te D. Fut. I. Act.) VIII. 1.
स्यावहि Endung स्यावहि (1te D. Cond. Med.) VIII. 1.
स्यावहे Endung स्यावहे (1te D. Fut. I. Med.) VIII. 1.
स्ये Endung स्ये (1te Sg. Fut. I. und Cond. Med.) VIII. 1.
स्येताम् Endung स्येताम् (3te D. Cond. Med.) VIII. 1.
स्येते Endung स्येते (3te D. Fut. I. Med.) VIII. 1.
स्येथाम् Endung स्येथाम् (2te D. Cond. Med) VIII. 1.
स्येथे Endung स्येथे (2te D. Fut. I. Med.) VIII. 1.
स्योङ् Adj. Dessen Penultima (उङ्) ein *saṁjoga* (स्य) ist IV. 16.
स्व 1) Personalendung स्व (2te Sg. Imperat. Med.) VIII. 1. — Ge-

brauch XXV. 25. — 2) m. (Abk. von ह्रस्व) Ein kurzer Vocal I. 3. — Heisst ु VIII. 12, vor einem Doppelconsonanten aber -ृ 13. — Declination der Themata, die auf einen kurzen Vocal ausgehen III. 26 — 28, 33. — Wann die Kürze substituirt wird II. 23, 24. III. 75, 76, 90. VI. 14. VII. 23, 49. VIII. 32, 111. XI. 7. XVI. 2, 5. XVIII. 3, 22 — 24. XXIII. 16. XXVI. 50, 70, 118.

ह.

ह 1) Der Consonant ह. — Heisst घस् I. 19. — Tritt an die Stelle von स XXIII. 56. — An seine Stelle tritt ध III. 99, 101. IX. 10. XXVI. 32, ञ VIII. 32, ढ III. 98, त IX. 55, द् III. 106, ध III. 160. XXVI. 82, न III. 105, धस् II. 40. — 2) m. (Abk. von बहुव्रीहि) VI. 2, 9 — 33, 90, 91. VII. 23. — Bildung des Femin. IV. 4, 5, 13, 14, 20, 21.

ह्व् oder ह्व *samâh.* Ein weicher Consonant. — Euphonische Veränderungen davor II. 48. — Ein damit anlautender *krt* erhält nicht das Augment इन् XXVI. 69.

ह्स् oder ह्स *samâh.* Ein Consonant. — Heisst प VIII. 8. — Euphonische Regeln II. 25 — 43. — Declination der consonantisch auslautenden Themata III. 97 — 168. — Anfügung eines consonantisch anlautenden Affixes III. 7. VIII. 85, 115. IX. 31, 32, 36, 47, 48. XIV. 2. — Ein solches Affix erhält das Augment इन् IX. 26, ईन् 53.

हि Personalendung हि (2te Sg. Imperat. Act.) VIII. 1. — An ihre Stelle tritt धि IX. 2, तातङ् XXV. 24, लोप VIII. 20. — Anfügung IX. 8. X. 7, 10. XVI. 3. — Gebrauch XXV. 25.

Anmerkungen.

EINLEITUNG.

In der Calc. Ausg. fehlt an beiden Stellen ग्रोन्. — Ueber सच्चि-दानन्द् s. S. 57. Z. 7. v. u. — Der Verfasser spielt mit den Worten शन् und शब्द्: «die Worte führen zum Heil.» Insofern man durch die Kenntniss der Worte zum Verständniss der heiligen Schriften und dadurch wieder zur Glückseligkeit gelangt, erreicht man durch dieselben das Endziel (प्रयोजन) der Grammatik. Das nächste Ziel der Grammatik ist: die Form und Geltung der Worte festzustellen. Die Worte sind also der behandelte Gegenstand (अभिधेय) der Grammatik. Dieses geschieht wiederum durch Worte; diese bilden demnach die Verbindung (सम्बन्ध) zwischen den zu erklärenden Worten und der Wissenschaft, welche dieselbe erklärt.

KAPITEL I.

Regel 1. Vergleichen wir die Reihenfolge der Buchstaben in diesem Alphabet mit der in den *Çivasûtra's* bei Pâṇini, so werden wir nur einer geringen Abweichung gewahr. Die Nasale, die weichen aspirirten und die weichen nicht-aspirirten Consonanten mussten in Folge der verschiedenen Behandlung des Stoffes hier anders geordnet werden. Die Consonanten werden durch keine stummen Buchstaben von einander getrennt. Die *pratjâhâra's* (bei Vopadeva *samâhâra's*) schliessen hier mit dem zum Alphabet selbst gehören-

den Consonanten. Bei Pâṇini heisst z. B. ein Halbvocal यण्, bei Vopadeva यल् oder यल. Die Vocale bedurften indessen der stummen Buchstaben, da die *samâhâra's* ohne dieselben ganz unkenntlich geworden wären. Indessen vermissen wir hier den stummen Buchstaben ण, der bei Pâṇini zur Bildung des *pratjâhâra* अण् dient, welcher VI. 3. 111. VII. 4. 13, 14 und VIII. 4. 57. gebraucht wird. Die zuletzt erwähnte Regel übergeht Vopadeva ganz, bei den andern weiss er ohne den *pratjâhâra* auszukommen; vgl. II. 56. Die Calc. Ausg. und die Handschriften schreiben die stummen Buchstaben क, ङ und च ohne *virâma*, was nicht zu billigen ist, da die damit gebildeten *samâhâra's* fast ohne Ausnahme consonantisch auslauten. Diejenigen *samâhâra's* dagegen, welche mit einem zum Alphabet selbst gehörenden Consonanten schliessen, werden sowohl ein- als zweisilbig gebraucht. Der Consonant ह् wird in den *Çivasûtra's* zwei Mal aufgeführt, aus einem Grunde, den ich in meinem Commentar zum Pâṇini S. 5. angegeben habe. Vopadeva hat hier einen andern Ausweg gefunden: er benennt I. 19. diesen Consonanten ऊस् d. h. er lässt ihn durch einen Machtspruch im *samâhâra* ऊस् enthalten sein.

Reg. 3. Calc. Ausg. und die Handschriften अावत्, अ und इ st. आश्वत्, आ३ und ई३.

Reg. 4. Ueber die Homogeneität der Vocale ऋ und ऌ s. meinen Commentar zum Pâṇini S. 6 — 8. Nach Vopadeva kann das ऌ auch *lang* sein, Pâṇini's Commentatoren dagegen kennen nur ein *kurzes* und ein *gedehntes* ऌ. — Durgadâsa: एषां यो येनेत्यादि। तेषां कण्ठतालव्यमूर्धन्यदन्त्यौष्ठ्यानां मध्ये यो वर्णो येन वर्णेन सनो भवति। स एव तस्य स्थाने भवति। यथा अणविदुनित्यादौ (vgl. VIII. 30.) तपरस्तत्कालस्येत्यनेन (II. 43.) सस्य द एव। एवं यो येन समः। स एव तस्मिन्परे भवति। यथा शात इत्यादावनुस्वारस्य (an die Stelle von म tritt zuerst der *anusvâra*; II. 29.) नकार एव (vgl. II. 30.)। एवं च

यो येन सनः । स एव तस्मात्परो भवति । यथा वाग्घरिरित्यादौ घकार एव (vgl. II. 40.) ।

Reg. 5. Vgl. Pâṇini I. 1. 69.

Reg. 6, 7. Bei Pâṇini heisst jedes अ, ए oder ओ *guṇa* und jedes आ, ऐ oder औ *vṛddhi*.

Reg. 12. Der Scholiast: दं पदम् । लिर्लिङ्गम् ।

Reg. 13. Beispiele: Wenn रुद्राः vor अत्र zu stehen kommt, verschwindet nach II. 49. der *visarga* durch einen *lup*, und in Folge dessen bleiben die zusammenstossenden Vocale (रुद्रा अत्र) gegen II. 1. unverändert. — An die Stelle von न in राजन् tritt vor der Casusendung भ्यान् nach III. 41. *lup*, das अ des Themas wird aber nicht nach III. 31. durch आ ersetzt.

Reg. 18. Der Scholiast liest नू, was richtiger ist, da die volle Form (जिह्वामूलीय) langes ऊ hat. — Man hätte + कᳲपौ erwartet (vgl. die Scholien zu Pâṇini I. 1. 9.), aber die Calc. Ausg. und die Handschriften setzen den Hauch *nach* क und प. — Ueber das Zeichen des *upadhmânîja* s «Bemerkungen zu Franz Bopp's kritischer Grammatik der Sanskrita-Sprache in kürzerer Fassung,» S. 11. Anm.

Reg. 19. Vgl. zu Reg. 1. am Ende.

KAPITEL II.

Reg. 3. Calc. Ausg. und die Handschriften hier und anderwarts इन् statt इण्. Sowohl das न als das ण, wenn sie an Wurzeln gefügt werden, haben bei Vopadeva eine Bedeutung. Ienes zeigt an, dass die Wurzel zur 5ten Classe gehöre, dieses zeichnet die फणादयः aus. Die Wurzel इ gehört aber zu keiner von den beiden Classen, sondern ist mit dem ण aus Pâṇini's *Dhâtupâṭha* herübergekommen, wo der stumme Buchstab diese Wurzel von den gleichlautenden इ und इ (क्) unterscheidet. Vgl. Carey, S. 324. in der Anm.

Reg. 5. Man bemerke, dass die Regel zugleich ein Beispiel giebt.

— राजर्षि ist zusammengezogen aus राजा + आ + ऋषिः; आ + ऋषिः giebt अर्षिः, bei der zweiten Verbindung (राजा + अर्षिः) wird das अ noch als Präposition आ (स्थानिवत्) behandelt. — Diese und die folgende Regel sind bestimmt (नित्य), lassen keinen zweiten Fall zu, weil sie zwischen zwei facultativen Regeln (विभाषा) stehen.

Reg. 8. Zum Accusativ त्रिन् vgl. VIII. 139. — वक्तव्यं नानुवृत्तिः ist eine allgemeine Bestimmung: «Was in einem *sûtra* mit तु schliesst, wird im folgenden nicht ergänzt.» In diesem Falle verliert also त्रीसे seine Geltung im folgenden *sûtra*; vgl. zu II. 45.

Reg. 9. *Durgad.* दश ऋणानि सत्यस्य इति दशार्णो देशः। दशार्णा नदी।

Reg. 16. य und व verschwinden durch einen *lup*, daher bleiben nach I. 13. die zusammenstossenden Vocale unverändert.

Reg. 19. Ich habe in den Scholien mit der Calc. Ausg. und den Handschriften अजूत्र und nicht अजुत्र gedruckt, weil त्र für ein Affix gilt (VII. 92.), und vor Affixen der Uebergang in den Nasal nothwendig ist (II. 39.). — Calc. Ausg. अनड्व, ईश्वर, उनेश und ईशान im Vocativ. — Dieselbe und die Handschriften: कृत्त एहि।

Reg. 22. Das Beispiel किमूत्तम् hat K. allein. — Man schreibt किम्वुत्तम् und nicht किं वुत्तम्; vgl. zu Pâṇini VIII. 3. 33.

Reg. 28. द्विधारो = द्विधा + अरो (mit Ausnahme des र, welches im *samâhâra* वल ebenfalls enthalten ist).

Reg. 29. Die Wurzeln mit einem stummen इ, zu denen auch वृह् gehört, fügen न् nach dem Wurzelvocal ein (vgl. XII. 5.).

Reg. 33. Das स in पुंस् fällt nach III. 116. ab und tritt nach unserer Regel wieder ein.

Reg. 36. Das ट् hat keinen Vocal, sondern ist mit dem folgenden न (wodurch auch die Verwandlung dieses Lautes erklärt werden muss; K. hat indessen न) in Eins verschmolzen, weil beiden

Buchstaben zusammen, sowohl in चकन्, als auch im Compositum शशस्°, ein einfaches Element (hier स, dort तन्) entspricht.

Reg. 42. अचि परे fehlt in der Calc. Ausg. und bei K.

Reg. 45. Nur in wenigen Fällen kann der Sibilant mit einem der Hauche wechseln; gewöhnlich ist nur eine Form zulässig. Vgl. Bharatamallika zu *Bhaṭṭik*. I. 8: से तु कखपफे वेति वाशब्दो व्यवस्थावाची। — Durgad. तुकारः परत्र समासाननुवृत्त्यर्थः। Vgl. zu II. 8.

Reg. 49, 50. Calc. Ausg. und K. schreiben überall भगोऽघो°; vgl. zu III. 149.

Reg. 53. Calc. Ausg. गीस्पतिः st. गीष्पतिः।

Reg. 54. An die Stelle von न in अह्न् tritt vor फ nach III. 150. र्.

Reg. 56. Das ह् von रुह् wird vor त nach III. 98. ढ, das त geht darauf nach II. 26. ebenfalls in ढ über.

KAPITEL III.

Reg. 9. Die Pronomina sind in vier Gruppen getheilt, von denen jede besonderen Regeln unterworfen ist; vgl. III. 37 (पूर्वादयः), 56 (त्यदादयः), 88 (अन्यादयः).

Reg. 10. त्रीसासे «in einem Compositum, dessen erstes Glied als Instrumental aufzufassen ist, so wie auch ausserhalb des Compositums in Verbindung mit einem Instrumental.» S. die Beispiele III. 37. Str. 3. c. d.

Reg. 16. Beispiel: nach VIII. 25. tritt nach भू vor प (den Personalendungen des Act.) ein लुक् an die Stelle des Aorist-Affixes सि und demnach bleibt der Wurzelvocal mit Nicht-Berücksichtigung der Regeln VIII. 15, 47 unverändert: अभूत्. Vgl. Bharatamallika zu *Bhaṭṭik*. I. 1. S. 5. Z. 5. v. u.

Reg. 24. Vgl. IV. 28.

Reg. 30. Ein न, das nicht am Ende eines Wortes steht, wird

ण nach प, र und ऋ; auch dann, wenn ein Vocal, ह, य, व, ein Guttural oder ein Labial dazwischentritt. Wenn die eben genannten verwandelnden Buchstaben nicht in demselben Worte sich befinden, dann verwandelt sich ein im Compositum mit dem Feminin-Affix oder einer Casusendung in Berührung kommendes न; aber nicht nothwendig, es sei denn, dass das letzte Glied einsilbig sei oder einen Guttural enthalte. In पक्व, युवन् und अह्न् bleibt das न stets unverändert. Vgl. S. 54. Z. 10. v. u.

Reg. 31. Vgl. VIII. 16.

Reg. 34. *Durgad.* कृत इति । प्रत्ययादेशागमानामेकतमसंबन्धीत्यर्थः । — Vgl. Pâṇini VIII. 3. 59. — Ueber साढ् s. III. 109.

Reg. 37. Calc. Ausg. वात, T. वाते st. वा । — Der पूर्वादि wird Reg. 9. aufgeführt. — Zu साध्वन्यानाम् u. s. w. «Gute und Andere» vgl. III. 11.

Reg. 38. Vgl. 76.

Reg. 39. Nach Pâṇini VI. 1. 63. ist आसन् gleichbedeutend nicht mit आसन, sondern mit आस्य

Reg. 40. Vgl. 110. zu अम्बस्यात्.

Reg. 45. त्यलोपे त्यलक्षणम् । Da die Endung des Voc. Sg. nach III. 26. durch einen *lopa* verschwindet, übt sie noch ihren Einfluss auf das Thema aus: हरे und nicht हरि. Ein zweites Beispiel findet man in den Scholien zu *Bhaṭṭik.* I. 2. S. 8. Z. 8. v. u.

Reg. 49. So lautet z. B. das Nom. ord. von विंशति mit dem Affix डट् (अ, s. VII. 36.) — विंश, mit Abfall der Silbe ति.

Reg. 56. Ueber die त्यदादयः s. Reg. 9.

Reg. 57. Die Themata, welche दी heissen, haben im Acc. Sg. ebenfalls न्, aber nach einer andern Regel (III. 26.).

Reg. 66. K. अस्वसृतृनोः ।

Reg. 69. T. आम्शसोः ।

Reg. 75. Zu अपुरीत्युक्तेः vgl. die Strophe bei III. 9.

Reg. 78. स्त्रीत्वाद् न शस् न टा ना «weil es ein Femininum ist, tritt

weder न् an die Stelle von शस्, noch ना an die von टा» vgl. III. 28, 46.

Reg. 80. Zu णुत्रिर्वा: vgl. III. 27, 51, 65; zu टेरत्वे सत्यापू III. 56. IV. 1.

Reg. 86. Vgl. III. 165.

Reg. 87. नस् «Nase,» अप् «Wasser.» Vgl. III. 163, 168.

Reg. 88. Zum अन्यादि vgl. III. 9.

Reg. 92. Ueber den Gen. Pl. s. III. 33.

Reg. 95. Zu अनो ऽछोप: vgl. III. 40.

Reg. 97. K. und T. ङत्वादिरू.

Reg. 100. Vgl. III. 132. VIII. 80.

Reg. 102. Ueber श्वेतवाहू s. 108, 109.

Reg. 107. Vgl. III. 149.

Reg. 109. Pânini (VIII. 2. 67.) erwähnt nur die Form auf आस्.

Reg. 110. Zu नो लुप् vgl. III. 41, zu अनो ऽछोप: und अम्वस्यात् III. 40.

Reg. 111. Die Lesart der Calc. Ausg. und der Handschriften ह्नपूप° wäre vorzuziehen gewesen, da dieses Wort hier als Wurzel aufgeführt wird; vgl. III. 77.

Reg. 115. Vgl. zu 146.

Reg. 122. Das न des Themas fällt nach III. 41. ab.

Reg. 130. Zu टेरत्वे vgl. III. 56, zu दस्य मत्वे 127, zu अनक: किम् 128.

Reg. 131. Ein Verbum finitum, ein Indeclinabile, ein declinirtes Pronomen (mit Ausnahme des Gen. Loc. Dual., des Loc. Pl., so wie derjenigen Casus, deren Endungen mit म beginnen) und ein Pronominal-Thema können vor dem letzten Vocal die Silbe अक् einschalten. Ein क eines Indeclinabile wird in einem solchen Falle द (यिक्, यकिद; ह्यिक्, ह्यिकुद; पृथक्, पृथकद). Vgl. VIII. 33. am Ende, Pânini V. 3. 71, 72. und *Vârttika* 1. zu 72.

Reg. 134. Calc. Ausg. hier und an andern Orten, wo dieses

sûtra citirt wird (146, 149, 160) कुङ् st. कङ्. *Carey* (S. 59. 1) stimmt mit uns überein.

Reg. 136. Vgl. VIII. 74. XIX. 9.

Reg. 142. Man lese mit der Calc. Ausg. und K. ढ्ढयोरर्थस्यापि ग्रहणात् (vgl. III. 138.) । एवं°. Die von Pâṇini's Commentatoren aufgestellte Declination stimmt mit der von Vopadeva nicht überein; vgl. meinen Commentar zu Pân. VII. 2. 90.

Reg. 143. Man lese वापाद्° (d. i. वा ग्रपाद्°) ।

Reg. 146. Vgl. VI. 32. — Calc. Ausg. und K. सुपद्यान्. Nach III. 134. tritt क an die Stelle von च in ग्रच्; vor den Casusendungen, die घि heissen, wird nach III. 115. नुण् eingeschaltet; an die Stelle von न tritt nach II. 29. der *anusvâra*, an seine Stelle ङ vor क nach II. 30, und schliesslich fällt nach III. 116. क ab.

Reg. 148. Calc. Ausg. तिरश्चानुमुचग्दमुचोदीचः, K. तिरश्चग्नुमुचग्दनुचउदीचः, T. तिरश्चग्नुनुगीचग्दनुगीचउदीचः und in den Scholien ग्रनुनुगीचः । ग्रनुनुगीचा । Vgl. zu IV. 12. — Das श in सुवृश् ist durch च hervorgerufen: ursprünglich ist es ein स; vgl. Westergaard im *Dhâtupâṭha* §. 28. 11. — Calc. Ausg. und T. स्यात्तस्य लोपः st. स्यात्तस्य लुप् ।

Reg. 149. Calc. Ausg. und die Handschriften: भगो ग्घो; vgl. zu II. 49, 50. — Calc. Ausg. ग्रद्योरित्युत्तोर्न नुन् ।

Reg. 151. Vor र् und व, wenn nicht ein Vocal oder ein य eines *taddhita* darauf folgt, werden र् und उ einer Wurzel verlängert. Der Vocal der Wurzeln कुर् (von कृ) und हुर् und der einer Reduplicationssilbe ist dieser Regel nicht unterworfen. Also कुर्यात्, हुर्यात्, विव्याध. — Calc. Ausg. und T. दिधिक्षादयः st. दिधिक्षादयः ।

Reg. 152. Zu तद्विगित्तस्य नस्य vgl. III. 125.

Reg. 153. Vgl. VIII. 96, 127. IX. 5. und Bharattamallika zu *Bhaṭṭik.* I. 6. am Ende. — Zu ग्रद्योरित्युत्तोः vgl. III. 87, 111.

Reg. 155. Calc. Ausg. K. und Carey (S. 69.) पुरदंशो, T. पुरादंशो, Durgad. wie wir. Vgl. zu 156.

Reg 156. Calc. Ausg. पुरदंशाः, K. पुरदंशा, T. पुरोदंशा । — Zu अधोरित्युक्तेः vgl. III. 108.

Reg. 163. Vor उ kommt दिव् bloss im Compositum zu stehen. Beispiel द्यूद्यानम्, Durgad. — Zu टेरत्व आप् vgl. III. 56. IV. 1.

Reg. 165. S. 39. Z. 1. Calc. Ausg. नुणुकारेत नु°, K. नुण् नकारेत नु°, T. नुन्नकारेत नु° । Man lese नुण् । उकारेद् नु°.

Reg. 171. Calc. Ausg. लुप् st. लुक्.

KAPITEL IV.

Reg. 6. Calc. Ausg. अनाशीरकके und in den Scholien: आशीरर्थाक्वर्ते und आशीरकके । Durgad. wie wir.

Reg. 10. वैष्णव von विष्णु mit ष्ण (VII. 1.), वराक von वृ mit षाक (XXVI. 147).

Reg. 11. Calc. Ausg. क्यङ्यच्व्यौ । — Vgl. XXI. 2.

Reg. 12. Alles beziehungsweise: das य von सूर्य und आगस्य vor ईय und ईप्, das य von तिष्य und पुष्य vor भष्ण, das य von ल्य und मत्स्य vor ईप्. — त्रय von त्रि mit अयट् (VII. 47.), भूषण von भूष् mit अनट् (XXVI. 170.) — विद्वस् von विद् mit क्वसु (XXVI. 139.), श्रीमत् von श्री mit मतु (VII. 27.). — पचत् und die übrigen Participia sind mit शतृ gebildet. — T. अनुनुयीची, अदनुयीची; vgl. zu III. 148.

Reg. 24. Calc. Ausg. तद्वाशब्दो व्यवस्थाप्यः ।

Reg. 25. Calc. Ausg. मनावी st. मनायी ।

Reg. 28. Zu नेपीत्युक्तेः vgl. III. 24.

KAPITEL V.

Reg. 1. Vgl. Pâṇini II. 3. 46.

Reg. 3. Calc. Ausg. und die Handschriften: नल्लेषु st. नलेषु; man lese: नल्त्वेषु.

Reg. 5. माभिवादिदृशस् «Im Âtman. (म) das Causal von वद् mit der Präposition अभि und दृश्.»

Reg. 9. Calc. Ausg. धस्त्री, die Handschriften: घं त्री ।

Reg. 15. Lies im *sûtra* ईर्ष्या und Str. 1. ईर्ष्यति ।

Reg. 17. ठ = क्रिया, Durgad.

Reg 19. T. खलु st. खल am Ende der Strophe.

Reg. 21. प्रतिदाननिधौ = प्रतिदानप्रतिनिधौ ।

Reg. 23. Calc. Ausg. und die Handschriften wie wir, man lese aber: समार्थैनार्यस्तस्स्ताद्ह्नित° (एन + आ + रि + अस् + तस् + स्तात्), Carey (S. 861.) führt gleichfalls तात् statt स्तात् auf.

Reg. 26. अव्य° «mit Ausnahme eines Indeclinabile, der Affixe कि, उक, क्तवतु, der in der Bedeutung von खल्, क्त, der auf उ ausgehenden, शतृ, आन, वसु, तृन् (in der Bedeutung von शील) und णिन् (wenn es die Zukunft oder eine Schuld ausdrückt) »

Reg. 34. Zu क्रियान्तः कालाध्वनोश्च (Calc. Ausg. कालाध्वनोः ohne च) vgl. Pâṇini II. 3. 7.

Reg. 37. Calc. Ausg. संज्ञाः कम्, die Handschriften ठादि कम्.

KAPITEL VI.

Reg. 8. Calc. Ausg. und die Handschriften: उर्वष्ठीवं.

Reg. 10. Vor जातीय u. s. w. nimmt auch das Femininum (महती) die Form मह्ना an.

Reg. 11. शसन्ततरादि «तर u. s. w. (VII. 48.) bis शत् (चशस् VII. 68.).»

Reg. 12. ताककोङ् «Ein Wort mit क als Penultima, dieses möge zu einem *tadhita* (त) oder zum *kṛt*-Affix अक gehören.»

Reg. 21. Vgl. VII. 2.

Reg. 27. Ueber तु s. zu II. 8.

Reg. 34. Ueber den कोङादि s. 12.

Reg. 35. «Vor den drei ersten Zehnern (त्रिदशाद्ये), d. i. vor दशन्, विंशति und त्रिंशति, tritt an die Stelle von द्व्यधिक, त्र्यधिक und अष्टाधिक — द्वा, त्रयस und अष्टा; vor den sechs letzten Zehnern

dagegen, mit Ausnahme von अशीति, sind zwei Formen zulässig (द्वि und द्वा, त्रि und त्रयस्, अष्ट und अष्टा).»

Reg. 37. Zum Ausfall des इ in सखि s. IV. 10.

Reg. 39. प्राग्वत् d. i. wenn ein प, र oder ह vorhergeht; vgl. III. 30.

S. 60. Z. 4. तस्यार्थे = तद्धितस्यार्थे । Unter den vocalisch anlautenden (अजादेः) Affixen werden nur die patronymischen ढिक u. s. w. angefügt; vgl. Pâṇini II. 1. 51, 52. IV. 1. 88. und in Betreff von अजादेः *Siddh.* K. Bl. 49. b. Z. 4.

S. 61. Z. 1. क = कारक ।

Reg. 84. Calc. Ausg. und die Handschriften: कृटाद् st. कृताद्; vgl. jedoch Carey S. 838, 13. — Statt उदक ist wohl उदक् zu lesen; vgl. *Siddh.* K. Bl. 58. b. (*Vârttika* zu Pâṇini V. 4. 75. aber उदक) und Hemak'andra, Petersburger Ausg. Str. 953. Z. 29.

KAPITEL VII.

Reg. 7. Calc. Ausg. und T. वलोवर्द्धौ ।

Reg. 9. Vgl. XXI. 2.

Reg. 10. स्येन् «इन्, das auf einen *saṁjoga* (स्य) folgt.»

Reg. 17. आरात् und शश्वत् müssten nach I. 12. द heissen, da sie auf eine ति ausgehen, an deren Stelle ein लुक् getreten ist (III. 169.), und in Folge dessen vor Vocalen त in द umwandeln.

Reg. 18. Vgl. zu den Beispielen VII. 2. 4.

Reg. 21. Calc. Ausg. K. und Tr. ल्यनयणा°, T. ल्यनयुणा° ।

Reg. 22. Calc. Ausg. K. und T. ल्यनीने । — Man lese फेन und in den Beispielen zum folgenden *sûtra*: फेनिलः ।

Reg. 49. विद्वस् mit वसु, सत् mit शतृ ।

Reg. 54. Vgl. XXI. 14.

Reg. 55. Calc. Ausg. und K. तृण्, Tr. तृणा, T. lässt das ganze *sûtra* fort. Vgl. zu XXVI. 26.

Reg. 56. Vgl. XXI. 16.

Reg. 59. Calc. Ausg. K. und T. कृष st. कृश ।

Reg. 83. Vgl. XX. 4. XXI. 2.

Reg. 104. Nach der Wurzel ग्रच् (ग्रञ्च्) tritt ein लुक् an die Stelle des Affixes.

Reg. 107. चात्ताः «चात् und die ebengenannten (ताः) Casusendungen.» — Statt दन्तिणास्तात् ist wohl दन्तिणास्मात् zu lesen.

KAPITEL VIII.

Reg. 1. Man bemerke, dass Vopadeva die 3te Sg. Imperf. und Aor. auf द् und nicht auf त् ausgehen lässt, ohne Zweifel bloss deshalb um sie von der 3ten Sg. Praes. (तिप्) zu unterscheiden. — Die 2te D. Prec. Med. lautet bei uns wie in der Calc. Ausg. und den Handschriften सीयास्ताम्, man lese aber statt dessen सीयास्थाम्.

Reg. 7. Vgl. VIII. 85.

Reg. 19. Calc. Ausg. ईयसीयन्, T. इयसियन्. — Vgl. Carey S. 147. §. 76.

Reg. 22. Zu प्राग्वत् vgl. VI. 39. III. 30.

Reg. 25. Man lese देणाः (दा + इणाः) und vgl. zu II. 3.

Reg. 38. Calc. Ausg. hier und anderwärts (58, 119. XI. 3.), wo dieses *sûtra* citirt wird: शासु st. शास; vgl. dagegen *Bhaṭṭik.* S. 6 Z. 15. — Calc. Ausg. und T. ग्लुञ्चिरितस्तु, K, ग्लुञ्चिरितस्तु, man lese: ग्लुन्च्चरि°. Vgl. zu 58.

Reg. 41. Calc. Ausg. पूत्रार्थाच्चोः (vgl. 58.), K. und T. पूत्रार्थाचोः । — Zu कादिवाद्द णः vgl. 22.

Reg. 43. Calc. Ausg. सेकसीक, dieselbe und T. स्तृ st. स्तॄ und घक्क st. स्वक्क । — Statt नोपदेशास्, wie alle haben, lese man णोप°.

Reg 45. Calc. Ausg. und die Handschriften स्तम्भान°. — ग्रनोड्सहू «Die Wurzel सहू, wenn nicht ग्र die Penultima (उड्) ist.» Die Sache wird im *sûtra* gerade umgekehrt, die Regel lautet: das स von सहू wird ष, ausgenommen wenn ग्रो an die Stelle des Wur-

zelvocals tritt; vgl. 126. Da indessen das स von सह् auch im Aor. Caus. unverändert bleibt (vgl. zu XVIII. 1. und Pâṇini VIII. 3. 116.), so möchte man versucht sein ओङ् in ओ + ऽङ् zu zerlegen. — Beispiele zu unserer Regel findet man 127. XII. am Anfange, XVIII. 1. XX. 4. XXI. 17.

Reg. 49. Zu खादित्वाद्ग णः vgl. 22. — Andere Beispiele stehen bei 63, 66, 71, 80. IX. 27.

Reg. 52. S. 87. Z. 5. Calc. Ausg und T. णद शब्दे ।

Reg. 53. Calc. Ausg. und die Handschriften: अश्णोः, आञ्छेः und अश्णोतेश्च ।

Reg. 55. Vgl. IX. 39. XXI. 7.

Reg 58. Calc. Ausg. und T. पूजार्थाच्चोरिति, K. पूजार्थाच्चोरिति । vgl. zu 41. — Calc. Ausg. und T. ग्लुञ्च st. ग्लुन्चु; vgl. zu 38. — Zu वादित्वाद्ग एः vgl. 52.

Reg. 59. Calc. Ausg. विः st. वी; vgl. Pâṇini II. 4. 56.

Reg. 61. Vgl. 74.

Reg. 66. Calc. Ausg. T. und Tr. ष्ठिवुक्लमा° । — Zu मान्तत्वाद्ग त्रिः vgl. 49. — Calc. Ausg. und T. क्रमू st. क्रमु ।

Reg. 67. Calc. Ausg. भ्रमभ्रासभ्रास, T. und Tr. ebenfalls स st. श.

Reg. 69 Zu मान्तत्वाद्ग त्रिः vgl. 49.

Reg. 71. Zu यान्तत्वाद्ग त्रिः vgl. 49. — Calc. Ausg. दल मि भेदे । Dieselbe und T. ष्ठिवुक्लमेति र्घः; vgl. zu 66.

Reg. 73. Zu पान्तत्वाद्ग णः vgl 22.

Reg. 75. Calc. Ausg. und die Handschriften: निक्ष चुम्बने ।

Reg. 79. Calc. Ausg. °इपस्तो ।

Reg. 80. Zu ह्वान्तत्वाद्ग त्रिः vgl. 49. — Calc. Ausg. शुच् शोके ।

Reg. 82. Calc. Ausg. und Tr. डौ ohne *visarga*. — Dieselbe und T. णपो st. णप्.

Reg. 85. Zu पित्त्वाद्ग दासंज्ञा vgl. 7, zu ट ईत्वर्थः XXVI. 53.

Reg. 86. Calc. Ausg. ञिश्रिस्रुद्रुकसो । — Dieselbe und K. अर्त्तु-नेस्तु, T. अर्दुनेस्तु ।

Reg. 87. S. 93. Z. 2. Calc. Ausg. ञि ष्ठा गति° ।

Reg. 88, 89. स्कुस् von स्कृ, d. i. कृ mit dem Augment सुम् (संस्कृ u. s. w.).

Reg. 90. Calc. Ausg. und die Handschriften: स्वॄ ऊ शब्दो° ।

Reg. 93. Vgl. XIII. 7.

Reg. 95. Calc. Ausg. सु गतौ, K. प्रु गतौ ।

Reg. 96. Calc. Ausg. सुपुविथ, T. सुसविथ । — Dieselbe und T. डुद्रव st. डुद्रुव ।

Reg. 98. Calc. Ausg. und die Handschriften: विष्कभ्ना, aber XVI. 1, wo das *sûtra* citirt wird, wie wir. — निर्वस्वप् «स्वप् ohne die Silbe व» d. i. wenn diese zu उ wird; vgl. IX. 27. — Zu अप्राणिघ° vgl. 121.

Reg. 99. Calc. Ausg. und T. कित्ट्यान्.

Reg. 100. Calc. Ausg. und T. ऋदन्ताच्च st. ऋकारान्ताच्च ।

Reg. 101. Calc. Ausg. पञ्जौ ञि सङ्गे ।

Reg. 102. Calc. Ausg. षन्ज् — षन्जो, K. पन्ज° ।

Reg. 106. S. 96. Z. 5. Zu अशश° vgl. 52. — Z. 6 Zu अष्टौ° vgl. 42. — Z. 7. Calc. Ausg. ऋजु ङ आर्जवे, T. ऋज ङ गतौ ।

Reg. 107. Calc. Ausg. जम्भने st. मैथुने ।

Reg. 114. Calc. Ausg. एवं दय ङ् ञि ग्रहणे गतौ ohne दाने वधे च, T. hat bloss: एवं यङ् ।

Reg. 116. Vgl. XI. 7.

Reg. 118. Zu प्रतौ तु प्रतिसेवते vgl 45.

Reg. 119. Calc. Ausg. द्युतौ st दीप्तौ ।

Reg. 121. Zu प्राणिघत्वाद्ग षः vgl. 98.

Reg. 125. Calc. Ausg. सह ज ङ् शक्तौ ।

Reg. 126. Zu ओत्वाद्ग षः vgl. 45. — Calc. Ausg. und T. षद जौ und शद जौ । — शरणे fehlt in der Calc. Ausg., dieses und गतौ bei T. — Zu प्रतेस्तु प्रतिसीदति vgl. 45.

Reg. 127. Zu विधिवत्वादातो ऽप्येत्वम् vgl. 52. — Calc. Ausg. षन णा शब्दे । — Zu अन्नव्यवेत्युक्तेर्न षः vgl. 45.

Reg. 128. Calc. Ausg. und T. चायृ ङ् निशाने ।

Reg. 131. Calc. Ausg. कृ ञ् कृत्यां ।

Reg. 133. Die Affixe, vor denen das न in स्न् ausfällt, sind: ग्रप्, पक, ग्रन, ग्रस् nnd ष्णानि; vgl. Pâṇini VI. 4. 26. und *Vârttika* 3 — 5. zu VI. 4 24. — Die Calc. Ausg. und die Handschriften lesen wie wir ष्नैा, was unmöglich richtig sein kann; aber auch ष्णानि fehlt bei Vopadeva.

Reg. 139. Zur Construction vgl. II. 8.

Reg. 141. Zu ग्रच्छ्वदति vgl. 44.

KAPITEL IX.

Calc. Ausg. und T. ग्रद् ग्रौ भक्षणे ।

Reg. 11. Calc. Ausg. und die Handschriften: नु ल स्तुतौ । — Calc. Ausg. und T. ष्नु ल तेजने । ष्नवित्रा । ष्णु ल प्रस्तुत्यां ohne प्रस्रणे । — Calc. Ausg. und die Handschriften: इन ल् गतौ; vgl. zu II. 3.

Reg. 12. Calc. Ausg. und die Handschriften: ष्यिनै ष्ण्यनै und in den Scholien ebenfalls इनै (so hat auch fälschlich unsere Ausgabe) und ग्रनावचि ।

Reg. 13 — 16 Calc. Ausg. und die Handschriften: इनै, इनः, इन्वट् und इन ।

Reg. 16. Calc. Ausg. मा ल च माने शब्दे ।

Reg. 17. Calc. Ausg. परस्याः वर्णाः पं ।

Reg. 27. S. 107. Z. 1. Calc. Ausg. स्वप्ने st. शये । — Zu सव-त्वात् und निर्व्वात् vgl. VIII. 98. — Calc. Ausg. und K. führen ग्रन vor घस auf. — Zu ष्णादित्वात् vgl. VIII. 49.

Reg. 28. Calc. Ausg. ष्णागरे st. ष्णागरणे ।

Reg. 32. Vgl. X. 10. XVI. am Anfange.

Reg. 35. Calc. Ausg. und T. शास st. शासु ।

Reg. 37, 38. Calc. Ausg. und T. überall वसा st. वशा ।

Reg. 39. Calc. Ausg. und die Handschriften: निसि ङ् ल und सू ङ् ल (T. षू). — Calc. Ausg. und T. प्रसवे st. सूतौ ।

Reg. 46. Calc. Ausg. und T. im *sûtra*: लोपो st. लोप्यो । — T. वेवीङ् ohne das Folgende, Calc. Ausg. ईलवत् st. कान्ति° च । — Dieselbe: दोह्ने und लेपने, T. दोहे und लेपे st. दुहि und लिपि ।

Reg. 53. Calc Ausg. क्षुते st. क्षुतौ । — Dieselbe und die Handschriften: ब्रु st. ब्रू । Vgl. zu XXIV. 12.

KAPITEL X.

Reg. 3. Calc. Ausg. und T. ञि भी लि भीत्यां । — Calc. Ausg. पृ लि पूर्तौ, K. पृ लि पालने ।

Reg. 5. Zu णुमत्वाद्र एः vgl. VIII. 52.

Reg. 7. Calc. Ausg. जन् म लि ङ जनौ, bei T fehlt र् । — Calc. Ausg. und die Handschriften: निजिरौ । Calc. Ausg. पोषणे st. पोषे ।

Reg. 9. Calc. Ausg. विवेके st. पृथग्भावे । — St विषि ist wohl विष्लृ zu lesen, K. विष्लौ व्याप्तौ । - Zu अद इत्युक्तेरालोपः vgl. IX. 32.

Reg. 11. Calc. Ausg. lässt पुष्टौ दाने च fort, T. धारणपोषणयोः ohne दाने च ।

Reg. 12. Calc. Ausg. und die Handschriften: भृ ञ् st. भृ ञ्.

KAPITEL XI

Reg. 1. Calc. Ausg. und T. यन्त्वनणाः, K. यन्त्वनन्ताः ।

Reg. 2. Calc. Ausg. त्रसी य भये, K. त्रस्युद्वेगे, T. त्रस्यु भये । — Calc. Ausg. जॄ इर्ष जरायां, K. ज्याने, T. जॄ ष्य वयोहानौ ।

Reg. 3 S. 114. Z. 1. Calc. Ausg. छेदने, T. अवखण्डने st. छेदे । — Calc. Ausg. राध्यौ ण हिंसे । Zu वधार्थः किम् vgl. VIII. 52. — Calc. Ausg. und T. ताडे st. ताडने । — Calc. Ausg. पोषणे st. पुष्टौ । -- Zu आलिङ्गने तु vgl. VIII. 78. — Calc Ausg. पाकहिंसयोः, T. निपाके ohne ल् und हिंसने ।

Reg. 4. अनठीमचि «Vor einem Vocal, aber nicht vor इम्, es sei denn, dass dieses vor ठी stände.» — Calc. Ausg. तृप्यू ञ्णि प्री°,

T. तृप्यू इर् प्री° । — Calc. Ausg. und die Handschriften: नप्लृ st. णप्लृ ।

Reg. 5. Diese Regel erscheint in der Calc. Ausg. nicht als *sûtra*, dessenungeachtet erhält die folgende Regel die Zahl 6. — Zu अशान्तत्वाद्न णः vgl. VIII. 22. — Calc. Ausg. und T. शमू st. शमु । — Calc. Ausg. क्लाम्यू । — Calc. Ausg. und K. यस् यु इर् यत्ने । — Zu अन्यत्र प्रयस्यति vgl. VIII. 67. — Calc. Ausg. ञि र्मिद्या स्नेहे, K. म्निहे, T. ञि मिदा स्नेहे ohne इर् । — Calc. Ausg. सू ङो, die Handschriften: सूङ्.

Reg. 7 Calc. Ausg. und K. दीपी ङ्य ऋ दीपने, T. दीपी ङ दीप्तौ । — Calc. Ausg. पुरी ङ्य प्यायने, T. पुरी ङ प्रपूरणे । — Calc. Ausg. नहौ ञ्य बन्धे, K. नहौ ञ बन्धे, T. नहौ ञ बन्धने ।

KAPITEL XII.

Calc. Ausg. बन्धे allein, K. बन्दाक्लोदपीडमन्थे, T. बन्धाक्लोदपीडासन्तिषु । — Zu स्यान्तत्वाद्न षः vgl. VIII. 45.

Reg. 1. Vgl. XVI. 1. XVIII. 15. XXVI. 212. — Calc. Ausg. und K. चित्यां st. चयने ।

Reg. 2. Calc. Ausg. und T. स्तृङ् न ।

Reg. 3. स्कृ ist die Wurzel कृ mit dem Augment सुम् (संस्कृ z. B.).

Reg. 5. Calc. Ausg. und T. कृण्यात् st. कृण्व्यात्.

Reg. 6. Calc. Ausg. und T व्याप्तौ allein.

KAPITEL XIII.

Calc. Ausg. und K. व्यथे st. व्यथने ।

Reg. 1 Calc. Ausg. षिचौ ञ् रि शप उक्षणे, K. षिच पशौ ञ क्षरणे, T. षिच पशो क्षरणे ।

Reg. 4. Calc. Ausg. दृन्भ st. दृन्फ, K. दृन्पतुन्पदृन्पऋन्फशुन्भदृन्फगुन्फउन्भां, T. तृन्पतुन्पऋन्फगुन्फां । — Calc. Ausg. चृती श हिंसा-

यां ohne ग्रन्थे, das auch bei T. fehlt. — Calc. Ausg. मृशौ श मृषि, T. क्षमायां st मृशि। — Calc. Ausg. वाञ्छायां, K. वाञ्छे st. इच्छायाम्.

Reg. 6. Calc. Ausg. असि, was richtig ist. Es ist die Form व्यचस् (s. उरुव्यचस् XXVI. 68.) gemeint. — Calc. Ausg. छेदने, T. कलहे st छिदि। — Calc. Ausg. und die Handschriften: नू शि.

Reg. 7. Calc. Ausg. भीकम्पे st कम्पे।

KAPITEL XIV.

Reg. 1. Calc. Ausg. छूदु ञ् ध ohne Angabe der Bedeutung, K. छेदने st. द्विधा°, T. छूदिरौ ञ् द्विधा°। — Calc. Ausg. तृदिरौ ञु ध ना°, K. तृद् ञ धिर्ना°, T. तृदिरा ञु ohne नादरे। — Calc. Ausg. und T. तृहू धू हिंसे, K. तृङ.

Reg. 3. Calc. Ausg. अन्जू ध ञी व्य°, K. अन्जू ध ञ व्य° खादने च, T. अन्जू गतिमोक्षणयोः।

Reg. 4. Calc. Ausg. सेरिम्पे, T. सेरीम्.

KAPITEL XV.

Calc. Ausg. विस्तृतौ st. विस्तारे।

Reg. 1. Calc. Ausg. असात् st. असात। — Dieselbe: वधे, K. क्षीणे st. हिंसे।

Reg. 2 Calc. Ausg. वा त्वृतः।

KAPITEL XVI.

Calc. Ausg. und T. स्कु ञ् ग् ण उ°, K. स्कु ग्न ञु उ°।

Reg. 1. Calc. Ausg. पू ञ् गि शोधने।

Reg. 2. Calc. Ausg ग्रह ञ् गा दाने, K. ग्रहणे st. उपादाने।

Reg. 4. Calc. Ausg. शृ ञ गि।

Reg. 5. Calc. Ausg. विदारे st. भयविदारयोः, bei T. fehlt der *anubandha* und die Bedeutung. — Calc. Ausg. ज्ञा ग बोधे। S.

122. Z. 2. Calc. Ausg. ग्रन्थ ग ohne कि, T. ohne allen *anub.* und ohne Bedeutung. — Z. 3. Calc Ausg. निष्कप, K. निष्कोषे st. निष्कर्षे ।

KAPITEL XVII.

Reg. 1. Cal. Ausg. und die Handschriften: कृत st. कृत, T. ख्यातौ st. संशब्दे ।

Reg. 2. Calc. Ausg. und die Handschriften: कृतः ।

Reg. 4. Calc. Ausg. गणकथः ख्वे° । — Zu अग्लोपित्वाद्न इः vgl. VIII. 112.

KAPITEL XVIII.

Reg. 1. Calc. Ausg. schaltet व्यसीसहत् nach पर्यसीसिवत् ein; vgl. zu VIII. 45. — Zu अनङीत्युक्तेर्न घिः vgl. XII. 4.

Reg. 3. Calc. Ausg. und T दृ st. दृ ।

Reg. 3. भ्राश und भास fehlen bei T. — Statt श्रण liest T. श्रम ।

Reg. 4. Calc. Ausg. und die Handschriften: धुः st. णुः und in den Scholien: धुरेव st. णुरेव; vgl jedoch Carey S. 463 §. 19. — T. liest ausserdem: वर्दोङो ।

Reg. 6. वे fehlt bei T.

Reg. 8. Calc. Ausg. und die Handschriften: क्नुय्य् und पन ।

Reg. 14. Calc. Ausg. und T. शदो गतौ तङ्.

Reg 15. Dieselben: लननौ । — Calc. Ausg. setzt विलाययति vor घृतम्, K. hat es an beiden Stellen. — Nach लौहं schaltet die Calc. Ausg. ebenfalls विलाययति ein, bei K. fehlt auch लौहं ।

Reg. 16. Calc Ausg. und die Handschriften: जन ।

Reg 18. निष्पन्ने fehlt in der Calc. Ausg. und bei K.

Reg. 20. Calc. Ausg. und T. दुपेरोदुः ।

Reg. 22. Calc. Ausg. und die Handschriften: ञीन्नमोस्तु, T. fügt am Ende noch स्वो र्वश्च hinzu. — K. hat auch in den Scholien: इन्नमोस्तु ।

Reg. 23. Calc. Ausg. प्रज्वलयति ।

Reg. 24. Calc. Ausg. und die Handschriften: परिष्खदयति । परिष्खादयति । — K. hat schon im *sûtra*: गिष्खदां ।

KAPITEL XIX.

Reg. 2. Calc. Ausg. und T. विवर्तिषति st. विवर्तिषते ।

Reg 3. दिध्वरिषति fehlt in der Calc. Ausg. — Statt विवरीषति und विवरिषति liest dieselbe विवरीषते und विवरिषते; letztere Form fehlt bei T.

Reg. 4 Calc. Ausg. गमीनिङोः und in den Scholien: इनिङोः und गमिः, K. und T. ebenfalls इनिङोः ।

Reg 7. Calc. Ausg. und T. अशिशिषति ।

Reg. 8. Calc. Ausg. उर्णु°, उर्णु°, उर्णुनुषति, T. ऊर्णुनूविषति st. ऊर्णुनविषति mit Fortlassung von ऊर्णुनूषति ।

Reg. 11. Calc. Ausg. und die Handschriften: यो st. यौ ।

Reg. 12. Calc. Ausg. und T. छोः st. छ्वोः । — Calc. Ausg. पित्सति, T. रिप्सति । लिप्सति । शिक्षते । पित्स । प्र° । — Zu हिंसार्थः किम् vgl. 9, wohin die Beispiele gehören.

Reg. 15. T. स्रुश्रुद्रुप्लुप्रुच्युङां वा ।

Reg. 16. Calc. Ausg. ऽवो st. ऽव्वो, त्वाच्च st. क्त्वाच्च und in den Scholien: वान्तवर्जात् st. यान्तवान्त°. — Am Ende fügt dieselbe वान्तः किं दिदेविषति hinzu. — Vgl. XXVI. 207.

Reg. 17. Calc. Ausg. षः सः st. सः षः und mit den Handschriften: षन्य् st षण्य्. — In den Scholien hat die Calc. Ausg. षत्वभूते षनि und षनीति (so auch T., K. सनि) किम्.

KAPITEL XX.

Reg. 1. Calc. Ausg. und die Handschriften: शुचाट° st. सूचाट° und in den Beispielen zu Regel 3. शोशुच्यते (K. शोशूच्यते), Carey S. 516. §. 1. सुच् «make known;» vgl. Pat. zu Pâṇini III. 1. 22.

Reg. 2. T. schaltet भञ्ज zwischen जभ und दन्श ein.

Reg. 4. शेश्वीयते fehlt in der Calc. Ausg. — Zu षड्न्तत्वाद् षः vgl. VIII. 45.

Reg. 7. Calc. Ausg शक्, T. सक्क st. भ्रन्शकस्व ।

Reg. 9. Calc. Ausg. ह्नो वा घ्नो ।

Reg. 15. Calc. Ausg. ङो ohne *visarga*.

Reg. 21. Calc. Ausg. in den Scholien: रिणूणो ।

KAPITEL XXI.

Reg. 4. Zu अन्व्याख्यिकन् vgl. 2.

Reg. 5. Calc. Ausg. अक्षपानात्रयानार्थे und सन सनसनौ ।

Reg. 7. Zu त्यान्तवाद्दान् vgl. VIII. 55.

Reg. 8. चेतति, शश्वति und वेक्षति fehlen in der Calc. Ausg. und bei K.

Reg. 10. Calc. Ausg. und K. वरायते st. वैरायते । — Calc. Ausg. und T. fügen am Ende noch पापायते hinzu.

Reg. 11. Calc. Ausg. und die Handschriften: वास्पोष्मफेणा° und वास्पायते । उष्मायते । फेणायते ।

Reg. 13 Calc. Ausg. क्षिणीयते st. चित्रीयते ।

Reg. 14 Calc. Ausg. und die Handschriften: ईन्मलमाचष्ट und खञ्चिनमा° ।

Reg. 17. Calc. Ausg. तूस्तानि विनिक्षति । — Die Handschriften: उत्पुच्छयति und संभाण्डयति । गौः fehlt in der Calc. Ausg. und bei K.

Reg. 18. T. पुत्रीयिषियति mit Weglassung von पुपुत्रिषी°, die Calc. Ausg. und T. führen nur die erste Form von अश्वीयति auf.

KAPITEL XXII.

Reg. 1. Calc. Ausg. व्योपपरिस्मो und तूपरमः ohne ऽहे (so auch T.) — K. व्यापपरिस्मो । — न तु हे in den Scholien hat bloss K. — Calc. Ausg. आरमति उपरमति परिरमति उपरमते विक्षुः ।

Reg. 2. अर्कः (S. 135 Z. 4.) fehlt in der Calc. Ausg. und bei K.

KAPITEL XXIII.

Reg. 6. मल्लम् fehlt in der Calc. Ausg. und bei K.

Reg. 8. समस्थित fehlt in der Calc. Ausg.

Reg. 11. Calc. Ausg. वैष्णवः, K. साधुः st. भक्तः ।

Reg. 15. हस्तौ fehlt in der Calc. Ausg. und bei T.

Reg. 16. Calc. Ausg. und die Handschriften: गेरुहः, K. समूह्यात्.

S. 137. Z. 1. 2. Man lese statt der beiden Zeilen: आत्माङ्गठाद् आङो हनयमो मं स्यात् । अठाच् च (diese ganze Erklärung fehlt in der Calc. Ausg. und bei T.) । उर आहते । पादमायच्छते । आहते । आयच्छते ।

हनः कित्सिः ॥ ९८ ॥

आहत u s. w. — Calc. Ausg. fügt nach अवधिषाताम् noch hinzu: अन्यत्र शत्रुमाहन्ति । परशिर आयच्छति, lässt dafür aber bei Regel 19. आत्माङ्ग u. s. w. fort.

Reg 19. Calc. Ausg. hat folgende Beispiele: रामः सीतामुपायत उपायंस्त । Vgl. 48. — Man ergänze zu वा nicht मम्, sondern कित्सिः ।

Reg. 25. Man streiche जनः, was bei K. nach प्रकुरुते eingeschaltet wird. — T. सेनो वर्त्तिकामपकुरुते । प्रकुरुते ।

Reg. 27. Man setze nach dem ersten विकुरुते das Interpunctionszeichen und lese mit der Calc. Ausg. und den Handschriften: वायुर्विकुरुते ।

Reg. 28. Calc. Ausg. उत्क्षेपोपनयभृति° ।

Reg. 30. Calc. Ausg. परोपः क्रमः ।

Reg. 51. उपयुङ्क्ते fehlt in der Calc. Ausg. und bei T.

Reg. 55. हृ und वह् sind गत्यर्थ, mussten daher besonders erwähnt werden.

Reg. 58. Calc. Ausg. ञिञ्जऽन्त° । — Dieselbe und K. ऽगिज्ञापवदाग्र°.

KAPITEL XXIV.

Reg. 6. Zu आङः किम् vgl. XI. 7.

Reg. 10. Calc. Ausg. und die Handschriften: अजडुहः ।

Reg. 11. Calc. Ausg. und T. तपरुधसठ°.

Reg. 12. Calc. Ausg. und die Handschriften: सन und व्रु (vgl. zu IX. 53.) st. सन् und व्रू und in den Scholien: व्रुते । — अधुक्षत fehlt in der Calc. Ausg. und bei T., अश्रयिष्ट in der Calc. Ausg.

Reg. 13. Das erste Interpunctionszeichen fehlt in der Calc. Ausg. und bei T., das zweite überall; sie schreiben demnach: याचादयो ऽन्ये ।

KAPITEL XXV.

Reg. 1. Calc. Ausg. भरताग्रजकृष्णद्धः, T. °कृष्णवद्धः ।

Reg. 11. Calc. Ausg. न यत्स st. नो यश्च, Carey S. 876. §. 11.

अहं न श्रद्दधे न मर्षये यत्स गर्हि°

Reg. 14. Calc. Ausg. गर्हे चित्रं, Carey S. 876. §. 14. गर्हेत् चित्रं ।

Reg. 21. Calc Ausg. die Handschriften und Carey S. 877. §. 21. सर्वं st. शर्वं ।

Reg. 22. प्रेष्य im *sûtra* und उत तर्कमधीयीय in den Scholien fehlt bei T.

Reg. 24. Man lese mit T. पाहि पाताद्वा शिव, Calc. Ausg. an beiden Stellen वः st. वा ।

Reg. 31. Calc. Ausg. schaltet सदा nach अनिष्पत्तौ ein.

Reg. 32. letzte Zeile. K. पुत्रैस्तन्मायया°.

KAPITEL XXVI.

Reg. 2. Vgl. Pâṇini III. 1. 94.

Reg. 4. Zu प्राग्वत् vgl. VI. 39. VIII. 22. III. 30. — प्रख्यानीयम् fehlt in der Calc. Ausg. und bei K., प्रपवनीयम् in beiden Handschriften.

Reg. 8 Calc. Ausg. und die Handschriften: असेनक्त°.

Reg. 9. Calc. Ausg. अवश्यपाच्यं ।

Reg. 10. S. 149. Z. 2. अन्नम् fehlt in der Calc. Ausg. und bei T.

Reg. 11. Calc. Ausg. und T. im *sûtra* und in den Scholien: समुह्य । — Calc. Ausg. und T. सानधेनो ।

Reg. 12. अनकारनिर्देशात् «weil दभ im *sûtra* ohne न (nicht दन्भ) aufgeführt wird, hat das Partic. Fut. Pass. die Form दाभ्य und nicht दम्भ्य.»

Reg. 17. Calc. Ausg. und die Handschriften: स्त्विनशासृ°, T. ऋदुङ्वृङ्वृञो । — Calc. Ausg. und T. in den Scholien: ऋकारोङो वृङो वृञश्च ।

Reg. 20. Calc. Ausg. im *sûtra* und in den Scholien: उद्ध st. उद्ध्य, K. im *sûtra*: उद्ध, T. im *sûtra*: उद्य, in den Scholien: उद्ध । — K. schaltet शिक्य vor भार्याः ein, und erklärt dasselbe später durch वज्रविकारः । — Calc. Ausg. प्रगृह्यं पदं, K. प्रतिगृह्यं प° । — Calc. Ausg. und T. सुवर्णरूपाभ्यामन्यत् ohne धातु° ।

Reg. 21. Calc. Ausg. und die Handschriften: क्यप्यौ ।

Reg. 22. K. निपात्यम् st. नित्यम्.

Reg. 23. Calc. Ausg. und die Handschriften: क्यप् भावे ।

Reg. 25. Calc. Ausg. स्तोतुमर्ह्यः ।

Reg. 26. Das Affix heisst तृन्. Das न ist bei Vopadeva bedeutungslos, bei Pâṇini zeigt es den Accent an.

Reg. 29. लोलूयः fehlt in der Calc. Ausg. und bei T.

Reg. 30. Calc. Ausg. चक्रश (so auch T.) und क्रशः । — Dieselbe und K. पाटपटा, T. पाटुपटा, Carey S. 581. §. 44. पटापट; vgl. jedoch Pâṇini VI. 1. 12. *Vârttika* 4.

Reg. 31. रात्रिमटः und रात्र्यटः fehlen in der Calc. Ausg. und bei K.

Reg. 33. Calc. Ausg. सरसिजः । पङ्कजः । — अगः fehlt in der Calc. Ausg., T. hat statt dessen नशः ।

Reg. 35. अरविन्दम् fehlt in der Calc. Ausg., T. अरविन्द, K. अरविन्दः ।

Reg. 36. K. दू und überall श्रु st. स्रु, T. schaltet श्रु vor स्रु ein, führt aber in den Scholien kein आश्रावः und आश्रवः auf.

Reg. 37. Calc. Ausg. प्रत्यायः st. अत्यायः, K. अवदायः st. दायः mit Weglassung von धायः; vgl. jedoch VIII. 7.

Reg. 41. K. श्रु und श्रवकः ।

Reg 54. Calc. Ausg. und die Handschriften: नासिका ध्मश्च ।

Reg. 55. अल्पंपचः und मानंपचः fehlen in der Calc. Ausg. und bei T.

Reg. 59. Ueber das तु im *sûtra* s. zu II. 8. — घे und च (T. वा) in den Scholien fehlen in der Calc. Ausg., die überdies आशितंभवं वर्तते voranstellt und आशितो st. आशितं liest. — T. आशितं भवत्यनुवर्तते st. आशितंभवं वर्तते ।

Reg. 60. Calc. Ausg. und T. दृ st. दॄ । — Calc. Ausg. मदगनलिह्सह्हाजो, K. यममदलिह्गन°, T. यममदमलिगसह्हाजो । — भगंदरः fehlt in beiden Handschriften. — Calc. Ausg. und T. stellen वह्नंलिह्नः und भुजंगमः um.

Reg. 61. Calc. Ausg. तुरगतुरङ्गमविह्गविह्ङ्गमभुजगभुजङ्गपतगपतङ्गमप्लवगप्लवङ्गमाः, K. पतगपतङ्गप्लवगप्लवङ्गाः, T. lässt तुरंगमतुरग fort und stimmt bis auf भुजंगम und प्लवङ्गाः mit der Calc. Ausg. überein. — Calc. Ausg. मासः st. माषः, das in den Handschriften ganz fehlt.

Reg. 62. K. schaltet दूर nach स्थूल ein, Calc. Ausg. अन्धङ्करणं शोकः स्थू° दधि शुभग° रूपं (so auch T.) आद्य° वित्तं ।

Reg. 68. Calc. Ausg. und T. क्वनिप् und वनिप् (K. वणिप्) — पोत्रम् fehlt in den Handschriften.

Reg. 69. Calc. Ausg. und die Handschriften wie wir: ह्वत्र° und in den Scholien: ह्वत्य, man lese aber व st. व.

Reg. 71. Calc. Ausg. und die Handschriften: परिव्राट् und जगत् mit Nichtbeobachtung des *saṁdhi*. — स्रवतीति स्रूः (K. hier und im *sûtra* श st. स) fehlt in der Calc. Ausg.

Reg. 72. Sollte nicht जी (Nom. statt des Themas) gelesen werden?

Reg. 76. Calc. Ausg. und die Handschriften: मूर्च्छा und मूर्वी ।

Reg. 80. Calc. Ausg. अनुनूयङ्, T. अदद्र्यङ् अदनुद्र्यङ् अनुनूयङ् अदनूयङ्.

Reg. 81. T. सन्हसंतिरसः und am Ende mit der Calc. Ausg. तिरिः ।

S. 159. Z. 8. Calc. Ausg. und die Handschriften: तृणादिपादः ।

Reg. 88 Calc. Ausg. und die Handschriften: मूर्च्छ st. मुर्छ ।

Reg. 89. Calc. Ausg. und die Handschriften in den Scholien: श्रिङ ।

Reg. 90. Zu अज (s. die Erkl. der gammat. Ausdr. unter ज 2]) vgl. Pâṇini VIII. 2. 48.

Reg. 94. Statt पिञो ist wohl सिञो zu lesen.

Reg. 101. T. im *sûtra* und in den Scholien: क्षिव st. क्षीव ।

Reg. 104. Calc. Ausg. und die Handschriften im *sûtra*: क्षिद् und in den Beispielen: क्षेदितम्.

Reg. 107. Calc. Ausg. अनेकाचनि°

Reg. 111. Calc. Ausg. und T. in den Scholien: लग्नं शक्तं und विरिब्धः सरः । — छात्रेण fehlt in der Calc. Ausg.

Reg. 112. Calc. Ausg. und die Handschriften: नेन सं°.

Reg. 113. K. setzt त्वर vor हृष ।

Reg. 114. ज्यन्ताः fehlt in der Calc. Ausg.

Reg. 117. Calc. Ausg. und die Handschriften: आपीननुधः ।

Reg. 119. Calc. Ausg. und die Handschriften: दोषो°

Reg. 121. नित्यम् fehlt bei T.

Reg. 126. K. अचः किं st. दाते किम्, was in der Calc. Ausg. ganz fehlt.

Reg. 129. T. जनि st. जन ।

Reg 136. Calc. Ausg. und die Handschriften: कोपमवत् शतृ° ।

Reg. 142. Calc. Ausg. setzt वृध vor वृत und वर्धिष्णुः vor वर्तिष्णुः ।

Reg. 148. Calc. Ausg. ग्रह्हि st. गृह्हि (die modificirte Wurzel; vgl. 164.) und in den Beispielen mit den Handschriften: ग्रह्यालुः ।

Reg. 157. Calc. Ausg. und die Handschriften: सृजीन्नश° ।

Reg. 161. Bei K. lautet das Affix: ङ्नजः und in den Scholien: ङ्नज्.

Reg. 162. Calc. Ausg. und T. प्रवन्द ।

Reg. 164. Calc. Ausg. ग्रह्हि (vgl. zu 148.) im *sûtra* und ग्रह्याय्यः in den Beispielen. — T. schaltet द्रु nach श्रु ein mit dem Beispiel: द्रवाय्यः । In der *Pan'k'apâdî* heisst das Affix आय्य; vgl. «Die *Uṇâdi-Affixe*» III. 95.

Reg. 166. T. स्तनिमदिगदि° und mit der Calc. Ausg. डुषेर् st. दूषेर् (die modificirte Wurzel).

Reg. 169. Calc. Ausg. fügt nach सह noch वह hinzu und in den Scholien das Beispiel वह्नित्रं ।

Reg. 171. धरः und संमदः fehlen in der Calc. Ausg. und bei T. — Statt मयः liest T. संनयः, die Calc. Ausg. schaltet वपनं vor वयनम् ein.

Reg. 173. Calc. Ausg. दुर्लभः ।

Reg. 174. Calc. Ausg. स्फोल st. स्फाल im *sûtra*.

Reg. 175. Calc. Ausg. und die Handschriften: डडरेकेकरकाः und in den Scholien: आखनिकरकः, Carey S. 601. §. 111. wie wir.

Reg. 183. श्रुतिः und हृतिः fehlen in der Calc. Ausg.

Reg. 184. म्ला im *sûtra* und म्लानिः in den Scholien fehlen in der Calc. Ausg. und bei T.

Reg. 185. Calc. Ausg. stellt यूति und जूति um.

Reg. 186. Calc. Ausg. und die Handschriften: अटाट्येनसमज° । — K. निषदः, aber in den Scholien mit der Calc. Ausg. निसद्या ।

Reg. 190. Calc. Ausg. fügt am Ende der Scholien noch hinzu: रुमतः किं पत्तिः ।

Reg. 191. Calc. Ausg. तुलेच्छाराताराधाराकारागोधाह्वारारेखा°, K. जरारातारराधागोधा°, T. तुलेच्छाआरा° und कारालेखारेखाचूडाः ।

Reg. 192. K. कुन्नि im *sûtra* und कुन्ना in den Scholien st. कुन्त्रि und कुन्त्रा। — Nach चर्चा schaltet K. अर्चा ein. — T., das im vorhergehenden *sûtra* त्रा fortlässt, fügt es hier nach पचा ein und mit Recht, da त्र ein stummes प hat; vgl. jedoch Carey S. 604. §. 127.

Reg. 194. T. setzt ग्रन्थि *vor* ग्रन्थि।

Reg. 196. Calc. Ausg. ग्रणाः in den Scholien

Reg 198. Calc. Ausg. fügt am Ende der Scholien noch hinzu: ग्रदरिद्रः किं ईषद्दरिद्रः।

Reg. 204. Calc. Ausg. कुश st. कुप, die Handschriften: क्लिप st. क्लिश, मद् fehlt in der Calc. Ausg. — Dieselbe und die Handschriften: सेनः किं।

Reg. 205. Calc. Ausg. und T. कृप st. कृश und कर्षित्वा (fehlt bei T.) st. कर्शित्वा।

Reg. 207. Calc. Ausg. und K. व्युङो ऽवो, T. व्युङो ऽव्यो; v. XIX. 16. — Calc. Ausg. und T. ग्रत्रः किं, K. ग्रत्रः किं, क्रोशि fehlt in der Calc. Ausg. und bei T., K. setzt es nach देवित्वा।

Reg. 209. क्रमित्वा fehlt bei T., क्रत्वा in der Calc. Ausg.

Reg. 212. प्रमीय fehlt in der Calc. Ausg.

Reg. 213. Calc. Ausg. fügt noch hinzu: ग्रनिनः किं प्रशस्य।

Reg. 216. Calc. Ausg. und T. तिः st. ती, K. ग्रपत्तित्य und ग्रपत्तीय।

Reg. 220. Calc. Ausg. und T. लौकिकप्रयोगव्युत्पत्तये, T. वैदिकप्रयोगव्युत्पत्तये (man lese mit der Calc. Ausg. und K. °प्रयोगव्युत्पत्तौ). — T. क्वचिद्विहितं न स्यात्, K. schaltet darauf क्वचित्र स्यात् ein, Calc. Ausg. ततो ऽन्यदपीत्यर्थः। — नच्चैः fehlt in den Handschriften, Calc. Ausg. und T. ब्राह्मणास् इत्यादौ वेदसिद्धे, K. वेदसिद्धौ, ऽत्र fehlt in den Handschriften.

Unterschrift. चक्र und ग्रोल fehlen bei T., statt गोस्वामि hat T. भट्टाचार्य। — Bei K. fehlt die ganze Unterschrift und die folgenden drei Strophen.

S. 176 Str. 2. d. T. वेदपदास्पदां । — Str. 3. b. T. सौख्येन st. मुख्येन । — T. fügt noch eine 4te verdorbene Strophe hinzu: यस्य व्याकरणे वरेण्यघटना स्फीताः प्रबन्धदेन । प्रख्यातो नववैद्यकेन प्रथितो निर्धारार्थमेके । द्युतसाहित्ये त्रय एव भागवतश्चोक्तो त्रयन्तस्य तवानि शिरोमणिविहितगुणः के केन लोकात्तराः ।

Wörterverzeichniss.

अ.

अ 1) Interj. Erleidet keinen *saṁdhi* II. 19. — 2) Pronominal-Stamm. Tritt an die Stelle von इदम् III. 128. — 3) Negative Partikel am Anfange eines Compos. — Wechselt mit न vor consonantisch anlautenden Wörtern VI. 9. — Uebt keinen Einfluss auf das folgende Wort VI. 90.

अक्का *f.* Mutter. *Voc.* अक्क III. 76.

अक्ष 1. *Act.* Durchdringen, erfüllen VIII. 73. अक्नोति oder अक्णोति, अक्नुवन्ति, अक्षीत् 74, अक्षिटान् oder अक्टान्, अक्षिषुस् oder अक्षुस् 75.

अक्ष am Ende eines Comp. = अक्षि VI. 18, 65, 77.

अक्षद्यू *m.* Würfelspieler XXVI. 69.

अक्षधुर् VI. 73.

अक्षर् *n.* Vocal VIII. 112

अक्षि *n Declin.* III. 95.

अक्षिभ्रुव *n. sg.* Die Augen und die Brauen VI. 8.

अक्षौहिणी II. 10.

अखिल *n.* Alles. ज्ञानाति यो (Çiva) ऽखिलम् XXV. 32.

अग *m.* XXVI. 33

अग्नायी *f.* Agni's Gemahlin IV. 25

अग्निमन्थ VI. 61.

अग्न्याधेय *f.* Unterhaltung des heiligen Feuers XXVI. 11.

अग्निशर्मन् *m. Nom. pr.* eines Mannes VII. 2.

अग्रणी *Decl.* III. 60.

अग्रह्यायण am Ende eines Comp. = °यणी VI. 68.

अग्रेगा *m.* Führer XXVI. 66, 67.

अग्र्य *Adj.* Der vorderste VII. 15.

अघ *n.* Sünde. निहन्तु ते विष्णुरघानि III. 143. Str. 1.

अघवत् *Adj. Voc.* अघवन् oder अघोस् III. 149.

अघोस् *Voc.* von अघवत् III. 149. — Euphonische Regeln II. 49, 50.

अङ्ग *m.* अङ्गास् Name eines Kriegerstammes, *pl.* von आङ्ग VII. 14.

अङ्गना *f.* VII. 32, 33.

अङ्गिरस् *m.* अङ्गिरसस् *pl.* von आङ्गिरस VII. 14.

अङ्गुल am Ende eines Comp. = अङ्गुली VI. 19, 51, 57.

अच् (अञ्च्) *Adj. Decl.* III. 134, 147. VIII. 41. — *Fem.* IV. 9 VIII. 41.

अचतुर *Adj.* von चतुर् VI. 29.

अच्छ *Adv.* Mit verbis eundi und वद् componirt VIII. 44.

अच्युत = नच्युत VI. 9.

अज् 1. *Act.* 1) Gehen. 2) Werfen VIII. 58. आजीत् oder अवैषीत्, विवाय 60. विव्युस् 61. विवयिथ oder विवेथ 62.

— उद्. उदज्य XXVI. 212.

अज *m.* XXVI. 33. Vishṇu oder Kṛshṇa V. 29. — *f.* अजा IV. 28.

अजका *f. Dimin.* von अजा IV. 7.

अजन *n.* = वयन XXVI. 171.

अजय्य *Adj.* Was (im Spiel) nicht abgewonnen werden sollte V. 6.

अजर oder अजरस *Adj. Declin.* III. 89.

अजर्य *n.* Freundschaft XXVI. 16.

अजस्र *Adj.* XXVI. 158.

अजिका *f. Dimin.* von अजा IV. 7.

अजिनफल *f.* °फला IV. 15.

अजीवनि *f.* Nicht-Leben, Tod (als Verfluchung). अजीवनिस्ते भूयात् XXVI. 196.

अञ्च् 1. *Act.* 1) Gehen. अच्यात् VIII. 58. अक्त XXVI. 102. — 2) Ehren. अञ्च्यात् VIII. 41, 58. अञ्चित, अञ्चित्वा VIII. 41. XXVI. 102.

— उद्. Hinaufziehen. उदक्तमुदकं कूपात् XXVI. 91.

— सम्. समक्त XXVI. 90.

अञ्ज् 7. *Act.* 1) Gehen. 2) Offenbaren. 3) Salben. अनक्ति XIV. 3. आञ्जीत्, आनञ्ज 4. अञ्जित्वा XXVI. 207. *Desid.* अञ्जिजिषति XIX. 7.

अञ्जल am Ende eines Comp. = अञ्जलि VI. 57.

अट्. *Intens.* अटाट्यते Hin- und hergehen XX. 1, 4.

अटाट्या *f. Nom. act.* vom *Intens.* von अट् XXVI. 186, 189.

अड्ड्. *Caus. Aor.* आड्डिडत् XVIII 1.

अण्डीर von अण्ड (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

अतस् = एतस्मात् VII. 110. Daher XXIV. 11.

अति 1) अतिक्रमे. 2) अर्चायाम्. Heisst गि I. 8. — Uebt (अर्चायाम्) keinen Einfluss auf das folgende Wort im Comp. VI. 88. — Ueber (an Macht), *mit dem Acc.* गोविन्दमति नेश्वरः V. 7.

अतिक्रम *m.* 1) Vorübergehen. 2) Uebertreffen. I. 8.

अतिगव = गामतिक्रान्त VI. 88.

अतिचमू *Decl.* III. 65.

अतित्वयाम् III. 142.

अतिदुर्लम्भ *Adj.* XXVI. 173.

अतिमयाम् III. 142.

अतियुवयाम् und अतियुष्मयाम् III. 142.

अतिराजन् *m.* Ein vorzüglicher König VI. 88. — अतिराज्ञी = राजानमतिक्रान्ता VI. 50.

अतिरात्र *Adj.* Ueber eine Nacht dauernd VI. 51.

अतिलक्ष्मी *Decl.* III. 57.

अतिशय *m.* Vorzüglichkeit. द्वयोरेकस्यातिशयः «Die Vorzüglich-

keit eines Dinges unter zweien» VII. 48. अयमेषामतिशयेन विद्वान् *ebend.* — अतिशयेन in hohem Grade VI. 88.

अतिथ = थाननतिक्रान्त VI. 42. — *f.* °थी VI. 50.

अतिसर्व *Adj.* Ueber Alle erhaben (Çiva). *Decl.* III. 37. Str. 3.

अतिसारिकन् *Adj.* von अतिसार (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

अतिस्त्रि *Adj.* = स्त्रियनतिक्रान्त VI. 50.

अतिहस्तयति 1) von हस्त. Die Hände erheben XXI. 17. — 2) von हस्तिन्. Auf einem Elephanten vorüberreiten, *ebend.*

अतीत *Partic.* von अति — इ. 1) *Adj.* Vergangen (काल) XXV. 1. — 2) *n.* Vergangenheit XXVI. 86.

अतीप *n.* = अति + अप् VI. 70.

अत्यङ्गुल *Adj.* Länger, breiter als ein Finger VI. 51.

अत्यन्त *Adj.* Bis an's Ende reichend V. 4.

अत्यन्तयान् III. 142.

अत्यब्द *Adj.* Ueber einen Tag dauernd VI. 50.

अत्याय *Nom. ag.* von अति — इ XXVI. 37.

अत्यायवयान् III. 142.

अत्र = एतस्मिन् VII. 110.

अत्रि. अत्रयस् *pl.* zu आत्रेय VII. 14.

अथ Alsdann. अथो zuerst — अथ alsdann XXV. 32. — Ferner, ausserdem III. 132. — So, *im Nachsatz nach* चेद् «wenn» XXV. 7.

अद् 2. *Act.* Essen IX. *Anf.* — अत्ति IX. 1. *Imperat.* अद्धि 2. *Imperf.* आदत्, आदस् 3. *Aor.* अघसत् 4. ज्ञघास oder आद्, ज्ञत्तुन् oder आदतुन्, ज्ञघसिथ oder आदिथ 5. VIII. 62. *Partic.* आदिवस् XXVI. 133, ज्ञग्ध XXVI. 127. *ebend.* — *Caus.* Jmd oder Etwas (*Acc.*) durch Jmd (*Instr.*) verzehren lassen. रिपुनादयत्कपिभिः V. 5. *Med.* आदयते, wenn ein Vortheil für den Agens erwächst XXIII. 58. — *Desid.* ज्ञित्सति IX. 4. XIX. 1.

अदद्रान् *Adj.* (— द्रु) XXVI. 80.

अदन *n.* *Nom. act.* Essen XXVI. 130.

अदमुद्यच् *Adj.* XXVI. 80. v. l. — अदमुद्यच् *Adj.* (— ङ्) XXVI. 80. — *Declin.* III. 148. — *fem.* °मुदीची IV. 12.

अदस् heisst थि III. 9. — *Declin.* III. 46, 56, 127, 130, 157 — 159, 164, 168. — अमी erleidet keinen samdhi II. 20. — अदस् wird mit Wurzeln componirt VIII. 21.

अद्धार् *Nom. ag.* von अद् XXVI. 150.

अद्य *Adv.* Heute VII. 110.

अद्यतन *Adj. fem.* °नी VII. 111.

अद्रव *Adj.* Nicht-flüssig IV. 17.

अधर् heisst थि III. 9. — *Decl.* 12, 37.

अधरात् = अधरस्मात् VII. 107.

अधरेद्युस् *Adv.* VII. 103.

अधर्म *m.* Ungesetzlichkeit, Unrecht V. 14.

अधस् = अधस्तात् VII. 108. Unterhalb (im Gegens. zu उपरि) *mit dem Gen.* V. 23. — अधो ऽधस् *mit dem Acc.* V. 7.

अधस्तात् = अधस् VII. 108.

अधि heisst गि I. 8. — Unter (dem Range nach). *Mit dem Loc.* अधि हरौ सुराः «Die Götter *stehen* unter Hari» V. 31. अध्यधि Oberhalb. *Mit dem Acc.* लोकानध्यध्यास्ते माधवः V. 7.

अधिक *Adj.* Grösser (der Zahl nach) द्व्यधिका दश «zehn um zwei vermehrt» VI. 35. (dem Range nach). *Mit dem Ablat. oder Loc.* रुद्रैकादशके (oder मूर्त्यष्टकात्) ऽधिकः शिवः V. 34.

अधिकार् *m.* Kapitel, Abschnitt (über einen Gegenstand) *am Ende eines Comp.* त्याख्या° «Das Kapitel über das Verbum finitum» S. 147.

अधिकृष्णम् *Adv.* Ueber Krshna, in Betreff Krshna's. — प्रवृत्ता कथा VI. 58.

अधिपति *m.* Herr über Jmd oder Etwas (*Gen.* oder *Loc.*) V. 29.

अधीतिन् *Adj.* Der seine Studien *in irgend einer Wissenschaft* (*Loc.*) vollendet hat. वेदे V. 33.

अधीनत्व *n.* Abhängigkeit, Unterthanenschaft VII. 85.

अधुना *Adv.* Jetzt VII. 10.

अधुरुन् *Adv.* VI. 90.

अधोक्षज *m* Vishṇu oder Krshṇa V. 10.

अध्ययनीय *Partic. fut. pass.* von अधि — इ. °यं त्वया «Du darfst lesen» XXVI. 25.

अध्यवसाय *m.* Das Beschliessen *einer Sache* (*Loc.*) XXV. 17, 23.

अध्यात्मन् *Adv* VI. 66.

अध्याहार *m.* Ergänzung eines Wortes XV. 4.

अध्येतव्य oder अध्येय *Partic. fut. pass.* von अधि — इ. °यं त्वया «Du darfst lesen» XXVI 25

अध्येषणा *n.* Aufforderung, Bitte XXV. 22.

अध्व am Ende eines Comp. = अध्वन् VI. 83.

अध्वन् vor Affixen VII. 10.

अध्वर्यु *m. f.* IV. 29.

अन् wechselt am Anfange von Compositis mit न vor vocalisch anlautenden Worten VI. 9.

अन् 2. *Act.* Athmen IX. 27.

— प्र. प्राणिति oder प्रानिति VIII. 22 IX. 27.

अन Pronominal-Stamm. Tritt an die Stelle von इदम् III. 128.

अनडुह् *m.* Stier (= अनो वहति) XXVI. 65. — *Decl.* III. 104 — 106, 165. *Anf.* — *fem.* °डुही oder °ड्वाही IV. 27.

अनडुह् am Ende eines Comp. = °डुह् VI. 62.

अनात्त = नात्त VI. 9. — *m.* Vishṇu oder Krshṇa V. 21.

अनन्तर *Adj.* Unmittelbar folgend III. 18.

अनन्तरित *Adj.* Durch Jmd oder Etwas (*Intr.*) nicht getrennt III. 18.

अनप *Adj.* Wasserlos. °पं सरः VI. 90.

अनर्वन् *Decl* III. 118.

अनस् am Ende eines Comp. = अनस् VI. 45.

अनिष्ट *Adj.* Unangenehm XXVI. 16.

अनु heisst गि I. 8. — 1) *Adv.* a) *des Ortes*: hinten, hinterher VIII. 56. IX. 18. — b) *der Zeit*: hierauf VIII. 37. — 2) *Präp.* (वीप्सायाम्, इत्थंभावे, चिह्ने, भागे, सह्यर्थे, क्षीणे) *Regiert den Accus.* V. 7. — Mit (सह्यर्थे): विद्युमन्वर्च्यते भगः *ebend.*

अनुकरण *n.* Nachmachen, Nachbilden. अव्यक्ता° «— eines unarticulirten Lautes» VII. 87.

अनुकार *m.* Nachmachen, Nachbilden. गत्य° «— des Ganges» XXIII. 7.

अनुक्रम *m.* Reihenfolge VI. 58. *Anf.*

अनुगव VI. 82.

अनुज्ञा *f.* Einwilligung XXVI. 25.

अनुज्येष्ठम् *Adv.* Nach dem Alter (vom Aeltesten beginnend) VI. 61.

अनुनासिक *Adj.* Nasal (Laut) II. 28.

अनुप्रयोग *m.* Das Anfügen von hinten (*mit dem Gen des Objects*) IX. 18.

अनुरूक्ष VI. 81.

अनुरूपम् *Adv.* Auf entsprechende Weise VI. 81.

अनुलोम VI. 76.

अनुलोमयति Mit dem Haarwuchs streichen XXI. 17.

अनुशिवम् *Adv.* Nach Çiva VI. 61.

अनुसाम VI. 76.

अनूक *n.* Nacherwähnung III. 144.

अनूक्ति *f.* Id. III. 132.

अनूप *Adj.* von अनु und अप् VI. 71.

अनृच् *Adj.* Keine Strophen enthaltend. अनृक्साम VI. 75.

अनृच *Adj.* Mit dem *Rg-Veda* noch nicht vertraut. अनृचो माणवकः VI. 75.

अनेकधा *Adv.* Von verschiedener Art (als Praedicat) VI. 58. *Anf.*

अनेकशस् *Adv.* Zu wiederholten Malen XXV. 32.

अनेक्स् *Decl.* III. 155, 156.

अन्त *m.* Pause II. 43.

अन्तर् wird mit Wurzeln componirt VIII. 21. — Einfluss auf ein folgendes न VIII. 22. — Zwischen *am Ende eines Comp.* क्रियान्तः V. 34.

अन्तर् 1) *Adj.* Ausserhalb befindlich. 2) *n.* Untergewand. — Heisst in diesen beiden Bedeutungen स्त्री III. 9. — *m. pl.* अन्तरे oder °रास् III. 12. — *Decl.* III. 37. — In Verbindung mit «Stadt» heisst अन्तर् nicht स्त्रीः अन्तरायै नगर्यै «der Vorstadt» III. 9, 75. — अन्तरस्मा अनेयमान् «(dem Svajambhu), der nicht mit den Thoren ist» III. 37. Str. 1. — 3) *n.* Zwischenraum. अवकुवन्तरे «wenn अव, कु oder पु dazwischenliegen» III. 30.

अन्तरा *Präp.* Zwischen. *Reg. den Acc.* V. 7.

अन्तराय *n.* VI. 70.

अन्तरेण *Präp.* Ohne. *Mit dem Acc.* नान्तरेणाच्युतं सुखम् V. 7.

अन्तर्धा *f. Nom. act.* XXVI. 193.

अन्तर्धि *m.* Verschwinden XXVI. 181. — *Vor Jmd* (*Abl.*) V. 20.

अन्तर्धाणीय *Partic. fut. pass.* von अन्तर् — धा XXVI. 4.

अन्तर्लीन VI. 24.

अन्तर्वत्नी IV. 26.

अन्तिक *Adj.* Nahe. *Comp.* नेदीयस्, *Superl.* नेदिष्ठ VII. 56. — अन्तिकम् *Adv.* Nahe. *Mit dem Abl. oder Gen.* पापाद्दुष्कृतस्य सो ऽन्तिकम् «Der ist nahe der Sünde, dem Unglück» V. 22.

अन्त्य *Adj* Der letzte I. 15. VIII. 139. — 2) *m.* Endbuchstab VIII. 15.

अन्धंकरण *Adj. f.* °णी XXVI. 62.

अन्धतमस VI. 79.

अन्धंमाचिलु und अन्धंमावुक *Adj.* XXVI. 63.

अन्य *heisst* स्त्री III. 9. — *Decl.* III. 88. — *Mit dem Abl.* V. 21.

अन्यतम *Adj.* Einer unter Vielen VII. 96.

अन्यतर् *Adj.* Einer unter Zweien VII. 96. — *Heisst* त्रि III. 9. — *Declin.* III. 88.

अन्यतरेद्युस् *Adv.* VII. 103

अन्यत्र *Adv.* Anderswo. *Mit dem Abl.* III. 30. (ततस्) VIII. 114.

अन्यथाभूत *Adj.* Anders geworden, verändert VIII. 52.

अन्यदा = अन्यर्हि *Adv.* VII. 101.

अन्यादृश्, °दृश, °दृक्ष *Adj.* Von anderer Art XXVI. 83, 85. VIII. 37.

अन्येद्युस् *Adv.* VII. 103.

अन्वक्षम् *Adv.* VI. 65.

अन्वग *m.* Der begriffliche Zusammenhang (der Worte) VI. 1.

अन्वाने kann mit कृ componirt werden VI. 1.

अन्वादेश *m.* Nacherwähnung III. 144.

अन्वित *Partic. von* अनु — इ. Umgeben von Jemand (*Instr.*) V. 4.

अप् *f.* Wasser. *Declin.* III. 87, 163. 164, 168.

अप heisst गि I. 8.

अप am Ende eines Comp. = अप् VI. 69.

अपकर्ष *m.* Geringheit, Schlechtigkeit VII. 77.

अपकृष्ट *Adj.* Gering, Schlecht VII. 77.

अपत्रपिष्णु *Adj* XXVI. 142.

अपथ 1) *Adj.* Wegelos. अपथो देशः VI. 91. — 2) *n.* Nichtvorhandensein von Wegen *ebend.* — अपथम् *Adv. ebend.*

अपथिन् *m.* Nichtvorhandensein von Wegen VI. 91.

अपनयन *n.* Abführen, Beseitigen. रोग° «Heilung einer Krankheit» VIII. 102.

अपर् heisst त्रि III. 9. — *Declin.* III. 12, 37.

अपररात्र *m.* Die zweite Hälfte der Nacht VI. 46.

अपरेद्युस् *Adv.* VII. 103.

अपापम् *Adv.* = पापस्याभावः VI. 61.

अपाय *m.* Weggehen. *Mit dem Abl. des Ortes* V. 20.

अपि heisst गि I. 8. — अ kann abfallen III. 171. — *Mit dem*

Praes. einen Tadel ausdrückend: अपि निन्दसि शंकरम् XXV. 8. *Mit dem Potent.* Gewiss (वाऽे) XXV. 16, auf eine stolze Weise die Befähigung zu Etwas ausdrückend XXV. 17.

अपिनृत्य — °त्वा XXVI. 19.

अपिधान *n.* = पि° III. 171.

अपुण्य *n.* Ein schlechtes Werk V. 6.

अपुत्रस् *Adj.* Kinderlos VI. 26.

अप्रधानत्व *n.* Das Untergeordnetsein VI. 14.

अप्रयाणि *f.* Das Nichtfortgehen (als Drohung). अप्रयाणिस्ते भूयात् «Du darfst nicht fortgehen» XXVI. 196.

अब्भा (*Nom.* °भास्) XXVI. 66, 67.

अब्भ्रंकष *m.* XXVI. 57.

अब्भ्रलिह *Adj. f.* °ही IV. 19.

अभाव *m.* Nichtvorhandensein VI. 58. *Anf.*

अभि heisst गि I. 8. — Regiert den Acc. (वीप्सायाम्, इत्थंभावे und चिह्ने) V. 7. — In: भूतं भूतमभि प्रभुः (वीप्सायाम्) «Vishṇu ist in jedem Wesen» V. 7. — Zu, gegen, in Bezug auf: भक्तो विष्णुमभि (इत्थंभावे) «er ist ein Verehrer von Vishṇu» ebend. — प्राज्ञो गोविन्दमभि तिष्ठति (चिह्ने) «ein Weiser hält sich zu G» *ebend.*

अभिचार्य *Partic. fut. pass.* von अभि — चर् XXVI. 15.

अभिज्ञ *Adj.* Unterrichtet. अनभिज्ञ Ununterrichtet, ungebildet XXVI. 219.

अभिज्ञान *n.* Kenntniss. तद्° «— dessen (Object)» XXVI. 219.

अभितस् *Präp.* Um, rings um. *Mit dem Acc.* ईशमभितो ऽर्चकाः V. 7.

अभिधान *n.* Wörterbuch XXVI. 219.

अभिधेय *n.* Der behandelte Gegenstand *Einl.*

अभिभव *m.* Demüthigung, Beschämung XXIII. 53.

अभिमुखम् *Adv.* Entgegen. सेनयाभिमुखं याति XXI 17.

अभियाणयाति Mit einem Heere entgegen gehen. *Desid.* अभियियासयाति XXI 17. VIII. 45.

अभिसर्पण *n.* Herankommen IX. 10.

अभ्यर्ण *Adj.* Nahe XXVI. 111.

अभ्यास *m.* Wiederholung, öfteres Thun XXIII 54

अय् XI. 7. — *Partic.* आत oder अयित XXVI. 113. *Caus.* आयपति XVIII. 22.

अय *m.* = आय XI. 7. XXVI. 170.

अयर्य *m.* Nichtleiden, Nichtdulden XXV. 11.

अया *Adv.* Zugleich, zusammen XXVI. 11.

अयावय्या = अयावाय्या = अया सह वसतो ऽस्यां चन्द्रार्कौ XXVI. 11.

अयिन् *Adj.* Krank II. 20.

अयुतस् *Adv.* VII. 97.

अयुद्यच् *Adj.* XXVI. 80.

अयुयुयच् *Adj.* XXVI. 80. *Decl.* III. 148. *f.* °युर्ची IV 12.

अयूदृश्, °दृश, दृक्ष *Adj.* XXVI. 83, 85.

अयूर्त *Adj.* Gestaltlos, körperlos XXIII. 29.

अयूल *Adj. f.* °ला IV. 15.

अयृताशन *m.* VI. 45.

अयेधस् *Adj.* VI. 27.

अय्वा *f.* Mutter. *Voc* अय्व III. 76.

अय्वाटा, अय्वाला, अय्विका *f.* Mutter. *Declin.* III. 76.

अय् 1. *Med.* Gehen. आयिध्वम्, आयिढ्वम् oder आयिद्ध्वम् VIII. 114. अयांचक्रे VIII. 55, 114. *Caus.* Jemand (*Acc.*) durch Jemand (*Instr.*) kommen lassen. रक्षांस्यायायत्कपिभिः V. 5.

अयस am Ende eines Comp. = अयस् VI. 45, 62.

अयुत *n.* Zehntausend. क्रोशेषु अयुते V. 35.

अरण्यानी *f.* IV. 26.

अरविन्द *n.* XXVI. 35.

अरित्र *n. Nom. instr.* von इ XXVI. 169.

अरिंदम *m.* XXVI. 60.

अरुंतुद *Adj.* XXVI. 55.

अर्डक् = अरस् — कृ VII. 84.

अर्च् *Med.* Verehren, anbeten. कश्चिदर्चियते शिवम् XXV. 20. — *Caus. Aor.* आर्चिचत् XVIII. 1.

अर्चक *Adj.* Verehrer (einer Gottheit) V. 7. शिवा° III. 132.

अर्चन *n.* Verehrung (einer Gottheit) ईशा° V. 7.

अर्चा *f. Nom. act.* XXVI. 192 v. l. Verehrung (einer Gottheit): शिवा° V. 10.

अर्च्य *Partic. fut. pass.* von अर्च् XXVI. 17, 18 — त्वया मम च कृतो ऽर्च्यः «K. ist von dir und von mir zu verehren» V. 28.

अर्थ् 10. *Med.* Jemand. (*Acc.*) um Etwas (*Acc.*) bitten. तमर्थये नोक्तम् V. 6.

अर्थ *m.* Nutzen, Vortheil. सतामर्थः शिवार्चया «Den Frommen erwachst ein Vortheil aus der Verehrung Çiva's» V. 10. अर्थस्य und अर्थेन «wegen» *Der Grund steht in selben Cas.* V. 36.

अर्थापयति XXI. 16.

अर्थित *n.* Wunsch. अर्थितमीयिवान् «er erlangte seinen Wunsch» V. 26.

अर्द् 1. *Act* Quälen VIII. 52. आनर्द् 53. *Caus. Aor.* आर्दिदत् आर्दीत् VIII. 86. XVIII. 1.

— नि, वि, सम् न्यार्ण, व्यार्ण, समार्ण XXVI. 112.

अर्ध *Adj. m pl.* अर्धे oder अर्धान् III. 12.

अर्धद्वार *n.* = °द्वारी *f.* VI. 49.

अर्धनाव *n.* Die Hälfte eines Bootes VI. 48.

अर्धपाञ्चालक VII. 2, 18.

अर्धर्च *n.* VI. 74.

अर्य *m.* 1) Vaiçja. 2) Herr XXVI. 16 — *f.* अर्यी oder अर्याणी IV. 24.

अर्यमन् *m. Declin.* III. 111.

अर्वन् und अर्वन् *m. Declin.* III. 117, 118. — *f.* अर्वती IV. 12.

अर्शस *Adj.* Mit Hämorrhoiden behaftet VII. 32, 33.

अर्ह *Adj.* Würdig. *Mit dem Infinit.* स्तोतुमर्हः XXVI. 25. —

नार्हो गन् «Die Wurzel गन्, wenn sie der Bedeutung nach das Medium (न) erfordert» VIII. 97. XXVI. 28.

अर्ह्य *Adj.* Würdig. *Mit dem Infinit.* स्तोतुम् XXVI. 25. v. l.

अलका *f.* Kuvera's Residenz V. 21.

अलंकरिष्णु *Adj.* XXVI. 142.

अलम् *Adv.* Hinreichend. *Mit dem Dat. wozu.* द्वित्येन्यो ऽलं हरिः «H. bietet den D. die Spitze» V. 16. Genug (abwehrend). *Mit dem Instr.* V. 10, *mit dem Gerund. oder dem Instr. eines Nom. act.* XXVI. 201. — Wird mit Wurzeln componirt VIII. 21.

अल्प *Adj. m. pl.* अल्पे oder अल्पास् III. 12. *Comp* अल्पीयस् oder कनीयस्, *Superl.* अल्पिष्ठ oder कनिष्ठ VII. 60.

अल्पतेयस् *Adj.* VI. 27.

अल्पपय *Adj.* XXVI. 55.

अल्पशस् *Adv.* VII 68.

अल्पिष्ठ und अल्पीयस् *Superl.* und *Comp.* von अल्प VII. 60.

अवा *f.* Mutter. *Voc.* अव III. 76.

अव heisst गि I. 8. — अ kann abfallen III. 171.

अवक्नोद् *m.* = अवोद् XXVI. 174.

अवक्षेपण *n.* Niederwerfen, Ueberwältigen XXIII. 25.

अवखण्डन *n.* Zertheilen XI. 3. v. l.

अवगमन *n.* Erfahren, Kennenlernen XI. 7.

अवगाह् *m.* = वगाह् III. 171.

अवचूर्णयति = चूर्णस्रवधरते Mit Pulver bestreuen XXI. 17.

अवतनस VI 79.

अवतान *Nom. ag.* XXVI. 37.

अवतूलयति = तूलैरवकुलाति XXI. 17.

अवदाय *m.* XXVI. 37. v. l.

अवद्य *Adj.* Unangenehm XXVI. 16.

अवन्ति *pl.* Name eines Landes. अवन्तिषु व्रह्म VI. 52, 44.

अवयास् XXVI. 65. *Declin.* III. 107 — 109, 136.

अवर् heisst श्रि III. 9. *Declin.* III. 12, 37. — Nachfolgend (der

Zeit nach: *opp.* पूर्व) कालावर III. 37. Str. 3. *Mit dem Ablat.* कृ-ष्णादवरो गदः V. 21. Jünger: रामाद्वर्षेणाधोक्षजो ऽवरः V. 10.

अवरहस VI 81.

अवलोम VI 76.

अवश्यम् *Adv.* Durchaus, nothwendiger Weise. म *fällt ab vor einem Partic. fut. pass.* VI. 72.

अवश्यंभाव *m.* Nothwendiger Weise sein XXV. 16.

अवशिष्ट *Adj.* Uebrig geblieben VIII. 37.

अवस् *Adv.* = अवस्तात् VII. 108.

अवसाम VI. 76.

अवसाय *Nom. ag.* XXVI. 37.

अवस्तात् *Adv.* = अवस् VII. 108.

अवहार *Nom. ag* XXVI. 37.

अवावन् *m.* 'वरी *f.* IV. 13.

अविरतम् *Adv.* Unaufhörlich III. 143.

अवी *f. Nom.* — स् III. 80.

अवोद *m.* = अवक्तेद XXVI. 174.

अव्यक्त Ein unarticulirter Laut VII. 87.

अव्यथ्य *Adj.* XXVI. 20

1. अश् 5. *Med.* 1) Durchdringen. 2) Anhäufen. XII 6. आनशे VIII. 53. XII. 6. अशिता oder अष्टा u. s. w. VIII. 79. *Des.* अशिशिषते XIX. 7. *Intens.* अशाश्यते XX. 1, 4.

2. अश् 9. *Act.* Essen. अशिता oder अष्टा XVI. 5. (VIII. 79.).

अशक्य *n.* Das Unmögliche XXV. 23.

अशन *n.* Essen XXIII. 49.

अशनायति Hungrig sein XXI. 5.

अशिश्वी *f.* IV. 26.

अशुभ *n.* Unglück, Unheil. हत्वशुभानि वः III. 143. Str. 2.

अश्म am Ende eines Comp. = अश्मन् VI. 45.

अश्वयति = अश्वतरमाचष्टे XXI. 15.

अश्वस्यति Nach dem Hengste verlangen (von der Stute) XXI. 5.

अश्वीयति Sich ein Pferd wünschen. *Desid.* अशिश्वीयिषति, अश्वीयियिषति oder अशिश्वीयियिषिषति XXI. 18.

अष्टक *n.* 'Οκτάς. मूर्त्यष्टक V. 34.

अष्टन् *Declin.* III. 123, 124. — अष्टा im Comp. vor Zahlwörtern VI. 35.

अस् 2. *Act.* Sein IX. 21. असि, स्तस्, सन्ति 22. एधि IX. 8. आसीत् VIII. 34. *Aor.* अभूत् IX. 23. Wird mit च्वि componirt VII. 81 — 84, mit सात् 85, त्रा 86, डाच् 87, 88. Bildet das Perfect. periphr. VIII. 56. — त्वं न मंस्यसे मह्यादेवमस्ति नाम «Ist es wohl möglich, dass du M. verachtest?» XXV. 12.

— व्यति *Med.* (व्यतीह्यारे) XXIII. 55 1*te Sg.* व्यतिह्ये 56.

— नि, प्रादुस्. निषन्ति, प्रादुःषन्ति, प्रादुःष्यात् IX. 24.

अस् 4. *Act.* Werfen XI. 5. *Aor.* आस्थत् VIII. 91, 125. XI. 5. Mit Präpositionen *Act.* und *Med.* निरस्यति oder °ते ह्यस्तौ die Hände erheben XXIII. 15. XXI. 17.

असक्थ *Adj.* = असक्थि VI. 25.

असखि *m.* VI. 90

असन् *n.* Tritt an die Stelle von असृज् III. 39.

असंभव *m.* Nichtvorhandensein XXV. 31.

असिक्नी = असिता Von mittlerem Alter IV. 27.

असुख *n.* Unglück, Elend V. 6.

असूयति Jmd (*Dat.*) verläumden V. 15.

असूया *f.* Verläumdung V. 15.

असूर्यंपश्य XXVI. 55.

असृज् *n.* *Declin.* III. 39, 134, 165.

अस्तम् mit Wurzeln componirt VIII. 21.

अस्थि *n.* *Declin.* III. 95.

अस्मद् heisst श्रि III. 9. *Declin.* III. 56, 138 — 145.

अस्यसि *Adv.* Schwert gegen Schwert VI. 33.

अह्न am Ende eines Comp. = अह्नस् VI. 37, 56

अह्नंयु VII. 32, 33.

अहंकार् *m.* Uebermuth XI. 4.

अह्न् *n.* न wird nicht ण III. 30. VI. 9. *Anf.* Vgl. अहस्.

अहस् *n. Declin.* II. 54 III. 150, 165. Vgl. अह्न्.

अहस्कर् *m.* II. 54.

अहो Interj. Erleidet keinen *saṁdhi* II. 19.

अहोरात्र *m. sg.* Tag und Nacht II. 54. VI. 8.

अङ्ग am Ende eines Comp = अहस् VI. 38, 57. — न wird ण VI. 39 — Nach Zahlwörtern, वि und साय kann der *Loc. Sg.* auch von अह्न् gebildet werden III. 42.

आ.

आ wann ङित् II. 19, heisst गि I. 8. Euphonische Regeln II. 5, 19. — Bis. *Mit dem Abl.* आ मृत्योः सेव्यतां हरिः V. 21. ब्रह्मास्त्या सकलात् «*Br.* durchdringt Alles» *ebend.*

आकर्षक *m.* = आकर्ष इव आ VI. 42.

आकाय *m.* Scheiterhaufen XXVI. 174.

आकृति *f.* Form, äussere Erscheinung IV. 15.

आक्लेद *m.*? XII. *Anf.*

आख, आखनिक, आखनिकवक und आखर् *m.* von खन् XXVI. 175.

आख्यात *n.* Bestimmung, Definition IV. 15.

आख्यान *n.* Erzählen XXI. 14.

आगस्तीय *Adj.* = अगस्तये हित VII. 19, 22.

आगस्त्य *m. Patron.* von अगस्ति. *f.* आगस्ती IV. 12.

आगामिन् *Adj.* Der da kommen wird. *Mit dem Acc.* कल्कदागामी शिवः V. 26.

आग्निशर्मि *Patron.* von अग्निशर्मन् VII. 1, 2.

आग्नेय *Adj.* Aus Feuer gemacht VII. 19.

आङ्गिरस *Patron.* von अङ्गिरस् VII. 1, 9.

आचर्य *Partic. fut. pass.* von आ — चर् XXVI. 15.

आचान *m.* XXVI. 170.

आचान्य *Partic. fut. pass.* von आ — चन् XXVI. 12.

आचार् *m.* Betragen XXI. 6.

आचार्य *m.* = गुरु XXVI. 16.

आचार्यानी oder आचार्यी *f.* Die Frau eines Religionslehrers IV. 24.

आच्छादन *n.* 1) Bedecken, Verhüllen IX. 46. — 2) Kleidung IV. 21.

आज्ञ् 1. *Act.* Ausdehnen. आज्ञ् oder आनाज्ञ VIII. 53, 58.

आज्य *n.* Geklärte Butter XXVI. 20.

आञ्चक. Am Ende eines *dviga f.* °की VI. 55.

आञ्जकरण *Adj. f.* °णी XXVI. 62.

आञ्जनविधु und °भावुक *Adj.* XXVI. 63.

आत्मन् *m.* Natur, Wesen, Eigenschaft (am Ende eines Comp.). तदात्मक = तद्रूप, विष्ण्वात्मक = विष्णुमय VII. 72. — *Vor Affixen* VII 10.

आत्मनीन *Adj.* = आत्मने हित VII. 19, 22.

आत्मंभरि *Adj.* XXVI. 49, 50.

आत्मेच्छा *f.* Wunsch für sich XXI. 1.

आत्रेय *Patron.* von अत्रि VII. 1, 5.

आदान *n.* Empfangen *von Jmd* (*Abl.*) V. 20.

आदि *m.* Von आ — दा XXVI. 181. Anfang III. 143. आदौ — अथ zuerst — alsdann XXV. 32.

आदिन *Adj.* VII. 111.

आदृत्य *Partic. fut. pass.* von आ — दृ XXVI. 17, 18.

आधार् *m.* Der Behälter, die Sphäre (einer Thätigkeit). Ist von vierfacher Art, je nachdem Nähe (कालिन्द्यान् «an der *Jamunâ*»), Berührung (कानने «im Walde»), Bezüglichkeit auf ein Object (केलौ कुशलः «im Spiel bewandert») oder völliges Durchdringen (सकले स्थितः «in jeglichem Dinge sich befindend») stattfindet V. 30.

आधेय *Adj.* Beizulegen; was beigelegt, zugeschrieben wird (गुण) IV. 16.

आनन्त्य oder आनान्त्य *Partic. fut. pass.* von आ — नम् XXVI. 12.

आनाय्य *m.* Das an der südlichen Seite angebrachte heilige Feuer XXVI. 11.

आनीति *f.* Zurückführen. प्रिया° — der Geliebten V. 3.

आनुकूल्य *n.* Günstigsein VII. 91.

आनुदृष्टिनेय *Patron.* von अनुदृष्टि VII. 7.

आनुसृष्टिनेय *Patron.* von अनुसृष्टि VII. 7.

आप् 5. *Act.* Annehmen. संधिन् «euphonische Veränderungen» II. 20. वृद्धिन् «*vṛddhi* werden» II. 8. कर्त्यन् «das Affix des Passivs anfügen» XXIV. 13. *Caus. Gerund. mit Präpositionen*: °आपय्य oder °आप्य XXVI. 215. *Desid.* ईप्सति XIX. 10.

— प्र. Kommen, anlangen. प्राप्तस्ते कालः । तपः कुर्याः Die Zeit ist gekommen, dass du Busse übest XXV. 22. — *Mit dem Accus.* eines *Nom. abstr.* «in einen Zustand gelangen» कर्तृत्वं प्राप्तम् «das in den Zustand des Agens gelangte Object» d. i. «das zum Agens gewordene Object» XXIV. 8. Zu Etwas (*Acc.*) werden, in Etwas (*Acc.*) übergehen. वृद्धिन् «*vṛddhi* werden» II. 12. शकारचवर्गौ «in श und einen Palatalen übergehen» II. 25 — प्राप्त Gekommen. कृतं प्राप्तः XXVI. 129. — *Caus. Gerund.* प्रापय्य oder प्राप्य XXVI. 215.

— वि Erfüllen, durchdringen. भूमः वं व्याप्नोति XXIII. 31.

आपी (*nom.* आपीस्) von आ — पै XXVI. 73.

आप्य *Adj.* Aus Wasser entstanden VII. 19.

आभीक्ष्ण्य *n.* Wiederholung, häufiges Stattfinden XXVI. 219.

आभीरी *f.* Kuhhirtin V. 6.

आम *m.* = अम XXVI. 170.

आमन्त्रण *n.* Einladung XXV. 22.

आमन्त्र्य *m.*? Der Angerufene, ein im Vocativ stehendes Wort III. 145.

आयतस्तू (*Nom.* ° — स्तूस्) = आयतं स्तौति XXVI. 71.

आयत्त *Adj.* Abhängig, unterthan. राज्ञा° dem König — VII. 85.

आयत्ति *f.* Abhängigkeit, Unterthanschaft VII. 85.

आयान *m.* Ausdehnung VIII. 58.

आयुक्त *Mit dem Gen. oder Loc.* V. 29.

आरा *f.* XXVI. 191.

आरात् *Adv.* 1) Nahe. 2) Fern V. 22. — *Mit dem Ablat.* V. 21.

आरातीय *Adj.* 1) Nahe. — 2) Fern VII 16, 17.

आराध *m.* Verehrung (einer Gottheit) XXIII. 11.

आर्जव *m.* Rechtlichkeit VIII. 103, 152.

आर्यका *f.* = आर्यिका IV. 7.

आलम्भ्य *Partic. fut. pass.* von आ — लभ् XXVI. 13.

आवरण *n.* 1) Bedecken VIII. 63. 2) Abwehren XIV. *Anf.*

आवश्यक *n.* Nothwendigkeit, Unumgänglichkeit XXVI. 6.

आशंसु *Adj.* XXVI. 159.

आशितंभव 1) *Adj.* Wodurch man satt wird, sättigend. ओदनः XXVI. 59. — 2) *n.* Sattsein *ebend.*

आशिस् *f.* IX. 36. XXVI. 69.

आशुग XXVI. 33.

आश्रित *Partic. perf. pass.* von आ — श्रि. Der seine Zuflucht zu Jmd (*Acc.*) genommen, (einer Gottheit) anhängend. कृष्णमाश्रित = कृष्णाश्रित VI. 50. *Anf.*

आश्लेष *m.* Berührung V. 30.

आश्वपालिक *Patron.* von अश्वपाल VII. 1, 9.

आस् 2. *Med.* Sitzen. आस्ते, आसांचक्रे IX. 39. VIII. 55. आसीन XXVI. 138. Seinen Sitz haben. लोकानुपर्युपर्यास्ते मारुतः V. 7. — आसित *n.* Der Ort, wo Jmd gesessen, sich aufgehalten hat. मुकुन्दस्यासितनिद्म् XXVI. 130. V. 27.

— अधि. Sich an einem Orte (*Acc.*) aufhalten. अध्यास्य घोषम् V. 2.

— उप. उपासित Verehrend. *Mit dem Acc.* शिवमुपा° XXVI. 129.

आसन् *n.* Tritt an die Stelle von आसन III. 39, 89.

आसन *n. Declin.* III. 39, 89.

आसना *f. Nom. act.* von आस् XXVI. 194.

आसाव्य *Partic. fut. pass.* von आ — सु XXVI. 7.

आस्पद् *n.* Richtschnur. वेदपदा° «eine Richtschnur für die *Veda*-Worte» S. 176.

आस्माक und आस्माकीन *Adj.* von अस्मद् VII. 22.

आस्यंधय *Adj. f.* °यी XXVI. 53.

आस्या *f. Nom. act.* von आस् XXVI. 186.

आस्राव *m.* = आस्राव XXVI. 36.

आह्रू tritt an die Stelle von ब्रू IX. 54, 55.

आह्न *n.* Eine Anzahl Tage VII. 19.

आह्निक VII. 18.

आह्वरक XXI. 15.

आह्वरयति = आह्वरकं करोति (आचष्टे) XXI. 15.

इ.

इ 2. *Act.* Gehen IX. 11. यन्ति 12. *Aor.* अगात् VIII. 25. IX. 13. इयाय *ebend.* ईयतुस् 14. *Prec.* ईयात्, mit Präpositionen aber °इयात् 15. ईयिवस् XXVI. 133 Euphonische Regeln II. 3. Zu Etwas (*Acc.*) kommen, Etwas erlangen. अर्थितमीयिवान् «er erreichte seinen Wunsch» V. 26. *Desid.* त्रिगमिषति XIX. 3, 4.

— अधि *Act.* Sich erinnern IX. 15. Wird wie das einfache इ flectirt IX. 16. — *Med.* Lesen. अधीते IX. 42. अध्यैष्ट oder अध्यगीष्ट 43. अधित्रगे, अध्यैष्यत oder अध्यगीष्यत 44. किं वेदमधीयीय XXV. 22. Erlernen. माध्यायमध्यैष्ट वात्सयन् V. 4. — *Caus.* अध्यापयति XXII. 2. अध्यापिषत् oder अध्यजीगपत् XVIII. 17. IX. 44. Lehren. पुत्रमध्यापयेदृचान् XXV. 22. *Mit* 2 *Acc.* गेयमध्यापयद्धोपान् V. 5. — *Des.* अधीपिषति oder अधित्रिगांसते XIX. 3, 4. IX. 44. — *Caus. Des.* अध्यापिपयिषति oder अधित्रिगापयिषति XIX. 1.

— अप. Abgehen (nicht dasein). सत्वे निविशते ऽपैति गुणाः IV. 16.
— अव. अवैति II. 3
— उद्. Aufgehen. उदिते विधौ V. 30.
— प्रति. *Des.* प्रतीपिपति XIX. 17.
इक्षुभक्षित *Adj. f.* °ता oder °तो IV. 21.
इक्षुशाकट oder इक्षुशाकिन *n.* Zuckerrohrfeld VII. 79.
इच्छ्. S. इष्.
इच्छा *f.* XXVI. 191. Wunsch. दातुमिच्छा V. 15.
इच्छु *Adj.* XXVI. 160.
इत्या *f. Nom. act.* von यम् XXVI. 186.
इतर् heisst अ III. 9. *Nom. Acc. Neutr.* इतरत् III. 88. Verschieden von (*Abl.*) नेतरो विष्णुरीशानात् V. 21.
इतरेतरयोग *m.* Die Vereinigung des Einen mit dem Andern VI. 3.
इतरेद्युस् *Adv.* VII. 103.
इतस् = अस्मात् VII. 110.
इति. Euphonische Regeln II. 21, 22.
इतिहरि *Adv.* = हरेः शब्दः प्रादुर्भूतः VI. 61.
इत्थम् *Adv.* Auf diese Weise VII. 110.
इत्थंभाव *m.* Das «auf diese Weise sein» V. 7.
इत्य *Partic fut. pass.* von इ XXVI. 17, 18.
इत्या *f. Nom. act.* von इ XXVI. 186.
इदर् *Adj. f.* °री XXVI. 157.
इदम् heisst अ III. 9. *Declin.* III. 56, 126 — 132, 163. — येन — सो ऽयम् S. 176.
इदंप्रकारम् *Adv.* Auf diese Weise VII. 110.
इदानीम् *Adv.* Jetzt VII. 110.
इध्म *n.* Feuerung XXVI. 174.
इन्द् 1. *Act.* Die höchste Herrschaft ausüben VIII. 53. ऐन्दत् 54. इन्दांबभूव, इन्दामास oder इन्दांचकार 56.
इन्द्राणी *f.* Indra's Gemahlin IV. 23.

इन्ध् 7. *Med.* Glänzen. इन्धांचक्रे XIV. 4. इद्ध hat Präsens-Bedeutung XXVI. 131.

इनक् von इन्द् III. 131.

इयत् *Adj.* So gross u. s. w. VII. 94.

इरंमद् *m.* XXVI. 60.

इल्. *Caus. Aor.* ऐलिलत् oder ऐलयीत् VIII. 86. XVIII. 1.

इष्.

— प्र. Jmd (*Acc.*) mit einem Auftrage abschicken. प्रेषितस्त्वं । गङ्गां गच्छेः oder गच्छ XXV. 22.

इष् 6. *Act.* Wünschen. इच्छति XIII. 4. VIII. 70. एषिता oder एष्टा VIII. 79. XIII. 4. एषित्वा XXVI. 207. *Mit einem folgenden Potent. oder Imperat.* इच्छामि शर्वं सेवेत (oder सेवतां) भवान् XXV. 21.

इह = अस्मिन् VII. 110.

ई.

ई *Interj.* Erleidet keinen *saṁdhi* II. 19.

ईक्ष् 1) Auf etwas (*Acc.*) sehen. आसनादीक्षते श्लोकान् V. 21. 2) Um Jmd (*Dat.*) bedacht sein V. 15.

— उप. Jmd (*Acc.*) aufgeben, verlassen. श्रीकण्ठो मानुषेक्ष्य त्वा-नालोकयति पुत्रकम् III. 143.

ईड् 2. *Med.* Loben. ईट्टे IX. 38. ईडिषे, ईडिध्वे 39.

ईशनत् *Adj.* von ईश् XXI. 14.

ईदृश्, °दृश, °दृक्ष *Adj.* XXVI. 83, 84.

ईर्.

— प्र. *Caus.* Antreiben. कुर्वन्तं प्रेरयति «zum Handeln —» XVIII. 1.

ईर्ष्य् 1. *Act.* Jmd (*Dat.*) beneiden V. 15.

ईर्ष्या *f.* Neid V. 15.

ईश् *Conjug.* IX. 39.

ईश *m.* Çiva V. 10.

ईशयति = ईशनत्वमाचष्टे oder करोति XXI. 14.

ईश्वर *m.* XXVI. 156. — *Mit dem Gen. oder Loc.* V. 29.
ईषणा *f. Nom. Act.* von ईष् XXVI. 194.
ईषत्कार *Adj.* XXVI. 197.
ईषत्पान *Adj.* XXVI. 198.
ईषदाघंभव *Adj.* XXVI. 197.
ईषद्दरिद्र *Adj.* XXVI. 198. v. l.
ईषन्नर्प = °नर्षण *Adj.* XXVI. 199.
ईह् 1. *Med.* Anstreben. ऐह्लिध्न्, ऐह्लिढ्वन् oder ऐह्लिड्ढ्वन् VIII. 118.
ईह्. S. ऊर्धह्.
ईह्ा *f. Nom. act.* von ईह् XXVI. 190.

उ.

उ. Euphonische Regeln II. 19, 22.
उक्त *n.* Wort, Ausdruck. कामो° «ein Wort, welches die Bedeutung von काम hat» XXV. 20.
उक्तपुंस्क *Adj.* (ein Fem. oder Neut.), von dem ein *Masculinum* in derselben Bedeutung vorhanden ist IV. 8.
उक्ति *f.* Ausspruch XXVI. 219.
उक्थशास् *m.* = यज्ञमान XXVI. 65. *Declin.* III. 107 — 109, 153.
उक्त am Ende eines Comp. = उक्तन् VI. 41.
उक्षण *n.* Besprengung XIII. 1. v. l.
उक्षतर् *m.* °री *f.* = अपकृष्ट उक्षन् VII. 77.
उख् 1. *Act.* Gehen VIII. 57. उवोख, ऊखतुस् 58.
उग्रंपश्य *Adj.* XXVI. 55.
उच्चार् *m.* Aussprechen, Hörenlassen. *Mit dem Gen. des Obj.* I. 2.
उच्चारण *m.* = उच्चार् I. 2.
उच्चैस्तराम् *Adv.* VII. 51.
उच्चैस्तर *Adj.* VII. 51. — °राम् *Adv.* VII. 51.
उच्छ् *Desid.* उचिच्छिषति oder उति° XIX. 1.

उल्लिख *Adj.* XXVI. 34.

उल्वल *Adj.* Glänzend (वपुस्) VI. 9. *Anf.*

उलूलोनन् *Nom. pr.* eines Mannes VII. 2.

उत 1) Oder. किं वेदनधीयीय उत तर्कनधीयीय XXV. 22. 2) Gewiss. *Mit dem Potent* उत इष्वं ग्रयेदन्नः XXV. 16.

उत्कर्ष *m.* Hervorheben. द्विवहूनामेकोत्कर्षः «das Hervorheben eines Dinges unter zweien oder vielen» VII. 48.

उत्क्षेप *m.* Aufrichten, Aufheben XXIII. 28.

उत्तम *Adj.* Der vorzüglichste. पुरुषोत्तम = पुरुषपूत्तम VI. 52.

उत्तम्न *m. Nom. Act.* von उत् — स्तम्भ् III. 170.

उत्तर heisst ग्रि III. 9. *Declin.* 12, 37.

उत्तरसक्थ *n.* VI. 43.

उत्तरा = उत्तराहि VII. 106. Nördlich. *Mit dem Gen.* V. 23.

उत्तराहि = उत्तरा VII. 106.

उत्तरेयुस् *Adv.* VII. 103.

उत्थान *n. Nom. act.* von उद् — स्था III. 170.

उत्पचिषु und उत्पतिषु *Adj.* XXVI. 142.

उत्पश्य *Adj.* XXVI. 34.

उत्पिप्य *Adj.* XXVI. 34.

उत्पुच्छयते (गौः) Den Schwanz aufheben XXI. 17.

उत्पुल्ल *Adj.* Aufgeblüht XXV. 101.

उत्साह् *m.* Sich befleissigen, einer Sache obliegen XXIII. 30.

उद् heisst गि I. 8. Das स von स्तम्भ् und स्था fällt darnach ab III. 170.

उदक *n. Declin.* III. 39, 89.

उदकभूम *m.* VI. 84.

उदच् *Adj. Declin.* III. 146, 148. *f.* उदीची IV. 12.

उदधिक्रा *m.* उदधि — क्रम् XXVI. 66, 67.

उदन् *n.* Tritt an die Stelle von उदक III. 39, 89.

उदन्यति Durst haben XXI. 5.

उदरंभरि *Adj.* XXVI. 49, 50.

उद्गन्धि *Adj.* VI. 87.

उद्गम *m.* Aufgang. भो° — der Gestirne XXIII. 31.

उद्गिरण *n.* Durch Brechen von sich geben VIII. 125.

उद्गत und उद्गय *Adj.* XXVI. 34.

उद्गी *m.* Fluss XXVI. 20.

उद्गादिन् *Adj.* XXVI. 142.

उद्य am Ende eines Comp. = वत्त XXVI. 21.

उद्गान्ति *f.* Von sich geben (Thränen, Hitze, Rauch, Schaum u. s. w.) XXI. 11.

उद्गाह *m.* Eine Frau nehmen XXIII. 19.

उद्वेग *m.* Furcht XI. 2.

उन्द् *Partic.* उन्न oder उत्त XXVI. 98. *Caus. Aor.* औन्दिदत् XVIII. 1.

उप heisst गि I. 8. Unter (dem Range nach) *Mit dem Acc.* शक्रादय उपाच्युतम् «Ç. und die übrigen Götter stehen unter Vishṇu» V. 7. Ueber (der Zahl nach). *Mit dem Loc.* गुणा उप पर्धे स्युर्विशेः «Vishṇu's Tugenden mögen die Zahl *par.* übersteigen» V. 31.

उपकृति *f.* Diensterweisung. परोपकृतये «um Andern einen Dienst zu erweisen» S. 1

उपकृष्णम् *Adv.* = उपकृष्णेन und उपकृष्णे VI. 59.

उपकृष्णात् Von Kṛshṇa fort (गतः) VI. 58.

उपक्रत्तृ *Nom. ag.* von उपक्रन्ते XXVI. 28.

उपगत *Adj.* Nahe. उपगता दश «beinahe 10» VI. 22.

उपचतुर *Adj. pl.* (?) Beinahe vier VI. 29.

उपचर्न oder उपचर्नम् *Adv.* VI. 67.

उपचाय्य *m.* XXVI. 11.

उपतरन्तम् *Adv.* VI. 63.

उपताप *m.* Schmerz VIII. 90.

उपदश *Adj. pl.* Gegen zehn VI. 22.

उपदेश *m.* 1) Unterweisung. गुरू° «— von Seiten des Lehrers»

V. 4. — 2) Die ursprüngliche Schreibart einer Wurzel u. s. w. in einem grammatischen Werke VIII. 43.

उपनद्दन् oder उपनद्दि *Adv.* VI. 68.

उपनय *m.* = उपनयन XXIII. 28. v. l.

उपनयन *n.* Das Umgürten mit der heiligen Schnur XXIII. 28.

उपनिषत्कृ XV. 5.

उपपद्यन् *Adv.* VI. 69.

उपमान *n.* Dasjenige, womit Etwas verglichen wird VI. 42.

उपयोग *m.* Aufwenden XXIII. 25.

उपरत *Adj.* Ruhig, frei von Leidenschaften II. 19.

उपरि 1) *Adv.* Oben, oberhalb VII. 110. — 2) *Präp.* Ueber, oberhalb. *Mit dem Gen.* V. 23. उपर्युपरि. *Mit dem Acc.* लोकानुपर्युपर्यारूढे माधवः V. 7.

उपरिष्टात् *Adv.* Oben, oberhalb VII. 110.

उपलभ्य *Partic. fut. pass.* von उप — लभ्. °भ्यमस्मात्किंचित् XXVI. 14.

उपलभ्य *Adj.* (Annehmbar) Gut XXVI. 14.

उपबहु *Adj. pl.* Ziemlich viele VI. 22.

उपबिन्दु *m. Nom. pr.* eines Mannes VII. 2.

उपवीणयति Jmd auf der *Vîṇâ* vorspielen XXI. 17.

उपवेशन *n.* Sitzen IX. 39.

उपशम *m. Nom. abstr.* von उप — शम् XI. 5.

उपशरद्दन् *Adv.* VI. 62.

उपशुनन् *Adv.* VI. 64.

उपश्लोकयति Jmd in *Çloka's* verherrlichen XXI. 17.

उपसंव्यान *n.* Untergewand III. 9.

उपसन्निद् oder उपसन्निधन् *Adv.* VI. 68.

उपसर्या = शतुनती XXVI. 16.

उपात्त mit कृ componirt XV. 5.

उपादान *n.* Nehmen XVI. 2. गन्धो° Riechen VIII. 87.

उपाधि XV. 17.

उपाध्याय *m.* XXVI. 170.

उपाध्यायानी oder उपाध्यायी *f.* Die Frau eines Lehrers IV. 24.

उपानत *n.* VI. 45.

उपानह् *f. Declin.* III. 160.

उपानह् am Ende eines Comp. = उपानद् VI. 62.

उपासि *f.* Verehrung (einer Gottheit). अच्युतो° V. 7.

उप्ति *f.* Säen. वीजो° VIII. 134.

उब्ज्. *Caus. Aor.* औब्जिजत् XVIII. 1.

उभ heisst द्वि III. 9. Ein *Duale tantum* III. 36.

उभय heisst द्वि III. 9.

उभयतस् *Präp.* Zu beiden Seiten. *Mit dem Acc.* V. 7.

उभयेद्युस् *Adv.* VII. 103.

उमाकट *m.* Flachsstaub VII. 78.

उम्भ्. Der Nasal fällt aus XIII. 4.

उरग oder उरंगम *m.* XXVI. 61.

उरस्यह् *m.* XXVI. 70.

उरस्. उरसि mit कृ componirt XV. 5.

उरस *n. Am Ende eines Comp.* Das Vorzüglichste. अश्वोरसम् «ein vorzügliches Pferd» VI. 52.

उरु *Adj. Comp.* वरीयस्, *Superl.* वरिष्ठ VII. 56.

उरुव्यचस् *m* XXVI. 68.

उर्व VII. 14.

उल्लाघ *Adj.* Von einer Krankheit erstanden XXVI. 101.

उशनस् *m. Declin.* III 155, 156.

उष् 1. *Act.* Brennen VIII. 79. उवोष oder ओषांचकार 80. ओषित्वा XXVI. 207.

उष्णिक् *f.* = ऊर्ध्वं स्निह्यति XXVI. 71. *Declin.* III. 134, 160.

उष्मायते Hitze von sich geben XXI. 11.

ऊ.

ऊ *Nom.* ऊस्. 1) Von अव् XXVI. 75. — 2) Von वे XXVI. 73.

ऊठयति = ऊठां करोति oder आचष्टे. *Aor.* औडिठत् oder औठ-ठत् XXI. 14.

ऊधस्. Am Ende eines *vahuvr. fem* ऊधी IV. 14.

ऊन्. *Caus. Aor.* औनिनत् oder औनयीत् VIII. 86. XVIII. 1.

ऊन *Adj.* Weniger, geringer. ईषदूनो विद्वान् = विद्वत्कल्प VII. 63.

ऊरी wird mit Wurzeln componirt VIII. 21.

ऊरु. Wann das Fem. am Ende eines Comp. ऊङ् lautet IV. 30.

ऊर्ज् *Declin.* III. 136, 165.

ऊर्णायु *m.* = ऊर्णास्यास्ति VII. 32, 33.

ऊर्णु 2. *Act. Med.* Bedecken IX. 46 ऊर्णोति oder ऊर्णौति 47. और्णोत् 48. और्णावीत्, और्णाविष्ट oder और्णुविष्ट 49. ऊर्णुनाव VIII. 55. IX. 51. ऊर्णुविता oder ऊर्णाविता IX. 52. ऊर्णुत XXVI. 89. — *Desid.* ऊर्णुनुविषति, ऊर्णुनविषति oder ऊर्णुनूषति XIX. 8. — *Intens.* ऊर्णोनूयते XX. 1, 4.

ऊर्ध्वगमन *n.* Aufgang. सूर्यचन्द्रादीनाम् — XXIII. 31.

ऊर्ध्वलोक *m.* Himmel V. 5.

ऊर्ध्वह *m.* Bewegung nach oben XXIII. 9.

ऊर्वष्ठीव *n sg.* Die Lenden und die Knie VI. 8.

ऊह्. Mit Präp. *Act. und Med.* समूहति oder °ते XXIII. 15. — ऊ verkürzt sich vor einem mit य anfangenden Affix, das nicht *guna* erfordert: समुह्यात् 16.

ऋ.

ऋ 1. *Act.* Gehen. ऋच्छति (VIII. 70.) आरत् oder आर्षीत् (VIII. 91.), आर, आरतुस्, आरिथ (VIII. 62, 89.), अर्षात् (VIII. 88.) VIII. 93. आरिवस् XXVI. 133. *Pass.* अर्यते VIII. 88. XXIV. 3. *Caus.* अर्पयति XVIII. 8. *Desid.* अरिरिषति XIX. 7. *Intens.* अरार्यते XX. 1, 4.

— अप अपार्हति II. 3.

ऋ 3. *Act.* Gehen. इयर्ति X 7, 4. ऐयरुस् 7.

— सन् *Med.* समियृते XXIII. 14.

ऋक्सामे *n. Nom. Dual.* Der *Ṛg-* und der *Sáma-Veda* VI. 8.

ऋच am Ende eines Comp. = ऋच् VI. 74, 75.

ऋच्छ् tritt an die Stelle von ऋ VIII. 70.

ऋच्छ् 6. *Act.* 1) Gehen. 2) Die Besinnung verlieren. 3) Steif, dick werden XIII. 1. आनर्ह VIII. 55. XIII. 2.

— सन् *Med.* सनृच्छते XXIII. 14.

ऋत् 1. *Med.* 1) Gehen. 2) Fest, unbeweglich sein. आनृते VIII. 106. *Anf.*

ऋण् 8. *Act. Med.* Gehen. ऋणोति oder अर्णोति XV. 2.

ऋण *n.* Schuld XXVI. 101. *Euphon. Regeln* II. 9.

ऋणार्ण *n.* II. 9.

ऋत् ऋतीयते VIII. 64. Vor अर् braucht ईय nicht angefügt zu werden 65. अर्तित्वा oder ऋतित्वा XXVI. 205.

ऋत. Euphonische Regeln am Ende eines Comp. II. 8.

ऋतिंकर् *Adj.* XXVI. 57.

ऋतुमती = उपसर्या XXVI. 16.

ऋते *Präp.* Ohne. *Mit dem Acc.* मुक्तिर्नृते ऽच्युतोपास्तिम् V. 7. *Mit dem Abl.* V. 21.

ऋत्विज् *m. Declin.* III. 134.

ऋद्धि *f.* Gedeihen, Wohlfahrt VI. 58. *Anf.*

ऋध् *Desid.* अर्दिधिषति oder ईर्त्सति XIX. 8, 10.

ऋभुक्षिन् *m. Declin.* III. 119 — 121.

ऋम्फ्. Wann न ausfällt XIII. 4. v. l.

ए.

एक *heisst* श्रि III. 9. Einzig, alleinig *S.* 176.

एकतन *Adj.* Einer unter Vielen VII. 96 — प्रत्ययादेशागमनाम-नेकतनः «ein Affix, Substitut oder Augment, Durgad. zu III. 34.

एकतर *Adj.* Einer unter Zweien VII. 96. *N. Acc. Sg. Neutr.* एकतरत् III. 88.

एकदा *Adv.* Eines Tages VII. 100.

एकदेश *m.* Theil VI. 38.

एकया *Adv.* Auf eine Art VII. 45.

एकपुष्प und एकफल *Adj. f.* °पुष्पा und °फला IV. 15.

एकादश *Adj.* 1) Der 11te VII. 36. 2) Um 11 grösser. एकादशं शतम् «111» VII. 95.

एकादशक *n.* Ἑνδεκάς. हैकै° V. 34.

एकान, एकान oder एकोन Um eins weniger. *Vor Zahlwörtern.* VI. 36.

एकान्ह *m.* VI. 38, 39.

एकैक *Adj.* Jeder einzelne I. 11.

एकैकदेश *m.* Jeder einzelne Theil VI. 46.

एकोन. S. एकान.

एज्.

— प्र. प्रेजते II. 3.

एजय *Adj.* XXVI. 35.

एत *Adj. f.* एता oder एनी IV. 27.

एतद् heisst स्त्रि III. 9. *Declin.* III. 56, 132, 163, 165. II. 55. — *n.* Dieses, die Welt V. 26.

एतर्हि *Adv.* Jetzt VII. 110.

एतावत् *Adj.* So gross u. s. w. VII. 94.

एध् 1. *Med.* Wachsen. एधते, एधिष्ट, एधांचक्रे VIII. 106. *Anf*

— उप. उपैधते II. 3.

एध *m.* Feuerung XXVI. 174.

एन tritt an die Stelle von इदम् und एतद् III. 132. Acc. Sg. Neutr. एनद् III. 165.

एनी. S. एत.

एव. Euphonische Regeln II 6. — Mit एव werden nur die betonten Pronominal-Formen der 1ten und 2ten Person verbunden VIII. 57. — Bloss, nur VIII. 57.

एषक von एतद्. *Nom.* एषकस् II. 55. *f.* एषका oder एषिका IV. 7.

ऐ.

ऐकध्यम् *Adv.* Auf eine Art VII. 45.
ऐक्य *n.* Einheit. द्वयोर्बहूनां वा पदानामैक्यं समाससंज्ञं स्यात् VI. 1.
ऐषमस् *Adv.* Heuer VII. 110.
ऐह्लिक *Adj.* Hiesig VII. 15.

ओ.

ओख्.
— परा. परोखति II. 3.
ओत = आ + उत II. 5.
ओतु. Euphonische Regeln am Ende eines Comp. II. 7.
ओम्. Euphonische Regeln II. 5.
ओष्ठ. Euphonische Regeln am Ende eines Comp. II. 7. *Vah. fem.* ओष्ठा oder ओष्ठी IV. 17.
ओष्ठ्य *m.* Ein Labial I. 4.

औ.

औक्षण *Patron.* von उक्षन् VII. 1, 10.
औडुलोमि *Patron.* von उडुलोमन् VII. 1. 2.
औपविन्दवि *Patron.* von उपविन्दु VII. 1, 2.

क.

कंय, कंयु und कंव *Adj.* VII. 31.
कच्चित् drückt einen Wunsch aus. कच्चिदर्चिष्यते शिवम् XXV. 20.
कट् 1. *Act.* 1) Regnen. 2) Bedecken. अकटीत् VIII. 63.
कट *m.* (Affix) Am Ende eines Comp. = रजस् VII. 78.
कटप्रू *m.* = कटं प्रवते XXVI. 71. *Declin.* III. 65.
कठ *m.* Ein Anhänger der Schule des Katha. *f.* कठी IV. 15.
कण्. *Caus. Aor.* अचीकणत् oder अचकाणत् XVIII. 3.
कणे mit Wurzeln componirt VIII. 21.

कण्ठ्य *m.* Ein Guttural I. 4.

कण्डूयति oder °ते XXI. 13. *Desid.* कण्डूयिषयति XXI. 18.

कण्डूया *f. Nom. act.* von कण्डूयति XXVI. 189.

कतम Welcher (unter Vielen) und कतर् welcher (unter Zweien)? VII. 96. *Mit dem Praes. oder Fut.* (लिप्सायाम्) XXV. 5. *Mit dem Potent. oder Fut.* (क्षेपे) XXV. 10.

कति *Adj.* Wie viele? VII. 94. *Plurale tantum* III. 53. *Declin.* 54.

कतिकृत्वस् *Adv.* Wie oft? VII. 70.

कतिय *Adj.* VII. 41.

कतिपय *Adj. Nom. pl. masc.* °पये oder °यास् III. 12.

कतिपयय *Adj.* VII. 41.

कतिशस् *Adv.* = कति कति VII. 69.

कत्रि *Pl. m.* VI. 92.

कथ् 10. *Act.* Erzählen. अचीकथत् oder अचकथत् XVII. 3.

कथम् *Adv.* Auf welche Weise? VII. 110. *Mit dem Praes. oder Potent.* (क्षेपे) XXV. 9.

कथा *f. Nom. act.* von कथ् XXVI. 192.

कद् am Anfange eines Comp. VI. 92, 96.

कदग्नि = कवाग्नि VI. 96.

कदन्न *n.* VI. 92.

कदा *Adv.* Wann? VII. 101. *Mit dem Praes. oder Fut.* XXV. 4.

कदाचन und कदाचित् VII. 112.

कदुष्ण *Adj.* Lauwarm VI. 96.

कदन्न *m.* VI 92.

कदन्न *Adj.* VI. 92.

कनिष्ठ und कनीयस् *Superl. und Comp.* von युवन् oder अल्प VII. 60.

कल, कलि und कलु *Adj.* VII. 31.

कन्था. कापालकन्थ *Adj.* VI. 14.

कन् 1. *Med.* Wünschen. कामयते VIII. 64, 110. जिद् braucht

vor अर् nicht angefügt zu werden 65. अचीकलत oder अचकलत 86, 114. चक्ले oder कामयांचक्रे 114. *Aor. Impers.* अक्लानि XXIV. 6. *Caus.* कालयति XVIII. 22. Das न eines nachfolgenden *krt's* wird nicht ण XXVI. 4.

कम्प *m.* Bewegung, Zittern XVI. 2. = कम्पन *n.* XII. 3.

कम्प्र *Adj.* XXVI. 158.

कम्बलार्ण II. 9.

कम्भ VII. 31.

कय्र *Adj.* XXVI. 158.

कर् 1) *Adj.* am Ende eines Comp. *f.* करी XXVI. 47. — 2) *m.* XXVI. 171.

करंभ und °धय (*f.* °धयी) *Adj.* XXVI. 54.

करिष्ठ *Superl.* von कर्तृ VII. 55.

करोपकप *Adj.* XXVI. 57.

कर्कन्धु *m.* °न्धू *f.* IV. 29.

कर्णाघाट *n.* = कर्णामूल VII. 78.

कर्तृ *m.* Der Agens (einer Handlung) V. 9.

कर्त्रीयति *Denom.* von कर्तृ (स्वेच्छायाम्) XXI. 2.

कर्मकर *m.* Diener. *f.* °री XXVI 47.

कर्मकर्तृ *m.* Ein Agens, der zugleich sein eigenes Object ist XXIV. 8.

कर्षण *n.* Pflügen VII. 89.

कर्हि *Adv.* Wann? VII. 101. *Mit dem Praes oder Fut.* XXV. 4.

कलयति = कलिं गृह्णाति XXI. 17. *Aor.* अचकलत् VIII. 112. XXI. 17.

कलह Streit? XIII. 6. v. l.

कलिङ्गास् *Plural* zu कालिङ्ग VII. 14.

कल्क *m.* = विनाश XXVI. 20.

कल्कन *n.* Sündhaftsein VIII. 80.

कल्किन् *m.* Vishṇu im nächstfolgenden *Avatâra* XXV. 1.

कल्प (Affix) am Ende eines Comp. = Ziemlich. विद्वत्कल्प =

ईषद्गतो विद्वान् VII. 63. पचतिकल्पम् *ebend.* — Die Feminina auf ईप् und ऊप् können davor verkürzt werden VII. 49.

कल्पन *n.* Bereiten VIII. 122.

कल्प्य *Partic. fut. pass.* von क्लृप् XXVI. 17, 18.

कल्याणी. Ein *Fem.* nimmt davor nicht die *Masculin*-Form an. VI. 13.

कल्याणीपञ्चम *Adj.* (*f.* °मा) Der glückbringende 5te. °मा रात्रयः VI. 15.

कल्याणीपञ्चमीक *Adj* (पक्ष, Mondhälfte,) in der die 5te Nacht glückbringend ist VI. 16.

कव am Anfange eines Comp. VI. 96.

कवर *m.* °री *f.* IV. 26.

कवाग्नि *m.* = कदग्नि VI. 96

कवोष्ण *Adj.* Lauwarm VI. 96.

कष्ट *n.* = कृच्छ्र XXVI. 111.

कष्टायते = कष्टं कर्म करोति XXI. 10.

कस्. *Intens.* चनीकस्यते XX. 7.

कस्वर *Adj.* XXVI. 156.

का am Anfange eines Comp. VI. 93 — 95.

काक्ष *n.* VI. 93.

काग्नि *m.* = कदग्नि VI. 96.

काजल *n.* = ईषज्जल VI. 95.

काठिन्य *n.* Dick-, Festsein XIII. 1.

काण्ड. Am Ende eines *dvigu fem.* काण्डी, aber in Verbindung mit «Land» काण्डा VI. 55.

काण्डपुष्पा *f.* IV. 15.

काण्डीर *Adj.* (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

कादाचित्क *Adj.* = कदाचिद्भव VII. 15.

काद्रवेय *Patron.* von कद्रु VII. 6.

कानिष्ठिनेय *Patron.* von कनिष्ठा VII. 7.

कान्ता. Ein *Fem.* nimmt davor nicht die *Masculin*-Form an VI. 13.

कान्ति *f.* Glanz VIII. 133.

कापथ *m.* = कुपथ VI. 94.

कापुरुष *m.* = कुपुरुष VI. 94.

काम *m.* Wunsch, Liebe XXVI. 170. *Ein Infinit. wirft davor das* म *ab* VI. 72. — कामन् Gern (?). *Mit dem Potent.* XXV. 20.

कामाण्डलेय *Patron.* von कमण्डलु VII. 6.

कामदुघा *f.* XXVI. 32.

कामुक 1) *Adj.* XXVI. 146. 2) *m.* Geliebter. *Mit dem Gen.* लक्ष्म्याः V. 27. — *f.* °की IV. 26.

काम्य *Adj.* Was man wünscht XXI. 5.

काम्यति am Ende eines Comp. «sich wünschen» पुत्र° «sich einen Sohn wünschen» XXI. 1.

काय *m.* Körper XXVI. 174.

कार *m.* Buchstab, Wort (am Ende eines Comp.). उकार I. 5. तुकार Durgad. zu II. 45.

कारक *Adj.* XXVI. 26. *m.* Schöpfer. *Mit dem Gen. des Objects:* त्रगतां कारकः कृष्णः V. 26.

कारणा *f. Nom. act.* vom *Causal* von कृ XXVI. 194.

कारयितृ *Nom. ag.* vom *Causal* von कृ XXVI. 142.

कारा *f.* XXVI. 191.

कारामू *Declin.* III. 59.

कारि *f.* Werk, Arbeit (bei Fragen und Antworten). का कारिमकार्षीः। सर्वा कारिनकार्षन् XXVI. 195.

कारिका *f.* IV. 6. Wird mit Wurzeln componirt VIII. 21.

कात्स्न्र्य *n.* Ganzheit, Vollständigkeit VII. 85.

कार्य *Partic. fut. pass.* von कृ XXVI. 7, 19. Zu machen, zu vollziehen (von einer grammatischen Operation) XX. 17. *n.* Eine grammatische Operation. *Mit dem Gen. des Objects.* VIII. 112. — Zweck. कस्मैचित्कार्यायोद्यार्यमाणो वर्णः I. 2. किं कार्यम् «wozu» V. 36.

कार्श्य *n.* Dünnheit VIII. 75.

कार्ष्टि *Patron.* von कृष्ट VII. 1, 2.

काल *m.* Zeit. प्राप्तस्ते कालः । तपः कुर्याः oder कुरु XXV. 22. Günstige Zeit. आगमयते कालम् XXIII. 3.

कालिन्दी *f.* Jamunâ V. 30.

काली *f.* IV. 26.

काल्याणिनेय *Patron.* von काल्याणी VII. 7.

काश् 1. *Med.* Glänzen. चकाशे oder काशाम्बास VIII. 80, 118.

काषाय *Adj. f.* °यी Roth gefärbt VI. 14.

कास् 1. *Med.* Einen unangenehmen Laut hervorbringen. चकासे oder कासाम्बास VIII. 80, 118.

किंराजन् *m.* Ein schlechter König VI. 89.

किंवत् *Adj.* VII. 28.

किंकाम्यति XXI. 4.

किंकिल. Mit dem *Fut.* nach «nicht glauben» und «nicht leiden» XXV. 12.

किंचन und किंचित् VII. 112.

कित् 1. *Act.* Wohnen VIII. 102. चिकित्सति 1) Heilen. 2) Zweifeln. अचिकित्सीत्, चिकित्साम्बास 103 — 105.

किंतनात् und किंतरात् *Adv.* VII. 51.

किम् heisst श्रि III. 9. *Declin.* 76, 132, 163, 165. कान्कान् oder कांस्कान् II. 35 *Am Anfange eines Comp.* VI. 89. — *Mit dem Praes. oder Fut.* XXV. 5. *Mit dem Potent. oder Fut.* XXV. 10, 11. — Fragepartikel. किम् — उत (oder) XXV. 22.

किंप्रकारम् *Adv.* Auf welche Weise? VII. 110.

कियत् *Adj.* Wie gross? u. s. w. VII. 94.

किर् *m.* von कृ XXVI. 32.

किल. S. किंकिल.

कीदृश्, °दृश oder °दृक्ष XXVI. 83, 85.

कीर्णि *f. Nom. act.* von कृ XXVI. 184.

कीर्वि von कृ XXVI. 167.

कीश *m.* Affe V. 5.

कु *Intens.* चोकूयते oder चोकूयते XX. 6.

कुक्षिंभरि *Adj.* XXVI. 49, 50.

कुच्.

— सम्. संकुचित Zusammengezogen. शीतात्संकुचितो वृश्चिकः XXVI. 91.

कुञ्जर *m.* von कुञ्ज (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

कुट् 6. *Act.* Krumm sein XIII. 4. अकुटीत्, चुकोट 5.

कुटीर *m.* = अपकृष्टा कुटी VII. 77.

कुटीक *Adj. f.* °की XXVI. 147.

कुण *m.* (Affix) Am Ende eines Comp. = पाक VII. 78.

कुण्डपाय्य *m.* Opfer XXVI. 11.

कुण्डी *f.* IV. 26.

कुतस् = कस्मात्. कुत्र = कस्मिन् VII. 110.

कुत्सास् *Nom. pl. m.* zu? VII. 14.

कुत्सन *n.* Verachtung VIII. 119

कुत्सा *f.* Verachtung, Tadel VII. 65.

कुत्सित *Adj.* Verachtet, schlecht VII. 65.

कुन्थ् 1. *Act.* 1) Verwunden, tödten. 2) Betrüben. VIII. 40. कोथित्वा XXVI. 206.

— प्रति. प्रतिकुन्थात् VIII. 41.

कुप् 4. *Act.* Jmd (*Dat.*) zürnen V. 15.

कुपथ *m.* = कापथ VI. 94.

कुपुरुष *m.* = कापुरुष VI. 94.

कुप्य *n.* Jedes Metall mit Ausnahme von Gold und Silber XXVI. 20.

कुबल = कुबलान् VI. 44.

कुम्बा *f. Nom. act.* von कुम्ब् XXVI. 192.

कुम्भकार *m.* °री *f.* XXVI. 45.

कुम्भपाद् *m.* °पदी *f.* VI. 32.

कुम्भा *f. Nom. act.* von कुम्भ् XXVI. 192. v. l.

कुरु *m.* कुरू *f.* IV. 29.

कुरुचर *Adj. f.* °री XXVI. 46.

कुलटा *f.* II. 13.

कुशब्द *m.* Ein unangenehmer Laut VIII. 18.

कुशल *Adj. Mit dem Gen. oder Loc.* V. 29.

कुशी *f.* IV. 26.

कुष् 9. *Act.* Herausziehen XVI. 5. कुषित्वा XXVI. 204. *Reflex.* कुष्यति oder °ते XXIV. 9.

— अव. तूलीरवकुष्णाति = अवतूलयति XXI. 17.

— निस्. निरकोषीत् oder निरकुक्षत् u. s. w. VIII. 46. XVI. 5. निष्कुषित XXVI. 107.

कुसितायी oder कुसीदायी *f.* Die Frau eines Wucherers IV. 25.

कुह = कस्मिन् VII. 110.

कूजन *n.* Geräuschmachen XXIII. 5. (von den Rädern).

कूलंकष *m.* XXVI. 57.

कूलंकषा *Adj. f.* °षी XXVI. 53.

कूलानुद्वत्त *Adj.* XXVI. 56. (°त्ता नदी).

कूलानुद्वत्तु *Adj.* XXVI. 56 (सानुद्).

कृ 8. *Act. Med.* Machen. करोति XV. 2. कुर्वस्, कुर्मस्, कुर्यात् 3. IX. 20. III. 151. चक्रुव VIII. 57. XV. 3. चक्राण XXVI. 132, 135. Erschaffen: विश्वकर्मिणं कृतवान् XXVI. 86. Verfassen (ein Werk) S. 176. — कृ कर्म XXIV. 8. — देयम् «ein Geschenk» VII. 86. — योगम् XXV. 22. — शब्दम् XXI. 10. पटदिति करोति «er giebt den Laut पटत् von sich» VII. 88. — Bildet einen periphrastischen Imperativ IX. 19, ein solches Perfectum VIII. 56. — Wird mit नि componirt VII. 81 — 84, mit चसात् 85, 86, mit त्रान् 86, mit डाच् 87 — 91, mit उपनिषद्, त्रीविका, पाणौ, प्राधम् und व्रते XV. 5, mit अन्वाते, उपाते, उरसि, तिरस्, निवचने, पदे, मध्ये, मनसि, साक्षात् u. s. w. (aber nicht nothwendig) *ebend.* — *Reflex.* अकारि oder अकृत XXIV. 10. — *Caus.* कारयति, अचीकरत् XVIII. 1. Etwas (*Acc.*) durch Jmd (*Acc.* oder *Instr.*) machen, verfertigen u. s. w. lassen: कपानकारयत्सेतुम् oder कपिभिः V. 5. भक्तिं कारयते «er bewirkt, dass

verehrt wird» XXII. 2. — Aussprechen. साधु पदं कारयति XXIII. 54. Mit मिथ्या «falsch aussprechen» *Act.*, *wenn es einmal*, *Med. wenn es häufig geschieht:* पदं मिथ्या कारयते, सकृत्पदं मिथ्या कारयति *ebend.* — Im *Passiv* steht die *Person* oder die *Sache* im *Nom.* गोपी ह्यावनकार्यत भावश्चैनामनन्तेन XXIV. 13. — *Caus. Reflex.* कारयते, अचीकरत, अकारिष्ट oder अकारयिष्ट XXIV. 12. — *Desid.* चिकीर्षति XIX. 3. *Reflex.* चिकीर्षते, अचिकीर्षिष्ट XXIV. 12. — *Intens.* चेक्रीयते XX. 4. चरिकरीति, चर्करीति, चरीकरीति, चरिकर्ति, चर्कर्ति oder चरीकर्ति XX. 21.

— अधि. 1) Jmd oder Etwas (*Acc.*) zum Gegenstand einer Handlung machen: कृष्णमधिकृत्य प्रवृत्ता कथा «es begann die Erzählung über Kṛshṇa» VI. 58. — 2) *Med.* Jmd (*Acc.*) überwältigen: दैत्यानधिकुरुते कृष्णः XXIII. 26.

— अनु. *Act.* XXII. 1.

— अप. *Med.* Unrecht thun? (सूचना) Verrathen? (सूचन) XXIII. XXIII. 25.

— उप. *Med.* Jmd (*Acc.*) niederwerfen, überwältigen? (अवक्षेपणा). श्येनो वर्तिकामुपकुरुते XXIII. 25. Mit eingeschobenem स् *Med. Conjug.* VIII. 88, 89. XII. 3. 1) Für Etwas (*Gen.*) Sorge tragen (प्रतियत्ने). एधोदकस्योपस्कुरुते XXIII. 25. XV. 4. — 2) Schmücken XV. 4. — 3) Ergänzen (अध्याहारे) *ebend.* — 4) Sich versammeln (संघे) *ebend.* — 5) Umwandeln (विकृते) *ebend.*

— परा. *Act.* XXII. 1.

— परि. Mit eingeschobenem स् XV. 4. — *Conjug.* VIII. 88, 89. XII. 3.

— प्र. प्रकृत्य XXVI. 212. Zu machen beginnen. प्रकृटः कटं सः, प्रकृतः कटस्तेन XXVI. 128. — *Med.* 1) Jmd (*Acc.*) an die Spitze stellen, verehren. विष्णुं प्रकुरुते XXIII. 25. — 2) Etwas (*Acc.*) aufwenden. शतं प्र° *ebend.* — 3) Etwas (*Acc.*) hersagen. गीताः प्र° *ebend.* — 4) Entehren. परदारान्प्र° *ebend.*

— वि *Act.* Entstellen. चित्तं वि° काम: XXIII. 27. — *Med.* 1) Wechseln, verändern (einen Laut). स्वरान्विकुरुते *ebend.* 2) Sich verändern. वायुर्विकु° *ebend.*

— सम् स् wird eingeschoben XV. 4. — *Perf.* VIII. 88, 89. *Pass.* संस्क्रियते XXIV. 3. — *Desid.* संचिष्कीर्षति XII. 3. XIX. 3. — *Intens.* संचेष्क्रीयते XX. 4.

कृत् 6. *Act.* Spalten. कर्तिष्यति oder कर्त्स्यति XIII. 1. XI. 2.

कृत *n.* Zweck I. 2.

कृतयति *Denom.* von कृत. अचीकृतत् oder अचकृतत् XXI. 17.

कृति *f. Nom. act.* von कृ XXVI 183. Machen, Hervorbringung. कृतिर्मुरारिपोरियम् «dies ist Krshṇa's Schöpfung» V. 26. यस्य सृष्टे: कृति: «von dem das Zuwegebringen der Schöpfung herrührt» V. 28. शब्दस्य — «das Hervorbringen eines Lautes» XXI. 10.

कृत्य *Partic. fut. pass.* von कृ XXVI. 19.

कृत्या *f. Nom. act.* von कृ XXVI. 187.

कृत्रिम *Adj.* Durch Kunst hervorgebracht XXVI. 179.

कृव् 5. *Act.* 1) Rauben. 2) Verletzen, tödten. XII. 4. कृणोति, अकृणावीत्, चकृणव, कृणित्वा, कृण्यात् 5.

कृप्. कृशित्वा oder कर्शित्वा XXVI. 205.

कृश *Adj.* Dünn XXVI. 101. क्रशीयस् und क्रशिष्ठ VII. 59.

कृष् 1. *Act.* Pflügen VIII. 75. अक्राक्षीत्, अकार्क्षीत् oder अकृक्षत् 77, 78. — Benehmen, entziehen. *Mit* 2 *Acc.* अकर्षत्पूतनां वलम् V. 6.

कृषि *f.* Pflügen VII. 89.

कृषीवल *Adj.* von कृषि (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

कृष्टपच्य *Adj.* = कृष्टे स्वयं पच्यते XXVI. 20. (व्रीहि).

कृष्णति Sich wie Krshṇa betragen XXI. 7.

कृष्णपूस् *m.* VI. 84.

कृष्णायते Sich wie Krshṇa betragen XXI. 7.

कृष्णायु, °कृ °यस् VII. 82.

कॄ 6. *Act.* Ausstreuen, ausgiessen. किरति, चकरितुम्; करीता oder करिता XIII. 2. — *Reflex.* किरते, अकीर्ष्ट XXIV. 12. — *Desid.* चिकरिषति XIX. 7.

— अप. 1) Von sich spritzen. गन्धो ऽपकिरत्यम्भः XXIII. 6. — 2) Niederwerfen. मल्लो ऽपकिरति मल्लम् *ebend.* — *Med. mit eingeschobenem* स्. Mit den Füssen scharren (von vierfüssigen Thieren und Vögeln, in der Freude, wenn sie Futter suchen oder nach der Wohnung verlangen). अपस्किरते मत्तः कुक्कुटः श्वा वा *ebend.*

— उप *und eingeschobenem* स्. 1) Spalten. 2) Verletzen, tödten. उपस्किरति XIII. 3.

— प्रति *und eingeschobenem* स्. Verletzen, tödten. प्रतिस्किरति XIII. 3.

कॄ 9. *Act. Med.* Verletzen, tödten. अकरोट्, अकरिष्ट oder अकीर्ष्ट, करिषीष्ट oder कीर्षीष्ट XVI. 2.

कॄत् 10. *Act.* Erwähnen, berichten XVII. 1. कीर्तयति 2.

कॄप् 1. *Med.* Bereiten VIII. 121. कल्पते 122. कल्पता (*Act.*); कल्पिषता oder कल्पता (*Med.*), कल्पिषष्यते oder कल्पस्यते 123.

— वि. *Caus.* (Eine grammatische Form) neben einer andern zulassen. अन्ये त्वीषमपि विकल्पयन्ति IV. 24.

केलि *m.* Spiel V. 6.

केश lautet am Ende eines adject. Comp. im Fem. केशा oder केशी IV. 17.

केशव *m. Nom. pr.* eines Arztes, des Vaters von Vopadeva S. 176.

केशाकेशि *Adv.* Haar in Haar VI. 33.

केसर *m.* Eber XXV. 1.

केसर *Adj.* Lauwarm VI. 96

कैकायन्य *Patron.* von कुक्ष, *pl.* °यनास्, *f.* °यनी VII. 13.

कैटभ *m.* VI. 40.

कैटिल्य *n.* Krummsein VIII. 87.

कौथुम *m.* Ein Anhänger der Schule des Kuthuma. *f.* °मी IV. 15.

कौलटिनेय *Patron.* von कुलटा VII. 7.

क्रस्. *Caus.* क्रासयति XVIII. 22.

क्रस *Nom. ag.* XXVI. 30.

क्रूय्. क्रोयित्वा XXVI. 207. *Caus.* क्रोपयति XVIII. 8.

क्रन्द्.

— आ. *Caus.* Jmd. (*Acc.*) durch Jmd. (*Instr.*) rufen lassen. रक्षांस्याक्रन्दयत्कपिभिः V. 5.

क्रम् 1. 4. *Act. Med.* Schreiten VIII. 66. क्रामति 67, 68. XXIII. 34. क्रम्यति VIII. 67. क्रमते XXIII. 34. अक्रमीत् VIII. 69. क्रमित्वा, क्रान्त्वा oder क्रात्वा XXVI. 209. *Med.* 1) Glücklich von Statten gehen, gedeihen. सतां ग्रोः क्रमते XXIII. 30. — 2) Mit Etwas (*Loc.*) beschäftigt sein शास्त्रे क्रमते बुद्धिः *ebend.* — 3) Einer Sache (*Dat.*) obliegen. धर्माय क्रमते साधुः *ebend.* — *Intens.* Herumstreifen. क्रोशान्तल्वेषु चङ्क्रमित्वा V. 3.

— अति. *Act.* 1) Vorbeigehen. हस्तिनातिक्रामति XXI. 17. — 2) Uebertreffen. राज्ञानमतिक्रान्ता VI. 50. — 3) Vernachlässigen. शक्तिमनतिक्रम्य = यथाशक्ति VI. 61.

— अनु Folgen. ज्येष्ठमनुक्रम्य VI. 61.

— आ. *Act.* Hinaufsteigen. आक्रामति भूमः XXIII. 31. — *Med.* Aufgehen (von Gestirnen). आक्रमते ऽर्कः *ebend.*

— उप. *Med.* XXIII. 30. Beginnen भोक्तुमुपक्रमते XXIII. 33.

— परा. *Med.* XXIII. 30.

— प्र. *Med.* Beginnen. भोक्तुं प्रक्रमते XXIII. 33.

— वि. *Act. Mit dem Instr. des Vehikels:* reiten, fahren. वाजिना विक्रामति XXIII. 32. — *Med.* Gehen, einherschreiten (auf seinen eigenen Füssen): साधु विक्रमते वाग्मी *ebend.*

क्रम *m.* Reihe. क्रमात् «der Reihe nach, beziehungsweise» VIII. 58.

क्रमक *m.* = क्रमं (*Krama*-Text) वेत्ति ग्रधीते वा VII. 15.

क्रमितृ *Nom. ag.* von क्रम् XXVI. 28.

क्रय *Adj.* Zum Verkauf ausgestellt XXVI. 16.

क्रव्याद् XXVI. 69.

क्राणिष्ठ und क्राणीयस्. *Superl.* und *Comp.* von कृश VII. 59.

क्रा am Ende eines Comp. *Nom. ag.* von क्रम् XXVI. 66, 67.

क्रिया *Nom act.* von कृ XXVI. 187.

क्रियाविशेषण *n.* Adverb V. 2.

क्री 9. *Act. Med.* Kaufen. क्रीणाति, क्रीणीते XVI. *Anf.* XI. 1. द्विद्रोणेन (oder द्विद्रोणं) क्रीणाति «er kauft immer zu 2 *drona's*» V. 12. — क्रीत am Ende eines Comp. hat im *Fem.* ई. धनक्रीती IV. 18. — *Caus.* क्रापयति XVIII. 17.

— अव. *Med.* XXIII. 1.

— परि. *Med.* XXIII. 1. Erkaufen. Mit dem *Acc* der Sache und dem *Instr.* oder *Dat.* des Preises. भक्तैर्यै मुक्तिः परिक्रीता सद्विर्विभो रुषारिभिः «von den Tugendhaften wurde die Glückseligkeit durch Verehrung erkauft, von den Feinden Vishṇu's durch Wuth» V. 18.

— वि. *Med.* XXIII. 1.

क्रीड्.

— अनु, अव, आ und परि. *Med.* XXIII. 4.

— सम्. *Act.* Rasseln. संक्रीडति चक्रम् XXIII. 5. — In einer andern Bedeutung *Med. ebend.*

क्रुञ् XXVI. 69. *Declin.* III. 134.

क्रोध *m.* Zürnen, Zorn. *Mit dem Dat. der Person* V. 15.

क्रोटु und क्रोष्टृ *m. Declin.* III. 62—65. — *f.* क्रोष्ट्री III. 62. IV. 12.

क्लम् 1. 4. *Act.* Erschöpft sein. क्लामति, क्लाम्यति XI. 5. VIII. 66, 67.

क्लिश्. क्लिशित oder क्लिष्ट XXVI. 103, 104. क्लिशित्वा oder क्लिष्ट्वा XXVI. 103, 204, 208.

क्लीव *n.* Ein Neutrum III. 5. VI. 6.

क्लीवते oder क्लीवायते = क्लीव इवाचरति XXI. 7.

क्लेद *Adj.* XXVI. 30.

क्व = कस्मिन् VII. 110.

क्वत्यक *Adj. f.* क्वत्यिका IV. 7.

क्षा *Act. Med.* Tritt an die Stelle von चक्. अक्षासीत्, अक्षास्त IX. 37. चक्षे 38.

क्षण् 8. *Act. Med.* Verletzen, tödten XV. 1. अक्षणोत् VIII. 49. XV. 1.

क्षत्रिय = क्षत्राय साधु VII. 15.

क्षत्रियाणी oder क्षत्रियी *f.* Die Frau eines Kshattrija IV. 24.

क्षपाकर *m.* Mond XXVI. 47.

क्षमा *f.* Ertragen, Dulden XIII. 4. v. l.

क्षय *m.* Vernichtung VIII. 62.

क्षय्य *Adj.* Vergänglich XXVI. 16.

क्षरण *n.* Träufen (*trans.* und *intrans.*) VIII. 37, 121. XIII. 1.

क्षान्ता. Davor nimmt ein *Fem.* nicht die *Masculin*-Form an VI. 13.

क्षान्ति *f.* Abwarten (einer gelegenen Zeit) XXIII. 3.

क्षाम *Partic. perf. pass.* von क्षै XXVI 99.

क्षि 1. *Act.* Vernichten VIII. 62 क्षीयात् 63. Unterschied zwischen क्षित und क्षीण XXVI. 87, 88, 128.

— अप. अपक्षित्य oder अपक्षीय XXVI. 216. v. l.

— प्र. प्रक्षीणः सः, प्रक्षितं (oder प्रक्षीणं) तेन XXVI. 128. प्रक्षित्य oder प्रक्षीय XXVI. 216.

क्षिण् 8. *Act. Med.* Verletzen, tödten XV. 1. क्षिणोति 2.

क्षिप्.

— अति und अभि. *Act.* XXII. 1.

— उद् Aufheben. पुच्छमुत्क्षिपति XXI. 17.

— प्रति. *Act.* XXII. 1.

क्षिप *Nom. ag.* von क्षिप् XXVI. 32.

क्षिपका *f.* IV. 6.

क्षिपा *f. Nom. act.* von क्षिप् XXVI. 192.

क्षिपु *Nom. ag.* von क्षिप् XXVI. 145.

क्षिप्र *Adj. Compar.* क्षेपीयस्, *Superl.* क्षेपिष्ठ VII. 56.

क्षीण *n.* Verletzung, Verwundung XV. 1. v. l.

क्षीव *Adj.* Betrunken XXVI. 101.
क्षु 2. *Act.* Niesen. क्षविता VIII. 60 IX. 53.
क्षुत *n.* Niesen IX. 53. v. l.
क्षुति *f.* Niesen IX. 53.
क्षुद्र *Adj. Compar.* क्षोदीयस्, *Superl.* क्षोदिष्ठ VII. 56.
क्षुध्. क्षुधित XXVI. 102, 105. क्षुधित्वा XXVI. 102, 204.
क्षुब्ध *m.* Butterstössel XXVI. 111.
क्षेप *m.* Tadel XXV. 8.
क्षेपिष्ठ und क्षेपीयस् VII. 56. S. क्षिप्र.
क्षेमंकार् oder क्षेमंकर् *Adj.* XXVI. 58.
क्षेष्णु *Nom. ag.* von क्षि XXVI. 144.
क्षौ. *Partic. perf. pass.* क्षाम XXVI. 99.
क्षोदिष्ठ und क्षोदीयस् VII. 56. S. क्षुद्र.
क्ष्णु 2. *Act.* Schärfen IX. 11. क्ष्णविता VIII. 60. IX. 11.
— सम्. *Med.* Schärfen. शस्त्रं संक्ष्णुते XXIII. 50.
क्ष्माय्. *Caus.* क्ष्मापयति XVIII. 8.
क्ष्विद्. क्ष्वेदित XXVI. 104.

ख.

खञ्ज् *Declin.* III. 134.
खद् 1. *Act.* 1) Fest sein. 2) Schlagen, tödten VIII. 48. अखदीत् oder अखादीत् 49. चखाद 50.
— प्रनि. न verwandelt sich nicht VIII. 49.
खन् 1. *Act. Med* Graben VIII. 127. चखनुस्, चखे III. 153. VIII. 127. खन्यात् oder खायात् VIII. 128. — *Intens.* चङ्खनस् oder चाखातस्, चङ्खनति oder चङ्खति XX. 17.
खनक *Nom. ag.* von खन्. *f.* °की XXVI. 38.
खनि *f.* Mine. मनेः — II. 47.
खनित्र *n. Nom. instr.* von खन् XXVI. 169.
खर *Adj. f.* खरी IV. 16.
खल *Adj.* Böse, schlecht V. 19.

खलपू *Declin.* III. 65.

खलिनी *f.* = खलानां संघ VII. 35.

खलु Genug (abwehrend). Mit dem *Instr.* eines *Nom. act.* oder mit dem *Gerund.* खलु पानेन oder पीत्वा XXVI. 201.

खा am Ende eines Comp. *Nom. ag.* von खन् XXVI. 66, 67.

खादि. *Caus.* Verzehren, verschlingen lassen. रक्षोत्यखादयत्कपिभिः V. 5.

खादन *n.* Essen, Verspeisen IX. 46.

खार am Ende eines Comp. = खारी VI. 49, 56, 57.

खारिन *Adj.* XXVI. 55.

खेय *Partic. fut. pass.* von खन् XXVI. 5.

ख्या 2. *Act. Med.* 1) Nennen. 2) Erzählen IX. 16. *Tritt an die Stelle von* चक्ष् IX. 37, 38. अख्यत्, अख्यत VIII. 91. IX. 16, 37. चख्ये IX. 38. ख्यात XXVI. 88, 89. — *Das* न *eines krt-Affixes wird nicht verwandelt* XXVI. 4.

ख्याति *f.* Nennung, Erwähnung IX. 16. XVII. 1. v. l.

ग.

ग *Adj.* 1) Von गम्. *Am Ende eines Comp.* Befindlich. पदमध्यग «in der Mitte eines Wortes stehend» III. 34. 2) Von गै. *Am Ende eines Comp.* (सामग) XXVI. 46.

गङ्का, गङ्काका oder गङ्किका *f. Dimin.* von गङ्गा IV. 8

गण्डकुम्भ *m.* Eine kugelförmige Erhöhung auf der Stirn des Elephanten zur Brunstzeit I. 18.

गण् 10. *Act.* Zählen XVII. 2. गणयति 3. अनुगणात् oder अनुगणात् 4.

— वि. विगणय्य XXVI. 214.

गण *m. heisst* संख्या III. 24. — Reihe (von Wörtern in der Grammatik) I. 9.

गणकृत्वन् *Adv.* VII. 70.

गणातिग *Adj.* VII. 42.

गणशस् *Adv.* VII. 69.
गण्ड Beule XXIII. 29.
गण्डयत्नु *Nom. ag.* von गण्डयति XXVI. 165.
गत्वर् *Nom. ag.* von गम् *f.* °री XXVI. 157.
गद् 1. *Act.* Sprechen VIII. 51.
— प्रणि. प्रणिगदति VIII. 22, 51.
गद् *m.* Krshṇa's jüngerer Bruder V. 21.
गदयितु *Nom. ag.* von गद् 10. XXVI. 166.
गद्य *Partic. fut. pass.* von गद् XXVI. 15.
गन्तव्य *Partic. fut. pass.* von गम्. त्वया °व्यम् XXVI. 25.
गन्धि am Ende eines Comp. = गन्ध VI. 87.
गम् 1. *Act.* Gehen VIII. 96. गच्छति VIII. 70, 96. अगमत्, जगाम, जग्मतुस् (III. 153.), जगमिव oder जगन्ध VIII. 96. गमिष्यति 97. जग्मिवस् oder जगन्वस् XXVI. 134. *Declin.* III. 153. — गच्छत्यनन्दः पन्थानम् V. 19. — गत 1) Gegangen. गङ्गां गताः XXVI. 129. 2) Befindlich. *Mit dem Loc. des Ortes* III. 30. — *Caus.* गमयति XVIII. 22. Jmd. (*Acc.*) wohin (*Acc.*) gehen lassen. स्वधामागमयच्चात्रून् V. 5. *Pass.* अगमि सदम् XXIV. 13. — *Desid.* जिगमिषति XIX. 4. — *Intens.* जङ्गमीति oder जङ्गन्ति u. s. w. XX. 17. — *Das* न *eines krt-Affixes wird nicht verwandelt* XXVI. 4.
— अधि. *Desid. Med.* अधिजिगांसते lesen wollen XIX. 3, 4. Vgl. इ.
— आ. *Caus. Med.* Abwarten. कालम् «eine günstige Zeit» XXIII. 3.
— सम्. *Mit einem Accus. Act., sonst Med.* गङ्गां संगच्छति «er geht zur G.» XXIII. 14. — संगच्छते *ebend.* सन्गत oder सन्गंत, संगमीट oder संगंसीट VIII. 132. XXIII. 14.
गमनीय und गम्य *Partic. fut. pass.* von गम्. त्वया °म् XXVI. 25.
गरिष्ठ und गरीयस् *Superl.* und *Compar.* von गुरु VII. 56.
गर्ग *m.* गर्गास् *pl.* von गार्ग्य VII. 14.
गर्भ *m.* Foetus. गाः पुरोवातो गर्भं ग्राह्यति «ein von vorn blasender Wind (?) befruchtet die Kühe» XVIII. 17.

गर्व *m.* Hochmuth, Stolz S. 176.

गर्ह् 1. *Act. Med.* Jmd. (*Acc.*) schmähen, verachten. विभुं गर्हेत् XXV. 14. गर्हेत, गर्हिष्यते 11. — गर्हितम् *Adv.* Schlecht. — गिरति XX. 5.

गलेचोपक XXVI. 27.

गल्भते oder गल्भायते = गल्भ इवाचरति XXI. 7.

गव = गो am Anfange eines Comp. II. 15, am Ende VI. 47, 56.

गवात्त *m.* VI. 77. II. 15.

गवाद्य *n.* = गोऽग्र = गोग्रय II. 18.

गवाच् *Adj. Declin.* III. 165.

गवीश, गवेन्द्र und गवेश *m.* II. 15.

गव्यति Sich eine Kuh wünschen XXI. 2.

गा tritt an die Stelle von इ IX. 13, 44. अगात् IX. 13. अगुरन् V. 29.

— अधि *Med.* Lesen. अध्यगीष्ट oder अध्यैष्ट IX. 43. अधिजगे 44. अध्यगीष्यत oder अध्यैष्यत 43, 44. *Caus. Desid.* अधिजिगापयिषति XIX. 1.

गा am Ende eines Comp. *Nom. ag.* von गम् XXVI. 66, 67.

गाङ्गेय *Patron.* von गङ्गा VII. 1, 5.

गाणिक्य *n.* Versammlung von Huren VII. 19.

गायक *Nom. ag.* von गै XXVI. 39.

गायुक *Nom. ag.* von गम् XXVI. 146.

गोनन्य *Adj.* Sich für eine Kuh haltend XXVI. 52.

गायत्री *f.* Eine besondere Hymne an die Sonne XXIII. 10.

गायन *Nom. ag.* von गै. *f.* °नी XXVI. 39.

गार्गीयति *Denominat.* von गार्ग्य XXI. 2.

गार्ग्य *Patron.* von गर्ग VII. 1, 8. *f.* गार्गी IV. 11.

गार्ग्यायणा *Patron.* von गार्ग्य VII. 1, 9.

गार्ध्य *n.* Begier XI. 5. XXVI. 102.

गालोडयति = गालोडितमाचष्टे XXI. 15.

गालोडित XXI. 15.

गिर् *Nom. ag.* von गृ XXVI. 32.

गिर् am Ende eines Comp. = गिरि VI. 68.

गिरिश *m.* XXVI. 33.

गीःपति = गीर्पति = गीष्पति II. 53.

गीर्णि *f. Nom. act.* von गॄ XXVI. 184.

गीर्पति = गीःपति = गीष्पति II. 53.

गीर्वाण *m.* Gottheit *S.* 176.

गीर्वि *Nom. ag.* von गॄ XXVI. 167.

गीष्पति = गीःपति = गीर्पति II. 53.

गीस्त्व *n. Nom. abstr.* von गिर् VII. 25.

गु. *Partic. perf. pass.* गून XXVI. 96.

गु am Ende eines Comp. = गो VI. 14.

गुण *m.* S. die Erkl. der gramm. Ausdrücke.

गुप्. गुपित्वा XXVI. 204.

गुप् 1. *Act.* Beschützen VIII. 63. गोपायति 64. अगोपायीत्, अगोपीत् oder अगौप्सीत्, गोपायामास oder जुगोप 65.

गुप् 1. *Med.* 1) Verhehlen (गोपन). 2) Verachten VIII. 119. *In letzterer Bedeutung* जुगुप्सते VIII. 103, 119. जुगुप्सित «vor Etwas (*Abl.*) Abscheu habend» पापात् V. 20.

गुम्फ्. Der Nasal fällt aus XIII. 4. गुम्फित्वा oder गुफित्वा XXVI. 206.

गुरु *Adj. Comp.* गरीयस्, *Superl.* गरिष्ठ VII. 56.

गुह् 1. *Act. Med.* Verhüllen VIII. 128. गूहति, गूहते; अगुहीत् oder अगुक्षत् 129. अगूह oder अगुहत 130. अगूहिषि oder अगुहि u. s. w. 131. गूढ XXVI. 107. — *Desid.* जुघुक्षति XIX. 5.

गुह्या *f. Nom. act.* von गुह् XXVI. 192.

गुह्य = गोह्य *Partic. fut. pass.* von गुह् XXVI. 19.

गृध्. *Caus. Med.* Jmd. (*Acc.*) betrügen, täuschen. वञ्चु गर्धयते XXIII. 52.

गृधि *Nom. ag.* von गृध् XXVI. 145.

गृह्याख्य *m.* XXVI. 164.

गृह्यालु *Adj.* XXVI. 148.

गृह्य *Adj.* 1) Von einem Andern abhängig (अन्यैरिन्). कृष्ण° «von Krshna's Partei». — 2) Zu nehmen, gemeint (?). गृह्यं पदम्. — 3) Ausserhalb gelegen. ग्राम° = ग्रामबाह्य XXVI. 20.

गृ 6. *Act.* — *Reflex.* गिरते, अगीर्ट XXIV. 12. — *Desid.* जिगरिषति XIX. 7. — *Intens.* जेगिल्यते = गर्हितं गिरति.

— अव. *Med.* अवगिरते XXIII. 43.

— सम्. *Med.* Versprechen. शतं संगिरते XXIII 44.

गृ 9. *Act.*

— अनु und प्रति. Jmd. (*Dat.*) beipflichten, in seiner Meinung bestärken. प्रत्यगृणात्तस्मै लक्ष्मणो ऽन्वगृणात्कपिः V. 15.

गेय *n.* Gesang V. 5.

गै 1. *Act.* Singen VIII. 84. गेयात् 85. — *Intens.* जेगीयते XX. 4.

— उप. Auf einem Instrument (*Instr.*) vorspielen वीणयोपगायति XXI. 17.

— प्र. प्रगाय XXVI. 212.

गो *Declin.* III. 68, 69. — *Euphonische Regeln* II. 18.

गोग्रग्र oder गोऽग्र *n.* = गवाग्र II. 18.

गोणी *f.* IV. 26.

गोतन *m.* गोतनास् *pl.* von गौतन VII. 14.

गोत्र *n.* Der von dem Namen des Vaters u. s. w. gebildete Familienname IV. 15.

गोत्रा *f.* Kuhheerde VII. 35.

गोद् XXVI. 33.

गोदावर् am Ende eines Comp. = °री VI. 85.

गोधा *f.* XXVI. 191.

गोप *m.* Kuhhirt. गोपी *f.* Die Frau eines Kuhhirten IV. 22.

गोपन *n.* Verhehlen VIII. 119.

गोपा *Declin.* III. 78.

गोपालक *m.* °लिका *f.* IV. 22.

गोपेश *m* Krshna's Pflegevater V. 7.

गोमत् *Adj.* von गो (अस्त्यर्थे) VII. 33.
गोमिन् *Adj.* von गो (अस्त्यर्थे) VII. 32.
गोयुग *n.* Paar (Thiere), *am Ende eines Comp.* गोगोयुगम् VII. 76.
गोरक्ष् *Adj. Declin.* III. 151.
गोविन्द *m.* XXVI. 35.
गोषा *Adj.* (गो + सन्) XXVI. 66, 67.
गोष्ठ *n.* Stall, *am Ende eines Comp.* गोगोष्ठम् VII. 76.
गोस्वामिन् *m.* Ein Ehrentitel, der dem Namen nachgesetzt wird. वोपदेव° *S.* 175.

गोह्य = गुह्य *Partic. fut pass.* von गुह् XXVI. 19.
गौण, गौणत्व, गौण्य. S. die Erkl. der gramm. Ausdrücke.
गौधार, गौधेय und गौधेर *Patron.* von गोधा VII. 8.
गौर. *f.* गौरी IV. 12.
गौरव *n.* = गुरोर्भाव VII. 19.

ग्रन्थ् 9. *Act.* Zusammenknüpfen. ग्रथ्नाति XVI. 5. ग्रेथतुस् oder जग्रन्थतुस् VIII. 52. ग्रेथिथ oder जग्रन्थिथ XII. 6. ग्रथित्वा oder ग्रन्थित्वा XXVI. 206. — *Reflex.* ग्रथ्नीते, अग्रन्थिष्ट XXIV. 12.

ग्रन्थना *f. Nom. act.* von ग्रन्थ् XXVI. 194.

ग्रह् 9. *Act. Med.* Nehmen. *Wann* गृह् VIII. 134. गृह्णाति XVI. 2. गृहाण, अग्रहीत्, जग्राह (VIII. 124), जगृहतुस्, जग्रहिथ 3. ग्रहीता 4. गृहीत्वा XXVI. 204. — *Pass.* und *Impers.* गृह्यते, अग्राहि, अग्राहिषाताम् oder अग्रहीषाताम् u. s w. XXIV. 3, 5. — केशेषु गृहीत्वा VI. 33. *Mit* 2 *Acc.* जग्राह यज्वनो भोज्यम् V. 6. — In sich schliessen. उकारेता चपेन र्णो गृह्यते I. 5. — *Caus.* Jmd. (*Acc.*) Etwas (*Acc.*) geben. गा पुरोवातो गर्भं ग्राहयति «ein von vorn blasender (?) Wind befruchtet die Kühe» XVIII. 17. वेदानग्राहयद्विधिम् «er brachte dem V. die Kenntniss der *Veda's* bei» V. 5. — *Desid.* जिघृक्षति XIX. 5, 6.

— निस्. Finden, ausfindig machen. सृकदाख्यातनिर्ग्राह्या «nach einmal geschehener Definition leicht zu finden» IV. 15.

ग्रहण ... ., Nehmen. 2) Erwähnung. संधि° II. 2. 3) Erkennen. आकृतिग्रहणा ज्ञातिः « das Genus erkennt man an seiner äussern Erscheinung » IV. 15.

ग्रह्याख्य *m.* XXVI. 164. v. l.

ग्रह्यालु *Adj.* XXVI. 148. v. l.

ग्रामतन *m.* VI. 40.

ग्रामीण und ग्राम्य *Adj.* = ग्रामे भव VII. 15.

ग्राह्यिन् *Nom. ag.* von ग्रह् XXVI. 29.

ग्राह्य *Partic. fut. pass.* von ग्रह्. Zu nehmen, gemeint VI. 15.

ग्लुच् 1. *Act.* अग्लुचत् oder अग्लोचीत् VIII. 38, 58.

ग्लानि *f. Nom. act.* von ग्लै XXVI. 184. Erschöpfung XI. 5.

ग्लास्नु *Nom. ag.* von ग्लै XXVI. 144.

ग्लुच् 1 *Act.* अग्लुचत् oder अग्लोचीत् VIII. 38, 58.

ग्लुञ्च् 1. *Act.* अग्लुचत् oder अग्लुञ्चीत् VIII. 38, 58.

ग्लै 1. *Act.* Betrübt sein VIII. 80. अग्लासीत् 81. जग्लौ 82. जग्लुस्; जग्लिथ oder जग्लाथ 83. ग्लायात् oder ग्लेयात् 84. ग्लान XXVI. 88, 89. — *Caus.* ग्लापयति oder ग्लपयति (mit Präpositionen °ग्लापयति) XVIII. 23.

— प्र. *Caus.* प्रग्लापयति XVIII. 23.

ग्लौ *m. Declin.* III. 70.

घ.

घट्. *Caus.* घटयति XVIII. 22.

घटा *f. Nom. act.* von घट् XXVI. 192.

घटिबन्ध XXVI. 55.

घटो IV. 26.

घटोकार *m.* °री *f.* XXVI. 45.

घन *Adj.* Dick, steif (घृतवत्) XXVI. 91.

घनाघन *Adj.* = हन XXVI. 30.

घस् Essen. *Tritt an die Stelle von* अद् IX. 4, 5. अघसत् 4.

जघास, जक्षतुस्, जघसिथ 5. अ *fällt aus* III. 153. स *wird* ष III. 34. जक्षिवस् XXVI. 133. — *Desid.* जिघत्सति XIX. 1.

घस्मर *Nom. ag.* von घस् XXVI. 150.

घातुक *Nom. ag.* von हन् XXVI. 146.

घात्य *Partic. fut. pass.* von हन् XXVI. 7.

घुष्. घुष्ट = शब्दित XXVI. 111.

— सम्. संघुष्ट oder संघुषित XXVI. 113.

घृतस्पृश् *Adj.* XXVI. 69.

घोष *m.* Aufenthaltsort von Hirten V. 2.

घ्न am Ende eines Comp. XXVI. 46.

घ्रा 1. *Act* Riechen (*trans.*). जिघ्रति VIII. 70, 87. अघ्रात् oder अघ्रासीत्, घ्रेयात् oder घ्रायात् 87. घ्रात oder घ्राण XXVI. 98. — *Caus. Aor.* अजिघ्रिपत् oder अजिघ्रपत् XVIII. 10. — *Intens.* जेघ्रीयते XX. 15.

च.

च. Damit können die tonlosen Pronomina der 1ten und 2ten Person nicht verbunden werden III. 143.

चकास् 2. *Act.* Glänzen. चकाद्धि oder चकाधि IX. 33. 3te *Imperf.* अचकात् 34. 2te अचकास् oder अचकात् 35. — *Caus. Aor.* अचीचकासत् oder अचचकासत् XVIII. 1.

चक्रस *Nom. ag.* = क्रस XXVI. 30.

चक्र Ein Kreis u. s. w. auf dem Körper, aus dem man auf irgend eine Fähigkeit u. s. w. schliesst. °चूडामणि *S.* 175.

चक्रि *Nom. ag.* von कृ XXVI. 155.

चक्ष् 2. *Med.* Sprechen. चष्टे IX. 36. — An die Stelle von चक्ष् tritt क्शा oder ख्या 37. चचक्षे 38.

— आ. Von Jmd. (*Acc.*) oder Etwas (*Acc.*) erzählen. स्रुग्वन्तमाचष्टे XXI. 14.

— सम्. Verlassen. समचक्षिष्ट IX. 37.

चक्षुस् *n.* XXVI. 68.

चक्षूकृ VII. 84.

चञ्चु = चञ्चू *f.* IV. 31.

चटकका oder चटाकिका *f. Dimin.* von चटका IV. 7.

चटका IV. 6.

चण्टा oder चण्डी *f.* IV. 17.

चण्डिका *f.* Durgâ V. 11.

चतस् *Declin.* III. 80, 163.

चतुर् *Declin.* III. 104, 109, 110, 165 *Anf.*

चतुर् am Ende eines Comp. = चतुर् VI. 29, 62.

चतुर्थ *Adj.* Der 4te VII. 41.

चतुर्धा *Adv* VII. 44.

चतुर्युग *n. sg.* Die 4 Zeitalter VI. 53.

चतुष्टय *Adj.* Viertheilig VII. 46.

चतुष्पथ *n.* VI. 69.

चतुष्पाद् *m.* Ein vierfüssiges Thier XXIII. 6.

चतुस् *Adv.* Viermal VII. 71.

चत्य *Partic. fut. pass.* von चत् XXVI. 12.

चपला. Davor nimmt ein Fem. nicht die Masculin-Form an VI. 13.

चन् 1. *Act.* Essen VIII. 65. चनति, अचनीत् 66. *Pass. Impers.* अचनि XXIV. 6. — *Caus.* चानयति XVIII. 22.

— आ. आचानति VIII. 66. — *Pass. Impers.* आचानि XI. 7. XXIV. 6.

— चि. चिचनति VIII. 66.

चयन *n.* Sammeln XII. 1

चयनीय *Part. fut. pass.* von चि. ॰य पुण्यान् « gute Werke sind einzusammeln » XXVI. 3.

चर. अ wird उ XXVI. 123. — *Intens.* (गर्ह्यायान्) चञ्चूर्यते XX. 2, 10. चञ्चूर्राति oder चञ्चूर्ति XX. 17.

— आ 1) Sich benehmen. कृत इवाचरति XXI. 7. Gegen Jmd. (*Loc.*) चितापित्राचरति शिवे XXI. 6. — 2) Jmd. (*Acc.*) behandeln. शिवामावाचरति चितुन् *ebend.*

— उद् *Act.* Sich erheben. धूम उच्चरति XXIII. 45. — *Med.* Uebertreten, vernachlässigen. धर्मनुच्चरते *ebend.* — *Caus.* Hervorstossen, aussprechen. कस्मैचित्कार्यायोच्चार्यनाणो वर्णः I. 2.

— सम् *Med.* Reiten, fahren u. s. w. (mit dem *Instr.* des Vehikels). अश्वेन संचरते XXIII. 46.

चर् *Nom. ag.* XXVI. 30. (= चराचर), *am Ende eines Comp.* XXVI. 46. — (Affix) Vergangen, vorher gewesen (am Ende eines Comp.). ग्राप्तचर् «einer, der früher reich gewesen ist» VII. 66. कृष्णचरो गौः «ein Stier, der ehemals Krshṇa gehört hat» VII. 67. — Ein *Fem.* nimmt davor die Masculin-Form an *ebend.*

चरण Schule IV. 15. *Vgl.* Roth, *Zur Literatur und Geschichte des Weda, S.* 57.

चरन् *Adj. m. pl.* °मे oder °मास् III. 12.

चराचर *Nom. ag.* von चर् XXVI. 30.

चरित्र *n. Nom. instr.* von चर् XXVI. 169.

चरितृ *Nom. ag.* von चर् XXVI. 142.

चर्चा *f. Nom. act.* von चर्च् XXVI. 192.

चर्त्य *Partic. fut. pass.* von चृत् XXVI. 17, 18.

चर्य *Partic. fut. pass.* von चर् XXVI. 14.

चर्या *f. Nom. act.* von चर् XXVI. 186.

चर्वण *n.* Kauen XXI. 12.

चल् *Caus. Act.* चलयति XXII. 2. — *Intens.* चाचल्यते oder चञ्चल्यते XX. 8, 9.

चल *Nom. ag.* von चल् XXVI. 30 (= चलाचल), 36.

चलन *n.* Zittern VIII. 118.

चलाचल *Nom. ag* von चल् XXVI. 30.

चक्ष् 1. *Act.* Sündhaft sein. अचक्षीत् VIII. 80.

चाचल्य *Nom. ag.* von चल् XXVI. 154.

चातुरी *f.* = चातुर्य IV. 12.

चातुर्य *n.* Geschicklichkeit *S.* 176.

चानूर (चाणूर?) *m. Nom. pr.* eines Mannes XXIII. 24.

चाय् 1. *Act. Med.* 1) Schärfen (wenn nicht निशामने zu lesen ist). 2) Verehren. अचायीत् oder अचासीत् VIII. 128. — *Ein mit* वस् *anfangender* अ *kann* स्न् *anfügen* VIII. 46. — *Intens.* चेकीयते XX. 14.

चायक *Nom. ag.* von चल्, = चल XXVI. 36.

चि 5. *Act. Med.* Sammeln XII. 1. चिचाय oder चिकाय, चिच्ये oder चिक्ये 2. — *Caus.* चाययति, चययति, चापयति oder चपयति XVIII. 17. — *Desid.* चिचीषति oder चिकीषति XII. 2. XIX. 3.

— अव. Mit 2 *Acc.* फलान्यवाचिनोद्वृक्षान् « er sammelte Früchte von den Bäumen » V. 6.

— नि. Das न wird ण VIII. 22.

— सम्. Zusammenlesen. भाण्डानि संचिनोति XXI. 17.

चिकीर्ष् *Declin.* III. 151.

चिकीर्षा *f.* Das Verlangen, die Absicht, Etwas zu machen u. s. w. सृष्टिश्चिकीर्षा यस्य « dessen Verlangen es ist, die Schöpfung zu Stande zu bringen » V. 28.

चिच्छिद *Nom. ag.* von छिद् XXVI. 30.

चित् 1. *Act.* Kennen VIII. 33. अचेतीत् 35. चिचेत 37.

चिति *f.* 1) Sammeln XII. 1. v. l. — 2) Scheiterhaufen XXVI. 174.

चित्य *m.* Feuer XXVI. 11.

चित्र *n.* Wunder. यच्च निन्दैर्दिमुं चित्रम् « es wäre ein Wunder, wenn er *V.* verachtete » XXV. 14. So auch mit यत्र (*ebend.*) und यदि (15.), oder auch ohne diese Partikeln mit dem *Futurum I.* (und einem folgenden नान) *ebend.*

चित्रायते Staunen erregen XXI. 13.

चिद्रूप *Adj.* II. 37.

चिता *f. Nom. act.* von चित् XXVI. 192.

चिन्तामणि *m.* Ein fabelhafter Edelstein, der dem Besitzer jeden Wunsch gewähren soll. चातुर्य° (Vopadeva) *S.* 176.

चिरत्न *Adj.* VII. 111.

चिह्न *n.* Ziel V. 7. (eines intransitiven Verbums).

चुम्बन *n.* Küssen VIII. 75. IX. 39.

चुर् 1. 10. *Act.* Stehlen XVII. *Anf.* चोरति, चोरयति, °ते, अचूचुरत्, चोरयामास, चोर्यात् XVII. 1.

चूडा *f.* XXVI. 191.

चूडामणि *m.* Ein in einem Diadem befindlicher Edelstein *S.* 175.

चूडाल *Adj.* von चूडा (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

चूर्ण Pulver. चूर्णैरवध्वंसते XXI. 17.

चृत् 6. *Act.* 1) Verletzen, tödten 2) Zusammenknüpfen. चर्त्स्यति oder चर्तिष्यति XIII. 4 XI. 2.

चेत् Wenn. *Mit dem Potent. oder Fut., im Nachsatz ebenfalls Potent. und Fut.* XXV. 19. (चेत् am Anf. des 2ten Satzes). — *Mit dem Praes. oder Fut.; im Nachsatz* अथ *mit dem Imperat.* XXV. 7. — *Mit dem Condit., im Nachsatz ebenfalls der Condit.* XXV. 31.

चेतति von चेतस् XXI. 8.

चेतय *Nom. ag.* vom *Caus.* von चित् XXVI. 35.

चेतव्य *Partic. fut. pass.* von चि. °व्यं पुण्यम् XXVI. 3.

चेतस am Ende eines Comp. = चेतस् VI. 62.

चेतायते von चेतस् XXI. 8.

चेतीकृ von चेतस् VII. 84.

चेय *Partic. fut. pass.* von चि. चेयं पुण्यम् XXVI. 3.

चेष्ट्. *Caus. Aor.* अचिचेष्टत् oder अचचेष्टत् XVIII. 2.

चेष्टा *f.* Körperliche Anstrengung V. 19. VIII. 118.

चोदना *f.* XXVI. 191.

चोर = चौर *m.* VII. 19, 22.

च्यु. *Caus. Desid.* चिच्यावयिषति oder चुच्या° XIX 15.

च्युत् 1. *Act.* Träufen VIII. 37. अच्युतत् oder अच्युतीत्, चुच्योत 38.

ह्.

ह्न *n.* XXVI. 70.

ह्द्. 10. ह्न oder ह्रादित XXVI. 114

— सन् Anziehen (ein Kleid). वस्त्रं संह्रादयति XXI. 17.

ह्नान् *n.* XXVI. 70 — ह्नागति VIII. 71.

ह्नात्र *m.* Schüler. धनेश्वर° *S.* 176.

ह्रिया *f. Nom. act.* von ह्रिद् XXVI. 192.

ह्रिदर् *Nom. ag.* von ह्रिद् XXVI. 152

ह्रुर्. उ wird niemals verlängert III. 151.

ह्रुद् 7. *Act. Med.* Spalten. ह्रुर्दिप्यति oder ह्रुर्त्स्यति XIV. 1. XI. 2.

ह्रेद् *m.* Spalten XI. 3.

ह्रेदन *n.* Id. XI. 3. v. l.

ह्रो 4. *Act.* Abschneiden ह्यति XI. 3. अच्ह्यात् oder अच्ह्यासीत् VIII. 87. ह्यात oder ह्यित XXVI. 120. — *Caus.* ह्याययति XVIII. 6.

ञ.

ञ am Ende eines Comp. XXVI. 33.

ञान् 2. *Act.* 1) Essen. 2) Lachen. ञानीति IX. 27. *pl.* ञानति, अञानुस् 28. ञाप् XXVI. 127. — *Heisst* द्वि III. 97.

ञगत् *n* Welt (von गन्) XXVI. 71. — ञगतां कारकः कृत्: V. 26.

ञग्मि *Nom. ag.* von गन् XXVI. 155.

ञञपूक *Nom. ag.* vom *Intens.* von ञप् XXVI. 153.

ञडता *f. Nom. abstr.* von ञड VII. 24.

ञन् 3. *Act.* Erzeugen, gebären. ञजिपे, ञजिधे X. 7. IX. 39. अ *fällt aus* III. 153.

ञन् 4. *Med.* Geboren werden, entstehen XI. 6. — ञा *tritt an die Stelle* VIII. 70, 128. अ *fällt aus* III. 153. — ञायते XI. 6. अञानि und अञानिष्ट 7. VIII. 116. ञात «Geboren, erzeugt». मुनेर्ञात: « von einem Muni- » V. 20. «Entstanden». आप: स्थाने ञातो ऽकार: IV. 8. — *Caus. Act.* ञनयति XVIII. 22. XXII. 2. — *Intens.* ञाञायते oder ञञन्यते XX. 8. ञाञातास् oder ञञत्तास्, ञञ्जाति oder ञञनीत 17.

— अनु Nach Jmd. (*Acc.*) geboren werden. राममनुजातो ऽच्युतः XXVI. 129.

जनता *f.* Menge von Menschen VII. 35.

जनन *n.* Erzeugung, Geburt X. 7.

जननेजय *m.* XXVI. 51.

जनयत्त *Nom. ag.* vom *Caus.* von जन् XXVI. 165.

जना *f. Nom. act.* von जन् XXVI. 192.

जनार्दन *m.* XXVI. 29

जनि *f.* Erzeugung, Geburt X. 7. v. l.

जनौ (*Nom.* जनौस्) = जनानवति XXVI. 77.

जन्य *Partic. fut. pass.* von जन् XXVI. 7.

जप्. जपित oder जप्त, जपित्वा oder जप्त्वा XXVI. 103, 104. — *Intens.* जञ्जप्यते (गर्ह्यान्) XX. 2. 8.

जप्य *Partic. fut. pass.* von जप्, = जाप्य XXVI. 12.

जभ् 1. *Med.* Den Beischlaf ausüben VIII. 107. अजम्भिष्ट 108. — *Intens.* जञ्जभ्यते (गर्ह्यान्) XX. 2, 8.

जम्भन *n.* Beischlaf VIII. 107. v. l.

जय *m.* Besiegung. रुग्जय «Heilung einer Krankheit» VIII. 103.

जयत्त *Nom. ag.* von जि XXVI. 165.

जयाप्य Desgl. XXVI. 164.

जय्य *Adj.* Besiegbar XXVI. 16.

जरस्. S. जरा.

जरस् am Ende eines Comp. = जरा VI. 63.

जरा *f.* XXVI. 191. — *Declin.* III. 38, 76, 89.

जलसात् *Adv.* Zu Wasser (werden). कृत्स्नं लवणं जलसात्संपद्यते VII. 85.

जल्प्. — व्याहि *Act.* (व्याहीव्हारे) व्याहिजल्पति XXIII. 55, 56.

जल्पाक *Nom. ag.* von जल्प्. *f.* °की XXVI. 147.

जा am Ende eines Comp. von जन् XXVI. 66, 67.

जागर् *m.* Wachen IX. 28. v. l. — जागरा *f.* Desgl. XXVI. 190.

जागरण *n.* Wachen IX. 28.

जागरूक *Nom. ag.* von जागृ XXVI. 153.

जागर्या *f. Nom. act.* von जागृ XXVI. 188.

जागृ 2. *Act.* Wachen IX. 28. जाग्रत् *Declin.* III. 166. अजागरुस्, अजागर, अजागरीत् (VIII. 47.), जागराम्बास oder जजागार (VIII. 80.) IX. 29. जजागरितुम् 30. जजागर्वस् oder जजागृवस्, जजागराण oder जजाग्राण XXVI. 132, 135. IX. 30. — *Impers.* अजागारि XXIV. 6. — *Caus. Pass. Aor.* अजागारि oder अजागारि XVIII. 22. XXIV. 6. अजागरि स्वनिन् XXIV. 13.

जागृवि XXVI. 167.

जाति *f.* Genus, Species IV. 15.

जातीय (Affix). S. die Erkl. der gramm. Ausdr.

जातु Jemals. *Mit dem Potent.* XXV. 13. — क्षेपे *mit dem Praes.* XXV. 8.

जातोक्ष *m.* VI. 41.

जाप्य *Partic. fut. pass.* von जप्, = जप्य XXVI. 12.

जानदग्न्य *Patron.* von जमदग्नि VII. 1, 8. Eine Incarnation Vishnu's XXV. 1.

जानानृ *Declin.* III. 65.

जालसस्य *n.* VI. 45, 51.

जाह् (Affix) *n.* Am Ende eines Comp. = मूल. कर्णा° VII. 78.

जि 1. *Act.* Siegen, besiegen VIII. 72. जिगाय 73. जीयाच्छ्रीवो-पदेवः «Heil dem V.» *S.* 176. उत दुष्पदं जयेदुत: XX. 16. Jmd. (*Acc.*) im Spiel Etwas (*Acc.*) abgewinnen. अक्ष्यं जिगाय तान् V. 6. — *Caus.* जापयति XVIII. 17. — *Desid.* जिगीषति VIII. 73. XIX. 3.

— परा. *Med.* XXIII. 1. Unterliegen. *Mit dem Abl.* दुष्पक्षात्परा-जित: V. 20.

— वि. *Med.* XXIII. 1.

जिगीषा *f.* Verlangen zu siegen XXVI. 90.

जित्या *f.* = कृति XXVI. 20.

जित्वर *Nom. ag.* von जि. *f.* री XXVI. 157.

जित्नु *Nom. ag.* von जि XXVI. 143. *Mit dem Acc.* जित्नुरश्वानि V. 26.

जीव् *Caus. Aor.* अजीजिवत् oder अजिजीवत् XVIII. 3.

जीवक *Nom. ag.* von जीव् (आशिषि) XXVI. 42. — *f.* जीविका IV. 6.

जीवन *m.* Leben, das belebende Princip. शर्वो जीवनः V. 1.

जीविका mit कृ componirt XV. 5.

जु Gehen. *Caus. Desid.* जिजावयिषति XIX. 14.

जुगुप्सा *f.* Abscheu. *Vor Etwas* (*Abl.*) V. 20.

जुष्य *Partic. fut. pass.* von जुष् XXVI. 17, 18.

जुह्व (*Nom.* जुह्वस्) = जुह्वत्यनया XXVI. 71.

जू (*Nom.* जूस्) = जवति XXVI. 71.

जूति *f. Nom. act.* von जु XXVI. 185.

जूर् von ज्वर् XXVI. 75.

जृ 4. *Act.* Altern. जीर्यति, अजरत् oder अजारीत् (VIII. 38.), जेरितुस् oder अजरितुस् (VIII. 52.), जरिता oder जरीता XI. 2. जरित्वा XXVI. 210. — *Caus.* जरयति XVIII. 22.

— अनु. विश्वमनुजीर्णो ऽनलः XXVI. 129.

ज्ञ *Nom. ag.* von ज्ञा XXVI. 32.

ज्ञका *f.* = ज्ञिका, *Dimin.* von ज्ञा IV. 7.

ज्ञा 9. *Act.* Wahrnehmen, kennen. जानाति XVI. 5. VIII. 70. — भक्तया जानाति शंकरम्. — ज्ञात «von Jmd. (*Gen.*) gekannt» V. 27. — *Med.* 1) Wenn ein Vortheil für den Agens erwächst XXIII. 58. — 2) Sich einer Sache oder Person (*Gen.*) bedienen. सर्पिषो जानीते XXIII. 36. शंभोर्मुकुन्दे जानीते «er gelangt durch Çiva zu Vishnu V. 24. — *Caus.* ज्ञपयति 1) Tödten. 2) Befriedigen. 3) Schärfen. 4) Bekanntmachen XVIII. 22. ज्ञात oder ज्ञपित XXVI. 114. — *Caus. Desid.* जिज्ञपयिषति oder ज्ञीप्सति XIX. 8—10. — *Desid. Med.* जिज्ञासते XXIII. 57.

— व्यति. *Med.* (व्यतीहारे) °जज्ञिरे, °जज्ञिध्वम् XXIII. 55.

— अनु. Jmd. (*Acc.*) erlauben. अनुज्ञातत्वम् «du hast die Erlaubniss» XXVI. 25. — *Desid. Act.* अनुजिज्ञासति XXIII. 57.

— अप. *Med.* Läugnen (eine Schuld). शतनपञ्चानीते XXIII. 35.

— प्रति *Act.* स्मृतौ XXIII. 37. — Sonst *Med. ebend.* Versprechen. प्रतिज्ञातवान् V. 15.

— सम् *Act.* स्मृतौ. संज्ञानीहि शिवम् V. 13. पुत्रं संज्ञानाति XXIII. 37. — Sonst *Med. ebend.* Erkennen. Mit dem *Acc.* oder *Instr.* संज्ञानीष्व स्वनीशा च «erkenne dich selbst und Çiva» V. 13.

ज्ञान *n. Nom. act.* von ज्ञा XXVI. 171. — *Am Ende eines vahuvrihi f.* ज्ञाना IV. 17.

ज्ञानवत् *Adj.* (अस्त्यर्थे) VII. 28, 30.

ज्ञानिन् *Adj.* (अस्त्यर्थे) VII. 30.

ज्ञानीयति Sich nach Erkenntniss sehnen XXI. 2.

ज्ञिका *f.* = ज्ञका, *Dimin.* von ज्ञा IV. 7.

ज्ञेय *Partic. fut. pass.* von ज्ञा. तद्वत्स्त्रियां ज्ञेयः XXVI. 177.

ज्ञा 9. *Act.* Altern. ज्ञिनाति, ज्ञिद्यौ (VIII. 124.) XVI. 5. — ज्ञीन XXVI. 88, 89. °ज्ञाय XXVI. 217.

— प्र. प्रज्ञाय XXVI. 217.

ज्ञप्ति *f. Nom act.* von ज्ञा XXVI. 184. Altern XI. 2.

ज्ञायस् *Compar.* und ज्ञेष्ठ *Superl.* von प्रशस्य und वृद्ध VII. 58.

ज्ञैष्ठिनेय *Patron.* von ज्ञेष्ठा VII. 7.

ज्ञल् *Caus.* ज्ञलयति oder ज्ञालयति, aber mit Präpos. nur °ज्ञालयति (v. l. ज्ञल°) XVIII. 23.

— प्र. *Caus.* प्रज्ञालयति (v. l. °ज्ञल°) XVIII. 23.

ज्ञल oder ज्ञाल *Nom. ag.* von ज्ञल् XXVI. 36.

ट.

टी 1. *Med.* Fliegen. अटयिष्ट VIII. 119. टीन XXVI. 107. — *Erhält das Augment* इ् VIII. 60.

ठ.

ठाक् *Caus. Aor.* अटुठाकत् XVIII. 1.

त.

तंस् Schmücken. *Reflex.* तंसते, अतंसिष्ट XXIV. 12.

तक्य *Partic. fut. pass.* von तक् XXVI. 12.

तक्ष् 1. 5. *Act.* Behauen. तक्ष्णोति oder तक्षति, अतक्षीत् VIII. 74, 75.

— सन्. 1. *Act.* Drohen. संतक्षति VIII. 75.

तक्ष am Ende eines Comp. = तक्षन् VI. 40.

तत *Adj.* Dieser (unter Vielen). ततर् *Adj.* Dieser (unter Zweien) VII. 96.

तति *pl.* So viele VII. 94. *Declin.* III. 54.

तत्र = तस्मिन् VII. 99.

तत्रत्य *Adj.* VII. 111.

तथा *Adv.* VII. 109.

तद् *heisst* स्त्रि III. 9. — *Declin.* II. 55. III. 56, 163, 165. — येन — सो ऽयं श्रीवोपदेवः *S.* 176. — अभूततद्भाव «das Werden zu dem, was man vorher nicht war» VII. 81. — तेन «so in Bezug auf». *Mit dem Acc.* येनेशं व्हरिरीशस्तं तेन «wie II. gegen I. ist, so dieser gegen ihn» V. 7.

तद् am Ende eines Comp. = तद् VI. 62.

तदा = तर्हि VII. 101.

तदानीम् = तदा VII. 102.

तदीय *Adj.* Sein VII. 19.

तन् 8. *Act. Med.* Dehnen. तनोति (IX. 19.) XV. *Anf.* अतत oder अतनिष्ट, अतथास् oder अतनिष्टास् XV. 1. — तत XXVI. 107. — *Wann* न *abfällt* IX. 7. — *Desid.* तितनिषति, तितंसति oder तितांसति XIX. 8.

— प्र. प्रतत्य XXVI. 212.

तनया *f.* Davor nimmt ein *Fem.* nicht die *Masculin*-Form an VI. 13.

तनु *f.* = तनू IV. 31.

तनुच्छद् XXVI. 70.

तन्तु Faden (zum Nähen) XI. 1.

तन्वी *f. Nom.* — स् III. 80.

तप् 1. *Act.* Brennen, erhitzen. अतप्सीत् VIII. 65. — *Reflex.* अतत XXIV. 11. — *Passiv.* Busse (*Acc.*) üben. तप्यते तपस्तापसः, अतत XXIII. 21.

— अनु. *Passiv.* Reue fühlen. अन्वतत XXIV. 4.

— उद् und वि *Med.* 1) *Intrans.* — 2) Sich *ein Glied* (*Acc.*) wärmen. उत्तपते पाणिम् XXIII. 20., aber मह्यं वितपत्यर्कः *ebend.*

तपस्यति Busse üben XXI. 13.

तमस्क्स VI. 81.

तमस् am Ende eines Comp. = तमस् VI. 79.

तरणि Boot, Schiff. व्याकरणार्णवैकत° «das einzige Schiff, welches über das Meer der Grammatik führt» S. 176.

तरी *f. Nom.* — स् III. 80.

तर्क *m.* Logik XXV. 7.

तर्हि = तदा VII. 101.

तात्स्थ्य *n.* Das «Etwas als Gewohnheit betreiben» XXVI. 140.

ताड *m.* Schlagen XI. 3. v. l.

ताडन *n.* Schlagen XI. 3.

तादर्थ्य *n.* Endzweck V. 15. XXVI. 200.

तादृश्, °दृश, °दृक्ष *Adj.* Derartig XXVI. 83, 84.

ताप *m.* Qual, Leiden. पर्यनक्तात्रयस्तापाः V. 21.

ताय् 1. *Med.* 1) Sich ausdehnen, sich erweitern. 2) Schützen. अतायि oder अतायिष्ट VIII. 118, 116.

तायन *n.* Gedeihen, das «glücklich von Statten gehen» XXIII. 30.

तारा *f.* XXVI. 191.

तार्किक = तर्कं वेत्ति अधीते वा VII. 15.

तालव्य *m.* Ein Palatal I. 4.

तावक und तावकीन *Adj.* Dein VII. 22.

तावच्छस् *Adv.* (वीप्सायाम्) VII. 69.

तावत् *Adj.* So gross u. s. w. VII. 94.

तिज् 1. *Med.* 1) Ertragen. 2) Schärfen VIII. 106. *Anf. In der ersten Bedeutung* तितिक्षते VIII. 103, 106.

तिरस् *mit Wurzeln compontrt* VIII. 21., *mit* कृ XV. 5.

तिर्यच् *Adj.* XXVI. 81. *Declin.* III. 146, 148, 165. — *f.* तिरश्ची und तिर्यञ्ची IV. 12.

तिलतैल *n.* Sesam-Oel VII. 78.

तिलंतुद *Adj.* XXVI. 55.

तिष्य *m.* = सिध्य XXVI. 20.

तिसृ *Declin.* III. 80.

तु 2. 1) Sich befinden. 2) Verletzen, tödten. 3) Füllen. तवीति oder तौति IX. 53. तविता oder तोता VIII. 79 IX. 53.

तुद् 6. *Act. Med.* Stossen, schlagen. तुदति oder तुदते XIII. *Anf.* XI. 1.

तुन्दिभ *Adj.* von तुन्दि (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

तुम्प् und तुम्फ्. *Wann* न *ausfällt* XIII. 4.

तुरग oder तुरंगम *m.* XXVI. 61.

तुरासाह् *m.* XXVI. 64. *Declin.* III. 109.

तुरीय *Adj.* Der 4te VII. 43.

तुला *f.* XXVI. 191.

तूर् von त्वर् XXVI. 75.

तूर्य *Adj.* Der 4te VII. 43.

तूल? तूलैरवकुलाति = अवतूलयति XXI. 17.

तूस्त *n.* Sünde. तूस्तानि विक्लन्ति (v. l. विनिक्लन्ति) XXI. 17

तृणास *Adj.* von तृण (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

तृतीय *Adj.* Der dritte VII. 43.

तृद् 7. *Act. Med.* Verachten. तर्दिष्यति und तर्त्स्यति XIV. 1. XI. 2.

तृप् 4. *Act.* Satt werden. अतर्पीत्, अताप्सीत्, अत्राप्सीत् oder अतृ-

पत् XI. 4. VIII. 76, 77. तृप्त gesättigt, befriedigt. *Mit dem Gen. oder Instrum.* शृङ्गारस्य हरिस्तृप्तः V. 25.

तृप्र *Adj. Compar.* त्रपीयस्, *Superl.* त्रपिष्ठ VII. 56.

तृम्प् 6. *Act.* Befriedigen XIII. 3. तृपति oder तृम्पति 4.

तृम्फ्. *Wann* न *ausfällt* XIII. 4.

तृष्. तृषित्वा oder तर्षित्वा XXVI. 205.

तृष्णज् *Nom. ag.* von तृष् XXVI. 161.

तृह् 7. *Act.* Verletzen, tödten XIV. 1. तृणेढि, तृण्ढस्, तृंहन्ति, अतर्हीत् 2.

तॄ 1. *Act.* 1) Schwimmen. 2) Uebersetzen VIII. 98. तीर्यात् 101. अतारिष्टाम् 100. तेरतुस् 52, 99. तेरिथ (52.); तरिता oder तरीता, तरिषीष्ट 100. — *Desid.* तितरिषति, तितरीषति oder तितीर्षति XIX 2.

तेज *m.* Schärfen VIII. 132.

तेजन *n.* Schärfen IX. 11.

तेजस्विन् *Adj.* von तेजस् (अस्त्यर्थे) VII. 29.

तैल (Affix) *n.* Oel, *am Ende eines Comp.* तिल° VII. 78.

तैष *m.* (von तिष्य) *f.* तैषी (रात्रि = तिष्येण युक्ता) IV. 12. VII. 15.

तोला *f. Nom. act.* XXVI. 192.

त्यत्र *Adv.* VII. 111.

त्यत्रत्य *Adj.* VII. 111.

त्यद् *heisst* श्रि III. 9. *Declin.* III. 56, 163, 165.

त्याज्य *Adj.* Durchaus zu verlassen XXVI. 9.

त्रप् 1. *Med.* Sich schämen. अत्रपिष्ट oder अत्रप्त, त्रेपे (VIII. 52.) VIII. 107.

त्रपिष्ठ und त्रपीयस्. *S.* तृप्र.

त्रय *Adj.* Dreitheilig VII. 47. — *f.* त्रयी IV. 12.

त्रयस् *vor Zahlwörtern im Comp.* VI. 35.

त्रयोदशन् VI. 35.

त्रस् 1. 4. *Act.* Zittern, sich fürchten. त्रसति oder त्रस्यति XI. 2. VIII. 67. तत्रास XI. 2. त्रेसतुस् oder तत्रसतुस् *ebend.* VIII. 52.

त्रातृ *Nom. ag.* von त्रै XXVI. 145.

त्राण *n.* Erretten, Schützen. *Vor Jmd* (*Abl.*) V. 20.

त्राण्य *Partic. fut. pass.* von त्रप् XXVI. 12.

त्रि. *Declin.* III. 54, 55. — त्रयस् *tritt an die Stelle von* त्रि *im Comp. vor Zahlwörtern* VI. 35.

त्रिंश oder त्रिंशत्तम *Adj.* Der 30te VII. 40.

त्रिंशिन् *Adj.* = त्रिंशत्परिमाणमस्य VII. 93.

त्रिक *n.* Trias VI. 35.

त्रिधातु *n.* = °धी *f.* VI. 54.

त्रिचतुर *Adj.* Drei bis vier VI. 29.

त्रितय *Adj.* Dreitheilig VII. 47.

त्रिधा *Adv.* Auf drei Arten VII. 45.

त्रिभुवन *n. sg.* Die drei Welten VI. 53.

त्रिमूर्ध *Adj.* Dreiköpfig VI. 20.

त्रिलोकी *f. sg.* Die drei Welten VI. 53.

त्रिस् *Adv.* Dreimal VII. 71. निशि « — in der Nacht », अह्नः (*Gen.*) « — des Tages » V. 29.

त्रुट् 4. 6. *Act.* Spalten. त्रुट्यति oder त्रुटति XIII. 6. VIII. 67.

त्रेधा *Adv.* Auf drei Arten VII. 45.

त्रै. त्रात oder त्राण XXVI. 98. *Mit dem Abl.* भ्रातुस्त्रात « vor dem Bruder geschützt » V. 20.

त्रैधम् *Adv.* Auf drei Arten VII. 45.

त्रैलोक्य *n. sg.* Die drei Welten VII. 19, 22.

त्र्यङ्गल oder त्र्यङ्गलि *Adj.* VI. 57.

त्र्यह Zeitraum von 3 Tagen V. 34.

त्र्यङ्ग *Adj.* = त्रिभिरङ्गैर्निर्वृत्त VI. 38, 39.

त्व Verschieden. *Heisst* त्रि III. 9.

त्वयति *Denom.* von त्वद् XXI. 17.

त्वद् Verschieden. *Heisst* त्रि III. 9.

वर् 1. *Act.* Eilen. अवरिधम्, °ढ्वम् oder °ड्वम् VIII. 124. तूर्ण oder त्वरित XXVI. 113. — *Caus. Aor.* अतत्वरत् XVIII 2.

वरा *f. Nom. act.* von वर् XXVI. 192.

विष् 1. *Act. Med.* Glänzen. अविक्षत्, विक्षीष्ट VIII. 133.

विष् *f. Declin.* III. 164.

स्वर् 1. *Act.* ह्रस्वगतौ. अस्वारीत् VIII. 71.

द.

दंश् 1. *Act.* Beissen. दशति, अदाङ्क्षीत् VIII. 102. — *Intens.* (गर्ह्यायाम्) दन्दश्यते XX. 2, 8. दन्दशीति, दन्दंशीति, दन्दष्टि oder दन्दंष्टि XX. 19.

दंष्ट्रा *f.* XXVI. 68.

दक्षिण *Adj.* Heisst श्रि (व्यवस्थायाम्) III. 9. *Declin.* III. 12, 37. — दक्षिणेन Rechts, südlich. *Mit dem Acc.* V. 7. *Mit dem Gen.* V. 23. — दक्षिणास्मात् = दक्षिणात् VII. 107.

दक्षिणा = दक्षिणाहि VII. 106.

दक्षिणाग्नि *m.* Das gegen Süden angebrachte heilige Feuer XXVI. 11.

दक्षिणापथ *m.* VI. 69.

दक्षिणाहि = दक्षिणा VII. 92.

दघ्न (*Affix*) *am Ende eines adjectiv. Comp.* = मात्र VII. 92.

दण्ड् 10. Jmd. (*Acc.*) bestrafen *Mit dem Acc. der Strafe.* दैत्यान्प्राणानदण्डयत् V. 6.

दण्डादण्डि *Adv.* Stock gegen Stock VI. 33.

दण्डिन् *Adj. f.* °नी IV. 12.

दत् *m.* Zahn. *Tritt an die Stelle von* दन्त III. 39.

दत्ता *f. Nom. pr.* einer Frau VI. 14.

दद् 1. *Med.* Geben. ददे VIII. 106. *Anf.* VIII. 52.

ददि *Nom. ag.* von दा XXVI. 155.

ददत् = दीर्यति XXVI. 71.

दधि 1. *Adj.* Erhaltend. *Mit dem Acc.* एतद् «die Welt» V. 26. — 2) *n. Declin.* III. 95.

दधिस्यति *Denom.* von दधि XXI. 5.

दधृष् *Adj.* = धृष्णोति XXVI. 71. — *Declin.* III. 134, 149.

दध्यस्यति *Denom.* von दधि XXI. 5.

दन्त *m.* Zahn. *Declin.* III. 39.

दन्तुर *Adj.* von दन्त (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

दन्त्य *m.* Ein Dental I. 4.

दन्दश्यूक *Nom ag.* vom *Intens.* von दंश् XXVI. 153.

दम् *Caus. Med.* दमयते, *wenn ein Vortheil für den Agens erwächst* XXIII. 58. दमित oder दान्त XXVI. 114.

दम्भ् 5. *Act.* Betrügen. देभतुस् oder दद्म्भतुस् XII. 5. VIII. 52. देभिथ oder दद्म्भिथ XII. 6. — *Desid.* दिदम्भिषति, धिप्सति oder धीप्सति XIX. 8, 10, 11.

दम्भ *m.* Betrug XII. 5.

दय् 1. *Med.* 1) Nehmen. 2) Geben. 3) Geben. 4) Todten. दयांचक्रे VIII. 114, 55. — *Intens.* दन्दयते oder दादय्यते XX. 8, 9.

दया *f.* Mitleiden, Erbarmen. कोतु वो ग्रीदयितो दयाम् III. 143. Str. 2.

दयालु *Adj.* von दया (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

दराय्य *Nom. ag.* von दृ XXVI. 164.

दरिद्रा 2. *Act.* Arm sein IX. 30. दरिद्रितस् 31. दरिद्रति (*pl.*) 32. अदरिद्रीत् oder अदरिद्रासीत्, ददरिद्र oder दरिद्रानास (VIII. 80.), दरिद्यात् 33. दरिद्रित XXVI. 107. — *Desid.* दिदरिद्रासति oder दिदरिद्रिषति XIX. 8.

दरिद्राण *n. Nom. act.* von दरिद्रा XXVI. 171.

दरिद्रायक *Nom. ag.* von दरिद्रा XXVI. 26.

दव *Nom. ag.* von दु, = दाव XXVI. 36.

दल् 1. *Act.* Bersten. अदालीत् VIII. 71.

दविष्ठ und दवीयस्. S. दूर.

दशार्ण *m.* Name eines Landes. — °र्णा *f.* Name eines Flusses, Durgad. zu II. 9.

दशिन् = दश परिमाणमस्य VII. 93.

दस्. *Caus. Partic.* दासित oder दस्त XXVI. 114.

दह् 1. *Act.* Verbrennen (*trans.*). अधाक्षीत् VIII. 80. — *Intens.* (गर्हायाम्) दन्दह्यते XX. 2, 8.

दा 1. *Act.* Geben. यच्छति (VIII. 70.), अदात् (VIII 25.), देषात् (VIII. 85.) VIII. 87.

— प्रणि. प्रणियच्छति, प्रण्यदात् VIII. 87.

— सम्. *Act.* Jmd. (*Dat.*) Etwas (*Acc.*) geben संयच्छति भिक्षां भिक्षवे XXIII. 47. V. 14 — *Med.* Jmd. (*Instr.*) Etwas (*Acc.*) auf ungesetzliche Weise geben. संयच्छते स्म गोष्ठेष्टम् V. 14. दास्या संयच्छते कामी XXIII. 47.

दा 3 *Act. Med.* Geben. दत्ते X. 9. *An die Stelle von* आ *tritt* ई *und* ए VIII. 85. देहि X. 10. अदात् VIII. 25. अदित, अदिषाताम् X. 11. देयात् VIII. 85. ददिवस् XXVI. 133. दत्त XXVI. 124. — *Mit dem Acc. der Sache und Dat. der Person* V. 15. — *Impers.* दीयते XXIV. 4. अदायि, अदायिषाताम् oder अदिषाताम् 5. — *Desid.* दित्सति XIX. 9, 12. — *Intens.* देदीयते XX. 4.

— आ. *Med.* Nehmen, empfangen XXIII. 2. सत (*Abl.*) आत्तविद्यः «derjenige, der die Wissenschaft bei einem Tugendhaften erlernt hat» V. 20.

— व्या. *Act.* व्याददाति मुखम् «er öffnet seinen Mund» XXIII. 2.

— नि. नीत्त XXVI. 126.

— प्रणि. प्रणिददाति X. 9. VIII. 22.

— निस्. निर्दत्त XXVI. 126.

— प्र. प्रत्त oder प्रदत्त XXVI. 125. प्रदाय XXVI. 212.

दाक्षायण *m.* °णी *f. Patron.* von दक्ष VII. 1, 9

दाक्षिणात्य *Adj.* VII. 111.

दातृ *Nom. ag.* von दा. *Mit dem Acc.* शं दाता V. 26.

दान् 1. *Act. Med.* 1) Spalten. 2) Gerade sein (आर्जवे). *In letzterer Bedeutung:* दीदांसति, °ते VIII. 132, 103.

दान *Nom. act.* von दा XXVI. 171.

दानीय *Adj.* Würdig beschenkt zu werden शर्वो °य: V. 1.

दाम्य *Partic. fut. pass.* von दम् XXVI. 12.

दायन्. *Am Ende eines vahuvr. nach Zahlwörtern fem.* दायी IV. 14.

दाय *Nom. ag.* von दा XXVI. 37.

दायाद् *m. Mit dem Gen. oder Loc.* V. 29.

दायिन् *Adj.* Bezahlend, abtragend (eine Schuld). *Mit dem Acc.* दायी मोक्षमृणम् V. 26.

दारगव *n. sg.* Frau und Kühe VI. 8.

दारु *Nom. ag.* von दा XXVI. 149.

दाव *Nom ag.* von डु, = दवँ XXVI. 36.

दाश्. दाश्वस् XXVI. 135.

दास *m.* XXVI. 170.

दित्सा *f.* Verlangen oder Absicht zu geben. *Mit dem Dat. der Person* V. 15.

दिदृक्षा *f.* Verlangen oder Absicht zu sehen XXVI. 189.

दिद्युत् = द्योतते XXVI. 71.

दिधक्षु *Nom. ag.* vom *Desid.* von दह्. *Declin.* III. 151. v. l.

दिधिक्षु *Nom. ag.* vom *Desid.* von दिह्. *Declin.* III. 151.

दिव् 4. *Act.* Spielen X. 1. *Anf.* दीव्यति XI. 1. दिदिवस् oder डुयूवस् XXVI. 132. यूत XXVI. 91. देविवा XXVI. 207. *Mit Würfeln (Acc. oder Instrum.)* spielen. अक्षैर्दीव्यति oder अक्षान् V. 8. — *Desid.* दिदेविषति oder डुयूषति XIX. 8, 11, 12. — *Intens.* देदिवीति, देद्योति oder देदेति u. s. w. XX. 17.

— आ. आयून XXVI. 90.

दिव् *f. Declin.* III. 161—163. — *Im Comp. tritt* द्यु *an die Stelle von* दिव् *vor* उ *und Consonanten* III. 163.

दिव *am Ende eines Comp.* = दिव् VI. 62.

दिश् *f. Declin.* III. 134, 164.

दिश *am Ende eines Comp.* = दिश् VI. 62.

दिशा *f.* = दिश् IV. 2.

दिह् 2. *Act. Med.* Beschmieren. अधिक्षत्; अधिक्षत oder अदिग्ध (VIII. 130.) IX. 46.

— प्राण प्राणदेग्धि IX. 46. VIII. 22.

दी 4. *Med.* Vernichten XI. 5. दीयते, अदात्त, दिदीये 6. दीन XXVI. 88, 89. — *Caus.* दा° XI. 6. — *Desid.* दिदीषते oder दिदासते XIX. 1. XI. 6.

— प्र. प्रदाय XXVI. 212. XI. 6.

दीधी 2. *Med.* 1) Spielen. 2) Glänzen IX. 44. दीध्यै 45. अदीधिट 46.

दीयी *Declin.* III. 59.

दीप् 4. *Med* Glänzen. अदीपि oder अदीपिष्ट XI. 7. VIII. 116. दीप्त XXVI. 107. — *Caus. Aor.* अदीदिपत् oder अदिदीपत् XVIII. 3.

दीपन *n.* Glänzen XI. 7. v. l.

दीप्र *Nom. ag.* von दीप् XXVI. 158.

दीर्घ *Adj. Compar.* द्राघीयस्, *Superl.* द्राघिष्ठ VII. 56.

दीर्घरात्र VI. 46.

दु 1. *Act.* Gehen. अदावीत् oder अदौषीत्, दुदविथ, दुदुविव VIII. 96. दून XXVI. 96. — *Wann* इन् *angefügt wird* VIII. 46.

दुःशास = °सन *Adj.* XXVI. 199.

दुःसक्थ = °क्थ्य *Adj.* VI. 25.

दुराधनिव *n.* Das «mit Mühe reich werden». °वं भवता «du wirst schwerlich reich werden» XXVI. 197.

दुर्गति *f.* Armuth IX. 30.

दुर्भगा *f. Davor nimmt ein Fem. nicht die Masculin-Form an* VI. 13.

दुर्मेधस् *Adj.* VI. 27.

दुर्योध = °धन *Adj.* XXVI. 199.

दुर्लभ *Adj.* XXVI. 173. v. l.

दुर्लाभ *Adj.* XXVI. 173.

दुष् *Caus.* दूषयति XVIII. 20. *Die Seele* (*Acc.*) beflecken: दूषयति oder दोषयति चित्तम् XVIII. 21.

दुष्कर *Adj.* XXVI. 197.

दुष्वाक् Schmerz bereiten; betrüben VII. 90.

दुष्वायते Schmerz empfinden XXI. 10.

दुष्वान *Adj.* XXVI. 198.

दुष्वप्नस् *Adj.* VI. 26.

दुस् *heisst* गि I. 8. – *Uebt keinen Einfluss auf ein folgendes* न VIII. 22.

दुह् 2. *Act. Med.* Melken. अधुक्षत् अधुक्षत oder अदुग्ध (VIII. 130.) IX. 46. *Mit 2 Acc.* यो गोपैर्दुग्धनदुग्ध गाः V. 6 — *Reflex.* दुग्धे; अधुक्षत, अदुग्ध oder अदोग्धि XXIV. 10, 12. *Mit einem Object bloss* अदुग्ध: अदुग्ध गौर्दुग्धन् XXIV. 11.

दुह् *Declin.* III. 100.

दुहितृ *f.* Tochter. *Declin.* III. 65. — *Davor nimmt ein Fem. nicht die Masculin-Form an* VI. 13.

दुह्य *Partic. fut. pass.* von दुह्, = दोह्य XXVI. 19.

दूर *Adj. Comp.* द्वीयस्, *Superl.* द्वितिष्ठ VII. 56. — दूरम् *Praep.* Fern von. *Mit dem Abl. oder Gen.* रामादुदूरम् यो दूरम् V. 22.

दूरंकरण XXVI. 62. v. l.

दूरंभविष्णु und °भावुक *Adj.* XXVI. 63. v. l.

दूषयितृ *Nom. ag.* vom *Caus.* von दुष् XXVI. 166.

दृ 6. *Med. Desid.* दिदरिषते XIX. 7.

दृढ *Adj.* = बलिन् VII. 59. *Compar.* द्रढीयस्, *Superl.* द्रढिष्ठ VII. 59.

दृतिम्हरि *m.* Hund XXVI. 48.

दृम्भ् *Declin.* III. 59, 65.

दृप् 4. *Act.* 1) Sich freuen. 2) Stolz, übermüthig sein. अदर्पीत्, अदार्प्सीत् oder अदार्क्षीत् XI. 4. VIII. 76, 77.

दृम्प्, दृम्फ् und दृम्भ्. *Wann* म *ausfällt* XIII. 4. und XIII. 4. v. l.

दृश् 1. *Act.* Sehen. पश्यति (VIII. 70.), अद्राक्षीत् oder अद्राक्षीत् (VIII. 77, 78, 92.), ददर्शिथ oder ददर्ष्ठ (VIII. 62.) VIII 102. ददृशिवस् oder ददृक्षस् XXVI. 134. द्रष्टुम् XXVI. 200. — *Pass.* दृश्यते, अदर्शि; अदर्शिषाताम् oder अदृक्षाताम् u. s. w. XXIV. 3, 5. — *Caus. Act.* Jmd (*Acc.*) Etwas oder Jmd (*Acc.*) zeigen, anzeigen. दर्शयति

शंभुं भक्तान्प्रति: XXIII. 38. दैत्यानदर्शयच्चक्रिम् V. 5. — *Caus. Med.* Sich Jmd (*Acc.*) zeigen, offenbaren. दर्शयते भवो भक्तान् «Çiva offenbart sich seinen Verehrern» XXIII. 38. — *Wenn* आत्मानम् *hinzugefügt wird, steht die Person, der man sich zeigt, im Acc. oder Instr.* मातां रामेण चात्माननदर्शयत लक्ष्मण: V. 5. — *Desid. Med.* दिदृक्षते XXIII. 57.

— नम् *Med. Intrans.* संपश्यते XXIII. 14.

दृप् *Declin.* III. 134.

दृ 9. *Act.* 1) Sich fürchten. 2 Spalten. दद्रतुम् oder दद्रुतुस् XVI. 5. — *Caus. Aor.* अदद्रत् XVIII. 2.

दे 1. *Med.* Beschützen VIII. 118. दिये 119.

देय *Partic. fut. pass.* von दा XXVI. 5. — *n.* Geschenk. देवाय देयं करोति VII. 86.

देव *m.* XXVI. 29. — देवी *f.* Durgâ XXV. 9

देवत्रा *Acc.* und *Loc.* von देव. — वन्दे und रमे VII. 98.

देवद्यच् *Adj.* XXVI. 79.

देवन *n.* Spielen IX. 44

देवरात *m.* XXVI. 43.

देवापि XXVI. 48.

देवृ *Declin.* III. 65.

देवेन् *Declin.* III. 134.

देशीय und देश्य (Affix) *drücken am Ende eines Comp. nach einem Adjectivum einen geringern Grad der Eigenschaft aus.* विद्वद्देशीय oder विद्वद्देश्य «ziemlich unterrichtet» VII. 63. — *Ein Fem. nimmt vor* देशीय *die Masculin-Form an* VI. 34.

दै 1. *Act.* Reinigen. अदासीत्, दायात् VIII. 85.

दैन्य *n.* Elend, Armuth XXVI. 87.

दो 4. *Act.* Spalten. अदात्, देयात् XI. 3. दित XXVI. 119.

— प्राण. प्राणदात् XI 3.

दोला *f. Nom. act.* von दुल् XXVI. 192.

दोषन् *tritt an die Stelle von* दोस् III. 39.

दोष्णत् *Adj.* VII. 27.

दोस् *m. Declin.* III. 39, 151.

दोह् *m.* und दोहन *n.* Melken IX. 46. v. l.

दोह्य *Partic. fut. pass.* von दुह्, = दुह्य XXVI. 19.

दौर्भागिनेय *Patron.* von दुर्भगा VII. 2, 7.

दौवारिक *m.* VII. 4, 18.

द्यु 2. *Act.* Hinzukommen IX. 10. द्यौति, द्युतस्, द्युवन्ति 11.

द्यु *tritt an die Stelle von* दिव् III. 163.

द्युत् 1. *Med.* Glänzen. अद्युतत् (VIII. 38.) oder अद्योतिष्ट VIII. 119. दिद्युते 120. द्युतित्वा oder द्योतित्वा XXVI. 207. *Impers. Partic.* द्युतित oder द्योतित XXVI. 105. — *Desid.* दिद्योतिषते XIX. 1.

द्युन *m.* von द्यु (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

द्यो *f. Declin.* III. 82.

द्रढिष्ठ und द्रढीयस्. S. दृढ.

द्रवक *Nom. ag.* von द्रु XXVI. 41.

द्रवत्व *n.* Flüssigsein IV. 17.

द्रवाप्य *Nom. ag.* von द्रु XXVI. 164. v. l.

द्रव्य *n.* 1) Ding VII. 51. — 2) Vermögen, Besitzthum XXIII. 28.

द्रा 2. *Act.* 1) Schlafen. 2) Fliehen IX. 16.

— नि. न wird ण VIII. 22.

द्राघिष्ठ und द्राघीयस्. S. दीर्घ.

द्रु 1. *Act.* Gehen. अद्रुद्रुवत् (VIII. 86.), द्रुद्रुव (VIII. 57.) VIII. 96. — *Caus. Act.* द्रावयति XXII. 2. — *Caus. Desid.* दिद्रावयिषति oder द्रुद्रा° XIX. 15.

द्रुन *m.* von द्रु (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

द्रुह् 4 *Act.* Jmd (*Dat.*) hassen. द्रुह्यति V. 15. — ह् wird घ oder ढ III 101.

द्रू (*Nom.* द्रूस्) = द्रवति XXVI. 71.

द्रोणांपच *Adj.* XXVI. 55.

द्वेष् *m.* Hass. *Mit dem Dat. der Person* V. 15.

द्वके *f. dual. Dimin.* von द्वे IV. 7.

द्वय *Adj.* Zweitheilig VII. 47.

द्वयस (*Affix*) *f.* °सी. *Am Ende eines adject. Comp.* = मान VII. 92.

द्वा *am Anfange von Compos. vor Zahlwörtern* VI. 35.

द्वार् *wird durch vṛddhi zu* दौवा° *gesteigert* VII. 4.

द्वारका *f.* Krshna's Residenz V 2.

द्वि *heisst* प्रि III. 9. *Declin.* III. 55, 56, 80. — *Vor Zahlwörtern im Comp. tritt* द्वा *an die Stelle von* द्वि VI. 35.

द्विके *f. Dual. Dimin.* von द्वे IV. 7.

द्विगुणीकृ Zweimal pflügen VII. 89.

द्वितय *Adj.* Zweitheilig VII. 47.

द्वितीय *Adj.* Der 2te VII. 43.

द्वितीयीकृ Zum 2ten Mal pflügen VII. 89.

द्विधा *Adv.* Auf zweierlei Art VII. 45. — *Als Prädicat* II. 28. VI. 3.

द्विधाकरण *n.* Theilung in zwei Theile XIV 1.

द्विप *m.* XXVI. 33.

द्विपात्र *n. sg.* Ein Paar Gefässe VI. 53.

द्विपाद् *Adj. f.* °पदी VI. 31.

द्विभून *Adj.* °नः प्रासादः VI. 85.

द्विमूर्ध *Adj.* Zweiköpfig VI. 20, 21.

द्विरुक्त *Adj.* Reduplicirt VIII. 45.

द्विर्भाव *m.* Das « Zweimal sein », Reduplication VII. 87.

द्विशस् *Adv.* Zu Zweien VII. 69.

द्विष् 2. *Act. Med.* Hassen. अद्विषुस् oder अद्विषन् (IX 6), अद्विष्ट, अद्विषत IX. 46.

द्विष् *Adj.* Hassend, feindlich gesinnt. लोकं केशवद्विषम् V. 7.

द्विस् *Adv.* Zweimal VII. 71. गडो द्विः स्यात् « गड soll verdoppelt werden » II. 41.

द्वीप *n.* VI. 70.
द्वेधा und द्वैधम् *Adv.* Auf zweierlei Art VII. 45.
द्वैमातुर *Patron.* von द्वि — मातृ VII. 11.
द्व्यङ्गल = °लि *Adj.* VI. 57.
द्व्यह् Zeitraum von 2 Tagen. *Loc.* द्व्यह्नि V. 34.
द्व्यहीन *Adj.* VII. 18.

ध.

धक्कित् = धिक् III. 169.
धनंजय *m.* XXVI. 60.
धनायति Reichthümer zusammenscharren XXI. 5.
धनीयति Sich Reichthum wünschen XXI. 5.
धनेश्वर *m. Nom. pr.* eines Mannes, des Lehrers von Vopadeva *S.* 176.
धर *m.* XXVI. 171.
धर्म *m.* Gutes Werk. धर्मानभिनिविश्य V. 2.
धर्मति Zum Gesetz werden XXI. 9.
धर्मन् *am Ende eines Comp.* = धर्म VI. 28.
धर्मायति, °ते, धर्मीनू u. s. w. Zum Gesetz werden XXI. 9.
धवित्र *n. Nom. instr.* von धू XXVI. 169.
धा 3. *Act. Medl.* 1) Halten. 2) Ernähren. 3) Geben. दधाति X. 11. धत्ते 12. धेहि 10. अधात् VIII. 25. अधित X. 12. हित XXVI. 122. *An die Stelle von* आ *tritt* ई *und* ए VIII. 85. Haben, besitzen. मुदं दधानः V. 26. — *Desid.* धित्सति XIX. 9, 12.
— अपर. अपधित Versteckt, verborgen vor Jmd (*Abl.*) V. 20.
— प्रणि. प्रणिदधाति X. 11. VIII. 22.
— परि. Umthun (ein Kleid). चीवरं परिदधाति XXI. 17.
— वि. Bestimmen, vorschreiben. संवेधने विहितः सिः III. 2. यस्मात्तो विहितः सेन् XXVI. 190.
— श्रत्. Glauben. *Construction* XXV. 11—14, 18.
धामन् *n.* Haus, Wohnung V. 5.

धाय *Nom. ag.* von धा XXVI. 37.

धाय्य *m.* = ऋत्विज्. धाय्या *f.* = सामिधेनी XXVI. 11.

धारणा *n.* Halten X. 11.

धार्य *Nom ag.* von धारयति XXVI. 35.

धारा *f.* XXVI. 191.

धार्ह *Nom. ag.* von धे XXVI. 149.

धार्तराष्ट्र *Adj.* von धृतराष्ट्रान् VII. 21.

धार्मिक *Adj.* Fromm, tugendhaft XXIII. 12.

धिक् *Interj.* Wehe. *Mit dem Acc.* V. 7.

धिन्व् 5. *Act.* Erfreut sein. धिनोति XII. 5, 6.

धी von धै XXVI. 73. *Nom.* धीस्.

धीवन् *m.* धीवरी *f.* IV. 13.

धुर् (*Nom.* धूस्) von धुर्व् XXVI. 76.

धुर *am Ende eines Comp.* = धुर् VI. 73.

धू 5. (XII. 3.) 9. *Act. Med.* Bewegen. धुनाति, अधावीत् (VIII. 96.) oder अधौषीत् XVI. 2. *Wann* इन् VIII. 46. — *Caus.* धूनयति oder धावयति XVIII. 12.

धूति *f.* Bewegung XVIII. 16.

धूप् धूपायति VIII. 64. *Vor* अर् *braucht* अय *nicht angefügt zu werden* 65.

धूमायते Rauchen XXI. 11.

धृ. *Caus. Med.* Jmd (*Dat.*) Etwas (*Acc.*) schulden. शर्वी धारयते सर्वं सद्मः V. 15. — *Desid.* दिधारयिषते (von धियते) XIX. 7.

— संप्र. *Caus.* °धार्य XXVI. 214.

धृतराष्ट्रान् VII. 21.

धृष् धर्षति XXVI. 104. धृष्ट = प्रगल्भ XXVI. 111.

धृषत् *Nom. ag.* von धृष् XXVI. 161.

धृषु *Nom. ag.* von धृष् XXVI. 145.

धे 1. *Act.* Trinken VIII. 85. अधेषत्, अधासीत् oder अधात् 86.

धीत XXVI. 124. -- *Caus. Med.* धापयते, *wenn ein Vortheil für den Agens erwächst* XXIII. 58.

धेन्वनडुहौ *m. dual.* Kuh und Stier VI. 8.

ध्मा 1. *Act.* 1) Durch Blasen einen Ton von sich geben. 2) Durch Blasen das Feuer anschüren. धमति (VIII. 70.), अध्मासीत् VIII. 87. — *Intens.* देध्मीयते XX. 15.

ध्यातव्य, ध्यानीय oder ध्येय *Partic. fut. pass.* von ध्यै XXVI. 25.

ध्यै. ध्यात XXVI. 88, 89. An Etwas (*Acc.*) denken. ध्यायसीदं यदीशानं द्रक्ष्यति स्तोष्यते भवान् XXV. 30. Ueber Jmd (*Acc.*) nachdenken. शिवं ध्यायन् V. 34.

ध्रुवक *m.* °का *f.* IV. 6.

ध्रौव्य *n.* Ruhe, Unbeweglichkeit XXVI. 130.

ध्वंस्. ध्वस्त Gefallen, vernichtet. ध्वस्तनाथः VI. 14. — *Intens.* दोधवस्यते XX. 7.

— अव Bestreuen. चूर्णैरवध्वंसते = अवचूर्णयति XXI. 17.

ध्वन्. *Caus. Aor.* अध्वनयीत् oder अदिध्वनत् VIII. 86. XVIII. 1

ध्वनि *m.* Laut IX. 53.

ध्वस् *Declin.* III. 106, 153.

ध्वान्त *n.* Finsterniss XXVI. 111.

ध्वृ. *Desid.* दिधरिषति oder दुधूर्षति XIX. 3.

न.

न. *Zwei Negationen bejahen* S. 176. — *Am Anfange eines Comp.* VI. 9.

नक्. न *wird niemals* ण VIII. 43.

नखंपच *Adj.* XXVI. 55.

नग *m.* XXVI. 33.

नग्नंकरण *Adj. f.* °णी XXVI. 62.

नग्नंभविष्णु und °भावुक *Adj.* XXVI. 63.

नच्युत = अच्युत VI. 9.

नद्. न *wird niemals* ण VIII. 43.

नति *f.* Beugen VIII. 43.

नद् 1. *Act.* Einen undeutlichen Laut von sich geben. नदति VIII. 52.

— प्रणि. प्रणिनदति VIII. 52, 22

— प्र. प्रणदति VIII. 52.

नद् *am Ende eines Comp.* = नदी VI. 68, 85.

नदी *f.* IV. 9. नद्यस् *in den Veda's* XXVI. 220.

नद्री *f.* XXVI. 68.

ननन्द् *Declin.* III. 65.

नन्द्. न *wird niemals* ण VIII. 43.

नन्दन *Nom. ag.* von नन्द् XXVI. 29.

नन्दयत *Nom. ag.* vom *Caus.* von नन्द् XXVI. 165.

नपुंसक *n.* Neutrum III. 5.

नप्तृ *Declin.* III. 65.

नभोगति *f.* Das «sich in der Luft bewegen», Fliegen VIII. 119.

नम् 1. *Act.* 1) Beugen. 2) Tönen. अनंसीत्; नेमिय oder ननम्य VIII. 71. नंस्यति XXVI. 19. नत्वा XXVI. 202. °नत्य oder °नम्य XXVI. 213. Sich aus Ehrerbietung vor Jmd (*Acc.*) verbeugen. V. 2. XXV. 19, 29. — *Reflex.* नमते, अनंस्त XXIV. 12. — *Caus.* नमयति oder नामयति, *aber mit Praepositionen nur* ना° XVIII. 23.

— प्र. प्रणम्य oder प्रणत्य XXVI 213.

नमस् Ehrfurchtsvolle Verbeugung. *Mit dem Dat.* V. 16.

नमस्कार *m.* Ehrfurchtsvolle Verbeugung *S.* 1.

नमस्यति Sich ehrfurchtsvoll vor Jmd verbeugen XXI. 13.

नम्र *Nom. ag.* von नम् XXVI. 158.

नय *Nom. ag.* von नी, = नाय XXVI. 36.

नर्तक *Nom. ag* von नृत् *f.* °की XXVI. 38.

नर्तन *n.* Tanzen XI. 1.

नर्द्. न *wird niemals* ण VIII. 43.

नल्व Ein besonderes Längenmaass V. 3

नश् 4. *Act.* Umkommen XI. 4. *An die Stelle von* श *tritt* व

oder ह III. 101. *Wann das* न *verwandelt wird* VIII. 22. *Wann* नुम् *eingeschoben wird* XI. 4. अनेशन् oder अनशन्, नशिता, नङ्क्ष्या oder नंष्टा XI. 5. नष्ट्वा oder नंष्ट्वा XXVI. 207. — *Caus. Act.* नाशयति XXII. 2.

— प्र. प्राणेशत् oder प्राणशत्, प्राणशिता, प्रनङ्क्ष्या oder प्रनंष्टा XI. 5.

नप्र् *Declin.* III. 149.

नप्त *Nom. ag.* von नप्र् XXVI. 33. v. l.

नप्त्र *Nom. ag.* von नप्र्. *f.* °त्री XXVI. 157.

नस् *f.* Nase. *Tritt an die Stelle von* नासिका III. 39, 76 – 78, 87.

नह् 4. *Act. Med.* Binden XI. 7. *An die Stelle von* ह् *tritt* ध III. 160. अनात्सीत्, अनद्ध XI. 7.

— सन्. Sich mit Etwas (*Instr.*) rüsten. वर्माणा संनह्यति XXI. 17.

नागर *Adj.* = नगरे भव VII. 15.

नागी *f.* IV. 26.

नाटार, नाटेय und नाटेर *Patron.* von नटी VII. 8.

नाडायन *Patron.* von नड VII. 1, 9.

नाडिंधम und °धग *Adj. f.* °धी XXVI. 54.

नाद्. न *wird niemals* ण VIII. 43. *Med.* Seinen Segen zu Etwas (*Dat.*) sprechen. नोत्ताय नादते मुनिः XXIII. 7.

नाधवरि *m.* (पशु) XXVI. 48.

नादर *m.* Nichtberücksichtigung, Geringachtung V. 29. XIV. 1.

नादेय = नद्यां भव VII. 15.

नाद्. न *wird niemals* ण VIII. 43.

नाना Verschieden. *Mit dem Instr.* विश्वं न नाना शंसुना «das Weltall ist nicht verschieden von Ç.» V. 10.

नान्त = अनन्त VI. 9.

नाभ *am Ende eines Comp.* = नाभि VI. 23.

नाम *Adv. Hebt ein Verbum finitum hervor.* अस्ति नाम «ist es wohl möglich?» XXV. 12. चित्रं द्रक्ष्यति नानान्धः कृष्णम् «es wäre ein Wunder, wenn ein Blinder Krshna *sehen* sollte» XXV. 15.

नाय *Nom. act.* von नी, = नय XXVI. 36.

नायिका *f.* IV. 7.

नारी *f.* IV. 26.

नाव *am Ende eines Comp.* = नौ VI. 48, 56, 57.

नाव्यति Sich ein Schiff wünschen XXI. 2.

नाश *m.* Zugrundegehen XI. 3.

नासिकंयन und °यय *Adj. f.* °यी XXVI. 54.

नासिका *f.* Nase. *Declin.* III. 39, 76—78, 87.

नि heisst गि I. 8. — न wird ण VIII. 22.

निंस् 2. *Act.* Küssen IX. 39.

— प्र. प्रणिंस्ते oder प्रनिंस्ते IX. 39. VIII. 22.

निःश्रेयस *n.* VI. 80.

निकषा Nahe. *Mit dem Acc.* V. 7.

निकाय *m.* Haus, Wohnung XXVI. 174.

निकाय्य *m.* Haus, Wohnung XXVI. 11.

निद् 1. *Act.* Küssen VIII. 75.

— प्र. प्रणिद्यति oder प्रनि° VIII. 75, 22.

निन्द् 3. *Act. Med.* Ernähren X. 7. नेनेत्ति, नेनित्तास् 8. नेनिद्यानि, निनेत्त 9.

नित्य *Adj.* Beständig, unveränderlich. विधि eine Vorschrift, Regel, die nothwendig ist, die keinen zweiten Fall zulässt II. 5.

निद्रालु *Adj.* von निद्रा (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

निन्द् 1. *Act.* Tadeln, verachten VIII. 57. देवीं निनिन्दिथ XXV. 9. निन्दिष्यति 10.

— प्र. प्रणिन्दति oder प्रनि° VIII. 57, 22.

निपत्या *f. Nom. act.* von नि — पत् XXVI. 186.

निपाक *m.* Reifen XI. 3. v. l.

निपात *m.* Unregelmässige Bildung (*einer grammatischen Form*) XXVI. 11.

निपातन *n.* Desgl. VI. 8.

निपात्य *Adj.* Auf unregelmässige Weise zu bilden XXVI. 160.

निपुण *Adj* Geschickt. *Mit dem Gen. oder Loc.* V. 29.

निमन्त्रण *n.* Aufforderung XXV. 22.

निमित्त *n.* Ursache III. 30.

नियामक *Adj.* Bestimmend (*Mit dem Gen. des Objects*) XXVI. 219.

नियोग *m.* Nachdruck II. 6.

नियोज्य *m.* Herr XXVI. 10.

नियोज्य = नियोक्तुं शक्य XXVI. 10.

निरनुनासिक *Adj.* Nicht-nasal (Laut) II. 28.

निरसन *n.* Ausspeien VIII. 71.

निराकरिष्णु *Adj.* XXVI. 142.

निर्ग्राह्य *Adj.* Erfassbar, erkennbar IV. 15.

निर्ह्रि *Adj. Declin.* III. 38.

निर्णय *m.* Entscheidung (eines Streites) XXIII. 8.

निर्देश *m.* Bezeichnung. अनकारनिर्देशात् «weil (die Wurzel) nicht mit einem न bezeichnet, aufgeführt wird» XIX. 11.

निर्धार *m.* Das Hervorheben eines Dinges V. 23, 34.

निर्धारण *n.* Desgl. द्विबहुनानेकनिर्धारणम् VII. 96.

निर्भर्त्सन *n.* Drohung VIII. 75.

निर्वाण *Adj.* = शान्त. *n.* = मुक्ति XXVI. 101.

निलय *m.* XXI. 171.

निवचने *kann mit* कृ *componirt werden* XV. 5.

निवास *m.* Wohnen, Aufenthalt VIII. 102, 140.

निवृत्ति *f.* Aufhören, Nachlassen. गति° VIII. 87.

निश् und निशा *f.* Nacht. *Declin.* III. 39, 76.

निशान *n.* Schärfen VIII. 103, 128. XI. 2. XVIII. 22.

निशान *m.* Wahrnehmung XVIII. 22.

निश्चत्वारिंश *Adj.* VI. 86.

निषद्या *f. Nom. act.* von नि — सद् XXVI. 186.

निषेध *m.* Wehren, Verbieten XXVI. 201.

निष्कर्ष *m.* Herausziehen XVI. 5.

निष्कुलाकृ Herausziehen VII. 90.

निष्कोष *m.* Herausziehen VII. 90. XVI. 5. v. l.

निष्पत्ति *f.* Zustandekommen. धातोरर्थस्यानिष्पत्तिः XXV. 31.

निष्पत्त्राकृ Mit einem Pfeil durchbohren. °करोति मृगं व्याधः VII. 91.

निस् *heisst* गि I. 8.

निस्त्रिंश *m.* Schwert VI 86.

निह्नव *m.* Leugnen XXIII. 35.

नी 1. *Act.* Führen. *Mit* 2 *Acc.* वृन्दावनमनैषीद्गाः V. 6. — *Pass.* निन्ये विजनम् XXIV. 13. — *Med.* 1) In Etwas (*Loc.*) bewandert sein. शास्त्रे नयते XXIII. 28. — 2) Jmd (*Acc.*) verehren. विष्णुं नयते *ebend.* — *Caus.* Jmd (*Acc.*) durch Jmd (*Instr.*) wohin (*Acc.*) führen lassen. रक्षांस्यनाययदूर्ध्वलोकं कपिभिः V. 5.

— उद्. *Med.* Aufheben. दण्डमुद्नयते XXIII. 28. — In die Höhe heben, zum Himmel befördern: अर्चकानुद्गीतवान् V. 26.

— उप. *Med.* 1) Mit der heiligen Schnur umgürten. पुत्रमुपनयते XXIII. 28 — 2) Dingen, miethen. भृत्यमुप° *ebend.*

— प्र. Verfassen. प्रणीयते मुग्धबोधं व्याकरणं मया *Einl.*

— वि. *Act.* Entfernen, vertreiben. गुरोः क्रोधं विनयति, गण्डम् (Beule)° XXIII. 29. *Med.* 1) *Eine Leidenschaft* (*Acc.*) bei sich unterdrücken. क्रोधं विनयते *ebend.* 2) Spenden, verausgaben. द्रव्यं विनयते XXIII. 28. — 3) Bezahlen, abtragen. ऋणं वि° *ebend.*

नी *Declin.* III. 59, 60.

नीति *f.* *Nom. act.* von नी XXVI. 190.

नीरुज *Adj.* Gesund XXVI. 101.

नीली *f.* IV. 26.

नु 2. *Act.* Loben. अनावीत् oder अनौषीत्, नुनुविव IX. 11. — *Wann* इम् *eingeschaltet wird* VIII. 46, 60. — *Caus. Desid.* नुनावयिषति XIX. 14.

— आ. *Med.* XXIII. 1.

नुद्. नुत्त oder नुन्न XXVI. 98.

नू 6. *Act.* Loben. अनुवीत्, नुनाव XIII. 6.

नृ *m. Declin.* III. 65, 67. — नॄन् *oder* नॄः *vor einem folgenden* प II. 35.

नृचक्षस् *m.* XXVI. 68.

नृत् 4. *Act.* Tanzen XI. 1. न *wird nicht* ण VIII. 43. अनतीत्, नर्तिष्यति oder नर्त्स्यति XI. 2. — *Caus. Med.* नर्तयते, *wenn ein Vortheil für den Agens erwächst* XXIII. 58. — *Desid* निनृत्सति oder निनर्तिषति XIX. 2. — *Intens.* नरीनृत्यते XX. 11.

नृहरि *m.* Vishṇu als Mann-Löwe XXV. 1.

नॄ. न *wird nicht* ण VIII. 43.

नेत्र *n.* XXVI. 68. — *Am Ende eines Comp.* = नेतृ VI. 30.

नेदयति Nahe bringen XXI. 16.

नेदिष्ठ und नेदीयस्. S. अन्तिक.

नेम *Adj. heisst* प्रि III. 9. — *m. pl.* नेमे oder नेमास् III. 12.

नैयग्रोध *Adj.* von न्यग्रोध VII. 4, 18.

नैयङ्कव *Adj.* von न्यङ्कु VII. 4, 18.

नो. न — नो «Weder — noch» XXV. 11, 13. — नो — न Desgl. XXV. 12.

नौ *f. Declin.* III. 82.

न्यग्रोध *m. Wird durch vṛddhi zu* नैय° *gesteigert* VII. 4.

न्यङ्कु *wird durch vṛddhi zu* न्या° *oder* नैय° *gesteigert* VII. 4.

न्यग्रोधमूलिक *Adj* von न्यग्रोधमूल VII. 4, 18.

न्याङ्कव *Adj.* von न्यङ्कु VII. 4, 18.

प.

पक्व *Partic. perf. pass.* von पच् XXVI. 99. — *Das* न *einer Casusendung wird niemals* ण III. 30. VI. 9. *Anf.*

पक्ष *m.* Der eine Fall eines Wechselfalles. पक्षे «im andern Falle» IX. 55. XXVI. 58.

पक्षण *Nom. ag.* von पच् XXVI. 144.

पङ्क्ति *n.* XXVI. 33.

पच् पेचिवस् III. 152. *Partic. perf. pass.* पक्व XXVI. 99. — Etwas (*Acc.*) aus Etwas (*Acc.*) kochen. *Trop.* यो पचति लोकानां पुण्यापुण्यं सुखासुखम् «der aus den guten Werken der Menschen Glück, aus den schlechten Unglück bereitet» V. 6. *Pass. Reflex.* Reifen. स्वयं पच्यते व्रीहिः XXVI. 20. — *Mit dem Acc. der Frucht:* अपक्वाम्रः फलम् XXIV. 11.

पच *Nom. ag.* von पच् XXVI. 39.

पचा *Nom. act.* von पच् XXVI. 192.

पचेलिम *Adj.* Von selbst reifend XXVI. 24.

पञ्चक *n.* Πεντάς V. 12. XXV. 17.

पञ्चकर्न *n.* = °कर्णी *f.* VI. 54.

पञ्चगु *Adj.* Für 5 Kühe erstanden VI. 53. *Anf.*

पञ्चन् *Declin.* III. 121, 122.

पञ्चनद् *n.* VI. 85.

पञ्चम *Adj.* Der 5te VII. 37.

पञ्चप *Adj. pl.* Fünf oder sechs VI. 32.

पट *Nom. ag.* von पट् XXVI. 30.

पटत् Der Laut *paṭat.* पटदिति करोति, पटत्पटदिति oder पटत्पटेति, पटपटाकृ VII. 88. पटपटाति, पटपटायति oder °ते, पटपटास्यात् XXI. 9. — पटिति = पटत् — इति VII. 88.

पठनीय *Adj.* Was gelesen werden muss *S.* 176.

पण् 1) Handel, Gewerbe treiben. 2) Loben. पणायति oder पणायते (VIII. 64.), अपणायिष्ट oder अपणिष्ट (VIII. 65.), पणायांचक्रे oder पेणे, अपणीत् VIII. 108, 109. पणते 110.

पणय *Adj.* Verkäuflich XXVI. 16.

पणयवर्चस *n.* VI. 78.

पत् 1. *Act.* 1) Gehen. 2) Herrschen VIII. 125. *Anf.* अपतत् 125 पतित XXVI. 107. — *Desid.* पिपतिषति oder पित्सति XIX. 8, 9. — *Intens.* पनीपत्यते XX. 7.

— नि *Caus. Pass.* Auf eine unregelmässige Weise gebildet werden (von einer grammatischen Form) II. 13.

— प्रणि (VIII. 22.). Aus Ehrerbietung vor Jmd (*Acc.*) sich niederwerfen. मुकुन्दं प्रणिपत्य *S.* 1. — प्रण्यपप्तत् VIII. 125.

पत *Nom. ag.* von पत् XXVI. 30.

पतग oder पतंगम *m.* XXVI. 61.

पतञ्जलि II. 13.

पतयालु *Nom. ag.* vom *Caus.* von पत् XXVI. 148.

पतापत *Nom. ag.* von पत् XXVI. 30.

पति *Declin.* III. 53.

पतिंवरा *f.* XXVI. 60.

पतिवत्नी IV. 26.

पत्ति *f. Nom. act.* von पद् XXVI. 190 v. l.

पथ *am Ende eines Comp.* = पथिन् VI. 69, 91.

पथिन् *m.* Weg. *Declin.* III. 119—121. — गच्छत्यनन्तः पन्थानम् V. 19.

पद् 4. *Med.* Gehen. अपादि (VIII. 116.). अपत्सातान् XI. 7. — *Desid.* पित्सते XX. 9, 12. — *Intens.* पनीपद्यते XX. 7.

— प्रणि (VIII. 22.). प्रण्यपादि XI. 7.

— निस्. निष्पन्न Entstanden: बहुवचने °न्नो ऽनीशब्दः II. 20. Vollbracht. *Mit dem Abl. durch wen* XVIII. 18. XXVI. 179.

— सम्. Werden. *Wird mit* सात् *componirt* VII. 85., *mit* त्राच् 86., *mit* डाच् 87, 88.

पद् *m.* Fuss. *Tritt an die Stelle von* पाद् *und* पाद III. 39, 146.

पद *n.* Stellung, Würde. विभीषणः पदाद्भ्रष्टः V. 20. — पदे *kann mit* कृ *componirt werden* XV. 5.

पदक *m.* = पदं वेत्ति अधीते वा. Mit dem *Pada*-Text vertraut VII. 15.

पदष्ठीव *n. sg.* Die Füsse und die Kniee VI. 8.

पदी oder पाद् *f. am Ende eines adjectiv. Comp.* IV. 17.

पद्धति = °ती *f.* IV. 27.

पद्मगन्ध oder °न्धि *Adj.* VI. 87.

पद्मनाभ *m.* VI. 23.

पन् 1. Loben. = पण् VIII. 110.

पन्नगपुरी *f.* Der Aufenthaltsort der Schlangen *S.* 176.

पयस्यते oder पयायते = पय इव आचरति XXI. 7.

पयोनिधि *m.* XXVI. 182.

पर heisst घि III. 9. *Declin.* 12, 37. — Nachfolgend (im Raume) *Mit dem Abl.* I. 16. — Ein Anderer. परोपकृतये «um Anderen einen Dienst zu erweisen» *S.* 1.

परत्र *Adv.* In der Folge (im Raume) Durgad. zu II. 45.

परनगव *m.* Ein vorzüglicher Ochs VI. 47.

परमात्मन् *m.* = परश्चासावात्मा च VI. 34. *Anf.*

परमाह्न *m.* Ein vorzüglicher Tag VI. 37.

परमैश्वर्य *n.* Oberherrschaft VIII. 53.

परस्तात् *Adv.* VII. 104.

परा heisst गि I. 8.

पराजय *m.* Unterliegen *Mit dem Ablat.* V. 20.

परारि *Adv* Im vergangenen Jahr VII. 110.

परार्ध *n.* Eine ungeheure Zahl V. 31.

परि *heisst* गि I. 8. *Mit dem Acc.* (व्याप्तायाम्, इत्थंभावे, चिह्ने und भागे) V. 7. Zu Theil: हरिं पर्यभवल्लक्ष्मीः «L. wurde H. zu Theil» V. 7. — *Mit dem Abl.* Ausserhalb, mit Ausnahme. पर्यनलात्रयस्तापाः «die drei Uebel sind überall, nur nicht bei *A.*» V. 21.

परिकृण *Adj.* Dünn, mager XXVI. 101.

परिचाय्य *m.* = अग्नि XXVI. 11.

परितस् *Präp.* Rings um. *Mit dem Acc.* V. 7.

परिमत् von मन् XXVI. 78.

परिमाण *n.* Maass VII. 92, 93.

परिमार्ष्टृ *Nom. ag.* von परि — मृज् XXVI 144.

परिमृज् *Declin.* III. 134.

परिवृढ *m.* Herr XXVI. 111. *Comp.* °व्रढीयस्, *Superl.* °व्रढिष्ठ VII. 59.

परिव्राज् *m.* XXVI. 71. *Declin.* III. 134.

परिसर्या *f. Nom. act.* von परि-सृ XXVI. 188.

परीतत् von तन् XXVI. 78.

परुत् *Adv.* Im vergangenen Jahr VII. 110.

परुत्न *Adj.* von परुत् VII. 111.

परेद्यवि *Adv.* Morgen VII. 110.

परोक्षम् *Adv.* VI. 65.

पर्यन्त *m.* Gränze, Ende VI. 58. *Anf.* — पर्यन्तम् *am Ende eines Comp.* Bis (zum Ende) अग्निग्रन्थपर्यन्तमधीते VI. 61.

पर्वत *m.* von पर्वन् (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

पलिक्नी *f.* Eine alte Frau IV. 27.

पलितंकरण *Adj. f.* °णी XXVI. 62.

पलितंभविष्णु und °भावुक *Adj.* XXVI. 63.

पलिता = पलिक्नी IV. 27.

पवि *m.* Indra's Donnerkeil *S.* 176.

पवित्र *n. Nom. instr.* von पू XXVI. 169.

पश्, *Intens.* पम्पश्यते XX. 8.

पश्चात् = पश्चिमम् VII. 110. Hinter, nach. *Mit dem Gen.* V. 23. VI. 61.

पश्चाद्वृत्ति *f.* Nacherwähnung. उक्तस्य III. 132.

पा 1. *Act.* Trinken. पिबति (VIII. 70), अपात् (VIII. 25.), पेयात् (VIII. 85.) VIII. 87. पीत्वा VIII. 85. XXVI. 201. — *Caus.* पाययति, °ते (*wenn ein Vortheil für den Agens erwächst* XXIII. 58.), XVIII. 6. अपीप्यत् 7. — Jmd (*Acc.*) Etwas (*Acc.*) zu trinken geben. शतं शतं पयो ऽपीप्यद्वत्सान्विष्णुः शतेन गाः V. 12. — *Intens.* पेपीयते XX. 4. — प्र. प्रपाय XXVI. 212.

पा 2. *Act.* Beschützen. पातात् = पातु und पाह्यि XXV. 24. — *Caus.* पालयति XVIII. 11.

पाक *m.* Zubereitung von Speisen VII. 90.

पाकिन *Adj.* = पाकेन निर्वृत्त. पाकिनो घटः VII. 75.

पाक्य *Partic. fut. pass.* von पच् XXVI. 8.

पाचक *Adj.* °स्त्री VI. 34.

पाचकत्व *n. Nom. abstr.* von पाचक VII. 24.

पाचिका *f.* Eine gute Köchin. °भार्य VI. 14.

पाच्य *Adj.* Was durchaus gekocht u. s. w. werden muss XXVI. 9.

पाटपट und पाटुपट *Nom. ag.* von पट् XXVI. 30. v. l.

पाटूपट *Nom. ag.* von पट् XXVI. 30.

पाठ *m.* = धातुपाठ VIII. 62. भ्वादि° *ebend.*

पाणि *m.* Hand. पाणौ *kann mit* कृ *componirt werden* XV. 5.

पाणिनीय *Adj.* Von Pâṇini verfasst VII. 15.

पाणिंधम und °धय *Adj. f.* °यी XXVI. 54.

पाणिसर्या *f.* Strick XXVI. 17, 18.

पाण्डवेय *Patron.* von पाण्डु VII. 6.

पाण्डु *Adj. m.* = *f.* IV. 16.

पाण्डुभूम *m.* VI. 84.

पातुक *Nom. ag.* von पत् XXVI. 146.

पात्र *am Ende eines dvigu n. nicht f.* VI. 53.

पाद् *am Ende eines vah.* = पाद् VI. 31, 32. *f.* पाद् *oder* पदी IV. 17. — *An die Stelle von* पाद् *tritt* पद् III. 146.

पाद् *m.* XXVI. 170. *Declin.* III. 39. — Kapitel, Abschnitt. संज्ञा° *S.* 3.

पादशस् *Adv.* (वीप्सायाम्) VII. 69.

पादहारक XXVI. 27.

पाडुक *Nom. ag.* von पद् XXVI. 146.

पापच्य *Adj. f.* °च्ची XXVI. 46.

पापति *Nom. ag.* vom *Intens.* von पत् XXVI. 154.

पापायते *Denom.* von पाप XXI. 10. v. l.

पामन् *f.* = पामा *f.* IV. 3.

पामन *Adj.* von पामन् (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

पाना *f.* = पानन् IV. 3.
पाप्य *n.* Maass XXVI. 11.
पार्य *Nom. ag.* von पृ XXVI. 35.
पारस्त्रैणेय *Patron.* von पारस्त्री VII. 2, 7.
पाराशर्य *Patron.* von पराशर VII. 1, 8.
पालक्क *am Ende eines Comp. f.* पालिका IV. 22.
पालन *n.* Beschützen X. 3.
पाश (Affix) *drückt am Ende eines Comp. einen Tadel aus.* निपक्वपाश *m.* = कुत्सितः निपक्वः VII. 65.
पाश्चात्य *Adj.* von पश्चात् VII. 111.
पिच्छिल *Adj.* von पिच्छा (ग्रस्त्यर्थे) VII. 32, 33.
पिण्डफला *f.* IV. 15.
पिण्डाश्न *m.* VI. 45.
पितापुत्रौ *m. dual.* Vater und Sohn VI. 5
पितृ *m. Declin.* III. 65.
पित्र्य *Adj.* von पितृ VII. 20.
पिधान *n.* = अपि° III. 171.
पिपक्ष् *Nom. ag.* vom *Desid.* von पच्. *Declin.* III. 151.
पिपठिष् *Nom. ag.* vom *Desid.* von पठ्. *Declin.* III. 151.
पीठच्छत्रोपानह् *n. sg.* Die Bank, der Sonnenschirm und die Schuhe VI. 7.
पीड् *Caus. Aor.* अपीपिडत् oder अपिपीडत् XVIII. 3.
पीडा *f. Nom. act.* von पीड् XXVI. 192.
पीलु *n.* Die Frucht des *Pilu*-Baumes III. 94.
पीलुकृणा *m.* = पीलुपाक VII. 78.
पुंस् *Declin.* III. 154. — *Am Anf. eines Comp.* II 33
पुंस्कोकिल *m.* II. 33.
पुंस्तोय *n.* II. 33.
पुण्य *n.* Ein gutes Werk V 6.
पुण्यरात्र *m.* VI. 46

पुत्र *am Ende eines Dvandva* VI. 5.

पुत्रका = पुत्रिका *f.* IV. 7.

पुत्रीयति Sich einen Sohn wünschen. *Desid.* पुपुत्रीयिषति u. s. w. XXI. 18.

पुरन्ध्रू *f. Declin.* III. 59, 82.

पुर *am Ende eines Comp.* = पुर VI. 69.

पुरःसर *Adj. f.* °री XXVI. 47.

पुरंदर *m.* XXVI. 60.

पुरस् = पुरस्तात् VII. 108. *Wird mit Wurzeln componirt* VIII. 21.

पुरा *Conj.* Bevor. *Mit dem Praes.* XXV. 3.

पुरुदंशस् *Declin.* III. 155, 156.

पुरुष *am Ende eines Dvigu f.* °षा *oder* °षी VI. 56.

पुरोडाश् *m.* = पुरोडाश = हविस् XXVI. 65. — *Declin.* III. 107 — 109, 149.

पुरोवात *m.* Ein von vorn wehender Wind? XVIII. 17.

पुष् 4. *Act.* Zunehmen, gedeihen. अपुषत् XI. 3. VIII. 38. — 9. *Act.* Ernähren. पुष्णातु वो हविः III. 143. *Str.* 2. Gedeihen machen. कार्यं पुष्णातीति पुष्यः XXVI. 20.

पुष्टि *f.* 1) Zunehmen, Gedeihen XI. 3. — 2) Ernähren VIII. 132.

पुष्य *am Ende eines adj. Comp. f.* पुष्या IV. 15.

पुष्यंधय *m.* °यी *f.* XXVI. 53.

पुष्य *m.* Ein besonderes Sternbild. = कार्यं पुष्णाति XXVI. 20.

पू 9. *Act. Med.* Reinigen XVI. 1. पुनाति 2. पूत oder पवित XXVI. 103, 104. पूत्वा oder पवित्वा XXVI. 103, 104, 208. — पून = नष्ट XXVI. 95. — *Desid.* पिपवित्रते XIX. 7. — *Caus. Desid.* पिपावयिषति XIX. 14. — *Das* न *eines krt's wird niemals* ण XXVI. 4

पूतवित्र *Adj.* VII. 42.

पूज् पूजित (वर्तमाने) Geehrt XXVI. 131.

पूजक *m.* Verehrer (einer Gottheit) III. 143.

पूजा *f. Nom. act.* von पूज् XXVI. 192.

पूतक्रतु *m.* °क्रतायी *f.* IV. 25.

पूतना *f.* Der Name einer Unholdin, die *Krshṇa* erschlägt V. 6.

पूतिगन्धि *Adj.* VI. 87.

पूर् 4. *Med.* Voll werden. अपूरि oder अपूरिष्ट XI. 7. VIII. 116 — *Caus.* पूरित oder पूर्ण XXVI. 114. *Mit dem Instr. oder Gen.* V. 25.

पूरण 1) *Adj. f.* णी Vollmachend. एकादशानां° die Zahl 11 vollmachend, der 11te VII. 36. — Ein Nomen ordinale VI. 12. — 2) *n.* Vollmachen X. 3.

पूर्णि *f. Nom. act.* von पूर् XXVI. 184.

पूर्ति *f.* 1) Vollmachen IX. 53. X. 3. v. l. — 2) Vollwerden XI. 7.

पूर्व *heisst* श्रि III. 9. *Declin.* 12, 37. पूर्वेमस् *in den Veda's* XXVI. 220. Vorangehend (im Raume und in der Zeit). *Mit dem Abl.* III. 14. V. 21. — पूर्वेण VII. 105.

पूर्वतस् *Präp.* Vor (im Raume). *Mit dem Gen.* V. 23.

पूर्वत्र *Adv.* Früher, vorher VI. 16.

पूर्वपश्चिमे *f. dual.* Ost und West VI. 4.

पूर्वरात्र *m.* VI. 46.

पूर्वसन्ध्य *n.* VI. 43.

पूर्वाह्ण *m.* VI. 38, 39.

पूर्वेद्युस् *Adv.* VII. 103.

पूषन् *m. Declin.* III. 111, 113.

पॄ 3. *Act.* 1) Beschützen. 2) Füllen X. 3. पिपर्ति 4. पिपूर्तस् oder पिपृतस्, पप्रतुस् oder पपरतुस् 5.

पृत् *f. Tritt an die Stelle von* पृतना III. 39, 76.

पृतना *f. Declin.* III. 39, 76.

पृथक् *Ind.* Verschieden. *Mit dem Instr.* न शंकुः पृथग्विशेन V. 10.

पृथक्शब्द *m.* Ein verschiedenes, für sich bestehendes Wort III. 41.

पृथग्जातीय *Adj.* Zu verschiedenen Gattungen gehörend IV. 16.

पृथग्भाव *m.* Verschiedensein X. 9.

पृथु *Adj. Comp.* प्रथीयस्, *Superl.* प्रथिष्ठ VII. 59.

पॄ 9. *Act.* Beschützen. पपरतुस् oder पप्रतुस् XVI. 5. पूर्त XXVI. 88, 89.

पेश्वर् *Nom. ag.* von पिप्र् XXVI. 156.

पैतृक *n.* Die Art und Weise des Vaters. °कमनुकृते ऽश्वः XXIII. 7.

पैतृष्वस्रीय *Patron.* von पितृष्वस्र् VII. 1, 9.

पोतृ *m. Declin.* III. 65.

पौंस्न *Patron.* von पुंस् VII. 12.

पौनःपुनिक *Adj.* von पुनःपुनर् VII. 16.

पौनःपुन्य *n.* Wiederholung XX. 1.

पौर्णमास *am Ende eines Comp.* = °सी VI. 68.

पौष *Adj.* von पुष्य. *f.* °षी IV. 12. पौषी (= पुष्येण युक्ता) रात्रिः VII. 15.

पोषण *n.* Ernährung X. 7. v. l.

पौत्र *n.* VII. 21.

प्याय् 1. *Med.* Wachsen, zunehmen VIII. 115. *Wann* इ *eingefügt wird* VIII. 46. अप्यायि, अप्यायिष्ट oder अप्यास्त 117. पिप्ये 118. — पीन (स्वाङ्गे), *sonst auch* प्यान (z. B. स्वेद) XXVI. 116. — *Intens.* VIII. 118. — *Das* न *eines krt's wird niemals* ण XXVI. 6. — आ-आपीन 1) *m.* Brunnen. — 2) *n.* Euter XXVI. 117.

प्यायन *n.* Wachsen, Zunehmen XI. 7. v. l.

प्यै. प्यान XXVI. 88, 89.

प्र *heisst* गि I. 8.

प्रकम्पनीय und प्रकम्पनीय XXVI. 4.

प्रकर्ष *m.* Vorzüglichkeit. °र्षेण «auf vorzügliche Art» XXVI. 212.

प्रकार *m.* Art, Weise VII. 44, 73.

प्रकाश *m.* Offenbarwerdung XXIII. 8.

प्रकृति *f.* XXVI. 483. Thema I. 16.

प्रकोपणीय oder °नीय XXVI. 4.

प्रक्रन्तृ *Nom. ag.* von प्रक्रमते XXVI. 28.

प्रक्रियारत्न *n.* Name einer Grammatik XVIII. 17.

प्रक्षरण *n.* Hervorfliessen IX. 11.

प्रख्यानीय, प्रख्यापनीय und प्रगमनीय XXVI. 4.

प्रगाद्य *Partic. fut. pass.* von प्र-गद् XXVI. 14.

प्रगृह्य *Adj.* पदम् XXVI. 20. v. l.

प्रघस *m.* XXVI. 171.

प्रच्छ् 6. *Act.* Befragen. पृच्छति, अप्राक्षीत्, पप्रच्छ (VIII. 124, 135) XIII. 4. — *Mit* 2 *Acc.* V. 6. — *Desid.* पिपृच्छिषति XIX. 6, 7.

— आ. *Med.* XXIII. 1.

— सन्. *Med. Intrans.* XXIII. 14.

प्रजन *n.* Empfangen (Conception) IX. 46. XVIII. 17.

प्रजनिष्णु *Adj.* XXVI. 142.

प्रजस् *am Ende eines Comp.* = प्रजा VI. 26.

प्रणाम *m.* Ehrfurchtsvolle Verbeugung. अच्युत° — vor A. VI. 61.

प्रणाय्य *Adj.* 1) = असंनत. 2) = प्रिय XXVI. 11.

प्रतार *m.* Betrug, Täuschung XXIII. 52.

प्रति *heisst* गि I. 8. *Regiert den Acc.* (वीप्सायाम्, इत्थंभावे, चिह्ने und भागे) V. 7. — Zu Theil. हरं प्रति (अभवत्) हलाहलम् «dem Çiva wurde das H. zu Theil» V. 7. *Mit dem Abl.* Für, an Stelle von. भक्तेः प्रत्यनृतं शंभोः (प्रतिदाने), प्रद्युम्नः केशवात्प्रति (प्रतिनिधौ) V. 21.

प्रतिगृह्य = प्रतिग्राह्य XXVI. 19. प्रतिगृह्यं पदम् XXVI. 20. v. l.

प्रतिज्ञा *f.* 1) Einwilligung, Zugeben XXIII. 8. — 2) Versprechen XXIII. 44.

प्रतिदान *n.* Das «zum Ersatz geben» V. 21.

प्रतिनिधि *m.* Stellvertretung V. 21.

प्रतिभू. *Mit dem Gen. oder Loc.* V. 29.

प्रतिमा *f.* Bildniss IV. 17.

प्रतियत्न *m.* Sorge für Etwas XV. 4. XXIII. 25.

प्रतिलोम *Adj.* VI. 76.

प्रतिविधु *Adv.* VI. 61.

प्रतिसान *Adj.* VI. 76.

प्रत्यक्षम् *Adv.* VI. 65.

प्रत्यच् *Adj.* XXVI. 69. *Declin.* III. 147. *f.* प्रतीची und प्रत्यची IV. 12.

प्रत्युरस VI. 82.

प्रथ् *Caus. Aor.* अपप्रथत् XVIII. 2.

प्रथन *Adj. Nom. pl. m.* °ने oder °नास् III. 12.

प्रथिष्ट *und* प्रथीयस्. S. पृथु.

प्रभु *n. Declin.* III. 96.

प्रभुघ्न *m.* Kâma V. 21.

प्रधि *und* प्रधी *Declin.* III. 59, 82, 95.

प्रपवनीय *Partic. fut. pass. von* प्र-पू XXVI. 4.

प्रपायिन् (°णी) *Nom. ag.* von प्र-पा XXVI. 29.

प्रपूरण *n.* Füllen, Vollmachen XI. 7. γ. 1.

प्रप्यायनीय *Partic. fut. pass.* von प्र-प्याय् XXVI. 4.

प्रफुल्ल XXVI. 101.

प्रबन्ध *m.* Ununterbrochene Verbindung. वाचा° XVII 3.

प्रभव *m.* Das schaffende Princip. शर्वः प्रभवो लयः V. 1.

प्रभवनीय und प्रभापनीय (*Caus.* von भा) XXVI. 4.

प्रभु *Nom. ag.* von प्र-भू XXVI. 168.

प्रभृति Von — an. *Mit dem Abl.* भवात् — «von der Geburt an» V. 21.

प्रमथ *m.* Diener Çiva's. प्रमथास् «Çiva's Gefolge» V. 7.

प्रमदर् *Nom. ag.* von प्र-मद् XXVI. 156.

प्रमा *f.* XXVI. 193.

प्रमाण *Am Ende eines Comp.* = °णी VI. 15. 16.

प्रमाद् *m.* Abfall, Untreuwerden. *Mit dem Abl.* V. 20.

प्रमाणीय XXVI. 4.

प्रयापणीय oder °नीय *Partic. fut. pass.* vom *Caus.* von प्र-या XXVI. 4.

प्रयोक्तृ *m.* Agens einer Handlung XXV. 30.

प्रयोग *m.* 1) Gebrauch, Anwendung XXVI. 219. — 2) Grammatische Bildung, Form: बभूवे बुभूवे इति प्रयोगौ VIII. 33.

प्रयोजन *n.* Ziel, Endzweck *S.* 1.

प्रयोज्य = प्रयोक्तुं शक्य XXVI. 10.

प्रलीयति *Denom.* von श्लक्ष्ण II. 4.

प्रलम्भ *m.* XXVI. 173.

प्रलोभ *m.* Verlockung XXIII. 39.

प्रत्कारीयति *Denom.* von त्कार् II. 4.

प्रवक्र *Nom. ag.* von प्रु XXVI. 41.

प्रवाच्य *Partic. fut. pass.* (आवश्यके) von प्र-वच् XXVI. 9.

प्रवृत्ति *f.* Sein, Sichbefinden V. 24.

प्रवेपण (wohl प्रवेपन; vgl. XXVI. 4.) *n.* XXVI. 171.

प्रवेपनीय XXVI. 4.

प्रशंसा *f. Nom. act.* XXVI. 189.

प्रशस्य *Adj.* Vorzüglich. *Comp.* श्रेयस् oder ज्यायस्, *Superl.* श्रेष्ठ oder ज्येष्ठ VII. 57, 58.

प्रशान् *Adj.* XXVI. 74. *Declin.* III. 125. *Euphonische Regeln* II. 34.

प्रश्न *m.* Frage XXVI. 180.

प्रश्नयति Fragen XXI. 14.

प्रश्रथ *m.* = प्रश्रन्थन *n.* XXVI. 174.

प्रष्ठवाह् (*Nom.* -वाड्) XXVI. 64.

प्रसव *m.* Gebären, Erzeugen IX. 39. v. l.

प्रसार *m.* Aufthun, Oeffnen (des Mundes) XXIII. 2.

प्रसूत. *Mit dem Gen. oder Loc.* V. 29.

प्रस्तीत und प्रस्तोत *Partic. perf. pass.* von प्र-स्त्यै XXVI. 100.

प्रस्रुति (so ist wohl statt प्रस्तुति zu lesen). *f.* Träufeln, Hervorquellen IX. 11. v. l.

प्रह्वति *f. Nom. act.* von प्र-ह्वाद् XXVI. 183.

प्रह्व *Nom. ag.* von प्र-ह्वे XXVI. 33.

प्राक् VII. 104. Vor. *Mit dem Abl.* III. 131.

प्राकार् *m.* XXVI. 170.

प्राक्पुष्प *Adj. f.* °ष्पा IV. 15.

प्राच् *Adj. Declin.* III. 146.

प्राच्छ् (*Nom.* प्राट्) = पृच्छति XXVI. 71.

प्राज्ञ *Adj.* von प्रज्ञा (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

प्राण *m. pl.* Lebensgeister. अतं भर्तुः प्राणैः (von ganzer Seele) XXV. 18.

प्राणन *n.* Athmen IX. 27.

प्रातरित्वन् XXVI. 69.

प्रातिकूल्य *n.* Entgegensein, Ungunst VII. 90.

प्रादुर्भाव *m.* Hervortreten, Offenbarwerden. शब्द° VI. 58. *Anf.*

प्रादुर्भूत *Adj.* Hervorgetreten, offenbar geworden. रूपैः शब्दः प्रा° VI. 61.

प्राडुन् *Euphonischer Einfluss auf* अस् «sein» IX. 24.

प्राद्य *m.* Wagen VI. 83.

प्राधेक् XV. 5.

प्रापुष्प *Adj. f.* °ष्पा IV. 15.

प्राप *Adj.* von प्र-आप् VI. 70.

प्रापण *n.* Herbeiführen, Herbeibringen VIII. 134.

प्राप्तकाल *m.* Günstige, gelegene Zeit XXV. 22.

प्राप्ति *f.* Erlangung, Erreichung VIII. 17.

प्रार्थयति *Denom.* von अर्थ II. 4.

प्रार्ण *n.* II. 9.

प्रास्कारयति *Denom.* von स्कार II. 4.

प्रासाद् *m.* XXVI. 170.

प्राह्णेतनाम् und °तरान् *Adv.* VII. 51.

प्रिय *Nom. ag.* von प्री XXVI. 32. — *Comp.* प्रेयस्, *Superl.* प्रेष्ठ VII. 56. — *Vor* प्रिया *nimmt ein Fem. im Comp. nicht die Masculin-Form an* VI. 13, 15.

प्रियंवद् *Adj.* XXVI. 57.
प्रियकार oder प्रियंकर् *Adj.* XXVI. 58.
प्रियंकरणा *Adj. f.* °णी XXVI. 62.
प्रियचतुर् *Adj. Declin.* III. 110.
प्रियंभविष्णु und °भावुक *Adj.* XXVI. 63.
प्रियाक् Jmd etwas Freundliches erweisen VII. 91.
प्री. *Caus.* प्रीणयति oder प्रापयति XVIII. 12.
प्रीणन *n.* Befriedigung XI. 4.
प्लु. *Caus. Act.* प्लावयति XXII. 2. *Caus. Desid.* पिप्लावयिषति oder पुप्ला° XIX. 15.
प्रेकीयति *Denom.* von एक II. 4.
प्रेङ्खणीय XXVI. 4.
प्रेयस् und प्रेष्ठ. S. प्रिय.
प्रेरणा *n.* Antreiben XVIII. 1.
प्रेष und प्रेष्य *m.* = प्रैष und प्रैष्य II. 12.
प्रैकीयति = प्रेकीयति II. 4.
प्रैष und प्रैष्य *m.* = प्रेष und प्रेष्य II. 12.
प्रोथीयति = प्रौथीयति. *Denom.* von ग्रोथ II. 4.
प्रौठ, प्रौठि und प्रौढ् II. 11. — प्रौठि *f* Kraft, deren man sich bewusst ist XXV. 17.
प्लवग = प्लवंगम *m.* XXVI. 61.
प्लवन *n.* Schwimmen VIII. 98.
प्लु. *Caus. Desid.* पिप्लावयिषति oder पुप्ला° XIX. 15.
प्लुतगति *f.* Sich in Sprüngen fortbewegen VIII. 80.
प्सा 2. *Act.* Essen. प्साति IX. 5. अप्सुस् oder अप्सान् 6.
— प्रणि (VIII. 22.). प्रणिप्साति IX. 5.

फ.

फाण् 1. *Act.* Gehen. फेणातुस् oder पफाणातुस्, फेणिथ oder पफाणिथ VIII. 127, 52. — *Caus.* फाणयति oder फा° XVIII. 24.

फल् 1. *Act.* Bersten. फेलतुस्, फेलिथ VIII. 71, 52. — Früchte tragen. *Trop.* भक्तिः फलति II. 47. — *Intens.* पम्फुल्यते XX. 10. — प्र. प्रफुल्ल XXVI. 123.

फल *n. Wann das Fem. in einem adjectiv. Comp.* फला *lautet* IV. 15. — Folge XXV. 19.

फलकलक्ष *n.* VI. 43.

फलवत् *Adj.* Nutzen, Vortheil ziehend XXIII. 58.

फलित *Adj.* von फल VII. 80.

फलिन् *Adj.* Nutzen, Vortheil ziehend XXIII. 58.

फलिन *Adj.* von फल (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

फलेग्रहि *Adj.* XXVI. 48.

फाण्ट *n.* = कषायभेद् XXVI. 111.

फुल्ल *f.* XXVI. 183.

फुल्ल *Adj.* Blühend, aufgeblüht XXVI. 101.

फेनायते Schäumen XXI. 11.

फेनिल *Adj.* von फेन (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

ब.

बध् tritt an die Stelle von वध् IX. 9. अबधीत् VIII. 49. *Impers.* अबधि XXIV. 6. XI. 7.

बध् 1. *Med. Desid.* Tadeln. बीभत्सते VIII. 103, 119.

बध *m.* XXVI. 171.

बध्य *Partic. fut. pass.* von बध् XXVI. 7.

बन्ध *m.* Binden, Befestigen XI. 7. v. l.

बन्धुता *f.* Menge von Verwandten VII. 35.

बर्हिण *m.* Von बर्ह (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

बल *n.* Macht, Kraft. विधिबलात् «in Folge der Regel» VIII. 127.

बलिन *Adj.* von बलि (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

बलूल von बल (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

बहिर्लोम VI. 24.

बहिस् *Präp.* Ausserhalb, fern, ohne. *Mit dem Abl.* V. 21.

बाध् Zunichte machen. सनानरूपः प्रत्ययः कृता बाध्यते (wird ungültig) XXVI. 2.

बाध्य *Adj.* Zunichte zu machen. सरूपो (प्रत्ययः) बाध्यः (wird ungültig) XXVI. 2.

बान्धकिनेय *Patron.* von बन्धकी VII. 7.

बाभ्रव्य *Patron.* von बभ्रु VII. 1, 9.

बाला *f.* IV. 28. — *Ein Fem. nimmt davor nicht die Masculin-Form an* VI. 13.

बाल्हाबाल्हवि *Adv.* Arm gegen Arm VI. 33.

बाल्हीक *Adj.* von बहिस् VII. 16.

बाह्वाबाल्हवि *Adv.* Arm gegen Arm VI. 33.

बाह्य *Adj.* von बहिस् VII. 16. — Ausserhalb befindlich. ग्राम° XXVI. 20.

बुद्ध *m.* Eine Incarnation Vishnu's XXV. 1.

बुद्धि *f.* XXVI. 183.

बुध् *4. Med.* Kennen lernen. अबोधि oder अबुद्ध XI. 7. VIII. 116. — *Caus. Act.* बोधयति XXII. 2. Jmd (*Acc.*) mit Etwas (*Acc.*) vertraut machen. भर्तारंतत्त्वमबोधयत् V. 5.

बुध् *Adj. Declin.* III. 132.

ब्रह्म *am Ende eines Comp.* = ब्रह्मन् VI. 44.

ब्रह्मन् *n.* Der *Veda* XXVI. 220.

ब्रह्मभूय *n.* = ब्रह्मत्व XXVI. 23.

ब्रह्मवद्य *Adj.* = ब्रह्मोद्य. °द्या कथा XXVI. 21.

ब्रह्मवर्चस *n.* VI. 78.

ब्रह्महत्या *f.* XXVI. 23.

ब्रह्माणी *f.* Brahma's Gemahlin IV. 23.

ब्रह्मोद्य *Adj.* = ब्रह्मवद्य. °द्या कथा XXVI. 21.

ब्राह्मायन्य *Patron.* von ब्राह्म. *Pl.* °यनास्, *f.* °यनी VII. 13.

ब्राह्मणी *f.* Eine Frau aus der Brahmanenkaste VI. 14.

ब्राह्मणीत्व *n. Nom. abstr.* von ब्राह्मणी VII. 24.

ब्रू 2. *Act. Med.* Sprechen. ब्रवीति IX. 53. आह् *im Perf. kann an die Stelle des Praes. treten* 54, 55. अवोचत्, उवाच, ऊचे 56. — Jmd (*Acc.*) Etwas (*Acc.*) sagen. गोपीरब्रवीन्मनोहरम् V. 6. — *Reflex.* ब्रूते, अवोचत XXIV. 12.

भ.

भ *n.* Gestirn V. 11. XXIII. 31.

भक्ति *f.* Verehrung, Glaube V. 18. — *Ein Fem. nimmt davor nicht die Masculin-Form an* VI. 13.

भक्ष्. *Caus.* Etwas (*Acc.*) durch Jmd (*Instr.*) essen lassen: कपिभिरभक्षयदिष्टभक्ष्यम् V. 5. *Wenn eine Gewaltthätigkeit damit verbunden ist, construirt man:* Jmd (*Acc.*) Etwas (*Acc.*) essen lassen: पार्थनरीनभक्षयत् *ebend.*

भक्षण *n.* Essen; Verspeisen IX. *Anf.*

भगंदर *m.* XXVI. 60.

भगवत् *Adj. Voc.* भगवन् oder भगोस् III. 149. — *Euphonische Regeln* II. 49, 50.

भङ्कुर *Nom. ag.* von भञ्ज् XXVI. 151.

भज् 1. *Act. Med.* 1) Theilen. 2) Verehren. भेजे, भेजिथ, बभक्थ VIII. 132, 52. भक्ष्यसे XXV. 18. बभज्वन् XXVI. 132. भक्त III. 132. Verehren (eine Gottheit): तं भज मुक्तये V. 15. XXV. 18. तस्य पदयोर्भजे «zu seinen Füssen bezeuge ich meine Verehrung» V. 23. — भक्त Verehrer, Anhänger (einer Gottheit): हरेः III. 132.

भज्य *Partic. fut. pass.* von भज् XXVI. 12. = भाज्य.

भञ्ज्. भक्त्वा oder भङ्क्त्वा XXVI. 207. — *Pass. Aor.* अभञ्जि oder अभाजि XXIV. 7. *Auf dieselbe Weise wird* णम् *angefügt, ebend.* — *Intens.* बम्भज्यते XX. 8. (गर्हायाम् XX. 2. v. l.).

भट्टाचार्य *m.* Ein Ehrentitel, der dem Namen eines Gelehrten nachgesetzt wird *S.* 175. *v. l.*

भण्. *Caus. Aor.* अबीभणत् oder अबभाणत् XVIII. 3.

भद्राकृ scheeren VII. 91.

भयंकर *Adj.* XXVI. 57.

भरताग्रज *m.* Râma, eine Incarnation Vishṇu's XXV. 1.

भरित *Adj. f.* भरिता oder भरिणी IV. 27.

भर्ग *m.* Çiva V. 7.

भव *m.* = भाव (*Nom. ag.* von भू) XXVI. 36. 1) Werden, Geburt V. 21. 2) Çiva XXIII. 38.

भवत् *heisst* श्री III. 9. *Declin.* III. 148, 149. *f.* भवती IV. 12.

भवनीय *Partic. fut. pass.* von भू. °यं वया XXVI. 3.

भवादृश्, -दृश oder -दृक्ष *Adj.* XXVI .83, 84.

भवानी *f.* Çiva's (भव) Gemahlin IV. 23.

भवितव्य *Partic. fut. pass.* von भू. °व्यं वया XXVI. 3.

भवितृ *Nom. ag.* von भू XXVI. 142

भव्य *Partic. fut. pass.* von भू. भव्यं वया XXVI. 3.

भस्त्रका = भस्त्रिका *Demin.* von भस्त्रा IV. 7.

भस्त्राफल *Adj.* °ला *f.* IV. 15.

भस्मीकरण *n.* Zu Asche verbrennen VIII. 80.

भा. *Partic.* भात्. *Declin.* III. 167. — *f.* भाती oder भाती IV. 12. — *Das* न *eines folgenden krt's wird nie* ण XXVI. 4.

भाःकर, भाःवर, भाःपति, भाःगेह = भास्कर u. s. w. II. 45.

भाग *m.* 1) Theilung VIII. 132. — 2) Theil, Bestandtheil VIII. 11, 139. Antheil V. 7.

भाग्य *Partic. fut. pass.* von भज् XXVI. 12. = भज्य.

भाज्. S. सर्व°.

भाती *f.* IV. 26.

भाद्रमातुर *Patron.* von भद्रमातृ VII. 11.

भाद्रवर्णि *Patron.* von भद्रवर्मन् VII. 1, 10.

भारद्वाज *Adj.* °जी *f.* IV. 12.

भार्गव *Patron.* von भृगु. *pl.* भृगवः. *f.* भार्गवी VII. 14.

भार्या *f.* Rechtmässige Gattin XXVI. 20.

भाव *m. Nom. ag.* von भू, = भव XXVI. 36. — Geist, Seele. श्रीभाव «dessen Geist auf Çrî gerichtet ist» VI. 9. *Anf.* °भाविनी oder °णी «deren Geist auf H. g. ist» *ebend.*

भावुक *Nom. ag.* von भू XXVI. 146.

भाव्य *n.* Nothwendigkeit des Seins. विप्रेण शुचिना भाव्यम् «ein Brahmane muss durchaus lauter sein» XXVI. 6.

भाष् *Caus. Aor.* अबभाषत् oder अबीभषत् XVIII. 3.

भास् *Caus. Aor.* अबभासत् oder अबीभसत् XVIII. 3.

भासुर *Nom. ag.* von भास् XXVI. 151.

भास्कर (*m.* Sonne XXVI. 47), भास्वर, भास्वति, भास्वेर = भा:-कर u. s. w. II. 45.

भास्वत् *Adj.* von भास् VII. 28.

भास्वर *Nom. ag.* von भास् XXVI. 156.

भिदाक *Nom. ag.* von भिद्, *f.* °की XXVI. 147.

भिदु *Nom. ag.* von भिद् XXVI. 159.

भिद् *Pass. reflex.* Bersten, entzweigehen. स्वयमेव काष्ठं भिद्यते, श्रोदि XXIV. 8. — भिन्न verschieden VI. 2. भित्त *n.* Theil XXVI. 101. — *Intens.* बेभेत्ति, बेभिदिता XX. 22.

भिदा *f. Nom. act.* von भिद् XXVI. 192.

भिदुर *Nom. ag.* von भिद् XXVI. 152.

भिद्य *m.* Fluss XXVI. 20.

भी 3. *Act.* Sich fürchten. बिभेति, बिभीतस् oder बिभितस् (IX. 31.), बिभ्यति; बिभाय oder बिभयामास X. 3. — भीत Sich fürchtend vor (*Abl.*) V. 20. — *Caus.* Jmd (*Acc.*) erschrecken: भापयते oder भीप-यते; Jmd (*Acc.*) mit Etwas (*Instr.*) erschrecken: भाययति XVIII. 18, 19.

भी *f.* Furcht vor (*Abl.*) V. 20.

भीरु und भीलुक *Nom. ag.* von भी XXVI. 163.

भीषा *f. Nom. act.* von भीषयते XXVI. 192.

भुज् भुज XXVI. 88, 89.

भुज् 7. *Act.* Regieren. पृथ्वीं भुनक्ति राजा XXIII. 49. — *Med.*

Essen. शालीन्भुङ्क्ते *ebend.* इह भुञ्जीत भवान् XXV. 22. भोगं भुञ्जानः (ताच्छील्ये) XXVI. 141. — भुक्त *n.* Der Ort, wo Jmd gegessen hat. भुक्तमेतदनन्तस्य XXVI. 130. *Caus. Act.* (XXII. 2.) Jmd (*Acc.*) Etwas (*Acc.*) zu essen geben. गोपान्याज्ञिकान्नमभोजयत् V. 5.

भुजग, भुजंगम *m.* XXVI. 60, 61.

भुवन *ist am Ende eines dvigu ein Neutr.* VI. 53.

भू 1. *Act.* Sein. भवति VIII. 14. *Med.* Erlangen. भवते 17. अभूत् 25. अभूवन् 26, 36. अभविष्ट 27. अभविढ्वम्. अभविध्वम् oder अभविद्ध्वम् 30. बभूव, बभूवुस्, भविता, भूयात्, भविषीष्ट, भविष्यति, भविष्यते 33. — *Pass.* und *Impers.* बभूवे oder बुभूवे 33. — *Impers.* भूयते, अभावि; भाविता oder भविता XXIV. 6. — यावद्भवति कल्की «bis K. da sein wird» XXV. 3. — *Mit* परि *und* प्रति *und einem folgenden Acc.*: Jmd zu Theil werden. हरिं पर्यभवल्लक्ष्मीर्हरं प्रति हलाहलम् V. 7. — भूत *mit seinem Prädicat componirt.* संज्ञाभूत «ein Name seiend» VI. 12. *Tritt an die Stelle von* अस् IX. 23, *bildet das periphr. Perf.* VIII. 56, *wird mit* च्वि *compon.* VII. 81 — 84, *mit* सात् 85, *mit* त्राच् 86, *mit* डाच् 87, 88. — *Caus. Partic.* भावित XXVI. 106. — *Caus. Desid.* विभावयिषति XIX. 14. — *Desid.* बुभूषति XIX. 5. — *Intens.* बोभवीति, बोभोति u. s. w. XX. 17. — *Das* न *eines folgenden krt's wird niemals* ण XXVI. 4.

— व्यति *Med.* Einem Andern (*Acc.*) gleich sein. व्यतिभवते ऽर्कमिन्दुः XXIII. 55.

— अनु. Empfinden. सुखमनुभवति XXI. 10.

— अन्तर्. अन्तर्भवाणि VIII. 22.

— दुस्. दुर्भवानि *ebend.*

— प्रनि oder प्रणि VIII. 33.

— प्र. प्रभवाणि VIII. 22.

भू *am Ende eines Comp. Declin.* III. 59.

भूतपूर्व *Adj.* Früher gewesen. °र्व आढ्यः «einer, der früher reich gewesen ist» VII. 66.

भूति *f.* XXVI. 183.

भून *m. am Ende eines Comp.* = भूमि VI. 84, 85.

भूमन् *m.* Menge VII. 62.

भूय *n. am Ende eines Comp.* = त्व XXVI. 23.

भूयस् und भूयिष्ठ *Comp.* und *Superl.* von बहु VII. 62. भूयस् *Adv.* Von Neuem, zum zweiten Mal VIII. 54.

भूरिदावन् *Adj.* XXVI. 69.

भूरिशस् *Adv.* VII. 68.

भूरुह् *m.* XXVI. 32.

भूवाह्. *Declin.* III. 103.

भूषणा *Adj. f.* °णी IV. 12.

भूष्णु *Nom. ag.* von भू XXVI. 143.

भृ 1. *Act. Med.* 1) Tragen. 2) Ernähren. बभृव VIII. 132, 57. Vgl. भृ 3.

भृ 3. *Act. Med.* 1) Tragen. 2) Ernähren. बिभर्ति (X. 4.), बिभृतस्; बभार oder बिभरामास (X. 3.) X. 12. बिभृव VIII. 57. — भर्ता oder भरिता VIII. 79. — कवचं बिभ्राणः (वयसि) XXVI. 141. — भृत XXVI. 89. — *Desid.* बिभर्षति oder बुभूर्षति XIX. 8.

— नि. निभृत einer Sache (*Acc.*) sich ganz hingegeben habend. गुह्यदेशं नि° V. 4.

भृगु. भृगवस् *Pl.* zu भार्गव VII. 14.

भृङ्. *Declin.* III. 136.

भृति *f.* 1) Tragen VIII. 132. 2) Dingen, Miethen XXIII. 28.

भृत्य *Partic. fut. pass.* von भृ XXVI. 17, 18.

भृत्या *f. Nom. act.* von भृ XXVI. 186.

भृश *Adj. Comp.* भ्रशीयस्, *Superl.* भ्रशिष्ठ VII. 59.

भृशति, भृशायते und भृशीभवति Zunehmen XXI. 8.

भेद् *m.* 1) Trennung III. 9. पदभेदो गणभेदार्थः «die Trennung der Worte dient zur Trennung der *gaṇa's*» III. 9. — 2) Uneinigkeit, Streit V. 10.

भेदक *n.* Ein Merkmal, durch welches ein Ding von einem andern unterschieden wird V. 9.

भेदिका *f.* Zerstörung. सृष्टेर्यस्य भे° «Durch den die Zerstörung der Schöpfung (geschieht)» V. 28.

भेत्तृ *n.* = भिक्षाणां समूह VII. 19.

भोग्य *Partic. fut. pass.* von भुज् «regieren.» भोग्या भू° XXVI. 10.

भोज्य *Partic. fut. pass.* von भुज् «essen.» XXVI. 10. *n.* Speise V. 6.

भोस् *Vocat.* von भवत् III. 149. — *Euphon. Regeln* II. 49, 50.

भ्रंश् भ्रष्ट einer Sache (*Abl.*) verlustig gegangen. पदात् — «seiner Stellung, Würde» V. 20. — *Intens.* बंभ्रश्यते XX. 7.

भ्रस्ज् (भ्रस्ज्) 6. *Act. Med.* Rösten, braten. भृज्जति, अभ्राक्षीत् XIII. *Anf.* बभर्ष्ट oder बभ्रष्ट, बभर्क्ति oder बभ्रक्ते XIII. 1. VIII. 124, 135. — ज्ञ wird ष्ट und dieses ड III. 77, 78. — *Desid.* बिभ्रज्जिषति, बिभर्जिषति oder बिभ्रक्षति XIX. 8.

भ्रम् 1. 4. (VIII. 67.) *Act.* Herumschweifen. भ्रमति oder भ्रम्यति, भ्रेमतुस् oder बभ्रमतुस् (VIII. 52) VIII. 125.

भ्रशिष्ठ und भ्रशीयस् *Superl.* und *Comp.* von भृश VII. 59.

भ्रास्ज् ज्ञ wird ष्ट und dieses ड III. 77, 78. — *Caus. Aor.* अबभ्राज्ञत् oder अबिभ्रज्ञत् XVIII. 3.

भ्राजिष्णु *Nom. ag.* von भ्राज् XXVI. 142.

भ्रातृ *m.* Bruder. *Declin.* III. 65.

भ्राश् 1. 4. (VIII. 67.) *Med.* Leuchten. भ्राशते oder भ्राश्यते, भ्रेशे oder बभ्राशे VIII. 127. — *Caus. Aor.* अबभ्राशत् oder अबिभ्रशत् XVIII. 3.

भ्रास् *Caus. Aor.* अबभ्रासत् oder अबिभ्रसत् XVIII. 3.

भ्रू *f. Declin.* III. 80 — 82.

भ्लाश् 1. 4. (VIII. 67.) *Med.* Leuchten. = भ्राश् VIII. 127.

म.

मक्षिका *f.* IV. 15.

मघवत् und मघवन् *m. Declin.* III. 114 — 117. — *f.* मघवती oder मघोनी IV. 12.

मज्ज् 6. *Act.* Sich baden. मज्जति, अमाङ्क्षीत् (XI. 4.) XIII. 4.

माणडयत्त *Nom. ag.* von माण्ड् XXVI. 165.

माण्डूकसरस *n.* VI. 45, 51.

मतिष्ठ und मतीयस् *Superl.* und *Comp.* von मतिमत् VII. 54.

मत्स्य *m.* मत्सी *f.* IV. 12.

मथिन् *m. Declin.* III. 119 — 121.

मथुरा *f.* Krshṇa's Residenz V. 2.

मद् मत्त XXVI. 88, 89.

— प्र. Von Etwas (*Abl.*) abweichen, Etwas vernachlässigen. अप्रमत्तो विद्येः V. 20.

मदयितु *Nom. ag.* vom *Caus.* von मद् XXVI. 166.

मद्य *Partic. fut. pass.* von मद् XXVI. 14.

मद्र *m. pl.* Name eines Volkes VI. 61.

मद्रकार oder मद्रंकार *Adj.* XXVI. 58.

मद्राकृ scheeren VII. 91.

मधुर *Adj.* von मधु (अरत्पर्णे) VII. 32, 33.

मधुसूदन *m.* XXVI. 29.

मध्य. मध्ये *mit* कृ *componirt* III. 34.

मध्यन *Adj.* von मध्य VII. 111.

मन् Jmd (*Acc.*) für Jmd (*Acc.*) halten: त्वां मन्ये जनार्दनम् V. 19. *Mit* न: Jmd (*Acc.*) gering achten. न मंस्यसे नरदेवम् XXV. 12. Jmd (*Acc.*) für geringer achten als (*Dat.* oder *Acc.*): न त्वा तृणाय मन्ये ऽहं न त्वा मन्ये तृणं खल *ebend.* अन्न, काक, नौ, प्रूक und प्रृगाल *stehen indessen immer im Acc*: न त्वा काकं स मन्यते *ebend.* — मत «gemeint.» हन्तये ऽपि किलो मतः «किल् ist auch in der Bedeutung «heilen» gemeint VIII. 103. क्षीने ऽनूपौ मताविह V. 7.

मनस् *n.* Sinn, die Gedanken. मनसा द्वारकामेति «er geht in Gedanken (nicht in Wirklichkeit) nach Dr.» V. 19. — *Wird mit Wurzeln componirt* VIII. 21. — *Ein im Comp. vorangehender Infinit. wirft das* म *ab* VI. 72. — मनसि *kann mit* कृ *componirt werden* XV. 5.

मनस *am Ende eines Comp.* = मनस् VI. 62.

मनायी oder मनावी *f.* Manu's Gemahlin IV. 25, 26.

मनीकृ = मनस् + कृ VII. 84.

मनीषा *f.* II. 13.

मनोज्ञा. *Ein Fem. nimmt davor nicht die Masculin-Form an* VI. 13.

मनोहर *Adj.* Angenehm, freundlich. गोपीरब्रवीच्च मनोहरम् «und er sprach Freundliches zu den Hirtinnen» V. 6.

मन्त्र *m.* Gebet, z. B. die गायत्री XXIII. 10.

मन्त्रकरण *n.* Das Hersagen eines Gebetes XXIII. 10.

मन्थ् 1. *Act.* Quirlen VIII. 38. मनथतुस् oder ममन्थतुस्, मथ्यात् 39, 40. — *Mit* 2 *Acc.* ममन्थामृतमम्भोधिम् «er quirlte *Amṛta* aus dem Ocean» V. 6.

मन्थ *m.* Quirlen XII. *Anf.*

मन्दमेधस् *Adj.* VI. 27.

मन्य *am Ende eines Comp.* XXVI. 52.

मन्या *f. Nom. ag.* von मन् XXVI. 186.

मय *m.* XXVI. 171.

मरुत्त *m.* von मरुत् (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

मलग्रहि *Adj.* XXVI. 48.

मव्. *Intens.* मामव्यते oder मम्मव्यते XX. 8, 9.

महत् *Adj. Declin.* III. 87, 148. — *Wann dafür* महा *am Anfange eines Comp. steht* VI. 10.

महाकर, महाघास und महाजातीय (VII. 73) *statt* महत्कर u. s. w. VI. 10.

महानस *n.* VI. 45.

महापथ *m.* VI. 69.

महापातक *n.* Eine grosse Sünde. अपि हिंस्याज्जगद्राथो °पञ्चकम् XXV. 17.

महाब्रह्म oder °ब्रह्मन् *m.* VI. 44.

महाराज *m.* VI. 37.

मह्याविशिष्ट *statt* मह्यद्वि° VI. 10.

मह्यीयते XXI. 13.

मह्योक्ष *m.* VI. 41.

मा 2. *Act.* Messen. माति, मेयात् IX. 16. — *Wann* ए *und* ई *an die Stelle von* आ *treten* VIII. 85. — मित XXVI. 119. — *Desid.* मित्सति XIX. 9, 12. — *Intens.* मेमीयते XX. 1, 4.

— प्रणि. प्रणिमाति VIII. 22. IX. 16.

— प्र. प्रमाय XXVI. 212.

मा 3. *Med.* Tönen. मिमीते, मिमाते, मिमते X. 12, 4. — Vgl. मा 2.

— प्रणि. प्रणिमिमीते X. 12. VIII. 22.

मा *prohibit. Part. Mit dem Imperat. Aor. ohne Augment* (VIII. 23) *oder Fut.* I. मा विरंसीत्सुखम्, विरमतु oder विरंस्यति XXV. 26.

मांसपचन *n.* und मांसपाक *m.* = मांस्प° VI. 72.

मांसल *Adj* von मांस (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

मांस्पचन *n.* und मांस्पाक *m.* = मांसप° VI. 72.

माघवन *Adj.* von मघवन् VII. 19.

मातापितरौ *m. dual.* Vater und Mutter, die Eltern VI. 5.

मातुला, मातुलानी oder मातुली *f.* Die Frau eines mütterlichen Onkels IV. 24.

मातृ *f.* Mutter. *Declin.* III. 65.

मातृष्वस्रीय *Patron.* von मातृष्वसृ VII. 1, 9.

मात्र (Affix) Maass. गजमात्र «von der Grösse eines Elephanten» VII. 92. — वकारमात्रस्त्यः «ein Affix, das lediglich aus dem Buchstaben व besteht» VII. 82. II. 19. I. 17.

मात्रीकृ von मातृ + कृ VII. 83.

माथुर *Adj.* Aus Mathurâ VII. 15.

माध्यमिनेय *Patron.* von मध्यमा VII. 7.

मान् 1. *Med. Desid.* Erwägen. मीमांसते VIII. 103, 119.

मान *n.* XXVI. 171. Maass V. 12. VII. 92, 93.

मानंपच *Adj.* XXVI. 55.

मानव *m.* von मनु (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

मानिन् *am Ende eines Comp.* Sich für Etwas haltend. *Ein Fem. nimmt davor die Masculin-Form an* VI. 11, 12, 14.

मामक und मामकीन *Adj.* Mein VII. 22.

मायाविन् *m.* von माया (अस्त्यर्थे) VII. 29.

मार *m.* Todtschlag XVIII. 22.

मार्ग्य *Partic. fut. pass.* von मृज्. = मृज्य XXVI. 19.

मालिक *m.* Kranzwinder. सृजति स्रजं मालिकः XXIII. 22.

मास् und मास *m. Declin.* III. 39.

मासतम *Adj.* von मास VII. 39.

मास्म *prohib. Part. Mit dem Imperf. oder Aor.:* मास्म भवद्दुष्खम्, मास्म भूच्छोकः XXV. 26.

माहेय *Patron.* von मही VII. 1, 5.

मि 5. *Act. Med.* Fortwerfen XII. *Anf.* अमासीत्, अमास्त XII. 1. — *Desid.* मित्सति XX. 9, 12.

— प्रणि. प्रण्यमास्त XII. 1. VIII. 22.

— प्र. प्रमाय oder प्रमीय (?) XXVI. 212. XII. 1.

मितंपच *Adj.* XXVI. 55.

मित्रशिस् (*Nom.* °शीस्) XXVI. 69.

मित्रह्व = मित्रं ह्वयति XXVI. 72.

मिथ्या *Adv.* Falsch, unrecht (*opp.* साधु). पदं मिथ्या कारयते «er spricht das Wort zu wiederholten Malen falsch aus» XXIII. 54.

मिद् 4. *Act.* (स्नेहे) 1) Oelig, klebrig sein. 2) Lieben. मेद्यति XI. 5, 3. — मिन्न XXVI. 88, 89, 108. *Impers.* auch मेदित 109, 104.

— प्र. Beginnen oelig zu werden, zu lieben. प्रमिन्न oder प्रमेदित XXVI. 109.

मिश्रण *n.* Mischen, Vermengen IX. 11.

मिह् 1. *Act.* Ausgiessen. अमिक्षत्, मेढा VIII. 80. मीढ्वस् XXVI. 135.

मी 9. *Act. Med.* Tödten, vernichten. मीनाति, अमासीत्, अमास्त

XVI. 1. XII. 1. — °माय oder °मीय (?) XXVI. 212. XII. 1. — *Desid.* मित्सति XIX. 9, 12.

— प्र. प्रमीणाति XVI. 1. VIII. 22.

मील् *Caus. Aor.* अनिमीलत् oder अमीमिलत् XVIII. 3.

मुकुन्द *m.* Vishṇu oder Kṛshṇa XXIV. 5. XXVI. 130.

मुख. *Lautet in einer übertragenen Bedeutung am Ende eines adjectiv. Comp. im Fem.* मुखा IV. 17.

मुख्य *Adj.* Der oberste, vorzüglichste unter (*Gen.*) S. 176. — ō «das nähere Object XXIV. 13. Nichtuntergeordnet: übergeordnet oder coordinirt VI. 15.

मुग्धबोध *n.* Name von Vopadeva's Grammatik: «Aufklärung der Unwissenden» *S.* 1, 175.

मुच् 6. *Act. Med.* Befreien. मुञ्चति (XI. 4.), अमुचत्, अमुक्त XIII. 1. — *Desid. Intrans.* मुमुक्षते oder मोक्षते XIX. 13.

मुञ्ज *m. Saccharum munja* XXVI. 20.

मुञ्जमय *Adj. f.* °यी XXVI. 53.

मुद्रिका *f.* Siegelring VI. 14.

मुर (*Nom.* मूर्) von मुर्ख XXVI. 76.

मुरारिपु *m.* Vishṇu oder Kṛshṇa V. 26. = मुरारि II. 1.

मुर्ख. मूर्त XXVI. 88, 89. Eine Form oder Gestalt habend IV. 17.

मुष्. Jmd (*Acc.*) Etwas (*Acc.*) stehlen. मुमोष दितिजांश्च तद् V. 6. — मुषित्वा XIX. 16. XXVI. 207. — *Desid.* मुमुषिषति XIX. 16.

मुष्टामुष्टि *Adv.* Faust gegen Faust VI. 33.

मुष्टियम und मुष्टियय (*f.* °यी) XXVI. 54.

मुष्टीमुष्टि *Adv.* Faust gegen Faust VI. 33.

मुह् 4. *Act.* Die Besinnung verlieren. मोहिता, मोग्धा oder मोढा XI. 4. III. 101.

— परि. *Caus. Med., wenn ein Vortheil für den Agens erwächst:* परिमोहयते XXIII. 58.

मू (*Nom.* मूस्) von मव् XXVI. 75.

मूत्र (*zweisilbig*). मूत्रयति. — *Intens.* मोमूत्र्यते XX. 1, 3.

मूर्ध *am Ende eines Comp.* = मूर्धन् VI. 20.

मूर्धन्य *Adj.* von मूर्धन् VII. 15. — *m.* Ein Cerebral I. 4.

मूल *bildet am Ende eines adjectiv. Comp. das Fem. auf* आ IV. 15.

मृ 6. *Med.* Sterben XIII. 6. म्रियते, अमृत, मृषीष्ट, ममार्, मरिष्यति 7.

मृग *m.* मृगी *f.* IV. 15.

मृगनेत्र *Adj.* von मृग + नेतृ. °आ रात्रिः VI. 30.

मृगसवथ VI. 43, 51.

मृज् 2. *Act.* Reinigen IX. 24. *Euphonische Regeln* III. 77, 78. — मार्ष्टि, मृष्टस्; मार्ज्मि oder मृज्मि IX. 25. — *Intens.* मर्मार्ष्टि, मर्मृज्मिता XX. 22.

— अनु. Etwas (*Acc.*) in natürlicher Richtung streichen. लोनान्यनुमार्ष्टि «er streicht die Haare dem Wuchs entlang.» XXI. 17.

— सम्. *Caus.* Reinigen. चीवरं संमार्जयति XXI. 17.

मृज्य *Partic. fut. pass.* von मृज्. = मार्ज्य XXVI. 19.

मृड्. मृडित्वा XXVI. 204.

मृडानी *f.* Mṛḍa's Gemahlin IV. 23

मृद्. मृदित्वा XXVI. 204.

मृदु *Adj. f.* मृदु oder मृद्वी IV. 16. *Comp.* म्रदीयस्, *Superl.* म्रदिष्ठ VII. 59.

मृष्. 6. *Act.* (मृणि). अमृक्षत्, अमार्क्षीत् oder अम्राक्षीत् XIII. 4. VIII. 76, 77.

मृष्. *Declin.* III. 134.

मृष्. Ertragen. मर्षित XXVI. 104. मृषित्वा oder मर्षित्वा XXVI. 205. *Mit* न: nicht dulden. *Construction* XXV. 11 — 14.

— परि *Act.* परिमृष्यति XXII. 1.

मृषोत्त *n.* XXVI. 22.

मे 1. *Med.* °माय oder °मित्य XXVI. 216.

— अप. अपनाय oder °मित्य XXVI. 216.

मेधंकर *Adj.* XXVI. 57.

मेधिर *Nom. ag.* von मिध् XXVI. 151.

मेधस् *am Ende eines Comp.* = मेधा VI. 27.

मेधा *f.* IV. 1.

मेधाविन् *Adj.* von मेधा (अस्त्यर्थे) VII. 29.

मेधिर *Adj.* von मेधा (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

मेधिष्ठ und मेधीयस् *Superl.* und *Comp.* von मेधाविन् VII. 54.

मैत्र *n.* Freundschaft XXIII. 11.

म्या 1. *Act.* Auswendig lernen (अभ्यासे). मनति VIII. 87, 70.

म्रक्षण *n.* Salben XIV. 3.

म्रद् *Caus. Aor.* अमम्रदत् XVIII. 2.

म्रदिष्ठ und म्रदीयस् *Superl.* und *Comp.* von मृदु VII. 59.

म्रुच् 1. *Act.* Gehen. अम्रुचत् oder अम्रोचीत् VIII. 58, 38.

म्लानि *f. Nom. act.* von ग्लै XXVI. 184.

म्लास्नु *Nom. ag.* von ग्लै XXVI. 144.

म्लिष्ट *Adj.* Undeutlich XXVI. 111. म्लिष्टोक्ति «undeutliche, unverständliche Sprache» VIII. 52.

म्लुच् 1. *Act.* अम्लुचत् oder अम्लोचीत् VIII. 58, 38.

य.

यक *Demin.* von यद्. *f.* यका IV. 6.

यकन् und यकृत् *n. Declin.* III. 39, 165.

यच्च *Conj.* Dass. *Mit dem Potent. nach «Wunder, tadeln, nicht glauben, nicht leiden»* XXV. 14.

यच्छ् *tritt an die Stelle von* दा *und* यम् VIII. 70.

यज् 1. *Act. Med.* 1) Eine Gottheit verehren. 2) Geben. 3) Vereinigen. इयाज VIII. 133, 124. ईजतुम्; इयजिथ oder इयष्ठ 134. — *An die Stelle von* ज *tritt* य *und an die von* य — ज III. 77, 78. — यजति याजकः XXIII. 58., *aber Med., wenn ein Vortheil für den Agens erwächst, ebend.*

यज्ञन *n.* Opfern. देव॰ — den Göttern zu Ehren VI. 71.

यज्ञवृद्ध *n.* VII. 25.

यज्ञ *m. Nom. act.* von यज् XXVI. 180.

यज्ञपात्र *n.* Opfergefäss XXIII. 51.

यज्ञिय *Adj.* = यज्ञाय साधु VII. 15.

यज्य *Partic. fut. pass.* von यज् XXVI. 12.

यज्वन् *m.* Opferer V. 6.

यतम Welcher (unter Vielen), यतर् Welcher (unter Zweien) VII. 96.

यतस् = यस्मात् V. 20.

यति *Adj.* Wie viele VII. 94. *Declin.* III. 54.

यत्न *m. Nom. act.* von यत् XXVI. 180.

यत्य *Partic. fut. pass.* von यत् XXVI. 12.

यत्र *Conj.* Wenn, dass. *Mit dem Potent. nach «Wunder, tadeln, nicht glauben, nicht leiden»* XXV. 14.

यथाशक्ति *Adv.* Nach Kräften VI. 61.

यथेष्टम् *Adv.* Nach Belieben XXIV. 13.

यद् *heisst* श्रि III. 9. *Declin.* 56, 163, 165. — यो मित्रां ददाति (oder दास्यति) । स स्वर्गं याति (oder यास्यति) XXV. 6. — यः — सो ऽयम् *S.* 176. — यच्च «dass Jmd:» न श्रद्धे यच्च गर्ह्यते हरिम् XXV. 11. — यद् *Conj.* Dass. *Nach «sich erinnern» mit dem Imperf. und Fut.* XXV. 29, 30. *Nach «nicht glauben und nicht leiden» mit dem Potent.* XXV. 13. *Nach «glauben»* XXV. 18. — यच्च Dass. *Mit dem Potent.* XXV. 14. — येन «Wie im Verhältniss zu.» *Mit dem Acc.* V. 7.

यद् *am Ende eines Comp.* = यद् VI. 62.

यदा = यर्हि VII. 101. Wenn, dass. *Mit dem Potent. nach «nicht glauben, nicht leiden»* XXV. 13.

यदि *Conj.* Wenn. *Mit dem Potent. nach «Wunder»:* चित्रमन्यः पश्येयदीश्वरम् XXV. 15. Wenn, dass. *Mit dem Potent. nach «nicht glauben, nicht leiden»* XXV. 13.

यम् 1. *Act.* Aufhören; zur Ruhe bringen VIII. 69. यच्छति 70. अयंसीत्; येमिथ oder ययन्थ 71. — *Caus.* यमयति oder यान° XVIII. 24. XI. 7. — *Intens.* यंयम्यते oder यय्यँम्यते II. 31.

— आ *Act.* Etwas ergreifen, anfassen. पराशिर् आयच्छति XXIII. 19. *Med.* 1) (Ein Glied seines eigenen Körpers) ausstrecken. पाद-मायच्छते XXIII. 17. — 2) Anzeigen, beschreiben (? सूचने) आयत XXIII. 19. — 3) *Intrans.* XXIII. 17. — 4) पालिनि वे. XXIII. 58. — *Caus. Med.* आयामयते (पालिनि वे) XXIII. 58.

— उद् *Act.* Zu erforschen suchen. वेदमुद्यच्छति XXIII. 58. — *Med.* पालिनि वे *ebend.*

— उप *Med.* Zur Frau nehmen. रामः सीतामुपायत oder उपायंस्त XXIII. 19, 48.

— सम् *Med.* (पालिनि वे) XXIII. 58.

यम *m.* XXVI. 170.

यम्य *Partic. fut. pass.* von यम् XXVI. 14.

यर्हि = यदा VII. 101.

यवक्री *Declin.* III. 58, 59.

यवनानी und यवानी *f.* IV. 26.

यविष्ठ und यवीयस् *Superl.* und *Comp.* von युवन् VII. 56.

यशस्कर *Adj.* Ruhmbringend. °री विद्या XXVI. 47.

यशस्वत् *Adj.* von यशस् VII. 28. *Declin.* III. 148.

यस् 4. (*das Simplex auch* 1. VIII. 67.) Sich bemühen. यस्यति oder यसति XI. 5.

— आ *Caus. Med.* (पालिनि वे). आयासयते XXIII. 58.

— प्र. प्रयस्यति XI. 5.

— सम् 1. 4. संयंसति oder संयस्यति VIII. 67. XI. 5.

यस्कास् *Pl.* zu यास्क VII. 14.

या 2. *Act.* Gehen IX. 16. कृष्णं द्रष्टुं याति XXVI. 200. — एते वृद्धिं यान्ति «diese werden *vṛddhi*» II. 11. — यात *n.* Ort, wo Jmd gegangen ist. इदं यातं रमापतेः XXVI. 130.

— प्रति. प्रतियाति IX. 16. VIII. 22.

याच् Jmd (*Acc.*) um Etwas (*Acc.*) bitten V. 6. — *Pass.* अया-चि संभोगम् XXIV. 13.

याच्ञा *f. Nom. act.* von याच् XXVI. 180.

याज्ञक *m.* Opferpriester XXIII. 58.

याज्ञिक *m.* Der Veranstalter eines Opfers V. 5.

याज्य *Partic. fut. pass.* von यज् XXVI. 8, 12. Durchaus zu opfern XXVI. 9.

याज्या *f.* = यज्ञत्यजनया XXVI. 11.

याज्वन *Patron.* von यज्वन् VII. 1, 10.

यातृ *m. Declin.* III. 65.

यादव *Patron.* von यदु VII. 1, 9.

यापन *n.* Zeitvertreib VII. 90.

याभ *m.* Begattung XXI. 5.

यान *m.* XXVI. 170.

यायजूक *Nom. ag.* vom *Intens.* von यज् XXVI. 153.

यायावर *Nom. ag.* vom *Intens.* von या XXVI. 156.

यावच्छस् VII. 69.

यावच्छ्लोकम् *Adv.* Nach der Anzahl der *çloka's* VI. 61.

यावत् 1) *Adj.* Wie gross u. s. w. VII. 94. — 2) *Conj.* Bis. *Mit dem Praes.* XXV. 3.

यावतिथ *Adj.* VII. 42.

याव्य *Part. fut. pass.* von यु XXVI. 7.

याष्टीक *m.* Der eine Keule zur Waffe hat VII. 15.

यु 2. *Act.* 1) Mischen. 2) Nicht mischen. यौति, यविता (VIII. 60.) IX. 11. — *Desid.* युयूषति und वियविषति XIX. 8.

युग *ist am Ende eines dvigu ein Neutrum* VI. 53.

युगपद् Zugleich mit. *Mit dem Instr.* VI. 61.

युग्य *n.* Vehikel XXVI. 20.

युज् युङ्क verbunden mit (*Instr.*) III. 143.

— उद् und उप *Med.* उपयुङ्क्ते XXIII. 51.

— प्र *Med.* Anfügen. स्यादीनि लेः पदाणि प्रयुज्यन्ते III. 1. VIII.

1. — *Act.* (Ein Opfergefäss) an seine Stelle setzen. (?) प्रयुनक्ति स्रुवन् XXIII. 51.

— अनुप्र. Hinten anfügen. एत आनन्तादनुप्रयुज्यन्ते VIII. 56.

युन् 1) *Nom.* युड् XXVI. 169. *Declin.* III. 133, 134. — 2) *Nom.* युग् = सनाथिनान् III. 134.

युध्. *Caus. Act.* योधयति XXII. 2.

युवती *f.* = यूनी IV. 27.

युवन्. *Declin.* III. 117. *Das* न *wird niemals* ण III. 30. VI. 9. *Anf. Superl.* यविष्ठ oder कनिष्ठ, *Comp.* यवीयस् oder कनीयस् VII. 56, 60.

युष्मद् *heisst* त्रि III. 9. *Declin* 56, 138 — 145.

यूति *f. Nom. act.* von यु XXVI. 185.

यूनी *f.* = युवती IV. 27.

यूष und यूषन्. *Declin.* III. 39.

योक्त्र *n.* XXVI. 68.

योग *m.* 1) Verbindung. सकारस्तवर्गो शकारेण योगे II. 25. — अन्तरो बहिर्योगे «*antara* in der Bedeutung von *bahis*» (Synonyma werden im Lexicon neben einander aufgeführt) III. 9. — 2) Vereinigung des Geistes mit der Gottheit, andächtige Vertiefung. सदा योगं कुर्याः XXV. 22.

योग्य *Adj. Mit dem Gen.* स्वस्य VI. 61. नयोग्यो गन् «die Wurzel गन्, wenn sie der Bedeutung nach das Medium (म्) erfordern würde» VIII. 97.

योग्यता *f.* Befähigung zu Etwas (*Loc.*). क्रियासु XXV. 17.

योग्यत्व *n.* Angemessenheit VI. 58. *Anf.*

योत्र *n.* XXVI. 68.

योगपद्य *n.* Stattfinden zu gleicher Zeit VI. 58. *Anf.*

योगेष *Patron.* von युवती VII. 1, 5.

यौवन *n.* Jugend VII. 19.

यौष्माक und यौष्माकीण *Adj.* von युष्मद् VII. 22.

र.

रक्ष् 1. *Act.* Beschützen VIII. 73.

— प्रति. प्रतिरक्षति *ebend.*

रक्ष् *Declin.* III. 136.

रक्षण *m. Nom. act.* von रक्ष् XXVI. 180.

रक्षक *m.* Wäscher XXVI. 38. V. 32. *f.* °क्षी XXVI. 38.

रक्षस् *n.* XXVI. 68.

रक्षस्वत्ता *f.* von रक्षस् (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

रक्षीकृ = रक्षस् + कृ VII. 84.

रक्षोघ्नि *Adj.* XXVI. 48.

रक्षु *f.* IV. 29. VI. 55.

रञ्ज् 1. *Act. Med.* (रागे) 1) Färben. 2) Jmd zugethan sein VIII. 132. रजति, रजते; ररञ्जतुस् oder ररङ्क्तुस् 133. — *Reflex.* रज्यति oder रज्यते XXIV. 9. — *Caus.* रजयति मृगान् = रमयति VIII. 133. XVIII. 22.

रण् *Caus. Aor.* अरराणात् oder अरीरणात् XVIII. 3.

रथकट्या *f.* Menge von Wagen VII. 35.

रथंतर *m.* XXVI. 60.

रथिन und रथिर *m.* von रथ (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

रध्या *f.* ? सुकेशा oder °शी र° IV. 17.

रध् 4. *Act.* 1) Verletzen, tödten. 3) Reifen XI. 3. अरन्धत्; रधिता oder रद्धा (VIII. 46.), रराध्वन् oder रेध्म 4.

रन्ति *f.* संज्ञायानाशिषि XXVI. 43.

रभ् *Wann* नुण् *eingeschoben wird* XI. 4. — *Caus. Aor.* अरर-म्भत् XVIII. 1. — *Desid.* रिप्सते XIX. 9, 12.

— आ Beginnen. इत्येतमकारमारभ्य «von diesem Buchstaben अ an» VII. 113. Vgl. V. 21.

रम् *Aor.* VIII. 71. Sich freuen. देवत्रा «über die Götter.» VII. 98. Sich mit Jmd (*Instr.*) vergnügen: रमे गोविन्दो गोपीभिः V. 30. — *Caus.* रमयति oder रामयति (*mit Präposition nur:* रामयति?) XVIII. 23. — मृगान्रमयति = रजयति XVIII. 22. — *Intens.* रंरम्यते II. 31.

— आ. *Act.* XXII. 1.

— उप. *Act. Med. Intrans.* उपरमति oder °ते विद्वः XXII. 1.

— परि. *Act.* XXII. 1.

— वि. *Act.* XXII. 1. Aufhören, zu Ende gehen. मा विरंसीत् (VIII. 71.) सुखन्, मा विरमतु, मा विरंस्यति XXV. 27. — विरत der abgestanden ist von Etwas (*Abl.*). भवाद्विरतः V. 20.

रमण *n.* ? मृग° VIII. 133.

रमा *f.* Lakshmî V. 7.

रमापति *m.* Vishṇu XXVI. 130.

रम्भोरू *f.* IV. 30.

रम्य *Partic. fut. pass.* von रम् XXVI. 12.

रसिक *Adj. f.* °का Leidenschaftlich. रसिकाभार्य VI. 14.

रह्स *am Ende eines Comp.* = रह्स् VI. 81.

रहित *Adj.* Frei von (*Instr.*) V. 10.

रहीक्री = रह्स् + कृ VII. 84.

रा 2. *Act.* Geben. को मित्रं रास्यति राति वा XXV. 5.

राग *m.* von रञ्ज् VIII. 133. XXVI. 174. (= रज्यते ऽनेन).

राज् 1. *Act. Med.* Glänzen. रेजतुस् oder रराजतुस्, रराजिथ oder रेजिथ, रराजे oder रेजे VIII. 127.

राज् *Declin.* III. 77, 78, 134.

राज *am Ende eines Comp.* = राजन् VI. 37.

राजक *n.* Versammlung von Königen oder Prinzen VII. 19.

राजकिनेय *Patron.* von राजकी VII. 7.

राजधुरा *f.* VI. 73.

राजन् *m.* राज्ञी *f.* IV. 12. — राजसात्संपद्यते «er wird dem König unterthan.» VII. 85.

राजवर्चस *n.* VI. 78.

राजसूय *m.* = राज्ञा सूयते क्रतुः XXVI. 11.

राजि = राज्ञी *f.* IV. 17.

राजीयति Sich einen König wünschen XXI. 3.

राज्य *n.* Königthum VII. 19.

रात्र *am Ende eines Comp.* = रात्रि VI. 46, 51, 57.

रात्रिचर = रात्रिंचर, रात्रिमट = रात्र्यट XXVI. 31.

रात्रि *f. Nom. act.* von रा् XXVI. 190.

रा् 4. *Act.* 1) Gelingen, gedeihen XI. 3. — 2) Jmd (*Dat.*) gewogen sein V. 15. — 3) Tödten, vernichten. रराथतुस् oder रेथतुस् VIII. 52. XI. 3.

— आ. आरराथतुस् XI. 3. — *Desid.* आरिरात्सति XIX. 9, 12.

— प्रति. Verletzen. *Desid.* प्रतिरित्सति XIX. 9, 12.

राधा *f.* XXVI. 191.

राध्य *Partic. fut. pass.* von रप् XXVI. 12.

रामक *m.* = रमक VII. 19, 22.

रिप्सु *Nom. ag.* vom *Desid.* von रप् XXVI. 159.

रिप्. रेपित्वा XXVI. 206.

रिम्प्. *Wann* म *ausfällt* XIII. 4.

रिष् 1. *Act.* Verletzen. रेषिता oder रेष्टा VIII. 79.

री. *Caus.* रेपयति XVIII. 8.

रु 1. *Med.* 1) Schlagen, tödten 2) Gehen. अरविष्ट oder अरोष्ट, रुरुविषे VIII. 46, 60, 118.

रु 2. *Act.* Einen Laut von sich geben. रौति oder रवीति, रुरुवित्र; रविता oder रोता IX. 53. VIII. 46, 60. — रुत XXVI. 107. — *Caus. Desid.* रिरावयिषति XIX. 14.

रुच् 1. *Med.* Jmd (*Dat.*) gefallen V. 15. — *Caus. Med.* रोचयते, *wenn ein Vortheil für den Agens erwächst* XXIII. 58. — *Desid.* रुरुचिषते oder रुरोचिषते XIX. 16. — *Intens.* fehlt XX. 1.

रुचि Gefallen, Genehmsein V. 15.

रुच्य *Partic. fut. pass.* von रुच् XXVI. 20.

रुज्. रुग्न XXVI. 88, 89.

रुजा *f. Nom. act.* von रुज् XXVI. 192.

रुद् 2. *Act.* Weinen IX. 25. रोदिति, रुदितस्, रुदत् 26. अरोदत् oder अरोदीत्, अरोदस् oder अरोदीस् 27. VIII. 34. रुदित्वा XXVI. 207. XIX. 16. — *Desid.* रुरुदिषति XIX. 16.

रुद्र *m.* 11 *an der Zahl* V. 34.

रुद्राणी *f.* Rudra's Gemahlin IV. 23.

रुध् 7. *Act. Med.* Abhalten, abwehren. रुणद्धि XIV. *Anf.* XI. 1. रुन्धस्, रुन्धन्ति; अरुणाट् oder अरुणास्; अरुणाद्, अरुन्धत् oder अरौत्सीत् XIV. 1. — Jmd (*Acc.*) in einen Ort (*Acc.*) sperren: रुरोध गोकुलं गोपीः V. 6. — *Reflex.* अरुद्ध XXIV. 11.

रुष् 1. *Act.* Verletzen VIII. 78. रोषिता oder रोष्टा 79. रुष्ट oder रुषित XXVI. 113.

रुष् *f.* Zorn, Wuth V. 18.

रूढ. रूढ primitiv, nicht abgeleitet (Wort) VII. 14. (= देशतुल्याख्याः क्षत्रियः). — *Caus.* रोहयति oder रोपयति XVIII. 13.

— अधि Besteigen. गरुडमधिरूढो गोविन्दः XXVI. 129.

— आ Ersteigen. शैलमारुक्ष V. 21.

रूपयति = रूपं पश्यति XXI. 17. — *Caus.* रूपयते XXII. 2.

रूप 1) *n.* Form, Bildung. किनो रूपम् «eine Form, ein Derivat von किन्» XXV. 5. — 2) (Affix) *am Ende eines Comp. den vorhergehenden Begriff hervorhebend.* पटुरूप «überaus geschickt,» पचतिरूपम् «er kocht vorzüglich» VII. 50. — *Verhalten eines vorangehenden Fem.* VII. 49.

रूप्य (Affix) *am Ende eines Comp.:* vor Zeiten angehört habend. कृष्णरूप्यो गौः «ein Stier, der ehemals Krshṇa angehört hat» VII. 67. — *Verhalten eines vorangehenden Femin.* VI. 11. VII. 67.

रेवा *f.* XXVI. 191.

रै XXVI. 69.

रै *m. Declin.* III. 70.

रैवतिक *Patron.* von रेवती VII. 1, 9.

रोग्य *Partic. fut. pass.* von रुह् XXVI. 8.

रोचिष्णु *Nom. ag.* von रुच् XXVI. 142.

रोड् XXVI. 69.

रोदन *n.* Weinen VIII. 25.

रोमन्थायते Wiederkäuen XXI. 12.

रोमश *Adj.* von रोमन् (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.
रोरुय *Nom. ag.* vom *Intens.* von रु XXVI. 29.
रोहिणी = रोहिता IV. 27. — Name eines Sternbildes V. 11.

ल.

लक्षण *n.* 1) Kennzeichen XXVI. 219. — 2) Erscheinung. त्यलोपे त्यलक्षणम् «wenn ein Affix durch einen lopa verschwindet, bleiben die durch das Affix bedingten Erscheinungen» III. 45. XXVI. 220.
लक्ष्मणोरू *Adj. f.* °रू IV. 30.
लक्ष्मी *f. Nom.* -स् III. 80.
लक्ष्मीवत् *Adj.* VII. 28.
लक्ष्मीश *m.* Vishṇu XXV. 10.
लग्न *Adj.* Anhangend XXVI. 111.
लघिमन् *m.* Leichtigkeit VII. 61.
लघिष्ठ und लघीयस् *Superl.* und *Comp.* von लघु VII. 53
लड्डास् *Pl.* zu लाड्ड (?) VII. 14.
लप् *Caus. Aor.* अललापत् oder अलीलपत् XVIII. 3.
लभ् 1. *Med. Wann* नुम् *eingefügt wird* XI. 4. — *Pass. Aor.* अलाभि oder अलम्भि (*mit Präpositionen nur:* °अलम्भि) XXIV. 7. Erlangen. मुकुन्दसंकीर्तनं मुग्धबोधालाभ्यते *S.* 176. — *Caus. Aor.* अललम्भत् XVIII. 1. — *Desid.* लिप्सते XIX. 9, 12.
— प्र *Pass. Aor.* प्रालम्भि XXIV. 7.
लम्भम् = लाभम् *Adv. Mit Präpositionen aber nur:* °लम्भम् XXIV. 7.
लय *m.* XXVI. 171. Das zerstörende Princip. शर्वः प्रभवो लयः V. 1.
ललाटंतप XXVI. 55.
लवक *Nom. ag.* von लू XXVI. 41.
लवन *Nom. ag.* von लू XXVI. 29.
लवित्र *n. Nom. instr.* von लू XXVI. 169.
लप् 1. 4. *Act. Med.* Verlangen. लपति oder लप्यति VIII. 67, 128.

ला.

— वि *Caus.* Schmelzen. विलापयति oder विलालयति घृतम्, *aber nur:* विलापयति लौहम् XVIII. 15.

लाङ्गलीषा *f.* II. 13.

लाप्य *Partic. fut. pass.* von लप् XXVI. 12.

लाभम् = लम्भम् *Adv* XXIV. 7.

लापुक *Nom. ag.* von लप् XXVI. 146.

लिख्. लिखित्वा oder लेखित्वा XXVI. 207. — *Desid.* लिलिखिषति oder लिलेखिषति XIX. 16.

लिङ्ग *n.* 1) Geschlecht. स्त्री° IV. 1. — 2) Ein Nominal-Thema (*weil es die Geschlechter unterscheidet*), Durgad. zu I. 12.

लिप् 6. *Act. Med.* Beschmieren. अलिपत्; अलिपत oder अलिप्त XIII. 1. VIII. 91.

लिप्सा *f.* Wunsch Etwas zu erhalten XXIII. 12.

लिप्स्य *Adj.* Was man zu erhalten wünscht XXV. 6.

लिम्प *Nom. ag.* von लिप् XXVI. 35.

लिलू. अलिलत oder अलीठ VIII. 130.

लिलू. *Declin.* III. 98.

ली. *Caus. Med.* लापयते (XII. 1.) in Verehrung stehen. शटा-निर्लापयते XXIII. 53.

— उद्. *Caus. Med.* 1) Ueberwältigen. श्येनो वर्त्तिकामुल्लापयते *ebend.* — 2) Betrügen. पुत्रमुल्लापयते *ebend.*

— प्र. प्रलीय oder प्रलाय XXVI. 212. XII. 1.

— वि. *Caus.* विलाययति, विलापयति oder विलीनयति (Fett) schmelzen XVIII. 15. XXIII. 53.

लुच्. लुचित्वा oder लुञ्चित्वा XXVI. 205.

लुठ् (लुट्?). *Caus. Aor.* अलुलोठत् oder अलूलुठत् XVIII. 3.

लुण्टाक *Nom. ag.* von लुण्ट्. *f.* °की XXVI. 147.

लुप्. *Caus. Aor.* अलुलोपत् oder अलूलुपत् XVIII. 3. — *Intens.* लोलुप्यते (गर्हायाम्) XX. 2, 5.

लुभ् 4. *Act.* Begierig sein. लोभिता oder लोब्धा XI. 5. VIII. 79. — लुब्ध «begierig», *sonst* लुभित XXVI. 102. — *Gerund. ebend.*

लू 9. लुनाति, लुलाव, लविष्यति XXV. 25. लून XXVI. 88, 89.

— व्यति Sich gegenseitig schneiden. परस्परं व्यतिलुनन्ति XXIII. 55, 56.

लूनि *f. Nom. act.* von लू XXVI. 184. Abschneiden XI. 3.

लूनी *Nom. ag.* von लूनीयते. *Declin.* III. 61.

लेखा *f.* XXVI. 191.

लेप *m.* und लेपन *n.* Beschmieren IX. 46. v. l. XIII. 1.

लोलुव *Nom. ag.* vom *Intens.* von लू XXVI. 29.

लोक्.

— ग्रा 10. *Act.* Jmd (*Acc.*) ansehen, berücksichtigen, wohlwollen. ग्रीकाण्ठो मानुषेक्ष्य वानालोकयति पूलकम् III. 143.

लोक *m. sg.* Die Menschen V. 7. *pl.* id. V. 6.

लोच्.

— पर्या 10. *Act.* Erwägen. प्रभाप्रभं पर्यालोचयति V. 15.

लोन *am Ende eines Comp.* = लोमन् VI. 24, 76.

लोमश *Adj.* von लोमन् (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

लोलुव und लोलूय *Nom. ag.* vom *Intens.* von लू XXVI. 29.

लोहित *Adj. f.* °ता oder °नी IV. 27.

लोहितति, लोहितायति, लोहितीभू roth werden XXI. 9.

लोहितायस *n.* VI. 45.

लोहिनी = लोहिता IV. 27.

लौकिक *Adj.* Der Welt, den Menschen angehörend. °प्रयोग «eine grammatische Form der späteren, nicht-geheiligten Sprache.» (*opp.* वैदिक) XXVI. 220.

व.

वंहिष्ठ und वंहीयस् *Superl.* und *Comp.* von वङ्ग VII. 56.

वक्रम् *Adv.* Krumm, in Krümmungen. — वक्रति XX. 4.

वगाह् *m.* = अवगाह् III. 171.

वङ्क्य *Partic. fut. pass.* von वञ्च् वङ्क्ये काष्ठम् XXVI. 8.

वङ्गास् *Plur.* zu वाङ्ग VII. 14.

वच् 2. *Act.* Reden. वक्ति (VIII. 91.), अवोचत् (VIII. 91, 125.), उवाच (VIII. 124.), ऊचुस् IX. 25. — *Tritt an die Stelle von* ब्रू: ऊचे IX. 56.

— अनु. अनूचान XXVI. 132, 135.

वज् 1. *Act.* Gehen. वव्रजतुस्, वव्रजिथ VIII. 58.

वञ्च्. वञ्चित्वा oder वञ्चित्वा XXVI. 205. — *Caus. Act.* श्येनो ऽहिं वञ्चयति XXIII. 52. *Med.* Täuschen, betrügen. वटुं वञ्चयते *ebend.* — *Intens.* वनीवच्यते XX. 7. वनीवञ्चीति oder वनीवक्ति, वनीवक्तास् XX. 17.

वञ्च्य *Partic. fut. pass.* von वञ्च् «gehen» XXVI. 8.

वण् *Caus Aor.* अववाणात् oder अवीवणात् XVIII. 3.

वत्सास् *Plur.* zu वात्स्य VII. 14.

वत्सतरार्ण und वत्सरार्ण II. 9.

वद् 1. *Act.* Reden. वेदुस्, वेदिथ VIII. 51, 52. — अवादीत् (VIII. 47), उवाद्, ऊदतुस् VIII. 141. — उदित्वा XXVI. 204. — *Med.* 1) Eine Autorität sein. पाणिनिर्वदते XXIII. 39. — 2) Sich um Etwas (*Loc.*) bemühen. क्षेत्रे वदते *ebend.* — *Caus. Med.* वादयते, *wenn ein Vortheil für den Agens erwächst* XXIII. 58.

— अनु *Med. Intrans.* XXIII. 40.

— अप *Med.*, *wenn ein Vortheil für den Agens erwächst* XXIII. 58.

— अभि. *Caus. Med.* Jmd (*Acc.*) durch Jmd (*Acc.* oder *Instr.*) begrüssen lassen. स्नाभिवादयते वृद्धाज्ञानकीं (durch G'ân.) लक्ष्मणेन च V. 5.

— उप *Med.* Ueberreden, verlocken. शिष्यमुपवदते XXIII. 39.

— विप्र *Act. Med.* Sich gegenseitig widersprechen. विप्रवदन्ति oder °न्ते वैया: XXIII. 42.

— संप्र *Act.* Zu gleicher Zeit singen, schreien (von Thieren). संप्रवदन्ति खगाः XXIII. 41.

— वि *Med.* 1) Unter einander uneins sein, streiten. — 2) Zu gleicher Zeit sprechen? विवदन्ते शिष्याः XXIII. 41.

वद् und वदावद् *Nom. ag.* von वद् XXVI. 30.

वद्य *am Ende eines Comp.* = उद्य XXVI. 21.

वन् *Wann* न *abfällt* IX. 7. — *Caus.* वनयति oder वा°, *mit Präpositionen aber nur:* °वान° (?) XVIII. 23.

— प्र. प्रवत्य XXVI. 212.

वन्दना *f. Nom. act.* von वन्द् XXVI. 194.

वन्दारु *Nom. ag.* von वन्द् XXVI. 162.

वन्द्य *Adj.* Wovor man sich zu verbeugen hat. वन्द्यौ चरणौ कृत्वा VI. 1.

वप् 1. *Act. Med.* 1) Scheeren. 2) Säen. उवाप VIII. 134.

— प्रणि. प्रणुवाप VIII. 22, 134.

वपन *n.* Scheeren, Rasieren VII. 91.

वम् 1. *Act.* Brechen, von sich geben. वेमतुस् oder ववमतुस्, वेमिथ oder ववमिथ VIII. 52, 125. — *Impers.* व्यवामि XI. 7. XXIV. 6. — वमित oder वान्त, वमित्वा oder वान्त्वा XXVI. 103, 104. — *Vor einem* जित् *sowie vor einem* णित् कृत् *wird* अ *verlängert* XI. 7.

वय् S. वे.

वयन *n.* = अयन XXVI. 171.

वयोहानि *f.* Altern XI. 2. v. l.

वराक *Nom. ag.* von वृ XXVI. 147. *f.* °की *ebend.* und IV. 10.

वराह *m.* XXVI. 33. (von हन्).

वरिवस्यति XXI. 13.

वरिष्ठ und वरीयस् *Superl.* und *Comp.* von उरु VII. 56.

वरुणानी *f.* Varuna's Gemahlin IV. 23.

वर्ग्य *am Ende eines Comp.*: zu einer Partei gehörend. कृत्स्न° XXVI. 20.

वर्चस *am Ende eines Comp.* = वर्चस् VI. 78.

वर्ज्ञ *m.* Ausnahme. वर्ज्ववर्ज्ञा संख्या «ein Zahlwort mit Ausnahme von *vahu*» VI. 21. रेफवर्ज्ञपद् II. 31. साद्वर्ज्ञः सकारः III. 34.

वर्णयति XXI. 17.

वर्तन *n.* Sein, Stattfinden VIII. 120.

वर्तमान 1) *Adj.* Gegenwärtig (काल) XXV. 1. — 2) *Subst.* Gegenwart XXVI. 131.

वर्तिन् *am Ende eines Comp.*: seiend, sich befindend. स्त्रीलिङ्° «im Fem. stehend, weiblichen Geschlechts» III. 80.

वर्तितृ und वर्धितृ *Nom. ag.* von वृत् und वृध् XXVI. 142.

वर्तन् *Verhalten vor Affixen* VII. 10.

वर्य *Adj.* Der beste XXVI. 16. *Mit dem Gen.* देवानां वर्यस्य V. 23. — वर्या *f.* Eine Jungfrau, die selbst den Gatten auswählt XXVI. 16.

वर्याभू *Declin.* III. 59.

वर्यारात्र *m.* VI. 46, 51.

वर्षिष्ठ und वर्षीयस् *Superl.* und *Comp.* von वृद्ध VII. 56.

वर्षुक *Nom. ag.* von वृष् XXVI. 146.

वर्ष्य *Partic. fut. pass.* von वृष् = वृष्य XXVI. 19.

वलीवर्दिनेय *Patron.* von वलीवर्द VII. 7.

वलीव *m.* Hirt V. 6.

वश् 2. *Act.* Mögen, gern haben. वष्टि, उष्टस्, उशन्ति, अवट्, उवाश (VIII. 124.), ऊशतुस् IX 6. — *Intens.* वावश्यते XX. 13.

वशंवद् *Adj.* XXVI. 57.

वषट् *Mit dem Dat.* पूष्ने वषट् V. 16.

वस् 1. *Act.* Wohnen VIII. 140. अवात्सीत्, अवात्ताम्, उवास, ऊषतुस् 141. — उषित XXVI. 102. — उषित्वा 102, 204. — Wann स — ष wird III. 34. — *Mit dem Acc. oder Loc. des Ortes:* नदीवनेषु चोषित्वा V. 3.

— अधि. Bewohnen. *Mit dem Acc.* द्वारकामध्युषितः V. 2.

— अनु. *Desgleichen.* मथुरामनूष्य *ebend.*

— आ. *Desgleichen.* आवसतात्स वृद्धः *ebend.*

— उप. 1) *Desgleichen.* विकुण्ठमुपावसत् *ebend* 2) Fasten. तृतीयदिनमुपोषितः XXVI. 129.

वस् 2. *Med.* Anziehen, anthun. वसिता oder वस्ता IX. 39. — *Caus. Med.* वासयते, *wenn ein Vortheil für den Agens erwächst* XXIII. 58.

वसनार्णी II. 9.

वसा *f. Nom. act.* von वस् XXVI. 192.

वसिष्ठास् *Plural* zu वासिष्ठ VII. 14.

वसुंधरा *f.* XXVI. 60.

वसुमती *f.* Erde *S.* 176.

वस्वच्कन्न *Adj. f.* °ना IV. 21.

वह् 1. *Act. Med.* Tragen, führen. अवाक्षीत्, अवोढ (VIII. 126.), उवाह, ऊहे VIII. 134. तच्चाप्यूनवहद्वत्तम् V. 6. — *Caus.* Etwas (*Acc.*) durch Jmd (*Instr.*) herbeitragen u. s. w. lassen: शैलानवाहयत्कपिभिः V. 5. (Ein Pferd) durch Jmd (*Acc.*) lenken lassen: आहानवाहयत्पार्थम् *ebend.*

— व्यति *Med.* (व्यतीहारे) XXIII. 55.

— प्रणि. प्रणयवाक्षीत् VIII. 22; 134.

— प्र *Act.* XXII. 1. Etwas (*Acc.*) aus Etwas (*Abl.*) hervorziehen, auswählen (?). अपत्यार्थक्षिकादिकं प्रोक्ष्यात्तादेः VI. 53. *Anf.*

वहनीय = वोढुं शक्य XXVI. 25.

वहित्र *n. Nom. instr.* von वह् XXVI. 169. v. l.

वहु *Adj. f.* वह्वी IV. 28. *Comp.* भूयस्, *Superl.* भूयिष्ठ VII. 62. *Wird als Zahlwort behandelt* III. 24. — *Vor Adjectiven* (Affix): ziemlich: वहुपटु = ईषदूनः पटुः VII. 64.

वहुतिथ *Adj.* VII. 42.

वहुत्र (VII. 99.) und वहुधा (VII. 109.) *Adv.*

वहुधीवन् *Adj. f.* °वन्, °वा oder °वरी IV. 13.

वहुप्रेयसी *Adj.* Einer, der viele Geliebte hat VI. 14.

वहुभृज्ञ् *Adj.* XXVI. 69.

वङ्गवत्वन् *Adj f.* °वन् oder °वा IV. 4.

वङ्गाक्षान् *Adj. f.* °क्षन्, °क्षा oder °क्षी IV. 5.

वङ्गल *Adj. Comp.* वंल्हीयस्, *Superl.* वंल्हिष्ठ VII. 56. वङ्गलम् *Adv.* Bald so, bald anders XXVI. 220.

वङ्गशस् *Adv.* In Menge. वङ्गशो देहि VII. 68.

वङ्का *n.* Karren XXVI. 16.

वह्वृच् *Adj.* Aus vielen Strophen bestehend. वह्वृचसूत्रम् VI. 75.

वह्वृच *Adj.* वह्वृचब्राह्मणः VI. 75.

वा 2. *Act.* 1) Gehen. 2) Verletzen IX. 16. — *Caus.* 1) वापयति scheeren. केशान् — XVIII. 16. — 2) वाजयति bewegen, *ebend.* — प्रणि. प्रणिवाति VIII. 22. IX. 16.

वा *Partikel. Einwirkung auf die Pronomina* III. 143.

वाक्च und वाक्षिप *n. sg. Dvandva* VI. 7.

वाक्य *n.* Satz (पदसमुदाय) XXVI. 10. III. 143. °प्रबन्ध Anreihung von Sätzen, Erzählung XVII. 3.

वागीश *m.* II. 37.

वाग्मनस *n. dual. Dvandva.* °से VI. 8.

वाग्मिन् *Adj.* Beredt VII. 34.

वाग्राय 1) *Adj. f.* °यी VII. 72. — 2) *n.* Beredtsamkeit, Rhetorik V. 4.

वाच् *f.* = वाक्ति अनया XXVI. 71. वाक्ता वाक् «deutliche, articulirte Rede VIII. 51.

वाचंयम *m.* XXVI. 60.

वाचक *Adj.* (*am Ende eines Comp.*) Ausdrückend. गुण° (ein Wort), das eine Eigenschaft ausdrückt IV. 16.

वाचस्पति *m* Der Lehrer der Götter *S.* 176.

वाचा *f.* = वाच् IV. 2.

वाचाट und वाचाल *Adj.* von वाच् (अस्त्यर्थे) VII. 34.

वाचिक = वाचा कृत VII. 15.

वाचिन् *Adj.* (*am Ende eines Comp.*) Ausdrückend. जाति° (ein Wort), das ein Genus, eine Species ausdrückt IV. 15.

वाच्य *Partic. fut. pass.* von वच् XXVI. 10. — Auszudrücken, zubezeichnen. हे वाच्ये «wenn das Object ausgedrückt werden soll» VII. 15. — Durch etwas Anderes näher zu bezeichnen, substantivisch. रात्रिर्वाच्या VI. 16. Vgl. *Sarasvati-Prakrijá (Petersb. Handschr.)*:

वाच्यमित्युच्यते भेद्यं तल्लिङ्गं भजते तु यः ।
विशेषणत्वमापन्नो वाच्यलिङ्गः स उच्यते ॥

वाञ्छ्. वाञ्छित *mit gegenwärtiger Bedeut.* XXVI. 131.

वाठ *Adj.* = भृश XXVI. 111. — *Comp.* वाधीयस्. *Superl.* वाधिष्ठ VII. 56.

वाणी *f. Sarasvati S.* 176.

वातकिन् *Adj.* von वात (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

वातंयम *Adj.* XXVI. 55.

वातप्रमी *m. Declin.* III. 56, 57.

वातनद्ध *m.* XXVI. 60.

वातापि XXVI. 48.

वातूल 1) *Adj.* von वात (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33. — 2) *m.* Orkan (वातसंघ) VII. 35.

वात्स्य *Patron.* von वत्स VII. 1, 8.

वात्स्यायन *Patron.* von वात्स्य VII. 1, 9.

वाप्य *Partic. fut. pass.* von वप् XXVI. 12.

वान XXVI. 170. *f.* वाना. *Davor, so wie vor* वामना, *nimmt ein Fem. nicht die Masculin-Form an* VI. 13.

वानोह *Adj. f.* °ह् IV. 30. *Comp.* °रुतरा oder °हतरा VII. 49.

वार् *m.* Mal. कति वारान्मुङ्क्ते VII. 70.

वारण *n.* Abhalten, Abwehren (*mit dem Abl.*) V. 20, 10.

वारिंयावन् XXVI. 69.

वारिधि XXVI. 182.

वार्च *m.* Gans (= वारि चरति) XXVI. 33.

वार्ता *f.* Nachricht, Neuigkeit V. 6. (*pl.*).

वार्त्रघ्न *Adj.* von वृत्रघ्न VII. 21.

वावदूक *Nom. ag.* vom *Intens.* von वद् XXVI. 153.

वावक्ति *Nom. ag.* vom *Intens.* von वक्ष् XXVI. 154.

वाष्पायते Weinen XXI. 11.

वास *m.* Wohnung, Obdach XXIII. 6. (der Thiere).

वासिष्ठ *Patron.* von वसिष्ठ VII. 1, 10.

वाह् *am Ende eines Comp. Declin.* III. 102, 103. — *Hat im Fem.* ई IV. 9.

वाह्नवि *Patron.* von वाह्न VII. 1, 2.

वाह्न *Nom. pr.* eines Mannes VII. 1.

वाह्य *Partic. fut. pass.* von वह् XXVI. 7, 25.

वि 1) Vogel XXIII. 6. — 2) *Präp. heisst* गि I. 8.

विंश *Adj.* 1) Der zwanzigste VII. 40. — 2) Um zwanzig grösser. विंशं शतम् «120» VII. 95.

विंशति Zwanzig. *Verhalten vor einem* डित् III. 49.

विंशतितम *Adj.* Der zwanzigste VII. 40.

विकसित *Adj.* Aufgeblüht, blühend XXVI. 101.

विकार *m.* 1) Veränderung. विकारै रक्षितः शंभुः V. 10. — 2) Verarbeitung (eines rohen Stoffes). हेम्नो विकारो हैमः VII. 19. — 3) Krankheit. शोष ist विकारः IV. 17.

विकुण्ठ Vishnu's Paradies V. 2.

विकृत Umwandelung XV. 4.

विक्रेय *Adj.* Verkäuflich XXVI. 16.

विक्षेप *m.* Auseinanderwerfen, Streuen XIII. 2. पाद° «das abwechselnde Setzen der Füsse; Gehen, Schreiten» VIII. 66.

विगणन *n.* Bezahlung XXIII. 28.

विचक्षण *Nom. ag.* von वि — चक्ष् XXVI. 29.

विचतुर *Adj.* von वि — चतुर VI. 29.

विचार *m.* (VIII. 119.) und विचारण *n.* (VIII. 103.) Erwägung.

विच्छ् 6. *Act.* Gehen. विच्छति oder विच्छायति (VIII. 110.), अविच्छीत् oder अविच्छायीत् XIII. 4. विविच्छुस् oder विविक्षस् XXVI. 132. — *Intens.* वेविच्छीति XX. 17.

विज् 3. *Act. Med.* Verschieden sein. वेवेक्ति, वेविक्तस्, वेविजानि, विवेज X. 9.

विज् 6. *Med.* Zittern XIII. 7. अविजिष्ट 8.

विजन Einöde. निन्ये विजनम् XXIV. 13.

वितूस्तयति Entsündigen XXI. 17.

वित्त 1) *Adj.* Bekannt, berühmt XXVI. 101. VII. 74. — 2) *n.* Vermögen, Reichthum XXVI. 101.

विद् 2. *Act.* Wissen IX. 16. वेत्ति oder वेद u. s. w. 17. वेत्तु oder विदांकरोतु u. s. w. 18 — 20. अविदन् oder अविदुस् 6, 20. अवेस् oder अवेद्, अवित्तम्, अवित्त; विवेद oder विदांबभूव 21. — विदत् oder विद्वस् XXVI. 139. *f.* विदुषी IV. 12. विदित *mit gegenw. Bedeut.* XXVI. 131. — विदित्वा XIX. 16. XXVI. 207. *Desid.* विविदिषति XIX. 16. — विदुस् «man nennt»: कर्मकर्तेति तद्विदुः XXIV. 8.

— सम् *Med. Intrans.* संवित्ते; संविदते oder संविद्रते XXIII. 14. IX. 41.

विद् 6. *Act. Med.* विविदिवस् oder विविद्वस् XXVI. 134. विन्न oder वित्त XXVI. 98.

— निस्. निर्विण XXVI. 88, 89.

विद *am Ende eines Comp.* = विद् VI. 62. — विदास् *Plural* zu? VII. 14.

विदा *f. Nom. act.* von विद् (वेत्ति) XXVI. 192.

विदार *m.* Spalten, Zerreissen VIII. 127. XVI. 5.

विदुर *Nom. ag.* von विद् XXVI. 152.

विदुषितरा = °षीतरा = विद्वत्तरा VII. 49.

विदुष्मत् *Adj.* VII. 27. Reich an Gelehrten. *f.* °ती *S.* 176.

विद्या *Nom. act.* von विद् XXVI. 186.

विद्याचन und विद्याचुञ्चु *Adj.* Berühmt wegen einer Kenntniss VII. 74.

विद्यावत् *Adj.* von विद्या und विद्युत्वत् *Adj.* von विद्युत् VII. 28.

विद्वत्तरा = विदुषितरा = °षीतरा VII. 49.

विधि *m.* Vorschrift, Befehl. णविधिहेतु «der Grund zur Vor-

schrift von पा» VIII. 22. द्वयोर्विभाषयोर्मध्ये विधिर्नित्यः «eine Vorschrift zwischen zwei facultativen Regeln ist bestimmt, d. h. lässt keinen zweiten Fall zu» II. 5.

विधु *m.* Mond V. 30.

विधुंतुद् *m.* XXVI. 55.

विना *Präp.* Ohne. *Mit dem Acc.* शर्म नेशार्चनं विना V. 7. *Mit dem Instr.* श्रीर्नेशेन विना V. 10. *Mit dem Abl.* V. 21.

विनीत *Adj.* Bescheiden, demüthig III. 144.

विनीय *m.* = कल्क XXVI. 20.

विन्द् *Nom. ag.* von विद् (विन्दति) XXVI. 35.

विन्दु *Nom. ag.* von विद् (वेत्ति) XXVI. 160.

विपर्यय *m.* Umtausch. द्रव्य° — von Waaren; Kauf und Verkauf XVI. *Anf.*

विपाप्र् (*Nom.* — ट्) Name eines Flusses VI. 62.

विपाश *am Ende eines Comp.* = विपाप्र् VI. 62.

विपूय *m.* Name eines Grases (मुञ्ज) XXVI. 20.

विभाषा *f.* Alternative; facultative Regel II. 5.

विभु XXVI. 168.

विभ्रात्र्. *Declin.* III. 134.

विमति *f.* Verschiedenheit der Meinung, Uneinigkeit XXIII. 41.

विराम *m.* 1) Abstehen (*mit dem Abl.*) V. 20. — 2) Pause II. 43.

विरिञ्च *m.* Ton, Note XXVI. 111.

विलेखन *n.* Graben, Furchenziehen VIII. 75.

विवाद *m.* Rechtshandel XXIII. 8.

विविक्षु *Nom. ag.* vom *Desid.* von विश्र्. *Declin.* III. 151.

विवेक *m.* Unterscheidung X. 9. v. l.

विश्र्. विविशिवस् oder विविक्षत् XXVI. 134.

— उप Sich setzen. आसन उपविश्य V. 21.

— नि *Med.* XXIII. 1. Zukommen. सत्त्वे निविशते गुणः «die Eigenschaft kommt einem Dinge zu» IV. 16.

— अभिनि Sich einem Gegenstande (*Acc.*) widmen. धर्मानभिनिविश्य V. 2.

विश् *m.* Vaiçja VI. 62. *Declin.* III. 149.

विश *am Ende eines Comp.* = विश् VI. 62.

विशरण *n.* Bersten VIII. 71.

विशस्त XXVI. 111.

विशेष *m.* Besonderheit, Specialität. अर्थविशेषे «in einer besondern Bedeutung» XXI. 17.

विशेषण *n.* Ein Merkmal, durch welches ein Ding näher bezeichnet wird V. 9. क्रिया° Adverb V. 2.

विशेष्य Was näher zu bezeichnen ist, ein Substantiv III. 145

विशोध्य *n.* Schuld XXVI. 101.

विश्न *m. Nom. act.* von विच्छ् XXVI. 180.

विश्रम und विश्राम *m.* XXVI. 170.

विश्व *heisst* अग्नि III. 9. *n.* Weltall V. 10.

विश्वद्रच् *Adj.* XXVI. 79.

विश्वपा *m. Declin.* III. 42.

विश्वंभर *m.* XXVI. 60.

विश्वराज् *m. Declin.* III. 135.

विश्ववाह् *Declin.* III. 102.

विश्वेश *m.* Çiva XXV. 32.

विष् 3. *Act. Med.* Durchdringen. अविषत् oder अविक्षत् X. 9. VIII. 38.

विषण्ण XXVI. 66, 67.

विषाद् *m.* Sinkenlassen des Muthes, Verzweifeln VIII. 126.

विष्णुपुर *n.* Vishṇu's Residenz VI. 69.

विष्णुमय *Adj. f.* °यी = विष्णुात्मक VII. 72.

विष्णूत्सव *m.* Ein dem Vishṇu geheiligter Tag II. 1.

विष्णूयति An Jmd (*Loc.*) wie an Vishṇu handeln. — शिवे = विष्णाविवाचरति XXI. 6.

विसर्ग *m.* Loslassen, Entlassen XIII. 4.

विस्तार् *m.* (XV. *Anf.*) und विस्तृति *f.* (*ebend.* v. l.) Ausdehnen.

विहग = विहंगम *m.* XXVI. 61.

विहायसा *Adv.* Durch die Luft, in der Luft. — गच्छति XXVI. 61.

वी *tritt an die Stelle von* अय् VIII. 59. — *Caus.* वापयति oder वाययति befruchten XVIII. 17.

वीताकृ Pflügen und zugleich säen VII. 89

वीरुध् XXVI. 82.

वृ 5. *Act. Med.* Wählen. अवारीत्; अवरिष्ट, अवरीष्ट (VIII. 99.) oder अवृत, ववरिथ (VIII. 89.), ववृत्र (VIII. 57.); वरिषीष्ट oder वृषीष्ट XII. 3. — वृत XXVI. 89. — *Desid.* विवरिषति, विवरीषति oder वुवूर्षति XIX. 3. VIII. 99. XII. 3. — *Hat den Bindevocal* इ VIII. 60.

वृ 9. *Med.* Wählen. अवरिष्ट, अवरीष्ट (VIII. 99.) oder अवृत, ववृषे (VIII. 57.); वरिषीष्ट oder वृषीष्ट XVI. 5. XII. 3. — वृत XXVI. 89. — *Hat den Bindevocal* इ VIII. 60.

वृ 10. Jmd von Etwas (*Abl.*) fern halten. शोकाद्रामेण वारितः V. 20.

वृत् 1. *Med.* Stattfinden u. s. w. VIII. 120. वर्त्स्यति oder वर्तिष्यते 121. — Einer Sache (*Acc.*) obliegen: वृत्तो गुणाम्हात्रेण XXVI. 111. — *Caus. Aor.* अवीवृतत् oder अववर्तत् XVIII. 4. — *Desid.* विवृत्सति oder विवर्तिषते VIII. 121. XIX. 2.

— निस्. निर्वृत्त Entstanden VII. 75.

— प्र 1) Sein, sich befinden. मुकुन्दे प्रवर्तते V. 24. — 2) Beginnen. युद्धं प्रवृत्तम् VI. 33. प्रवृत्ता कथा VI. 58.

वृति *f.* Bedecken VIII. 137.

वृत्ति *f.* Sein, Sichbefinden XXIII. 30.

वृत्य *Partic. fut. pass.* von वृ (5.) XXVI. 17, 18.

वृद्ध. *Comp.* वर्षीयस् oder ज्यायस्, *Superl.* वर्षिष्ठ oder ज्येष्ठ VII. 56, 58.

वृन्दावन *n. Nom. pr.* eines Ortes V. 6.

वृध्य *Partic. fut. pass.* von वृध् XXVI. 17, 18.

वृन्दारक *Adj.* von वृन्द (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33. — *f.* °रिका oder °रिका IV. 7. — *Comp.* वृन्दीयस्, *Superl.* वृन्दिष्ठ VII. 56.

वृष *m.* Vishṇu V. 21.

वृषत्यति Nach dem Stier verlangen XXI. 5.

वृषाकपायी *f.* Vṛshâkapi's Gemahlin IV. 25.

वृष्य *Part. fut. pass.* von वृष् = वर्ष्य XXVI. 19.

वे 1. *Act. Med.* Nähen VIII. 134. ववौ oder उवाय; ववतुस्, ऊवतुस् oder ऊयतुस् 135 — 137, 124. — *Caus.* वाययति XVIII. 6. — प्र. प्रवाय XXVI. 217.

वेणु Flöte V. 5.

वेद् *m.* Empfinden XXI. 10.

वेदना *f.* XXVI. 194.

वेदय *Nom. ag.* vom *Caus.* von विद् XXVI. 35.

वेदापयति XXI. 16.

वेधस् *Declin.* III. 156.

वेप् *Das* न *eines folgenden krt's wird niemals* ण XXVI. 4.

वेपथु *m. Nom. act.* von वेप् XXVI. 178.

वेवी 2. *Med.* 1) Verlangen. 2) Gehen. 3) Durchdringen. 4) Werfen. 5) Empfangen, concipiren. 6) Verzehren. वेव्यै, अवेविष्ट IX. 46.

वेष्ट् *Caus. Aor.* अविवेष्टत् oder अववेष्टत् XVIII. 2.

वेल्हति = वेल्हायते XXI. 8.

वैकुण्ठ Vishṇu's Welt XXVI. 129.

वैचित्त्य *n.* Irresein XI. 4.

वैनयत्त *m.* von वैनयत्त (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

वैदिक *Adj.* Vedisch (opp. लौकिक) XXVI. 220.

वैयत्कस *Adj.* von व्यत्कस VII. 4, 18.

वैयघ्रि *Patron.* von व्यघ्र VII. 1, 4.

वैयाकरण *m.* Grammatiker VII. 15. °भार्य «der eine Grammatikerin zur Frau hat» VI. 14.

वैयासकि *Patron.* von व्यास VII. 1, 5.

वैरायते Streiten, kämpfen XXI. 10.

वैरूप्य *n. Nom. abstr.* von विरूप VII. 19.

वैश्य *m.* वैश्या *f.* IV. 15.

वैष्णव *m.* Vishnuit III. 132. *f.* °वी IV. 10.

वोढव्य *Partic. fut. pass.* von वह् XXVI. 25.

वोपदेव *m.* Name eines Grammatikers, des Verfassers des *Mugdhabodha*, eines Sohnes von Keçava und eines Schülers von Dhaneçvara *S.* 176.

व्यक्त *Adj.* Deutlich, verständlich, articulirt. वाच् VIII. 51. सर्वोक्ति XXIII. 41.

व्यक्ति *f.* Offenbarung XIV. 3.

व्यङ्ग. *Bildung der Derivata* VII. 3.

व्यच् 6. *Act.* Betrügen. विचति, विव्याच (VIII. 124.), विविचतुस् XIII. 5. विचिता 6.

व्यड. *Bildung der Derivata* VII. 3.

व्यतीहार *m.* Gegenseitigkeit VI. 33. XXIII. 55.

व्यध् 1. *Med.* Leiden VIII. 123. विव्यधे 124. — *Caus.* व्यधयति XVIII. 22.

व्यधन *n.* Wehethun, Verletzen XIII. *Anf.*

व्यधा *f. Nom. act.* von व्यध् XXVI. 192.

व्यध् 4. *Act.* Schlagen विध्यति, विव्याध (VIII. 124.), विविधतुस् XI. 3.

व्यय *m.* Verausgaben XXIII. 28.

व्यत्कस. *Bildung der Derivata* VII. 4.

व्यवधान *n.* Auseinanderhalten, Trennung. पवर्गव्यवधाने ऽपि «wenn auch eine Trennung durch einen Buchstaben aus der प-Reihe stattfindet» III. 30.

व्यवस्था *f.* Relatives Verhältniss III. 9. Bharat. zu *Bhattik.* II. 45.

व्यवस्थाप्य *Partic. fut. pass.* von व्यवस्थापयति «Relativ auffassen.» 1) *Adj.* IV. 24. v. l. — 2) *n. Nom. abstr. mit dem Gen. des Objects* IV. 24.

व्यवहार् *m.* Handel VIII. 108. — *Bildung der Derivata* VII. 3.

व्यङ्ग. *Loc.* °ङ्गे, °ङ्गनि oder °ङ्गि III. 42.

व्याघ्रपाद् *m.* °पद्री *f.* VI. 31.

व्याघ्रयन् *m.* Ein tigerähnlicher Hund VI. 42.

व्याङ्गि *Patron.* von व्यङ्ग VII. 1, 4.

व्यात्त *m.* Betrug XIII. 5.

व्याडि *Patron.* von व्याड VII. 1, 4.

व्याय *Nom. ag.* von व्यय् XXVI. 37.

व्याप्ति *f.* Durchdringen, das «überall sich befinden» V. 30. Ununterbrochene Fortdauer bis zum Ende V. 4, 21.

व्यायान *m. Bildung der Derivata* VII. 3.

व्यावहारी *f.* (व्यतीहारे) XXVI. 177.

व्युत्पत्ति *f.* Entstehung XXVI. 220. (*grammatischer Formen*).

व्ये 1. *Act. Med.* Bedecken VIII. 137. विव्याय 138. विव्ययतुस् oder विव्यतुस्, विव्ययिथ (VIII. 62) 139. — *Caus.* व्याययति XVIII. 6 — *Intens.* वेवीयते XX. 12.

— परि. परिव्याय oder °वीय XXVI. 218.

— प्र. प्रव्याय XXVI. 217.

— सम्. संव्याय oder संवीय XXVI. 218.

व्रज् 1. *Act.* Gehen. अव्राजीत् VIII. 58, 47. — ज *tritt an die Stelle von* ज् *und* ड *an die von* प III. 77, 78. — *Mit dem Acc. oder Dat des Ortes:* व्रजाय व्रजति श्रीशो व्रजं व्रजति केशवः V. 19. — *Intens.* वाव्रज्यते sich in Krümmungen bewegen XX. 2, 4.

व्रज्या *f. Nom. act.* von व्रज् XXVI. 186.

व्रश्च् 6. *Act.* Spalten. वृश्चति; अव्रश्चीत् oder अव्राक्षीत्, वव्रश्चतुस् (VIII. 124, 135.) XIII. 1. — वृक्ण XXVI. 97. — व्रश्चित्वा XXVI. 210. — ष *tritt an die Stelle von* च *und* ड *an die von* प III. 77, 78.

व्री 9. *Act.* Erwählen. व्रीणाति oder व्रिणाति XVI. 2, 5.

व्री. *Caus.* व्रेपयति XVIII. 8.

श.

शंय, शंयु und शंव *Adj* von शम् VII. 31.

शंस्य *Partic. fut. pass.* von शंस् XXVI. 19. = शस्य.

शक् *Partic. pass.* शकित oder शक्तः शकितो ऽर्चितुं शिवस्तेन शक्तः XXVI. 110. — *Desid.* शिक्षते XIX. 9, 12.

शकृत् und शकृत् *n. Declin.* III. 39, 165.

शकृत्यु II. 13.

शकृत्कारि *m.* Kalb XXVI. 48.

शक्ति oder शक्ती *f.* IV. 27.

शक्य *Partic. fut. pass.* von शक् XXVI. 12.

शङ्खभा *m. Declin.* III. 43.

शङ्खभिन्न *Adj. f.* °न्नी IV. 20.

शतपुष्प *m.* °ष्पा *f.* IV. 15.

शत्रु *Nom. ag.* von शद् XXVI. 149.

शत्रुंतप *m.* XXVI. 60.

शद् 1. (शाते) VIII 126. शीयते (VIII. 70.), अशदत् VIII. 127. — *Caus.* शातयति, *aber in der Bedeutung* «treiben»: शादयति. गाः शादयति गोपः XVIII. 14.

शन्त, शन्ति und शन्तु von शम् VII. 31.

शप् *Med.* Jmd (*Dat.*) fluchen. परस्मा अशपत V. 15. कृष्णाय शपते गोपी XXIII. 7. — *Intens.* शंशप्यते XX. 8.

शपथ *m.* Verfluchung XXIII. 7.

शपोक्ष *Adj. f.* °क्षू IV. 30.

शब्द Laut. वस्त्राब्दः I. 3. शब्दं कृ «einen Laut hervorbringen» XXI. 10.

शब्दायते Einen Laut hervorbringen XXI. 10. — *Caus.* शब्दापयतिः शब्दापयत्रिपुं कपिभिः V. 5.

शम् 4. *Act.* Ruhig werden. शाम्यति XI. 3, 5. शमित्वा oder शान्त्वा XXVI. 208. — *Impers.* शम्यते मुनिना, अशमि XXIV. 6. — *Caus.* शमयति oder शाम° XVIII. 24. — *Pass.* शम्यते मोहो मुकुन्देन, अ-

शाम oder अशामि; अशमिषाताम्, अशामिषाताम्, अशमयिषाताम् oder अशामयिषाताम् XXIV. 5. — शमित oder शान्त XXVI. 114.

— प्रणि. प्रणिशाम्यति XI. 5. VIII. 22.

— प्र. प्रशम्य XXVI. 213. v. l.

शम् *Indecl.* Glückseligkeit, Heil. सद्यः सतां वा शं भूयात् V. 17. दृष्ट्वेन्दोर्विन्दो मह्यमेव शम् III. 143. शं दाता V. 26. शं वा Glückseligkeit erlangen XXV. 19.

शम *m.* XXVI. 170.

शमीदृशद् *n. sg. Dvandva* VI. 7.

शमीर *m.* = अपकृष्टा शमी VII. 77.

शम्भ *m.* von शम् VII. 31.

शंभु *m.* XXVI. 168.

शय *m.* Schlaf IX. 27.

शयन *n.* XXVI. 171. Liegen, Schlaf IX. 40.

शयालु *Nom. ag.* von शी XXVI. 148.

शय्या *f Nom. act.* von शी XXVI. 186.

शरण *n.* Schutz VIII. 126.

शरद् *am Ende eines Comp.* = शरद् VI. 62.

शरारु *Nom. ag.* von शॄ XXVI. 162.

शर्ध Furz. शर्धं नर्हाति शर्धनर्हः XXVI. 61.

शर्धनर्ह *m.* Erbsen XXVI. 61.

शर्मन् *n.* Glückseligkeit III. 143. Str. 2.

शर्वाणी *f.* Çarva's Gemahlin IV. 23.

शल् 1. *Med.* 1) Wanken. 2) Loben. अशलिष्ट, °ढ्वम् oder °ढ्वम् VIII. 118.

शश् 1. *Act.* Springen. शशाश, शशशतुस्, शशशिथ VIII. 80, 52.

शश्वति = शश्वायते *Denom.* von शश्वत् XXI. 8.

शस्य *Partic. fut. pass.* 1) von शस् XXVI. 12. — 2) von शंस् XXVI. 19. = शंस्य.

शस्यात् XXVI. 69.

शाकट und शाकिन *n.* (Affix) *am Ende eines Comp.*: Feld VII. 79.

शाक्तीक *m.* Lanzenträger VII. 15.

शाक्तेय *m.* Ein Verehrer der *Çakti* VII. 23.

शात *n.*? VIII. 126.

शान् 1. *Act. Med.* Schärfen. शीशांसति, °ते VIII. 103, 132.

शारुक *Nom. ag.* von शृ XXVI. 146. Zerstörend. *Mit dem Acc.* V. 26.

शालि *m. pl.* Reis. शालीन्भुङ्क्ते XXIII. 49.

शालिवाहू *m.* °ह्नूही *f.* IV. 12.

शालीय *Adj.* = शालायां भव VII. 15.

शाश्वतिक *Adj.* von शश्वत् VII. 16, 17.

शास् 2. *Act.* Regieren IX. 35. *Wann* स — ष *wird* III. 34. — शिष्टस्, शाधि (IX. 8.), अशिषत् (VIII. 38.) IX. 36. — *Caus. Aor.* अशशासत् VIII. 111. XVIII. 1.

— अनु Lehren. *Mit* 2 *Acc.* गोपालानन्वशात्केलीन् V. 6.

शासन *n.* Regieren IX. 35.

शिक्य *n.* = वज्रविकार XXVI. 20. v. l.

शिखिन् *Adj.* von शिखा (अस्त्यर्थे) VII. 30.

शिवीयति Jmd (*Acc.*) wie Çiva behandeln. विभुं शि° XXI. 6.

शिशु *m.* Junges. गो° Kalb V. 6.

शिष्य *Partic. fut. pass.* von शास् XXVI. 17, 18.

शिस् von शास् IX. 36.

शी 2. *Med.* Liegen, schlafen IX. 40. शेते, शयाते 41. शेरते, अशयिष्ट 42. इह शयीत भवान् XXV. 22. — शयित XXVI. 104, 129 (liegend, schlafend). — शयित्वा XXVI. 204. — *Hat den Bindevocal* इन् VIII. 60. *Caus. Act.* शाययति कृतं यशोदा XXII. 24. — *Intens.* शाशय्यते XX. 16.

— अधि. Liegen auf (*Acc.*). श्रीशो ऽधिशेते ऽद्रिम् V. 2. शेषमधिशयितो विभुः XXVI. 129.

शीत Kälte XXVI. 91.

शीतपाकी *f.* IV. 15.

शीर्ष und शीर्षन् *n. Declin.* III. 39, 89.

शील् शीलित *mit gegenw. Bedeutung* XXVI. 131.

शुच् 1. *Act.* Trauern. शोचिता oder शोक्ता VIII. 79, 80.

शुण्डार् *m.* = अपकृष्टा शुण्डा VII. 77.

शुद्धयी *m. Declin.* III. 59.

शुद्धि *f.* Reinigung IX. 24.

शुनिंधन und °धय (*f.* °धी) XXVI. 54

शुनी *f.* IV. 12.

शुभ् *Intens. fehlt* XX. 1.

शुभाशुभ *n. sg.* Glück und Unglück, Wohl und Wehe V. 15.

शुश्रिका *f.* IV. 8.

शुम्भ् *Wann* म *ausfällt* XIII. 4.

शुष् *Partic.* शुष्क XXVI. 99. *Caus.* Austrocknen. सिन्धुमपि शोषयाणि XXV. 23. *Med.* शोषयते शालिनर्कः XXII. 2.

शुष्क *Partic. fut. pass.* von शुष् XXVI. 99.

शूलाकृ Am Spiesse braten VII. 90.

शृङ्गारक *Adj.* von शृङ्ग (अस्त्यर्थे) VII. 32, 33.

शृत = पक्व XXVI. 111.

शॄ 9. *Act.* Verletzen, verwunden XVI. 4. शशरतुस् oder शशर्तुस् 5.

शेष *n.* Ueberrest, das Uebrige III. 36.

शेषाहि *m.* Lehrer der Schlangen *S.* 176.

शैव *Patron.* von शिव VII. 1, 10. — Çivait VII. 23. III. 132.

शो 4. *Act.* Schärfen XI. 2. श्यति; अशात् oder अशासीत् (VIII. 87.) XI. 3. — शात oder शित XXVI. 120. — *Caus.* शाययति XVIII. 6. — सं.संशितं व्रतम् XXVI. 121.

शोकापह्न XXVI. 33.

शोणा = शोणी *f.* IV. 17.

शोथ Geschwulst. *Am Ende eines adjectiv. Comp. fem.* शोथा IV. 17.

शोधन *n.* Reinigung VIII. 85. XVI. 1. v. l.

शोषण *n.* Trockenwerden VIII. 97.

शौचेय *Patron.* von शुचा VII. 1, 5.

शौत्र und शौवन *Adj.* von श्वन् VII. 4, 18, 19.

शौवापद् *Adj.* von श्वापद् VII. 4, 18.

श्यै. शीन Dick: शीनं वृतम्. शीत kalt: शीतं जलम् XXVI. 90, 91.

— अभि und अव. °शीन oder °श्यान XXVI. 93.

— प्रति. °शीन XXVI. 92.

— सम्. Sich zusammenziehen. संश्यानो वृश्चिकः शीतात् XXVI. 91.

श्रण्. *Caus. Aor.* अशिश्रणत् oder अशश्राणात् XVIII. 3.

श्रत्. S. धा.

श्रद्धा *f.* XXVI. 193. Glaube XXV. 11.

श्रन्थ् 9. *Act.* Befreien. श्रन्थाति; श्रेथतुस् oder शश्रन्थतुस् (VIII. 52.), श्रेथिथ oder शश्रन्थिथ (XII. 6.) XVI. 5. — श्रन्थित्वा oder श्रथित्वा XXVI. 206. — *Reflex.* श्रन्थीते, अश्रंन्थिष्ट XXIV. 12.

श्रन्थन *n.* हिम° = हिमश्रय XXVI. 174. — श्रन्थना *f.* XXVI. 194.

श्रन्.

— वि. *Impers.* व्यश्रनि oder व्यश्रानि u. s. w. XI. 7. XXIV. 6.

श्रवक्र *Nom. ag.* von श्रु XXVI. 41. v. l.

श्रवाय्य *m.* XXVI. 164.

श्रा. श्राण XXVI. 88, 89.

श्राद्ध = श्रद्धास्यास्ति VII. 32, 33. Gläubig XXIII. 22.

श्रापयति = प्रशस्यनाचष्टे XXI. 16.

श्रि 1. *Act. Med.* Verehren. अशिश्रियत् (VIII. 86.), श्रयिता (VIII. 60.) VIII. 132. — श्रित XXVI. 89. — *Reflex.* श्रयते; अशिश्रियत, अश्रायिष्ट oder अश्रयिष्ट XXIV. 12. — *Desid.* शिश्रीषति oder शिश्रयिषति XIX. 8.

श्रियंमन्य *Adj f.* °न्या Sich für Çrî haltend XXVI. 52.

श्री *f.* = अश्वत्थेनान् XXVI. 71. *Declin.* III. 80, 82.

श्रीकण्ठ *m.* Çiva (?) III. 143.

श्रीपति *m.* Vishṇu III. 143. Str. 2.

श्रीपा *m. f.* श्रीप *n.* III. 30.

श्रीपति *m.* Vishṇu XXV. 21.

श्रीमत् *Adj.* von श्री VII. 27.

श्रील *Adj.* Berühmt. श्रीलश्रीवोपदेव *S.* 175.

श्रीश *m.* Vishṇu V. 2. XXV. 19.

श्रीश्रिय *n. sg. Dvandva* VI. 7.

श्रु 1. *Act.* Hören VIII. 93. शृणोति, शृणवति 94. शृणुवस् oder शृण्वस्, शृणु, शुश्रुव (VIII. 57.) 95. — श्रुत्वा XXVI. 204. — *Caus.* Bewirken, dass Jmd Etwas hört. *Mit 2 Acc.* वेणुनश्रावयच्च गाः V. 5. — *Caus. Desid.* शुश्रावयिषति oder शिश्रा° XIX. 15. — *Desid. Med.* शुश्रूषते XXIII. 57.

— आ. Jmd (*Dat.*) Etwas (*Acc.*) versprechen. विभीषणायाशुश्राव राघवम् V. 15. — *Desid.* आशुश्रूषति XXIII. 57.

— प्रति. Jmd (*Dat.*) Etwas (*Acc.*) versprechen. विभीषणाय प्रत्यशृणोत्प्रभुः V. 15. — *Desid.* प्रतिशुश्रूषति XXIII. 57.

— सम्. *Med. Intrans.* संशृणुते XXIII. 14.

श्रुति *f.* XXVI. 183.

श्रू (स्रू) *Nom.* श्रूस्, von श्रिव् (स्रिव्) XXVI. 75.

श्रेयस् und श्रेष्ठ *Comp.* und *Superl.* zu प्रशस्य VII. 57. — श्रेष्ठ der Beste. *Mit dem Gen. oder Loc.* V. 34.

श्लाघ् 1. *Med.* Jmd (*Dat.*) schmeicheln. श्लाघिष्ट V. 15.

श्लिष् 4. *Act.* 1) Umarmen. *Aor.* अश्लिक्षत् 2) Verknüpfen. *Aor.* अश्लिषत् XI. 3. VIII. 78.

— आ Umarmen. लक्ष्मीमाश्लिष्टो मुकुन्दः XXVI. 129.

श्लेष *m.* 1) Umarmung. 2) Verknüpfung XI. 3.

श्व *am Ende eines Comp.* = श्वन् VI. 42.

श्वःश्रेयस VI. 80.

श्वन् *Declin.* III. 117. *f.* शुनी IV. 12. — *Bildung der Derivata* VII. 4.

श्वस् 2. *Act.* Athmen. श्वसिति, अश्वसीत् (VIII. 49.) IX. 27.

— आ und वि. °श्वसित oder °श्वस्त XXVI. 103, 104.

श्वस् *Adv.* Morgen. *Bildung der Derivata* VII. 4.

श्वागणिक *m.* (von श्वगण) VII. 4, 18.

श्वापद् 1) *m.* 2) *Adj.* von श्वापद् = शौवापद् VII. 4, 18.

श्वास *Nom. ag.* von श्वस् XXVI. 37.

श्वि 1. *Act.* 1) Gehen. 2) Wachsen, zunehmen. अश्वत्, अश्वयीत् oder अशिश्वियत् VIII. 141, 38, 47, 86, 125. प्रुशाव oder शिश्वाय, प्रुप्रुवतुस् oder शिश्वियतुस्, श्वयिता (VIII. 60.), प्रूयात् 142. — प्रून XXVI. 107. — *Caus. Aor.* अप्रूशवत् oder अशिश्वयत् XVIII. 1. VIII. 142. — *Caus. Desid.* प्रुशावयिषति oder शिश्वाययिषति XIX. 1. VIII. 142. — *Intens.* शोप्रूयते oder शेश्वीयते XX. 1, 4. VIII. 142.

श्वेता = श्वेनी IV. 27.

श्वेतयति = श्वेताश्वमाचष्टे XXI. 15.

श्वेतवाह् (= श्वेतीरुक्षते) *m.* Indra XXVI. 65. *Declin.* III. 102, 107 — 109. — *f.* श्वेताही oder श्वेतवाही IV. 12.

श्वोवसीयस VI. 80.

ष.

षट् *n.* Ἑξάς VI. 35. VII. 76.

षट्क *n.* Verein von 6 Thieren (*am Ende eines Comp.*) VII. 76.

षट्धा *Adv.* Auf 6 Arten VII. 45.

षण्णगरी und षण्णवति II. 27.

षष् *Declin.* III. 149, 150. षण्णाम् II. 27.

षष्टितम *Adj.* Der 60te VII. 38.

षष्ठ *Adj.* Der 6te VII. 41.

षष्ठीनाथ *m.* Ein Mann, der die 6te Frau hat VI. 14.

षोढा *Adv.* Auf 6 Arten VII. 45.

ष्ठै 1. *Act.* 1) Sich schaaren. 2) Tönen. ष्ठायति VIII. 85, 42.

ष्ठिव् 1. *Act.* Ausspeien. ष्ठीवति VIII. 71, 42, 66. तिष्ठेव oder ठिष्ठेव, ष्ठीव्यात् 72.

ष्टीवन = ष्ठेवन *n.* XXVI. 172.

ष्वक्ष् 1. *Med.* Gehen. ष्वक्षते, षष्वक्षे VIII. 106. *Anf.* 42

स.

स *am Anfange eines Comp.* 1) = सह् VI. 17, 61. एतानि साशीतिशतसंख्यकानि «diese, an Zahl hundert *und* achtzig» VIII. 1. — 2) = सन् VI. 72. — 3) = समान VI. 97, 98.

संयत् XXVI. 78.

संयोग *m.* Vereinigung. अत्यन्त° «bis ans Ende fortdauernde —» V. 4.

संवत्सरशत *Adj.* VII. 39.

संवर्मयति Eine Rüstung anlegen XXI. 17.

संवस्त्रयति Kleider anlegen XXI. 17.

संवाद्य. °द्यो ऽग्निः XXVI. 11.

संवृति *f.* Verhüllen VIII. 128.

संशब्द् *m.* Erwähnung XVII. 1.

संसिद्धि *f.* Fertigwerden, Gelingen XI. 3.

संस्राव = संस्राव *Nom. ag.* von सन् — स्रु XXVI. 36.

संहति *f.* Vereinigung, Versammlung VIII. 85. XII. 6.

संहित = सहित VI. 72.

संहितोष्ठ *Adj. f.* °ष्ठ् IV. 30.

सक *m.* सका *f. Demin.* von तद् IV. 6.

सकल *n.* Das All, jegliches Ding. सकले स्थितः (कृतः) V. 30. ब्रह्महत्या सकलात् V. 21.

सकाम *Adj.* (स = सम्) VI. 72.

सकृत्ति *Adj.* (स = समान) VI. 97.

सक्थ *am Ende eines Comp.* = सक्थि VI. 18, 25, 43.

सक्थि *n. Declin.* III. 95. Stange einer Gabeldeichsel. दीर्घसक्थि शकटम् VI. 18.

सक्थ *am Ende eines Comp.* = सक्थि VI. 37, 56.

सक्थि *m. Declin.* III. 50 -- 52. — *f.* सक्थी IV. 26.

सगन्ध *Adj.* (स = समान) VI. 97.

सगोत्र *Adj.* (स = समान) VI. 98. Verwandter VI. 5.

संकीर्तन *n.* Preisung. मुकुन्द° (*Object*) *S.* 176.

संक्लेश *m.* Betrüben VIII. 40.

संख्या *f.* Anzahl. एतानि साशीतिशतसंख्यकानि VIII. 1.

संख्यानशास्त्र *m.* VI. 46.

संख्याताङ्क *m.* VI. 38, 39.

संख्यान *n.* Zählung XVII. 2.

संख्यावत् *m.* Gelehrter, Lehrer *S.* 176.

सङ्ग *m.* Anhangen VIII. 101. Umarmung VIII. 106.

संग *m.* Zusammenkunft XXIII. 11.

संगत् von गम् XXVI. 78.

संगत *n.* Freundschaft XXVI. 16.

संगतिक *Adj.* VII. 42.

सचक्रम् *Adv.* (= चक्रेण युगपद्) — धेर्हि VI. 61.

सचिवा *f. Ein Fem. nimmt davor nicht die Masculin-Form an* VI. 13.

सच्चिदानन्द *m.* Ein Beiname Vishnu's. *Einl.* VI. 34. *Anf.* (= संश्चासौ चिच्चासावानन्दश्च).

सजनपद *Adj.* (स = समान) VI. 97.

सजातीय *Adj.* (स = समान) VI. 98.

सजुस् *Adj. Declin.* III. 150, 164.

सज्जन *m.* Tugendhafter Mensch XXV. 28.

सज्योतिस् *Adj.* (स = समान) VI. 97.

संज्ञाप्य *m.* Art Opfer XXVI. 11.

संजीवयते Ein Bettlergewand reinigen oder anlegen XXI. 17.

सञ् 1. *Act.* Anhangen VIII. 101. सजति, असाङ्क्षीत्, ससञ्ज; ससञ्जितुम् oder ससक्तुम् 102.

— नि. निषजति, न्यषाङ्क्षीत्, निषसञ्ज VIII. 45, 102.

संज्ञा *f.* XXVI. 193.

संज्ञान *n.* Kennen, Wissen VIII. 33.

सत् *mit Wurzeln componirt* VIII. 21.

सतत *Adj.* = संतत VI. 72.

सति = सत्ति = साति XXVI. 44.

सतितरा = सतीतरा = सत्तरा VII. 49.

सतीर्थ *Adj.* (स = समान) VI. 97.

सतृणम् *Adv.* सतृणमत्ति «er ist Alles bis auf's Gras» (auch Gras sogar) VI. 61.

सत्तरा = सतितरा = सतीतरा VII. 49.

सत्ता *f.* Sein I. 9. VIII. 14. *Anf.*

सत्त्व *n.* Wesen, Ding IV. 16.

सत्पुष्प *Adj. f.* °ष्पा IV. 15.

सत्याकृ VII. 90.

सत्यापयति XXI. 16.

सद् 1. *Act.* 1) Den Muth sinken lassen. 2) Beschützen. 3) Gehen. सीदति (VIII. 70.), असदत्, ससाद VIII. 126. — *Intens.* सासद्यते (गर्ह्यायाम्) XX. 2; 5.

— नि. निषीदति, न्यषदत्, निषसाद (VIII. 107.). VIII. 126, 45.

— प्रति. प्रतिसीदति VIII. 126, 45.

सदा *Adv.* = सर्वदा VII. 110.

सदृश्, °दृश oder °दृक्ष XXVI. 83, 85. *Mit dem Gen.* क्वेः सदृशम् = सदृक्षि VI. 61.

सद्यस् *Adv.* = समाने ऽह्नि VII. 110.

सद्रु *Nom. ag.* von सद् XXVI. 149.

सधर्मन् *Adj.* (स = समान) VI. 98.

सध्यच् *Adj.* XXVI. 81.

सन् 8. *Act. Med.* Geben. सनोति; असनिष्ट oder असात, असनिष्टास् oder असाषास्, सन्यात् oder सायात् XV. 1. VIII. 128. — *Desid.* सिसनियति oder सिषासति XIX. 8. VIII. 128.

सनाभि *Adj.* (स = समान) VI. 97.

सनामन् *Adj.* (स = समान) VI. 98.

संतत *Adj.* = सतत VI. 72.

संतति *f.* Spannen, Anziehen. तन्तु° «— eines Fadens», *dadurch* सिव् «nähen» *erklärt* XI. 1.

संतमस VI. 79.

संतान *m.* Ausbreitung, Ausdehnung VIII. 118.

सन्ति = सति = साति XXVI. 44.

संधि *m.* Euphonische Veränderung. संधिमाप् «eine — erleiden» II. 20.

सपक्षाकृ Ein Thier mit einem Pfeile so verwunden, dass die Federn im Leibe stecken bleiben. °करोति मृगं व्याधः VII. 91.

सपत्नी *f.*, सपिण्ड *m.* (स = समान) VI. 97.

सप्तगोदावरम् *Indecl.* VI. 85.

सप्ततितम *Adj.* Der 70te VII. 38.

सब्रह्मचारिन् und सब्रह्मचारिन् *m.* (स = समान) VI. 97.

सम् *heisst* गि I. 8.

सम *Adj.* 1) Jeder, Alles. *Heisst* थ्रि III. 9. सर्वस्मात्पूर्वः «der früher als Alles ist» III. 37. Str. 1. — 2) Gleich. *Mit dem Instr.* V. 10, *mit dem Gen.* V. 23, *mit dem Loc. pl.* (unter —): समायेषु III. 37. Str. 2. — 3) Homogen (ein Laut mit einem andern) I. 4. (*mit dem Instr.*). — *f.* सना. *Ein Fem. nimmt davor nicht die Masculin-Form an* VI 13.

समक्षम् VI. 65.

समज्ञ *m.* XXVI. 171.

समज्या *f. Nom. act.* von सम् — अज् XXVI. 186.

समनस् *Adj.* (स = सम्) VI. 72.

समया *Präp.* Nahe. *Mit dem Acc.* V. 7.

समयाकृ Die Zeit vertreiben VII. 90.

समर्थना *f.* Etwas Schwieriges oder Unmögliches beginnen XXV. 23.

समवसर्ग्य *Partic. fut. pass.* von सम् — अव — सृज्, °र्ग्या रज्जुः XXVI. 17, 18.

समाज्ञ *m.* XXVI. 170.

समाधिमत् *Adj.* Andächtig III. 134.

समान *Adj.* Homogen (ein Laut mit einem andern) I. 4.

समानगोत्र, °ज्ञातीय, °धर्मन्, °नामन्, °रूप, °वचन, °वयस्, °वर्ण, °स्थान, समानोदर्य = सगोत्र u. s. w. VI. 98.

समाप *m.* Ein Opfer den Göttern zu Ehren VI. 71.

समाहार *m.* Verbindung zweier oder vieler Gegenstände zu einer Einheit VI. 3. *Vgl. die Erklärung der gramm. Ausdr.*

समिध्यति Sich Feuerung wünschen. समिध्यिता oder समिधिता XXI. 4.

समीप *n.* Nähe VI. 70. कृष्णस्य समीपादगतः «er ging von Krshṇa fort» VI. 58.

समुदाय *m.* Menge, Anzahl. पद° «Vereinigung von Worten; Satz» XXVI. 10.

समूह्य *m.* Opferfeuer XXVI. 11.

समृद्धि *f.* Wohlfahrt. मद्राणां स° VI. 61.

संप्रश्न *m.* Frage XXV. 22.

संफल *Adj. f.* °ला IV. 15.

संपुल्ल XXVI. 101.

संबन्ध *m.* Verbindung, Mittel *S.* 1. *In der Grammatik:* Zugehörigkeit, *der Begriff des Genitivs* V. 23.

संबन्धिन् *am Ende eines Comp.:* mit Etwas in Verbindung stehend, einen Theil von Etwas ausmachend, Durgad. zu III. 34.

सम्बाकृ Zum zweiten Mal pflügen VII. 89.

संबुद्धि *f.* संबोधन *n.* Rufen, Anrufen III. 2.

संभाण्डयते Geschirre zusammenlesen XXI. 17.

संभार्य *Partic. fut. pass.* von सम् — भृ XXVI. 19. = संभृत्य.

संभावन *n.* Das «im Stande sein», Befähigung XXV. 17.

संभाव्य *n.* id. I. 8.

संभु *m.* XXVI. 168.

संभृत्य *Partic. fut. pass.* von सं — भृ XXVI. 19. = संभार्य.

संमद *m.* XXVI. 171. — संमय *m. ebend.* v. l.

सन्यच् *Adj.* XXVI. 81.

सम्राज् *m.* II. 32.

सर् *am Ende eines Comp. f.* सरी XXVI. 47.

सर्क *Nom. ag.* von सृ XXVI. 41.

सर्वसम् *Adv.* VI. 64.

सर्स *am Ende eines Comp.* = सर्स् VI. 45.

सर्सिज *n.* XXVI. 33.

सरा *f. Nom. act.* von सृ XXVI. 192.

सरात्रि (VI. 97.) und सरूप (VI. 98.) = समानरात्रि und समानरूप.

सर्पिस् *n.* XXVI. 68.

सर्व 1) *Adj.* Jeder, all. *Heisst* ष्मि III. 9. — 2) *m.* Çiva III. 37. Str. 3.

सर्वसह *m.* XXVI. 60.

सर्वकष XXVI. 57.

सर्वतस् VII. 97. Rings um. *Mit dem Acc.* V. 7.

सर्वत्र = सर्वस्मिन् VII. 99.

सर्वथा VII. 109.

सर्वदा *Adv.* Immer VII. 100.

सर्वद्यच् *Adj.* XXVI. 79.

सर्वभाज् *Adj.* An Allem theilnehmend. लिङ्गानां न सर्वभाग् «nicht an allen Geschlechtern theilnehmend» IV. 15.

सर्वरात्र *m.* (VI. 46.), सर्वाह्ण *m.* (VI. 38, 39.).

सर्विका *Demin.* von सर्वा IV. 6.

सलोहित (स = समान) VI. 97.

सवचन, सवयस्, सवर्ण = समानवचन u. s. w. VI. 98.

सवित्र *n. Nom. instr.* von सू XXVI. 169.

सविद्य *m.* Gelehrter; ein Mann, der sich mit einer Wissenschaft beschäftigt hat VI. 5.

सवेणी (स = समान) VI. 97.

सव्येष्ठ *m. Declin.* III. 65.

सस्थान *Adj.* = समानस्थान VI. 98.

सह् 1. *Med.* Vermögen. असहत; सहिता oder सोढा (VIII. 79.) VIII. 125, 126. — साह्वस् XXVI. 135. — *Caus. Desid.* सिसाहयिषति XIX. 17.

— प्रोद् *Caus.* Jmd (*Acc.*) antreiben, zureden. रामं वदन्तं प्रोत्साहयामास V. 15.

— नि. निसोढा VIII. 126, 45.

— परि. परिषहिता VIII. 125, 45.

— वि. व्यषहत oder व्यसहत VIII. 125, 45. — *Caus. Aor.* व्यसीसहत् XVIII. 1. v. l.

सह् *Präp.* Mit. *Mit dem Instr.* V. 10. *Am Anfange eines Comp.* स *statt* सह् VI. 17, 61.

सहपूर्वाह्णम् *Adv.* VI. 61.

सहरि *Adv.* Wie Hari VI. 61.

सहित *Adj.* = संहित VI. 72.

सहितोह् *Adj. f.* °ऊ IV. 30.

सहित्र *n. Nom. instr.* von सह् XXVI. 169.

सहित्नु *Nom. ag.* von सह् XXVI. 142.

सहोक्ति *f.* Sprechen zu gleicher Zeit XXIII. 41.

सहोह् *Adj. f.* °ऊ IV. 30.

सह्य *Partic. fut. pass.* von सह् XXVI. 12.

सा *am Ende eines Comp.*, von सन् XXVI. 66, 67.

सांराविण *n.* XXVI. 176.

साकल्य *n.* Vollständigkeit VI. 58. *Anf.* VII. 85.

साक्षात् *kann mit* कृ *componirt werden* XV. 5.

साक्षिन् *Mit dem Gen. oder Loc.* साक्षी सर्वेषामुक्तः V. 29.

साग्नि *Adv.* — ग्रथीते = ग्रग्निग्रन्थपर्यन्तम् VI. 61.

सातय *Nom. ag.* von सात XXVI. 35.

साति = सति, सत्ति XXVI. 44. — Von सो XXVI. 185.

साध् *Caus.* Zu Stande bringen. कार्यं साधयति सिध्यः XXVI. 20.

साधन *n.* Instrument, Mittel V. 9, 24.

साधयति *Denom.* von वाङ XXI. 16.

साधिष्ठ und साधीयस् *Superl.* und *Comp.* zu वाङ VII. 56.

साधु 1) *Adj. Mit dem Gen. oder Loc.* V. 29. — Gut, tauglich zu Etwas (*Dat.*) VII. 15. — 2) *Adv.* Gut, hübsch: साधु विक्रमते वाग्मी XXIII. 32 Gut, richtig (opp. मिथ्या): साधु पदं कारयति XXIII. 54.

साधुत्व *n.* VII. 24.

साध्य *Adj.* Zu bilden (grammatische Form) VI. 8.

सानन्दम् *Adv.* Freudig V. 2.

सानु und स्नु *n. Declin.* III. 39.

सांनाय्य *n.* Geklärte Opferbutter XXVI. 11.

साम *am Ende eines Comp.* = सामन् VI. 76.

सामग *m.* °गी *f.* XXVI. 46.

सामन *Adj.* von सामन् VII. 21.

सामर्थ्य *n.* Macht, Befähigung XXV. 17.

सामिधेनी *f.* = धाय्या XXVI. 1.

सामीप्य *n.* Nähe V. 30.

सांमातुर *Patron.* von सन् — मातृ VII. 11.

साम्य *n.* Gleichheit VII. 19. Homogeneität (zweier Laute) I. 4.

सायाह्न *m. Loc.* °ह्ने, °ह्नि oder °ह्न III. 42.

सारङ्ग *m.* II. 13.

सासह्वि *Nom. ag.* vom *Intens.* von सह् XXVI. 154.

साह् *am Ende eines Comp.* स *wird* ष III. 34.

साह्य *Nom. ag.* vom *Caus.* von सह् XXVI. 35.

साह्वस *n.* Gewaltthat XXIII. 25.

साह्वस् S. सह्.

सि. सिनो ग्रानः स्वयमेव XXVI. 94.

सिच् 6. *Act. Med.* Träufen, giessen. सिञ्चति, ग्रसिचत् (VIII. 91.); ग्रसिचत oder ग्रसिक्त, सिषेच XIII. 1. — *Desid.* सिसिक्षति XIX. 17. — नि. निषिञ्चति, न्यषिचत्, निषिषेच XIII. 1. VIII. 45. — वि. *Intens.* विसेसिच्यते XXI. 4. VIII. 45.

सिद्धि *f.* Zustandekommen. अर्घ° V. 4. स्वर्गादे: «die Zutheilwerdung des Himmels u. s. w. XXV. 6.

सिध् 1. *Act.* Gehen VIII. 41. सेधति 43. अच्छसेधति 44. — स *wird nach Präpositionen nicht in* ष *verwandelt* 45.

— वि. Gehen. गङ्गां व्यसेधत् VIII. 45.

सिध् 1. *Act.* 1) शास्त्रे. 2) माङ्गल्ये VIII. 45. असेधीत् 46, असेधिष्टाम्, असैत्सीत् 47. असैद्धाम् 48.

— नि. निषेधति, न्यषेधत् VIII. 45. — निषिद्ध verboten, untersagt XXVI. 220.

सिध् 4. *Act.*

— प्र. Zu Stande kommen. यत्कर्म स्वयमेव प्रसिध्यति XXIV. 8.

सिध्य *m.* Name eines Gestirns (= कार्य साधयति) XXVI. 20.

सिम heisst थि III. 9.

सिव् 4. *Act.* Nähen. सीव्यति, असेवीत् XI. 1.

— नि. निषीव्यति; न्यषेवीत् oder न्यसेवीत् XI. 1. VIII. 45.

— परि. *Caus. Aor.* पर्यसीसिवत् (*es ist wohl* °सीषिवत् *zu lesen; vgl.* Pâṇ. VIII. 3. 116.) XVIII. 1. VIII. 45.

सीकृ. स *wird niemals* ष VIII. 43.

सीमन् *f.* IV. 28. = सीमा IV. 3.

सीमन्त *m.* II. 13.

सीमा *f.* = सीमन् IV. 3.

सीवन *n.* = सेवन XXVI. 172.

सु 1. *Act.* Gehen VIII. 95. असावीत्, सुषविथ, सुषुविव; सविता oder सोता (VIII. 46.) 96.

सु 5. *Act. Med.* वन्यात्तोदपीडानन्ये, सुनोति (XI. 1.), सुन्वन्ति, असावीत्; असविष्ट oder असोष्ट, सुषुविव; सविष्यति oder सोष्यति (VIII. 46.) XII. *Anf.*

— वि. व्यसावीत्; विसविष्यति oder विसोष्यति XII. *Anf.* VIII. 45.

सु *heisst* गि I. 8. — *Einfluss auf das folgende Wort im Comp.* VI. 88.

सुकन्यक oder सुकन्याक *Adj.* VII. 23.

सुकर *Adj.* XXVI. 197. Mit Leichtigkeit zuwegebringend XXIV. 8.

सुकेशी *f.* °भार्य *Adj.* VI. 14.

सुख. *Mit dem Dat.* V. 16. *mit dem Gen.* V. 23.

सुखभाज् *Adj.* XXVI. 64.

सुखाक् Erfreuen, beglücken VII. 91.

सुखायते Freude empfinden XXI. 10.

सुखी *Adj. Declin.* III. 61.

सुगण *Adj. Declin.* II. 36.

सुगन्धि *Adj.* VI. 87.

सुगन्धन् XXVI. 68.

सुगम *Adj.* Leicht zu finden, verständlich, deutlich IX. 55.

सुचतुर *Adj.* von सु — चतुर VI. 29.

सुतौ *Adj. Declin.* III. 61.

सुतुस् *Adj. Declin.* III. 151.

सुत्या *Nom. act.* von सु XXVI. 186.

सुत्वन् *m.* XXVI. 69.

सुदर्श *Adj.* = सुदर्शन XXVI. 199. Leicht sichtbar (सुदर्शन) V 26.

सुदामन् *m.* = सुष्ठु ददाति XXVI. 68.

सुदुर्लभ *Adj.* Schwer zu Stande zu bringen *S.* 176.

सुधर्मन् *Adj.* VI. 28.

सुधर्ष *Adj.* = सुधर्षण XXVI. 199.

सुधी *Adj Declin. m.* III. 58, 59. *f.* 82. *n.* (सुधि) III. 95.

सुनु *Adj. n. Declin.* III. 96.

सुपाच्चालक VII. 2, 18.

सुपाद् *Adj. Declin.* III. 145, 146. — *f.* सुपदी VI. 31.

सुपान *Adj.* XXVI. 198.

सुपस् *Adj. Declin.* III. 151.

सुपीवन् *Adj.* XXVI. 69.
सुप्रतस् *Adj.* VI. 26.
सुभगा *f. Davor nimmt ein Fem. nicht die Masculin-Form an* VI. 13.
सुभगंकरण *Adj. f.* °णी XXVI. 62.
सुभगंभविष्णु und °भावुक *Adj.* XXVI. 63.
सुभू *Adj. Declin. m.* III. 65. *f.* 82.
सुभ्रू *f. Declin.* III. 76, 82.
सुमद्रम् *Adv.* = मद्राणां समृद्धिः VI. 61.
सुमुख *Adj. f.* °खा (*in einer übertragenen Bedeutung*) शाला IV. 17.
सुमेधस् *Adj.* VI. 27.
सुयुज् *Adj. Declin.* III. 134.
सुरभिगन्धि *Adj.* VI. 87.
सुराधस् *m.* = शोभनो राधा VI. 88.
सुरि *Adj. n. Declin.* III. 96. — *m. f.* सुरी III. 82.
सुलू *Adj. Declin.* III. 65.
सुवल्गु *Adj. Declin. n.* III. 165.
सुवस् *Adj. Declin.* III. 156.
सुवृध् *Adj. Declin.* III. 148.
सुशर्मन् *Adj.* XXVI. 69.
सुश्री *Adj. Declin.* III. 58.
सुसक्थ *Adj.* = सुसक्थि VI. 25.
सुस्रिस् *Adj. Declin.* III. 153
सू 2. *Med.* Gebären. सूते IX. 39. सुवै; असविष्ट oder असोष्ट 40. — सून XXVI. 88, 89
सू 4. *Med.* Gebären. असविष्ट oder असोष्ट XI. 5. VIII. 46. — सून XXVI. 88, 89.
सू 6. *Act.* Werfen. सुवति, असावीत् XIII. 1.
— वि. विसुवति, व्यसावीत् XIII. 1. VIII. 45
सूक्त *n.* Hymne im *Rg-Veda* VI. 75.

सूच. *Intens.* सोसूच्यते XX. 1, 3.

सूचक *n.* (*vielleicht ist* सूचनम् *zu lesen*) Zeigen, das «an den Tag legen» तद्भिज्ञान° (Object) XXVI. 219.

सूचन *n.* 1) Anzeige, Beschreibung? XXIII. 19. — 2) Verrath? XXIII. 25.

सूचना *f.* Verderbtheit? XXIII. 25.

सूतका *f.* = सूतिका IV. 7.

सूति *f.* Gebären, Geburt VIII. 46. IX. 39.

सूतिका *f.* = सूतका IV. 7.

सूत्र. *Intens.* सोसूत्र्यते XX. 1, 3.

सूरी *f.* Sûrja's Gemahlin IV. 24.

सूर्य *m.* = सवृति XXVI. 20.

सूर्याणी *f.* Sûrja's Gemahlin IV. 24.

सृ 1. *Act.* Gehen VIII. 90. असरत् oder असार्षीत् 91, 92. स्रियात् 93. *Das Perf. erhält nicht* इम् VIII. 57. — *Pass.* स्रियते VIII. 93. — स *wird niemals* ष VIII. 43.

— प्र *Caus.* Ausstellen. क्रये प्रसारितम् «auf dem Markt (zum Verkauf) ausgestellt» XXVI. 16.

सृक्क् Den Laut सृक् von sich geben VII. 88.

सृज् 6. *Act.* Loslassen, entlassen. असार्षीत् (VIII. 77.); ससर्ज्जिथ oder ससृष्ट (VIII. 62, 77.) XIII. 4. — स *wird niemals* ष VIII. 43. — *An die Stelle von* ज *tritt* ष *und an die von* ष — ड III. 77, 78. — Winden (einen Kranz) सृजति स्रजं मालिकः; *Pass., wenn dieses zu einem religiösen Gebrauch geschieht:* सृज्यते स्रजं भक्तः XXIII. 22.

सृत्वर् *Nom. ag.* von सृ. *f.* °री XXVI. 157.

सृप् 1. *Act.* Gehen. असृपत्, असाप्सीत् oder असार्प्सीत् VIII. 97, 76, 77. — स *wird niemals* ष VIII. 43.

— व्यति *Act.* (व्यतीहारे) व्यतिसर्पति XXIII. 55, 56.

सृमर् *Nom. ag.* von सृ XXVI. 150.

सेक्. स *wird niemals* ष VIII. 43.

सेनयति. S. अभिषेणयति.

सेरु *Nom. ag.* von सि XXVI. 149.

सेव् 1. *Med.* Pflegen, in Ehren halten. सेवते, असेविष्ट, सिषेवे VIII. 118.

— नि, परि, वि. परिषेवते, न्यषेविष्ट, विषिषेवे VIII. 118, 45.

— प्रति. प्रतिसेवते VIII. 118, 45.

सेवन *n.* 1) = सीवन XXVI. 172 — 2) *Nom. act.* von सेव् VIII. 118.

सो 4. *Act.* Zu Grunde gehen. स्यति; असात् oder असासीत् (VIII. 87.), सेयात् XI. 3. — सित XXVI. 119. — *Caus.* सायपति XVIII. 6. — *Intens.* सेषीयते XX. 4. — *Wann* ए *und* ई *an die Stelle von* ओ *treten* VIII. 85.

— नि. निष्यति; न्यषात् oder न्यषासीत् XI. 3. VIII. 45.

— प्रणि. प्रणिष्यति XI. 3. VIII. 22, 45.

सोदर्य *m.* = समानोदर्य VI. 98.

सोमनाथ *m.* Name eines Ortes V. 35.

सोमपा *m.* XXVI. 69.

सौधातकि *Patron.* von सुधातृ VII. 1, 5.

सौभागिनेय *Patron.* von सुभगा VII. 2, 7.

सौभाग्य *n. Nom. abstr.* von सुभग VII. 19.

सौरीय *Adj.* = सूर्याय हित VII. 19, 22. IV. 12.

सौर्य *Adj. f.* सौरी IV. 12.

सौव 1) von स्व. 2) von स्वर् VII. 4, 18.

सौवग्रामिक *Adj.* von स्वग्राम VII. 4, 18.

सौवर् *Adj.* von स्वर् VII. 4, 18.

सौवश्व von स्वश्व. °भार्य VI. 14.

सौवश्वि *Patron.* von स्वश्व VII. 1, 4.

सौवस्तिक *Adj.* von स्वस्ति VII. 4, 18.

सौवाडुमृद्व von स्वाडुमृड् VII. 4, 18.

सौवाध्यायिक *Adj.* von स्वाध्याय VII. 4, 18.

सौहार्द *n.* Freundschaft VII. 19.

स्कन्द् 1. *Act.* 1) Gehen. 2) Trocken werden VIII. 97. स्कन्दति 98. स्कन्त्वा XXVI. 203. — *Intens.* चनीस्कद्यते XX. 7.

— परि und वि. परिष्कन्दति oder परिस्क° u. s. w. VIII. 98.

स्कम्भ् 5. 9. XVI. 1.

— वि विष्कभ्नोति, विष्कभ्नाति XVI. 1. VIII. 98.

स्कु 9. *Act. Med.* Hervorziehen XVI. *Anf.* स्कुनोति, स्कुनाति XVI. 1.

स्कुम्भ् 5. 9. विष्कुभ्नोति, विष्कुभ्नाति XVI. 1.

स्खद् *Caus.* परिस्खादयति oder परिस्खदयति XVIII. 24.

स्तन *m.* Weibliche Brust. *f. am Ende eines adject. Comp.* स्तना oder स्तनी IV. 17

स्तनंधन und स्तनंधय (*f.* °धी) XXVI. 54.

स्तनयित्नु *Nom. ag.* von स्तनयति XXVI. 160

स्तम्बकरि Reis XXVI. 48.

स्तम्भ् 5. 9. *Act.* स्तभ्नोति, स्तभ्नाति; अस्तभत् oder अस्तम्भीत् (VIII. 38.), तस्तम्भ XVI. 1. — *Caus. Aor.* अतस्तम्भत् XVIII. 1.

—उद्. स *fällt ab* III. 170.

— वि. विष्टभ्नोति. विष्टभ्नाति; व्यष्टभत् oder व्यष्टम्भीत्, वितष्टम्भ XVI. 1. VIII. 45. — *Caus. Aor.* व्यतस्तम्भत् XVIII. 1. VIII. 45.

स्तम्भ *m.* Hemmung VIII. 108.

स्तवन *n.* Lob XIII. 6.

स्तवनीय *Adj.* Lobenswerth XXVI. 25.

स्तु 2. *Act. Med.* Loben IX. 52. स्तौति oder स्तवीति, अस्तावीत् (VIII. 96.), अस्तोष्ट, तुष्टुव (VIII. 57.); स्तविता oder स्तोता (VIII. 79.) 53. — ईशानं स्तोष्यते XXV. 30. *Pass.* und *Impers.* स्तूयते, स्तूयेत, स्तूयताम्, अस्तूयत, अस्तावि XXIV. 2. अस्तविषाताम् oder अस्तोषाताम्, तुष्टुवे; स्तविता, स्तविता oder स्तोता; स्ताविषीष्ट oder स्तोषीष्ट; स्ताविष्यते oder स्तोष्यते; अस्ताविष्यत oder अस्तोष्यत 3. — *Desid.* तुष्टूषति XIX. 17.

— अभि. अभिष्टौति IX. 53. VIII. 45.

— उप. श्लोकैरुपस्तौति er verherrlicht (Jmd) in *Çloka's* XI. 17.

— नि. न्यष्टावीत् oder न्यस्तावीत् IX. 53. VIII. 45.

— सम्. Loben. हरिं संस्तुवन् V. 26.

स्तुति *f.* Lob VIII. 108.

स्तुत्य *Partic. fut. pass.* von स्तु XXVI. 17, 18. Lobenswerth 25.

स्तुभ् 1. *Med.* Hemmen. स्तोभते, अस्तोभिष्ट VIII. 108.

— वि. विष्टोभते, व्यष्टोभिष्ट VIII. 108, 45.

स्तुभ्म् 5. 9. *Act.* स्तुभ्नोति, स्तुभ्नाति XVI. 1.

स्तृ 5. *Act. Med.* Ausbreiten XII. 2. अस्तरिष्ट oder अस्तृत, स्तरिषीष्ट oder स्तृषीष्ट 3. — *Caus. Aor.* अतस्तरत् XVIII. 2. — स *wird niemals* ष VIII. 43.

स्तृति *f.* 1) Ausbreitung XII. 2. — 2) Sich bekleiden IX. 39.

स्तोकशस् *Adv.* VII. 68.

स्तोतव्य *Adj.* Lobenswerth XXVI. 25.

स्त्यै. स *wird niemals* ष VIII. 43.

— प्र प्रस्तीत oder प्रस्तीम XXVI. 100.

— सम्. संस्त्यान XXVI. 100.

स्त्रितरा = स्त्रीतरा VII. 49.

स्त्री *f. Declin.* III. 20 — 22, 80 — 82.

स्त्रीतरा = स्त्रितरा VII. 49.

स्त्रीपुंस *m. dual.* Mann und Frau VI. 8.

स्त्रैणा *Patron.* von स्त्री VII. 12.

स्थली *f.* IV. 26.

स्थविष्ठ und स्थवीयस् *Superl.* und *Comp.* von स्थूल VII. 56.

स्था 1. *Act.* Stehen bleiben. तिष्ठति (VIII. 70.), अस्थात् (VIII. 25), तस्थौ, स्थेयात् (VIII. 85.) VIII. 87. अस्थित X. 11. — *Wann* ए *und* ई *an die Stelle von* आ *treten* VIII. 85. स्थित XXVI. 119. 1) Befindlich, seiend. स्त्रीलिङ्गे स्थिता: IV. 1. — 2) Anfänglich, vorläufig seiend (*von einer grammatischen Form, die später Veränderun-*

gen erleidet; vgl. स्थानिन्): भूतिप् इति स्थिते VIII. 14. *Anf.* 3) Fest entschlossen wozu (*mit dem Acc. oder Loc. eines Nom. act.*) प्रियानीतिं रक्षोवधे स्थितः V. 3. — *Act. Mit* अभि *und einem Acc.*: sich zu Jmd halten. प्राज्ञो गोविन्दमभि तिष्ठति V. 7. *Med.* 1) Auf Jmd (Loc.) beruhen, von Jmd abhängen: त्वयि तिष्ठते विवादः. XXIII. 8. — 2) Sich Jmd (*Dat.*) entdecken, sich einem Manne ergeben V. 15. रामाय तिष्ठते सीता XXIII. 8. — *Caus.* स्थापयति XVIII. 8. *Aor.* अतिष्ठिपत् 9. Jmd (*Acc.*) Etwas (*Acc.*) lehren: धर्ममस्थापयद्विधिम् V. 5. — *Desid.* तिष्ठासति XIX. 17. — *Intens.* तेष्ठीयते XX. 4.

— अधि Bewohnen. *Mit dem Acc.* वैकुण्ठमधिष्ठितः «V. bewohnend» XXVI. 129. अधिष्ठितो ऽब्धिम् V. 2.

— अव. *Med.* XXIII. 8.

— आ. *Med.* Etwas (*Acc.*) einräumen: नित्यं शब्दमातिष्ठते «er giebt zu, dass das Wort ewig sei» XXIII. 8.

— उद्. स *fällt ab* III. 170. — *Act.* 1) Sich erheben: आसनादुत्तिष्ठति XXIII. 9. — 2) Einkommen: ग्रामाच्छतमुत्तिष्ठति «aus dem Dorfe kommen 100 Rupien ein» *ebend.* — *Med.* Nach Etwas (*Loc.*) streben: मुक्तावुत्तिष्ठते *ebend.*

— उप *Act. Med.* Jmd (*Acc.*) mit einer Bitte nahen: भिक्षुर्धार्मिकमुपतिष्ठति oder उपतिष्ठते XXIII. 12. — *Med.* 1) Vorhanden sein: ज्ञानमुपतिष्ठते XXIII. 13. — 2) Mit Jmd (*Acc.*) zusammenkommen: पतिमुपतिष्ठते नारी XXIII. 11. — 3) Wohin (*Acc.*) führen (vom Wege): गङ्गामुपतिष्ठते पन्थाः *ebend.* — 4) Sich in Freundschaft an Jmd (*Acc.*) schliessen: सन्तमुपतिष्ठते साधुः *ebend.* — 5) Eine Gottheit (*Acc.*) verehren: विष्णुमुपतिष्ठते भक्तः *ebend.* — *Mit dem Instr. des Gebets*: गायत्र्योपतिष्ठते ऽर्कं विप्रः XXIII. 10.

— नि. न्यष्ठात्, नितष्ठौ VIII. 87, 45.

— प्र, वि und सम्. *Med.* XXIII. 8. प्रस्थाय XXVI. 212.

स्थान *n.* 1) Ort, Stelle VII. 76. आपः स्थाने जातो ऽकारः «ein an Stelle von आप् entstandenes अ» IV. 8. इयुव्स्थानावीदूतौ «ई und

ऊ, an deren Stelle इव् und उव् treten» III. 20. — 2) Organ, mit dem ein Laut ausgesprochen wird I. 4.

स्थानिन् *m.* Was zuerst eine Stelle einnimmt, das primitive Element (opp. आदेश) II. 5.

स्थायिन् (XXVI. 29.), स्थायुक (XXVI. 146.), स्थावर् (XXVI. 156.) und स्थास्नु (XXVI. 144.) *Nom. ag.* von स्था.

स्थिर् *Adj. Comp.* स्थेयस् *Superl.* स्थेष्ठ VII. 56.

स्थूल *Adj. Comp.* स्थवीयस् *Superl.* स्थविष्ठ VII. 56.

स्थूलंकरण *Adj. f.* °णी XXVI. 62.

स्थूलंभविष्णु und °भावुक *Adj.* XXVI. 63.

स्थेयस् und स्थेष्ठ *Comp.* und *Superl.* von स्थिर् VII. 56.

स्थैर्य *n.* Unbeweglichkeit VIII. 48. VIII. 106. *Anf.*

स्ना. त्वया मम च स्नातमत्र «dort ist von dir und von mir gebadet worden» V. 28. — *Caus.* स्नाप° oder स्नपयति, *aber mit Präpositionen* °स्ना° XVIII. 23.

स्निह्. ह् *kann* ध *und* ढ *werden* III. 101.

स्नु 2. *Act.* Hervorquellen, — fliessen. (statt प्रस्नरणे स्नुत्यान् *ist* प्रस्नरणे *oder* प्रस्नुत्यान् *zu lesen.*) अस्नावीत् IX. 11. *Erhält* इम् VIII. 60, 69. — *Reflex.* स्नुते; अस्नाविष्ट oder अस्नोष्ट XXIV. 12. — *Caus. Desid.* सिस्नावयिषति oder सुस्ना° XIX. 15.

स्नु *n.* und स्नानु *n. Declin.* III. 39, 95.

स्नुह्. ह् *kann* ध *und* ढ *werden* III. 101.

स्पर्धा *f.* Wetteifer VIII. 139. Herausforderung XXIII. 24.

स्पश्. *Caus. Aor.* अपस्पशत् XVIII. 2. — स्पाशित oder स्पष्ट XXVI. 114.

स्पृश् 6. *Act.* Berühren. अस्पृक्षत्, अस्पाक्षीत् oder अस्प्राक्षीत् XIII. 4. VIII. 76, 77.

स्पृश्. *Declin.* III. 134, 149.

स्पृह् 10. *Act.* Verlangen nach (*Dat.*). यस्मै स्पृहयति V. 15.

स्पृहयाय्य (XXVI. 164.) und स्पृहयालु (XXVI. 148.) *Nom. ag.* von स्पृह्.

स्पृहा *f. Nom. act.* von स्पृह् XXVI. 192.

स्फाय् 1. *Med.* Wachsen, zunehmen. अस्फायिष्ट oder अस्फास्त VIII. 114, 115, 46. — स्फात oder स्फीत XXVI. 115. — *Caus.* स्फाययति XVIII. 11.

स्फार *m.* = स्फोरण, स्फाल *m.* = स्फोलन XXVI. 174.

स्फिर *Adj. Comp.* स्फेयस्; *Superl.* स्फेष्ठ VII. 56.

स्फुर् 6. *Act.* Vibriren XIII. 6. — *Caus.* स्फोरयति oder स्फारयति XVIII. 17. — *Nach* नि, निस् *und* वि *kann* स — ष *werden*: निष्फुरति oder निस्फु° VIII. 98. XIII. 6.

स्फुल् 6. *Act.* 1) Vibriren (स्फूर्ति). — 2) Zittern (चलन). = स्फुर् XIII. 6. VIII. 98.

स्फूर्ति *f.* Vibration XIII. 6.

स्फेयस् und स्फेष्ठ *Comp.* und *Superl.* von स्फिर VII. 56.

स्फैयकृत *Adj.* von स्फ्यकृत VII. 4, 18

स्फोरण und स्फोलन *n.* = स्फार und स्फाल XXVI. 174.

स्फ्यकृत. *Bildung der Derivata* VII. 4.

स्म *giebt dem Präsens die Bedeutung eines Präteritums* XXV. 2. *Am Anfange eines Verses*, V. 5.

स्मरण *n.* Erinnerung, Gedenken V. 13. IX. 15. XXV. 29.

स्मारम् *Adv.* स्मारं स्मारं नमसि XXVI. 219.

स्मार्य *Partic. fut. pass.* von स्मृ. Dessen man sich erinnern soll XXV. 30.

स्मि. स *wandelt sich in* ष *um* VIII. 43. — *Caus. Act.* Jmd (*Acc.*) durch Etwas (*Instr.*) in Staunen versetzen: कुञ्जिकयेनं विस्मापयति XVIII. 18. — *Med.* Jmd in Staunen setzen: विस्मापयते मुण्डः *ebend.* — *Destd.* सिस्मापयिषते XIX. 7.

स्मृ. *Mit einem folgenden Fut. statt des Prät.:* स्मरस्येनं नरयसीशम् XXV. 29. — *Mit* यद् *und dem Imperf.:* यत्स्मरत्यानन: शिवम् *ebend.* — *Impers.* स्मर्यते XXIV. 3. — *Caus. Aor.* असास्मरत्

XVIII. 2. Jmd (*Acc.*) veranlassen an ihn zu denken. स्मारयति भक्तान्हरिः «Hari veranlasst seine Verehrer sich seiner zu erinnern» XXIII. 38. — *Desid. Med.* सुस्मूर्षते XXIII. 57. — *Intens.* सास्मर्यते XX. 4.

स्मृति *f. Nom. act.* von स्मृ XXVI. 183.

स्मेर् *Nom. ag.* von स्मि XXVI. 158.

स्यद् *m.* Eile, Geschwindigkeit XXVI. 174. VIII. 124.

स्यन्द् 1. *Med.* Träufeln. स्यन्त्वा XXVI. 203.

— अनु, अभि, नि, निस्, परि und वि. स *kann* प *werden, wenn der Agens leblos ist:* निष्यन्दते oder निस्यन्दते घृतम्, aber: निस्यन्दते हस्ती VIII. 98, 121.

स्यन् *Intens.* सेसिम्यते XX. 12.

स्यूति *f.* Nähen VIII. 134.

स्रंस् *Intens.* सनीस्रस्यते XX. 7.

स्रग्वत् und स्रग्विन् *Adj.* von स्रज् (अस्त्यर्थे) VII. 29.

स्रज् *f.* = सृज्यते XXVI. 71. *Declin.* III. 134, 163.

स्रजयति = स्रग्विणमाचष्टे oder करोति XXI. 14.

स्रष्टृ *Nom. ag.* von सृ XXVI. 41.

स्रस् *Declin.* III. 106, 153.

सु 1. *Act.* Gehen. असुस्रुवत् (VIII. 86.), सुस्रोथ, सुस्रुव (VIII. 57.) VIII. 96. — *Caus.* bloss *Act.* स्रावयति XXII. 2. — *Caus. Des.* सिस्रावयिषति oder सुस्रा° XIX. 15.

सुग्वत् *Adj.* von सुच् XXI. 14.

सुचयति = सुग्वक्तमाचष्टे oder करोति XXI. 14.

सू (*Nom.* — स्) = सवति XXVI. 71.

स्वे *heisst* स्त्रि III. 9. — *Declin.* III. 12, 37. *Bildung der Derivata* VII. 4. — *Vor* स्वा *nimmt ein Fem. nicht die Masculin-Form an* VI. 13. — 1) *Pronom. reflex.* संस्वानीहि स्वनीशा च «erkenne dich selbst und Îç» V. 13. 2) *m.* Verwandter III. 9. 3) *n.* Besitz, Vermögen, *ebend.*

स्वःकाम्यति Nach dem Himmel verlangen XXI. 4.

स्वका *f.* = स्विका (von स्वा) IV. 7.

स्वकॄ. स *wandelt sich in* ष *um* VIII. 43.

स्वग्रान (VII. 4.) und स्वङ्ग (VII. 3.). *Bildung der Derivata.*

स्वञ्ज् 1. *Med.* Umarmen. स्वञ्जते (VIII. 102.) VIII. 106. अस्वङ्क्त; सस्वक्षे oder सस्वञ्जे 106. — स *wandelt sich in* ष *um* VIII. 43, 45. — नि, परि, वि. न्यषङ्क्त oder न्यस्वङ्क्त VIII. 106. विषस्वक्षे oder विषस्वञ्जे 107.

स्वति = स्व इवाचरति. स्वानास XXII. 17.

स्वद्. स *wandelt sich in* ष *um* VIII. 43. — *Caus. Desid.* सिस्वादयिषति XIX. 17.

स्वधा. *Mit dem Dat.* — पित्रे V. 16.

स्वधॄ. *Bildung der Derivata* VII. 3.

स्वन् 1. *Act.* Tönen. स्वेनतुस् oder सस्वनतुस् VIII. 127. — अव und वि. Tönen. विस्वनति वीणा. — Geräusch machen (von einer Speise, die gekaut wird) अवस्वनति विस्वनति मांसम्, व्यस्वनत्; विस्वेनतुस् oder विषस्वनतुस् VIII. 127, 45. — आ. आस्वनित oder आस्वात XXVI. 113. — नि. निस्वनत्यन्नम् «die Speise macht Geräusch (im Munde)» VIII. 127, 45.

स्वनदुह् *Declin.* III. 165. *Anf.*

स्वप् 2. *Act.* Schlafen. स्वपिति, सुष्वाप (VIII. 124.), सुषुपतुस् IX. 27. — स wird ष VIII. 43. — स्वप् wird सुप् VIII. 134. — *Caus. Aor.* अचूषुपत् XVIII. 5. — *Caus. Desid.* सुषापयिषति XIX. 17. VIII. 120. — *Desid.* सुषुप्सति XIX. 6. — *Intens.* सोषुप्यते XX. 12. सास्वप्यीति, सास्वति, सोषुपीति, सोषेति XX. 20. — दुस्, निस्, वि *und* सु. स *wird* ष, *wenn sich* व *vocalisirt*: विस्वापयति, विषुषाप, दुःषुषुपतुस् IX. 27. VIII. 98.

स्वप् *Adj.* (सु + अप्) *n. Declin.* III. 168.

स्वप्न *m. Nom. act.* von स्वप् XXVI. 180

स्वप्नस् *Nom. ag.* von स्वप् XXVI. 161.

स्वयम् *Indecl.* Von selbst. यत्कर्म स्वयमेव प्रसिध्यति XXIV. 8.

स्वयंभु *m.* XXVI. 168. — स्वयंभू *m. Declin.* III. 65.

स्वर् *Indecl.* III. 17. *Bildung der Derivata* VII. 4.

स्वर्. *Bildung der Derivata* VII. 4.

स्वर्ग *m.* Himmel. स्वर्गं या XXV. 6.

स्वसृ *f. Declin.* III. 66.

स्वस्ति *mit dem Dativ.* — धात्रे V. 16. *Bildung der Derivata* VII. 4.

स्वागत. *Bildung der Derivata* VII. 3.

स्वाङ्ग *n.* Glied des Körpers IV. 17. (*sehr genau definirt*).

स्वाङ्गि *Patron.* von स्वाङ्ग VII. 1, 4.

स्वदुमृदु und स्वाध्याय. *Bildung der Derivata* VII. 4.

स्वान्त *n.* Geist (मनस्) XXVI. 111.

स्वापयति *Denom.* von स्व XXI. 16.

स्वामिन् von स्व (अस्तर्वे) VII. 32, 33. *Mit dem Gen. oder Loc.* V. 29.

स्वायते = स्व इवाचरति XXI. 7.

स्वाहा. *Mit dem Dat.* — अग्नये V. 16.

स्विका *f.* = स्वका (von स्वा) IV. 7.

स्विद्. स *wird* ष VIII. 43. स्वेदित XXVI. 104. *Caus. Desid.* सिस्वेदयिषति XIX. 17.

स्वृ 1. *Act.* 1) Tönen. 2) Leiden. अस्वारीत् oder अस्वार्षीत्, सस्वरिष्य oder सस्वर्ष्य (VIII. 46.) VIII. 90. — *Desid.* सिस्वरिषति oder सुस्वूर्षति XIX. 8. VIII. 46.

— सान् *Med. Intrans.* संस्वरते XXIII. 14.

स्वेच्छा *f.* Wunsch für sich XXI. 1.

स्वेद् *hat am Ende eines adject. Comp. im Fem.* आ IV. 17.

स्वैर् II. 10.

ह.

ह (von हन्) *am Ende eines Comp.* XXVI. 33.

ह *Partik. Kann nicht mit den tonlosen Formen des Pronomens der 1ten und 2ten Person verbunden werden* III. 143.

हंस *m.* हंसी *f.* IV. 15.

हट्ट Markt XXVI. 16.

हत्या *f. am Ende eines Comp.* XXVI. 23.

हन् 2. *Act.* 1) Verletzen, schlagen. 2) Gehen IX. 6. *Wann* न *in* ण *übergeht und wann nicht* VIII. 22. III. 112. *Wann* अ *ausfällt* III. 153. — हतस्, घ्नति IX. 7. जघ्नि 8. अवधीत् 9. जघान, जघ्नतुस्, हन्ता, वध्यात्, हनिष्यति (VIII. 90.) 10. — जघ्निवस् oder जघन्वस् XXVI. 134. — Zunichtemachen: हत्वप्रभानि वः III. 143. *Str.* 2. अपि हन्याद्यं शंभुः XXV. 16. — *Pass.* und *Impers.* हन्यते; अवानि oder अवधि, अवानिषाताम् oder अवधिषाताम् u. s. w. XXIV. 3, 5. — *Caus.* घातयति XVIII. 25. — *Desid.* जिघांसति XIX. 3. — *Intens.* जङ्घन्यते XX. 8. जेघ्नीयते 9. जङ्घनीति oder जङ्घन्ति, जङ्घतस्; जङ्घनाति oder जङ्घन्ति 17.

— व्यति (व्यतीहारे) *Act.* व्यतिघ्नन्ति XXIII. 55, 56.

— आ. *Act.* Schlagen. शत्रुनाहन्ति XXIII. 19. — *Med.* आहते XXIII. 17. आहत oder आवधिष्ट, आहसाताम् oder अवधिषाताम् 18. — *Med.* 1) *Intrans.* XXIII. 17. आहते; आवधिष्ट; आघानिष्ट oder आहत XXIV. 12. — 2) Sich (ein Glied) schlagen: उरः आहते «er schlägt sich die Brust» XXIII. 17.

— नि. Vernichten. निहन्तु ते विपुरवानि III. 143. *Str.* 1. — निघ्नान «zu tödten im Stande»: शत्रुं निघ्नानः XXVI. 140.

— प्रणि VIII. 22. प्रणिहतस् IX. 7.

— विनि Vernichten: तूस्तानि विनिहन्ति XXI. 17. v. l.

— प्र. प्रहन्वन् oder प्रहणवस्, प्रहन्मस् oder प्रहणमस् IX. 7. VIII. 22. प्रहणिष्यति IX. 10. — प्रहत्य XXVI. 212.

— वि Vernichten: तूस्तानि विहन्ति XXI. 17.

हन्, *Declin.* III. 111.

हन *Nom. ag.* von हन् XXVI. 30.

हनु *f.* IV. 29.

हय् 1. *Act.* Gehen. अह्यीत् VIII. 71.

हर *m.* Çiva, हरि *m.* Vishṇu V. 7.

ह्रिणी = ह्रिता IV. 27.

ह्रिदिन Ein dem Vishṇu geheiligter Tag XXVI. 129.

ह्रिदृश्यन् *Adj. f.* °श्री IV. 13.

ह्रलयति = ह्रलिं गृह्णाति. अग्रह्रलत् XXI. 17. VIII. 112.

ह्रलाह्रल *n.* Besonderes Gift. *Fiel Çiva anheim* V. 7.

ह्रलि = ह्रित्या XXVI. 20.

ह्रलिनी *f. Nom. collect.* von ह्रल VII. 35.

ह्रलीषा *f.* II. 13.

ह्रस् — व्यति (व्यतीह्रारे) *Act.* व्यतिह्रसन्ति XXIII. 55, 56.

ह्रस्तिपाद् *Adj.* VI. 31.

ह्रस्तिवर्चस *n.* VI. 78.

ह्रस्तेकृ XV. 5.

ह्रा 3. *Act.* Verlassen. ग्रह्राति; ग्रह्रित्स् oder ग्रह्रीतस् (IX. 31.), ग्रह्रति X. 5. ग्रह्रात् 6. ग्रह्राहि, ग्रह्रिहि oder ग्रह्रीहि, ह्रेयात् (VIII. 85.) 7. — *Wann ए und ई an die Stelle von* आ *treten* VIII. 85. — ह्रित्वा XXVI. 211. Mit Ausnahme von (*Acc.*) III. 145. शर्म ग्रह्राति शर्मग्रह्रः XXVI. 61. — *Intens.* ज्ञेह्रीयते XX. 4. ग्रह्राति oder ग्रह्रेति XX. 18.

— प्र. प्रह्राय XXVI. 212.

ह्रा 3. *Med.* Geben. ग्रह्रीते, ग्रह्राते, ग्रह्रते X. 12, 4.

ह्रा *Partik. Wird nicht mit den tonlosen Formen des Pronomens der 1ten und 2ten Person verbunden* III. 143. Wehe. *Mit dem Acc.* V. 7.

ह्रानि *f. Nom. act.* von ह्रा XXVI. 184. Verlust. वयो° — der Jugend; Altern XI. 2. v. l.

ह्रायन *m.* 1) Jahr XXVI. 40. *Im Vah. fem.* °नी IV. 14 — 2) Eine Reisart XXVI. 40.

ह्रारा *f.* XXVI. 191.

ह्राव *m.* Liebesspiel, Coquetterie XXIV. 13.

ह्राह्रा *m. Dectin.* III. 43.

हि 5. *Act.* 1) Gehen. 2) Wachsen. हिनोति XII. 3. जिघाय 4. — *Caus. Aor.* अजीहयत् XVIII. 1.

— प्र. प्रहिणोति VIII. 22. XII. 3. प्रहीण XXVI. 88, 89.

हिंस् 7. *Act.* Verletzen, schaden XIV. 2. हिनस्ति 3. Vernichten. अपि हिंस्याज्जगद्भाथो महापातकपञ्चकम् XXV. 17.

हिंसन *n.* Verletzung u. s. w. XI. 3.

हिंस्र *Nom. ag.* von हिंस् XXVI. 158.

हित 1) *Adj.* Gut III. 144. (*von Personen*). V. 23. (*von Sachen*). *Mit dem Gen.* V. 23. — 2) *n.* Heil. *Mit dem Dat.* V. 16.

हिमवत *am Ende eines Comp.* = हिमवत् VI. 62.

हिमश्रथ *m.* XXVI. 174.

हिमानी *f.* IV. 26.

हीन *Adj.* Gering, untergeordnet V. 7.

हु 3. *Act.* 1) Opfern. 2) Essen X. *Anf.* जुहोति X. 1. जुह्वति, जुहुधि 2. जुहाव oder जुहवामास 3. — *Desid.* जुहूषति XIX. 5.

हूहू *m. Declin.* III. 65.

हृ 1. *Act. Med.* Fortnehmen, rauben VIII. 131. अहृत, अहृषाताम्, हृषीष्ट 132. — Jmd (*Acc.*) wohin (*Acc.*) abführen: जहारारण्यमाभीरीः V. 6. — *Caus.* Etwas (*Acc.*) durch Jmd (*Acc.* oder *Instr.*) tragen, herbeibringen lassen: शैलानहारयत्कीशानृक्षैर्वृक्षानजीहरत् V. 5.

— व्यति *Med.* (व्यतीहारे) व्यतिहरते XXIII. 55.

— अनु *Med.* (Im Gange) ähnlich sein: पैतृकमनुहरते ऽश्वः XXIII. 7.

— प्र. Kämpfen: दण्डैः प्रहृत्य VI. 33. Jmd (*Acc.*) bekämpfen: प्रहरिष्यते ऽरीन् XXV. 1.

हृति *f. Nom. act.* von हृ XXVI. 183. Raub u. s. w. XII. 5. VIII. 131. v. l. Vernichtung, Zerstörung: सृष्टेर्हृतिर्येन V. 28.

हृद् *n.* und हृदय *n. Declin.* III. 39, 89. आवसतात्स हृद्नः V. 2. हृत्कदागामी V. 26.

हृदयित्नु *Nom. ag.* XXVI. 166.

क्रुष् क्रुष्ट oder क्रुषित XXVI. 113.

क्रेठ् *Caus. Aor.* XVIII. 3.

क्रेति *f.* von क्रि XXVI. 185.

क्रेतु *m.* Grund, Ursache V. 9. XXV. 19. — *Im Vah.* क्रेतुक XXV. 17.

क्रैम *Adj. f.* °मी Golden, aus Gold verfertigt VI. 14. VII. 19.

क्रोठते und क्रोठायते = क्रोठ इवाचरति XXI. 7.

क्रोतापोतारि VI. 5.

क्रोतृ *m. Declin.* III. 65.

क्रोम *m.* Opferung X. *Anf.*

क्रु 2. *Med.* Sich vor Jmd (*Dat.*) verbergen V. 15.

क्लल् *Caus.* क्ललयति oder क्ला°, *mit Präpositionen:* °क्ला° XVIII. 23.

क्वस्तन *Adj.* von क्वस् *f.* °नी VII. 111.

क्वसिष्ठ und क्वसीयस् *Superl.* und *Comp.* von क्वस्व VII. 56.

क्विणीयते XXI. 13. v. l.

क्ष्री 3. *Act.* Sich schämen. निक्ष्राय oder निक्ष्रयामास X. 3. — क्ष्रीण oder क्ष्रीत XXVI. 98. — *Caus.* क्ष्रेपयति XVIII. 8.

क्ष्री *f. Nom.* क्ष्रीस् III. 80.

क्ष्लाद् प्रक्ष्लन XXVI. 118.

क्ष्लल् *Caus.* क्ष्ललयति oder क्ष्ला°, *mit Präpositionen:* °क्ष्ला° XVIII. 23

क्ष्वे 1. *Act.* Krumm sein VIII. 87. ज्ञक्ष्वतुस् 88, ज्ञक्ष्वर्ध 89, क्ष्वि-ष्यति 90.

क्ष्वे 1. *Act. Med.* 1) Rufen. 2) Wetteifern, herausfordern. अक्ष्वत् (VIII. 91.); अक्ष्वत oder अक्ष्वास्त VIII. 139. जुक्ष्वाव, जुक्ष्वुस् 140. — *Caus.* क्ष्वाययति XVIII. 6. *Aor.* XVIII. 3. Jmd (*Acc.*) durch Jmd (*Instr.*) herausfordern lassen: रिपुमतूक्ष्ववत्कपिभिः V. 5. — *Caus. Desid.* जुक्ष्वाविषयति XIX. 1. (*Beide Formen sind auf* क्ष्र *zurückzuführen*).

— आ *Med.* Herausfordern: कृतश्चानूरमाक्ष्वयते XXIII. 24.

— उप, नि, वि und सन् *Med.* XXIII. 23.

VERBESSERUNGEN.

S. 4. Z. 17, 18. L. शीतार्तः und परमर्तः. — S. 39. Z. 2. L. एवं st. एव. — S. 46. Z. 8. L. वेणुमश्रावयच्च. — S. 46. Z. 5. v. u. L. प्रछ्. — S. 56. Z. 10. L. येषाम्. — S. 57. Z. 8. v. u. L. इति ह्नः. — S 71. Z. 14. L. द्वैधं st. द्वैधं. — S. 76. Z. 6. v. u. L. वत्वत्तानामेते. — 76. Z. 5. v. u. L. डो युते. — S. 78. Z. 7. v. u. L. तसंज्ञः. — S. 80. Z. 2. v. u. L. भवति st. भवात. — S. 89. Z. 9. v. u. L. श्यन् st. श्वन्. — S. 89. Z. 4. v. u. L. अक्रमीत्. — S. 96. Z. 1. L यङ्-न्तो. — S. 97. Z. 3. L. ञ्यअञ्च्. — S. 106. Z. 2. v. u. L. अरोदः। — S. 107. Z. 3. v. u. L. द्यां तु वा। — S. 115. Z. 9. v. u. L. व्य-पावीत् st. न्य°. — S. 125. Z. 12. L. ञीणण°. — S. 126. Z. 7. L. ज्यन्तस्य. — S. 140. Z. 1. v. u. L. आशुश्रूषति. — S. 143. Z. 5. L. सन्नन्तादेर्. — S. 151. Z. 5. L. सुवर्णरूप्याभ्याम° — S. 155. Z. 8. Schalte तिलंतुदः। nach अरुंतुदः। ein. — S. 175. Z. 12. L. तद्वैदिक-प्रयोगव्युत्पत्तौ. — S. 224. Z. 2. v. u. L. नि st. गि. — S. 241. Z. 4. v. u. L. द्विवचन; vgl. — S. 246. Z. 5. v. u. L. प्रथमा. — S. 248. Z. 3. L. tritt st. trit. — S. 287 Z. 12. L. १८ st. ९८. — S. 304. Z. 18. L. इत्थंभावे.

00058100

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 17 February, 2016